

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

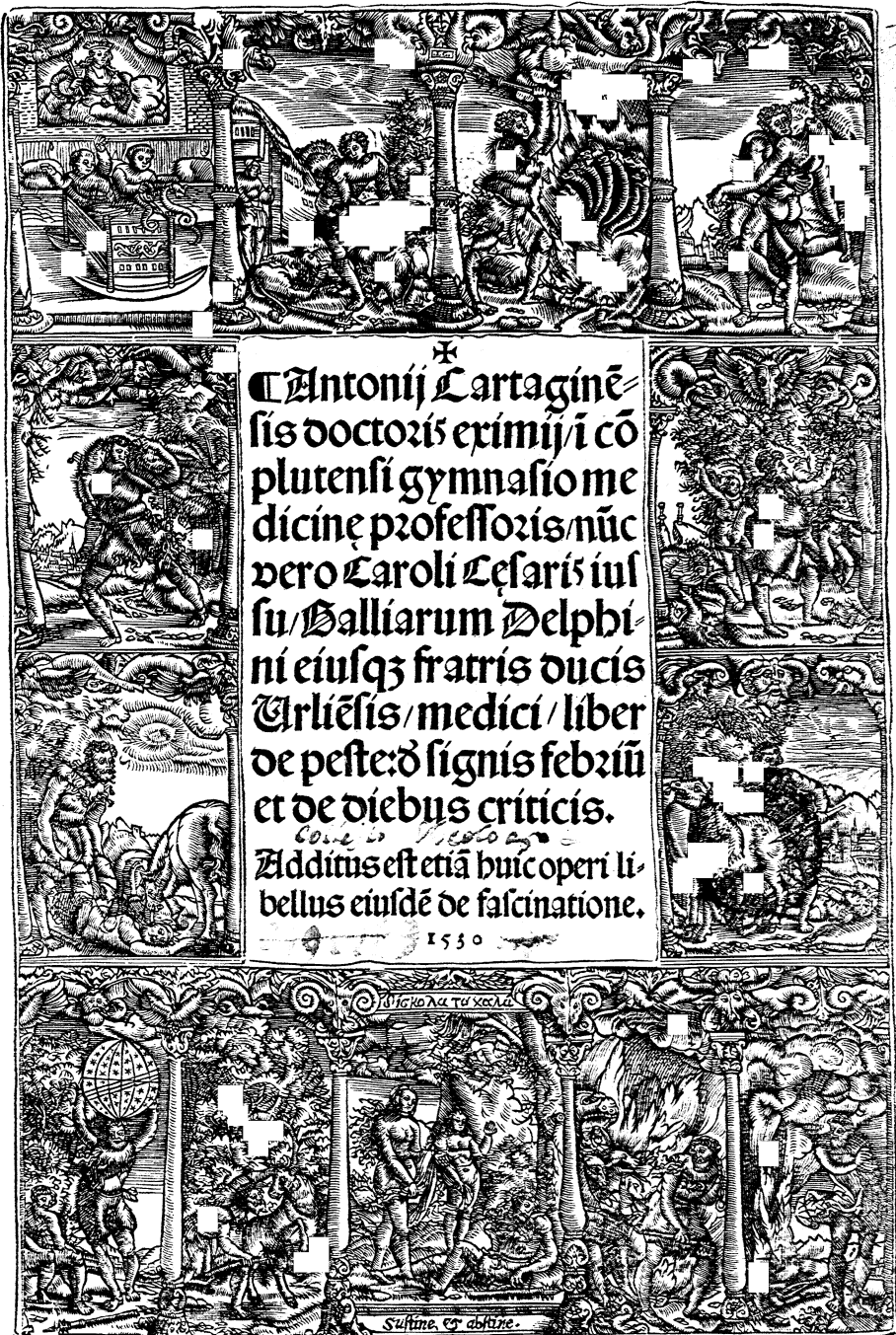
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

==
CARTAGIN.

De Peste
et Sign. Febr.
et dieb. crit

==
1536

616.
923
C 22 a

ANTONII CARTAGINENSIS DOCTORIS EXIMIJ,

in Complutensi Gymnasio medicinae professoris, nunc uero Caroli

Cæsaris iussu, Galliarum Delphini eiusq; fratris ducis

Vrliensis, Medici, Liber de peste, de signis

februm, et de diebus

criticis.

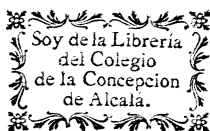
P R A E F A T I O.

VVM MVLTORVM NEOTERICORVM QVI

in arte medica scripserūt, nimiam uarietatem animaduertem, quæ doctōrum antiquorum perspicuas ac luculentas sentētiās sepe numero obturbare solet, & intellectui legentium non exiguam confusio-

nem & obscuritatem parere, operæ pretium me facturum esse existi-
maui, si librum quempiam scriberem, in quo, ea quæ ad theoriam,
& praxim attinent, præsertim quæ phlebotomiam respiciunt, com-
pēdio suo cōplectantur: ita tamē ut hoc uno libro, multorū aliorū nō
æquo animo ferendam prolixitatem, excusare possint. Quapropter
de singulis nostri corporis membris, maxime de præcipuis, peculiari-
ter uolumē ædere decreui. Verum quā ob tabidā cœli luem iam ubiq;
ferē grassantem, quidam ex amicis à me sæpius flagitassent, tandemq; perpulissent, ut priusquā totum
opus in lucem proderem, hunc de peste librum scribere uellem, iccirco eum utcumq; elaboratū simul cum
libello de fascinatione, quem argumenti nouitate multis non iniucundum fore speramus, in publicum
emittimus, & Complutensis Academiæ Reclori, Reuerendissimi Cardinalis, Fratris Francisci Cisnerij,
domini ac Patroni mei, eiusdem Fundatoris nomine dedicamus: qui ut erat omnium bonarum discipli-
narum studiosissimus, mihi ut hoc opus aggredere, plerumq; præceperat. Cæterum quum in Berlan-
ge arce cum clarissimis Galliæ Principibus degerem, ubi librum hunc elaborauī, mōq; absente in chalco-
graphia quidam deprehensi sunt errores, quorum aliqui sensum mutant, beneuole lectorem precor, ut hos
in initio operis annotatos perlegat, eorumq; emendationem in suo libro unicuiq; loco congruentē fideli-
ter reponat. Reliqua uero, si quæ extiterint deprauata, tum ex præpostera uerborum & clausularum dis-
tinctione, tum ex quarundam literarum abundantia, defectu, aut mutatione: quæ mediocriter doctus fa-
cile deprehendet, & corriget, consulo annotare prætermisimus.

Index capitulorum et rubricarum quę in hoc libro continentur.

Caput primum in quo ostenditur pestem coelestem esse. fo. i.
 Rubrica prima quę probat pestem a coelestibus euenire. eodem.
 Rubrica secunda in qua ostenditur nō modo pestem a coelestibus euenire, sed esse vindictam furoris dei. eodem.
 Rubrica tertia in qua ostenditur omnium venenorum, venenum aeris esse remissius. eodē.
 Caput secundū de peste particulari ratione, quo ad causas formales efficientes et materiales eius. fo. ij.
 Rubrica prima de causa efficiēte pestē. fo. iij.
 Rubrica secunda de causa coelesti pestis. fo. v.
 Rubrica tertia de causa materiali pestis. fo. vi.
 Caput tertium in quo agitur de corporibus quę pesti plus obnoxia sunt. eodem.
 Rubrica prima de comparatione ex parte corruptionis. eodem.
 Rubrica secunda de comparatione ex parte sensus. eodem.
 Caput quartum in quo agitur de signis pestis. fo. vi.
 Rubrica prima de signis pestis, quę a terra prodijunt. eodem.
 Rubrica secunda de signis pestis a corporibus mixtis. eodem.
 Rubrica tertia de signis a causa suprema. eodē.
 Rubrica quarta de signis a parte corporis. eodē.

Tractatus secundus in quo ponit canones obseruandos in saluberrima p̄seruatione.

Caput primum in quo agitur de salutifera p̄seruatione necessaria ex parte anime. fo. vij.
 Caput secundum in quo loquitur de p̄seruatione in cōmuni. eodem.
 Caput tertium in quo agitur de p̄seruatione pestis quę a coelestibus euenit. eodem.
 Caput quartum in quo tractat de p̄seruatione a contagio pestis. eodem.
 Caput quintum in quo loquitur de p̄seruatione quo ad ultimam considerationē. eodē.
 Rubrica prima in qua dicitur de mora contrahenda. fo. viij.

Rubrica secunda in qua agitur de p̄seruatione a parte appropinquationis agēis ad passum. fo. ix.
 Rubrica tertia in qua loquitur de p̄seruatione a parte causę efficientis. eodem.
 Rubrica quarta in qua dicitur de p̄seruatione infectionis aeris ab aqua. eodem.
 Rubrica quinta in qua agitur de p̄seruatione infectionis aeris a terra. eodem.
 Rubrica sexta in qua tractat de p̄seruatione ab infectione aeris proueniētis a corporibus mixtis. eodem.
 Caput sextum in quo differit de rectificatione aeris. fo. x.
 Rubrica prima de communi aeris rectificatione. eodem.
 Rubrica secunda de rectificatione aeris prope ciuitatem. eodem.
 Rubrica tertia de p̄seruatione aeris prope domus. fo. x.
 Rubrica quarta de p̄seruatione aeris camerę. eodem.
 Rubrica quinta de p̄seruatione aeris proprię eodem.
 Rubrica sexta de custodia cordis. fo. xi.
 Caput septimum de p̄seruatione ex parte corporis. eodem.
 Rubrica prima in qua ostēditur quę carnes magis conueniant. eodem.
 Rubrica secunda in qua ponitur an vñs carnis um gressibilium magis conferat quam volatiliū. fo. xij.
 Rubrica tertia in qua q̄ritur an domesticę aues plus siluestribus conducant. eodem.
 Rubrica quarta in qua docet quibus carnibus vitendum sit. fo. xij.
 Caput octauum de onis. eodē.
 Caput nonum de salamentis. eodē.
 Caput decimum de piscibus. eodem.
 Caput vndecimum de leguminibus. eodem.
 Caput duodecimum de fructibus. eodem.
 Caput decimum tertium de alijs. eodem.
 Caput decimum quartum de vino. fo. xij.
 Caput decimum quintum in quo agitur de aqua. eodem.
 Caput decimum sextum de p̄seruatione a parte exercitij. fo. xv.

Index

- Caput decimum septimum de p̄seruatione a parte somni. fo. xvi.
 Caput decimum octauū de p̄seruatione ab acciden- tibus anīmē. codem.
 Caput decimum nonum de p̄seruatione quē medicinis fit. codem.
 Caput vigesimum de p̄seruatione corporum sanorum. codem.
 Caput vigesimū primum d̄pharmacia quē sanis hominibus conuenit. fo. xvij.
 Caput vigesimum secundum de p̄seruatione corporum quē medicinis fit. fo. xvij.
 ¶ Tractatus tertius in quo ponuntur antidota quē quēlibet sanū sumere oportet in pestis defensione. fo. xix.
 Caput primum in quo dicit quē antidota sumere conueniat tempore pestis. codem.
 Caput secundum in quo queritur an sani homines theriaca vñ possint, cōmode et sine dāno sui, vt a peste tñ euadant. fo. xx.
 Rubrica p̄ma de quid nominis theriacē et de eius virtutibus. codem.
 Rubrica secunda de prima eius virtute. codē.
 Rubrica tertia in qua ponit qualiter theriaca nota stupefacit, et de tribus modis quibus Bētilis faulfacit. codem.
 Rubrica quarta in qua ostēditur quo pacto theriaca tam mirifice corroborat. fo. xxiij.
 Rubrica quinta in qua ostenditur qualiter vñ habet obstandi cuilibet veneno. fo. xxiij.
 Rubrica sexta in qua ostenditur mirum non esse si theriacē virtus nos lateat. codem.
 Rubrica septima in qua inq̄rit, an theriaca in defensione pestis prosit. codem.
 Rubrica octaua in qua inq̄rit quo pacto Auerrois egritudines difficiles pestiferas vocat. fo. xxiij.
 Rubrica nona in qua suadet Auerrois positiō naturalī ratione. fo. xxv.
 Rubrica decima in qua ostenditur q̄ pacto Auerrois sibi ipsi aduersatur. codem.
 Rubrica vñdecima in qua inuestigat quid Gale- nus et Auicenna senserint de vñ theriacē.
 Rubrica duodecima inq̄rit an theriaca agat at- trabendo an expellendo. fo. xxvi.
 Rubrica decima tertia in qua inuestigat an the- riacē possit aliquid addi. fo. xxvij.
 Rubrica decima quarta de regulis obseruandis in vñ theriacē. codem.
 Rubrica decima quinta de etatibus theriacē. eo.
 Rubrica decima sexta an theriaca prosit aduer- sus immoderatum fluxum. fo. xxvij.
 Rubrica decima septima in qua inq̄rit quo ca- su conuenit theriaca fermentata. codem.
 Rubrica decima octaua de dosi theriacē. codē.
 Caput tertium de bōlo armeno. codem.
 Caput quartum in quo ponit quandam medica- nam compositam multū iuuamenti. fo. xxix.
 Capitulum quintum in quo docet harum medi- cinarum cōmodissimū vñum. codem.
 ¶ Tractatus quartus de curatione pestis. codem.
 Caput primum de regulis obseruandis in cura- tione pestis. codem.
 Caput secundum de intentionibus obseruādis in curatione pestis. codem.
 Caput tertium in quo inq̄rit quorū sint pestife- ri morbi genera. fo. xxx.
 Caput hoc ostendit q̄ necessarium medico sit d̄ apostematibus agere, vt huius venenosi apo- stematis cura, ipsum latere non possit. cod.
 Caput quartum in quo adducit aduertentiā quā- dam in cura apostematis necessariā. codē.
 Caput quintū de apostematis definitione. cod.
 Rubrica p̄ma de diuisionibus apostema- tum. fo. xxxj.
 Rubrica secunda de causa apostematū. codē.
 Rubrica tertia de signis apostematum. codē.
 Rubrica quarta in qua ostendit quid sit discrimē inter apostema et oppilationem. codem.
 Rubrica q̄nta de terminatiōe apostematis. eo.
 Rubrica sexta de prognostico apostematū. eo.
 Rubrica septima de notitijs q̄ for̄maliter in pra- rim dirigunt. codem.
 Rubrica octaua in qua docet quo pacto reper- ciendum sit. fo. xxxij.
 Caput sextum de quid nominis apostematis ve- nenosi. codem.
 Rubrica p̄ma de quid rei opostematis vene- nosi. codem.
 Rubrica secūda in qua inq̄rit a quibus humo- ribus anthrax eueniat. codem.
 Rubrica tertia de loco quem apostemata ista oc- cupare solent. codem.
 Rubrica quarta in qua querit, quare hec aposte- mata si accendant tempore pestis sunt periculo- sa et alio tempore non. fo. xxxij.
 Rubrica q̄nta in qua ostendit causam quare cor- pus a veneno offenditur, quādo ipsum offen- dere conatur. codem.
 Caput septimum de signis cōmūnibus aposte- matis venenosi. codem.
 ¶ Tractatus quintus in quo deter- minat de flobotomia et de medici- nis prouocantib⁹ sudorē. fo. xxxiiij.
 Caput primum in quo ponit quē consideranda sunt in curatione anthracis. codem.
 Caput secundum in quo assignat an ei cōueniat euacuatio. codem.
 Caput tertium in quo inq̄rit an flobotomia sem- per conueniat. codem.

Capitulum et rubricarum.

Rubrica prima in qua ponit, an conueniat flobotomia diuersa. fo. xxxv.
 Rubrica secunda in qua docet quæ vena rumpenda est. eodem.
 Rubrica tertia in qua ostendit quo tempore flobotomia fieri conuenit. eodem.
 Rubrica quarta in qua demonstrat quibus diebus, flobotomiam facere possumus. eodē.
 Rubrica quinta in qua demonstrat quoties flobotomiam fieri conuenit. eodem.
 Caput quartum in quo inquit an pleuresis perniciosa sit. fo. xxxvi.
 Rubrica prima in qua inuestigat, an pleuresis perniciosa sit. eodem.
 Rubrica secunda in qua ponit communem opinionem circa hoc. eodem.
 Rubrica tertia in qua ponit opinionem cuiusdam recentioris medici, et de regulis circa hoc observandis. eodem.
 Rubrica quarta in qua determinat pleuresin licet contagiosam, non necessario pestiferam esse. eodem.
 Rubrica quinta de interpretatione illius terminus Auicennæ feni. quarta primi. caue ne fiat transmissa. fo. xxxvij.
 Rubrica sexta in qua docet quid faciendum sit si pleuresis et apostema idem occupat locum. eodē.
 Rubrica septima in qua inquit quid erendum sit, si alterum apostema in iugum, alterum vero ascellis insit. fo. xxxviii.
 Caput quintum in quo ponit an sudor conueniat. eodem.
 Rubrica prima de quiditate sudoris. eodem.
 Rubrica secunda in qua agit de moribus nostri corporis, quo pacto a virtute fiant. eodem.
 Rubrica tertia de virtutis expulsiue officio. eodem.
 Rubrica quarta in qua inuestigat an Auicenna de sudore meminerit. eodem.
 Caput vi. de antidotis quod sudare faciunt. fo. xxxix.
 Rubrica prima de salina imperiali. eodem.
 Rubrica secunda in qua disserit an theriaca conueniat ei qui peste corripitur. eodem.
 Rubrica tertia de limonata, de smaragdina, et thiriaca, de citro. fo. xl.
 Rubrica quarta de aqua ardens. eodem.
 Rubrica quinta in qua tractat de quibusdam compositionibus quæ sudare faciunt. eodem.
 Rubrica sexta in qua docet modum quo his medicinis vti debeamus. eodem.
 Tractatus tertius in quo disserit de regulis observandis in euacuatione per pharmacum, et de medicinis quæ vni quæque humorum euacuant. fo. xli.
 Rubrica prima in qua inquit an pharmacia fortis an lenis conueniat. eodem.
 Rubrica secunda in qua affirmat forte pharmacia conuenire. eodem.

Caput secundum de consideratione circa medicinas euacuandas. fo. xli.
 Rubrica prima de quatuor medicinarum euacuandarum gradibus. eodem.
 Rubrica secunda in qua docet quibus modis medicinæ suis gradibus cognosci possunt. fo. xliij.
 Rubrica tertia de medicinis quæ choleram quocumque gradu euacuant. fo. xliij.
 Rubrica quarta de medicinis quæ flegma quocumque gradu euacuant. eodem.
 Rubrica quinta de medicinis, quæ melancholicis quocumque gradu euacuant. fo. xliij.
 Rubrica sexta de medicinis quæ sanguinem emundant. eodem.
 Rubrica septima in qua demonstrat quo pacto medicina quæ vno euacuat gradu, alio possit euacuare. eodem.
 Rubrica octava qua ostendit quæ ob causam scamoniam tantum in usu est. eodem.
 Rubrica nona in qua adducit commodissimam medicinæ divisionem, in fortem debilem, et debilem fortem. fo. xliij.
 Caput tertium de cholere speciebus. eodem.
 Rubrica prima de egritudinibus quas cholera facere solet. eodem.
 Rubrica secunda de medicinis peculiaribus vni cuius speciei cholere. eodem.
 Caput quartum de speciebus flegmatis. eodē.
 Rubrica prima de egritudinibus quæ a flegmate solent accidere. eodem.
 Caput quintum de speciebus melancholicis. fo. xliij.
 Rubrica prima de egritudinibus quæ putrida melancholia facere solet. eodem.
 Rubrica secunda de egritudinibus quas adusta melancholia facit. eodem.
 Rubrica tertia de egritudinibus quæ a melancholia naturali proueniunt. eodem.
 Rubrica quarta de medicinis, quæ vnamquæque melancholicæ speciei euacuare solent. eodē.
 Caput sextum in quo ponit extraneas opiniones circa medicinas euacuandas. eodē.
 Caput septimum ostendit quo casu medicina fortis debilis, et debilis fortis conducatur. fo. xlv.
 Caput octauum in quo demonstrat quo tempore morbi, et medicinarum vnaquæque suis gradibus conueniat. eodem.
 Caput nonum de medicinarum euacuandarum usu in peste. eodem.
 Caput decimum de medicinis quæ anthraci sanguine conferunt. eodem.
 Caput undecimum de medicinis quæ anthraci cholericis conueniunt. eodem.
 Caput duodecimum in quo docet commodissimum usum medicinarum euacuandarum. fo. xlvj.
 Tractatus septimus in quo tractat de curatione anthracis et cuiuslibet apostematis venenosis. fo. xlvj.

Index

- Caput primum diffinit quo tempore anthraci auxilijs succurrendum est. eodem.
- Caput secundum de varia autorum sententia circa anthracis curam. eodem.
- Caput tertium in quo inquit an liceat vii reperi- culis medicinis. eodem.
- Rubrica prima in qua adducit doctores qui affir- māt reperi culas medicinas in principio co- uenire. eodem.
- Rubrica secunda in qua allegat auctores qui as- firmant reperi culas medicinas aliquando conuenire, aliquando non. fo. xlvij.
- Rubrica tertia in qua adducit doctores qui pro- hibēt vsum medicinarū q̄ reperiunt. eodem.
- Caput quartum in quo inuestigat an conueniāt attractiua auxilia in initio apostematis et ad- ducit nonnullos qui hoc negant. eodem.
- Rubrica prima in qua adducit auctores qui op- portum affirmant. eodem.
- Rubrica secunda in qua docet quid in hac con- trouersia agendum sit. eodem.
- Rubrica tertia in qua ostendit quibus auxilijs at- tractio fieri debeat. eodem.
- Rubrica quarta in qua docet precepta in attra- ctione obseruanda. eodem.
- Caput sextum de diffinitione anthracis, et de cura- none eius, cum sensu cōprehenditur. eodē.
- Rubrica prima de cura apostematis quando vir- tis fortis sustinere potest. fo. xlvij.
- Rubrica secunda de cura apostematis in effreni- completionē. eodem.
- Rubrica tertia de curatione apostematis q̄ sensu discernitur. eodem.
- Caput septimum in quo docet curam apostema- tis, transacto principio. eodem.
- Caput octauum de notis, quibus cognoscere va- leamus apostematis successum. eodem.
- Caput nonū docet quē remedia prosunt, si ma- turitatis signum occultum est. eodem.
- Rubrica prima in qua ponit medicinas quę in- uat si signa maturitatis apparuerit. fo. xlvij.
- Rubrica secunda quibus auxilijs apostema rum pendum sit. eodem.
- Rubrica tertia in qua demonstrat quid faciendū sit, cum apostema lanceola vel ferro rumpi- tur. eodem.
- Caput decimum in quo inuestigat an cantheria i- unio apostematis conueniat. eodē.
- Rubrica prima in qua ostendit cantherium actua- le commodius esse. eodē.
- Rubrica secunda in qua docet quibus casib⁹ can- therium actuale et potentiale cōueniat. eodē.
- Rubrica tertia in qua ponit quibus auxilijs emū- dandum est. fo. l.
- Caput vndecimum in quo ponit auxilia, quib⁹ incarnandum sit. eod.
- Caput duodecimum de cura apostematis qui- bus induratur. eodē.
- Caput decimū tertium de cura carbūculi. eod.
- Tractatus octauus de curatione se- bus pestiferis sine apostemate. fo. l.
- Caput primum in quo asserit quam fallacia sint signa febris pestilentialis. eodem.
- Caput secundum de primo discrimine inter pes- tiferam febrem et alias febres. eodem.
- Rubrica prima de secundo discrimine. eodē.
- Rubrica secunda de secundo discrimine. eod.
- Rubrica tertia de tertio discrimine. eod.
- Caput tertium de signis ab exeunte mutato. co.
- Caput quartum de precipuo exeunte mutato, sc- de yrina fo. liij.
- Rubrica prima inquit quo pacto yrina sane si- milis esse potest. eodem.
- De signis ab egestionē sumptis, caput quina- tum. eodē.
- De sudore, caput sextum. eodem.
- De signis sumptis a vomitu caput vij. fo. liij.
- De signis sumptis a boro: aut alijs pustulis ca- put octauum. eodem.
- De signis sumptis ab actiōe leſa caput nonū. co.
- Rubrica prima de signis sumptis ab actione leſa cuiuslibet membri. eodem.
- Tractatus nonus. De cura febris pestiferę. Caput primum. fo. liij.
- Caput secundum de prima intentione, quę a dies- ta sumitur. eodem.
- Rubrica prima an conueniat subtilis dicta an- grossa. eodem.
- Rubrica secūda de vtili dietę cōsideratiōe. eod.
- Rubrica tertia de indicatione dietę penes mor- bi essentiam. fo. l.
- Rubrica quarta de indicatione a parte febris. eod.
- Rubrica quinta de indicatione sumpta a morbi temporibus. eodem.
- Rubrica sexta de indicatione a febre, sine aposte- mate. eodem.
- Rubrica septima de regulis obseruandis circa die- tam in cōmuni et interpolatis febrib⁹. fo. l. vj.
- Rubrica octaua exponit quo modo virtus in sa- nis augmentanda sit, in chronicis custodien- da, in acutis minuenda. eodem.
- Caput tertium de regulis obseruandis circa die- tē vsum in pestifera febre. fo. eodem.
- Rubrica prima an carnes conueniant in hac fe- bre. fo. l. vj.
- Rubrica secunda inquit an febri pestiferę regi- men ethicę conueniat. eodem.
- Rubrica tertia an pestiferę febri dicta hūida con- ueniat. fo. l. viij.
- Caput quartum de modo vsus dietę in pestife- ra febre. eodem.
- Rubrica prima de discrimine inter febrem cum apostemate, et sine apostemate quo ad die- tam. eodem.

Capitulorū et rubricarū.

Caput quintum quæ alimētorum qualitas pesti-
feræ febri conducit. eodem.
Rubrica prima de multiplicibus alimentis quæ
febri pestiferæ conducunt. eodem.
Caput sextum demonstrat aquas frigidas, quāta-
tate nimia pestiferæ febri conducere. fo. lxx.
Caput septimum de visu vini. fo. lxxj.
Rubrica prima inquitur cur incolentibus mon-
tana alta et loca frigida vinum nō obest cum
in febres cadunt. eodem.
Tractatus decimus.
Caput primum inquitur, an prius intentio circa
causam quæ circa morbum, aut e conuerso habē-
da sit. fo. lxxij.
Caput secundū de quadam controuerſia puma
fronte inter Auenennā et Ilyppocratē. eodē.
Caput tertium inquitur an euacuatio in principio
principiante conueniat. eodem.
Rubrica prima docet, an conueniat minoratiua
euacuatio, an erradicatiua. eodem.
Caput quartum de quibusdam regulis circa flo-
borum et pharmacie vsum. fo. lxxij.
Caput quintū tractat de alteratione et membro-
rum confortatione. eodem.
Caput sextum de medicinis digestis peculia-
ribus vnicuique cholere. eodem.
Rubrica prima de medicinis quæ ceteros humo-
res digerunt. fo. lxxv.
Caput septimū de medicinis quæ alterare, dige-
rere, et confortare valent. eodem.
Rubrica prima de medicinis quæ cor ex celsio ca-
lore affectū alterare et confortare valēt. eodē.
Rubrica secunda de medicinis quæ cordi profunt
dum angustia afficitur. eodem.
Caput octauum de reprehensione circa recepti-
di modum. eodem.
Caput nonum de epithimantibus quæ hepan pro-
funt. fo. lxxvj.
Caput decimum de epithimantibus quæ testibus
conueniunt. eodem.
Tractatus vndecimus de accidentibus,
quæ febri hanc insequi solent. eodē.
Rubrica prima de cura doloris capitis quæ nimia
cruciat caliditate. eodem.
Rubrica secunda de cura doloris capitis non tā
vehementis. eodem.
Rubrica tertia de cura doloris capitis cum reu-
mate. eodem.
Caput secundum de regulis obseruandis circa
curam doloris capitis. fo. lxxvij.
Caput tertium de regulis obseruandis circa re-
percussionem. eodem.
Rubrica prima de acceti vſu. eodem.
Rubrica secunda de lactis vſu. eodem.
Caput quartū an conueniat caput abradere. eodē.
Caput quintū an medicina actu frigida actu p-
mouere liceat. eodem.

Caput primum. Tractatus duode-
cimi de syncope. eodem.
Caput secundū de regulis obseruandis circa syn-
copis curam. fo. lxxvij.
Caput tertium de conuenientia inter syncopam
de inanitione et repletione quo ad curā. eodē.
Rubrica prima de discrimine inter syncopam de
inanitione et repletione. eodem.
Caput quartum de partium cordis aduerſentia
ad curam necessaria. eodem.
Rubrica prima de medicinis quæ substantiam cor-
dis roborant. eodem.
Rubrica secunda de medicinis quæ virtutem cor-
dis confortant. eodem.
Rubrica tertia de medicinis cordialibus quæ hu-
mores nocuos deponunt. eodem.
Rubrica quarta de medicinis quæ spiritum splen-
dorem præbent. eodem.
Rubrica quinta de medicinis quæ spiritum a so-
lutione defensant. fo. lxxix.
Rubrica sexta de medicinis quæ spiritum dissolu-
tum restaurant. eodem.
Rubrica septima de medicinis quæ distemperan-
tiam cordis frigidam reparant. eodem.
Rubrica octaua de medicinis frigidis quæ distem-
perantiam calidam coercent. eodem.
Rubrica nona quæ medicinis omnes quæ cordi pro-
funt eius substantiam roborant. eodem.
Rubrica decima de regulis obseruandis circa me-
dicinarum dictarum vsum. eodem.
Caput quintum de primo remedio quo syncopi
succurrere debemus. eodem.
Rubrica prima de secundo remedio. eodem.
Rubrica secunda de tertio remedio. fo. lxx.
Caput sextum de auxiliis peculiaribus quibus
syncopi subueniendum est. eodem.
Caput septimum de modo quo succurrere debe-
mus syncopi de repletione. eodem folio.
Caput octauum de auxiliis quæ syncopi de inan-
itione conducunt. eodem.
Tractatus duodecimus, de stomachi
mala affectione. fo. lxxj.
Caput primum de vomitione arcenda. eodem.
Caput secundum docet quomodo appetitus de-
lectioni succurrere debemus. eodē.
Caput tertium de auxiliis quæ stomacho ob cau-
sam calidam dolenti conueniunt. eodem.
Tractatus decimus tertius. fo. lxxij.
Caput primum de ventris profluvio quod acci-
dere solet in hac febre. eodem.
Caput secundum, de generali dimissione flu-
ris. eodem.
Rubrica prima de diarrhæa. eodem.
Rubrica secunda de dysenteria. eodem.
Rubrica tertia de henteria. eodem.
Caput tertium de signis, quæ malum insturum
portendunt. eodē.

Index

Capitulum quartum de erroribus in quos medici ca-
dere solent circa fluxus curam. eodem.
Rubrica prima de secundo errore. eodem.
Rubrica secunda de tertio errore. fo. lxxij.
Rubrica tertia de quarto errore. eodem.
Capitulum quintum de erroribus commissis circa dis-
senterie curam. eodem.
Rubrica prima de regulis obseruandis circa dis-
senterie curam. eodem.
Rubrica secunda de dieta, que dissenterie con-
ducit. fo. lxxij.
Capitulum sextum de regulis obseruandis circa di-
arrhie curam. eodem.
Rubrica prima de auxilijs diarrhie a cholera pra-
sina. eodem.
Rubrica secunda de auxilijs diarrhie venenosi. eod.
Rubrica tertia de auxilijs diarrhie, que propter
haustum male medicine contingit. eod.
Rubrica quarta de auxilijs diarrhie epatice ob vir-
tutis defectum. eodem.
Rubrica quinta de auxilijs epatice ob opilatione-
nem. eod.
Rubrica sexta, de auxilijs epatice ob digestione
debilitatem. eodem.
Rubrica septima de auxilijs epatice ob retenti-
ne debilitatem. fo. lxxv.
Rubrica octava de auxilijs epatice sanguine. eod.
Capitulum septimum de medicinis frigidis. eod.
Rubrica prima de medicinis calidis. eodem.
Capitulum octauum de regulis obseruandis circa quo-
rundam auxiliorum usum. eodem.
Rubrica prima de visu somni. eodem.
Rubrica secunda de visu trociscorum. eod.
Capitulum nonum docet quando diuersio et euacua-
tio conueniant. fo. lxxvj.
Capitulum decimum de regulis circa ventose usum. eod.
Capitulum vndecimum, de regulis circa vomito-
nem. eodem.
Capitulum duodecesimum de regulis circa balneum
et lauacra. eodem.
Capitulum decimum tertium de regulis adnerten-
dis circa alimentorum usum. eodem.
Rubrica prima docet, que dieta in fluxu dissen-
terico conducit. eodem.
Capitulum decimum quartum de cura que ei conue-
nit. eodem.
Rubrica secunda de remedijs dissenterie epati-
ce sanguine. fo. lxxvij.
Capitulum decimum quintum de remedijs diarrhie ob
virtutem debilem. eodem.

¶ Secundus liber de signis

secundum, de causa dicarum criticorum et ipso-
rum notis. Tractatus primus.

Capitulum primum de quid nominis signi. eodem.
Capitulum tertium de triplici signorum diuisione. f.

de signis que mortem aut vitam, longitudinem
breuitatem, longum aut breue significat. eod.
Capitulum quartum de notis quibus cognoscitur lo-
gundo breuitas ne egritudinis. eod.
Capitulum quintum de vrina que breuem longam ne
egritudinem significare potest. eodem.
Capitulum sextum de sputo quod longam aut breuem
egritudinem significare solet. eod.
Capitulum septimum de signis que mortem potius
tendant aut vitam pollicentur. eodem.
Capitulum octauum, de presagio mortis aut vite ab
egritudinis qualitate. fo. lxxix.
Capitulum nonum de presagio ex parte accidenti-
um. eodem.
Rubrica prima de signis a facie. eodem.
Rubrica secunda de signis ab oculis. eodem.
Rubrica tertia de signis a naribus. eodem.
Rubrica quarta de signis sumptis a lingua, ore,
et dentibus. eod.
Rubrica quinta de signis sumptis ab auribus. fo. lxxx.
Rubrica sexta de signis sumptis a parte cernicis
et colli. eodem.
Capitulum decimum de signis ab anhelitu. eod.
Rubrica prima de signis a diaphragmate, et de
motu quo mouetur. eodem.
Rubrica secunda docet a pacto Galeni anhelitum
voluntarium de intentione secunda vocat. eod.
Rubrica tertia demonstrat quod pulmo non moue-
tur proprio motu. eod.
Rubrica quarta ostendit quo pacto a diaphrag-
matis motu pectus et pulmo mouetur. eod.
Capitulum vndecimum de signo sumpto a manibus. eod.
Rubrica prima de signis a corde sumptis. fo. lxxxj.
Rubrica secunda de signis ab stomacho sumptis. eod.
Rubrica tertia de signis ab epate sumptis. eod.
Rubrica quarta de signis a mente sumptis. eodem.
Rubrica quinta de signis a testibus sumptis. eod.
Rubrica sexta de signis sumptis ab extremitati-
bus. eod.
Rubrica vij. de signis a rigore sumptis. fo. lxxxij.
Rubrica octaua demonstrat quam exigua et pauca
sint saluta certa signa. eod.
Capitulum duodecesimum ostendit quo pacto quali-
tas mutata conuenit ex cuncte mutata. eod.
Capitulum decimum tertium de signis vrine que sa-
lutem promittunt. eod.
Capitulum decimum quartum de signis mortalibus,
que vrina colore suo substantia aut hypostasi
demonstrat. eodem.
Capitulum decimum quintum de signis salutis et mor-
tis que a sudore sumuntur. fo. lxxxij.
Rubrica prima de signis que sudores neque ma-
los neque bonos significant. eodem.
Rubrica secunda que sudorem salutem nuntiam
tem demonstrat. eod.
Rubrica tertia de signis que sudorem malum in-
dicare solent. eodem.

Capitulorum et rubricarum.

Rubrica curata de signis sudoris que mortem
portendunt. eodem.
Caput decimum sextum de signis sumptis ab ster-
nutatione que salute promittunt. fo. lxxxiij.
Caput decimum septimum de signis saluiferis,
et mortiferis, que ab egestione habent. eod.
Rubrica prima de signis digestionis que aliqua-
do bonum, aliquando malum nuntiāt. eodē.
Rubrica secunda de signis sumptis ab egestio-
ne que mortem portendunt. eodem.
Caput decimum octauum de signis salutis et mor-
tis, que a sputo habentur. fo. lxxxy.
Rubrica prima de signis ab sputo que malū nū-
tiant. eodem.
Rubrica secunda de signis sumptis ab sputo, que
mortem portendunt. fo. lxxxvj.
Caput decimum nonum de signis vomitus salu-
iferis et mortiferis. fo. lxxxvij.
Rubrica prima de signis a vomitu que mortem
nuntiant. fo. lxxxvij.
Caput vigesimum de quadam Rasis commen-
tatione. eodem.
Caput vigesimum primum de signis crisis. eod.
Caput vigesimum secundum de signis crisis que
mortem aut vitam die critica nuntiant. eod.
Caput vigesimum tertium de signis que ostē-
dūt quā enacratio die critica esse debeat. eod.
Rubrica prima que demonstrat qua hora crisis
expectanda est. eodem.
Caput vigesimum quartum de certitudine crisis
optime. eodem.
Caput vigesimum quintum de comparatione in-
ter signa. fo. lxxxix.
Caput vigesimum sextum demonstrat quo pacto ac-
cidentia crisis in omnibus sunt, propte-
rea quod morbus minor est instans quam alijs tem-
poribus ad Trusiani mentem. eodē.
Rubrica prima de secunda obiectione aduersus
Trusianum. eodem.
Rubrica secunda de tertia obiectione. fo. xc.
Rubrica tertia de obiectione que ab experimen-
to sumitur. eodem.
Rubrica quarta de vera Trusiani mente. eodē.
Caput vigesimum septimum ostendit quo pacto mor-
bus maior in statu quam alijs temporibus sit apud
mentem Scenalis. eodem.
Rubrica prima de prima eius via qua hoc pro-
bat. eodem.
Rubrica secunda de secunda eius via. fo. xcj.
Rubrica tertia de tertia eius via. eodem.
Rubrica quarta de quarta eius via. eodem.
Rubrica quinta de probatione medica, qua co-
cluditur tres modos digestionis esse. eodē.
Rubrica sexta probat digestionē, et putrefactio-
nem simul intendi posse. fo. xcij.
Rubrica vij. de obiectione aduersus hoc. eodē.
Rubrica octaua de secunda obiectione. eodē.

Caput. xxvij. de certitudine signorum que mor-
bum longum aut breuem salubre mortalemque
significant. eodem.
Caput. xxix. de incertitudine signorum que ma-
lum significant. fo. xcij.
Rubrica prima docet quo pacto signa saluus in-
certa esse possint. eodem.
Rubrica secunda demonstrat a parte febuis, etiā
signa salutis incerta esse. eodem.
Caput. xxx. de incertitudine vrinę. eodem.
Caput. xxxi. de incertitudine declinationis. fo. xcij.
Caput. xxxij. de aduertentia temporis signi. eodē.
Rubrica prima de aduertentia signorum a par-
te statum. eodem.
Rubrica secunda de aduertentia signorum a par-
te temporum morbi. eodem.
Caput. xxxij. de varia significatione sternuta-
tionis a parte temporis. eodem.
Caput. xxxiij. de varia significatione fluxus a
parte temporis. fo. xcij.
Caput. xxxv. de temporis aduertentia in circun-
te mutato. eodem.
Caput. xxxvj. de aduertentia qualitatis signo-
rum. eodem.
Rubrica prima an potius fides danda est pul-
sui quam vrinę aut e contra. eodem.
Rubrica secunda affirmat pulsus communis si-
gnum vrinę esse. eodem.
Rubrica tertia affirmat pulsui, natura sua certum
signum vrinę esse. eodem.
Rubrica quarta affirmat quo ad cognitionem no-
stram vrinam pulsui certum signum esse.
Rubrica quinta probat secundo pulsui incertum
signum esse. eodem.
Rubrica sexta probat id tertio. fo. xcvi.
Rubrica septima de qualitate aduertenda in pul-
su quo ad eius significationem. eodem.
Rubrica octaua de quibusdam pulsus scholasti-
cis difficultatibus. eodem.
Rubrica nona de consideratione pulsus cum an-
telitis comparatur. fo. xcviij.
Caput. xxxvij. de consideratione a parte coloris
vrinę habenda. eodem.
Rubrica prima a parte substantię vrinę. eod.
Rubrica secunda de aduertentia a parte subtili-
tatis vrinę. fo. xcviij.
Rubrica tertia de aduertentia a parte quantita-
tis vrinę. eodem.
Rubrica quarta a parte hipposistas. eodem.
Rubrica quinta demonstrat quod vrinę vrinę quatuor
sanis et egrijs hominibus consideranda est. eod.
Caput trigessimum octauum de qualitate a par-
te sudoris aduertenda. eodem.
Caput trigessimum nonum de qualitate certum-
dinis signi. eodem.
Caput quadragessimum de qualitate in somno ad-
uertenda. eodem.

Index

Tractatus secundus.

Caput primum de causa dierum iudiciorum,
et duplici opinione circa hoc. fo. xcix.
Caput secundum de prima opinione commu-
ni que affirmat dies iudicarios ad coelestia
pertinere. eodē.
Caput tertium de modo quo coelestia his inferi-
oribus præsumunt in communem. eodem.
Rubrica prima de modis quibus coelestia hæc in-
feriora gubernant. eodē.
Rubrica secunda demonstrat coelestia oculis quæ-
ritantibus hæc inferiora regere. eodem.
Rubrica tertia de gubernationibus proprijs uni-
cuiusque planetæ peculiaribus. eodem.
Caput quartum quo pacto mixta cæca a coelesti-
bus pendent. eodem.
Rubrica prima ostendit quo pacto animalibus
varia varij regionibus temperatura a coele-
stibus cunctis. fo. c.
Caput quintum, quo pacto homo dempta eius
anima rationali plus quam res omnes coele-
stibus subiacetur. eodem.
Rubrica prima agitur quo pacto homo coelesti-
bus similis. eodem.
Rubrica secunda probat hominem coelestibus
similari. eodem.
Rubrica tertia probat id secundo. eodem.
Rubrica quarta probat id tertio. eodem.
Rubrica quinta docet quo pacto corporis regi-
men ab anima assimilatur huius infimi mun-
di a coelestibus regimini. eodem.
Rubrica sexta probat id itez. fo. c.
Caput sextum probat quo pacto homo quo ad
generatam, anima eius rationaliter dempta,
minimè a coelestibus pendet. eodem.
Caput septimum quo pacto homo postquam in lu-
cem erigitur a coelestibus regitur, ostendit. eod.
Rubrica prima demonstrat hominem quo ad vir-
tutes coelestibus parere. eodem.
Rubrica secunda demonstrat hominem quo ad
membra coelestibus regi. eodem.
Rubrica tertia demonstrat humores a coelestibus
moveri. eodem.
Caput octavum ostendit dies iudicarios ad coe-
lestia, et præsertim ad solē et lunā pertinere. eod.
Caput nonum ostendit egritudines chronicas
a sole regi, acutas vero a luna. fo. ci.
Caput decimum de computatione mēsis appa-
ritionis apud opinionem Euicennę et Alia-
bani. eodem.
Caput decimum de computatione mensis pera-
grationis apud Ptholomeum, cui plurimi
conveniunt. eodem.
Caput duodecimum de Salemi opinione. fo. ciij.
Rubrica prima de intentione Salemi circa simi-
lis assignationem. eodem.
Tractatus tertius. fo. ciij.

Caput primum, de opinione que negat partia-
les influentias et dies criticos ad coelestia per-
tinere. fo. ciij.
Caput secundum affirmat quo pacto infima hæc
a coelestibus sola dependentia vniuersatim e-
manant. eodem.
Caput tertium ostendit quid veri circa natura-
les astrologia contineat. eodē.
Caput quartum demonstrat proprietates speci-
ficas nullas esse. fo. cv.
Rubrica prima probat humorum motus a coele-
stibus non cūctire, primo efficaci ratione. eod.
Rubrica secunda probat id secunda ratione. eod.
Rubrica tertia probat id tertia ratione. eodem.
Rubrica quarta ostendit rationem, cui commu-
nis opinio innuitur, vacuam esse. eodem.
Rubrica quinta ostendit mirandum esse de Bē-
niti circa hoc. fo. cvj.
Rubrica sexta adducit stupendam potius quæ ap-
probanda Sauanarolę sententiā de hoc. eod.
Rubrica septima probat humorum motus a va-
ria membrorum dispositione cūctire. eodē.
Rubrica octava satisfacit rationi qua aliqui nitun-
tur asserere humorum motus ad coelestia per-
tinere. eodem.
Rubrica nona ostendit humorum motus a vir-
tutibus nostri corporis ordine depēdere. fo. cvij.
Caput quintum probat manifestas aliquas qua-
litates præter lunę et motum coelestibus non
inesse. eodē.
Caput sextum probat mutationes huius mun-
di a coelestibus non pendere. eodem.
Caput septimum probat elementorum notias et
nostroorum corporum damna a coelestibus cū-
ctire. eodem.
Caput octavum probat hominum mores ad coe-
lestia non pertinere. eodem.
Caput nonum probat infelicitatem ocumestris
partus Saturno non esse adscribendam. fo. cvij.
Caput decimum probat mutationes quasque, quę i
hoc mundo inferiori sunt, ad coelestia refe-
rendas non esse. eodem.
Caput undecimum probat regionum varietates ab
alijs stellis præterquam a sole et luna non pendere. eod.
Caput duodecimum probat lunam præter lunę
qualitates alias non possidere. fo. ciij.
Caput decimum tertium inquirat, an æstus maris
in lunam referendus sit. eodem.
Rubrica prima de Adeladi opinione. fo. cx.
Rubrica secunda de alia causa accessus et recessus
maris. eodem.
Rubrica tertia ostendit, quid senserit Joannes
Picus de hoc. eodem.
Tractatus quartus.
Caput primum probat dies iudicarios ad men-
sem apparitionis lune referendos non esse. fo. cxj.
Rubrica prima de secunda ratione, quę prouenit

Capitulorum et rubricarum.

huius mensis computatione destruit. eodē.
Rubrica secunda de modo quo huic rationi satisfieri potest. eodem.
Rubrica tertia probat huius mensis computationem impossibilem esse. eodem.
Caput secundum inquit de computatione dierum iudiciorum penes mensem peragrationis. fo. cxij.
Caput tertium inquit qua ratione Zodiacus in duodecim partes diuisus est. eodem.
Caput quartum ostendit qua ratione astronomi duodecim signa dixerint. eodem.
Caput quintum ostendit qua ratione annus in quatuor partes diuisus est. eodem.
Caput sextum ostendit quo pacto Ioannes Philicus rationes quas astronomis imponit destruit. eodem.
Caput septimum satisfacit rationibus Ioannis Philici aduersus astronomos. eodem.
Caput octauum in quo satisfacit quatuor aspectuum rationem reddendo. fo. cxij.
Caput nonum ostendit qua ratione quatuor aspectus sint. eodem.
Caput decimū adducit opinionem illorum qui affirmant varias aspectuum actiones ad quarum litatum contrarietates pertinere. eodem.
Caput undecimū ostendit quare astronomi mensem peragrationis dierum iudiciorum causam esse dixerunt. eodem.
Caput duodecimū probat amicitias et inimicitias aspectus ad contrarietates qualitatum primarum non pertinere. eodem.
Rubrica prima probat id secundo. eodem.
Rubrica secunda probat id tertio. fo. cxij.
Rubrica tertia assignat veram causam quare aspectus alij dissident et alij conueniunt. eod.
Rubrica quarta arguit contra hoc et satisfacit. eod.
Caput decimū tertium probat prima ratione iudiciorum dies ad hos aspectus referendos non esse. eodem.
Rubrica prima probat illud secunda ratione. eod.
Rubrica secunda nititur satisfacere huic secunde rationi. eodem.
Rubrica tertia destruit computationem hanc tertiam ratione. fo. cxv.
Caput decimū quartum destruit computationem Saleni mensis. eodem.
Rubrica prima destruit eam secunda ratione. eod.
Rubrica secunda destruit eam tertia ratione. eod.
Rubrica tertia destruit eam quarta ratione. eod.
Rubrica quarta adducit alias duas efficaces rationes aduersus computationes duas. eod.
Caput decimū quintum adducit computationem

aliam ad Ptolomei mentem quam ostendit impossibilem esse. eodem.
Rubrica prima ostendit quo pacto quidam in ipsa non nisi computatione dierum assignare. fo. cxvj.
Rubrica secunda nihil concludere. eodem.
Caput decimū sextum concludit tres computationes dictas verum non habere, et ostendit qualis circa hoc intentio Saleni fuerit. eod.
Caput decimū septimū quo adducitur quedam Plinii sententia de causa dierum iudiciorum. eodem.
Capite decimo octauo adducitur quidam prius satisfaciendi modus. eodem.
Caput decimum nonum recapitulat omnia que asserta sunt. eodem.

Tractatus quintus.

Caput primum de diebus indicatibus iudiciorum et intercadenibus. fo. cxvij.
Caput secundum de resolutionibus dierum iudiciorum. eodem.
Rubrica prima de resolutionibus septenorum. eod.
Rubrica secunda de resolutione que fit per quatuor ternos dies. eodem.
Rubrica tertia de resolutione que fit per ternos dies. eodem.
Caput secundum de notis que a diebus acutis febris sumi possunt. eodem.
Rubrica prima que a prima et secunda die haberi possunt. eodem.
Rubrica secunda de notis tertij diei. eodem.
Rubrica tertia de notis a die quarta. fo. cxvij.
Rubrica quarta de notis a die quinta. eod.
Rubrica quinta de notis a die sexta. eodem.
Rubrica sexta de notis a die septima. eodem.
Rubrica septima de notis a die octava. eodem.
Rubrica octava de notis a nona die. fo. cxix.
Rubrica nona de notis a die decima. eodem.
Rubrica decima de notis a die undecima. eod.
Rubrica xi. de notis a duodecima die. eod.
Rubrica duodecima de notis a quatuordecima die. eodem.
Rubrica decima tertia de notis a die decima quarta, et decima sexta. fo. cxx.
Rubrica decima quarta de notis a die decima septima. eodem.
Rubrica decima quinta de notis a die decima octava. eodem.
Rubrica decima sexta de notis a vigesima die. eodem.
Rubrica decima septima de notis a vigesima prima, trigesima quarta, et quadragesima. eod.
Rubrica decima octaua de notis a die vigesima septima. eodem.

Index

Index capitulorum et Rubricarum que in libel lo de fascinatione continentur.

Tractatus primus.

Laput primum inquit an fascinatio possibilis
sit. fo. i.
Laput secundum inquit de fascinatione in cō-
muni, et de Auicenne opinione. eodem
Rubrica prima ostendit Auicenne opinionem
falsam et impossibilem esse. fo. ij.
Laput tertium inquit quid Sāctus Thomas
et alij sacri doctores de hoc senserint. eodē.
Rubrica prima summa venia improbat docto-
res sacre scripture de hoc. eodem.
Laput quartum inquit, quid senserit de hoc
Senilis. eod.
Laput quintum inquit quid senserit Albertus
Magnus de hoc. fo. iij.
Laput sextum in quo autor exprimit quid in hoc
senserit. eodem.
Rubrica prima probat fascinationē euenire pos-
se a qualitate manifesta. eodem.
Rubrica secunda probat secūdo a qualitate ma-
nifesta euenire posse. fo. v.
Laput septimum satisfacit quibusdam questio-
nibus circa hoc, et primo inquit quo pacto
homo tā venenosus alteri homini reddi po-
test quod cum interimat. eodem.

Rubrica prima inquit, si quisque homo a fa-
scinante fascinari possit. eodem.
Rubrica secunda inquit, si fascinator quacūq;
hora fascinare potest. eodē.
Rubrica tertia inquit, qui potius apti sint ut ab
effascinatorē offendantur. eodem.
Rubrica quarta inquit, quo tempore fascina-
tio potius incidit. eodem.

Tractatus secundus.

Laput primum de signis demonstratis. fo. vi.
Laput secundum probat eisdem accidentibus mo-
lestari infantes, et eos quibus lac stomacho
congestionē corrumpitur. eodē.
Laput tertium de signis demonstrantibus inua-
litudines puerorum, quando a lacte corrupto
quando ab effascinatione offenduntur. eodē.
Rubrica prima de prognosticis. eodem.
Laput quartum de cāonibus generalibus cir-
ca horum curam, autore Rasi. eodem.
Laput quintum de regimine quo pregnantēs uti
debeant, ne filij epileptici fiant. eodem.
Laput sextum de auxilijs a pumo nature ortu, qui-
bus pueris succurrendum est ne epileptici fi-
ant. fo. viij.
Laput septimum docet subuenire accidentibus
lumbicorum infantium, quę accidentibus ef-
fascinationis et epilepsie similia sunt. eodē.
Laput octauum disputat an theriacę vsus pue-
ris utilis sit, et quo modo. eodē.
Laput nonum de cura effascinationis. eodem.

Finis indicis.

Errores qui auctoris absentia in hoc libro continentur.

Folio primo, columna tertia ubi legitur fulgur, lege fulmen.
 fo. eodem, columna quarta, pro octoginta lege octingenta, et pro quinquaginta millia, lege quingenta millia, et ubi legitur primogenitos, lege primogenita.
 fo. ij. columna secunda legitur, probare nititur, lege probare nititur.
 fo. iij. columna prima in principio legitur generatio sunt, lege genera non sunt.
 et paulo infra legitur, ille cuius tinea: lege, ille qui tinea. et legitur, et generari potest: lege, et generari potest.
 fo. v. col. prima occasione moris: lege occasione moris. et infra, facit et mori: lege facit et mori.
 fo. eodem, columna quarta, humore putridi lege: si humores putridi.
 fo. vij. columna secunda, abdidit, lege addidit.
 folio septimo, contagio quædam, lege contagio quodam.
 folio octavo, porci solum, lege porci solum est. et infra qualitas communis, lege qualitas communis est.
 fo. ix. col. secunda, aque male quædam, lege aque male quæ.
 fo. xj. col. secunda, pomam, lege pomum. et infra deceptione, lege discreptione. eodem fol. columna tertia, permanere quæ siluestria, lege, dicit permanere quæ siluestria. columna quarta, vel corpus minus humidum est, lege, ut corpus minus est.
 fo. xij. col. tertia, corpus siluestre, lege porcus siluestris.
 fo. xij. col. secunda, quippe quibus omnis, lege quippeque omnis. et infra, ouum ventri, lege ouum ventri.
 fo. xij. erigua ymbria, lege erigua ambra. columna tertia, in fine mensis, lege in fine mensis. col. quarta, exteriora dufferit, lege deserit. et intima dufferit, lege intima deserit.
 fo. xv. col. secunda, omnino fiat, lege omnino non fiat.
 fo. xvj. col. tertia, predictus, lege preditus.
 fo. xvij. col. prima, moram gerere, lege, mori. et infra habere potes, lege, habere potest. et columna secunda, bene totum occupat, lege venie. et columna tertia, auctore Avicenna integri, lege auctore Galeno. et infra, venam apertam et eunt, lege vena aperta. et infra, fibrotomia facta lege fibrotomia fienda.
 fo. xvij. col. secunda, opposita nasci, lege apostema nascitur.
 fo. xix. col. ij. et post inuenit, lege et post inbet.

fo. xx. columna secunda, aneto et sale cocti, lege coctis.
 fo. xxi. col. tertia, et in fine actionis calida est, lege in principio actionis.
 fo. xxij. columna secunda, complexionem viri malem possident, lege possidet.
 fo. xxij. columna tertia, nemo enim quæ futura sunt, lege nemo enim scit. et.
 fo. xxv. col. prima circa medium, et si qua philosophorum traditio, lege si quæ.
 fo. xxvj. columna secunda circa principium, qui sibi vincere potest, lege, qui sibi vincere potest. eodem fo. col. tertia circa medium, remedium precipuum, lege et remedium precipuum.
 fo. xxvij. columna secunda circa principium, qualitates die celestis insunt, lege cui qualitates due. et infra circa medium, accepta et determinata. lege, ad certa et determinata.
 fo. xxix. columna prima circa medium, conuenit in carne, lege conuenit incarnare. eodem fo. columna secunda circa principium, quæ apostema insignis cognoscitur, lege quæ apostema his signis cognoscitur. eodem fo. columna tertia circa finem bene aut arterie, lege venæ aut arterie.
 fo. xxxv. columna secunda, maior diversio quæ fieri potest, lege quæ fieri potest, fiat.
 fo. xxxvij. columna secunda. et si firmā syncope cordis, lege si infirmas. et columna tertia, sunt venefica, lege si non sit venefica. eodem fo. col. quarta in principio, vir expulsus, lege. vis expulsus.
 fo. xxxix. columna tertia, insit utriusque diptami, lege simpbit. et infra, folij vindi, lege. folij indi.
 fo. xli. col. tertia, et liberat, superfluit illud et. et columna quarta, orotianæ terre sigillatæ, lege gentiane. et infra, mirabilis est in euacuando sudorem, lege in euacuando sudorem.
 fo. xlij. columna tertia, quæ flegma et melancholia censenda non, lege, quæ flegma et melancholia euacuat censenda non est.
 fo. xliij. columna secunda circa principium, aut vitulina aut prassina, lege. aut prassina aut eruginea. infra circa medium, quæ Galenus, lege quæ Galenus. et.
 fo. xliij. columna prima circa finem, agaricus vino, lege agaricus vino. eodem fol. columna quarta circa medium, qui omnes potest euacuare, lege qua omnes potest.
 fo. xlv. columna tertia circa medium, pellius complexionis similis, lege pellius. et.
 fo. xlvj. col. ij. circa principium, rucum arbutum, lege. baccum. eodem fo. col. quarta circa medium, siue mabo malignum, lege siue malum malignum.

Errata.

fo. xlvij. col. secunda circa mediū, trulli sine co-
lumbi, lege galli. 22.

fo. xlix. col. tertia circa principium, vt rapture
cauteriū subuenit, lege vt rapture cauterium sub-
ueniat, eadē colūna circa finē, aut p̄ter additū,
lege aut p̄ter naturam additū.

fo. l. col. prima circa mediū, nux rancidaba, le-
ge rancida. 2. colūna secunda circa finem, mira-
bolanozum citrinorū aī. duas, lege aī. 3. ij. 2. col.
tertia circa finem, q̄ tamen in omnes a resolutio-
ne sunt, lege nō sunt. 2. infra, que mollificatione
caret, adde, non caret.

fo. li. col. ij. circa p̄ncipiū, quoniam vīna signo
aliq̄, lege quin vīna. 2. infra circa mediū, pl² 2. vī-
na, lege pul² 2. vīna. col. iij. circa finē, aliquib²
notis poterit, lege aliquibus notis non poterit.

fo. liij. colūna quarta in p̄ncipio vsq̄ in sta-
tu minorē, lege maiorē. (ras.)

fo. liij. col. j. circa finē, pestifera esse, le. pestife-
ra. fo. lv. colūna secunda circa finem, illos vni-
cat, lege illos vincat. 2. colūna tertia circa me-
diū, septimum diem excedit, lege non excedit
2 paulo infra, pusana colata, lege non colata.

fo. lvj. circa finē, in quarta iubet, lege in quar-
tana. 2. col. tertia circa mediū, in acuta vero cu-
stodienda, lege minuenda.

fo. lvij. colūna tertia circa p̄ncipiū, aqua
distillationis maciarum, lege limaciarum.

fo. lvij. col. p̄ma circa mediū, mala quo sicca,
lege mala completionē sicca. 2. col. secunda, frī-
gida sit frigida diēta conuenit, lege calida diēta
conuenit. 2. infra, humo: puri: diu: tantum offē-
dit, lege non tantum offēdit.

fo. lx. col. tertia circa p̄ncipiū, humores febrī-
ci non denominant, lege febace.

fo. lxiij. col. tertia circa principium, Auicēne
conuenit prima quarti, lege non conuenit.

fo. lxij. col. iij. circa mediū, plus frigide 2
sicce, lege plus frigide q̄ sicce.

fo. lxx. colū. p̄ma circa finem, ossis de corde
cerui. 3. j. lege. 3. j. 2. infra, sandali muscatelini 2
spodij. aīa. 3. ff. lege. 3. ff. 2. infra corali ruber
margaritarum. aīa. 3. ff. lege. 3. ff. 2. eodem fo.
col. iij. sādaloꝝ letura Baleni, le. letitē Baleni.

fo. lxxij. col. ij. circa p̄ncipiū, rubeorū 2 musca-
telinoꝝ. aīa. 3. ff. lege. 3. ff. fol. eod. col. iij. cir-
ca mediū, nā vt potestate alta sit, lege parte alta.
fo. lxxix. col. iij. in fine, ante partem primam,
lege partem vnam.

fo. lxxv. col. quarta circa mediū, vt non nisi
medio trāfacto, le. nō nisi medio trāfacto anno.

fo. lxxvij. colūna secunda circa principium,
egestio est 2 spūtu, lege egestione 2 spūto.

fo. lxxxiij. colūna quarta circa finem, signū
lœtale, lege signum lœtale est.

fo. lxxxij. col. secunda circa finem, si labore
erit, lege si sine labore erit.

fo. lxxxv. col. quarta, 2 non cōmixti sunt, lege
2 si non cōmixti sunt, eadē colūna circa finē, hu-
morem indiuerit, lege humorem diuerit.

fo. lxxxvij. col. j. circa mediū, q̄ si cōcussio
ymitu, lege p̄cussio vomitu. col. iij. circa finem
excessuarū suarū remissione, lege suarū q̄litarū.

fo. lxxxvij. col. quarta circa mediū, vt non
credeat, lege vt non redeat,

fo. xcix. colūna tertia in p̄ncipio, quamq̄
potero, lege quantum potero.

fo. xcij. colūna quarta circa principium, vī-
na q̄ ab eo dicitur, lege vīna que ab eo decidit.

fo. xcij. col. tertia circa mediū, virtutis vita-
lis 2 hepatis, lege virtutis naturalis 2 hepatis.

fo. xcvi. colūna tertia circa finem, arterie ver-
sus centum, lege versus centrum.

fo. xcviij. col. ij. circa p̄ncipiū, pulsū variū
ob timorem, lege anhelitū varium.

fo. xcviij. col. j. circa p̄ncipiū, virtus in sanis
est custodienda, lege virt² in sanis est augmen-
tanda. eodem fo. col. tertia circa p̄ncipiū, qua
vena cindit, lege qua vena scinditur.

fo. xcix. colūna tertia circa finem, aut enā
mortem, lege autem etiam mortem.

fo. ci. col. ij. circa p̄ncipiū, p̄ncipiū generati-
onis 2 corruptionis deficit. mund² lunaris p̄n-
cipium generationis 2 corruptionis.

fo. cij. col. iij. circa p̄ncipiū, 2 septima prima, l.
2 septimana prima. eod. fo. col. iij. circa finē, cū
discedit. ccxvj. gradibus, lege 2 cū discedit du-
centis 2 viginti gradibus. 2 proxima linea, cum
discedit. ccvij. gradib², lege cum discedit ducē-
tis 2 septuaginta gradibus.

fo. cv. colūna tertia circa finem, pauciores no-
cuios expellit, lege vapores.

fo. cvij. colūna prima circa finem, virtus su-
perior id indicat, lege virtus superior id imperat.

fo. cxij. col. ij. circa mediū, planeta cū a se
ipsis, lege planetę. eod. fo. col. iij. in fine, q̄: deci-
ma q̄ta dies par, le. q̄: decima q̄ta dies par est.

fo. cxv. col. iij. circa p̄ncipiū, a quatuor ho-
ris cum dimidia, adde vsq̄ ad duodecim.

fo. cxvj. col. ij. dies xij. superest. eod. fo. col.
iij. circa finem, vigesimū septimū cōtinere, lege
continet. 2 col. iij. circa mediū, 2 vt supra sit dia-
pte, lege 2 vt supra scilicet diapente.

fo. cxvij. col. ij. circa finē, dimidio ipsi² veris,
lege, dimidio ipsi² estatis. eod. fol. colūna ter-
tia, acule febris, lege acutę febris.

fo. cxvij. col. ij. circa p̄ncipiū enā Auicenna,
lege etiam ait Auicenna. eodem fo. circa finem,
propter morbum cōcitantem deficit aut propter
virtutem debilem.

fo. cxix. col. ij. circa p̄ncipiū. xvj. die accidit, le-
ge. xvij. 2 col. iij. circa finem, in ea vero 2 com-
monis, lege 2 euacuationis.

¶ Finis errorum.

De febre pestilentiali.

Fol. i.

Tractatus primus

De causis omnibus et signis pestis.

Capitulum primum: in quo ostenditur pestem
coelestem esse.

Distertur de pe-
ste pauca non nisi multis
dicere possum. Primo
tamen de ea agam, quoad
causas rationes communes.
In principio creauit deus
coelum et terram. Genes. i.
(vnde litteralem sensum se-

quamar) itaque rerum omnium initium, quippe quae
omnium: quae in vniuerso sunt, duo extant principia.
scilicet, principium terrenum et coeleste. Cuius enim
coelestis et elementaria omnium rerum quae sub or-
be lunari sunt: causa existunt: omnesque vniuersi
res, utraque duplici praedicte sunt: coelesti scilicet et ter-
rena, quo fit ut bifaria corpus nostrum male affi-
ci possit: scilicet a coelesti causa et terrena. res enim
omnes quae virtute coelesti nos offendunt, dicun-
tur venefice ratione duplici: altera quia tota sua
substantia nobis inimicant: et autore Anticena
id venenum censetur: quod nobis substantia sua ini-
micum est. Item ut coelestia plus vite nostrae fa-
uunt: dum astra felici nos tuent: sic dum nobis
inimicantur: plus noxia sunt: quae quaecumque aliae res.
altera vero quae nos laedit: quia causa quoque prin-
cipio nonnullae a coelestibus offenduntur: et medi-
ci id esse venenum affirmant: quod offendit et of-
fensionis eius causam ignorat: quo fit ut ars me-
dica duas praecipuas medendi partes sibi copia-
ret: altera quae docet terrenas et elementarias egrit-
udines destruere: altera vero qua certiores nos
facit: ut coelestibus egritudinibus obviare possi-
mus. Et quod haec duae medicandi partes variae sunt:
sacris litteris comprobatur. Nonne et summus Je-
sus redemptor: nosse quidam discipulis suis do-
num sanandi aut medendi, sine donum curationis
tribuit: non vno tantum dono, sed duplici eos do-
nauit. Item dixit serpentes tollere: et si mori-
sum quid biberint: non eis nocebit: ecce qualiter
coelestis eius donum sanandi ad acris venena et coe-
lestem offensionem. Dedit secundo eis potestatem
aduersus egritudines terrenas: quas elementa-
rie causas solite sunt facere: quoad dicit. Super
egros in manus imponite: et bene habebunt. Si enim
potestates istae duae variae non essent: non eas redem-
ptor mundi varias recideret: quas propter non abi-
re erit si sic praecipua comedatione de peste agam

sicut a plurimis de terrenis egritudinibus discer-
tissime agitur.

Rubrica prima quae probat
pestem a coelestibus euenire.

Ed quod proprietates specificae rerum
et quaecumque venefica qualitas et
praesertim pestis: de qua nunc agi-
tur a coelestibus exoritur: euasit
probat. Primo ratione phi-
sica efficaci arguo sic. Omnis il-
le effectus qui eodem modo coniungitur a causa certa
et inuariabili euenit: sed pestis et quolibet vene-
num eodem modo eisdemque sequissimis fere acciden-
tibus omnes quos male habet infestare: cuiusvis
temperatae, habitudinis: et trans sunt: quacumque
regione et tempore: ergo a causa certa et necessa-
ria (qualis est coelestis causa) consentaneum est eue-
nire: nam a terrena causa euenire nequit: quon-
iam sex res omnes non naturales, ob quarum dis-
tinctam temperantiam communes egritudines contingunt: ut
variae omnibus temporibus, regionibus, et aetate
et ceteris sunt: sic varios communes efficiunt mor-
bos. Sed pestis febris omnes: et quaecumque male
valitudines venefice licet variae sint: vno accide-
tum genere conueniunt: ergo a sex rebus non na-
turalibus tam variis contingere non possunt.
Item suadet secundo a posteriori pestiferam
febrem: et quodcumque venenum coelestem qualitate
esse: nam ut coelestia sensui non comprehenduntur: quod
nulla qualitate de quibus sensus iudicat affecta
sunt: sic venenum quodcumque et pestis qualitas est:
quae non potest sensui aliquo discerni: arsenicum
enim interitum non qualitate prima, non sapore,
odore, colore: sed qualitate nobis ignota, quae a
coelestibus quae nos laedit euenit. Suadet tertio
coelestem qualitate esse: nam ut coelestia solo effe-
ctu comprehenduntur: quoniam sensibus ea attingere non va-
lemus: sic pestifera febris nonnullis solo effectu com-
prehenditur: et non sensibus. Nam si comprehendere: id ma-
xime esset pulchrum et vniuersum: hoc non vnde auctores sunt
Anticena de cura febrium pestiferarum et rasis trigesta-
mo primo principium: et nos sepe videmus eos quod pes-
tis corrumpunt: nec pulchrum nec vniuersum varios a
natura habere: et non cognoscunt: sequitur pestis nihil
solo effectu videmus: cuiusmodi virtutis deicit: et cor-
pus iactura facere: causa tamen tante iacturae nos
laedit. Similiter quarto pestis quaecumque coelestis
in hoc: quod ut coelestia sola virtute infusa haec gu-
bernant: et mutant: nullo materiali contactu: sic pe-
stis sola virtute quae sensibus non comprehenduntur:
non modo genus humanum immo quaecumque quae
animam habet destruit: et immutat: nam ut lumen coe-
leste calorem producit: qui vis in centrum terre in-
trat: aut in fluentia si danda est: solo virtuali con-
tactu: ubi metalla sunt: sic pestis solo contactu
virtuali tam acutissime: itaque vehementer genus hu-

Liber primus.

manū inficit: vt comprehendi aliquo pacto nequeat. Sed vt hęc clariores fiant: queruntur duo. Primum quam ob causam nō omnes inficiunt in peste: dubitandi ratio est. si in peste aer quem omnes inspirant veneficus est: cur non omnes venefici fiant: alterū est cūtas cūtati proxima: vir viro: domus domui: prima infecta non est: ipi tamē infecti sunt. Ad primum dico qd vt fulfur siccum facillime incendit: et si humidū sit difficile incendit: aqua vero aspersum nō inflamatur: sic homines qbus humores plurimi putredine obnoxii insunt: et vī corporis obstruere: similitur fulfuri sicco: et qui temperatos possidet humores quantitate paucos: et vias corporis humilibus nō obstruere: fulfuri aqua asperso similitur: quippe quorū erigui humores et teperrati a natura defendari possunt: ne inficiant. Ad secundū respondeo: qd egritudo hęc a celestibus emanat: ideo licet domus prima appareat domui: quo ad celestē affluentiā nimīū ab ea discedit. Nam vt in circulo linee qd procedunt a centro: licet ppe centrū proximē sint: cū in circumferentiā circuli incedūt: nīmīū a seipsis distāt. sic linee qd a proximis domib⁹ in circūferentiā celestis qd pcessit vni domui: radio recto discedit: ab influentiā qd pcessit alteri domui sibi proximē: denum qd vna domus alteri prima sit: quo ad varia genitū qbus a celestibus pcedit: per plura miliaria distāt. Similitur quito: pestis celestibus quo ad actōnis modū: nā vt celestia viribus inferiora hęc in numero superant excessu et potestate: et nō modo celestia imo celestes imprecissiones vt fulgur tāta potentia pcessat: vt primum vi fulgur derūpit: lara et mōtes: et ferrum liquefaciat: tanta tāq stūpenda est vaporis erigui vis. Et de quo plus mirādū est: qd fulgur laram nō offendit: et coriū nō dirumpit: lara tāmen dirūpit: et ferrum liquefacit. Sic pestis tāatrox tā vehemens est: qd precipitiū formissimum mēbrum scz cor destruit: confectum et dirumpit. Aīunt nāq qd quādo agēs passum nīmīum eruperat: ob disproportionem grandē actio nō fit. Ideo tanta est potentia fulguris et tā erigua resistentia lane: et tanta est potentia pestis et tā erigua omniū mēbrorum pter cor resistentia: qd nec fulgur dirumpit lanam: nec pestis offendit alia mēbra nisi solū cor. Sed profecto ratio hęc non concludit: qm vt agēs magis excedit passum: sic fortius et citius idem destruit. non enim propterea fulgur liquefacit ferrū et lanam nō destruit: quia despiciat eā: sed ppter ea qd tam cūctissime fulgur penetrat lanā: qd non contrahit morā actioni necessariā: et ideo liquefacit ferrum et dirumpit lara: quia ob eorū resistentiā morā contrahit qua agere possit. Enā pestis nō ideo cor offendit: et cetera mēbra non: qd cetera mēbra

negligit: sed qd immanis et veneficus aer solum in hac egritudine cor intrat: humoresq et inficit. quippe qd solū in hac febre humores cordis putredi fiant vel incensi sunt: salis vero febris: non nisi vapor putridus. Et ultimo apparet venenum qd cūq et pestem a celestibus euenire et celestē esse: qm nec pestis et venenum qualitates elementorum aduersant: nec vicuecra. sed vt qualitates elementorū dissident: vt caliditas aduersat frigiditatem et siccitas humiditatem: sic qd qualitates celestes solum inter sese dissident. siccitas aduersat humiditatem Lunę: et caliditas solis aduersat frigiditatem Saturni: et nec caliditas ignis aduersat frigiditatem Saturni: nec siccitas terre aduersat humiditatem Lunę. Et eoduerfor quo fit vt difficile sit pesti subuenire: nā qd qualitas celestis est nulla qualitas pma et aduersat: sed solū alia celestis qualitas: qd experimēto inuestigari potest: et non ratione.

Et Rubrica secūda in qua ostēditur nō modo pestē a celestibus euenire: sed esse vindictam furoris dei.

Legitur. iij. Regum. cap. xix. qd deus exercitum Senacherib Assyriorū regis atrocissima peste vna nocte dissipauit: et mortui sunt cētū octoginta quinq milia peste illa. Ob id qd contra Ezechia virum sanctū immēsa potestate irruerit. Legit cūā de Ezechia rege: qd venefico apostemate a deo percussus est: ppter ea qd victoriā ptra Assyrios potestati sue adscripsit. Legitur de Dāuid rege: qui supbia clatus populum dei annumerare iussit: quē Iob dixit milie monuit: ne populi sancti numerasset: inuenitq sūt in isrl octoginta mille viri ad arma apulsi: et in Iudā quinquaginta millia. Igitur deus crudelissima peste mille viros d Israel a vitiis: deleuit quasi decimā partem eorum qui inuenti sunt in Israel: et decimā partē ex tribu Iuda nō deleuit forsā ob Dāuid quem inuenit scdm cor suum. Legitur etiā de Pharaone quē deus crudelissima peste corripuit: et nocte vna omnium animārum pūmogenitos deleuit: ob id qd deū non timuit. Demū si quādo deus genus humanum punire voluit: id peste sepe fecit.

Et Rubrica tertia in qua ostēditur omniū venenozū venenum aeris esse remissius.

Quoniam deus non vult mortem peccatorum: sed vt conuertantur et viuāt: dum genus humanum corripere vult: placabiliori celestium potestate id eorūgit et castigat: quod paucis ostendā. Sapientes phisici affirmant: qd vt deus purus actus est: iuxta id Exodi ij. Ego sum qd sum: sic materia pma pura potentia est. et vt deus infinita bonitas est: sic materia pma infinita naturalis malicia. Nam proprie formę corruptionē exoptat. Et autore sancto Thoma. Nullū esse nec formale nec enitatum habere

De febre pestilentiali.

Fol. ij.

bet: sed solū potentiale. Deus vero infinitus et immēsus est: quo fit qđ omne id qđ plus accedit materię p̄mē minusq; ab ea discedit: imperfectus extat: et vice versa elementa imperfecta sunt plantę digniores elementis sunt, animalia plantis p̄stant. Homo vero animalia cuncta excedit: sic elementa imperfecta modicam exiguaq; a coelestibus suscipiunt virtutē: plantę maiorem: animalia lōge maiorem: homo vero maximā. Quo fit vt venenū hominis exualius cunctis alijs venenis sit: et caduere enim humano venena sunt: qđ solo viū/odorozave interimūt. venenū ceteroz animalū nō sic validū est: qm̄ Basiliscus cuius venenū oīum alialū venena erupat: non nisi vaporib; quos in aere diffundit/ quos offendit/interimit. Plātē nō tam veneficę sunt: sed materiali contactu et quantitate erigua interimunt/ mitta ceca non nisi in notabili quantitate interire valēt: clementozum vero venenū omnīū remissius est. Non em̄ modo spiritualiter nō interficit: vt venenū hoīs: nec quantitate erigua/ vt plantę: nec cōtactu x̄tuali vt animalia: nec tā modica quantitate/ vt mitta inanī mata: sed materiali tractu interimit. immo venenū aeris non oībus venenū est: nam quoscūq; memoderunt Alpīs et Basilisc; necesse mori est. Et quicūq; notabilem Rapeli quantitatem comederunt: vitā cū morte cōmutant. Ad tamē omnes qui aerē veneficū inspirant moriunt. immo nec offendunt: enā venenis alijs/ nullis aut pilas obitare possum; immo veneno hominis nullo pacto/ et nonnullorum animalū. Plantarū vero difficile. veneno autem pestilēte facile est resistere. Aduertāt ergo fideles aliusmi dei nostri misericordia: qua nos corripit infinita eius pietate veneno quodā/ quod non omnibus venenū est: et cui auxilij succurrere valeamus. Sed queret aliquis si venenū aeris tam facile est: et minus omnīū venenozum seuum. Cur plus corripit hoīes etate et virib; p̄stātes quam ceteros: senes x̄o et enervatos/ hoīes frigidos et siccos illefos dimittit. Philosophi solū sunt bifaria satisfaccere. Primo/ qđ vis veneni vires corpis erupcat/ et eo magis offendit: quo plus corpus conat ei resistere: et quia hominib; qui virib; p̄stāt iuniorib; et sanguineis calor nūq; veneno nimū obitare: citius calor succūbit: qđ venenū cōtactum in bellū/ citius cū destruit. et licet aeris venenū remissius quocūq; veneno sit: venenū qđcūq; vires corpis excedit. Scđo satisfaciūt qđ illi qđ tēperat sunt et fortes: raros possident poros et aptas vias: quas aer venefic; citius p̄ncat vsq; in cor, enā plus aeris attrahūt: vt eo; nūq; tēperet calor. Sed cōtra hoc Galen; .j. de differētijs febū. ca. iij. affirmat corpa illa pestifere putredini obnoxia eē: qđ hos duos excelsus habēt. Alterū si plurimos crudos hu-

mores cōtineant: et malis et plurimis replēantur alimētis: et ono vitā agāt. alter; x̄o/ si poros obstructos hūt: et vias corpis obccatas/ hī facillima causa/ et p̄ma pestilēns aeris inspirandē a peste corripunt/ aliqua corpa sunt/ qđ tēperata et parcissimis vānt alimētis/ qđ moderato viūtur exercitio: cui; causa repletionē carēt et poros habēt appertos. Ista licet aeris venenū inspirent nō sic facile offendunt. ergo quo pacto Galen; affirmat corpa qđ poros et vias latas habēt nūq; a peste esse: si corpa ista forma sunt/ et alijs tēperatiora: qnē obnoxia pesti esse assertū est. Ad hoc respondeo, qđ Galen; loquutus est de corpibus illis qđ poros obstructos habēt non sua natura: sed qđ humores mali eos obccauerūt et Ista em̄ corpa qđ vapores putridos in eis cōtinent: facili causa putrescūt/ et viceneria: qđ poros latos habent: nō sua natura/ sed qđ repletionē carent: qua pori obstrui solent, a peste liberantur: aut nō nisi potissima vincunt causa/ deum qui poros latos hūt sua natura/ vt sanguine et iuniores facile pestis eos corripit: ob nimū venefici aeris ingressum p poros latos. Et de his locut; est Auicena: quādo dicit, qđ corpa dilatoroz porozum ad pestē p̄na sunt: qđ vero poros natura sua obstructos hūt: et vias min; latas si repletione careāt: et opimo vīant regiminet: non sic inficiunt pestē. et de eis loquit; Galen; .quo fit, qđ si Slegmanē qđ natura sua poros latos nō habēt/ et repletionē careat: p̄ obstat pesti qđ Sagui-neas repletionē carēs: qđ sanguine; natura sua poros latos hz: in qđ aer venefic; facile sitat. Idq; cēsendū est de abelā colicis: si eos Colericis cōparem; . demū si corpa oīa sua spōte sana sint/ et poros obstructos nō habeāt et repletionē careāt: hoc ordine graduāda sūt: p̄ma oīm pesti obnoxia/ sanguinea sūt: scđo loco colerica: t̄tio slegmatica/ demum x̄o melācolica: et inter etates p̄ma oīm puerilis plus periculi hz: deinde iuuentus postremo x̄o senectas. sed de hoc latius infra.

Caput. ij. de peste particulari rōne: quo ad causas formales efficiētes et materiales eius.

Primo de formali causa agendū est. An pestis/ q̄ntas celestis venefica sit: an elementaria. et p̄ma facie apparet q̄ntatē elementale esse: et nō celestem, qđ p̄bare nūnt: si prius aliqua anima ductione digna exp̄sso. et p̄mo autore Auicena scđo. j. Galen; et alijs. pestis accidit solū qđ aer sua substantia corripit: et putrida sit. Nam cū bifariam aerem p̄ngat distēperari: ob excellētiā qualitātē quā possidet: aut mutatiōnem in substantia: aut Auicena, qđ solū pestis ea est: qđ ab aere putrido contingit: et nō que ab aere excolescente calido aut frigido enenit. Et si qđ querat quo pacto aer putrescere potest cum partēs siccas et humidās nō habeat: nec sibi tres vq;

Liber primus.

dicit qualitates: quæ duæ conditiones necessarie sunt ad hoc vt res aliqua putrescat. Ad hoc dico qd vt aer elementum simplex non est / sed vaporibus plurimorum mixtorum ad mixtus: sic aer non putret / sed vapores mali ei aduerti putrescunt / et qd qd Aristoteles. xrv. prob. particula: qrat cur aq et terra putrescant / et ignis non putrescat. Et respōdet ignem: putrescere nō posse nec aerem q igni refertus est: primo quia ob intensissimam caliditatem omni humido quod putrescere solet caret: secundo qd nil putrescere potest nisi prius frigidū fiat: id est nisi prius calor: eius naturalis perdat: aut remittatur. et ignis summe calidus frigidus esse nequit. Ad hoc respondeo ipsomet Aristoteles auctore quarto methico. scilicet aerē tres partes sibi comparare: infimam calidam et humidā nobis proximā. Supremā calidam et sicā igni refertam. mediam frigidam et humidā. hoc habito / dico Aristonem non negare aerem nobis proximū putrescere nō posse: immo plus omnium rerum putredini dispositus est: sed negat aerem supremum igni refertum putrescere posse: ob id qd naturam sibi vendicat ignis. hoc dicto probabo pestiferam febrem non propterea censendam esse a superis cunctis: quia deijcit spiritum vitalem et cito interimit: quoniam etiam si qualitas elementalī sit hoc facere poterit: immo de facto qualitas elementalī est. Et ideo tā cito virtutem destruit quia solum in hac pestifera febre humores cordis putridi sunt: aut positi in calefacto esse: in ceteris autem febribus nec humores cordis putredi sunt: nec positi in calefacto esse. vt vrbis medicorum vtar. Et causa quare humores cordis solum in pestifera febre putridi sunt: est quia aer veneficus inspiratione intrat in cor: et humores cordis quos reperit: putredine inficit: in alijs vero febribus prius humores ante cor putridi sunt: qd febribus in cor ascendat. et solum fumus putridus cordi inest: et humores eius nec caliditatem fixam habent: nec putrescunt. et hec est occasio quare pestifera febris tā citissime vnicam temperantiam cordis perdit: et spiritus dissolvitur: quia putredo intrinseca cordi est: ergo sensissima accidentia: quæ sibi pestifera febris vēdicat: veneno ascribenda non sunt: sed quia solum in hac febre cordis humores semper putridi sunt: saltem de putredine physica loquendo. Ad hac ratione Thomas de Barbo nūc probare: si in alijs febribus necesse humores cordis putridi fiant: sequeretur qd quæcunq; interpolata febris esset continua: probat sequellam in interpolata febre qd vos humores cordis in se sunt: ergo et humores venarum incensi sunt. consequētia patet per locū afortiori. Sed quando humores venarū positi sunt in calefacto esse: febris continua est: ergo quæcunq; febris interpolata esset continua. Sed contra hoc obijcio. et probare

nitar pestiferam febrem ideo tam senam et perniciosam esse quia venefica est: et non quia solum in ea humores incensi sunt: et non in alijs febribus. arguitur sic. Est aer putridus ingredientis cor: humores eius putridos facere potest: sic vapor putridus in alijs febribus eos putredine, inficere valet: sequellam probabo. Vapor putridus quia res mixta est deorsum aere existit: et a maiori multitudine forme agit: ergo fortis valet humores cordis inficere qd aer. Foris respōdetur qd vapor: qui intrat in cor non est putridus sed humoris putridi fumus nā putredo aliter a medicis consideratur: aliter vero a physicis: phisici enim affirmant: re illā putrescere: in qua calor proprius extraneus sit: et humidum: a sicco semouet et expirare facit: cuius causa res quæ putrescat corrumpitur: quoniam putredo dispositio contra generationem est: id physice loquendo / fumus humoris putridi non putrescit: quoniam in eo non semouetur humidum a sicco sed est res separata a re quæ putrescit. Etiam medice loquendo / vapor ille putridus non est nam medici eam rem putrescere censent / in qua humidum a sicco separatur a calore naturali extraneato: in superq; addit medicus: qd in re quæ putrescit ad eo calor naturalis debilis fit: qd humores proprios regere non valet: quin ebulliant et male odorant / ideo febris tibi ea physice loquendo putrida est: quia in ea separatur humidum a sicco a calore naturali extraneato motu generationi opposito: medice tamen loquendo putrida non est: quia deest secunda conditio quam medici addunt. scilicet debilitas caloris naturalis qua humidum regere non valet. ergo neq; vapor est res qua semouetur humidum a sicco / immo est id quod semouetur: neq; inest ei debilitas qua nō possit humidum proprium regere: hijs diuersis patet causa quare aer putridus in peste intras ad cor: humores putridos facit: et vapor: putridus in alijs febribus ingredientis in cor: qd putredine non habet: humores cordis putridos facere nequit. Sed contra probare nitar plurimas communes febres pestiferas esse. Probo id: in plurimis febribus humores ponuntur in calefacto esse et putrescunt: ergo plurimæ pestifere sunt. Probatur hoc: ideo aliqua febris continua est quia humores quos venę continēt putridos et infectos alios sibi proximos inficere et putrefacere valent vsq; quo continuatur putredo: sed vt humores vni⁹ partis venę alios cū proximis inficere possunt: sic humores i venis proximis cordi humores cordis putrefacere possunt. Et sic sepe continget: vt quæcunq; continua febris venefica et pestifera esset. Confirmatur quæcunq; pars venarum potest inficere quæcunq; continua putredine infici ab alia parte sibi proxima contingenter. ergo etiam contingenter poterit cor putredine infici a vena ei proxima:

De febre pestilentiali.

Fol. iij.

forſan dicitur, q̄ aer putridus ſubſtantia ſua in peſtifera febre intrat in cor: ideo eius humores putridos facit. In alijs vero febribus vapor ſolum intrat/ cui cor reſiſtere valet: ne humores eius putreſcant. Sed cōtra: vt aer putridus per arteriam venalem intrat in ſiniſtram cordis partem: ſic ſanguis putridus in febre continua intrat in dexterā cordis partem. Sed in febre ſanguinea/ ſanguis venarum putridus eſt: et ille mētūgrediatur cor: ergo humores cordis putridos facere valet: immo ille mēt poſtq̄ in grēſſus eſt/ humor cordis eſt. Forſan dicitur, q̄ humor intra corpus nō tam intēſa putredine inſici poſteſt: quantum aer qui extra corpus eſt. Deſenſat enim anima humores vltima inſici putredine/ ob calorem naturalem, qui prius deſtructus non eſt. Putredo vero aeris protinus a calore extraneo tenet: quo fit vt aer putridus humores cordis vincere valet: et humores corporis qui intrant in cor/ humores cordis vincere nequeant. Contra cor altius ſanguine miſo ab hepate: ſed ſanguis qui in febre ſanguinea eum poſteſt/ per venas ad cor putridus eſt. ergo humores cordis putridi ſunt. Ad hoc forſan aliquis dicit: q̄ licet vt concludit argumentum humores cordis putridi ſint: non tamen prius humor cordis quo altius putridus eſt: licet cōmuniſ humor: qui in ſpiritu veratur putridus ſit. Sed contra: principatus cordis conſiſtit in hoc, q̄ ſpiritu generet qui vite inferat: ergo ſi in quacunq̄ febre ſanguinea ſanguis qui in ſpiritu conuerſi debet: putridus eſt. poſtus febris illa venefica cēſenda eſt: q̄ ea in qua humor prius putret: qui ſolus vni particulari membro inferat. Ad hoc forſan reſpondebitur, q̄ ideo febris peſtifera venefica eſt: et cetera non: quia in peſtifera putridi ſunt humores cōmunes/ et proprii cordis in quibus temperamentum eius conſiſtit: cuius cauſa ſanguinem corruptum/ qui in ipſum intrat corrigere non poſteſt. In alijs vero febribus: quia temperamentum cordis proprium ſolum non eſt: ſanguinem putridū in ſpiritu optimo conuerſat. Sed cōtra ſequeretur: q̄ peſtifera febris ethica eſt: qd̄ probō. Propria cordis temperantia corrupta eſt. ergo ſit aliqua malam complexionem habet. Ad hoc reſpondeo: cum Rhaſis trigelimo cōmmentas/ qui tractatu duodecimo affirmat peſtifera febre ethica eſſe. q̄ probat primo: quia nonnunq̄ pulſus et vrina non mutantur a natura ſua: vt in ethica. Secundo quia nō comprehenditur febris ab eo/ qui ea laborat: quo fit vt eadē auxilia que proſunt febri peſtifere: conſiderant febri ethice: et vt ethica febris ab intrinſeco ſanari nequit: ſic nec peſtifera febris ab intrinſeco curatur: quo enā fit: qd̄ aliqua ethica febris eſt: cui diſſectio et euacuatio conducit.

Demum ſuſtineri poſteſt peſtifera febre nō ideo ſequi eſſe: quia proprietate interimit/ vt venena. Sed quia aer putridus intrat in cor/ et humores eius putridos facit: et propriam cordis temperantiam corrumpere nititur: et febris ethica fit. Sed quia Rhaſis loco allegato affirmat vnum ſummo opere aduertendum: ſcilicet q̄ non ſemper peſtifera febris habitualis eſt: ſed quando ab egroto non comprehenditur: ſi tamen comprehendatur ab eo peſtifera non eſt: quo fit iudicio debili meo/ q̄ in peſte aer putridus non ſemper temperantiam cordis propriā deſtruit et habitualis fit: ſed ſolum humores cordis corrumpit. Et tunc febris illa putrida vt alię febres putridę cēſenda eſt. Et crederem q̄ omnes illi qui ab hac febre liberantur/ ſunt quibus ſubſtantia cordis leſa non eſt. Et q̄ aliquando temperantiam propriam cordis corrumpit. Et tunc febris illa non ſentitur: et mortifera eſt. et vit aut nunq̄ quis ab ea liberatur. Et hec eſt ea in qua nec pulſus nec vrina a natura ſua variantur ſaltem manifeſte.

¶ Reſtat argumento quo Thomas de Sarbo equitatur concudere ſanſacere. cum ſic arguitur ſi humores cordis in febre humoralis ponentur in calefacto eſſe: quęcūq̄ febris interpolata eſſet continua. Profecto mirandum eſt de tanto viro quo patio tam enervate rationi ſanſe facere nequit: facile reſpondebo: ſi prius pauca dixerim. Et primo ad hoc vt aliquis calor extra neus febris cēſeatur: neceſſarium eſt aliquam de tribus ſubſtantijs cordis. Aliquid ei ſimile calorem extraneū ſitum habere: quoniam vt cor vnum calorem qui adminiculum vite eſt corpori preſtat: ſic cor calorem qui vite aduerſatur cor: potius mandat: quod facile hac ſuaſione probatur: q̄ in quacunq̄ febre oporteat aliquid corporis poni in calefacto eſſe. patet: quia alias calor: qui a cauſa pūmāna pendet febris cēſeretur. qd̄ falſum eſt: cū opera medici ad febre illam deponendam neceſſaria nō ſint: ſed amoueri poſſe ſola cauſa remotione: ſed per hoc q̄ humores venarum poſiti ſint vel non poſiti ſint in calefacto eſſe febris humoralis nō eſt. ergo penes humores cordis poſitos in calefacto eſſe febris humoralis nominatur. Antecedēs probō: quālibet febre deſerunt a cor: de in membra ſanguis et ſpiritus. ante Rhaſen: ſed nō ſemper ſanguis et ſpiritus calorem in facto eſſe habent. Nam in eſſe mera ſanguis incenſus nō eſt: et in putrida ſpūs incenſus non eſt. ergo non ſemper calorem qui febris eſt ſanguis et ſpūs preſtant membris: ſed ſolum cor: propterea q̄ aliquam ſubſtantiam eius incenſam habet: aut aliquid ei ſimile. Iſtis diſſertis dico: q̄ in febre interpolata ſolum vapor putridus intrat cor: et humores cordis incenſi non ſunt: et in febre continua humores cordis

Liber primus.

incēsi sunt. patet hoc. Nam q: in interpolata febre humores venarū putredine infecti nō sunt: sic neq: humores cordis. Et q: in cōtinua febre putredo occupat venas: sic occupat et cor: demū in ethica febre substantia cordis incensa est: in pestifera febre substantia cordis et humores incēsi sunt: in cōtinuis alijs febribus humores tantum incenduntur: in interpolatis vapores solū q: prodeūt a putredinis mīnēra: cor adeunt. Lūi^o causa interpolata febris dū modo cetera paria sint salubrior omnibus est: quippe qui solum in ea substantia humores et spiritus cordis illesi sunt. ¶ Sed quāq: posito hec vera appareat: et verum sit, q: in quacūq: cōtinua febre humores cordis incendunt: et in pestifera humores et substantia: licet hoc sustineri possit viam comunem sequar: et denuo pbare nīar, q: nō possit aer putridus substantiā cordis incendere: cuiusq: virtutem tam cito tamq: subito destruere: nisi venefica aliqua coelesti virtute generi humano inimica infectus esset. ¶ Probo id ratione quam adduxi in superiorib^o, cui vere non satisfeci. Arguo sic. Si intēsa putredine infici possunt humores venarū: ut aer putridus. sed aer putridus qui cor intrat substantiam cordis incendere: valet, ergo humor etiam putridus. Vtri satisfaciēdo, q: humores deficiant ab anima ne tā intēse putrescant: ut aer putridus: cuius causa non valet substantiam cordis incendere. cōtra nulla maior nec vehemens intēsa putredo esse potest: q: ea q: interimit: sed putredo humorum in febribus cōtinuis valet destruere viā. ergo valet substantiam cordis incendere. Confirmatur: valet putredo venarum in alijs febribus substantiam cordis corrumpere: ergo valet incendere. ergo si aer putridus substantiam cordis incendit: et humores putridi nō id euenit ab alia causa: sed nulla p̄ter coelestem esse pōt. ergo a prop̄itate euenit: q: aer interimat et substantiā cordis destruat. Item secūdo probo manifestissime, q: aer coelestis aliqua mala qualitate substantiā cordis incendit: in febre ethica substantia cordis magis lesa est q: in pestifera febre. ergo plures cruciat^o facere debuit q: pestifera febris: sed pestifera febris longe semior est, et mortem p̄sagit: et eam accelerat: et l. sequissima efficit accidentia. ergo coelestis causa occurrat. Item tertio omnis egritudo medicat^o suo p̄tario: ut testant^o Galen^o et Auicena: et p̄taria auctore Arist. eodē genere posita sunt. Sed medicinē quibus medemur febri pestifere qualitatibus manifestis cōtraria nō sunt sed occultis. ergo pestifera febris manifesta qualitate non interimit sed occulta. Antecedēs patet. Nam Diap̄anus/ Tomētila/ Scīana/ Acetosa/ Bētonica: et ceteri: nulla qualitate p̄ma qua aduersentur pesti profunt. immo nos latet quare conducunt: ut diximus supra. Item quarto medici-

ne oēs que profunt pesti venena destrunt. ergo pestifera febris venefica est. Antecedēs patet. si quis aduertat medicinas oēs que pesti auxiliantur. p̄ma pbatur. ¶ Medicinē oēs que venis conducūt nō qualitate manifesta sed occulto coelesti conferunt. ¶ Item quasi de monstrat^o ne intentum probo. Supponendo primo: q: nequit res aliqua putrefieri: quin caliditatem propriam temperantiā excedentem habeat. Patet ex diffinitione putredinis. Suppono scđo q: inter tres causas quib^o arteria mouetur: scz necessitatē et virtutē et instrumenti obedientiā: p̄cipua omnium necessitas est: quo fit q: si caliditas cordis excedat temperantiā pulsi maior et velocior: et frequēti^o sit: dū modo virtus valida sit: et instrumentū obediāt: ut arteria satisfaccere possit caliditati cordis que temperantiā excedit: aut saltem pulsus sit maior. His p̄libatis manifestissime p̄bo verā pestiferam febrem ob putredinē malam nō interimere: s: ob qualitatem coelestē virgē inimicā. auctore Rasi: vbi supra illa est x̄a pestifera febris in qua pulsus vari^o a natura sua nō est: igitur sic arguo. Pulsus maior et frequēti^o et velocior: nō est. ergo caliditas cordis tēperantiā nō excedit. vltra ergo putredo cordi nō inest. Itē q: si demonstrat^one arguo sic: aer intrās cori n febre pestifera x̄tū destruit nō qualitate manifesta: q: maxime cēt caliditas excessiua a putredine eueniēs: nō frigiditate, quia egritudo calida est. ¶ Itē vltimo euidentissime patet hac ratione dissenteria pestilēnalis et colica pestilēnalis tā variē sunt ab alijs dissenterijs et colicis: q: nullo pacto earū semina qualitatib^o manifestis adscribi pōt. ergo ut dissenteria interimit et sequissima est: non p̄pter putredinē q: cor infestat. Sic neq: febris pestilēnalis: etiā nōnulli sunt q: offendunt peste p̄pter vescim aliquam veneno infectā: quā inducūt: in quo cū cor venenū mediābus corporis admittit: et nō mediāte putrefacto aere. ergo febris illa pestifera a putredine quā aer effecit nō euenit. p̄clūsum. ergo est formale pestis causam aeris putredinē cū oculta mala qualitate fore: et aliquādo sola mala q̄litas absq: humorū putredine atrocissimā pestē inter oēs facit: s: ut medici certiores de pestifera febre fiant: paucis medice quid pestifera febris sit expmā. auctore Auicena fen. scđa. p. ca. viij. de dispositionib^o egritudinū. v. sunt egritudinum genera communia. de quibus proprie agit capi. allo. contagiose: hereditarie: regionalis: et pestifere. Et q: q: Auicena de his q: nq: varijs morbis meminit nō nisi duo t̄m morborū genera sunt: terren^o. s. morb^o quē terrene causē faciūt: et quē cōm medicivocant: et coelestis: quē coelestes causē faciunt. Et quē medici epidemialem vocant: ceteri vero triplices morbi: scilicet hereditarius/contagiosus/et regionalis: morbi

De febre pestilentiali.

Soluij.

generatio sunt: sed potius quedam ex celestis et terreni morbi diuisiones. Nam communis omnis morbus/qui interea dum ipse aliquē male habet genitura fieri potest: aut. Aristote. hereditari⁹ dī. Et q: ille cui⁹ tinea capite inficit: et cuius quacūq; de sedatione et pulmonis p̄bisi: et capitis epylepsia: et renem ne fretica passione et. generari potest: nimirum si filii illius egritudinis hē redem cōstituat. Et quia nemo qui febre corrumpitur coit: et si coit non generat: ob id q: sperma febre inficitur: aut ob id q: febris passio communis est: ideo febris egritudo hereditaria nō censetur. Etiam nonnulli communis morbi contagiosi dicuntur: vt omnis illi qui aere medio alios inficere possunt qui trisaria existit/ scz morbo omnis ille qui membra spiritalia occupat: vt pusillus pestifera febris et. Et ois ille q: cum ofcedat: vt p̄purio/ Scabies/ Pusula/ Lepa/ Albaras/ Alopecia/ Tyria/ Alopecia et ceteri: et ois ille q: oculos offendit: vt Lachryma/ Ophthalmia et ceteri. Et ois ille q: imaginatione fieri potest: vt cōgelatio q: accidit dentibus/ occasione alicuius qui agresta comedit. Et quia non sunt plures modi quibus aer infici possit/ aut anima imaginatione corpus afficere: ideo non sunt plures egritudines cōtagiosae: ideo morbi omnes q: absconditi latent/ et membra occupant interiora/ cōtagiosi non sunt. Qui vero aut cum ofcedat/ aut membra spiritalia: aut oculos: omnes cōtagiosi dicuntur. quo sit q: celestis morbus et terrenus cōtagiosus esse potest. Nam si pusillus puride de quibus Ilypocratem in epydimijs: qui stupenda recitat de quadā peste in ciuitate Aquarō: q: ob nimias estas pluuas cōtigit: in qua mēbra putrida relecebantur a sanis. Secūdo aer redditur putridus/ occasione aque et paludibus et ex alijs aquarum congregandis infectis et putridis: cuius causa loca oia que circa paludes sita sunt/ sepe peste inficiuntur. Tertio aqua inficit aerem cum linū aspergitur: ea autore Auicenni. Quarta colligitur q: r. viij. ca. monet: vt canamus ab aquis quibus linum aspersum est: quoniam corripunt et bibentē eas et aerem. Secundo principaliter aer a terra inficitur/ et putrescit. autore Auicenni: quādo inclusus in antris terre aut puteis adiunctus vaporibus terre putridis a celestis causa/ aut forma sua specifica/ aut quacūq; occultā causa veneficus fit. Ideo sepe numero accidit: q: dum terra terrenorum concutitur/ pestis valida fit: quia vapores qui a terra p̄deunt dum tremunt putridi sunt: et aerem inficiunt. Et hac occasione quēcūq; loca plurimos puteos habet/ plus ceteris obnoxia pestis sunt: ob id q: vapores terra absconditos/ infectos putei a se emittunt/ qui aerem inficiunt. Et si queratur quid in causa sit q: nō semper aer inficitur: q: desunt malenole affluēte celestes que vapores sub terra inclusos ad putredinē moueant: et q: ciuitas q: plurimos habet puteos pesti obnoxia sit: liquet et hoc q: ciuitates et loca/ que puteos plurimos habent/ terrenorum non cōcitantur/ aut raro: qm̄ continuē aer et vapor: puteis expirāt. autore Iuliano. in naturalis historie. Ideo nonnunq; grauis pestilētia accidit: si putei que diu clausi fuerāt aperiantur: fossan vapor putridus a puteo prodit: qui aerem veneficum facit. Etiam si aperiantur fossae que sub terra sunt: quibus frumentum conser-

quēcūq; offendit: veneno inficere potest.

C Rubrica prima de causa efficiēte pestem

Causa pestis bifaria existit/ celestis: que venenum aeri p̄stat. Terrena et celestis: que aerem putridum faciunt: agam⁹ primo de terrena causa/ que trisariam existit. autore Abēsoar. Alia est quā aqua putrida facit: alia a terra infecta cūcinit: alia vero ab aere pendet. Sed quāq; hoc verum sit/ vnica tantū est pestis terrenē immediata causa/ scz aer. Nā licet aqua putrida ebibita bibentē veneficum reddat: notā mē valet vniuersalem pestem facere: nisi aerem inficiat: idemq; de terra censendum est. Enā vltra has tres pestis causas/ sunt corpora mixta q: pestem faciunt. agamus primo de peste que ab aqua cūcinit. **A**er nonnunq; pestifer fit: ob vapores infectos/ quos aque a se emittit. Primo quādo estas pluuia: oia nimium est/ tam humid⁹ redditur aer: tamq; vaporibus humidis plenus/ q: veniente calore ap̄issimus putredini fit. Quideas Ilypocratem in epydimijs: qui stupenda recitat de quadā peste in ciuitate Aquarō: q: ob nimias estas pluuas cōtigit: in qua mēbra putrida relecebantur a sanis. Secūdo aer redditur putridus/ occasione aque et paludibus et ex alijs aquarum congregandis infectis et putridis: cuius causa loca oia que circa paludes sita sunt/ sepe peste inficiuntur. Tertio aqua inficit aerem cum linū aspergitur: ea autore Auicenni. Quarta colligitur q: r. viij. ca. monet: vt canamus ab aquis quibus linum aspersum est: quoniam corripunt et bibentē eas et aerem. Secundo principaliter aer a terra inficitur/ et putrescit. autore Auicenni: quādo inclusus in antris terre aut puteis adiunctus vaporibus terre putridis a celestis causa/ aut forma sua specifica/ aut quacūq; occultā causa veneficus fit. Ideo sepe numero accidit: q: dum terra terrenorum concutitur/ pestis valida fit: quia vapores qui a terra p̄deunt dum tremunt putridi sunt: et aerem inficiunt. Et hac occasione quēcūq; loca plurimos puteos habet/ plus ceteris obnoxia pestis sunt: ob id q: vapores terra absconditos/ infectos putei a se emittunt/ qui aerem inficiunt. Et si queratur quid in causa sit q: nō semper aer inficitur: q: desunt malenole affluēte celestes que vapores sub terra inclusos ad putredinē moueant: et q: ciuitas q: plurimos habet puteos pesti obnoxia sit: liquet et hoc q: ciuitates et loca/ que puteos plurimos habent/ terrenorum non cōcitantur/ aut raro: qm̄ continuē aer et vapor: puteis expirāt. autore Iuliano. in naturalis historie. Ideo nonnunq; grauis pestilētia accidit: si putei que diu clausi fuerāt aperiantur: fossan vapor putridus a puteo prodit: qui aerem veneficum facit. Etiam si aperiantur fossae que sub terra sunt: quibus frumentum conser-

Libri primus.

natur/ si diu clausa fuerint: aer veneficus fit. et ego occultissimus testis vidi duos homines confestim a viuis discessisse: propterea quod tristici horrea/ que diu clausa erant intraverunt: quos iam vita defunctos eduxerunt. **¶** Etiam maritima loca plusquam montana ad pestem prona sunt: ob id quod oppida que prope mare sunt plurimos viros a mari venientes in cavernis: quas aque (que sub terra permeant) faciunt/ includunt: cuius causa sepe terremotu concutuntur: quod non sic in montibus contingit. **¶** Et quod non semper ventus qui sub terra latet terram eius sed insensibili crepitu erit/ et infelici coelesti affluencia vapores illi putrescunt: et inficiunt aerem/ ideo crebre maritima loca pestem corrumpuntur: terre vero montes non sic pestifere sunt. Sane a causa terrena quoniam a coelesti causa crudelior: pestis illa est: que occupat montana loca. **¶** Quicquid ex hoc quam ob causam plus pestis accidere et autumno quam estate et hyeme: quia ventus subterraneus qui in cavernas terre intrant: plus gignit vere et autumno quam estate et hyeme. Nam estate caliditas Solis vapores quos eleuat destruit: hyeme vero nequit eos eleuare. Ideo ut ventus in terram plures intrat: sic terra plures emittit qui maligna influentia corrumpunt aerem. **¶** Etiam licet precipua causa pestis non sit: non modica occasio est pestis prestat sitis terre: quoniam loca que in imis vallibus sita sunt magis obnoxia pesti existunt: ob vapores plurimos: quos ventus minus emundant: et terra alta a peste inferiori immanis est: a superior vero non sic: inter omnes terrarum situs ille melior est: qui plurimam plantarum in circuitu habet: quoniam circumquaque ventis emundari potest. **¶** Etiam ventus Austrius et Occidentales loca prona ad pestem faciunt. Orientales et Septentrionales non sic: etiam domus variis situs aerem varie disponit. que opposita est Austro et occidenti minus salubris existit: que vero versus orientem et septentrionem magis. **¶** Tertio agendum est de infectione aeris: que a corporibus mixtis contingit. **¶** Et primo inter cunctas vniuersales res cadauera hominum inhumata plus pestiferam febrem facere valent: quam ceterorum animalium: auctore Galieno. primo de febribus ad Blaucum. Ideo si quando in preliis corpora inhumata manent: pestilentem aeris corruptionem faciunt: immo vnius hominis cadauer/ multo magis aerem inficit: quam plurimorum animalium cadauera: etiam si plus infecta sint. quia cadauer humanum homini conuenit: cuius causa citius eum alterat/ et in eum agit. **¶** Et si quis obijciat ad actionem contrarietatem necessariam esse auctore Aristotele. ergo ut cadauer animalium plus homini aduersatur quam hominis cadauer: sic citius eum corrumpere valet. Ad hoc respondet philosophus has duas propositiones veras esse. prima est/ ad actionem necessariam est contrarietas.

Secunda est: ubi minor contrarietas existit vehementior actio fit. huius secundae propositionis ratio est: quod facilius est pauciores gradus qualitates corrumpere quam plurimos: et pauciores qualitates quam plurimas. Ideo Aristoteles affirmat: quod inter habentia symbolum facilius est transitus: nam facilius aer in ignem vertitur quam aqua in ignem. Sed contra/ ea facilitate eo tempore/ eoque actionis modo quavna qualitas destruit aliam sibi aduersam: ea facilitate plures qualitates destruit plures alias sibi aduersas/ et eo tempore. Nam dum aqua vertitur in aerem: eo tempore quo caliditas aeris frigiditate aque vincere potest: eo tempore dum aqua vertitur in ignem caliditas/ ignis frigiditate et siccitas humiditate vincere possunt. Ad hoc respondet: actionem venire a forma substantiali/ que virtutem finitam possidet. Ideo facilius mediate vna qualitate agit quam duabus aut pluribus: non enim frigiditas aut caliditas sed forma substantialis caliditate et frigiditate mediate agit. ideo cadauer hominis paucioribus instrumentis agit/ dum corpus humanum vincit: quam cetera. quoniam forma cadaueris substantialis minoris esset conatum: ad hoc ut agat. Etiam quia ut homo vniuersi temperantiam sibi comparat: sic dum mortuus est distemperantiam omnium excedit. **¶** Secundo inficitur aer a mineralibus. Terra que plumbo et ere habundat/ sulfure/ arsenico/ grossum/ calidum et putredini obnoxium aerem facit. Quae vero auro et argento/ salubriorem reddit aerem: que ferro/ aerem purum facit. ferreosque parit hoies ferocitate pestantes: ut Hispanos. **¶** Tertio plantarum quantitate sua aerem mutant. Terra enim que arboribus plurimis circumdata est: aer minus euertibilem possidet: et si siliue a parte Septentrionis existant: terram illam a frigore defendunt. **¶** Et si a meridie abest/ mutant etiam aerem plantarum qualitate sua: nam ubi Oleander plurimum nascitur/ Loloquintida/ Eleborus/ Gerula/ Solanum apociale/ Escula/ Lappacea maior: ebullit nux: que occasi de vmbra mala est terra hec/ aerem veneno apertissimum parat. **¶** Et vicinior ubi Buglosa/ Rosa Lemomis/ et ceterae Asirum/ Sabina/ Juniperus vniuersi maxime salubres: et cetera fructifera aerem saluberrimum reddunt. **¶** Animalia etiam omnia que male olent ut Lepus/ Laper/ et Lupus: et cetera huiusmodi et preterea leones aerem male afficiunt: et viciniora. **¶** Etiam excrementa animalium aerem mutant. sterus bonis/ humiditate grossa: colubarum superfluitates: siccitate et caliditate: porcorum humilitate putredini obnoxia: hominum vero excrementa deteriori omnium qualitate aerem inficiunt. **¶** Abutant etiam aerem plantarum cadauera: ut Lauium bletarum/ Atriplicum/ et ceterarum omnium que cum putrescunt in ortis aerem veneficum faciunt. Etiam linum et canabis: dum fossis aqua plenis ponuntur: ut molles fiant. postquam extrahuntur sumum a se

De febre pestilentiali.

Sol. v.

emittunt qui acré inficiunt. **C**adunt etiam serpentes non parū aerem: oī enim buffones plurimi lacerti et vermes venefici/cimices/pulices etc. q̄ putredine q̄dā terre exoriantur: et signum et causa pestis sunt. Signū quia pestem venturā protendunt: causa quia acré inficiunt. Et hec omnia q̄ diximus bifariā pestem efficere valēt: sc̄y nūver salem/quādo aerem inficiunt: et paricularē quādo aliq̄ qui his rebus vitur vnenāt: quo fit ut sepe cōtingere possit: loco aliquo hominem vnicū pestifero morbo deficere. ob id q̄ arbores male aut ipsoꝝ cadauera/aut serpētes/aut excrementa animalū/aut aqua putrida/aut terra vapore putrido suo: aut pute⁹ aliq̄s ipsum solū veneno inficiunt. **C**l̄ hūc loco addendū cēseo quē sit causa plus pestis effectiua a parte tēporū anni sumpta. Et primo Aristoteles cōmunē sententiā: de hoc prima p̄blemataū paracula adducam. Quert ibi q̄ anni tēpora plus obnoxia egritudinib⁹ sunt. Rēspōdet primo hyemē et estatē tēpora moribida esse. Rēspōdet sc̄do etiā ver et autūnum tēpora esse: quibus homines soleant egrotare: deniq̄ nullū salūterum temp⁹ Aristoteles reperit. ego paucis mentē eius aperiam/in primis p̄blemate. xxvj. affirmat: q̄ post duo Solsticia p̄ cētum dierū spaciū mori contingit. sunt enī duo Solsticia alterū q̄ circa medium mēsis Junij p̄ngit: quādo Sol ingredit̄ principium Lāci: et quādo dies omnīū dierū maior est/ tunc dicit̄ Solsticiū: qm̄ Sol post diem illā/ ad nos plus nō accedit/ imo discedit a nobis. Aliud est solstitiū hyemale: vt quādo Sol nūmū a nobis discedit̄ circa mediū Decēbris: cum Sol ingredit̄ p̄ncipium Lāpiciornij: et dies oīum dierū anni minor est. Et post diem illā sol ad nos in dies accedit: aut Arist. q̄ a Solsticio estuati. i. a medio fere Junij vsq̄ in centum dies. i. vsq̄ ad. xxv. dies fere Septemb̄is contingit mori: et a medio Decēbris fere vsq̄ ad cētum dies. i. vsq̄ ad. xxv. Abarci dies cōtingit mori. hūc causa est: q̄ caliditas et frigiditas vehemētes q̄litates sunt: vehemēterq̄ nos alterant. ideo tpe anni calidiori frigidiorq̄ egrotare et mori plus cōtingit: et quia mora agēnis in actionē addit: ideo per centum dies caliditas frigiditasq̄ imp̄ressio occasionem morē su per omnes alios dies q̄ precesserunt. i. occasio: ne diuturne actionis/ corp⁹ n̄ra male haberi ab egritudinib⁹ faciunt et mori: et obseruatione videmus oēs hos cētum dies et moribidos et mortiferos esse. et p̄blemate. xxvj. affirmat ver et autūnum mori: fere esse tēpa. Sed audiamus de hoc medicorū anastem q̄ terna paracula am phorilinoꝝ q̄ mori: ratioib⁹ suadet autūnum mori: fere esse temp⁹. p̄mo ob varias eadem die de calore in algore et cōuerſo mutationes. Secundo ob virtutē dissolutam estate q̄ preceſ-

sit. Tercio ob humores aduſtos estate: quos frigiditas autūni coadunando incendit: vt contingit in generatione fulguris. Quarto ob fructus plurimos: quibus tūc velsamur/et occasio: nem egrotādi dāt: Solum de vere dubium est: quoniam Hippocrates vocat sanissimum tēp⁹. Rēspōdet Salenus infirmissimū tēpus esse: ob id q̄ humores intēperato victus regimine/hyeme congesti et absconditi: frigiditatis causa vere extra p̄deunt. Et si h̄ms eis p̄ualeat fluxu et vomitione deponi solēt: et si virtus nō tam valida sit: eos in cutim immitit: et vlcera et scabies conungit. Et si h̄ms debilis sit: corp⁹ egrotare faciūt. **S**ed non facile philosophis est reddere causam cur omnia anni tēpora moribida sunt. Facile tamen erit philosopho fideli et christiano. nam cum trifariā contingat nos necessario mori naturalis morte. p̄mo ob id q̄ radicale humidū dissolutum simile restaurari non potest. Sc̄do ob alterationes rerum omnium q̄ nos egrescere faciunt/aut mori. Tercio ob mēbroꝝ et partium: quibus cōponimur inimiciā: sunt enim calida mēbra frigidis/ sicca humidis/ mollia duris: sibi inimicem admixta q̄ necessario dissidēt et destruantur. In statu aut̄ innocentiē homines poterant non mori: p̄pterea q̄ aduersus humidū dissolutionem donum dei prestabat auxilium: et aduersus mēbroꝝ contrarietatem obstabāt infamia oī sinialis quē oīa mēbra omnesq̄ corp⁹is partes amicitia quadā necnq̄ mirifico connebat. Aduersus morsus serpentum iussit deus omnia homini obedire: nec enā homo homini impedimento esse poterat: qm̄ et sensus rationi et appetitus voluntati obediebāt. Enā elementa hominem offendere nō poterant ob ipsoꝝ temperiē: quibus habuiss̄ ideo tēpora moribida sunt et mortifera. q̄ peccato primi parētis p̄culsa sunt: et intēperata facta. Quis causa quodcūq̄ ip̄us mortis occasio est: sed quanq̄ hoc sit nōnulla tēpora sunt plus egritudinibus/ nonnulla vero plus mori obnoxia. Nā estate plures aduersa validitudine laborant: ob poroꝝ apertionem et caloris extranei ad febres prop̄tudinē: moriunt̄ vero pauci: ob id q̄ a parua causa paruus solet exoriri effectus. hyeme vero vice versa accidit minus a morbis corripimur ob calorem naturalem/ q̄ inuis validus est: et ob vires corp⁹is unitas/ et caloris potētiā qui ad concoquendum optime aptus est. plures tū moriuntur ex eis q̄ egrotant q̄ estate occasione duplici. p̄mo q̄ magnā arguit causam. Sc̄do q̄ cū plurimis velsamur alimētis ocioq̄ plus hyeme incubimus: plurimi humores sunt q̄ infestant/ et a maxima et mala causa perniciosus solet exoriri effectus. h̄ac occasione ait Arist. q̄ homines qui bene sani sunt: aut nullo morbo p̄muntur/ aut p̄ressi celeriter vita discedūt: q̄ nulli magna ex causa egro-

Libër primus.

tate nequeant. Autumno vero et plurimè inualitudines insurgunt: et plurimi moriuntur ob rationes dictas. Sed ut ad pestem sermonem vertam: mala pestis quæ estate accidit peior quæ hyeme/pestis vero autumno. Et annus ille quo Austrini venti sufflant/dum si pluuia non adsit: et si rane pluuie admixte cadant pestem nuntiât. Rano primi est: quoniam Austere humiditate res omnes implet et calore afficit: et nisi pluuia calore illum reprimat ad putredinem aptitudo magna est. Rano secundus: quoniam rane non nisi ob humiditatem excessum gigni possunt: quæ humiditas etiam humana corpora implet: et ea ad pestem prona facit.

¶ Rubrica secunda de causa celestis pestis.

Tres superiores planetas/ quibus vniuersi gubernatio adscribitur: scilicet Iouem/ Marsen/ et Saturnum: philosophi præcipuam pestis causam affirmant. Nam cum Mars et Saturnus in domo magna/ præsertim in Gemini et Virgine: si a foribus Iouis et Veneris non impediuntur: et præcipue Iouis: cum coniungunt aerem putridum faciunt. Enâ coniunctio Iouis et Mars in signo calido et humido pestem efficiunt: quoniam licet Iupiter benivole insinuat: vapores eleuat: quos Mars adurit: etiam eclipses Solis et Lunæ: et præsertim Solis pestem efficiunt. Nam tanta est huius infimi mundi a Sole depêdencia: ut si modica morula sol lumine suo ei non faueat: cõfestum iacturâ aliquam facit: sunt etiam innumere stelle fixæ/ quas ignoramus: quæ nonnunquam naturæ suæ infœlicis affluencia iussu dei pestilentem aerem reddunt. Ideo dixit Aulicena: quod forme ex foribus coeli pestem efficiunt: quibus habitis tres pestis varietates autoum censende sunt. Prima est pestis leuissima omnium: quæ in fine causæ facta: cui si cõmoda auxilij quæ ei cõueniunt medicus succurrat: plurimi ab ea liberantur. Secunda senior: et ea/ quæ celestes causæ faciunt. Tercio longuissima est: quæ est pestis illa quæ a celesti causa/ et a terrena causa. scilicet ab infectione aque/ aut terre/ aut cuiusque corporis mixti. Postremo vero senilissima est: ea quæ cõiunctio Mars et Saturni in domo magna facit: præsertim cum terrena causa ei cõuenit. Hoc pestis generis humanum absumit. Et si quis obiiciat contra medicorum assertionem ipsi affirmant pestem a celestibus venire: et occidit interminere qualitate. ergo quæ pacto auit: pestem bifariam esse: alteram celestem/ alteram terrenam. Ad hoc respondeo: celestia non nisi causis infimis agere posse: quoniam æquocum et vniuersalia agentia sūt. quo fit impossibile esse quoniam pestis a causa celesti et terrena simul eueniat. Sed quædo plus a terrena dispositione prouenit/ terrena dicitur: quædo plus a celesti quæ a terrena: celestis: quoniam si plurimi vapores a cavernis terre paludibus/ putridis sacris cimiterijs/ cadaveribus inhumatis: puteis antiquis apertis/ plantarum ca-

daveribus/ et ceteris insurgant/ et aerem putridum reddant: aer non sola putredine illa tot mala facere potuisset: nisi maleuola aliqua celestis qualitas putredini illi adiuncta esset: ut probauimus. Etiam si affluencia aliqua celestis mala acri adesset/ non posset sine dispositione aeris aliqua agere.

¶ Et si quis dicat quam ob causam: cum aer putridus est aut infectus: celestis aliqua mala causa ei inest/ et alias non dico quod hoc nos latet. Nam prædictas specifice sedet res omnes vniuersi dummodo certas qualitates affecte sint. carabe caliditatem si non habet. paleas non ita attrahit. magnes: alio si vincatur: ferrum non attrahit. turbitur nisi. et adiungat grossum non euacuat flegma. lapidis adamanteus/ sanguine hirci vinctus: mirificam proprietatem amittit: quia ignis et ferri potentie resistit. naces si sicubus et rutæ adiuncte aut viceuersa comedantur: qualitate a celestibus acquirunt: quia cuilibet aduersant veneno. Alimores putridi aut infecti sunt: a celestibus qualitate acquirunt: quia certis determinatis mouent motibus: ut colera de tertio in tertium: et ceteri si tamen humores temperati sunt/ hanc celestem affluenciam sibi non vendicant. Reubarbarum etiam antiquam virtutem celestem/ quæ colera attrahit: amittit/ non amissa substantia. Non enim celestia in quodlibet agere possunt: sed in id quod dispositione tali præditum est: quia actionem celestem suscipere possunt. Et demum non plus de hoc medici mirari debent: quæ de hoc. scilicet quod humores temperati a proprietate non mouentur: et cum putrescant aut inficiuntur proprietatem illam possident. Sic aer sua apta natura relictus: maleuolam qualitatem a celestibus non acquirit/ dum tamen putridus/ aut infectus est a celestibus male afficitur. et ego non tam ignarus sum: ut et istum oia hæc sine huius prædictas specificæ significatione saluari non posse: ut differui in libro quæ de medicinarum virtutibus composui: sed aliorum sequor errores.

¶ Contra asserta obiiciendum censeo: quoniam dictum est coniunctiones trium superiorum et eclipses causam pestis fore/ sed non semper cum aer putrescit: adiunguntur coniunctiones illæ aut eclipses: et tamen semper autoribus omnibus cum aer putridus est adest pestis. ergo non semper pestis a celestibus venit. Dico quod non solum a coniunctionibus et eclipsibus/ sed ab stellis fixis quæ innumere sunt/ et quas Astronomi ignorant: demptis paucis numero/ infectio aeris euenit. Sed contra cõtingit affluenciam celestem maleuolam esse: et tamen desunt partiales causæ: scilicet foetores/ infectiones aque/ et terre/ et mixtorum corporum. ergo non semper aer putridus causa pestis est. Ad hoc respondeo illam esse inferiorem: pestem quæ conangit ob putredinem aeris: a causis inferioribus/ quem aerem putridum celestia/ qualitate mala nobis inimica sigillant: et illa dicitur pestis celestis quæ non exoritur ab infectione terrena. sed male affluenciam

De febre pestilentiali.

Sol. vi.

coelestis ad sunt: que vapores terre et aque exci-
tant: et eos aeri admiscunt: et putridum aerem fa-
ciunt: aut qualitate aliqua inficiunt. et illa dicitur
peste terrena et coelestis, que a causa ista et coe-
lesti venit: cuius diuisio superius habita est.

Rubrica tertia, de causa materiali pestis.

De disposita causa agendum restat. Dispo-
sicio patiens quatuor consistit: auctore ysa-
car. i. februm. Primo fortitudine agentis.
Secundo propinquitate agentis ad passum. Tercio
diuturnitate morae. Quarto a nimia passi aptitudi-
ne: patet primo. Nam tanta est fulminis potentia, quod
disrumpit saxa, etiam si nimium magna sint. patet se-
cundo, quoniam regio illa quae sub opposito augis So-
lis est, inhabitabilis sit: ob Solis propinquitate.
Patet tertio, quoniam gutta cauat lapides ob diuturni-
tatem et assiduam sunt offensionem. licet quaecumque
singularis gutta tam modice agat, quod sensu non co-
prehenditur. Patet quarto, nam Sulfuris et Sa-
lis niri et carbonis cum eis ex puluis ad machi-
namenta fit: et rigua scintilla, quanta potentia ignis
plurimum signat in promptu est.

**Caput tertium in quo agit de corpo-
ribus: que pesti plus obnoxia sunt.**

Ad habundantiam panis dicitur a parte dis-
positionis passi, quod corpora pesti plu-
s obnoxia sunt: a parte etiam senes-
centis peste corripimur quod iuue-
nes, occasione duplici, altera quod se-
pe numero hec coelestis maledi-

ctio a Saturno euenit: qui sensibus similitudinis est
omnino eis fauet: cuius causa eos non inficit. al-
tera vero quod frigida et infirmitate naturali sua:
plus putredini obnoxia sunt.

**Rubrica prima, de comparatione ex
parte complexionis.**

Ad parte complexionis corpora calida et hu-
mida et sanguinea plus a peste offendun-
tur: quod frigida et sicca melancholica, dum mo-
do cetera paria sunt: ut si sanguineus latos con-
tineat poros naturae suae. et melancholicus ob-
structos eos habeat: plus aeris attrahit. Sangui-
neus propter poros suos et caliditas et humiditas eius
plus corpus ad putredinem parant. Et si flegma-
ticus Cholericus comparatur, et cetera paria sunt: plu-
s a peste offenditur Cholericus quod flegmaticus: dum
modo sanitatem quae sibi conuenit in culpa pos-
sident. Ob id quod Cholericus occasione caliditatis
plus aeris attrahit, et poros latos habet. Flegma-
ticus tamen a causa intrinseca plus pesti obno-
xius est: vnde hoc tamē interest, in eis quae diri-
scit quod corpora sanguinea et calida et humida, quod
plus a peste corripiantur, quod frigida et sicca et me-
lancholica plus tamē obnoxia sunt a peste offendun-
tur quod melancholica: et citius liberantur ob validam
virtutem quae praedita sunt. Etiam cholericus citius fle-
gmaticus liberatur. Si vero corpora omnia quae

comparantur mala sana sint: tunc sanguineus quod
obstructos poros habet, plus a peste offenditur:
dum melancholicus bene sanus plus omnium ob-
noxius pesti: post flegmaticus deinde cholericus minu-
s vero omnium sanguineus: et qui latos poros ha-
bet naturae suae: nimium a causa extrinseca minus
vero ab intrinseca male afficiuntur et vicuerunt.

**Rubrica secunda, de comparatione
ex parte sexus.**

Et etiam comparatio a parte sexus. Ad ascu-
li magis a peste inficiuntur quod foeminae, dum
modo cetera paria sunt: quod poros latiores
habent: et plus aeris venefici attrahunt: et occasio-
ne exercitii: cum homines plus foeminae dediti
sunt: plus aeris coguntur attrahere, etiam plus
irascuntur: plusque alimentum sumunt. Etiam masculi
cum calidi nimium sint: et viribus magis praesentent
quod foeminae: fortius a peste vincuntur. Nam ut di-
xi crudelis ista fera plus inuadit in eos qui ma-
gis corporum vires praeseferunt. Vnde hoc tamē
men interest, quod foeminae plus ab intrinseca can-
sa offenduntur quod mares: et cum offenduntur a
peste non sic: ut mares ab ea liberantur.

**Sed quod haec vera sint. audiendus est Aben-
zozar qui ait. Nos latere quibus coelestia in pe-
ste male fauent: quoniam nonnulli pueros plus
ceteros: nonnulli sanguineos: plus ceteros:
nonnulli foeminas plus mares: et vicuerunt in-
festat. Ideo ratione enim inuestigare non potest:
quod corpora plus pesti obnoxia sint, solo expe-
rimento ab effectu comprehendere debet.**

**Secundo corpora quae longiorem moram in
pestifero aere contrahunt, plus obnoxia pesti sunt.**
**Tercio loca montana et alta, plus ad pestem
a suprema causa recipienda prona sunt. ob id quod
plus coelestibus appropinquantur. et loca una plus
ad pestem disposita sunt: quae a causa terrena eue-
nit: propterea quod plus cause proximae erant.**

**Quarto pestis quae faciat coniunctiones sit
periculosum: fortissima est: et si aspectus lumina-
rum occurrat malus, pessima.**

**Caput quartum, in quo agit de si-
gnis pestis.**

De signis panca differam: non nisi
solum signa illa quae aduertentia di-
gna sunt dicam. Quando pestis ab
aqua prodit conoscitur si aqua
male olet et turbida sit: sine occa-
sione. Si linum aut spatium diu
in aqua contrahant moram: presumendum est illius
loci pestem vel aquae infectionem venire: vel quod in-
fectio illa abdit in pestem. Etiam si pisces morui,
quos aqua a se emittit: vel si gustus indicet ma-
la aliqua qualitate: propter saporem horridum
esse infectos. Et si paludes plurimae circa loca
sint: quas deseruerunt aues. quod solite erant eas in-
habitare: presumendum est aquam illam infectam

Libri primus.

esse: et si putei aut cisternae in alas aquas p̄ineant: p̄feram si cisterna calce noua constructa sit: et aqua eorum bibatur. p̄sumendum est causam pestis esse posse.

C Rubrica prima, de signis pestis: quae a terra prodijt.

Signa quādo pestis a terra prodijt: si rane/ mures/ et serpētes parui/ et vermes quē p̄u/ tredine/ et infectōe humida: terre signunt: plurimi sint. p̄feram si vermes et serpētes/ quos absconditos terra cōtinebat: emineant extra. de serantē loca illa. Et si aues quē valles inhabi/ tabant in mōtana se transferant. et si terremotus p̄cesserint: et si maritima loca sint plurimosq; habeant puteos. hęc omnia significant pestem a terra euenire.

C Unum hoc cōmendatione dignum dicam, q̄ regiones omnes vt tēperatores alijs existūt: sic longiori peste inficiuntur. Regiones vero q̄ calide frigideve in excessu sunt: et venti distempe/ ran eas occupant: citius a peste liberantur: dum ab ea inficiuntur. Ratio est: quia excessus non nisi alio excessu tolli potest. vt si pestis occupat ciuitatem aliquā maximo estu. foras frigiditate opposita hyemali pestis illa tollitur: et viceuer/ sa quo fit: q̄ si ciuitas temperata sit cum inficitur peste excessu aliquo occasionali: deest excessus alius: quo a peste liberetur. Quo enām fit: vt lo/ ca frigida nimium: vt montana: et calida nimium vt in vallibus imis: citius a peste liberantur, q̄ maritima loca quibus aeris tēperies maior est. Adducit enā Rasis trigesimo p̄nētis aliud ad ueritatem dignum: et est, q̄ omnis terra quae or/ bata est: et nō germinat herbas/ fructus/ aut ar/ bores et aquis careat: q̄ si nimium pluuiam pesti ob/ noxia est. iudicio debili meo huius rei causa esse potest: quia vt mulier cui menstrua deficiūt ma/ le valet. Ob id q̄ excrementis sanguinis nō emū datur: vt Salina quae oua non parit: min⁹ salu/ bus est: sic terra quae non germinat: plena vapo/ ribus est. qui si a terra excreantur: pluuiā aerē corrumpunt.

C Rubrica secūda, de signis pestis a corporibus mixtis.

Signa quando pestis a corporibus mixtis infectis accidit: in p̄romptis sunt. Si p̄ces/ serint p̄gria et corpora inhumata manserūt, si

cadauera plantarum, si cadauera animalium, si ex/ crementa plurima, si cloacae, si cimiteria, qui/ bus insuperficie terre corpora sepeliūtur: si pu/ tei antiqui aperiant: et concauitates et fossae quae antea obcecate erāt, si alimenta quae ex plantis, animalibus et aquis peste aliqua sibi propria in/ secte sunt, si annus varietates/ quatuor natura/ les nō habeat: scilicet si quatuor tēpora anni non ea varietate quae saluti humane cōuenit: p̄dī/ cta sint. hęc oīa si cōiungant nuncia pestis sunt.

C Rubrica tertia, de signis a causa suprema.

Signa pestis a causa suprema cōprehendū/ tur ab eo q̄ pius sciētia astrozū est si cogno/ scat coniunctiones planetarū aspectus fœ/ lices et infœlices/ eclipses/ elōgationes/ appo/ pinquationes planetarum ad Solē, domus ex/ altationes/ facies/ terminos/ dignitates planeta/ rum, gradus signorum Azimena, puteales ob/ scuros, lucidos, fœlices in quos planete cū in/ trant: ob variā cōmixtionem radiozū tot et tā varios effectus in his inferiozibus faciunt. Ad/ sunt enām notae quēdā quae significant vapores plurimos a terra cōcitatos celestium causa: vt si Sol ortu suo sine nubib⁹ obscurus appareat: ob plurimos vapores quos terra mittit qui ac/ rem ad putredinē parant, si adsint stellae cadē/ tes comete/ q̄ significant aduictos vapores a ter/ ra eluatos: qui aerē putridum efficere possunt: et si dicat nocte varia de algore in calorem mu/ tatio fiat.

C Rubrica iiii, de signis a parte corporis.

A parte corporis signa a medicis aduer/ tuntur. Si corpus male habeat lassitudo quēdam et grauamē: et animi tēdium sine causa: si bubones furunculi variolę morbilli: si a parata plurima emunctorijs innascantur: enā si salubria sint hęc pestem venturā nūciant: quo/ nam significant initium putredinis aerē habē/ re. et Rasis trigesimo cōnētus adducit regulā quādam summo opere aduertendam: scilicet si mor/ bus aliquis male habeat plurimos: vt plurimę variolę et morbilli et plurima in emunctorijs a/ parata et salubria sunt, significant futurā pestem. si vero apparent et intermunt pestis iam est. Ad/ dunt aliqui: q̄ si panē rore aspersum cani dēt: et ipsum comedere nollit, p̄sagiū pestis esse. Ob id q̄ significat terrā et aerem infectos esse.

ais apostemata

Tractatus secundus In quo ponit canones ob seruandos in saluber- rima pſeruatiōe.

Caput primum. in quo agit de salutifera pſeruatiōe/ et neceſſaria et parte anime.

Via erroris ois

quo fideles chriſtiani ob
cecati et decipi per de-
ma oberrant: ab eo ema-
nat: q̄ dei ſacra omittu-
mas: pſeruatō eius tranſ-
gredimur: et ſanctos eius
obliuioni damus: et ſine
propoſito viuimus: nō tam percallem aliquē p-
ſpectum et certū. q̄ per obliu-
tā nobis ſemita for-
uitū ambulam: vt ſepe quo nſi ferant grefſus:
neq̄ ipſi quidē ſciamus. Si ppter peccata hec et
ſcelera nſa a deo peſtilentia corripimur / aduer-
ſus hāc chriſtiano: cum cecitatem atq̄ tenebras /
ſpem aſſumo rerū culmine petendū eſt: et vt Da-
uid rex peſtilentia atrociffimā (que tribus die-
bus octoginta millia hominū deuorauit ob pec-
catum a Dauid cōmiſſum: propterea q̄ populū
dei annūcerare uult: poenitētia et oratione pla-
cauit: et vt Iſzechias rex poenitētia et lachrymis
ductus a peſte liberatus eſt: ſic nobis ſummū re-
mediū ſit: pſeruari coram tribunal diuini ver-
ba illa q̄ chriſt⁹ dixit. Ego ad oſtium ſto: ſi quis
aperuerit mihi intrabo, et cenabo cum eo: et cō-
uerſumini ad me: et ego cōuertar ad vos. ex ore
muſq̄ ſummā eius maieſtatem / vt ſi poenitētia
confeſſione / reſtitutione / et oratione peccata no-
ſtra amare ſcimus: uerba illa que Dauid rex p-
tulit proferendo: ſcilz. Dūc ne in furore meo ar-
guas me: neq̄ in ira tua corripas me: pſta no-
ſtra dignetur diuinitate. Sed q̄ gen⁹ humanū
inſinitum hoc beneficiū ſuſcipere nō dignū eſt
ſacraſſimā aduocata noſtra: cui redēptor: mū-
di genus humanū in ſilium cōmēdauit: quādo
dixit. Adulter ecce filius tuus. et ſacraſſimā vir-
ginem in matrē conſtituit: quādo generi huma-
no dixit. Ecce mater tua: genibus ſectis humili-
ter oramus: vt filiu ſuum redēptorem noſtrum
propitiū nobis reddat: orādiq̄ ſunt ſancti: ge-
neris humani peculiare aduocati: vt beatus Lu-
cas: beatus Sebaſtians: beatus Chriſtoſorus:
vt ſolū ſi chriſt⁹ ſumus: nos dignatus lumen
ſuum adinuenerit: peſtēq̄ banc que nos ita per-
dit diſſipabit.

Caput ſecundum: in quo loquitur de pſer-

ſeruatiōe in communi.

ſitq̄ de ſalutifera pſeruatiōe
ne egimus: ad naturalia auxilia
accedendū eſt. Si prius vt dixi/
deū deprecemur / quo niſi cōſile-
to nihil eſt: q̄ deſiderandū pſer-
et q̄a inter tres intētiōes. ſcilz cu-
rationem / cōſeruatiōem / et pſeruatiōem: quas ar-
teſt medic⁹ circa tres pſerui ſubieci paſſiones:
ſcilz ſanitatē / et egritudinē / et neutralitatē ad-
uerſit: pſeruiatō omnium pſeruatiō eſt: quoniā
curatio ſi adſcribitur egritudini / cōſeruatiō ad
ſanitatē pertinet. Pſeruatiō uero q̄ neutra-
litati conuenit: utriq̄ amplectitur: nam ſanitatē
habitā cuſtodit / et futurā prohibet egritudinē:
et q̄ pſeruatiō pſeruiatō ſit ſacris litteris cōpro-
batur. Quoniā vt aiunt aliqui ſacre ſcripture p-
ſeruiatōes beneficentius multo egit deus cū bea-
ta uirgine: cū eam pſeruauit: ne in peccato cō-
cepta eſſet. quā ſi ſemel in originale prolapſa:
poſtea ab omni actuali pſeruiatōe immunem faceret:
ac pſeruiatō uel ex hoc vno pſeruiatō debet. Sic plus
medici benemeriti ſunt de genere humano: quā
ab eis pſeruatiō ne in egritudines cadat: q̄ quā-
do nos ab egritudinibus liberant: quando etia
corripimur. Ideo ſi multas de pſeruatiōe agā
conſentaneum rationi erit.

Ex his que ſupremo in loco diſerta ſunt: dixi
alteram peſtē vniuerſalem eſſe et a coelis. Alterā
vero particularem et terrenā. Diſertum ſcō eſt:
q̄ altera peſtis contingit ob putredinē ueneficā /
quam cauſe inſimē aut coeleſtes faciūt: altera ve-
ro contagio quedam accidit: vt quando ciuitas
aliqua peſtilentialis ſit: ppter q̄ aliquis homo
aut uelites: aut ſupelleſtalia a loco infecto ciuitas
tem illam inſecerunt. Diſertum tertio ſit: q̄ ad
hoc vt aliquis peſte corripiat quattuor neceſſa-
ria ſunt: ſcilz fortitudo agētis / appropinquatio / mo-
ra / diſpoſitio paſſi: totidem aduertentię in pſer-
uatiōe conſiſtunt.

Caput tertium: in quo agit de pſer-
uatiōe peſtis: q̄ a coeleſtibus euenit.

Via autē Arriſt⁹. mundus hic
inſimus a coelis gubernat et regiſ
et nō uicuerit. Poſteſt em hu-
mana cōtra coeleſtes vires nō va-
let: neq̄ cōſtellationes et planeta-
rum virtutes repimere poſſunt: ſo-
lum vnum facere poſſunt: ſcilz et inſim a hec diſ-
ponere: vt actionē a ſuperis ſuſcipere nequeat.
Iuxta id Tholomei: optimus Aſtronom⁹: mul-
ta mala prohibere poterit: de eis q̄ in terris ven-
tura ſunt. Hic Aſtronomus cert⁹ ſci que con-
iunctiones aut cōſtellationes aerem ad putre-
dinem parare poſſunt: et que calorem exceſſi-
uum et humores corporis ad furiam incitare po-
terunt: medicus aerem temperare et emundare:

Liber primus.

et humores corporis deponere et reprimere et de-
mum astronomus medicus presagire poterit: qua-
lis aeris affectio a coelestibus ventura sit: et ei in
oppositum obstar: et corpora ab humoribus ma-
lis emundare. Sed quod medicus coelestibus obsta-
re non possit: ad sunt constellationes et stelle fixae: quae
coniunctionibus aut constellationibus (quae pestem
minantur) obstant. Nam autem Iohannis Rodonis
primo quadripartiti coniunctiones planetarum hec
infima immutant propter radiorum variam comi-
tationem: qua effectus attingunt quod nos latet. Sed
contingit virtute hanc constellationum variari/
propter varia zodiaci loca: quod coniunctio fit: et
propter planetas: quod aliquid aspectu felici aut infelici
coniunctionem illam aspicitur: aut propter aliquem
aspectum: aut propter innumeras stellas fixas quas
ignoramus: quae constellationum virtutes repri-
munt: et ob varium locum respectu angulorum coe-
li et respectu solis: prout sunt orientales aut occi-
dentales. cuius causa dicitur Ptolemaeus: verbo
quingagesimo in catalogo. Et secundo quadripartiti
non posse facere coniunctionum comprehendendi: neque
exprimi: ob infinitam variam radiorum coniunctionem/
et infinita impedimenta quibus coniunctionis effe-
ctus non immutatur: immo quod difficilius est vna et
eadem constellatione in coelis non impeditur: va-
rios nonnunquam producit effectus: occasione aeris:
et sic nonnunquam arte sua iudicaria falluntur astro-
nomi: quibus error adscribendus non est: sed va-
riis aeris mutationibus: quoniam autem Ptolemaeus
meo non modo ob varia climata: varios effectus
coelestia producant: immo eodem climate ob varium
terrarum situm: varium producant effectus: quoniam si
constellatio aliqua ponatur pluvias ventos et
procellas venturas: plus hec contingunt plaga
Septentrionali quam Aberridionali et vicinaria: si quod
constellatio presagiat incidium et adustionem: plus
plaga meridionale quam septentrionalem offendit:
enim vna et constellatio vario situ (ut dicitur) varia
insinit. Nam in motanis et locis omnibus quod priori-
ma motanis sunt equali latitudine: plures plu-
viae et nives adsunt: quam in locis quod a montanis dis-
cedunt: immo in eisdem locis: licet non adsit constel-
latio, quod pluvia nunciat: aere sereno pluvia adest:
enim maxima loca plus pluviosa quam mediter-
ranea sunt: eadem stant constellatione. immo de quo
magis mirandum est: quod eadem terra libera a mari et mo-
tus discedit: tanta est varietas quod crebra: vna par-
te quam in alia pluit: quod latet Astronomos et ceteros
alios. Quis enim comprehendere poterit: quae sit
terrarum natura: quale effumatione a se mutatur: quod
humidior: alia quod aridior: et, omnibus modis fal-
lunt astronomi: quod licet peste venturam nuncient: eis
fides danda non est. Potest enim stellatio coelestis
ab alia causa impediri quam astronomi ignorant: et
potest a dispositione terrae impediri: quod astrono-
mos latet. Hec duo nobis remedia supponunt. scilicet aiam

a peccatis liberare: et corpus ab humoribus no-
cuis mundare: ut saltem si de coelestibus certi esse
non possumus: ex parte nostra nec corpore egro-
temus: nec anima peccatum habeamus.

Capitulum quartum: in quo tractatur de pre-
servatione a contagio pestis.

Estat secundo de preservatione pestis quod con-
tagio fit differere: vera preservatione est
illa quam populus decet: fugere cito/
longe et tarde redire: et ab infectis
cauere: duo differenda sentio: alterum
ad quam distantiam discedere conueniat: et quem locum
adire congruum sit. Alterum vero quo tempore quod pes-
tem fugit contrahere moras debet: antequam in ciui-
tatem in locum ve quod fuit infectus: conueniat: et quo
tempore ciuitas aut locus quicunque cauere debet: ab eo
qui a loco infecto exiit: et quo tempore domus ali-
qua quod clausa est: propterea quod ipsi infectio acci-
dit: clausa manere debeat: antequam aperiat.

Ad primum dico: quod distantia aduersus penes va-
rias terrarum temperaturas: qui enim incolit ciuitatem
infectam humidam nimiam: in terram siccam: qui cali-
dam: in frigidam se transferat: quod non sicca: humidam non
conueniat. Rano primum est: quod licet pestis qualitas coe-
lestis sit agere neque nisi per qualitates elementares
disponat: ideo loco infecto calido: primum est
caliditate propter inferre ad hoc ut agat: quam
caliditate terra opposita frigida amouere opor-
tet: ut vicinaria. Rano secundo est: quod autem Rasi-
conueniens corpora humidam in peste preservanda sunt:
sicca non custodienda: quod propter putredinem humi-
ditas in se est: hoc est quod Auicenna dicit. peculiar-
re omni pesti esse exsiccationem. Quoad secundum. si
quod terre situm transire conuenit: Auerrois. col-
liget affirmat: quod si pestis veniat ab aere corrupto
in substantia: fugienda sunt loca alta et montana: et si
aer corruptus substantia sua non sit: sed sola qualitate
excedat: eligenda sunt loca alta. Et ego miror de
Antonio garrero: de de Joanne Herulano: quod sic
ausi sunt Auerrois aduersari. hoc profecto in fide-
li et pessimo nature miraculo: aduersus quem ad-
huc scilicet leni nec quod cum sequuntur punire possunt. Sunt
doctores isti auerrois errasse: quod in loca alta plu-
uiam recipiant: melius in eadem possunt: et aer
conueniari: et putredinem diminui: quam in locis imis/
vallibus et caernis: ob nimiam subtilitatem modi-
cis humiditate quod in se putredinis existit: quam
aer in motanis possidet: profecto summa veritas do-
ctores isti non comprehenderunt Auerrois men-
tem: quoniam Auerrois per aerem substantia putredinis/
intellexit aerem coelestem infectum: et quod hoc sit verum
patet autem Auicenna: quod si enim aut, quod quando
in aere putrefactio communis accidit: tunc aer dis-
cooperitus plus putredinis recipit: et per commu-
nem intelligit vniuersalem pestem a coelis eueniens:
tem: quoniam non possit aer putredine pestifera infici
nisi qualitas aliqua coelestis ei faueret: quod propter

Si aer putridus a causa inferiori pestifer esset: omnia quę vitam habēt inspiratione inficeret: sed hoc non accidit quoniam nonnunq̃ aer putridus pestifer hominibus solum: nonnunq̃ hominibus solum, nonnunq̃ porcis solum: et sic de ceteris ergo si putredo aeris nil aliud præter dispositiones terrenas haberet: vt putredo qualitas cōmunis et sic omnia inficere posset. ergo si hoc et nō illud inficit/ab aliqua certa determinata euenit qualitate: et ideo quia montana loca et alta propinquo: celestibus sunt: plus damni suscipiunt: plusq̃ fugienda sunt. demū in peste quę a superis venit: quę cognoscitur: propterea quę cōmunis est et plurimos cito interimit. montana loca suspectiora sunt. q̃ loca ima: et caruena: fa: quoniam vt felices affluunt celestes. præstantiores montanis sunt: q̃ in vallibus. Sic infelices deteriores: quę autem præstantiores sunt: patet: nam herbe omnes: quę in montanis nascuntur: et melius sanitatem custodiunt: et egritudines destruant: et si veneficę sunt: plus nobis inimicantur: q̃ ille quę in vallibus nascuntur, animalia etiam plus viribus præstāt et ferotiora sunt: etiam nunc plurius plures locis altis adiunt: et nos obseruatione videmus longe atrocius pestem in montanis perdere omnes q̃ in vallibus: nec ratio Saineri cōcludit: quę affirmat in locis montanis minus aerem obnoxium putredini esse: nā celestis qualitas: nonnunq̃ caliditas: aut frigiditas: aut humiditas: adiungitur: et vt sunt venefica calida frigida sicca et humida/sic pestis calida et frigida humida et sicca reperiri potest: imo in peste quę accidit a superis causa nōnūq̃ sicca ad eam disponit. Lūius causa foetida loca humida: nō accidentali humiditate: reprimunt siccitatem illam: et si quis obijciat: putredo semper ab humiditate croat: ergo res humida magis obnoxia putredini est: q̃ sicca: ad hoc dico putredinem euenire ab humiditate: aut subiectum humidum sedere: non tamen requiritur: quę res q̃ putrescat humida denominatur: nam melicolia admixta flegma est: et tamen nonnunq̃ ipsa putredine inficitur: et non flagma: denum hec præpositio huic similis est: omne animal viuūt calido ergo omne animal calidum ad omnia est: ne gat Salenus propositiōe hanc: secundo cōplexionum: nam musce calido viuūt. Frigide tamē sunt: si admixtum ponderale comparantur. Sic aer in montanis occasione humiditatis putrescit: non tamen necessario denominat humidus: et si quis iterū obijciat: quo pacto in peste viuuer salū loca humida eligenda sunt. Lūius cōtrariū ex mente rasis affirmatum est: nam dixit. Corpore humida esse preferenda: et sicca custodienda. Dico quę hoc intelligit. dū mō cetera paria sint: et intelligitur dum modo humiditas occasione aliqua: extra naturā mō sit. Sed inter hec pba=

menta q̃ adduxi. potissima probatio est cui nullū modo falsificari potest: hec: quam ipsimet doctores affirmant: et ceteri doctores. Nam autore Saleno primo de inuamentis: natura docuit animalia instinctu quodam. Et cognoscant ea quę sibi conducunt: et caueant ab eis quę eis impedimento sunt. Sed cum pestis/occupat montana: animalia sinistra et aues omnes in valles se transferunt: et vice versa ergo sic conuenit: vt homines qui inclinatione propria carent et rerū præcisa cognitiōe: vt animalia/a natura edocta. Sequantur: et dum pestis leserit montana: ad loca ima fugiendum est et vice versa.

Ad tertiam questionē in qua queritur quo tempore moras contrahendum sit anteq̃ ad locum (qui antea infectus erat) intus sit aditus. Dico quę dimidio anno ad minus: huius ratio est: quia celestia in subiectū non agunt nisi qualitatib⁹ primis prius dispositū sit: ergo si pestis accidit hyemi: presumendum est frigiditatem illam peculiarē pesti esse: et quę caliditas estans opposita illi erit pesti: et vice versa: etiam dimidio anno sol in cōelo in aspectu oppositiōis est cuius effectus. Sepe numero aduersantur: effectibus eis quos in principio agebat: denum: quia dimidio in dimidium annum aer de hyeme in estatem: et de vere in autūnū: variē a celestibus mutatur: spectandum est. vscquo mutatio ista accadat. Antonius Sainerus visus est affirmare. vsc in tres mēses ciuitatem infectam aut domum ad eundem non esse: propterea quę per vnam signorum triplicitatem pestis infectio duratura cōseruetur. Sed capere non possunt: qualiter cōueniunt hec. si tres mēses solares spectare: et triplicitatē signorū obseruare: nec constat clare: quę triplicitas hec sit.

Sed vt hec clario: fiant: queruntur duo: ille qui a loco infecto discessit: quo tempore contrahere moras debet: anteq̃ locum nō infectū adire possit: dico quę ad minus per mēsem. Ratio est: quia vt Luna mēse medicinali: cui⁹ Salen⁹ inuenio: fuit. humores mouet in putredinem aut indigestionē: quadris mēsis eius: quę sex diebus et decē et septem horis cum dimidia cōstant: et oppositiōe eius. xij. diebus et vndecim horis cōstat: et tribus quadris eius: quę viginti diebus et quatuor horis cum dimidia: et mēse integro eius: qui viginti et sex diebus: et viginti et duabus oras constat. Sic humores illius qui exiit a loco infecto: per mensem moueri poterit in maiorem a infectionem: aut in infectionis amononē et si quis querat quid hinc causa tān discrimina est. scilicet quę locus infect⁹: nisi per dimidiū annum cesserit a peste intus nō est: et homo: qui exiit a loco infecto: per mēsem libera: peste cēset: et ad id⁹ eius in quēcūq̃ locum: intus est: dico quę aer loci infecti subiacet Soli: et Sol. suis variis quadris aerē mutat: et humores corporis subiacet

Liber primus.

ciuntur Lunę: ideo vt Sol quattuor: varietates anno vno facit. Sic Luna mēse vno. Sed quia Solis actio vehemētiōr est. Suffiat p dimidiū annū expectare: in rectificationē aeris: et nō sic dimidium: mēsis lunaris humores tuos facit.

¶ Alterū quod superius quesui est. Si qua domus alicuius ciuitatis in secta peste est: propterea q aliquis a loco infecto veniens: peste illā detulit/ quo tēpore clausa domus illa esse debz: anteq quis tūc in eam intrare possit: dico q in hoc casu hęc faciēda sunt: confestim incolētes domum illam extra locum eiciantur: nemine relicto: et domus claudatur: nec aditus aliquis in domum illam pateat: et dom⁹ illa clausa maneat: et neq vsq in dimidium annum domus illa: apertenda est: q si aer illius domus subicitur. Sō si qui non nisi interposito anno dimidio: aerem illius: in oppositam poterit mutare qualitatem: vt venenū id dimittat: et vnum hoc sūme obseruandum est: quod ad hanc regulam de cōtagio pertinet. Scilicet vt parentes cum viderint aliquem consanguineum aut affinem: loco aliquo infectum esse: illico fugiant: et maturiorem agāt fugam: q ceteri omēs: propterea q nescimus: an influenza celestis: omnes q illius generis sunt in ficere mutantur: et cōsulo omnibus consanguineis: et affinibus: vt plus cantant a cōsanguineo: vel affine infecto: q ceteri omnes. Rationē dicta. Cōsulo vltimo omnibus: qui pestem faciunt: omni modo possint: vt domum solitariam in montibus aut vallis in habitent: quoniam habitus hominū in peste infect⁹ est: et alii alios homines damnant: quippe qui aer veneficus: dū intrat in cor inspiratiōe: licet cor non inficiat plus veneni habet: quando expiratione emittit extra: deum qui ciuitatib⁹ p̄sunt: locum illū tutum a peste existimēt: quem per dimidium annum pestis dimisit: et domum illam tutam existimēt: que dimidio anno clausa fuit: et hominem illum: qui discessit a loco infecto liberum a peste existimēt: qui per mensem cōtraxit morā: alias intrare in ciuitatem aut locum non permittantur: immo etiam cauendum a cūctibus est: aut a quacumq re: quam deportauerit ille: qui p̄sumit veneno infectū esse: aut venenū habere: licet infectus nō sit. et si queratur: quam ob causam qui desert pestem: ab ea non inficitur: et inficit alios: dico q dispositio passi nō modo dimidiū actio nis est: immo vtra dixerim fere oimoda actio ē nam vt lingua virida igni apposita ignes habet et p̄ nimia humiditate non incenduntur. incendit tamē paleas et stramina: sic q desert pestem et robore p̄stat: qua ei obfer: non inficitur ea: inficit tamen alios qui dispositi sunt.

¶ Caput quintum in quo loquitur de p̄seruatione quo ad vitam cōsiderationē

¶ Rubrica p̄ma in q dicit de mora p̄habēda.

Et p̄seruatione pestis: que ad vitam eius cōsiderationem pertinet. scilicet ad pestem efficiēdam: occurrunt agentis fortitudo, mora, propinquitās agentis, dispositio passi.

¶ De mora paucis agā. Solum errorem vnum aut tollere aut moderari nitur. Sunt aliqui: qui affirmant: q qui diu loco infecto moram contrahit: et infectus nō est: a loco illo non discedat: qm si se transfert in locū alium: quē temperatum: cōfestum corripitur a peste: assignant iudicio meo rationem nō nimium validam: dicūt em q natura adiuta ab aere tēperato: conatur venenum et pestiferam infectionem vincere: et quia non potest, succumbit: immo excitat venenū: et forsam occasio moris erit: dixi me velle hūc errorem aut tollere: aut moderari: primo conabor ipsum destrucere: nam postq iste morbo pestifero aliquo non corripitur: nō est tanta veneni: quod intus latet: potētia: quin possit natura cōcitata in bellum vinci: nā ego libet fatcor: q in eo qui pestelaborat: eo cit⁹ natura vincitur: q magis conatur vincere pestē: tamen in eo: qui licet infectionem habeat: ab ea non offenditur: credere: q eo citius infectio illa destruit: quo natura in aere temperato conatur: infectionē illam perdere. Secundo dico q qd hoc verum sit/ aduertēdum est: q periculum grauius existat: an periculum quod imminet diuturnamora: qm gutta canat lapidem sepe cadēdo, an periculū q imminet i exitu a loco infecto in locum nō infectum: crederem periculum primū grauius esse: et q sepius continget periclitari cū q a loco infecto discedere nō vult: q cum qui discedit: nisi forsam aliquando: tam grandis illius infectionis potētia sit: q cum natura in aere tēperato concitat eam vincitur ab ea: tūc est q cūq tempore fugere. Si non in principio in finet: si a loco infecto discedere fas non sit. Saliē amico infecto: in vicum nō infectum, aut a domo in domum, aut a camera domus: in cameram domus se transferat: si quis locum infectū perneat: tūc quo ad citius poterit: decin pedes: mala enim: hęc fera viraq dentata marilla est.

¶ Unum in hac aduertentia summo opere cōsiderandum est: vti quis discessit a loco infecto quo diu moram fecit: et post: locum illum iterum adit: non tam tutus a peste vt antea erit: qm antea pesti afflictus: ab ea non offēdebat: nunc vtro diluctus facilius offēensionem illam rescipiet: et q hoc verum sit: facile quodam probamēto physico expiam. Si quis gelidas frigore nimium manus habeat: et apor: met eas igni nimio cruciatur dolore: quo ante apor: imationē non cruciatur: propterea q antea tota manus frigida erat: et frigiditas illi afflicta nūc vero: q calcet comprehenditur frigiditas illa a calore naturali:

De febre pestilentiali.

So. ix.

ali occasione ignis suscitatur: tanq[ue] manui dis-
Et hoc est quod Salen^o affirmat: libro de
enti. Dolorē cōsistere in eritu a disposiōe
turali/ in disposiōne pter naturam. et len-
cōsistere: in eritu a disposiōne pter natu-
in disposiōne naturālē. quē immerito re-
ndit Aucena: de quo in tractatu de dolo-
ssime deo dūce agam.

Rubrica. ij. in qua agit de p[re]seruatione a
te appropinquationis agēis ad passum.

Uia egi de mora, agendum est de p[re]ser-
uatione a parte appropinquationis agē-
tis ad passum. et quia res clara est: nō nisi
cōmēdatione digna dicā. Si quis adcat
liquem infectum: cauat ne aliquā illi^o lo-
uinam cognoscat: qm̄ forsan si ipsa infecta
ō offensa: ipse inficiet et offendet. Caucat
nā adire locum cōem: quē plurimi hoīes
ntant, et in quo solennes festiuitates cele-
nt: ubi varia diuersorū hoīum infectio est.
m^o cū/ an quis ab aliq[ui]o determinato hoīe
af/ et nō ab alijs. forsan obuiā faciet pluri-
fectis hoīb^{us}/ q[ui] ipsum nō offendet: et obuiā
m/ qui ipsum offensione afficiet. qm̄ for-
o: nō minimorū elemētorum illius hoīs/
af/ proportioni minimorū elemētōrū ei^{us}.
errois ad hāc conuenientia et disconue-
ā rerum redarūt actiones oēs: quarū cau-
latent/ quas medici p[re]paratos vocāt oc-
Enā oēs illi qui curas infirmorū in peste
quoad fieri poterūt eis nō appropinquēnt.
tari nō pōt: salte[m] faciem auertāt: ne inspira-
et p[er] oculos venenū radio intret recto. et
m aliquā in medio ponant, q[ui] venenū pe-
dumāt: vt Bolū armenū/ et terrā sigillatā/
aqua rosarū et mirulorū aqua asperios: spō-
qua aut pomō. Enā cauēdū est a vestib^o:
scunq[ue] reb^{us} infectis: et vltimo in hoc plu-
rant: qui cum discedunt a loco infecto/ in
illi^o loci se transferunt: vel in ruraria lo-
tuma, p[ro]fecto fuga parum p[ro]dest: nisi lon-
antia fiat: vt diximus.

Rubrica. iij. in qua loquit[ur] de p[re]serua-
one/ a parte causę efficientis.

Erro differēdum est: de p[re]seruatione/ que
a parte causę efficiēis aduertitur. efficiēis
causa duplex est. altera vniuersalis: o[mn]i qua
era particularis et immediata. scilicet aer
nunc agendū est. Circa aerem duo con-
da sunt. Alterū amouere omnia ea: quę
inficere possunt: scy Aquam. Terram: et
corpora. Alterum vero infectionē aeris/
bitam destruere.

Rubrica quarta. In qua dicit[ur] de p[re]ser-
uatione infectionis aeris ab aqua.

Euitanda infectione aeris ab aqua/ su-
gienda sunt loca circa paludes stagna/ et

aquas obscenas/ putridas. Et cauendū est/ ne
aque bibant: quibus Linum/ a/ palmum et Lana-
bis diu moram trahunt. Et cauendū est: ab a-
quis quibus Oleāder nascitur. ideo moneo be-
ticos omnes/ ne tēpore pesti/ aquā fluminis sui
suadalucentur bibant: nam oleāder plurim^o eo
flumio nascit. qm̄ Oleāder venefic^{us} ē/ et cū corpa
obnoxia veneno repant: occasiōe aeris in vene-
nū illud addit. Et si aliquādo si pungat putri-
das aquas male olētes bibere/ subueniendū est
auxilijs: q[ui] adducunt ab Auenzoar/ scōo Testis
cōtra aquarū infectionē/ q[ui] solus in hoc casu in-
ter oēs autores saluberrima hęc p[re]cepta edidit.
Primū est/ q[ui] qui aquā infectā bibi/ thriacam
aut metridatū sumat: et non nisi quinq[ue] interpo-
sitis horis: vsq[ue] in meridie comedat. Secūdū re-
mediū est/ aque male quę necesse vini debet. ali-
quid aceti admiscendū est: vt putredinē illā re-
primat. Tertiū remediū est: malagranata maza
comedere/ post aquā malā ebibitā: vt etiam pu-
tredinem repumāt. Quartū remediū est: co-
medere Louandri siccam aut viride. Quintū
remediū est: comedere agrestā/ acetositatē curi
et limonū/ semina cum et cornes/ et crura feni-
culi. quodlibet horū auxiliōrum/ aut eorū ali-
qua simul iuncta valent: putredinem aque aut
destruere aut repumare. aliqui vt genalis con-
silio suo de peste: comendāt vltimū cepē aceto co-
meste. p[ro]pterea q[ui] auctor Aucena/ scōo canonē.
Cepa generat humorem corrodentem venena.
sed Auenzoar ait: q[ui] licet quidā comendant cep-
pam: zallia. vt amoueant nocumētū male aque/
q[ui] non fiat aliquo pacto: p[ro]pterea q[ui] generant
humores calidos/ putredini aptos. Etiam dum
pestis euenit occasione aque: cauendū est: ne
aqua fluminū bibatur. p[re]feram si pulces mor-
uos contineant: aut extenuatos nimium et hor-
ridos habētes sapores. Et cauendū est ab aqua
cuiuslibet putei. et demum in quacūq[ue] peste se tu-
nus agit/ qui aquam fontis bibit: q[ui] ceteras a-
quas/ scilz flumiales/ pluuias/ et cisternas. quo-
niam aqua fontis sua spēte cū erit/ strictissimas
terre vias permeādō: subulis sit. et cum erit vi-
pores mali eius expirant.

Rubrica. v. in qua agit de p[re]seruatione
infectionis aeris a terra.

De p[re]seruatione ab infectione aeris/ que
Da terra euenit: fugienda sunt loca mariti-
ma: et fugiendū est a locis: quibus terra
motu concuti solet. et fugienda sunt loca: quę pu-
teos plurimos habent: et terra in qua Zauernē/
Fosse/ Speluncę plurimę sunt. Et cauendū
est ab animalibus. quę herbas minutas pascunt
tur: vt sunt Arctēs/ et quę radiabus vescun-
tur: vt sunt ydora. Fugiendaq[ue] sunt loca alta mō-
tana: et fugienda est domus cemento nouo/ et
calce constructa: cuius maceris loco infecto fa-

Liber primus.

eta est: et cuius ligna noua sunt. Nam domus hec aerem ad putredinem parat: et ex hoc euenit: adagium illud commune, qui domum nouam construunt: illos mors uisitat: non sine ratione vulgus hoc canit: quia a domo noua tot vapores mali procedunt: quod inuadunt incolentes eam: cuius causa nonnunquam moriuntur. Et si pestis a causa terrena accidat: domus obuia ueto sit sine tecto. A. plus conuenit i solarijs habitare: quam in camera cooperta. Si pestis tamen a causa superna eueniat: commodior est domus cooperta: et utraque pie clausa. Etiam cauendum est, ne domus fenestre: uel uis austrum et occidens pateat: sed uerius boream et orientem. Lauendumque est a locis, quibus montes a parte boreae et orientis adsunt: et eligenda sunt loca: quae a parte austrum et occidentis montes habent.

C Rubrica. vi. in qua tractat de preservatione ab infectione aeris: pugnans a corporibus muris.

Cauendum est: ne putri mandent: qui a longinquo tpe mundi non sinitur. et cauendum est: ne cloacae in ciuitate: et sterquilina: prope loca adsint. Item adsint: sed cloacis calx: uia miasma: quibus cooperitis: et cremata omnia euanciscunt. concreta mandata sunt sterquilina: quae prope loca adsint. Cauendum etiam est: ne porci: ciuitates: aut loca permeent: quoniam eorum excrementa aerem ad putredinem parant. Cauendumque est: a pluuia infectis: quae male olent: ut Sabucus: Ebulus: Oleader: et a ceteris oibz. quarum umbra male sana est: ut a Face: a Ficulneis. Et obseruandum est: ne agri et horticultores: herbas putidas: oia: dimittant: ut sterquilinum: in uertice a gro: (ex eis faciant) immo quod ciuitatibus sunt: institer impare debet: ut oia concrement. Cauendum est ab animalibus: quae male olent: ut sunt Ulupes et hirci. Et cauendum est a locis: quos serpentes uenefici inhabitant: et si fieri possit: Liconee plurime eligende essent: quae serpentes oes illos perdet. Legit enim ethiopo sub egypto: cuius additis ob serpentes difficilis erat: facilem factum esse: propterea quod ciconee plurime: quas inimici adduxerunt: serpentes illos deuorauerunt. Etiam cauendum est: ne cadauera quocumque in humata maneant: et a terris oibz: quibus metalla mala nascuntur: et mineralia mala. Denique quod tuta a peste euadere uoluit: quicunque pestis sit. Laueant ab oibus quae dicta sunt: et terram liberant: non prope stagna: flumina magna paludes: montes: nemora: et siluas: et sterquilina: et horum quorum herbe putrescunt: et inhabitant. Insuper addit Rasis. 30. puniens: quod pestis tpe seto: ethiopi in peste addit: imo ipamet peste fore: ideo ciuitates opulenssume: quibus primi nigri ethiopes: seruilia officia sunt: non tute a peste sunt: quo fit ut moderatores illarum ciuitatum: eos etiales facere debeant: aut saltem: perit fieri poterit. Ab eorum conuersatione: omnes cauere: et semotas domus: quas inhabitant: eis dant: uel saltem semotas cameras.

C Laput. vi. in qua disserit de rectificatione aeris.

Secunda aduertentia versat: circa aeris rectificationem: dum iam infectus est: et etiam ut non infectus: quicunque ordine agenda sunt. Primo, aer temperandus est in communi. Secundo, aer ciuitatis: aut loci. Tertio, aer domus. Quarto, aer camere. Quinto, aer proprius: quem unusquisque inspirat.

C Rubrica. i. de communi aeris rectificatione.

Circa commune aeris precautionem hypo. docet: quod agenda sunt: quod docuit Atheniensium pestem: ignes magnos in circuitu ciuitatis faciendos. immensam enim quercum multitudinem abscidit: et nocte quilibet in circuitu ciuitatis concurrebat: usquequo fudit: pestis destructa fuit. Eius causa: ipsum deifica adorandae: persequuntur: statuasque aureas ei fecerunt. Et si quis obijciat: quod solum ignes plurimi pestem ab aere humido amouere ualebunt: non tamen ab aere sicco: imo ignis siccitas: in siccitate aeris addet. Ad hoc bifaria satisfactio. Primo, quod etiam licet aer: siccus nimium sit: humiditas partes habet: quibus putredo fit. secundum medicum affirmat: cinerita quae ex humore putrido: in febribus interposita manent: febrem facere possit: propterea quod putrescunt: et tamen cineres illi siccissimi sunt. hoc dixit Hipp. apho illo: quod relinquunt: in morbis subuersione facere consueuerunt. ideo licet aer summe siccus appareat: putridus non fieret: nisi humiditatem haberet. licet humiditas illa siccitate exuperet. ignis ergo humiditatem illam destruendo: putredinem amouet. Dico secundo, quod forsitan ignis dicitur: et post extincto igne: ignis in aere uisus. miror de Antonio gainero. quod facile ei sit hoc affirmare.

C Rubrica. ii. de rectificatione aeris prope ciuitatem.

Dixi superius: quod nec putri aperiantur: nec emundent: nec cloacae adsint: et sterquilina: nec domus intra ciuitatem: si qua carniaces populo: commodo carnes parant: neque domus sint: quibus coria animalium: calce: et aqua infusum: lare ministerium paratur: nec domus sint: quibus guli furno uasa terrea coquant. nam teter sumus: qui putat a fumis in malicia aeris addit. Ibis factus uerber Rasis. 30. puniens. Et quater in die: ignes magni: quocumque uico fiat. scilicet ortu solis: meridie: crepusculo noctis: et dimidia nocte. Rano est, inquit Rasis. quod his quatuor diebus quadris: quatuor uarij ueni ex ortu solis. Et obseruatione uisum est apud nautas: quatuor uentos uarios, ibis quatuor: quibus apparere. Et si quis dixerit: Aristoteles. rrv. pb. pncipia opposita affirmare cum quatuor. Tur nocte media: et meridie coelum maxime soleat tranquillari. quoniam solum: ortu solis: et obitu eius uentus incipit. ortu: quoniam vapores arte sepellit ad nos: obitu uero: quia uentus minus a sole: qui sub terra absconditur: repumuntur. Respondet causam esse: quoniam dimidia nocte deest Sol: qui vapores et fumos a

De febre pestilentiali.

Sol. r.

terra suscitare possit: cuius causa aer minus quietatur et tranquillius sit: meridiem vero tanta est solis potentia: ut vapores et ventum qui aerem inquietant solent dissolui. ergo male dicit Rasius: apud meridiem et noctem media ventos suscitari. Ad hoc respondet. Aristoteles forsitan loquutus esse de calidis regionibus quibus sol meridiem nimia sua directione vapores dissolvere potest: in alijs tamen regionibus sol apud meridiem vapores suscitatur: et necesse vehementer est: ut eos dissolvere possit. Hoc etiam media non omnibus regionibus tanta caloris penuria est: quoniam possit vapor suscitari. omnium observacione dictum Rasius omnes approbant. Ideo ut ignis veterum adueniunt: ut purum reddat: iubet Rasius: ut ignis his quatuor quadris diei accendatur. Accommodatissima autem ligna: ex quibus ignis accendi debet: sunt omnia que bene oleant: ut Sabina: Guaiacum: Amarum: Laurus: Agnus castus: Abulus granatum etc. Si hec defuerint: sarnia vinas et ligna ex quercu et ilice sufficere possunt. Fugientes sunt ligna omnia que male oleant: aut quorum umbra male sana est: ut Alnus: Ficulina: Sambucus: Ebulus: et palce putride: et ligna omnia que putrida sunt. Ibec omnia commendat Rasius in continente.

Dubium quod ad adducere volo: cui facillime re nequeo. scilicet an conveniat greges caprarum et arctum in loca que deserta sunt: occasione pestis intrare: antequam incolerent illi loca: que discesserunt ex in locum illum conveniant. adeo hoc in usu est: dis famatumque apud vulgum: quod omnes existimant vultum remedium esse: immo affirmant: quod si diu capri et anetes in locum aliquem intrant: et inde quaque per vias oberrant: quod illius loci infectio amovetur: immo autem: commodissimum esse capros ascendere: et cum eis puerfere. Profecto legi medicorum auctores omnes et ipsorum nemo hoc affirmat: nec ratione probari potest: hoc officium esse capros auctoris affirmat: remedium esse: vinas iburorum odorare. forsitan a proprietate hoc peccat: et hircis inest: aut forsitan horum animalium excrementa aerem exsiccant: et eius humiditatem reprimunt. Sed quod de capris: et de eorum excrementis: hoc credat: ut Auerrois placet: de pecudibus dubito: humidam enim naturam possident: periculum quod eorum excrementa terram feculent: putredine quadam. aut forsitan dicendum est: aialia hec putredine aeris absumere. pecudes forsitan quod humidum sunt: id quod humidum: adeo quod putridum in aere est: sicut adiuva causa inspirat. et capri id quod fumosum horridum et male oleant: accedat inspirat: cuius causa aer mundus reddat. Ita ut medici affirmant: Sanguisugae aut Lucurbitas terre sanguinem infectum aduhtum: et melicolicum in scabiis mala: et plagis sugeres: sicut adiuva causa: et non sanguinem opantur. sic aialia hec inspirat aerem eis simile: et forsitan aerem reficant: ob id quod ipsi aer veneficus non est: sed solum hominibus: ideo aer quem expiratione emittunt: repellis malicia sua est. De

munum non quia doctores de hoc non meminerunt: agendum non est: quum experientia id approbat: et ratio aliqua illud non condemnat.

Cubrica. iij. de preservatione aeris prope domum.

Aspargatur sepe domus aqua et aceto: si estas sit et pestis calida: si autem pestis frigida sit: et hyems adiungantur aquae aceti et vini: nam Auicenna ait. de eo quod resiliat putredine: annue domus non aperiantur nec fenestres: nisi orto iam sole. nec quis domum egrediat nisi duabus saltem horis ab ortu solis. Ita pestis tempore vapores non emittit: qui in rorem congeruntur: et qui non congeruntur infecti sunt: inficiuntque vietos: adeo non nisi sol pro vaporibus hos minuat. domus autem fenestres aperire debet: et ea pars domus inhabitet: quae veteri Solano fenestras obvias habet: quas hora una post ortum solis sol intret. ut vapores eius colummatis saltem tribus horis. post vero fenestres clausae maneant. quod radius solis: dum sol hemispherium ascendit: omnibus viuentibus accommodat. et in occasu non observacione cernit plateas. quas solum sol a mane visus in meridiem irradiat: et angustiae: et bene autem. si sol eas non tangat post meridiem: et vicineria. Etiam Astronomi affirmant. quod a mane visus in meridiem: et a prima nocte visus in dimidia nocte: egros minus mori: quam a meridiem in nocte: et a media nocte in mane: nulla alia ratione: nisi quod sol pater vires est: et cum ascendit ab angulo terre: sancti vires: et humores nostri augentur: et vicineria. Est etiam aduertendum. quod ante meridiem fenestres orientales aperte inuant: post meridiem vero si quae aperte debent: ille verus septentrionem sit: quoniam Boetius aerem emittat. Cavendumque est. ne fenestres versus Austrum et occidentem aperiantur. accedat ignis in medio domus: ex iunipero. rore marino. sabina: calcedula: maiorana: pulegio. thimo. yfopo. ruta: et cypreis: et omnibus: aut ex pluribus horum fiat ignis in domo: et commodus sit noctui. cum Sol pro vires est. et crudelis pestis: cum nos desertos noctui a sole sentit: magis offendit. quod humiditas aeris quae putrescit a sole minus impedita est. ideo ignes magni noctui faciunt: pluvium: et ignis qui alimeta preparant ad elum: dum modo fieri possit: et rore marino: iunipero: salice. malogranato: aut mactiano sit. non ex lignis putridis foetidis: quae vmbrae male sunt. adducant ramum: et folia salicis mactiani: et mirtili: et aspergant aqua rosacea: et aceto rosarum: et ternantur domus innoventur qualibet die.

Cubrica. iij. de preservatione aeris camere.

In foribus camere suspendantur lintea linaea: aqua rosarum murtorum: aceto rosarum asperia: aut adiungantur ista: aquae comuni. sandalis citrini adiectis: et aer qui cameram illam ingreditur: illius lintei qualitate afficitur: et temperabitur: et sumantur conices lunonum: et citri: impleantur aqua rosarum. aqua murtorum: et aceto rosarum: modico ambre. et gariofilis.

Liber primus.

additis, ponantur super prunas coriaces. Secun-
dum est si hyems sit: sume ambra, muscu, sanda-
lum costu dulce, sigiam, thurem, et zucaro rosa-
rum, fiat pillule: quibz suffumigiu in domo fiat.
Item. Sandarace thuris/ ligni aloes/storacis,
calamute, gallie muscate, sandaloru, camphore,
musce cum Zucaro rosarum/et formentur pilule
quibus suffumigium fiat. His factis/preceptum
vnu adducit Rasus. 30. continens/summo ope-
re aduertendu: etiam est, q quonia effumigatio
omnes q putredinem aeris cohercet/ calide sunt,
et forsan in caliditatem aeris addunt, et nos cali-
ditate afficiunt/ pluresq aeris attrahere cogunt: ideo
iubet Rasus, vt facta quacunque effumigatione/ su-
mantur citonici coriaces: et aqua rosarum prius
aspergi/ coburantur: aut sumantur coriaces mali
granati: aut murta et aqua rosaru aspersantur/ et
coburantur. Ista omnia amoueunt ab aere ca-
liditatem/ qua fecerunt suffumigia calida. Item
suspendat in camera citra limones/ mala odo-
ra/ melusa, ozimu garofilatium: sambucus silue-
stre et domesticum/ scz rosa serice et iasiminu. Ite
aspergantur in aqua Sabacis siluestria/ Ambra/
Storax/ Balia: et quedam aromata/ que nro ydio
mate anime et abenju vocantur. Ite aqua am-
pulla immilla sup prunas cameram oem suauissi-
mo impleuit odore, item aspergat camera esta-
te/ aqua rosaz/ mirnloz/ aceto rosaz/ sandalis/
et bolo armeno adiectis. Ite ymcyero vniu odo-
rum eis adiungat. Item lumbes in lecto asper-
gant hyeme aqua Abclise/ Rase/ Abulcata/ mo-
dico ambre: estate vero aq mirnloz/ aceto, et mo-
dico vino. Est etiam hoc summo ope obseruan-
dum vt estate camera illam ad habitandu opti-
mam censeat: que plurimum continet aeris. Su-
giantq a camera stricta, que modicu aeris ha-
bet. Nam Aristoteles querit. xrv. proble. par.
cur minus aeris plus calidum est q plurimum.
Respondet q aer plurimz magis mouetur/ cuius
causa frigidz sit/ qppeq calida omnia comouen-
tur/ refrigerant: vt patet in olla bulliete/ balneo/
et igne: et in eo qui sole mouetur, qui no tantum
calefacit quantum/ si sole quietus staret. Et si quis
dicat none motus caloris causa est: dico hoc ve-
rum habere in eis rebus q animam habent: quaz
partes frigidiores occasio morz calidis obui-
sunt: in rebus autem inanimatis/ in quibus morz va-
pores calidos expirare facit motus frigiditatis
causa est. Ideo obseruatione cernimus amplas
domos et cameras estate acere teporatu contine-
re. Ite ymcyero comodius inhabitare couenit stri-
ctam camera: q modicu pteat aeris: dummodo
aer ille purus sit. scz si fenestris appertis aer ex-
cludatur: vt nonus igrediatur effumigationibz
calidis vapores aeris dissoluatur. Item terant
garofili/ muscant aqua rosaru: aspergat aqua/
ferro ignito candido/ emittit a se odore/ fragran-

tia plenum. Item ascendatur ignis in camera ex
agno casto, roze marino: pterea fiant manipuli
ex miralorum ramis, calendula, pulegio, mctar:
etiam sternantur in camera/ folia salicis/ et mana-
ni/ et rose: pterea si frigus adsit. quicunque cale-
scit igne/ veritat ab igne faciem: solu postiora
calefcant. qm philosophi affirmat/ calorem ignis
elementaris: calorem nostru celestes naturale q
in sensus exteriores tendit dissoluere et destrue-
re. ideo qui longam agere vitam optant no diu
faciem versus ignem habeant.

Rubrica. v. de pseruatione aeris propria.

Oportet membra oia defendere/ ea roborare
do: et primo caput. Pore lapis smer-
gus collo, qui pprietate sua murica ce-
rebrum roborat. Item oculi sepe Zafiro sagana-
tur: quonia oculorum vires custodit/ et animalie
spiritum. cognoscitur hoc fore veru: quonia so-
lus lapis iste no modo oculos no offendit cum
eos tangit/ immo eis oblectameto est: pterea
bis in septimana gutte tres olei amigdalar ama-
raru/ modico ambre adiecto/ auribz imitantur:
na aures/ cerebrum/ et potetiam auditu roborat.
Ite in ore pcpua membra roborare licet/ inuat ni-
numu radice zodoarie dentz prindere/ magnu
cordi roborz pstat: idq facit/ Smeragdum ore te-
nere/ ena mane dentes fricetur thiraca/ abluatur
post os et dentes. hyemeyno q extinguat aurum
ignitu. Estate aqua acerosz et rosaru. Ite barba
summo mane et facies abluatur aq coctionis ci-
tri. comendat hoc Rasus numu. nares no modo
roborari debet/ imo eis medianibz aiales sps
custodiendi sunt: estate aspergatur spogia aq rosaz/
aburiloz et acen rosarum/ bolo armeno/ et san-
dalo moscatelino: hyeme vero addat his aq
puluerz zodoarie et garofiloz: quantitas q libue-
rit: pterea pomu fiat qd portari hyeme couenit/
et vere/ estate, pomu qd estate gestari debet. R.
laudani Terbenne lore sepe: aq rosaz Ana. 3.
ff. trum sandaloz/ rosaru rubeaz/ tollioz mir-
u/ cornu gnati/ caphoze/ garofiloz/ cornu ci-
tri Ana. 3. j. abulci dissolui aq rosaz. g. v. fiat
pomu. Ite tpe frigidz et hyeme. R. laudani. 3.
ff. storacis calamute. 3. ij. abasticia. 3. ff. bariofi-
lorum/ nucis muscate/ macis/ cynamomi/ croci/
ligni aloes/ ana. 3. j. ambre. 3. ff. musci dissolui
vino albo. g. vi. fiat pomu/ qd puenit semibz et co-
plexione frigidis et oibz hyeme: etia pomu tpe
raro tpe et de. R. storac/ calamute. 3. j. ligni aloes
3. ff. spice nardi 3. j. galie muscate. 3. j. ff. mastici
3. ff. zodoarie/ mastic ana. 3. j. nuc/ muscate.
g. ij. nigele. g. vi. rosaz rubeaz. 3. ff. sandaloz ru-
beorum/ coralloz rubeoz/ ana. 3. j. ff. boli arme-
ni. 3. j. storu nenufariis sicci. 3. ff. caphoze. 3. j. am-
bre. 3. ff. laudani. 3. j. musci. g. vi. dissoluatur gu-
mi aqua rosarum: et cum terbenuna fiat pomum
quod couenit hominibus bene sanis.

De febre pestilentiali.

Fol. xi.

P Rubrica. vij. de custodia cordis.
Reterea de custodia cordis pmo hoc dis-
cernendum est: an conueniat Realgar: aut
Arsenicum sublimatum super mamam lini
fram cordis portare: vt plurimū faciūt: et in vfu
est. quid in hac cōtrouerſia dicam/ attingere nō
valeo: quoniam p̄cipua peſtis medela, auctore
Rasi in diuiſiōib⁹, in reb⁹ bñ olētib⁹ cōſiſtit.
Lm⁹ rationē ipſemet assignat: qz in peſte ſpūs
lāguidi ſunt/ et deficiūt: et qz odor bon⁹ alimētū
ſpiritu ē/ et ſimilitudine qdā/ pñ roborat. ideo
vnicū pſidiū in peſte eſt ameniſſim⁹ vti odor
rib⁹: venetię oēs res aduerſant ſpiritu⁹: et tra-
hiē reb⁹ bñ olētib⁹ ſunt. enā null⁹ aucto: memi-
nit de hoc. P̄do alta pte forſan ſuaderi poterit/
venetiſcas res proxim⁹ cordi portare remediū
eſſe. p̄mo, rōne qd forſan inuit auctoritate Abē
3oar: qd libet in peſte ſarmacū ex ſtercore colūbi-
no cōponeret: aut qd ſtercus putridū humorem
putridū venetiſcū: ſimilitudine quadā attrahit pter
ea rōne: qz vt q̄ltas elemētari⁹ aduerſatur alijs
qualitatib⁹ elemētari⁹/ ſic coeleſtis q̄ltas ſolū
coeleſtib⁹ q̄ltatibus aduerſatur: et qz peſtis q̄l-
tas coeleſtis eſt: et venenū. enā forſan venenum
aduerſat veneno. p̄r nā vt thiriaca veneno ſer-
pentis aduerſat venenis oib⁹/ ſic Arſenicū for-
ſan aduerſat veneno peſtis. Sed qd me ambi-
guū reddidit eſt: qz libet ſacerer venenum aliqd
alteri veneno aduerſari: nō tñ venenū omē cui-
libet cōtrariari veneno: nā vt caliditas ſolū ad-
uerſat frigiditātē: et nō alijs q̄ltatib⁹/ et vt frigi-
ditas Saturni/ aduerſat q̄ltatē coeleſtis: non alijs
qualitatib⁹: ſic Arſenicū/ aduerſabit alicui vene-
no: et alicui non. qd ergo ſem̄ an arſenicū plus
aduerſet peſti q̄ aliud venenū. Forſan dicit ali-
quis/ qz vt thiriaca occaſide vipere oibus vene-
nis aduerſat: ſic qd cūqz venenū aduerſatur pe-
ſti: et cor a veneno peſtis deſedit. Sed q̄ hoc
ſuaderi poſſit iudicio meo/ plus ſerre debuillet
venenū hoc: dū cor a peſte cōreptū eſt q̄ dum
volum⁹ cor a veneno tutari. Derelinq iudicio
meliorū/ qd in hoc facere pueniat: credere qd dū
aliquis incolit locū tā infectū peſte: forſan por-
tare venenum cum a peſte deſenſabit: dūmodo
ipſe et q̄cūqz ali⁹ ſacculū hūc ſup cor: poterit. ſ. m.
margaritay. granoy. Alchermes. ligni Aloes.
limaturay. auri. Ana. 3. j. Ambre. 3. ſſ. abuſci. 3.
j. additis ſeminis Lini/ et ſeminis Ruti. Ana. 3.
ij. ſacculus iſte in ſindone deſerico: ſi aqua roſa-
cea et mirtiloy aſpſus eſtate/ et aqua naſe/ et vi-
no/ hyeme ſup cor: portat/ mirifice iuuabit cor:
vno latere ei⁹ et venenū portari pōt alio latere:
ſed viā cōmunē ſeqnēdo. Iſtic ſacculus eſtate cō-
nuit. R. roſarū/ rubearū/ ſandaloy/ citrinoy: co-
ralli rubei/ margaritarū/ carabe/ ligni aloes/ gra-
noy/ tintoꝝ/ galie muſcate/ miriloy/ ana. 3. ij.
floꝝ nenufaris. 3. j. ambre. 3. ſſ. muſci. g. vij. ſiat ſa-

culus. Aſhanus oportet cuſto dire: qm̄ arterijs q̄
in ipſas tendūt/ roboratur cor. Dicit Coſtāun⁹
qz qd portauerit granatū in ſaſeta man⁹/ nō cor-
ripiet a peſte: enā ſi ex Smeragdo/ et Jacinto/ et
granato catena fiat: qua inuoluat ſaſeta manu⁹
arterijs medianub⁹/ mirifica dñs effluet in cor:
enā portare iacintū/ qd tangat carnē digito. p̄-
rimo minimo nō modice iuuat: et manibus po-
mā dictā diu tenere abluantur ſepe man⁹ eſtate
aqua roſarū/ acetoy/ et aceto. hyeme dō aqua
naſe/ et vino albo. ſtomachus eſtate/ acetoy/ et
iune comēſta/ deſenſat mirū in modū pdeſt ei⁹ et
ton cor: pou. Ilyeme vero aromaticū roſarū diſ-
cepnōe Sabaciis. 3. pte tormētū et addita/ ma-
gnū iuuamētū ei pſtat. Itē hepar eſtate cu-
ſtodiat calidis hoib⁹ ſacculo iſto. R. ſandaloy
rubeoy/ et citrinoy/ Coralloy rubeoy/ et roſarū
Ana. 3. iij. ſpodij/ ſemini⁹/ acetoy/ ſeminis endi-
mē/ et culcutē/ Ana. 3. j. ſpicē nardi. 3. ſſ. muſci. g.
ij. ſiat ſacculus: qui a perſus aqua endimē epan
ſummo mane appicetur: et appoſitio eius duas
horas nō excedat: membra quē inferuunt gene-
nera non ſola caſtitate obſeruentur.

C Sz vt his auxilijs p̄modū vt poſſim⁹: nōn ſi-
la ſaluberrima p̄cepta mēi cōmēdāda expūnā
altē eſt: vt aduertam⁹: qd ſunt illa q̄ incendūtur
in peſte, an ſint ligna/ aut aromata/ gumī/ aut cor-
tices/ aut fruct⁹. nā multū intereſt. et niſi hoc ex-
preſſero/ plurimi errare poſſunt in hui⁹ rerum
vſu. nā ſigna ſūt/ cauere debem⁹ ab eoꝝ ſumoc:
nā ſtāmam lignoy querim⁹: et nō ſimū qd inſicit
erem⁹/ et ad putredinē parat. Recte adhonet Jo-
annes Iherculan⁹/ vt cauam⁹: ne ligna q̄ incen-
duntur effumēt. Si vero ea q̄ incēdunt ſint fru-
ctus aut cortices limonū/ citri/ citoneoy/ aut gu-
mi: vt thus/ maſty/ ſandaraca/ ſtoꝝ/ meum/ a-
nūgē/ aut/ ambra: et ſi cortices arboris: vt caſie li-
gna: cynamomi: et gariofoli. tunc iſta incendi
debēt. vt eoꝝ ſum⁹/ vitiū aeris emēdet/ et ſp̄m vi-
talem et animalē roboret. Iſtorum ratio eſt: qz li-
gna imperitcā natrā poſſident/ nō coctā. non
diſeſtā: ideo ſumū terram a ſe emittūt. Gumī ve-
ro reſidū eius (qd coquitur) eſt fruct⁹ ſinis arbo-
ris cryſtū: qd oīa diſeſta ſūt. ideo ſumū diſeſtū
et bñ coctum a ſe emittūt. Scdm̄ p̄ceptum eſt. qz
plāte herbe fructus. q̄s param⁹, vt icēdant: aut
ſimū bene olētem emittāt: ſummo mane colligi
nō debēt: ſed p̄ horā orto ſole: et paus aqua roſa-
rum et aceto alpergantur/ q̄ incendantur.

C Caput. vij. de preſeruatiōe ex par-
te corporis.

Primo agēdum eſt de preſeruatiō-
ne quē a parte diſpoſitionis corpo-
ris aduerſat: qz auctore Bala tēgnū:
ſer res nō naturales: ob eoꝝ qualita-
tatem et quantitātē debuiſſe aut in-
debiū vſum nos bene aut male valere faciant:

Libri primus.

agendum est de eis ut omnibus innotescat: quis harum rerum usus conueniat eis. qui corpora tu-
ta: a peste facere cupiunt: et ego in hoc alios nō
sequar. qui multa dicunt et pauca exprimūt. So-
lum ea q̄ commodissima censco: et ad pestis prę-
seruationem pertinent: dicam. Et primo incipiū
a cibo et potu faciam: a carnibus incipiendo.

C Rubrica prima, in qua ostenditur: quę
carnes magis conueniant.

Tertia ordine querā. Primum an carnes do-
mestice plus conueniant: q̄ siluestres/ aut
cōstra. Scdm̄ an aues magis pueniāt: q̄
aialia gressibilia et contra. Tertio an aues do-
mestice potius conducant: q̄ siluestres: q̄ ad pri-
mū. Ratio suadet/ domesticas carnes opumas.
Et agnum qui annum non excedit, capre colū la-
ctante: numum a partu discedentem: qui herbas
non pascitur: vitellam lactantem a partu etiā dis-
cedentem: quę herbas non pascitur. et proficuas
magis esse: et ad defensandam pestem pertinere
magis: q̄ siluestres opumas: ut sit gazelus, cum-
culus iuuenis et vni⁹ anni aper: primo ratione.
Animalia domestica humida sunt. Siluestria
vero sicca/ ergo ut corpora sicca suis similibus
custodiēda sunt: sic corpora humida suis simili-
bus custodiri debent. Confirmatur/ sanguinea
corporalongo meliora q̄ melancholica sunt/ er-
go si melancholica custodienda sunt/ siluestribus
carnibus siccis: sic sanguinea domesticis humi-
dis custodiri debēt: vel si corpora male sana: na-
turaliter suis contrarijs conseruari debēt. ut cor-
pora sanguinea siluestribus animalib⁹ custodiē-
da sunt: sic melancholica corpora siluestribus ani-
malib⁹/ siccis/ preseruari debēt. Vel si corpora
male sana: naturaliter contrarijs medio gradu
conseruari debent: ut sanguinea corpora silue-
stribus animalibus/ medio gradu contrarijs cō-
seruari debēt. Sic melancholica domesticis ani-
malib⁹ medio gradu humidis cōseruari debēt:
quęcumq; harum opinionum vera sit. ratio sua-
det/ qd̄ saltem sic animalia domestica conueniunt
aliquibus/ ut siluestria/ et q̄ adduxi tres opinio-
nes de conseruatione: non adest nunc locus dis-
serendi opiniones illas/ licet/ vni⁹o verbo expri-
mam: qd̄ diffuse in libro de stomacho discernere
vera: quęcūq; corpora lapsa/ naturaliter sui. Si
similibus custodienda sunt: et hoc dixit Galenus
integri: de facto tamen/ suis contrarijs sunt prę-
seruanda. Et hoc dixit Galenus de regimine vi-
tę: et de alimētis: et libro de Euclymia: tutius
m̄ est: contrarijs medio gradu vi/ q̄ peritis in
scholis erit: facile hęc cōp̄dēt: s; qz nō possem
hęc exprimere: nisi multas reuertamur in propo-
situm. Suadet scđo auctoritate ysaac cap. scđo q̄
indietis vniuersalib⁹ animalia domestica plus
ad pręcautionē pestis pertinere q̄ siluestria: nā
aut: q̄ domestica aialia amēniores saporis sunt:

et plus nutriunt q̄ siluestria/ ergo si egemus vali-
da virtute/ ut pesti vītare obstare possimus: ma-
gis conducunt alimēta: quę plus alunt et forius
virtutem validam faciunt. **C** Contrarium huic
ostenditur: auctore rasi. xxx. cōmentis: cum quo
omnes cōueniūt: qui ponit pręceptum quoddā
(ut dicit dominica) obseruādū/ scilicet/ corpora
humida: suis cōtrarijs pręseruāda sunt/ sicca ve-
ro suis similibus custodienda: ergo animalia sil-
uestria q̄ sicca sunt/ plus in defensione pestis cō-
ducūt: q̄ domestica q̄ humida sunt. **E**go pau-
cis huic dubio satisfaciā. Si prius considere-
mus: qualis domesticorū et siluestrium animalū
natura sit: dico auctore ysaac loco habito: ani-
malia siluestria: prę se ferre tria/ quę min⁹ bona
sunt: alia verotria. quę opima existunt bonita-
tes: quas carnes siluestres faciūt. Primum qz cū
animalibus siluestribus deest sepe cibus/ ea pin-
guia nō sunt: nec humiditate excessiua abundāt:
quo fit/ ut corpora: quę siluestribus animalibus
vescuntur excrementis careant: et munda existāt.
Scđa bonitas est: q̄ facile coquuntur: ppterca q̄
humiditate carent: q̄ digestionem impedit/ quā-
pecq; humiditas actus peculiaris qualitas dige-
stioni est: non tñ passiuē/ qm̄ ea quę nutriunt: et
solida et coagulata fieri debent: et q̄ numū humi-
da sunt/ min⁹ bene coagulant. Tertia bonitas.
Quia alimētum ipsoz/ difficile a mēbris dissol-
uitur: qm̄ siluestria animalia ob siccum alimētū:
q̄ vescuntur/ sicca sunt: et ob exercitiū numū du-
ra: q̄ fit/ ut mēbra: q̄ ipsis alūt/ nō sic leui causa
dissoluant. Incomoda q̄ carnes siluestres addu-
cunt/ ista sunt. Primum qz siccitate sua: eorum ali-
mētum nō facile permeat venas. Scđm qz parū
nutriunt: qm̄ exercitij causa: humiditas eorū ra-
dicalis dissoluit. Tertium in cōmodum est: q̄ sil-
uestria aialia: minus ad longā vitam accommodā-
tur: nā corpora sicca faciunt. Et siccitas adueria/
qualitas vite est/ oppositū cēsendum est de aia-
libus domesticis: difficilime coquunt ratione di-
cta/ numū nutriunt humiditatis causa: amenio-
ra gustui sunt: qpc sapor passio humidi est: faci-
le eorum alimētum: a mēbris dissoluit: corp⁹ ex-
crementis abundare faciūt. ergo ipsoz bonita-
tes sunt: qz numū nutriunt: et gustui oblectamēto
sunt: et vite accommodant: maline vero sunt: quia
difficile coquunt et facile eorum nutrimentum dis-
soluit: et corpus excrementis abundare faciunt.
Scđz aduertēdū est/ q̄ maior: pestis inimicia/
insurgit ex putredine: ideo ut corp⁹ min⁹ humi-
dum est: minus obnoxium putredini fit: his differ-
tis/ dico/ qz aialia siluestria: dum mō optima sunt
plus in defensione a peste conueniunt: q̄ dome-
stica optima: duplici enim virtute prędita sunt:
quib⁹ plurimū egemus. s. corpus ab excrementis
mūdū faciunt: et siccū reddunt: alterū est: q̄ mē-
bra solida plus roboris hnt: plusq; pesti obstāt:

nec cito dissoluuntur. Domestica vero animalia incommoda duo notia habent: alterum quod corpus humiditate abundare faciunt. Alterum vero quod facile coram alimentum dissoluit: quo fit ut licet corpora sanguinea non tam distemperata ut melancolica sint, similibus custodi non debent, et melancolica sic quo etiam fit ut Luniculus/Baszelius et edus siluestres et Aper: qui non excedit annum longe plus omnibus conueniunt, quam edus domesticus, et Agnus domesticus: quod annum non excedit: et Porcus domesticus qui non excedit annum. Ideo qui defendere corpora sua a peste volunt: his carnibus quoad fieri poterit sepe utantur: demum ut medici defendent corpora a peste: contra naturam agere debent: vita nostra humido consistit: et corpora humida longiore tempore sicca vitam agere possunt: et tamen medicus siccitatem custodire debet: et humiditatem destrueret: quasi minus inueniens medicus eligat: ut inconueniens periculi quod a peste contingere potest euitetur.

C Rubrica scda. in qua ponitur an virus carniū gressibilium magis conferat quam volatiliū.

Secundū differēdiū est: an plus pueniat gressibilium carniū virus quam volatiliū. Primo apparet autore Isaac de dietis vniuersalibus gressibilia animalia plus ad alliciēdas corporis vires facere quam volantia: cuius causa plus imprecatione pestis puenire. Nam cum Isaac elementa omnia diuisit in partes illas: quod omnium mixtorum varietatibus adscribuntur. Et fecit diuisionem quandam scilicet terrestrium animalium: alia sunt rapalia, alia gressibilia, alia vero volantia: et solum in hac parte de partitione elementorum: quae his tribus generibus conuenit loquar. Nam ipse diuisit elementorum vnum quodque in tres partes. scilicet elementa leuia: ut ignem et Aerem in partem supremam, infimam et mediam, et elementa grauius in totidem tres. Tunc dicit, quod quando elementa leuia quo ad supremam portionem presunt grauius: volantia sunt animalia: et quando elementa leuia quo ad partem infimam presunt grauius: animalia rapalia gignuntur. Et quando elementa leuia, quo ad portiones medias presunt grauius: tunc gressibilia animalia sunt. Ibi dicitur propositum per hoc. Gressibilia animalia plus nobis conueniunt quam volantia. ergo plus sanitates nostras custodiunt et plus corpora forma reddunt. Ans maius est. Nam ut nobis elementa leuia quod ad portionem mediam presunt grauius: sic in gressibilibus omnibus animalibus leuia elementa: quoad portionem mediam presunt grauius: etiam gressibilia animalia sunt minus alimentum praebet quam plus mēbra pesti obstrare possunt. Loricariū tamen autore Rueroe sic dicit: qui affirmat volucres solum conuenire in praeservatione pestis, paucis id exprimit. autore Rasi in diuisionibus pars corporis quod maximam tacturam pesti

facit/spūs est. ergo in pestis defensionē illis alimētis vni oportet: quibus plurimi spūs gignantur fortes et temperant, ut acri venefico obstrare possint, sed aues sunt huiusmodi: quia per hoc id in auiibus omnibus elementa leuia: quo ad supremam portionem dominant grauius: quod fit ut aues omnes nos caliditate excedunt: quibus solum elementa leuia quo ad portionem mediam dominant grauius. Et si quis dixerit: nunquid pullus gallinaceus quae Auenia frigidum cēset sen. xiiij. c. ius temperat huiusmodi sen. ij. p. et gallus quae Auenia de cura colice inter medicinas frigidas enumerat/caliditate nos excedunt. dico quod sic. Sed quod actio a multitudine forme praecedat hic euenit: quod pullus effectum frigidum cēcat etiam huiusmodi calidior nobis existat. alias de hoc. Ideo quod spūs quod viuimus/calidus et subtilis nimis est: non nisi alimēta quibus elementa leuissima et subtilissima insunt: signi praestant: saltem quantitate nimia et temperantia optima: hoc est quod Sale. et Rasia affirmat. carnes gressibilium plus ad robur corporis puenire: et carnes volatiliū plus ad ministerium anime facere: quod ex eis spūs qui anime inserviunt plurimi gignuntur.

C Rubrica iij. in qua queritur, an domestice aues plus siluestribus conducant.

Atertium quo querebatur inter aues, quod commodiores existant: an domestice, an siluestres. Respondet Ruerois. vi. colligit: aut nullum alimentum conuenire: dum pestis amens: nullum quod volucres siluestres dāt. rō est: quod siluestres aues pluribus extremis carēt: omnes agiles/subiles et sicce sunt: quod dum comedunt in humoribus subiles/siccos aptos: ut in spiritibus vertantur: conuertuntur demum inter omnia alimenta vniuersa: sicca quae plus corpora a peste defendere valent. sunt siluestres aues optime: Fastanus. Sterna/Perdit/Alauda/Turtur. Colūba. Palūbi, dum modo iuvenes sunt: et ceterae omnes aues: demphas eis, quae lacunas incolunt. ob id quod humores grossos et crudos generant. credere: quod si magnates et potentes viri sepe his auiibus vescerent: quod tamen a peste essent: quod forsitan ab ea non corripere: dum modo eis vti quantitate et modo temperato. Secundo loco: pueniunt aues omnes domestice: quod licet tam proficue non sint: ut siluestres secundum obiectum loci/ratione asserta: sed quia voluptas humana solum vno alimentorum genere non satisficit. Et etiam quia non omnes auiibus vesci possunt: et etiam quod Aristoteles in problematibus querit: quam ob causam aues quae amoenissimum praebent alimentum, si diu eis vitamur nobis fastidio sunt. Carnes tamen quae non sic amoenae gustui sunt: nec tam optime: ut caro bouis/arctis et ceterorum. etiam si diu eis vitamur: nos fastidio non afficiunt. Respondet, quod aues temperate tantum conueniunt membris: quod alimentum earum membra animalissime attrahunt: et eis replent: quo fit ut alimentum

Liber primus.

tū illud eis fastidio fiat. Carnes vero vacce. &c. Adembus non conueniunt. cuius causa parum ex eis attrahunt: quo fit vt nunq̃ ipsarum alimēto replantur. cuius causa membra inanita famelcunt: et sepe carnes illas optant. ideo his rationibus. tertio loco alimenta: quę in precantione pestis cōueniunt: sunt gressibilia animalia siluestria: vt cuniculus: lepus: iunēcus. ceruus & dama iuuenes. gazelus. aper. &c. S; q; etiam hec omnia alimenta: aut non facili haberi possunt: aut appetitui non satisfaciunt: ad quartū alimētōrū genus ad eundū est. De quo Rabi moyses vigesima paracula loquitur de galeni mente: qui querit. cur solum quattuor carnes: scilicet canis hoibus cōueniūt: scilicet porcina: edina: vinulina: arietina. Rēspōdet. q; carnes aliorū quadrupedū ex celsa caliditate aut siccitate, aut būditate, aut frigiditate abūddāt. Cuius causa nō cōueniūt: ergo solū his carnib⁹ inter aialia gressibilia domesticis: vti licet. ab omnib⁹ vero alijs cauedū est. Sed quia autores medicinę in harum carnium bonitate dissident: id paucis exprimā. Galenus tertio alimētōrū octauo d̃ ingenio: / z q̃nto tera penitice: carnē porcina: dum modo corpus siluestris annum non excedat: omnibus alijs: antepōnit: postremo loco edulinā carnem: et Rasis in continente ad almanzorē: edum inter domesticas carnes. z Bazelum inter siluestres: omnes alias būditate excedere affirmat: z Buerrois q̃nto colligit: arietinā carnem: omnib⁹ alijs antepōnit: z aut ponorem / vitellinā carnē esse: et tū Galenus vt ei imponit Buerrois carnē arietinā detestatur. et Aucena: carnem porcina: super omnes extollit: z aut carnem ouinam: quam ceteri detestantur: bonam esse. Quare doctores isti tantum dissident de his carnibus: dico q; non si generatione. bifariā: cōtrouersia hec tollitur. p̃mo ob regionum varietatem: regione humida vt Italia: caro vitellina omnes excedit: quia siccitas eius tēperatur: z arietina mala est: quia humiditas eius augetur: et obseruatiōe videmus: in quadā lustranę parte: quę Salizia vocatur: ob humiditatem regionis humiditatem carnes vaccinas: nummū arietinas excedere. etiam regionibus calidis et siccis caro ouis et agni bona est: quia tēperatur humiditas. regionibus vero siccis nō nummū: s; caro arietis optima est: quia temperatur eius humiditas. regionibus temperatis caro porci. optima est: quia porci similis nobis existit. his habitis: dico q; Buerrois qui Hispaniam incoluit: carnem arietinā laudauit: cuius nō numia humiditas reprimatur a nonnumia regionis siccitate. ideo nobis Hispanis: nullū alimentum bonitate: carni arietinę par est. et quia Galenus vltimam vitā in Italia egit: anteposuit carnē vitellinā arietinę. et q; grec̃ natione sunt: quia regione caro porcina: omnium optima est:

cam super omnes extulit: quippe vt regio illa fortes parit hoies / sic alimentū quod nummū z optimū et grossū est: eis plus oibus conuenit: et quia Aucena incoluit regiones siccas: carnem ouinam approbavit. Et q; Rasis: regiones calidas incoluit: carnē edinam approbavit: immo ipse caprinam carnem arietinę antepōnit. scđo ob varias rationes alimēti: cōtrouersia tollitur: nōnunq̃ alimentū cēsetur optimum: propterea q; nummū alit: z grossū est: z solida facit membra: quod alimentū cōuenit exercicio dedinis: z eis qui robore prestant: iuuenib⁹ z hyemē: z sic caro porci z p̃ferum siluestris: excellit omnes alias z de ista Balcen⁹ loquitur est. scđo alimētū: aliquod cēsetur optimū: propterea q; facile coquitur z tēperatum p̃ebet nutrimentū: et nō grossū: z hoc alimentum conuenit eis: qui ocio vitam agunt: senibus. z estate. z hoc alimētum caro edi est: de q; Rasis loquitur: tertio alimentū: ali quod: optimū cēsetur. propterea q; nec facile nec difficile coquatur: nec nummū nec parū nutrit: nec membra solida nummū: aut mollia faciat: quale alimentum fere oibus conuenit hominib⁹: z temperato tēpore: et de hoc locutus est auerrois scilicet de carne arietina. Et nā tertio posuī satisfacere: autore ysaac: indicis vniuersalib⁹ scilz q; caro arietina: cōducit vere: q; similis veri est. vacina estate: vt estū repumit. caprina autumno. autore Rasi z edina. vt tēpus illud temperet: porcina: hyemē: q; difficilis digestiois z nummū alit. Et nā alia ratio: quia aries herbas: minutas palcitur: q; vere tēperate sunt: ideo p̃ conducit vere: bos frondes: quę estate digesti sunt: ideo bos pins cōducit estate. capre sūmitates arborū comedunt: quę autūno digestę sunt: ideo cōueniunt autumno. porci radices: hyem̃ rostro a terra effodiunt: quibus tota vis plant inest. ideo hyeme plus proficue existunt: dem̃ inter omnia volucres siluestres: a peste defensi dem̃ps illis: quę crura caudā et collum longi habēt: scđo loco domesticę aues: z p̃ferum castratę: nā dicite ysaac aues castrate: meliores n castratis sūt: q; oēs nos caliditate excedūt: z a scisso testū caliditate illā reprimūt. aialia vō gressibilia castrata: nō temp: nō castratis meliora sūt vt dicā. tertio loco carnes gressibiles siluestres cōducūt nummū: q; non castrate meliores sunt castratis. his tribus varijs alimentis: solum vitati qui pestem timet: z si fieri non possit: vitatur gressilibus domesticis vnusquisq; iuxta regulā: quas d̃ proximo dixi: hoc vno animaduertenda animalia frigida: vt bos. ceruus: cuniculus. z castrata deteriora sunt: ob id: q; tātum repumit: caliditas qđ malū z frigidū p̃ebet alimentū: qđ de porco dicēdū est. Laper tū et Arics: z animalia omnia q; nos caliditate excedunt: castrata meliora sunt: quia eoz reprimuntur caliditas:

demū quia animalia gressibilia et nos in partione elementorum puenimus. aliqua sunt que nos caliditate excedunt: aliqua vero que frigiditate, que excedunt caliditate/abscessa meliora sunt, que frigiditate/peiora: ceterum est (ut agam) an caro athena bouina carne prius cōducatur aut vicuerit. Sūt nonnulli qui affirmāt carnem bouinam plus cōferre: ob id que minus humida est/minusque humores putredini apti ex ea signunt. Sed profecto miro: quo pacto doctores isti/supplicem rei aduertunt: quasi solū in carne bouina/qualitas aduertenda sit. Iudicio debili meo credo tē affirmā carnē bouinam nullo modo cōuenire: propterea que humores grossi siccī: quos natura bene vincere nequit, ex ea signuntur: et propterea que Rastis in alimēto affirmat/animalia oīa habēna pilos hirsutos/mala esū esse/ut sunt/ Leruus/Lepus/Laper/Bos etc: quī naturā gerunt veniunt: et ob id que Auertoris. v. colligit. condēnat animalia oīa: que comina, colla, et iuba, et ungues habent. Significāt enim terrestri materia nūmū a natura nra discedere abundare: et ob id que Aliabas monet, dū timemus pestē: ut ab oībus magnis aialibus caueam: propterea que humores grossos generāt quibus putredo magna intēditur: his tribus rationibus bouina caro interdicitur. Et si forsitan vitari non potest/audacter assero/hocynum quod latissime alias deo duce exprimat: scilicet si caro bonis comedi debet: sit illi bonus: que senio et labore defessus/externuans nūmū ab agricolis dūmuntur: que carniſces fercassimus prans ducunt: ut pinguet, dico tē denao affirmo/carnē illius bouis longe pstantiorē esse plusque ad sanitatē accommodatam, que caro bouis vnius anni: quī ipsa/nō nisi per mēsem de nono nata est. Illa vero annū nata est vniū: videat ergo scolastici si potest humidum radicale/meli⁹ amisso signi/demū concludendum est. Arctina carnē: saltem nobis hispanis/ quibus omnium alimentorum melius/longe plus conuenire que bouinam carnem.

¶ Rubrica. iij. in qua docet quibus carnibus vitendum sit.

De preparatione qua carnibus vitū debeamus. Primum quod aduertit debet: est/ut non dū post occisionē carnes contrahant moram, antequā comedantur: quī licet plus cocioni obediāt: plusque gustū oblectent, initium putredinis habent. auctore Rabbi moysi et Isidoro. caueāt ergo: ne caro alicuius animalis: post occisionem eius diē excedat: antequā comedat. Caueant etiā ab illorum animalium carne: que vitra id quod consue tum est morantur: ut si oues plurimē morantur nō comedant: et sic de ceteris. Etiam carnes oēs antequā comedant/acetio aspergi debent. Loquēde quod sunt acetio modico: caueāt tamē a nimio acetio vni, qui pectore infestari solus sunt. Ilycme car-

nes coctę serpillio et aneto cōdicendę sunt: estate vero/acetosa et aggressia coqui debent.

¶ Caput octauum de ouis.

Olo alimēta omnium tēperatiora existunt: scilicet oua et lac: propterea que ut animalibus gressilibus duo insunt principia: scilicet sperma, quo animal gignit: et lac quo alit postquam in lucē exiit: sic autem que oua pariūt pangit/ quippe quibus ouis: duo insunt principia/Album quod sperma est: quo animi gignitur: et vitellum quod vices lactis gerit: quo animi insit in ouo, postquam animam habet/alitur, antequā in lucē exeat. ergo ut lac animalibus tēperatum est, sic vitellum oui ambus: quī ea que ad incrementū corporis faciunt: et tēperantiam cōseruādā, temperata esse debent: quo fit ut vitellū oui/et lac inuicē totius vitę: aut saltem vitę incrementū sunt: cuius causa oīum alimēto: nūmū tēperantissima existunt. Sed tanta est eorū temperies: ut confectum lac postquam nullum est: et ouum post gallinę partū, tēperantias amittunt: quippe vitres aliqua tēperatio est: sic a pluribus qualitatibus gradibus offendi potest. prout tamen lac temperantiam pedit quod ouum: quī ouum tegitur crusta, et solidiorē habet substantiā. Lac vero nisi bibatur comedaturve, antequā calorem ab ybere habitum amittat: cōfectum ab aere corrumptur. Ouum vero non tam cōfectum, sed tamen si fieri possit. ut post partum gallinę antequā calorem perderet, comedere tēperantius pberet alimētum a parte ouorū, hęc obseruanda sunt. Primum ut sint oua a Gallo genita: nam alias vit mola matris cōfemine mōstruosa res est: sic ouū ventri gallinę. adeo Auicenna de cura colicę monet: ut ab ouis vitē caueam. secundū oua a nonulmo: vique in plenulmū cōmodiora sunt: ob id que ut humiditates naturales aliqua custodiuntur, et bonitate sua augentur eius lumine crescentes: sic humiditates nō naturales, concitantur apud eius decremētum. Tercium est, ob lōga oua meliora sunt. Significāt enim a caliditate, que ignis figurā sibi vēdicat meli⁹ cocta esse: ob idque masculorum generantia. A parte artificij oua nulli rei admisceri debent: nec enī salis: ut monet Galenus scdo regiminis antiorū: quī si tēperatiora omnibus alijs alimentis existūt: quęcūque alimentia ea distēperata faciūt: igitur nec frux oleo/butiro/nec melle/nec carnibus comedēda sunt. Solū vero aqua coqui debet. Secundū est: sobilia oua: eis qui debiles nūmū sunt/et erituan cōueniūt/ut facile in spiritum vertantur/ et oua ex erituo dedita et calidiorē sicciorē: quoque stomachus calore estuat cōducunt, offendunturque nūmū a sobilibus ouis: tremula vero oua/hominibus bene sanis: qui moderatā agunt vitam: pūnt: et pificia sunt: estate aqua frigida prius sunt aspergenda que comedantur: ut aqua deficiet/ ne vitellum

Libri primus.

in colera vertatur. Hyeme vero furfuribus prius comedant, ser horis contrabant moram: ut comectio q̄ a frigore eis ptingere solet/amoueat, et facilius coqui possint/ demum oua solum p̄diciis et Balling comodiora sunt. Solumq̄ vitelli nisi ebriis et calidis nimis et febrientib⁹ quibus albumē vitello adiunctū p̄dest. Caueāt ab eis: qui stomachū humoribus viciatum habent: ne in humores nocuos cōuertantur: et qui eis offendi solent.

Cap. ix. de salamētis, q̄b⁹ vti p̄uenit estate.

Ec sunt salamēta, succ⁹ mali grana acidi/ succ⁹ aggregitis/ succus acetos⁹ depurati/ succus limonū/ et acetositas citri: addito Loraleo et lādalo. Si hi q̄ calidi nimis sunt: calido tempore hoc salamētū to vti in carnibus oibus: quibus velleunt/ magis sibi a putredine defensione cōparant. Hyeme vero addatur his succ⁹/ aut eorum aliquibus vini odoriferi modicum: additis Barisilis/ Lynamomo et Croco.

Caput decimum. de piscibus.

Episcibus quid dicā nescio, cū videam auctores oēs monere eos q̄ tui a peste euadere volūt: vti a piscibus caneāt: cui⁹ causa ego quātum in me est moneo/ ne quis piscibus vtiat: enam licet optimis et etiam licet trita sit/ quem piscem Salicenus extollit: et ait. Excedere bonitate maris et fluminū pisces: et ne ex parte mea ianua aperta maneat: qua, q̄s p̄sumat licite piscib⁹ vti possit: dico cū Auertor/ qui eos oēs condēnat: q̄ piscium quicūq̄ vltus infestus est. Quid q̄ humores ab eis gignunt/ qui nobis discōueniunt/ homo. gressibile animal/ carne⁹/ sanguine plen⁹: qui acre viti/ oium calidissimus: quo pacto dicēte Isaac ei cōuenire possunt pisces/ qui carne carent: frigidit et sere exangues sunt: et aq̄ viuunt/ licet acrem expirent affirmātib⁹ id Saleno et Aristo. necessarium est: vti humores q̄ generantur ex piscibus/ nimis a natura nostra discōueniant/ substantia et qualitate/ cui⁹ causa minus natura eos a putredine defendere poterit. Sed quia ego in opere meo/ q̄d nōdum in lucē exiit/ dum discerni de regimine victus: tam longissime egi de piscibus: et de alijs alimētis eorum: dissertationem omitto.

Caput vndecimū. de Leguminibus.

E leguminib⁹ tantum auctores medicine/ lētes aceto coctas commendant: vti autem peculiare alimētum hoc oibus esse debere. ob id q̄ siccitate et frigiditate sanguini p̄stant: quibus obstat putredini. sepe ergo eis vti decet/ saltem dieb⁹/

quibus a carnibus abstinendum est. Cetera alia legumina siue mala siue bona sint in p̄seruationem pestis non pertinent.

Caput duodecimū. de fructibus.

E fructib⁹ estate cōueniunt cerasa acra. hyeme vero nuxes/ aucelane/ vne passe/ et amigdale ceteri fruct⁹ quicūq̄ sunt: aut quēcūq̄ necessitas eis vti cogat in p̄seruatione pestis: im pertinentes sunt. nec sub silentio dimittendum est/ quātum auctores extollunt capares aceto conditas/ si eis ante cibū vtantur: aut vnicam a peste esse defensionem.

De herbis. Sola acetosa carnib⁹ coctar ante cibū comesta/ scabiosa/ rostrū porcinū/ Borrage/ buglossa a peste defensant: q̄ humores tēperat/ et p̄prietate sua/ q̄ duo rasanus plus sibi vendicat: ceteri omnes imperp̄nentes sunt.

Caput tredecimū. de Allijs.

E allijs duo sese offerunt: que sibi aduersa sunt. Auenca. ij. canone/ et cōmunis experientia ap̄probant. Allia conferre nimum moribus serpentū: et rabidicacis: et ci quē vipa momorderit/ vnicum p̄sidium eē vti multitudine aliorum/ et vini. Et ait Auenca fen. vj. q̄to cap. de curatione morbus viperarum/ q̄ forsā dare allia et vinum/ excusat ab omni alia curatione. Et aduertant oēs quo pacto lsa Auenca culpa trāslatōris de lingua Arabica in latinā uinata est. Nam capi. xxiij. de curatione morbus viperarum ait. Et si possibile est vti multitudine somni et vini: fortasse excusat ab omni curatione: ecce q̄ loco aliorū/ sonat littera somni debuisset dicere/ et si possibile est: vti multitudine aliorum et vini/ et arabica lingua Taumi/ significat allia: et Taumi sōnum/ translator errauit de taumi in naumi: quasi parum intersit inter somnum et allia. somnū longum adeo nocet: q̄ interim et allia liberāt morbum viperę a morbo. Salenus etiam plurimis in locis vocat allia thuriacam rusticorum: et ait, q̄ eos defensat a noimento morbus animalium quē venefica sunt. ergo si cunctę res/ q̄ venenis p̄sunt: vti To mentula/ gentrina/ Diptamus/ Carlina/ Eture/ p̄ficuq̄ pesti sunt. Cur allia si tantum morib⁹ serpentum/ p̄sunt: nō sic proderrunt pesti/ p̄sertim cū dicēdū nō sit ideo allia non conuenire: q̄ calida nimum sunt/ thuriaca calida est: et to mentula calida est: et p̄sunt pesti p̄sertim cū allia/ autore Auenca. ij. canone. cap. p̄mo. Duas varias cōplexiones sibi vendicat/ scz virtutem adustiuā/ et absteriuam/ et humiditatem grauē. et ait q̄ decoctio separat inter has virtutes. Et hęc est occasio qua affirmat Salenus allia solum reprimere et obseruatione rustici ap̄-

De febre pestilentiali.

fol. xliij.

probat hoc q̄ estate vt a sibi nō infestentur / alia summo mane comedūt. Itano est: q̄ calor naturalis semouet ab aliis virtutē calidam adustū uā z absterfina / mantet humiditas grauis: q̄ cohercet sum. p̄o alia parte Abēzoar hortatur / homines oēs ne comedant alia / cepam / z porrum: qm̄ generāt humores adustos z pessimos / putredini aptos. z authoritas Abēzoar magna est: p̄sertim apud nos hispanos: nā ipse / Lor dubā z libi palēsem ciuitatē incoluit. Ego quātum in me est / fidē do Abēzoar in hac parte: nec simile est de thiriaca. nā ipa confortat cor: et tormentila / z ceterę res / calidę medicinę sunt / z nō cibi. Itam plus nocet cibus medicinalis sua nimia quantitate / q̄ medicina sola / q̄ modica quantitate solum qualitate agit / z non a materia: ideo interdicanntur alia / nisi forsan licitum sit rusticis eis vi: ob id q̄ humores eorum alijs similibus existunt.

Caput. xliij. De vino.

Vinum q̄q̄ calidū sit / calidis hominibus conuenit: vt plurimi ipsi rurs ex ipso signantur: quippeq̄ pestis nō nisi spūs hostis verus est. Ervt vinū cor: leticia afficiat: plus pdest albi. p̄sertim si verus sit: q̄d vinum citrinum a doctoribus nancipatur. Elideat galenū / quo pacto vinū citrinū / quod oēs affirmāt calidius omni vino esse / non esse citrinū per naturam sed p̄ etatē. Ideo vinū sancti abartini verus: z vinū de isbadania verus. id est de citrinū vinū: deoq̄ calidiora omnibus alijs vinis existūt. Itam vinū album vna omnia includit: id est / debet inter omnia vina z minus calidū: dum p̄imum sue generationi existit. ipm̄q̄ est calidius inter omnia vina / z fortius: oū multos natū est annos: nō est locus nūc difficultatē hanc differendi / ideo nec autoritates allegant: nec validas rationes adduxi. Ipe omnia nonissima erunt: deo dnce / in libro de stomacho / qui de regimine victus tractat. demum vinū album vetus: quod / verissime galenus citrinum verum vocat: plus hoc tēpore cōducit / q̄ alijs. ob id q̄ fere totum odorū: et sic totū ipsi rurs est. Itā non nisi exbalano calida z humida / aut ei simile vinum sancti abartini apparet: laudo tamē / vt plus hijs vinis grana medicinę q̄ cibi / homines vtantur quondiano vsui / vna alia ad sint: quibuscūq̄ tamē diebus interpositis / quantitate modica / his vinis vtendum est. Sed vnico verbo vinorū ordines a parte coloris de mente gale. isti sunt: vinum citrinum per etatē omni calidius: deinde vinum citrinum p̄ naturam minus calidum est. postea vinum rubet clarum: minus calidum est. deinde vinum rubetum absolute: postremo vinum albi nouum z aquosum / z demum vinū nigrum. frigidius omni vi-

no est. Unusquisq̄ ergo cognita eius cōpletione z natura id vinum / ex his nominatis / eligat quod senserit sibi gradu caloris cōuenire. Itam senibus vltimus z natura frigidis z hyeme: vinū album vetus / quod apud galenum citrinum verum est / cōuenit: calidis vero natura / z qui in febres cadere apti sunt: z estate z iuuenibus vinū album aquosum conuenit / z vinum citrinum p̄ naturā / conuenit eis / qui distemperata frigida egi simpliciter / vt multum sunt / z nō vt semper: et cōuenit hyeme q̄ non nimium excessiue frigida est / z conuenit senibus. p̄mo senio cōstitutus: et vinum rubet clarum cōuenit eis: qui neutri simpliciter sunt / distemperata frigida: z in fine hyemis z initio veris: z eis qui a iuuentute in primam senectutē transmigrant. et vinum rubet absolute confert temperata regione tēperato tempore / temperantq̄ hoibz. et vinum nigrum oibz huius seculi hominibus disconuenit. dixi hec: potius exempli causa z nōm vino rum omnium differentias adducere: sed solum hancque p̄enes colores adueritur: quoniam potissima omnū est: latissime de eis opere meo loquutus sum.

Caput. xlv. in quo agit de aqua.

Aqua pestis tēpore: z dum tūmet / aduertendum est: an a terra pueniat quā talpe z abures / xmcq̄ subterranei: qui a cauernis exiūt significant / z quā significant terrē omnes p̄cedentes / z plātarum iactura / tunc temporis / aqua fontis: z pater fugienda est: z etiam cisterne / solum sumum aqua bibi debz: q̄ longe ab ortu suo dūcedunt: p̄te vero q̄ ab aqua venit: non nisi prius aqua coquatur: bibēda est. sitq̄ illa aqua sumum: in p̄te dō q̄ a suprema euenit causa / acre mediata: aqua fontis plus omnibus conducit: ob id q̄ aqua sumum acre inā currit: super aqua hyeme parum exigua ombria coquatur. Estate vero acetosa herba coqui debet: vel parum aceti ei adiungat. z comedat Amicna z Ras. ceteros omnes / ne quis diu sustineat sum. qm̄ ei lausfaciat: qm̄ huius animalis appetitus: plus naturalis est. cuius causa stomachus plus male afficitur dum fiat q̄ quando famelicit. p̄mo q̄ vt famēs plus naturalis q̄ animalis appetitus est: sic huius plus animalis appetitus q̄ naturalis existit. Secundo q̄ caliditas quę sum facit: qualitas actu est: nummūq̄ actuat: z frigiditas q̄ famē facit prius actua est: parum q̄ actua: quo fit. vt stomachus non sic sustinere situm valet / sicut famen / plusq̄ sita offendit / q̄ famē. z hec est occasio. qua necessaria nō fuit: emulso colere in stomacho / vt exciset sum: sicut necessaria fuit: emulso melancolie in stomacho: vt exciset famē: q̄ tam vehemens est obiectum sita q̄ etiam licet remissum sit: valet stomachum do-

Liber primus.

lore afficere quod non valet obiectum famis: qz frigiditas putativa est: simul cū mala qualitate aut malo motu: nisi mala melacolie qualitas: ea adiuuet: et qz vicinitate loci semp cor male me- ritū de inuicem utitur stomachi est sitis vitā- da est: nō solum ppter stomachū: qui male pro pter cam afficit: sed ppter cor: quod stomacho condolet. Ideo qz custodia cordis egem? in pe- sis defec: si non vitandum est offic illud/ quod cor offendere poterit: de mū quo ad regimē vi- cius hec agēda sunt: *Flegmāci/ aub? siluestri- bus* vitantur: vt *Lumbis/ Palūbīs/ Turturi- bus/ Alaudib?/ Sternis/ Perdibus* zc. *Colic- rici* mūmū/ quadrupedibus siluestribus vitantur: vt *Saxelo/ Luniculo/ Apzo* zc. nam licet calidi sint/ validā virtutem digestiū ā possident. *Abelā colici/ aubus* domesticis vitantur: *Tēperan/ z do- mestici/ z alijs* moderate vt possunt: nō q oēs hys caribus vici cōmode non possint: sed qz plus quēdā alijs qz alijs/ pueniūt: in super cū do- mestice carnes oibus in quondiano sunt vsu: vt vitela/ bidens: z edus. Diebus tamen inter me- dics: *Colerici pl? siluestrib? bestijs: Flegmāci plus volucib? siluestribus: Abelā colici* z tem- perati plus domesticis aubus vt debēt. carnes quęcūqz/ prius aceto aspergāt/ qz coquātur/ modicūqz aceti coctū ad di obet. Estate cū ace- tosa carnes coquāt: hyeme herbis calidis: esta- te succo limonū/ acetoqz/ aceto sitatis/ citri/ z a- greste/ sandalo/ z corallo addit/ comedi debēt. Hyeme xō/ vino/ cynamomo/ garofolis/ z cro- co additis. A pūcib? cauēdum est: vt a remala/ a lacticijs: vt a peste. A fructibus quo ad sic- ri poterit cauēdum est: nisi q estate cerasis acri- bus/ vt puenit: z alijs etiā moderate nō q neces- saria sint in pestis pseruatione: sed vt repellant siccitatem/ caliditatem/ aut fœcum exsiccationē/ q solent cōtingere estate. agis solum estate acetosa et cerasa acia: ppne defensant. Hyeme xō nu- ces aqua rosarū/ z succaro asperia/ z auellane co- dem modo asperie: z capares aceto cōditū con- ducunt. In fine vero mēsis coquandū pparatū: et pira assa conducunt/ aqua in vniuersali peste sonus/ z in particulari: fluminum hyeme ambra cocta estate acetosa herba: aut modico aceti in- lecto bibenda est. Vinum odorū suis differen- tijs differens plus hoc tempore q alijs cōducit. Panis ex flore farine factus cōuenit: cur? mal- la aniso cōfecta sit. Fugiendaq sunt omnia alimē- ta q male olent z animalū interiora: pter galli- narum hepata. isuper addā nutrimenta tria: quę aliquibus conferre in peste visa sunt. Primum est: caro pavonis/ quę antoxe duo Augustino- rum postq assa sit p longum annū maneat non coaripuit: z ita humores generabit: qui putre- dini obstabunt nimū. Secundū alimētum est: caro cerui: de qua ait *Plinius*. *Apatornas* quas

dam ceruinās carnes sepe comedisse: et q ob id nunq in febres ceciderunt. *Ita* abet enim cerui- ne carnes peculiare hoc munus/ scz humores ge- nerare q non facile putrescant. Tertiū alimētū est: manus z pedes vitelle: si aceto coquant/ his alimentis/ temporum intervalis/ vt bonū erit. *Ubi* hec pauca de regimine victus dixi: qm cre- derē nī fallor/ numine fauēte/ opere meo meli- et distincius de hoc me dicere/ quā vñq vsqz hac fuerit disertum: duo tamē sub silentio nō di- mutam: q cōmendatione digna sunt: z nos/ pro- nos ad pestē/ si ab eis nō cancam? aut tūtos ab ea ipsa si pcepta nō obfuem? facient. *Præcepta* hec duo a *Pharfilio* ficino enucleantur: *Alterū* est: vt ille q timet pestem/ Saturnum fugiat. *Al- terum* xō vt a Venere caueat z fugiat: quippe qui planctū hi duo sibi pūlis aduersantur. *Satur- nus* intima dissoluit/ dissipat/ z exteriora disse- rit. *Venus* vero intima dissert: z exteriora de- struit. nā vt auto? *Alabas* est: calor/ noster vt vi- te inferuat/ duob? eget motib?. *Altero* de imia corpous ad extra: vt vitale cordis virtutē defe- rat mēbus z vt alimētum aque ductibus z cana- libus mēbus omnibus exterioribus diffundat. Scdo monetur calor de exteriorib? in ima cor- pous vt roboretur: vt vniatur: vt iterū gignat: z vt deūciet anīmē quod pūgeret co: pūm istū duo motus cōtrari prout expedit sunt. tem- peratam agimus vitā/ z si intemperan fiant solui- mus nature debitum. Nam vt candela duobus eget motibus/ altero deorsum: vt oleum aut ce- ram in vapores vertat: altero sursum/ vt vapo- rem infiam et z illuminet. Et si aliter horz motū formoz/ altero existat/ extinguit: qm si cādela ex- sufflatione nimia sursum moueatur: flāma eius extinguitur: qz deest motus eius deorsum. Et si candela proxijs deorsum moueatur/ z superio- ra deserat/ flāma extinguitur: qm vaporē infiam- mare nō potest/ vt illuminet. *Non* enim ergo/ vt moderatis motibus/ z ascēdat/ z descēdat: sic ca- lor/ noster/ si exteriorib? desertis/ intima petat ex- tinguitur/ altero motu deficiente: et si intima de- serat/ z exteriora diffundat: etiā extinguitur motu alio deficiente: quo fit vt inter cuncta z co- lesia z terrena/ nihil a deo nobis mortē minatur vt *Saturnus* z *Venus*. *Saturnus* nos cogita- tione pfundissima z rep oium sollicitudine cru- ciat: adeo vt calor/ naturalis pūnus exteriora de- serat: vt in cerebro anīmē inferuat. Ideo *Aris- toteles* affirmat: studium contra naturam ho- minis esse/ *Venus* etiā nobis mortē minatur: qz altero motu deficiente calore solum de intima ad exteriora mouet: quippe q in coitu calore cor- sedem anīmē: et pūcipua alia mēbra deserit/ z vo- luptati in exterioribus erit obuiam. *Laueāt* ergo lectores/ studētes/ z predicatorēs ne in stu- dendo plures insomnes noctes habeāt: aut crea-

bras faciant vigilias: qm̄ anima naturalē calorem: cerebrū retrahit: z mēbra omnia calore desertā: vires proprias amittunt: quibus pesti obstare debet: z obseruatione videmus: vt si quis magno robore membrorum predit: literis longā operam det: statim robur illud amittit: z eneruius fit. etiā non minus solertia a Venere cauēdum est: q calor sedē animi deserit, interiora frigescunt, spūs dissoluitur, et vita extinguit. Sed longe plus cauendū est: ne quis simul Saturno z Veneri inferuiat: si cupit ne mēbra exteriora Saturni causa/et interiora Venere occasione iacturam faciant.

Caput. xvj. de p̄seruatione a parte exercitij.

Quantum exercitium bonę valitudinis fauat/ cōmendat Auicenna z Salernus. Auicenna monet. iij. p. vt exercitio vitamur: ppterca q efficitur nos a magnis piculis euadimus. Rā aut. q gen⁹ humanū voluptate/ aut penuria: sepe plusq̄ fatē: z id qd nō cōuenit/ comedit: cui⁹ causa humorū habūdat maior: q̄ deponere potest. si pharmaco leui ipm̄ concitat: nō euacuat: si forte a natura veneni immune nō est. ergo vitamur exercitio: vt humores dissoluant in dies/ z non cogamur farmacum sumere: quod/ dicēte ipso/ nunq̄ tali pacto humorē nociuum euacuat: quin z iuuatium deponat. Salernus vero laudes exercitij extollendo/ adducit pbamctum hoc. Si quis hyeme calecat igne/ cito caliditas illa amouetur: q̄ aduētina est. Si quis tamē exercitio calecat/ nō cito amouetur: q̄ caliditas naturalis/ a seipsa exercitio addita est. Et in p̄positū nostrū Rasis z Salernus affirmāt peste quadā magna/ de qua hyppocrates loquit/ omēs mortuos esse: ppter venatores/ qui nimium vtebantur exercitio. Nam cum coctione prima/ q̄ in stomacho fit loca manifesta adfint: quib⁹ excrementa deponuntur/ scz vētre. Et coctione scda q̄ in epate fit loca manifesta sunt: scz Vesica/ quibus excrementa deponuntur. Et coctione t̄cia q̄ in mēbris fit/ desint manifesta loca: quibus mēbra emundent/ exercitij succurrit. primo q calorē excitat ad excrementa illa dissoluēda/ z ad poros apperiedos/ quib⁹ excrementa illa creant. Sed tamē q̄ exercitij cōmoditas nimia in peste fit: ppterca q corpa ab humoribus mūda facit/ non desunt q̄ vituperat exercitium in peste: ppterca q nimū aeris venefici attrahere cogit. Sed q vident Rasin de hoc loquētem facile satisfaciunt/ scz dum pestem timeas: et nondū accidit exercitium summo opere prodest/ dū tam ciuitas aut locus: quē quis inhabitat peste infectus est ab exercitio nimio caueat. qm̄ cogit nimium aeris venefici inspirare. P̄seruētiū caueāt lectores/ z predicatorēs: nec

crebras p̄dicationes aut lectiones faciāt: quoniā illi coguntur/ plus aeris attrahere/ etiā cor plus debile fit: nam spirit⁹ eius plusq̄ fat et sit/ dissoluitur. nō sic nocet exercitij alijs corp⁹ibus: vti nocet etiā fricationes magnas facere/ et balneis n̄bys z capite sepe vti: qm̄ hec omnia addunt in aeris venefici attractionē/ z debilitant: licet moderamine quodam/ vti liceat/ z exercitio/ z fricatione/ z capitis/ z pedū lotionē. conditiones in exercitio obseruandę non similes sunt. q̄ frictio: nō stomacho: et non vsq̄ in sanguinem fiat. q̄ vniuersale corporis sit. q̄ tēpore caliditate excedenti oīno fiat. Et q̄ exercitij tantū sanitati nō sit p̄ducit: adducere volo cōmoditates ei⁹. de quib⁹ Aristoteles q̄nta problematū particula agit. Prima cōmoditas est. exercitij pinguedinem/ absumit z dissoluit: carnē vero nō dissoluit sed auget. Rano est: q̄ pinguedo cōgesta frigiditas fuit. cuius causa exercitij caliditate dissoluitur. Raro vero exercitij causa lauiorē vias habet in quas alimētū intrare potest. Tercium est. q̄ a calore excessiuo igneo caro liquefit/ vt contingit ethiops. Secunda cōmoditas est. exercitij ventrem extenuat. z reliquum corpus implet. et auget: quies vero ventrē opimat. reliquū corp⁹ extenuat. Rano primi est: q̄ exercitij vias corporis aperit. quas alimētū intrare potest: z calore suo/ ventris pinguedinē dissoluit: que a frigiditate cōgesta fuit. Rano secūdi est: q̄ quies vias corporis obsecat in quas alimētū incedere debuisset: cuius causa/ alimētum a ventre absumit z pinguescit: quippe autore Aristotele/ ideo vter pinguis semper est: q̄ proximus alimētū est. Sed medici addunt: q̄ paniculosus est/ z frigido loco/ pinguedo congeri solet.

De p̄cautione exercitij. qui corpora immunda/ plenaq̄ grossis humoribus possident: a venenē z subito caueāt exercitio. Accidit enim eis aut mori subito ob humorē concitatū/ et p̄ nimia q̄ntitate z grossitate sua/ extra nō emissum/ cui⁹ causa oppressi deficiunt apoplexia/ aut epilepsia: aut nōnunq̄ illis vena crepantur z subito suffocantur/ aut accidit eis tumerula z vlcera: ob id q̄ liquati hūores: quos p̄ grossitate sua: natura in vapore vitere nō valuit p̄gerunt in cutem a natura emissit: et ob caliditate exercitij p̄trescūt/ ut accidit eis febres. si humores apti incendio sunt/ z non tā grossi/ z frigidi. Laueāt ergo ab infuero z vehemēt exercitio. qui ocio vitam dant: z repletionē abundant. p̄terea ab eo caueāt super alimentorū exuberantiam. Scda p̄cautio est: qui corpora humida habet ab excessu no labore. z estu caueāt: ne subito strangulentur: vt contingit nonnullis mēsoibus estate: quoniā vehemēs exercitium humiditates in aerē vertit/ z vit. cuius causa aer ille/ aut ventus primo nē implet/ z cor vit/ z refrigeriū p̄bet: q̄ p̄p̄

Liber primus.

tanta aeris quantitas expiratione deponi nequit: ideo qui sudant/et siccu corpus habent/ ab hoc periculo liberant. Tertia precautio, qd caput male affectu habent: a cursu veloci et vehemēti caueant/ ne caput deterius habeat: nam vt exercitium/humores et extremēta ad ima corporis descendere facit: sic cursus velox/ ppterca qd humores eliquat/ et in vapores vertit: caput vaporibus illis implet. Quarta precautio, qui foemora male sana habēt: ab exercitio longo caueant: ne ipso rum malitū fiat additio. Nam Aristoteles querit: qd ob causam/foemora magisq; tibie/fatigantur exercitio longo. Respondit primo: qd locum corporis mediū tenent/ cuius causa totius laboris in medio coniungitur: vt coniungit in linea/ vtraq; parte equaliter distracta/ in medio sui rupi. Secūdo, qd foemora viuatē sensum habēt/ ob plurimos nervos sensiuos: quos cōtinēt. Tertio, qd foemora carnea sunt/ et extēdi possunt: quē extensio doloris causa esse solet: abiecyero/ sicce sunt/ cuius causa minus dolent: qd non extenduntur. etiam qui foemora lāgūda habet: ab alto loco/ vsq; in imū/ longo tractu nō descendit. et qui genua languida habet/ ab imo loco/ vsq; in altū non ascendat. Quāto ratio est: qd nil deterius membris qd si cōfigurentur naturali suę figure/ figura opposita/ genua conuerſam partē anteriorem habent. et cū ascendunt/ versus oppositā flectuntur partem. foemora posterius cōuerſa sunt: et cū descendunt versus oppositam flectunt partē. etiā genua ascendendo/ qd oēs partes totius corporis portant grauant: et foemora descendendo/ qd core inniunt foemoraibus/ ea grauant. Quinta precautio est, caueat quis/ ne cū lancea aut rem quācumq; exercitij causa manu iaculat/ plurima vi/ brachium cōcūnat. si omne quod eijci debet/ erigū sit. et pferum cauere debet, ne inane brachium concūtat/ paruulū pondas eijciendo: qm inanis iactura/ brachium quasi conuellitur: cū nullę rei fite inniatur. omne est quod mouetur/ alicui rei fite inni debet. Sexta precautio, qui exercitiū longū agere nitunt/ loca incedant mōuosa: qui vero breue plana. Ratio pmi est: quia eo natura et membra deterius habent: quo plus a pfiguratione naturali sua discedunt. nos/ natura nostra/ parū per plicata membra habemus: nec protinus extēsa/ nec curuata. est aliud naturale principium. quicūq; excelsus/ alio excelsu tolli solet. ergo cū quis incedit montuosa loca/ et pedes nimium eleuat/ cū ascendit: eos in oppositam figurā extendit dum descendit: zalter altero excelsu tollitur. et cum natura grauat/ ascendēdo onere corporis: quiescit descendēdo. quod nō sic cōngit illis. qui plana incedūt loca: nullus enim figurē excelsus/ alio excelsu tolli potest: cuius causa natura plus grauat: quia non ascendit nec descendit. Ratio secūda est: qd

incedere mōuosa loca difficilius est/ cū plus pedes eleuentur/ et onus corporis plus aggrauet. ergo si breuis via sit/ qui incedit loca plana/ minus cōtra corporis grauitatē agit: si tamen longam faciat viam. qd alter excelsus altero nō tollitur/ plus corp⁹ grauat. Septima precautio est, spatiose de ambulationes/ fatigationem mouere solent: plusq; deambulationes moderatę: qd deambulationes spatiose de cōtrario in contrarium mouent/ qd nature inimicū est. qdō moderate dant in pedes nec spatiose nec veloci cursu: nō sic grauant/ eo qd post motū venit et qd cōtra. Ellama precautio est, post exercitamentum corporis/ pfectum cibum capere nō conuenit: ob id qd plurimę humiditates exercitio cōcitāt in stomachum effluunt: quas/ si nimie sint/ aut vominde deponere decet: aut si modice/ expectare vsq; dissoluantur. Ellamo, religiosus et abstinentibus/ hanc addo pcautionem, qd solet exercitio dedius/ in somnis genituram/ aut poluionē accidere. ob id qd humiditas et caliditas genituram mouere solent. igitur cum exercitio homines caleſcant/ et cōcitas humiditates habeat: nimirum si genitura in somnis pfluat: et denum cuiusq; mebru sanitas/ exercitio eius pſistit/ exercitiū videndi/ custodiū vilius: cuius causa in carcerat obceant. exercitiū in omni in aptitudinē morū addit. cuius causa studētes qui corporeo exercitio operam nō dant/ amittunt vires. exercitiū circa plurima et grossa cibaria comedēda/ stomachū potentē facit. cuius causa qui diu abstinent cibo: vel subuli eo viuunt/ postea/ alimētū nimium grossum vincere nequeunt. Exercitiū et cōsuetudo letandi/ ad ridendū hominem parat/ et viciet/ sa. Exercitiū et cōsuetudo circa quācumq; animę affectides/ ad eam et corpus pnum reddit. Exercitiū et cōsuetudo mali alimēti/ a nocumēto comedētē liberat. Exercitiū et cōsuetudo circa venereos actus/ geniturę hominē aptū facit. denum vt morales virtutes a pluribus actibus cōiunguntur/ et habitus fiunt: et naturales virtutes/ plurimis assuetudinibus habitū quēdam sanitas optime sibi vendicare vident. Et Aristoteles. xv. vii. pblematum par. Tantum cōsuetudinem qd exercitio cōsistit cōmendat/ qd motus: ne illi qui luxuriosam vitā agunt/ ab ea dissueſcant/ ne egritudine corporis piant. Quod pbat exemplo et ratione/ et p̄lo: qd calor remissus piscium cōmodius tēperaret/ acre tēperato/ qd frigidissima aqua/ et calor animalū intensus/ cōmodius reprimet/ aqua frigida/ qd acre tēperato. tamen pisces in acre/ et animalia in aqua cōfestum moriunt. qd aer dissuētis piscibus: et aqua dissuētis animalibus est. Etiam pbat illud exemplo Dionysii tyrāni: qui assuetus plurimo vino a potu solito desinit: cuius causa in psum cecidit. qui postea iterū vini luxuria vsus est: et

in pristina reductus est sanitatem. Probatur illud ratione. Nam vinum plus est bibulum: vias corporis aperit, quibus excrementa corporis et praeteritum vitium deponunt. quo vino dimisso/ excrementa illa corpus egrescere faciunt. Etiam quod cibo plus est fat est vitium/ bene habet. forsitan quoniam alimentum malis humoribus admixtum: et eorum maliciam reprimunt: et eos per corpus diffundit, efficitque ut ipsi causa/ repleto corporis deponant. Si tamen iste qui luxuriosam agit vitam: a cibo abstineat: et humores mali/ sine freno membrum aliquod offendunt aut perdunt/ deponi nequeunt: vitiumque solent erant: observanda ergo est consuetudo, etiam licet prava sit. quae si amoveri debeat: non nisi plurimis saluberrimis regulis observans id fiat. scilicet primo ut ille qui consuetudinem mutare incipit/ excreta corporis deorsum non sit, sed ocio vitam agat. Secundo, ne disemperatiam frigidam et siccam possideat. Tertio, ut paulatim mutatio haec fiat. haec commendat Galenus libro de regimine sanitatis.

Capitulum xvij. de preservatione a parte somni.

Quando concipit somno et vigilia moderate uti, nunc tempus est. Nam cum mors bifariam contingat, scilicet dissolutione/ et oppressione, vigilia si excedat/ calorem dissolvit. Somnus si vitia id quod fat est/ nat, calorem opprimit, ergo oportet moderate et somno et vigilia uti. Primo vigilia, ut calor et spiritus vias corporis aperias permeant: et membrum vitam praesent. Secundo calor in vigilia, exercitatio mediata, emundatur a fumis: vitia flamma flabella, quippeque vitia flamma quod non emundatur flabello/ fumis oppressa extinguitur. sic calor qui non emundatur vigilia/ exercitatio mediata/ a vaporibus qui ab humoribus et alimentis erunt: extinguitur oppressus. Oportet etiam moderate somno uti: quoniam corpus excrementis abudare facit, si excessus sit: vias obsecat. Prohibet enim somnus omnes operationes, quae motu consistunt: et calor naturalis et spiritus minus bene reguntur corpus, denotando ei quid contingat animum: et animus quid contingat corpus. Et tamen tam infectus, dummodo virtus non deficiat/ plus excessibus nocet somnus quam excessiva vigilia, ob id quod somnus venenatus intus latere facit. Conditiones observandae in somno nonnullae sunt. non super repletio nem, inanimatione/ coitum excessum, non locus humidus, non aere discooperito, praeteritum dum tam locis infectus est, non apertis fenestris/ non immedie post cibum. Sed post duas horas assumpsit cibi cibus ab eo descendit/ fieri debet: et confectis post prandium dormire. Si minus solito dormiant/ non nimium eis nocet, infectis tamen/ nocet nimium in die dormire, et prope lectum

res odore ferre sint, quae acrem/ quae inspirare debemus/ aromatica afficiant qualitate, quippeque in somno maior aeris attractio fit quam vigilia. Et tertium de tempore vario/ quo dormire variis hominibus convenit/ et de utilitatibus, quas somnus facit/ et quare natura somni animalibus et non plantis accommodavit, et quo pacto somni tempus digestionis stomachi tempore convenire debet, et quanta varietas somni sit, penes quatuor fines, quibus somnus necessarius est. scilicet, propter restorationem, propter digestionem, propter humectationem, propter resolutionem. et quo pacto vitia somni necessitas evenit: ex hoc quod cor/ tot spiritus qui sibi et virtuti animali/ inservire debeant: generare nequit. oportet ergo ut virtus animalis quiescat: consiliumque cor/ spiritus amissos generet: qui vitam animali inservire possint. Nam alias plures res solvantur quam gignantur, et quo pacto somni/ omnes evacuationes quae virtuti animali et naturae sunt simul/ roboratque evacuationes omnes: et motus omnes: quod sola virtute naturali sunt, et quo pacto somnus/ plus virtutem cogitativam quam imaginariam ligat: et quo pacto/ nonnullam virtutem cogitativam incitat. ut patet in eis qui dormiendo/ vigilie opera agunt: et equos equant, et quo pacto somnus necessarius est/ ob vires animalis: et tamen comoditas eius naturalibus et vitibus ascribitur. haec omnia et plurima alia in tractatu de subter longissime differunt.

Capitulum xvij. De preservatione ab accidenibus anime.

Grande sunt animi affectiones: quae calorem animae petere consuevit, ut sedium, tristitia, desperatio, timor. Omnia haec calorem spiritus naturalis opprimunt: vitandaeque sunt animi omnes affectiones, quae calorem ab unitis partibus, in exteriores tendere consuevit: si excessus sint, ut gaudium, ira, audacia, verecundia: quoniam calor in eis dissolvitur nimium. Et si quis dicat/ nunquid gaudium non prodest/ cum calorem naturalem roborat/ et spiritum bilarem facit: cor disponit, ut plurima eius generatio fiat praeteritum cum autore Avicenna. quod gaudium nimis/ spiritus rare fit/ ut cunctis vacuum cogitur cor/ alii generare spiritum. Et sic frequenter et risus nimis/ spiritus generationis causa est. Ad hoc respondet deo, remissum gaudium et temperatum, tam peculiariter animi robur esse quod inter res, quae in preservatione a peste commendantur/ potissima est. et cessum tamen gaudium nocet. et excessum gaudium hac nota cognoscitur. quia duos importat motus: alterum quo anima cum oblectat/ spiritum motu moderato motu/ alterum vero/ quo anima oblectare vult: oblectatum id nimium oblectare. cuius causa movet genus/ et in risum prodegit/ et gaudium hoc excessum/ nocet. ob id quod calorem naturalem

Liber primus.

et spiritū nimium dissoluit. Conuenit ergo oblectari rebus omnib⁹ que delectant: nō tamē adeo/ vt in risum sepe homines prorumpant. Ad hoc etiam pertinet: ne sepe peste/ aut peste infectos/ aut eos q̄ peste defecerunt/ meditemur. Cogita- tio em̄ illa humores disponit: vt a veneno corripiatur. quantā enim vni habeat imaginatio/ nil clarius. Si em̄ gallina accubet oua/ et serpētem viuum vase vitreo inclusum tādiu inspiciat/ cou- q̄ excludat oua: serpētes ex ouis procedūt. Et si pauo dū accubat oua/ linthēū album inspiciat: filios edat albos, siue imaginatio moueat humo- res/ ea cōmixtionē: qua effectus similis obiecto imaginationis fiat, siue imaginatio animē. cau- se vni habeat effectū similem obiecto produce- re: siue spūs hominis/ qui minor mundus est: et vniuersi varietates in se continet: possit/ vt ima- ginationis/ effectus quoscūq̄: ad quos aia ima- ginatione directa/ dirigit/ generare. Denum su- gienda est tristitia/ animi meror/ et tedium: et as- sidua de peste cogitatio. et q̄ diffusē de regimi- ne victus: et de sanitatē custodia/ libro de stoma- cho egit: ne eandē rem repetere visus essem: tam paucis de eis egit. Solū precautionem vnā Ari- stotelicā adducere volo. in qua et animi virt⁹ et corp⁹ sanitas p̄sistit. Querit Aristoteles. xxi. pble. p̄cula. cur duorū sensuum hoīes incōtinē- tes vocant⁹: sc̄z tactus et gust⁹. cur nō rep̄dīm⁹ hoīem de excessu visus. auditus. odoratus. sicut de excessu gust⁹ et tactus. Respōdet/ hoīem ani- malia excellere sola ratione/ in oib⁹ alijs/ ab ani- malib⁹ excellit. adeo eo plus homo est: quom- nus aialibus similes: et quominus inquinatur passionibus/ q̄ animalibus peculiare sunt. et q̄ solum voluptates horū duorum sensuum anima- libus accomodant. sc̄lz gustus circa cibum. ta- ctus circa venerē. non enim animalia delectant visū. auditu. odoratu. nisi prout ad capessendū cibum aut ad venerē ea alliciunt. ideo solū ho- mo peccat cū excessum. circa eas potentias: qui- bus animalia oblectant⁹ habet: et q̄ nec visu nec q̄ odoratu animalia voluptuant⁹ circa horū ex- cessus: hominē incontinentem nō dicimus. Ita- uo tamen phisica. qua/ circa has potentias in- continētia aduertitur/ est. q̄ solū gustus et tactus qualitatu p̄marum tēperantia cōsistunt: q̄b⁹ tē- perantia lenia: dissēperantia vō dolore afficiuntur. Denū si quis tutū a peste corp⁹ suū reddere ve- lit. caueat ab incōtinētia/ q̄ circa gustū et tactum consistit: sc̄z a luxuria cibi et veneris. et tūc et ani- me et corp⁹ sanitas p̄dicta esse poterit.

Caput. xxi. de p̄seruatione q̄ medicinis fit.

Clia autore Galeno in tegni/ et de acadē et morbo medici abutantur hoc nomine p̄seruatione. Nam t̄p̄- cepta saluberrima. quib⁹ sanitas cu- stoditur: et p̄cautio qua defensamur

ne in egritudines cadamus: p̄seruationem no- minant. sed p̄p̄e loquendo q̄ differui de con- seruanda sanitate/ sc̄z rebus nō naturalibus con- ueniētiis/ cū aliquantula p̄cautione a pe- ste: nunc agendum est de vera p̄seruatione: que plus corp⁹ neuro p̄uenit: vt conseruatio plus ad corpora sana pertinet.

Caput. xxi. de p̄seruatione corp⁹ sanorum.

Corpora que a peste tuta esse face- re volum⁹: bifariā existunt. Que- dam sana sunt/ sanitate sibi p̄pria: altera vero male sana sunt. sic p̄- cautio/ qua i pestis defensionem vn licet. bifariā existit. altera que corporibus sanis cōducit. altera vero q̄ corpori- bus male sanis prodest. Et si quis obijciat/ nōne Galenus in Regni docuit/ solū corpora sana si- milibus custodienda esse. si absolute sana sint. si vt semper similib⁹ in gradu. Et si egra vt semper contrariis medio gradu: vt ait in arte. qualiter assertū est/ sanis p̄seruationē conuenire. Ad hoc respōdeo autore Galeno sexta p̄cula Aphor⁹ cōmēto illius/ q̄bus floboromia et farmacū con- fert. Hypocrates loquit⁹ de sanis hominib⁹: qui- nist corp⁹ purgauerint/ nō diu erunt sani. et q̄q̄ difficillima sit hęc Galeni assertio: qui ait. Pul- los tam sanos homines esse/ quin euacuatione egeant. cui⁹ cōtrariū affirmauit in Regni et alia locis. Ego nitur suadere quo pacto Galeni sen- tentia vera est. Primo. q̄ deordinate sunt vir- tutes appetitiue et digestiue/ sepe vis appetiti- ua sanis hominib⁹ plus optat. q̄ digestiua vin- cere valeat. q̄ peccato primi parētis percussit in naturalib⁹ sumus. Secūdo. q̄ ea que delectant: di- gestioni nō conueniūt. Nam dulcia que nobis similia sunt/ que vere nutriūt. cū nos dulces si- mus autore Galeno de dissolutione continuat: appetitū nō satisfaciunt: neq̄ oblectant. accida- sup̄pica: et quēcūq̄ alimēta extremos saporē habent appetitū excitant/ et ei oblectamēto sunt. Corpora tamē non conueniunt/ neq̄ ad bonam digestionē pertinet. cuius causa sepe voluptuos- se ea comedimus: q̄ nobis discōueniunt. Etiam primi pare- tis peccato: deordinatio hęc exorta est. Terno. q̄ animalia solo appetitū naturali ci- bum/ et optant et comedūt: cuius causa cibum/ ea quantitate et qualitate/ qua sibi cōuenit capiunt. Ros vō/ nō modo appetitū naturali: sed volu- ptuoso cibum capim⁹. cuius causa sepe comedi- mus/ vltra id q̄ sat sit. et ea q̄ corp⁹ disconue- niunt. p̄pterea q̄ gustum oblectant. Quarto. q̄ stomachus proprio caret calore. qui alimenta coquere valeat: imbui de ceteris mēbris/ vt ce- rebro/ cordi/ hepati/ et ceteris/ tēperamēta p̄pria/ quib⁹ cōmunia sua officia agāt. hoc vero abne- sant stomacho. Ratio est: quia cū stomachus

morem

De febre pestilentiali.

Fol. xvij.

moram gerere debeat voluntati / et voluptati. que varie imperant / nonnunquam nimiam / nonnunquam modicam / nonnunquam calidam / nonnunquam frigidam cibi quantitatem esse assumendam: non potuit unicuique temperamentum solum habere. quoniam nonnunquam voluntas maiorem cibi quantitatem assumendam esse imperasset: quam temperamentum proprium stomachi vincere non posset. Nonnunquam tam modicam: quam temperamentum stomachi illam vincere oportuit. ergo ut voluntas varie imperare possit: sic stomachus / varium calorem habere potest: ut unicuique imperio / ea mensura caloris inferuiat: que necessaria est. efficit ergo natura / ut stomachus a membris circumstantibus calore expolcat: ut si voluntas nimiam cibi quantitatem sumendam esse imperet: nimium calorem a membris proximis attrahat. et si modicam: modicum. sed ex hoc error: gradibus contingere potest: immo de facto contingit: quoniam nisi stomachus affluat sit nimium caloris a membris proximis trahere a tenera etate: propterea quod semper a principio nimium accepit cibum / si postea voluntas nimium assumendum esse imperet: stomachus propter fluctuantem / non tantum caloris: a membris proximis expolcat: quod possit cibum illum vincere. cuius causa homo sanus / male sanus sit. Quinto apparet: quo pacto sanitas nostra sine culpa esse non potest. propterea quod cuncta animalia bruta / alimenta quibus vescuntur / cognoscunt cognitione quadam naturali. Et si conducunt / proficiuntur ea: et si nocua sint / ab eis cauent. homines vero nec virtutes alimentorum (que sibi conducunt) cognoscere valent: nec signa quibus cognosci possunt vera sunt. Nam Sapores / Colores / Odores / facili inflammatio aut difficilis / facili congelatio / que signa quinque nos virtutem rerum docet a posteriori: ratione aut experimento falsa sunt. Et si aliqua earum possima esse debuisset / sapor: esset: sed mediantem sapore alimentorum / consensum et inconfidentiam non cognoscimus. Anguilla / Pueri / amoenissimum saporum inter cuncta universi alimentum possidet / et plus gustum oblectat. pessimum tamen alimentum est. Sexto sani esse non possumus: ob id quod nullis regulis / cuiusvis sanitas custodiri potest. Nec Galenus regulas certas de hoc tradidit: immo vacillando sibi ipsi diffidet: et aduersatur. In Regni affirmat: quod cunctis hominibus sanum / quacunque sanitatem primum / similibus esse custodiendum. In libro de alimentis affirmat: solum eucratissimum hominem similibus esse conservandum. Ceteros vero homines suis contrariis preferandos esse affirmat. Et quia libali Galenus vidit sic varie loquentem: mediare inter varias eius opiniones tenuit. et dixit. Distemperata corpora naturaliter suis contrariis medio gradu esse conservanda: ha-

rum aduersari opinionum ratio est: quia Galenus nullam regulam certam inuenire potuit. Nam si corpora que male sana naturaliter sunt / suis similibus custodiantur: Timendum est / ne in egritudines cadant. Simile enim additum simili / ipsum furere facit. Et si corpora male sana naturaliter contrariis custodiantur: destruitur sanitas propria / quam unusquisque a natura habuit. Preteritum quia antea Galenus / qui distemperantiam siccam et humidam habent / et qui excretio dedit sunt / si contrariis utantur / male habent. ergo cum difficile sit / sanitatem custodire: licet aliquis sanus sit / sanitas eius non diu durat. Descenditur vltimo / genus humanum sanitatem habere non posse / sine absoluta / siue propria sit. propterea quod cuiusque rei / dimidium nos latet. Nam quod virtutes elementarias alimentorum / quibus sanitates custodiri debent / cognoscere valeamus: latent nos alimentorum virtutes: que a celestibus procedunt. Ideo quod alimentum ali quod / alicui in conservandam eius sanitatem conducere posset qualitate manifesta et elementari: forsan celesti qualitate ei inimicatur. Omnibus his rationibus apparet: quod vera sit sententia Galeni loco allegato qui dicit: homines sani impossibile est quod sani maneant / nisi corpora purgantur. Evacuatio hec que sanis hominibus conducit / bisariam exstitit / aut flobotomia / aut farmacia. Patet autoritate Galeni secundum regiminis acutorum / capitulo primo qui ait. Evacuatio foris bisariam exstitit / scilicet flobotomia et farmacia: quo fit ut hominibus omnibus sanis / quia non diu sanitatem habere possunt / nisi evacuentur (ut dixit Galenus) flobotomia aut farmacia convenit. Sed tamen quo casu conveniat flobotomia / quo farmacia / docet nos Galenus sexta particula / loco allegato. qui ait. Oportet esse in Uteris immo purgari hos cum flobotomia: si de plenitudine timeantur / cum solutione et vomitu: si de corruptis humoribus. Sed doctores clarius hoc explicant. presertim Bernardus libello suo de flobotomia / qui nondum in lucem exiit. Trisariam flobotomia convenit. Primo / quando humores omnes equali habundant excessu. Quod ad mentem Avicene probatur. Solum illa evacuatio humoribus omnibus quantitate excedente convenit: que ab omni parte corporis evacuare potest. Sed hec est flobotomia / nam evacuat a venis / et bene totum occupant corpus immediate / aut mediantibus arteriis: una aperta vena. ab omnibus corporis venis et arteriis evacuatio fieri potest. Sed tamen in casu nostro / etiam licet humores nimium non excedant / Si excedunt quantitatem illam / quam natura a peste defendere potest: flobotomia convenit. Nam ut dixit Galenus gubernare melius potest paucos numero comitones / quam plu-

Liber primus.

rimos. sic: paucos humores meli⁹ natura a pe-
ste defendere pot⁹ q⁹ plurimos. Conuenit secun-
do flobotomia/ quādo sanguis alio excedit hu-
mores: auctore Auicena in tegni, q⁹ inuenta me-
dicina non est: q⁹ sanguinē euacuare possit. Con-
uenit tertio flobotomia: quādo alij humores ex-
cedunt et aduicti sanguini existunt. pater auctore
Auicena de cura febrium putridarū in generali.
Farmatia v^o solum conuenit quādo alij humo-
res a sanguine infestant/ si sanguini admixti nō
sint. his habitus facile est medico cōprehendere/
cui flobotomia in p̄seruationē pestis conuenit:
cui vero farmatia. q⁹ sanguineis: qui alimentis
calidis et humidis vescūtur: et humores propor-
tione sibi debita auctos habent/ aut eis quibus
sanguis alios excedit humores/ aut eis quibus
alij humores si excedat admixti sanguini sunt/
flobotomia conducit: si a peste ventura liberari
optāt. ceteris vero farmatia. Et si queratur quo
tempore flobotomia a hęc fieri debet: respondeo
p̄seruationē bifariam esse/ vniuersalem et parti-
cularem. Si de p̄seruatione vniuersali loqua-
mur: docuit nos Galenus illam fieri cum flobo-
tomia in initio Ceteris/ scilicet particula canone al-
legato, q⁹ dicit: oportet ergo purgari hos
in veris initio flobotomia/ aut farmatia. hui⁹ ra-
tio est: q⁹ hyeme/ p̄e nimia frigiditate humores
grossi non facile venam apertam ercunt, et esta-
te p̄e nimia caliditate cinis: et pliusq⁹ sat est ef-
ficere. Si de particulari p̄seruatione floboto-
mia facta loquamur, dico q⁹ eo tēpore conuenit:
quo p̄esagia pestis vcture adsunt: ideo nōnun-
q⁹ hyeme/ nōnunq⁹ estate flobotomia conueni-
re potest. Et q⁹ hęc flobotomia cōducatur nimum
in p̄seruatione/ testat Galenus primo de inte-
riorib⁹ vbi dicit flobotomie p̄moditates. ait cū
repletiōe m. nuce/ calorem ex celsiūm tempe-
rare/ vapores calidos qui calorem naturālē op-
primunt et inficiunt: Aperta vena expirare spi-
ritum vitālē emundari/ vires corporis augeri.
Testatur etiā Auicena cōmoditates flobotomie
p̄seruante capite de flobotomia/ quādo ait, in
gutta sanguinea/ sputo sanguineo/ scilicet vena/
epilepsia/ melā colia/ signāti sanguine detēto ab
hemoroidibus et mēstruis, apostemantibus inte-
rioribus flobotomia vltimum p̄sidium esse. et
ait/ cōmodiorem flobotomiam esse, anteq⁹ egri-
tudines iste infestēt/ q⁹ quando corripitū aliq⁹.
quoniam tūc subleuant sanguinē. ideo si flobo-
tomia a peste habitus liberat/ longe melius de-
fensabit/ ne a peste corripiantur. Et si quis que-
rat/ quibus notis cognoscere valcam: quando
flobotomia plusq⁹ farmatia conuenit: dicā cum
Galeno et Rasio. q⁹ illi qui triginta fere annos na-
ti sunt: si carnosī/ si pilosī sint: si plurimas come-
dunt carnes: si octo vitum agunt/ quibus vene
ample sunt/ et musculi magni et fortes/ quibus co-

lor rubens est/ aut brunus/ hos flobotomia miri-
fice a peste vctura liberat. Et si timent in cōmuni
pestem/ initio veris fiat. Si vero pestem time-
ant: que prope fores pulsare conatur/ quocunq⁹
fiat tempore. nōnulli autem sunt: qui affirmant/
de mēse in mēsem flobotomiam siēdam fore cir-
ca plenilunium. Sed in hoc aduertenda est ho-
minum natura/ et complexionum cōditio/ iuxta
nimiam aut modicam humorum repletiōe/ cō-
suetudinem flobotomandi vel dissuetudinē/ te-
noris virtutē aut debilitatem/ etatē grandētam/
aut minorem natū.

Capit. xxi. De farmatia que sanis
hominibus conuenit.

Eti diu sani esse non possunt, vt
Galenus dicit: si humores cor-
poris non nimum admixti sangui-
ni sint, vt in colericis/ colera/ in
flegmancis/ flegma: Si corpora
hec sana sua sponte sint/ quibus
non conuenit flobotomia/ vnica est medicina,
quam antiquitas tanq⁹ vnicum in defensionem
pestis p̄sidium adinuenit. et hoc est pilule cōmu-
nes. Nam Rasio, xxx. cont. nētis. et iij. Alman-
sors. et Auerrois. vi. colliget/ et Auicena prima
quarti autoritate Rasio affirmant, q⁹ nemo vti
potest medicina hac: quin tutus a peste sit. Et
Rasio affirmat/ se neminem vidisse perire peste/
qui hac medicina vsus sit. scilicet. s. Aloes partē. s.
Abirre et Croci ana partē dimidiam. et tām ex-
tollit hoc Rasio. iij. almansors. et Auerrois. vi.
colliget, q⁹ affirmant/ quantitate duodecim Libi-
rarū. quadraginta octo granorum pilulas has
qualibet die sumendas esse, et cum eis conuenit
Auicena. Sed tutius est/ eas bis i septimana su-
mere: propterea q⁹ forsan medicina hęc nature
assueta non sic proderit. Et si quis querat/ Sale-
nus affirmat, medicos eos qui vno medicamine
conantur homines omnes curare/ similes esse
eis: qui vno solitari omnes homines calciare
nuntur: quo pacto ergo Aloe, Abirra, et Cro-
cum: que calide medicinē sunt hyeme/ estate/ ca-
lidis et frigidis natura senibus et iuuenibus con-
uenire potest. Dico primo, q⁹ vsq⁹ hac nulla me-
dicina inuenta est/ que sic a peste defenseret: Et
quam sic approbent Ruffus, Galenus, Halia-
bas, Rasio, Abezoar, Auerrois. Etiam quanta
sit harum pillularum excellētia in defensando
corp⁹ a putredine, sacris litteris comprobatur.
Nam sacratissimum corpus redemptoris no-
stri aloet mirra/ libris quasi centum/ id est precio
librarū quasi centum/ inunctū fuit. Et vt illum
nāliūm doctores asserunt/ redemptori nostro
post sacratissimā eius passionem, cultu regio cū
cta e: administrata sunt. Sepelierunt sacratissi-
mum corp⁹ eius/ vno ex fidelibus militibus me-

De febre pestilentiali.

Fol. xviii.

lio: vt Joseph abarimatiā / z vn^o ex sacerdotib⁹
fidelibus melior: vt Nicodemus: z sine dōne mū
da inuolūtū est: z sepulcro nouo recōditū / Aloe
z mirra illinūtū. z si alię res forent q̄ magis a pu
tre dīne corpora defendere possent q̄ aloe z mir
ra: non desissent, s; nulla est: necq̄ esse potest. et
go res q̄ motua corpora incorrupta seruant: ni
mirum si vīta a putredīne defendant. additū est
his duabus medicinis: crocū hac occasione / q̄
cor: z robore z lentia afficit. Et ad Salenī auto
ritatem: qui reprehēdit medicos: qui vnico an
pilio oēs nituntur curare: dico trifariā medici
nas omnes conferre posse: aut qualitate manife
sta: aut occulta: aut q̄ roborant corpora z mem
bra: z ea q̄ roborando agunt: q̄buscūq̄: quacū
q̄ cōditiōne pueniunt. nō desunt tū: qui suā rā
tione asserta: his medicinis dū exhibentur cole
ricis z estatis tempore: alias adiungunt medici
nas: quę earum reprīmant caliditatem. Rico
laus Glorētinus addidit eis / Boli armēnum:
Zarabę / Lorallū / z Abirabolanos chebulos:
z amouet Crocum. vl. x. Abirre. Boli armēni,
Zarabę, Lorallorū, Ana. 3. i. Abirabolanozū
chebulozū. 3. ii. Aloes ad pondus omniū. Au
thoniū Hanc^o fecit compositionē aliā. Abi
chad sauana Rola adducit duas: de quibus di
cam. Iudicio debili meo cōiectāda cōpa sunt:
nam si sana sint: z nullum aliud sanitas vitiū
habeant: pter id: de quo superius meminim⁹ / sc
ptem rationib⁹ necessario accideret: tunc eis pil
lulę istę sine additione aliqua conueniūt. sinar
tem corpora male sana sint: propterea q̄ malos
humores putredīni aptos pncat: pillulis istis
medicinę alię addendę sunt. p̄mū probo. nā
vt quando mixtum ex elementis resultat ob va
riam elementozū proportionem: varia mixta p
ducuntur. quippe elementa quatuor: infinita fe
re mixta producere nō valerent: nisi quia vt in
infinitum varię elementa minimis suis propor
tionari possunt: sic in infinitū / varia mixta: quo
rum quodlibet proportioni elementozū deter
minata conuenit: produciuntur. Et vt viginti et
septem litterę infinitas fere dictiones specie va
rias componūt: ob variam earum inter se pro
portionem: sic certis simplicibus medicinis ad
iunctis certa z signata virtus a medicina cōpo
sita prodit. z vt variis elementozū minimozū
proportionibus: mixta specie varia produciun
tur: et variis litteris dictiones varie: sic va
riata addita: aut dempta: quacūq̄ simplici me
dicina: virt⁹ cōpositū varia resultat. Et q̄ hoc ve
rum sit: sacre litterę approbāt. habet in Genesi.
Creauit deus omnia numero / pondere: z men
sura: quasi hoc deo solo attributum sit: ponde
ra / numeros: z mēsuras rerum cognoscere. Et
Alicena (licet cęcus) libello de viribus cordis
hoc imitari voluit: quando dixit, Circūtes rerū

nos latere: ob id: q̄ in infinitū pondera et men
suras elementozū: a quibus varię prodit vir
tutes: proportionari vane possunt. Et quia infi
nitum ab intellectu non comprehenditur: virtū
rum rerum infinitū nos latet. hoc est etiam quod
Alicena dixit q̄nto canone. Quid scimus: aut
dempta addita: ve medicina simplici: aliqua va
ria fiat cōpositę medicinę virtus. ergo quia Ric
sus medicorū p̄m⁹ pillulas has inuenit: quas
posteriores oēs approbāt: nec addēdū nec mi
nuendum cēseo eis aliquid: nec reperies ana
quos doctores: scilz Rasin. Alia abbatē: Avice
nam: Auerrou: z Abēzoar q̄ cū loquuntur de
preseruatione pestis: ausi sint eis aliquid deme
re aut addere. Solū casu vno minus conueniūt:
scilz eis: qui emorroidibus inf. stantur. propter
ea q̄ Aloes nocet ano. Demū cōplectim⁹ om
ni: cū: regionē: z tempore conueniūt. Et vt ter
tiana non nisi Renbarbaro calido cōmōde me
deri potest: z post medici reprīmit hepatis ca
liditatem: quā Renbarbarum efficit: sic pillulę
istę colericis z itaus tēpore conueniunt. Et ad
sint aqua mirt. rosarum. acetosa. succi officis ac
cidi: z plures alię medicinę frigide. quę exigua
caliditatem (qua pillulę istę mēbra affecerūt) de
struant. Frigidi natura et hyeme eas vīno aliu
mant: vt Rūsus z Rasī imperant. Colerici ve
ro z estatis tempore: aqua acetosę: aut mirtorū.
aut rosarum: post cibita sumant. qui velint et
go corpora a peste mīta seruare: hoc medicami
ne cunctis relictis vtatur bis in septimana.

Capit. xxi. De preseruatione corporum:
quę medicinis fit.

Si de preseruatione corporum:
quę solum inuitabili necessitate
p̄mū parēns peccato: septem ra
tionibus habitis: nō diu sana esse
possunt. vt Salen⁹ dixit: sexta par
ticula: quibus solum medicamen
Rūsi z flobotomia conducit. Agendū nunc est
de preseruatione corporū: quę vltra causas quas
euitare nō possumus: iam malo regimine ym
tur: q̄ alias p̄cipuas causas egrediendū: z in pe
stem cadendi: habent. Dico: q̄ authore Sale
no: sexta particula: quibuscūq̄ flobotomia: far
matia z creterū aduertenda est humorum nati
ra: si quantitate equali excedant. aut si sangui
s alios excedat humores: aut si alij humores: qui
infestant: admitti sanguine sint. flobotomia cō
uenit maiori fo: san quantitate z pluries q̄ con
ueniat eis: qui solum mali sani sunt: non pron
us sua culpa. Si vero alij humores infestent: z
admixti sanguini non sint. farmane conducunt.
Et dimissis omnibus alijs medicinis. quę con
ferre possint: solum duas adducam: peculiares
indefensando a peste omnibus. qui infectos:
et excelsos humores habent. Istę sunt Aga

Liber primus.

ricus et Reubarbarum.

¶ Dicam de Agarico, tria præ se fert agaricus: quibus nulla medicina ei conuenit. Primum, quod omnes humores præ sanguinem euacuat: si forte san (licet equali excessu excedant) adsunt cause: quæ si botomia faciedam vctant. Secundum est, quod agaricus deponit humores malos a Lapite/Pulmone, Pectore, Epate, Abatrice, Celsica: et oibus his membris/tertia sua virtute prodest. Tertium est, quod mirifica acnõe roborat neruos: et contra serpentum morsus/et exhaustum venenum/non parum prodest. ideo Rabi Adoyles in Ampho. tantum extollit agarici excellentiam: quod affirmat/solam/vnam hanc medicinam interlartinas/si lartina vocari potest/ vino exhiberi posse. et quod si bibatur vino/mirifica a venenis defensat, etiam epilepsie mirifice inuat: quod ego iam pluries expertus sum. Sola hec vna conditio ob seruanda est, quod agaricus substantia propinari non debet: sed sola virtute. Nam auctore Arnaldo. medicina omnis de genere ligni substantia exhiberi non debet: sed sola virtute. excipitur ab hac regula Hermodaculus/ qui corpulencia sua iuncturas a guta defensat. Excipitur etiam auctore Saleno Agaricus: quando contusus dentibus deuoratur/ut stomachi dolore cohercet. Excipitur etiam ab hac regula Reubarbarum/ quod corpulencia sua siliu alium, præferum si assuetus. Et si quærat/ qua ratione Agaricus prodest membris omnibus et humoribus oibus. Respondet Salenus. compositum esse ex substantia acrea, terrea, et ignea. aqua autem caret. Ideo si troiscatus/Orimelle/ et Salegema bibatur/et modico def vino/putredines tollit. Sed ego ratione aliam adduco: quare agaricus tantum a putredine defensat. Rano est, quia agaricus putredo arborum est. nam ut appositum innascitur arboribus: quo fit ut res putrida putredini similis existat. Erit medicum affirmat/ Sanguisugæ insectum sanguine sugere (similitudinis causa) et non optimum. et ut Abeszar affirmat loquendo de peste sterus columbarum putridos humores educere ob similitudinem: sic agaricus natura sua putredo est/et putridos humores euacuat. non assero putredinem esse accidentalem sed naturalem. demum omnibus eis qui flegmaticos humores crudos, indigestos habent insectanturque Lerebro. Pulmone/Hepate/Reuib/, Abatrice, et Celsica. Agaricus mirifice inuabit. Solum vnum doctorem reperi/scilicet Biraldum: qui in passionibus cordis et tremore eum detestatur: propterea quod humores concitando/in stomachum ruere facit. vi sus est docto: iste eum detestari/ contra omnes qui Bezaatricum agaricum censent/et corroborat/et a veneno defensat. Ideo nunquam ego dimisi agaricum optimum troiscatum in tremore cordis exhibere: quoniam licet concitet dum euacu-

uat/postea inuat.

¶ Secunda medicina/quæ a peste futura liberat/et non modo membris in fecta non est/sed eorum emendat vitiis/et ea valida facit/hec est Reubarbarum de quo miratur Auerrois/cui Auicenna/Salennus, ceterique omnes non dixerunt Reubarbarum euacuatium esse/cum possima omnium medicinarum sit. Et dictis Auerrois facile comprehendipotest/cui Salenus/Auicenna/Dioscorides non affirmarunt Reubarbarum euacuatium esse. Reubarbarum tres varias substantias/tresque varias complexionones possidet: quas tres variis saporibus significant. Prima eius substantia/frigida/sicca/et terrea est. quam demonstrat sapor eius stipticus/quæ complexionem semper reubarbarum habet toto sue durationis tempore. Secunda complexio eius calida et sicca est/quæ suadet substantiam igneam. qua complexionem aperit/attrahit/et euacuat: quam complexionem demonstrat sapor eius amarus. quæ licet possit perire a Reubarbaro, non nisi lenescat nimium/aut nimium coquat/eam perdit. Tertia est acrea/calida/humida/et subtilis: quæ oppillationes aperit, quæ ostendit sapor: fere dulcis: etiam quia densum est raritate sua, quæ facile amittitur/leni coctione. Reubarbarum ergo/prima complexionem constringit/secunda euacuat/tertia aperit. sed præcipua eius complexio radicalis et substantifica est frigida et sicca/quæ coarctat. Et quia res coarctat primo: suo suo comprimunt nimium/plurisque dum antiquatur et res amare vicuerit (vati quiores sunt) sic plus amare plus attrahit et euacuant sunt. et quia regionibus Auicennæ et Saleni/reubarbarum recens est, cuius virtus compressiva magna est: virtus amara et euacuativa modica: et regionibus nostris reubarbarum antiquum est/cui virtus amara et euacuativa magna est: hinc euenit, quod Salenus et Auicenna dixerunt/ipsam coarctat suum et non euacuatium esse: nos vero contrarium. Conditiones aduertende in visu eius hæc sunt: optimum Reubarbarum nimium teri debet/ut omnem suam virtutem in infusione amittat: et si malum sit teri nimium non debet, ne virtus eius euanescat. Oppositum in scamonea fieri debet: optima terenda nimium non est/ne virtus eius perdat. nam est de genere gummi/et facile euanescit. si mala est nimium teri debet. ut virtutem malam perdat. Secunda regula est, solum infusio eius/plus ad euacuandam colemam et opillationes aperit/et ad pertinet quam substantia. substantia vero plus ad cohibendum flum. Tertia regula, Reubarbarum inquit Auerrois/freno suipius vult. non modo ut ceteræ medicinæ non nocet/non modo præcipuis membris non inuicatur/imo vni dissoluta hepatis substantia: et vi ta hepatis def. et spica necessaria non est. ut vinum aliquod ei reprimat. nam quacumque malicia caret: sed ut vias aperiat: quas Reubarbarum intrare pos-

De febre pestilentiali.

Fol. xix.

fit. Quartum aduertendū est: vnum hoc discrimen inter ipsum et cunctas alias medicinas: scilicet Reubarbarū malum omni malicia positiua caret/ solum positiue malum est: scilicet quia non euacuat.

¶ Quinta regula adducitur a Athesue/ quando ait: Saluberrime Reubarbarum pregnantibus exhiberi posse, et pueris quocūq; tempore, quacūq; etate, sed non deest/ qui hanc reubarbari comoditatem damnare conetur. Arnaldus enim affirmat pregnantibus noxiū esse/ et quod prouocet aborsum, motus ratione quadā Saleni: qui affirmat/ loquendo de Aceto et Cynamomo/ quod medicina quēcūq; aperitiua/ si stupida sit: plus aperit/ q̄ si nō sit stupida. Nam vinū et calidiores/ et subtiliores possidet partes, q̄ acutum: et minus eo penetrat/ et cynamomum plus pipere penetrat: et tamen nō sic calidum est et subtile, ut pipere. Ratio Saleni est: quia subtiles partes aceti aperiant/ et partes grosse stupide/ coadunando eas/ longius penetrare faciunt/ etiam defensant partes subtiles/ ne cito dissoluantur: quo fit/ quod vinum plus in partem altam effumat/ quia subtile est. Acetum vero plus partē imā penetrat: quia siccum est et stipidum. cuius causa subtiles partes descendere cogit. hoc est quod Avicenna dixit in Canticiis, quod virtus appetitiua adiūcta stipida/ plus aperit/ q̄ sumpta interius. Concludit ergo Arnaldus, quod Reubarbarum/ occasione paruum quę stupida sunt/ tantū partibus subtilibus sua aperiet: quod euocabit aborsum. p̄fecto si nocumēta/ quę vnicūq; rei adscribi possunt, medici enumerent: nō erit res aliqua salua humane proficua. Nam si humores pregnantis farmaco aliquo deponi debent: nulla medicina tam secunda est: quin plus nocere possit q̄ Reubarbarum. casta et mana lenitiōe quadam sua/ et agaricus vomitionem concitando nō minus aborsum concitare possunt. Ideo indicio debili meo dicerem, quod pregnantibus in defensionē pestis Reubarbarum in substantia exhibendū est/ et sine spica. Et si quis dicat/ in infusione plus euacuat/ q̄ in sub-

stantia. autore Athesue: ergo plus appetit. Respondendo/ quod plus euacuat ob maiorem vim attractiuam q̄ in substantia habet: et nō propterea quod plus penetret. quippe medicina nō semper in quacūq; distantia vapores a se emittit. et signum quod noxia pregnantibus nō est: ostenditur: quia exhibito reubarbaro/ pluribus diebus cohibet venter.

¶ Sexta regula: quod Reubarbarū/ autore Hippocrate/ roborat hepatis: ceterę medicinę obscurat: saltem nō nimium iuuant. Eūdem hoc addere volo in Reubarbari vsu/ quod forsan plurimos latet. scilicet quare Athesue monet: ne coquantur reubarbarum: quoniam perditur/ quęcūq; virtus eius sit: et post inuict: ut infundatur in aquis. Et dicitur et Apollonius prius bullius. ergo si in aqua bullita infunditur/ amittit virtutem. Dico cū Rasi de mente Albingeri, quod aqua tepida/ quęcūq; bibi debet/ prius bullienda est: et post remisso feruore, dum tepida sit, bibatur. Assignat Rasis causam huius/ quod aqua tepida similis est carni elixi non bene coctę: et aq̄ tepida/ quę ebullit, similis est carni bene coctę. Et ait/ quod si quis bibat potionē tepidā/ quę prius feruore aliquo non ebullierit: nausea stomachum afficiet. Ratio est: quod aqua ebulliens vaporosa sit, et melius medicinarū virtutes assumit. Etiam quod vapores cōgestos. quos huiusmodi se emittit. Et si hoc nō satisfact: sufficiat Rasis id ipserat, cui practica medicina id debet/ quod est. hac ergo causa Athesue inbet/ quod prius bulliant aque/ et post remisso feruore: eis Reubarbarum infundatur. Demum dū istę medicinę sunt qui bus qui pestem amēt, humores malos depouere debet. scilicet agaricus, qui flegmaticis et flegmatico humori cerebri, pectoris et pulmonis vicij accommodatur: et Reubarbarum qui colericis/ colere/ et opulationibus epans cōducit: et quę sepe vtroq; abundans vino, sepe adiungēde sunt medicinę istę. Dimitto ceteras alias medicinas simplices et compositas/ quę prout visum medicis fuerit/ conuenire possunt. dūtaxat has duas expressi, tanq̄ et precipuas et secundo et prius a peste defensiontes.

Liber primus.

Tractatus Tertius In quo ponit antidota/que quolibet sanum sumere oportet in pestis defensionem.

Caput primū. In quo agit/que antidota
sumere cōueniat tempore pestis.

Vtinam tot va-

ria auxilia/tot varie me-
dicorum sententię de pe-
stis p̄seruatione nō es-
sent: quoniam si quę au-
xilia sint/inter omnia sa-
lubriora: tot remedia cō-
numerātur a doctorib⁹:

q̄ nescimus quę earum sint/ quę magnam p̄se-
ferant vtilitatem.

Medicines omnes/quibus medici vtuntur in
p̄cautione pestis: similime sunt medicinis/
quę a serpentum morsib⁹ ⁊ venenis ebibitis de-
fensiant. Has omnes medici soliti sunt Bezaari-
cas vocare. id est a veneno liberantes. Expe-
re precū ergo erit: de his medicinis agere. Et pri-
mo querēdum est: an sit vera Auerrois assertio:
q̄ affirmat quito colligit/ ⁊ libello d̄ theriaca: me-
dicinas omnes Bezaaricas noxias sanis homi-
nibus esse: ⁊ q̄ sunt eis venenum. Si hoc verum
est/medicamina omnia quę medici dicunt pesti
cōferre: in defensandam pestem suspecta sunt. vt
scilicet/ Tormentilla/ Gentiana/ Diptamus/
Actosa/ Scabiosa/ Bolus armen⁹/ Theriaca/
Adhibidatum: ⁊ cetera. Primū differere volo/
quot medicinarū genera sint/ quę a veneno de-
fensiant: vt videamus/ quę earum sint/ de quibus
Auerrois loquitur: ⁊ quo pacto his medicinis
vtiliceat. Dico/ q̄ medicines omnes/ quę a vene-
no liberant/ aut id agunt qualitate/ aut proprie-
tate: licet actio quęcumq̄/ qua venenum vincit/
immunis ab aliqua proprietate nō sit. medicine
quę qualitate agūt/ bifariam existūt. quędā quę
debili agūt actione/ vt alimenta plurima come-
sta/ ⁊ aqua calida ebibita/ ⁊ ac sine ebibitū/ hęc
succurrūt ei/ qui sumpsit venenū. Alię sunt me-
dicine: quę qualitate forti a veneno defensiant.
vt Castoreum/ cōfert illi q̄ opū sumpsit/ ⁊ Jus-
quiamum/ ⁊ sterces galli cōfert ei/ qui venenū
cos fungos comedit/ ⁊ aqua niuis prodest ei/ q̄
sumpsit cornu spicē. Enā medicine/ quę a pprie-
tate agunt/ bifariam existunt. nōnullę sunt q̄ ve-
nenum perimunt debili actione/ vt semen Litri/
Tormentilla/ Gentiana/ Carlina/ Betonica/ Di-

ptam⁹/ Collegia/ Rafan⁹/ Scabiosa/ Ebur/ Ra-
sura/ Unicorniū/ Smaragd⁹/ Iacintus/ lapis
Bezaar/ ⁊ Pira comesta: q̄ liberant ab esu fun-
gorum malorū. Hęc oīa dicūtur mitissime agere
a pprietate. nō p̄pterea q̄ venenū nō destruāt:
sed p̄pterea q̄ sunt alię eis fortiores. alię ve-
ro sunt: quę proprietate forti venenū necant. vt
Rapelus/ quātitate grani Sisami sumpta/ a ve-
neno scorpiōis liberat. ⁊ caro Eliperę cōfert
venenis omnib⁹ in theriaca. ⁊ adeps Locodril-
li cōfert veneno eius. Alię sunt medicine/ quę
venenum destruunt/ ipsum a corpore pellendo: q̄
trifariam id agunt. aut sola qualitate/ vt oleum/
aut butyrum/ aut aqua calida/ si sumantur/ vene-
num vomere faciunt. Alię sunt/ quę a proprie-
tate id agunt debili actione: vt terra sigillata vo-
mitationem veneni causat. Alię sunt quę a pprie-
tate venenū deponūt vehementi actiōe: vt Aga-
ricus/ qui inter oīa pharmaca acrius venenū vin-
cit/ ⁊ deponit. his discerni facile est respondere.
Primū dico/ q̄ medicine quę destruūt venenū/
p̄pterea q̄ cor confortant: vt grana Litri/ Ba-
cintus/ Zahirus/ Rubin⁹/ Aurū/ Ambra/ Abus-
cus/ Alchermes/ coctex Litri/ Rapa/ et ceterę
omnes medicine/ quę destruunt venenū qualitas
te manifesta debili: vt Lac/ Butyrum/ aqua ca-
lida: ⁊ aqua coctionis cancroꝝ humaliū/ et oēs
medicine quę a proprietate debili actione vene-
num destruunt: vt Tormentilla/ Gentiana/ ⁊ simi-
les/ de quibus meminim⁹ supra: et omnes medi-
cine quę venenū a corpore euacuant manifesta
qualitate/ debili actione: vt oleum/ butyrum/ et
aqua calida/ ⁊ omnes medicine q̄ a proprietate
actione debili venenum euacuant: vt terra sigil-
lata/ (autore Rabi Abdyse) istę omnes cōueniūt
sanis: ⁊ sant absq̄ damno suo/ eis licite vti pos-
sunt. ⁊ de eis Auerrois nō loquit. Solum enim
dubium verisat circa medicinas/ q̄ destruunt ves-
nena/ ea a corpore deponendo forti actione. vt
Agaricus. Et circa eas/ q̄ forti qualitate manife-
sta/ venenū destruunt. vt Enforbiū/ ⁊ sterces gal-
li. Et circa eas/ q̄ proprietate forti venenum de-
struūt: vt adeps cocodrilli/ Elipera ⁊ Rapel⁹.
Dico q̄ medicine q̄ forti actione venenum de-
ponunt: n̄ enim dubiū q̄ non p̄ueniāt sanis. nā
agaricus sanis hominib⁹ nō cōuenit. Et enā ne-
mini dubiū est/ q̄ medicine q̄ forti qualitate ma-
nifesta agunt/ sanis hominibus nō prosunt. quo-
niam enforbiū ⁊ sterces galli medicine pessime
sunt. ergo vt de p̄mis nemo dubitat: q̄n sanis cō-
uenire possint: sic de eis vltimis nemo ambigit:
quin sanis discōueniant. solum dubium est/ cir-
ca medicinas/ quę forti pprietate a veneno de-
fensiant. et quia p̄cipua inter omnes theriaca
est: et plus vniuersis rebus omnibus a peste libe-
rare potest: dignum duri de ea exactissime tra-
ctare: vt scolasticis satisficiam.

De febre pestilentiali.

Fol. xx.

Caput. ij. in quo queritur, an sani homines Theriaca vni possint: comode et sine damno sui: vt a peste tui euadunt.

Teritur primo, an sani homines comode et sine damno sui Theriaca vni possint: vt a peste tui euadant. Dubitandi ratio est. Nam theriaca cor roborat et venenum qualitate fortis actione et proprietate, forti actione destruit, ergo ea parte qua cor di prodest/visa est sanis hominibus conuenire. Ea vero parte qua venenum destruit/fortis actione visa est disconuenire. Sed antequam hoc agamus/distinguendum est de theriaca. Quod est non fermentata/que composita est/per iuxta positio nem: ex varijs simplicibus medicinis. quarum quolibet variu ad equatum occupat locum. Altera est fermentata, in qua vna producti forma omnib simpliciu formis destructis. Dico q de theriaca non fermentata/nemo dubitat, quin mala sit hominibus sanis, quonia medicinas venenosas conuenit, et nondum mirabilem formam habet/qua roborat cor: sed solu medicinas simplices conuenit/que fortis agunt actione, ergo non nisi medicinis granis/ea vni licet, scilicet vt reprimatur: vt in sequentibus distingeretur. Solum ergo questio est de theriaca fermentata, an sanis hominibus conueniat in pestis defensione. Sed antequam hoc agamus, hec dissenda sunt de virtutibus omnibus theriace/de mirifica et fortis/ma et de quibusdam difficultatibus/ quas recentiores medici circa eam adducunt. in quibus si longius q satis sit/sermonem protraham, id facere opere precium duxi: vt scolasticis exercitamentis causa sint.

C Rubrica prima, De quid nominis Theriace, deq eius virtutibus.

Theriaca, hoc nomen sibi vendicat: ob id q therion/ id est fera, eius composio nem ingrediuntur. Nam therion grece. nomen generale ad omnes feras est: et speciale ad serpentes venenosas: theriaca ergo sic vocatur/ propterea q ferat: id est viperam conuenit. Et dicat secundo hoc nomen sibi: propterea q aduersus omnes feras venenatas instituta sit. Et si quis dixerit/ plures sunt theriace, que feras non continent: ergo non propter feram theriaca dicitur. Ad hoc facile respondeo. primo, q dicuntur theriace: ob id q theriace magne similitur: vt olim ponones omnes euacuatiue hec leuoziane vocabantur: et nuc pillule omnes Catapote vocantur, licet veru catapotonum solum sit/ Theria minor: aut dicendum, q theriaca Diatrescon/ non vocatur theriaca propter feram. Sed propterea, q aduersus feras venenosas iuuat. hanc theriacam adiuuenit Andromaco potius diuina inspiratione/ q humana ratione. qd

precipuum eius fundamentu inuestigauit. Abithudates rex pot: vt autores sunt Plinius/ Galenus/ et Aulus Gellius. fecit enim medicame nobile suo nomine scilicet Abithudatico: cuius varie descriptiones adducuntur a Cornelio Celso/ Serapione et Auicena. Ex hoc ergo medicamine abithudatico dicto. nonnulli addit nonnullisq de tempus medicinis/ et ex pastillis theriacis qui sunt ex vipera abscessis extrimitatibus, oleo, vino, aneto/ et sale cocu/ pane admixto/ theriaca fit. Hec theriaca tres sibi stupendas comparat virtutes. et forsitan inter omnes vniuersi res/ que nos latent/ hec vna est. Quid est admirabilius fieri pot: q medicina vna ex seragitas/ simplicibus composita: cuius aliquae medicinae venefice et male sunt: Tres has stupendas virtutes continet: prima est, q prodest omnib inualitudinibus autore Auicena et Auerror: quibus quecuq singule medicinae/ que ipsam componunt/ inuuant longe melius/ longe qd citius. na theriaca prodest pectori agarici causa: et matri ci siccleos causa: et tamen in. 3. vna theriace ad plus non nisi granu agarici vnum ingredi potest: immo in aliquib de octo ordinibus medicinarum: que ipsam componunt/ non nisi sexta granum pars ingrediuntur: et tamen plus prodest granum vnum agarici in theriaca pectori: q. 3. vna sola inuare possit. et sic de ceteris. Secunda virtus eius mirifica est, q inuicatur omnibus venenis: de pto Rapello. Tertia virtus eius autore Auicena de virib cordis. q pl oium vniuer si reru calorem naturale confortat et corroborat.

C Rubrica. ij. De prima eius virtute.

Eso minus male q potero de his virtutibus agam. Et primo de prima eius virtute: contra qua probare nitur/ rationi consonu non esse: theriacam plus conferre egritudinibus omnibus ratione simplicium medicinaru/ q simplices medicinae sole trifariam. Et primo sic medicinae: que theriacam componunt in frado sim/ qua agere possunt: eius mixturem ingrediunt. ergo nullo pacto agere possunt. Antecedens probatur. prima dosis medicinarum in quarto. 3. i. et medicinarum in tertio. j. ff. et medicinarum in secundo. 3. ij. et medicinarum in primo. 3. iij. ab oibus fere doctoribus assignat. ergo cum in theriaca non nisi granum vnu ad plus: et nonnunq dimidium granum/ nonnunq sexta granum pars vnius medicinae ingrediuntur. Ad modo interius theriacas his medicinis non agitur: immo neq agere potest. Ad hoc respondet. primo, q simplices medicinae vni sunt in composito: et aliq alijs inuamento sunt. Sed contra/ medicinae calide frigidas remittunt/ sicq humidas et vicueris. ergo minus in theriaca agunt/ q a theriaca semote. Item secundo/ proba salte medicinas calidas aut frigidas in quarto/ longe debiliores in theria

Liber primus.

ca esse. remissum remittit intensum. ergo medici-
ne tertij gradus / et secundi gradus / medicinas quar-
ti gradus remittent. et saltem theriaca non prode-
rit egritudinibus: quibus ille medicinæ in quarto
ignare solite sunt. etiam medicinæ in tertio: ta-
les plus remittunt a medicinis in secundo: primo /
quod intendant a medicinis in quarto. ergo debi-
liores sunt. Item tertio / si medicinæ simplices / cõ-
positionis causa / plus agere valerent in theria-
ca oēs fortiores redderent. sed hoc verum non est.
Nam solū calide medicinæ fortiores in theria-
ca euadūt quod si solæ essent. Frigide tamē debilio-
res. patet hoc auctore Auerrois in libello de the-
riaca. et probatur ratione: theriaca non fermentata
stupefacit occasiōe opij / et modice calefacit. fer-
mentata calefacit in nimium stupefacit modice.
ergo calide medicinæ fortiores in theriaca sunt.
Frigide vero debiliores: duabus rationibus pri-
mis facile satisfaciunt. Si theriacā quæ ex simpli-
cibus prodijt: cõparauero mixturam / quod ex ele-
mentis resultat. Nam apud tenētes elementa for-
maliter manere in mixto: nullū elementū minimū
subsistēs manet in mixto: alias non esset mixturā.
sed quodcūq; minimū mixturæ subsistēs habet plu-
rima minima omnium elementorum / quæ incri-
stāt in toto. et quodcūq; minimū subsistēs mi-
xuræ / solum informatur forma mixturæ substantiāli: subsi-
stenti: et forma mixturæ accidentali: quæ dicat com-
plexio. et minima elementorum informantur suis
formis: quæ non subsistunt / sed in existunt in to-
to: et minimū quodcūq; mixturæ substantiāli: et for-
ma sua accidentali. quæ complexio dicitur / et mi-
nima elementorum non agunt: quæ actiones sunt
suppositoium et singulariū. sed minimū subsi-
stēs agit illorum minimorum ratione. Denique ut
mixturam quodcūq; et minimū quodcūq; mixturæ /
agit sua forma substantiāli et accidentali quæ subsi-
stunt: et suis formis elementorum quæ in existunt in to-
to: sic in theriaca cõtingit. Nam actione et pas-
sione omnium medicinarum simplicium / quæ forma
liter in theriaca manet / resultat theriaca: cuius quæ-
cūq; subsistēs pars / cõposita est ex pluribus me-
dicinarum simplicium minimis: quæ in existunt in
toto: et pars minima quæcūq; theriacæ agit sua
forma mixturæ substantiāli / et accidentali.
et agit formis oibus minimorum simplicium in-
existentiū: in minimo illo subsistēt. hoc habi-
to respōdeo duabus primis rationibus / duabus
conclusionibus. Prima est. Theriaca non confert
egritudinibus particularibus suarū medicinarū
simplicium solam causā. patet hoc triplici ratio-
ne: quā adduximus. Secunda cõclusio. theriaca pro-
dest egritudinibus oibus sua forma substantiāli
et accidentali: quæ genita est mixturæ illa / patet.
nam ut mixta quæ ex elementis resultat / forme mix-
turæ causā addit formis simplicium intensus illis

agit. ut forma structiōis ferrum liquefacit / quod
forma ignis / quæ formaliter instructiōne est. nec
illa quæ sola est semota a mixturæ liquefacere po-
test: sic etiam forma theriacæ / prodest pectori plus
quod forma prassij: quæ formaliter in ipsa est. Et pro-
dest plus nervis quod forma siccados: quæ formali-
ter in ipsa est. Et causā qua forma mixturæ / ex ele-
mentis genita. longe dignioribus virtutibus pre-
dita est / quæ forme elementorum: et forma theriacæ /
quæ forme simplicium: assignatur ab Aristotele. qui
formas rerū ut numerus esse dixit. Nam ut superius
numerus minores cõtinet. et addit aliqd / ut
ser cõtinet quinq; et addit unitatem: quæ virtute
inferiores numeros cõtinet. Sic forma mixturæ et
forma theriacæ / quæ posterior est: cõtinet virtutes
omniū simplicium. Et addita est ei perfectiō lō-
ge dignior formis simplicium. denique ut forma
mixturæ subsistens / adiuncta formis elementorum
tanquā causis partialibus agit. Sic forma theria-
cæ / prodest plurimis egritudinibus: adiuncta for-
mis medicinarum simplicium: quæ illi egritudini pro-
dest solite sunt. Si vero teneamus elementa vir-
tualiter manere in mixto: facilius satisfacere pos-
sum. Nam ut forma mixturæ non est ignis: aqua / ter-
ra / et aer formaliter. Sed est quedā forma quæ vir-
tute eas eminenter cõtinet: earumque actiones / di-
gniori agit modo. sic forma theriacæ tota est a-
garicus in virtute / et potentior agarico. et. Pa-
tet hoc auctore Auerrois in libello de theriaca.
Nam ut plūbum / terre causā / grauius terra est /
quæ virtualiter cõtinet. et ut lignū ignitum / inten-
sus quæ ignis virtus / quæ virtualiter cõtinet. sic the-
riaca: ratione medicinarum simplicium quas vir-
tualiter cõtinet / intensus eis agit. et medici plu-
ribus obseruationibus hoc cõprobant. Nam nulla
alia ratione / ternana nota longior: quoad tēpo-
ra vniuersalia / febre flegmatica est: nisi quod conti-
net virtualiter maliciam colere et flegmatis: et eis
vltorio: malicia addita est. et mixturam ex Aloe et
Zabitra et Zroco. lōge melius a peste defendit quod
seorsum sumptæ. et mixturā ex lacte et piscibus: le-
priam causat. et mixturam ex Ficab / et Rince / et ru-
ta a veneno defendit. his discitis / facile est re-
spondere duabus primis rationibus. Ad primā
quæ dicebat: medicinas in theriaca infra dosim
esse. dico quod ipsæ ut non subsistunt / non agunt / sed ut
in existunt in toto: ita totū mediābus ipsis agit.
Ad secundā rationem / quæ affirmabat. quod calide me-
dicinæ destrunt frigidas / et viceversa. Dico quod
actio simplicibus medicinis adscribenda non est:
sed forme mixturæ.

C Rubrica. iij. in qua ponit qualiter Theriaca
noua stupefacit: et de tribus modis / qui-
bus genialis satisfiat.

Tertia difficultas. precipua apud recēti-
ores medicos est. et ego ex certis causis eam
scolasticè tractare volo. quæ erunt duo.

De febre pestilentiali.

Sol. xxi.

Quoniam, quare theriaca noua stupefacit. Alterū vero, quare si ante fermentationem/ medicinę frigide prestantiores calidis sunt: post fermentationem/ calidę pualent frigidis. Quoad primum/ apparet, q̄ theriaca noua ante fermentationē nullo pacto stupefacere potest. Nam auctore Auicenna scđo canone. iiii. cap. de medicinę stupefaciunt frigide sunt a domino: s; theriaca noua calida est. Nam solū quinq; medicinę frigide illi^o compositionem intrat. sc; opium, Rosa, ypoqui- stidos, Terrasigillata, et Acacia, et seragina et vna medicinę calidę ingrediuntur/ aut salte plurime calidę/ et alię non frigide. ergo calida a domino plus censenda est q̄ frigida. Senilis de fulgineo/ adducit tres responsiones: quas disputare volo. quaz difficillimam postponam alijs. Primo respōdet aliorū mente: Theriacam nouam/ etiam plus calidā q̄ frigidam esse: vt ratio id suaserit. cum tamē membro dolenti applicatur. membrū quod dolore cruciatur attrahit/ ad se opū: vt ipso auxilietur. et nō attrahit medicinas calidas. quo fit: vt medicus qui sensu res diiudicat/ affirmare tenetur theriacā ante fermentationem frigidā et non calidam esse. Nā auctore Auicenna. v. canone. vt mēbrum sanum alimentū simile attrahit/ vt ipso nutriat: sic mēbrum quod male valet medicinā attrahit: quā ei^o mala amoneat re affectio. Sed cōtra, sic theriaca recipiunt dolorem a causa frigida euientem/ scilicet a calida. ergo membrū dolens frigiditatis causa/ opium non attrahet/ nec dicendum est, q̄ dolor attrahit opium/ prout ei aduersatur. Nam dolor/ opium non contrariatur: sed lenia.

Dimisso hoc respondendi modo tanq̄ inuiti. respondet Senilis mēte. p̄p̄a bifariam/ et q̄ secunda respōsione/ plurimā in cludit difficultatem: eam posterius differendā dimisi. At primo theriacā ante fermentationem/ et calidam et frigidam simul esse. q̄ fermentatione nō dum genita vna forma est: sed tot sunt forme/ q̄ varie medicinę sunt. et q̄ forme iste penetrant eundē adequatum locū sedere non possunt. Nā vbi est minimum vni^o medicinę/ minimum alterius esse nequit. occupat varia loca aut eundē locum cōmunem/ et nō adequatum. quo fit vt locus ille quem occupat minimum medicinę frigide/ vari^o est a loco quē occupat minimum medicinę calidę. ideo theriaca et calida et frigida vocari pōt. Sed contra, non quęcūq; qualitas quę sufficit ad inherendum/ sufficit ad denominandū. nā tenendo summam qualitatem esse vt octo. si subiectum aliquod calidū/ vt quinq; sit: et frigidū vt tria. subiectum illud/ frigidū nō denominabit/ sed calidum. ob id q̄ sola illa qualitas: quę qualitatem oppositā excedit/ valet denominare subiectū. ergo in theriaca noua/ licet partes cōtineat frigidas: q̄ partes calidę plurimę sunt/ calida et nō frigida de-

nominabit. Ad hoc respondeo, q̄ diff. multitudo magna est/ qm̄ qualitates contrarie/ quę sedent idem subiectū/ eandem partem adequatā subiecti occupat/ et penetrant se habet. ideo impossibile est/ eādem subiectū adequatā partē/ duas denominationes cōtrarias habere. Sed in theriaca noua/ aliter est: q̄ partes frigide/ nō sedent eundē adequatū locum/ cum calidis: ideo frigidas et calidas seorsum valent denotare partes varias quas sedēt. Secūdo aduertendū est, q̄ medicina quęcūq; intrat corpus/ in vapores vertitur/ qm̄ plurimum occupat locū. patet hoc auctore Saleno/ libro simplicium. Tercio/ notatū dignum est, q̄ partes formales cuiusq; rei/ finitę sunt/ materiales vero infinite. Nam partes formales sunt subsistentes/ et materiales sunt inexistētes in toto: cui^o causa si pars aliqua materialis/ partis formalis stomachi dolens/ in frigidetur: pars formalis in frigidari denominabitur. qm̄ si pars materialis denominaret in frigidari/ illa esset formalis et subsistens. Et enā si non tota pars formalis denominaret in frigidari/ et frigida esset/ datum minus minimo. idē dicendum est/ de medicinis calidis. Nam si vapores a medicina calida p̄decentes/ tangant partē aliquā/ aut aliquas stomachi materiales pars formalis stomachi denominaret calida: aut calefieri. Ibis habitus respōdet Senilis, q̄ theriaca noua simul stupefacit/ et calefacit. Nam aliquibus vaporib^o/ qui dissoluntur a medicinis frigidis: tangit partes aliquas stomachi materiales. cui^o causa/ tota pars formalis stomachi in frigidari denominat/ et aliquibus vaporibus a medicinis calidis productis/ tangit partes aliquas materiales illius/ et partis formalis stomachi. cuius causa/ pars illa et formalis calefieri denominabitur. ergo eandem stomachi pars formalis: et calefit a theriaca noua/ per varias ei^o materiales partes/ et in frigidat. Testatur hoc Auicenna. sen. p̄ma. viij. tertij. vlumo capite. qui ait. Theriacam nouam simul et frāgere lapidē/ et dissoluere vīositates/ et stupefacere. sed obiceret alijs. partes calidę in theriaca noua plurimę sunt/ frigide vō paucę. Nā in vna dragma theriacę nō nisi ad plus quattuor/ aut quinq; grana medicinarū frigidarum ingrediunt. ergo quinquaginta et quinq; grana medicinarū calidarum impediēt illos/ actionem. Ad hoc respondeo, q̄ q̄ opij nō nisi grānum vñū in dragma vna theriacę est/ diuidit tamen in plurimas formales partes. Nam obseruatione cernimus: granū vñum thuris/ dū vertitur in vapores/ totam domū implere fumo. ideo vapores/ qui ab vno illo grano opij producunt: plurimas mēbrū partes materiales tāgunt. Et licet vapores calidi impediāt actionem illoꝝ: nō tamen p̄nus destruunt illam. et etiam/ q̄ actio opij in unica naturę est. cuius causa potētiā im-

Liber primus.

mutat licet exigua sit. Et hoc modo sanctifici ad
Sensualis mentē: addēdo aliqua q̄ deficiebant ra-
tioni superius habite. Et dico q̄ theriaca noua
plus calida q̄ frigida est. denominatur tamē/ et
frigida et calida: ob varias eius partes. et q̄ ean-
dem partē membru formalem et calefacere resol-
uere/ et in frigidare et stupefacere potest.

¶ Tercio Sensilis non contentus hac respōsi-
one/ quā ego expressi, addēdo q̄ deficiebant ad
ducit aliam. Et ait, q̄ non modo theriaca noua
calefacit/ et in frigidat eandē partē formale mē-
bru, quo ad varias eius materiales partes: verū
etiam quo ad easdē adequatas partes. p̄bat
illud primo, supponendo theriacā non fermē-
tatam calidā et frigidam fore. frigida est, vt sensu
discernitur/ q̄ stupefacit/ q̄ calida sit. Ratiōe p̄-
batur. patet. Theriaca fermētata calida est: ergo
in fine actionis calida est. patet, nā alias dispo-
sitiones/ q̄ alicui formę introducendę disponūt:
disponerent ad alterius formę cōtrarię introdu-
ctionem. p̄terea theriaca facta calida: ergo
fieri calida est. ergo in fine actionis calida, cū
mouetur de extremo ad extremum. Ibis habitus
probat ratione et experimēto: theriacam eandē
adequatā membru partem/ et posse in frigidare et
calefacere. Ratiōe sic. Nā non repugnat simul/
idē moueri moribus cōtrariis. immo de facto sic
cōtingit. quod p̄bo, nō repugnat ex parte pas-
si, neq̄ etiā ex parte agentis/ non ex parte passi/
nam gradus qualitātū qui cōpossibiles eodē
subiecto sunt quo ad esse, cur cōpossibiles nō
erunt quoad acquiri. sed oēs gradus/ qualitātū
contrariarum qui equiparant/ summe latitudini
cōpossibiles sunt quoad esse: ergo quo ad ac-
quiri. et vt gradus qualitātū/ qui nō attingūt sum-
mam latitudinē: incōpossibiles sunt quo ad esse,
sic quo ad acquiri. ergo vt subiectū calidum vt
ser/ necesse frigidū vt duo/ et calidum vt quinq̄/
necesse frigidū vt tria/ et calidū vt quattuor/ ne-
cesse frigidū vt quattuor/ esse debet: vt omnes isti
gradus cōpossibiles quoad esse sunt. cōpossibi-
les quo ad acquiri erūt. nā possibile est: vt subie-
ctum recipiat caliditatē vt quinq̄ ab agentis for-
tū, et vt tria ab agentis debili sua p̄portione. p̄bo
batur scōdo a parte agentis hoc non repugnare:
nam si passum p̄portū sit duob⁹ agentib⁹, infra
sue actiuitatis spherā: vt actionē ab altero/ sic ab
altero suscipere potest. q̄ duplici phisica ratio-
ne suadet. Nā ignis pedalis agit in aquā ipsam,
vincendo etiā ignis ab aqua repantur. si ipsa di-
gitalis ignis, quē itra terminū acuitatis aq̄ sit,
quē repantur ab aqua: in hac parte digitali/ ac-
quiritur frigiditas, alias ab aqua nō repateret.
ergo frigiditas illa succēssine intendit: et in illa
met parte acquiritur caliditas a tota ignis peda-
litate. Et si sic succēssine intendit. ergo in parte
illa digitali ignis/ caliditas et frigiditas acquirū-

tur simul et intendunt simul. Etiam secūdo cum
ignis agit in aquam acre medio, totus ignis in
aquam agit/ et in oēs eius partes: et tota aqua in
ignem reagit. ergo totus aer medius simul in fri-
gidatur/ et calefit. p̄terea Sensilis probat illud
plurimis experimētis. de pharmaco qd simul cale-
facit et stupefacit/ de p̄dragoza q̄ stupore mē-
bru afficit et resoluit rubificādo/ de Athanasio si-
lonio/ de oib⁹ alijs opianis medicinis: q̄ siml
et dissoluit vēmū/ q̄ dolere facit/ et stupefaciūt.
¶ Sed profecto mirandū est de Sensili/ quo pa-
cto nūc/ omni bone philosophię aduersari. adeo-
nitar demonstrare falsissimū hoc eius esse funda-
mentum, ne studentib⁹ in posterum causa erro-
ris sit. adeo summa venia/ paulisper de intēsiōne
loqui volo. Nam q̄q̄ alienum a negotio medi-
co hoc sit. si Sensilis phisice fallitur/ phisice corri-
piendus est. necesse Sensilis alteram positōnē
affirmare debet. scilz/ aut q̄ contrarię qualitates
nequeūt simul in eodē subiecto adēq̄to sedere:
qm̄ si contrarię qualitates sunt/ incōpossibiles
sunt. Et vt duę quantitates oppositę simul esse ne-
queunt, sic nec duę oppositę qualitates. Etiam
quia si simul essent: seipsas destruerēt. ergo as-
firmat positōne hęc/ qualitates cōtrarias nullo pa-
cto simul eodem subiecto cē posse: quoad adē-
quata loca. licet quoad cōmunia loca/ plurima
subiecta calida et frigida sint. Affirmatq̄ positōne
hęc: eodē subiecto adēquato prius contrariam
qualitatē adijci/ q̄ per primū sui non esse desinit:
q̄ contraria qualitas acquiratur/ q̄ per vltimū
sui non esse incipit. et q̄q̄ apud Gregoriū datur
pars minima qualitātū/ quo ad extēsiōnē pri-
mo introducta: Sensilis positōnē istam tenere
nō potest. Nā ipse contrariam affirmat: ergo ne-
cessario positōnē aliam cōmūnem affirmare te-
netur. Adūc ait. qualitates nō esse priarias/ quo
ad earum formales rationes: sed aliquib⁹ gra-
dib⁹ contrarię sunt, aliquib⁹ nō. vt qualitas sum-
ma/ cōtraria est cuilibet qualitati cōtrarię remiss-
se, et cōtraria est cuiuscūq̄ qualitati cōtrarię sum-
mę. Et nā quicūq̄ gradus qualitātū contraria-
rum/ qui sunt intensiores gradu medio: contra-
rię sunt. vt tenēdo summā latitudinē esse vt octo.
quinq̄ gradus caliditatis/ quinq̄ frigiditatis/ et
ser. ser. et septem alys septem cōtrariatur. Nam
alias si cōpossibiles: essent qualitas summa admi-
xta suo cōtrario reperiri posset. quod est contra
p̄potesim. Et nā quicūq̄ gradus remissiores sūt:
gradu medio/ priari et incōpossibiles sunt: vt
tres et tres/ duo et duo. Nā alias qualitas remissa
non esset suo cōtrario admixta. duo tantum ge-
nera graduum cōtraria non sunt, immo cōpossi-
bilia. scz gradus medij contrariarum qualitātū/
vt quattuor et quattuor/ et grad⁹ qui taliter se ha-
bent: q̄ quantū vnus discedit a media latitudi-
ne per intēsiōnē tantū alius discedit per remis-

flonem. vt quinq; gradus caliditatis et tres frigiditatis, sex et duo, septem et vnus. Tenet vltimus posuio hec, q; ad introductionē vnus gradus sequitur necessario remissio alteri. et viceueria, alias sequeret q; gradus qualitatum qui contrarij sunt: possunt simul esse. vt si subiectū aliquod quatuor gradus caliditatis et tot frigiditatis habet/ calefiat et gradus vnus caliditatis introducat, necesse gradus alius frigiditatis corrumpi debet: vt maneant quinq; caliditatis et tres frigiditatis. nā si non corrumpetur/ maneret quinq; caliditatis et quatuor frigiditatis: qui contrarij et incōpossibiles sunt. Enam sequeret/ qualitatem summam suo contrario admixtam reperiri posse. Ihabita positione hac/ quam necessario ipse affirmare debet: manifeste ostendā ea q; affirmant in questione de maiestate morbi scilicet digestionē et putrefactionem posse simul intēdā: et id quod affirmant de theriaca non fermētata: posse simul eādem adequatā partē membri calefacere et stupefacere: et id quod affirmant in morbo colicatu: simul esse morbum calidum et frigidum in eadem adequatā parte membri: et quod affirmant de medicinis opiatas/ omnib; verū non esse: quia fundamentū verum non est. Et primum probat/ theriacā nouam non posse eandē mēbru adequatam partē stupefacere/ et calefacere. primo repugnat ex parte passi: idem scilicet eandē partem adequatā simul calefieri et infrigidari. pbo. Itā aut subiectū quod calefiat et infrigidari simul debet/ immūne est a quacūq; qualitate/ aut nō. p. primum impossibile est: immo tenētes positionē cōmanem de intēdā: concedunt/ res oēs equales qualitatum gradum habere. qm si res aliqua intensam caliditatem habet/ remissam possidet frigiditatem. et quantū caliditatis deest/ vt summā latitudinē attingat/ tantū frigiditatis habere debet. vt si quę res septē gradus frigiditatis/ vnum caliditatis/ si sex duos/ si quinq; tres/ si quatuor quatuor. ergo omnes res semper summā vnus qualitatis latitudinē/ et qualitatus contrarijs habere debet. Itā necessariū est igitur cōcedere/ q; subiectum quod simul calefieri et infrigidari debet: qualitates contrarias habere. ergo nō nisi eas quę cōpossibiles sunt. scilicet quatuor et quatuor: quinq; et tres/ septē et vnum. hoc dato/ impossibile est. passum hoc simul a duob; agentibus calefieri et infrigidari. p. onam pmo passum habere quatuor caliditatis/ et quatuor frigiditatis gradus: tūc ab agēte calido recipiat vnum caliditatis gradum/ a frigido vero aliū frigiditatis: iam erunt in subiecto illo quinq; gradus caliditatis et quinq; frigiditatis: qui contrarij sunt et incōpossibiles. Et enā/ si agens calidū et frigidū vltiores inducant gradus: erūt simul caliditas summa et frigiditas summa/ eodē subiecto acquisitē. qd est impossibile. Si vero subiectum habeat quinq; gra-

duos caliditatis: et tres frigiditatis: et ab agēte calido vnum gradum caloris recipiat: et a frigido vnum frigiditatis: erunt in subiecto illo sex caliditatis gradus/ et quatuor frigiditatis. quod est impossibile: q; sunt contrarij: cū nō equaliter discedant a media latitudine. Enā summa latitudo caliditatis suo contrario admixta reperiret: vt patet. ergo impossibile est/ gradus cōpossibiles quoad esse: cōpossibiles qd ad acquiri fore. Sorsan dicet Sententias. Corpus humanū immune a quacūq; qualitate prima esse: qm complexio inefficax: quę virtute oēs qualitates continet. et tūc/ nō repugnat/ theriacā aut quancūq; aliā medicinā calefacere simul et infrigidare. Contra: probat q; impossibile sit/ saltem in theriaca nō fermētata: qm medicinę calidę/ medicinas frigidās/ quę solū quinq; sunt: nimio excessu superant. ergo plures valebunt medicinę calidę calefacere: q; frigidę infrigidare. sint potēiores in duplo: vt xbi g. 3. theriaca calefaciat membrū vt duo: et infrigidet vt vnum: dum erūt quatuor caloris gradus: duo erunt frigiditatis. et dū octo/ quatuor: et sic caliditas summa admixta frigiditati erit. Saltem sequeretur/ gradus qualitatum contrariarum cōpossibiles quoad acquiri esse: q; incōpossibiles quoad esse sunt: quod est cōtra ppositum. Et saltem enā sequeret: q; nisi medicina haberet equales caliditatis et frigiditatis portiones: et nisi membrum equalem dispositionē possideret: vt possit ab vtraq; pati causa: q; nō possit verificari: quod Sententias affirmat. Et si velimus aduertere: medicinas oēs opiatas/ non equales et frigiditatis et caliditatis partes habere: nec oēs complexiones temperatę sunt. Sorsan quis respondet: q; vt corpus humanum frigiditate caret actuali: affirmando elementa non formaliter manere in mixto: et solū complexionem virtuale possident: sic medicinę omnes opiatę qualitab; carent actualibus: solūq; complexionones varias possident, dū fermētate non sunt. quibus simul et caliditate et frigiditate/ eandē mēbru partem afficere possunt. p. ofecto idē iudiciū est de intēdā et remissione in qualitibus virtualib; et actualib;. Itā aut medicinę istę producūt in mēbro qualitates actuales: quas virtute cōtinent: sic eadē sequuntur incōueniētia, aut medicinę istę infrigidant: per hoc q; remittunt cōplexionem calidā et frigidam: et aliquā complexionē in mēbro generāt, et hoc ficticiū/ vt lanissime in questione de complexionē in opere meo disserui. Rationes quę pro parte Sententias adducit/ sunt: ad primā quā dicebat: q; dum ignis in aquā agit et repant ab ea in aliqua parte eius ignis prima: simul caliditas et frigiditas intēditur. Ad hoc respondeo, q; frigiditas intēditur/ et caliditas remittit: quia tota aqua/ acuitate sua, vincit illius partis resistētiam. q; in fine actionis dū prius ignis aquā

Liber primus.

vincit: vincit tota aqua ab actione ignis: et tunc ignis quoad aliquā eius partem ab aqua non patitur. alias de hoc. Ad secundū quo probabat: omni ignis agit in aquā: et repant acre medio: simul acrem calcieri et infrigidari. Respondent philosophi: species caliditatis et frigiditatis non aduersari. Iste duo argumenta difficillima apud philosophos sunt: quorum omnimoda disersio huius loco impertinens est. Quoniam secundus modus respondendi plus satisfacit: scilicet quod theriaca licet plures partes caliditatis et frigiditatis habeat: superfacere potest: quod partes frigide conuerse in vapores et partes calide, partes varias materiales membri alterare possunt. cuius causa: eadem est formalis membra pars et calcieri et infrigidari denominatur. Et ad Auicennā, qui ait. Medicinas omnes stupefactivas fridas in excessu esse debere: dico quod loquitur de medicantibus: quod vnam possident fortissimam: et non de medicanis non fermentatis: quod varias partes habent. Satisfeci ergo pame questioni: quare theriaca stupefacit: si calida est.

¶ Secundo querebas, si theriaca noua stupefacit: et frigida est: cur post fermentationem calida in secundo redditur. si facta calida est: siens calida erit. Ad hoc respondeo, quod theriaca ante fermentationem plus calida est frigida est: et tunc post fermentationem: quoniam virtutes medicinarum calidarum fortiores in theriaca fermentata existunt: et non frigidarum. Nam (auctor Aucrois) vix non est possibile mixturā aliquod frigidius mixto poderali: et calidi: simul esse: sed solum id mixtum calidi poderali mixto est: cuius elementa calida dominata fuerunt frigidis: et frigidius: cuius elementa frigida: et sicut impossibile est: elementa calida et frigida simul dominantia esse: sic impossibile est: mixtum aliquod frigidius poderali mixto: et calidius simul esse. quo fit ut si theriaca post fermentationem calidior poderali mixto est: quod nequit frigidior esse. Sed contra Auicenna libello de viribus cordis capite penultimo ait. Sunt in ea pierca medicinę infrigidantes: inter quas: opium est habens sufficientem frigiditatem: in re autem fermentata duplatur virtus: quęcūque sit: siue caliditas siue frigiditas. Ad hoc respondeo: quod forsan Auicenna hoc sentire voluit: cum Aucrois et ratio aduersantur. aut dicendū quod verbis illis Auicenna non expressit: quod duplatur virtus calida et frigida: sed quod duplatur virtus: quęcūque sit: siue calida siue frigida: solum ergo medicinę calide fortiores existunt: frigide vero debiliores. Restat rationem solvere: quę valida nimis est: scilicet theriaca fermentata ideo calida nimis est: et non frigida: quod medicinę calide: quę eam coponunt: ante fermentationem: medicinas excedunt fridas. cur ergo ante fermentationem non plus calefacit: quod infrigidat: immo de facto plus imminet stupefactio: quod a frigiditate euenit: quod resoluio quod a caliditate ema-

nat: busariam respondeo. Primo, quod licet in vna dragma theriace non ingrediat nisi granū vnu opij: plus valet infrigidare: quod plurima alia grana medicinarum calidarum calefacere valent. quod opium propter caliditatem agit: et ea quod a proprietate agunt: et rigua quantitate operantur. patet: nam Auicenna assignat dosim opij leuicula vnam. dosis in aliarum medicinarum in quarto circa dragma non reperit. mirum ergo si granū vnum opij: presertim alijs medicinis frigidis adiunctū: plus agat: quod scraginata aliarum medicinarum grana. Dico secundo: quod opium grossam obtinet substantiā: cuius causa actio eius non sic cito a membro euanescat: ut ceterarum medicinarum calidarum. etiam ceterarum medicinarum calidarum actio nature conuenit. Actio tamen opij: inimica nature est: cuius causa plus comprehendit. Sed contra: ut in theriaca ante fermentationem granum vnu opij plus corpus alterare valet: quod scraginata grana calida post fermentationem: sic virtus opij excedit virtutes medicinarum calidarum. Ad hoc respondeo, quod proprietates nequit agere: nisi qualitas prima disponat. et quod frigiditas opij in theriaca fermentata remissa est ob assiduam medicinarum calidarum actionem: proprietates eius nequit frigiditate illa remissa agere: ideo non sic stupefacit: ut calefacit. Iste sunt disersa de prima theriace virtute: quia oibus egritudinibus conuenit: quibus medicinę simplices eius conducere solite sunt: et longe melius.

¶ Rubrica autem. In qua ostendit quo pacto theriaca tam mirifice cor roborat.

¶ Tunc de secunda theriace virtute agendum est: scilicet quo pacto theriaca tam mirifice vni habet confortando cor: ut Auicenna auctor est libello de viribus cordis: qui ait Theriace assiduū vsum: ad confortationem cordis: et conseruandā sanitatem maritū vnam mentium prestare: et quod hominem securū reddit ab offensione accidentiū pestilentialium: et quod virtutes roborat: et vix longitudo prestat. Dubitandi ratio est: quod theriaca plures medicinas continet: tales in quarto: quod substantiā membra destrunt, et tales in tertio: quod operationem damnant. et. quo ergo pacto vires corporales roborare potest (id est dubium est de cunctis alijs medicinis). De hoc dūc dispositiones sunt. altera tractat Aucrois: qui affirmat contra Auicennam in libello de theriaca: Theriaca nullo modo virtutem confortare. et solum Aucrois adscribit theriace duas virtutes: scilicet aduersus venena: et aduersus egritudines omnes: quibus singule medicinę psumt. Et negat virtutem hanc tertiam theriacā habere. Primo contra Auicennam probat: nullo pacto medicinam aliquā generalem virtutē habere: quia vires augeat: et sanitatem corporis custodiat. Primo, quod solū ali-

menta q̄ nos alere possunt: virtutē roborat: sanguinem et spiritum generat. Sed, q̄ si medicina vim habeat confortandi calorem: hoc ideo agit: quia conuertit in chilum. Nam ipse eodē libello affirmat: q̄ vt ligna calefaciūt domum: propterea q̄ ignis q̄ cam inflāmat/ calefacit cam: sic medicina q̄ confortat calorem: propterea q̄ calor naturalis/ qui medicinā cam inflāmat/ ignit/ confortatur: dicitur cā confortare calorem. Et hoc sensu Auerrois. v. colligit: quādo affirmat: medicinā actuari/ ob id q̄ conuertunt in chilū: non conuersione regulari et ordinaria: nam nec necesse est: medicinā/ q̄ actuatur omnib⁹ mutatio: nibus quib⁹ cibis mutat anteq̄ nutrit/ mutari. sed nōnunq̄ vertitur in sanguinē: anteq̄ vertat in chilum, et cetera. nec vertunt medicinę in substantiam corporis. Solū hac ratione suasus Auerrois/ tam aliene sensu de hac materia: scilicet/ medicina quando actuat: aut suscipit a calore accidentale principium: aut substantiale/ non accidentale: quia qd̄ accidentale est: non semper coniungitur: ergo substantiale/ roboret. Sed dicerē iudicio meo/ q̄ quāq̄ hoc qd̄ adducit cōtra Auicēnam verū sit: controuersia hec ad medicum qui ea q̄ sensu comprehenduntur indicat: nō pertinet. Si Auerrois facit theriācam confortare virtutē: quid interest medici: q̄ id faciat sua complexionē/ vt affirmat opinio cōmunis/ aut q̄ id faciat propterea q̄ substantialem mutat. sine enim hec actio ascribitur medicinę: siue calori naturali in medicinis genito: practicum opus nō variat. Alia est opinio cōmunis, quę affirmat/ theriācam/ forma sua mirabili quā a simplicibus habuit/ cōplexione sua corroborare. nam medicina quando actuat: nihil a calore recipit, nisi solum cōuersionem in vaporem: sed sua complexionē agit. qd̄ duabus his breuissimis rationib⁹ probat. In theriāca et quacūq̄ alia medicina q̄ fermentat: simplices medicine suis complexionibus virtualibus/ q̄ acta habet/ subipsis aduersant. et seipsas destrunt. et medicina calida sua complexionē destruit/ cōplexionē medicinę frigide/ introducendo qualitatem suam: q̄ est cōplexio. ergo sic medicina calida cū intrat corpus: destruit cōplexionem frigidam mēbris/ cōplexione virtuali calida. non ergo eget vt principū agendi a calore suscipiat. nec Galenus huius oppositū sensu: vt in ope meo/ deo duce/ ostēdā. Secūda ratio est/ auctore Galeno in tegni/ simpliciā mēbra sese ipsa regunt: ergo solū sua virtuali cōplexione quā possident, alimētum in substantiā mē-

bri vertunt. hoc habito arguo sic. vt cōplexio mēbris/ sua apta natura relicta, alimētum substantialiter et accidentaliter mutare potest: ergo quā ratione cōplexio medicinę aut medicina mediāte cōplexione/ vt rectius loquar/ sua cōplexione virtuali nō poterit corpus nostrum alterare: etiā si principū actionis ab aliquo nō recipiat. Sed de hoc lausissime egi in ope meo. demū plures medicine sunt: vt hyacinth⁹/ smaragdus/ aurū granacitū/ theriāca quę cor cōfortant. Et si tamē queratur mod⁹: quo hec mirifica cōfortatio a theriāca cūenit: dico q̄ ratione aliqua attingi non pōt/ si hoc fiat. Propterea q̄ malam aliquā cordis complexionē amouet, aut forma sua mirabili, aut occulta/ ppriate, aut propterea q̄ p̄estit cordi formā aliquā accidentale/ quā cor: venenis obstat, aut si forsā hoc fiat sola assistētia: vt Auicēna hoc refert. ca. de hyacintho: q̄ affirmat cor cōfortare sola assistētia sine mutatione loci et vbi/ aut si forsā medicinę iste calorem vniat/ s̄ quod melius in hac parte dici potest/ est/ theriāca sua forma mirabili/ quā a terrenis et celestibus acquisiuit. id est a simplicibus/ cōplexione virtute et sua cōplexione hoc agere. Et ad rationē quādo dicebatur quo pacto theriāca quę ex pluribus medicinis calori naturali aduersa constat/ calorem naturalem cōfortare potest: dico q̄ non plus de hoc mirari debemus/ q̄ de cunctis alijs rebus naturalibus. Ex varijs enim putredinibus rerum signantur varia animalia digestionē optima. sed hoc rōne aliqua attingi non potest.

Chabica. v. In qua ostēditur qualiter vim habet obstandi cuilibet veneno.

Dixi de duabus theriāce virtutibus, restat tertiam differere: scilicet/ q̄ ob causas vim habet obstandi cuicūq̄ veneno. Dico, q̄ si velimus aduicere Auicēnam, vilis est asserere/ q̄ ratione veneni Elipere aduersatur omnibus venenis. nam dicit q̄ Abuthadamm in omnibus simile Theriāce apparet/ p̄terq̄ in veneno serpentum: quibus Theriāca prodicit/ et muthadamm non. Sed non satisfact ratio hec. nam vt caliditas non omnibus qualitatib⁹ aduersatur: sed solū frigiditatem: et caliditas abaritis nō oib⁹ celestibus qualitatib⁹ aduersatur: sed solū forsā frigiditatem. Lunc: sic venenū Elipere nō omnib⁹ venenis aduersabit/ sed forsā vni. Ad hoc quid respondeā, nescio. Sed dicendum est cū Auicēna, q̄ sua forma simplicibus aduersatur et proponit/ ad quā disposuit serpentis venenum/ hoc sibi vdicat/ scilicet/ venenis omnib⁹ aduersari: p̄terq̄ Napeli veneno. Nam theriāca plures medicinas simplices habet/ q̄ vim cōfortandi cor possidet. quarum causa theriāca tam mirificam habet virtutē. et Auicēna solum causam affirmat/ inspiratione diuina theriācam inuentam esse.

Liber primus.

Rubrica. vi. In qua ponitur mirū non esse, si
theriacę virtus nos lateat.

Ego iudicio meo debili/nō miro, quā-
re theriacę virtutes ignoramus. Non enī
ponus de ea mirari debem⁹/ q̄ de quacun-
q̄ alia re/ equaliter enī res oēs ignoram⁹. Hoc
vnum solum discriminē est inter res diuinas et hu-
manas: rerum diuinarū principia et fines nobis
ignoti sunt/ solū miseratione diuina/ media no-
bis innotescunt. id est quod *Origenes* sup̄ *Isaiā*
cap. vi. ait. Super visionē illam *Isaię*. *Et* di do-
minum sedēte tibi *Isaias* ait. *Dñm* vidisse su-
per solū excelsum et elenatum: et q̄ vidit duo se-
raphim, et q̄ vnū quodq̄ corū habebat sex alas:
duabus velabāt faciē: et dua vna velabāt pedes:
et duabus volabāt. Inquit *Origenes*, q̄ isti duo
seraphim sunt verbum diuinum et spū sanctus: qui
duo gloriosi et bñdicti operiebāt faciē dei. id est
exordium. Duabus alis quippe exordium dei
ignotū est. ideo oīm rerū principia nos latent.
Solum tribus psonis in diuinis de se manifesta
sunt. *Enā* duo seraphim velabāt duabus alis pe-
des. *Enā* filius dei bñdictus/ et spū sanctus: qui
duo pedes dei patris: id est fines ei⁹. *Nemo*
enim que futura sunt/ iuxta quid futura sunt: sūt
nisi sola sancta et immaculata trinitas. *Et* hoc est
q̄ dicit *Ecclēstias*. *Annunciate mihi priora* et
nouissima que erūt: et dicaz dñi estis. id est nemo
nisi pater/ filius/ et spū sanctus/ vnus deus pater
et nouissima rerum scit. duo autē seraphim. qui
duabus medijs alis volabant: sunt sacratissimū
verbum dei filius et spū sanctus: qui media rerū
mortalib⁹ sola sua clemētia cū deo prę ostēdūt.
Dñm diuinarum rerum principia et fines igno-
ramus/ solū media nobis innotescunt. *Nā* mira-
cula que deus facit: neq̄ ea comprehendere vale-
mus: quoad exordium a quo emanāt/ neq̄ quoad
fines in quos tēdunt: sed solū ea presentia-
ter videmus fieri. *Res* tamē humane naturales
et artificiales aliter se habēt: quoad principia ca-
rum/ et fines/ eas licet incōplete comprehendimus:
media tamē pñus ignoramus. Scimus
enim plantarū exordium a quatuor elementis
prodire/ et a coelis: et scimus finē/ quē natura sua
intēdunt. *nā* finis plantarum est/ nisi orbatę sint/
fructum pductio: quo in specie ppetua fiant. me-
dia tantū ignoram⁹: *nā* nec scim⁹/ qualiter plāta
augeat: quomodo alitur. prodūt folia/ flores et
fructus. cūā theriacę principia non ignoramus.
nā numerum medicinarum simplicū visu cerni-
mus: cūā finē eius comprehendim⁹: qui triplex
est/ vt dicit. modū tamen et actionē: qua proprie-
tas hęc ab illis medicinis emanat/ ignoramus.
Dñm res oēs diuinas/ quo ad initū/ mediū/
et finē minime comprehendimus: licet medium di-
uina clemētia aliquibus reuelat. Quis enim cō-
prehēdere potuit: dñi redemptor: noster aquam

in vinū verti insit: principium et finē illi⁹ actio-
nis/ licet mediū reuelare voluit: his qui vinū id
bibere meruerūt. *Res* dñi humanas nōnullas:
quia nostro vsui accōmodantur/ eas quoad finē
comprehēdimus. neq̄ sit possibile initium/ finē/
et mediū cuiusq̄ rei cognoscere. *nā* fines veri/ et
initia rerū omnium pñus a nobis non cōpre-
hēduntur. *Et* si fines aliquos attingamus/ hi ve-
ri fines nō sunt: sed eos quos rebus imponim⁹.
prout eas ad vtilitatē nostrā comparamus. *Er-*
go concludamus de theriaca/ q̄ mirificas habet
virtutes/ q̄ initium ignoramus: effectus compre-
hendimus: sed illoꝝ potestas nos latet. *Forian*
bene dixit ille/ vt inquit *Arnaldus*/ qui medici-
nam diffinendo affirmat. *Ad* medicina est scientia
qua nihil scitur.

Rubrica. vii. In qua inquitur, an theriaca
in defensionem pestis proffit

Vidē iam de tribus theriacę virtutib⁹/ disse-
rendū restat principale ppositū: an the-
riaca in defensionē pestis hominib⁹ con-
ueniat sanis. In hoc *Galenus* medicorum anti-
stes: cum quo *Auicēna* cōuenit: et *Auerrois* me-
dici infestus omniū post *Aristotelem* philoso-
phorū maximus dissidet. *Primo* *Auerrois* mē-
tem exprimat. *Secundo* *Galeni*. *Tercio* ea que in
practica agenda sunt/ explanare conabor. *Auer-*
rois q̄nto colliget. et tractatu suo de theriaca q̄n-
to colliget: tantū inuenit de medicinis *Bezari-*
cis/ et libello d̄ theriaca specialius de ea loquit⁹/
quinto/ colliget/ affirmat conclusionē hanc. *Ap-*
pēdicat/ que a veneno liberāt/ sanis veneficę sūt.
Probat ratione duplici conclusionē hanc/ medi-
cinę *Bezabaricę*. proliunt veneno infecto: q̄ ve-
nenum destrunt: ergo si venenū non reperient
sanitatē destrunt. pñā medicę pbatur: q̄ disceri-
men hoc/ nō paruum est inter causas efficiētes
et conseruātes egritudines/ et causas efficiētes et
conseruātes sanitatē: nam causę que sanitatē effi-
ciunt/ sanitatē non custodiunt: quoniam egritudi-
nem destruere nō valent/ nisi distēperāna amo-
uēdo. Sed si corpus sanū et tēperatum est/ ei ad-
uersantur. tantū enim discedit corpus a medici-
na/ q̄ ipsum ab egritudine liberat: q̄m ab egrit-
tudine qua infestat. *Hoc* tamē sanē intelligēdū
est/ vt inquit/ plūsq̄ cōmentator/ scilicet/ nulla me-
dicina factua sanitatis/ custodit eam, ipsa inmet
corporis respectu/ respectu tamē diuersoꝝ con-
tingit: vt medicina q̄ amouet discrasiam in colo-
rico calidam/ complexionē temperatam custo-
diat: vt oleum rosarum. *Autē* vero q̄ egritudi-
nes efficiunt/ eas mēt. *Abalū* enī cibi regimen
corpus male habere facit: et id malum regimen/
malā illam dispositionē conseruat. ergo si medi-
cina *Bezabarica* sanitatē efficit: cā custodire nō
valet. *Scda* ei⁹ ratio est. medicinę *Bezabaricę*
et venenū sese ipsa destrunt. ergo contraria ei⁹

tema sunt et maxime distat. Sed corpus humanum medium est inter venenum et medicinas bezabaricas et medium extremo comparatum / contrarium esse censetur. ergo maior manifesta est a diffinitione contrariorum. Adhuc probatur: quod secundo complexionum humana completio media est in universa substantia. patet: quod individuum eucratissimum eius. i. temperatissima completio fere temperata ad pondus est. quippe quod impossibile est homogeneum mixtum / quod immediate ex elementis prodit temperatum ad pondus esse: sic possibile est: mixtum ex heterogeneis quod ex simplicibus iam ex elementis generis constare: temperatum ad pondus per coalterationem et coalternationem resultare. Sequitur ergo, quod si temperatissima completio / quo ad innatam complexionem ad pondus temperata est / decepta completionem influenti quae ipsam calidam facit: quod tantum discedit ab ea venenum / quod ipsam destruit: sicut medicina bezabarica quae ipsam a veneno liberat. Concludit ergo Averrois medicinas bezabaricas. i. a veneno liberantes: scilicet non homini venenum esse: et venenato homini remedium esse. Post Averrois reprehendit Salernum / qui affirmat: medicinas bezabaricas / media re inter medicinas et venenum. Nam omne quod aliud destruit: idque a subiecto depellit: contrarium est ei. sed bezabarica medicina destruit venenum: ergo contraria est ei. Adhuc ergo dixisset Salernus corpus humanum / medium esse inter medicinas bezabaricas et venenum. Hec Averrois. v. colligit ubi de medicinis bezabaricis in communem egit. sed in libello de Theriaca eiusdem rationibus sed alijs verbis affirmat: theriacum non modo sanis non convenire / sed eis venenum esse. Et monet medicos omnes / qui curas filiorum regum agere habent: ne utantur theriaca. Affirmat se vidisse plurimos male valere: propterea quod theriaca usi sunt. Ideo suadet omnibus qui sanas possident complexionones: ut a theriaca caveant. sed ut commodius haec differant, quoad brevius fieri possit: adducam casus quibus libello illo Averrois theriacum usum nobis commendet. Quas Averrois virtutes theriacum adscripsit. Terna abnegat. Prima est conferre egritudinibus omnibus / quibus singulae medicinae quae ipsam componunt proficiunt. Et secunda est, conferre omnibus venenis animalium et plantarum / de quo Rapellio: et conferre omnibus egritudinibus quae veneficae sunt: et etiam eis quae venosam timet egritudinem: propterea quod in ea cadere solent. Et si queratur ab eo quae sint egritudines istae. ait: quod Paralysis, Apoplexia, Leprosia, Leptica vetula, Pleuresis, et apostemata omnia membrorum principalium: ut Cerebrum, Cordis / et Hepatis: et omnes egritudines quae nimium a natura nostra discedunt: et completionem corrumpunt: et intermunt subito. Et quod si quis timet aliquam harum egritudinum: propterea quod antecedens causa / quae

has egritudines solita est facere / in eis latet: licet sic venenata potest. quoniam egritudines omnes istae veneni naturam gerunt. Aut tamen, quod egritudinibus flegmatis et melancholicis / dummodo digestio humorum adsit / conferre theriaca potest. Etiam licet egritudines istae non nimium a natura discedant. Egritudinibus vero colericis non nisi naturam veneni habeant: theriaca conveniunt. ut colera praesina et zinnaria.

¶ Rubi. viij. In qua inquit quo pacto Averrois egritudines difficiles pestiferas vocat. Et queret aliquis et merito quo pacto Averrois apoplexiam paralyticam colicam / et quaecumque apostemata membrorum principalium: et quascunque egritudines quae mortem minantur / pestiferas vocat. quod ergo discrimen erit inter egritudines: quae a qualitate manifesta offendantur: et eas quas opinio communis pestiferas vocat. Ego minus male quam potero mentem Averrois exprimam: et forsitan dicam ea quae ad advertentiam maxime digna sunt saltem studentibus omnibus / quibus nondum gravissimo autem sententia in prologo est. Quatuor virtutes medici rebus omnibus inesse affirmat. Primam calefacere / infrigidare etc. Secundam digerere, maturare, incarnare, gnare carnem, repercutere, resolovere, amovere dolorem, putrefacere, cohibere, corrodere etc. Tertiam ut gnare lac, aperire vias urinae, confortare iuncturas, conferre alicui membro, aut ledere. Quartam attrahere magnas a ferro colere a reubarbaro etc. Sapientes omnes antiqui investigare conati sunt: quae sint variae causae harum virtutum. et Averrois solus eis diffidet. Et ego dimittis omnibus Salernum / Isaac / Avicennam: quae differuerunt de earum virtutum causa / ut ingeniose Arnaldus in speculo adducit / solum ut Averrois mentem aperiam: dicam quid senserit Averrois de varijs harum virtutum causis. Et si forsitan quis dixerit me Averrois imponere quod ipse forsitan non sentit: respondeo. quod si quis scripturas eius omnes legerit: et mente eas habuerit: et eo perspicaci ingenio: quo philosophus iste post Aristotelem maximus eas scripserit: comprehenderit: inueniet omnia quae dixero / ab eis autem produci. Primum virtutes quae sunt: calefacere / infrigidare etc. non nisi in elementis reperiri possunt. In mixtis autem / quae calore actuali non habent animum sensum aut intellectum causa / nunquam actiones qualitatium primarum / quas medici praemas vocant / absoluntur a secundis. Non enim medicina aliqua calefacit absolute: quoniam calefactio eius sit / aut calefactio cum resolutione / aut calefactio cum maturatione etc. Nec medicina aliqua desiccatur: quoniam desiccatio eius sit: aut gnare carnem aut incarnare etc. Nec medicina aliqua infrigidat: quoniam infrigidatio eius sit: aut repulsiō / aut stupescit etc. et sic de ceteris. Et si queratur quae sit causa: qua nullae medicinae primas virtutes

Liber primus.

haberi scilicet a seculis paucis hoc expediam. Philosophis omnibus notum est formas rerum esse similes numeris: ut numerus possemus contineri in finem et in super unitate: quia alios excedit: sic forma mixta eminenter continet elementorum formas: additque illis perfectionem aliam: et forma plantarum et hominis animalis formam eminenter continet. Additque illi celestem perfectionem: quod fit: ut forma cuiusque medicine longe dignior est formis omnibus elementorum: siue formaliter siue virtualiter immutatis maneat. Aduertendum secundo est philosophos veros affirmare actiones omnes non ab accidentalibus formis: sed a substantialibus euenire. Et saltem medici hoc affirmare tenentur: ut lanissime probauimus in questione de subiectis medicine. Et nunc ad Aristotelis mentem secundo philosophorum pauca adducam probamenta. Naturam principium est motus et quies. Et autem eodem ibidem natura solum materiam formam est: et ponitur forma quod materia. sequitur ergo formam substantialem: cuiusque actionis principium esse. Et nunc secundo, ut res se habet ad esse: sic ad operari esse: accidentis in substantia est: ergo operari accidentis a substantia venit. Tercio actus et operationes singularium et suppositorum sunt. primum methaphisice: ergo si accidentia non subsistunt: non agunt. Et si forma substantialis solum subsistit: sola illa agit. Quod si uero caliditas ignis non calefaciat: forma substantialis caliditate medietate: autem Aristoteles sensu et sensato. et caliditas camomille non resoluit: sed eius substantialis forma. His discretis facile est comprehendere: cur medicine habent secundas virtutes. Dico, quod forma substantialis trinitas calefaciat: ut ignis: et caliditate que resolutione consistit. et camomilla resoluit: et thus generat carnem. quoniam ut forma substantialis camomille longe dignior est: forma substantialis ignis: et varia specie ab ea: sic calefactione camomille longe dignior est: ignis calefactione. Et sicut querendum non est: cur forma substantialis ignis calefaciat caliditate sua mediante: quia respondet, quod a tali causa talis euenit effectus: Sic querendum non est: cur camomilla resoluit: quia respondebit a tali forma substantiali et complexione tali euenit resolutione: et sic de alijs. Terna enim virtus forma substantialis euenit: non est nisi ipsa metivirtus secundum tali agens determinatio subiecto. Quarta virtus secundum Averroem euenit determinata qualitatibus actione. pro cuius discretionem notat ipse actiones omnes a qualitatibus venientes bifariam tractant eueniunt a qualitatibus absolute substantialiter. ut verbis eius utar. et a frigidityte et caliditate et prout instrumentum forme substantialis sunt: a qua prout principaliter actio: et iste sunt virtutes primae secundae et tertie. Nam calefacere et resolucere aperire vias viumque forma a substantia

rei euenit: caliditate mediante: que ei ut instrumentum verum inseruit. Alię sunt actiones que a qualitatibus primis eueniunt: non absolute: sed prout subiectis proportionantur: cum comparantur ad proportionem qualitatum rei, inquam agere debent. ut verbi causa ut quattuor: elementa, non plures numero infinita pene numero ob variam infinitam pene numero proportionem causant: sic qualitates primae ob variam inter eas proportionem: varias actiones agunt specie distinctas ab eis quas absolute qualitates efficere solent. ut exempli gratia in Algarismo innumeris ob signum hoc. 4. significat quattuor: et si hoc signum. 0. cifra habeat post se: quadraginta significat: et si duo: quadrigenta. Sic caliditas cum certam proportionem, que nos latet alijs qualitatibus obseruat: certam et determinatam agit actionem, quam minime ageret si proportionem illa careret. Et ut caliditas hęc certam proportionem alijs qualitatibus obseruat: quoad res est: sic semper determinatam agit actionem. Quod fit: quod magnes attrahit ferrum: quia a frigidityte magnensis alijs qualitatibus adiuncta certa proportionem: quam nunc dimittit: euenit sic semper ferri attractio. Insuper notatum dignum est, quod non modo caliditas et quecumque qualitas actionem determinatam sibi vendicat: ob certam et determinatam proportionem ad ceteras qualitates. immo etiam necessarium est: ut subiectum in quod qualitas illa agere habet: certam et determinatam proportionem qualitatum possideat: quia tunc determinatam actionem suscipere possit. Et ideo magnes attrahit ferrum: quod proportio qualitatum magnetis conuenit proportioni qualitatum ferri. quo fit: ut omnis illa res: cuius proportio qualitatum disconuenit proportioni qualitatum alicuius rei: est ei inimica. Demum qualitates omnes bifariam considerari possunt: in se et ab se: et sic actiones absolute agunt. alio modo subiectis proportionate cum comparantur proportioni qualitatum rei: inquam agunt: et sic determinatam agunt actionem: quam medici proprietate occultam nominant. quo fit: ut quecumque res habere potest: immo de facto habet infinitas fere proprietates specificas. probo, quecumque res infinitis pene rebus alijs comparari potest: inter quas si conuenientia est: erit altera res alteri comparabilis. Et si disconuenientia venientia. quo etiam secundo fit, quod quecumque medicina/humorem quecumque euacuare potest. Nam certa res comparabilis quantitas: cum comparatur certe colore quantitati: cui conuenit: ea attrahit. Et si maior quantitas reubarbari sit: tunc proportio qualitatum eius non conuenit proportioni qualitatum colore: sed forsitan proportioni qualitatum flegmatis: cuius causa flegma euacuabit. et. Et si quis obijciat, quod aucta quantitate non necesse est proportio qualitatum variari: ergo licet reubarbari maior quantitas sit: aliam qualitatum proportionem

tionem sibi non vendicabit. Ad hoc respondeo
autore Galeno tertio de simplicib⁹, q^o impossi-
bile est re aliquā tam similes partes habere/ & ve-
re homogeneā eē/quin varietatē aliquā suis par-
tibus cōneat: quam sensus comprehendere ne-
quit: duplici causa. Primo: quia impossibile est/
dum elementa adiungunt/ ut mixtum fiat: vna
eadē qualitatum proportione vbiq^{ue} adiūgi: ob
variā minutorū elementorum diuisionem & cō-
iunctionem: ob varium coelestium aspectum & ze-
mit. Et quia ignis qui miscet elementa (autore
Alicena doctrina de elementis) non eodē modo
in parte discedenti sicut in proxima agit/ cū vni-
formiter diffunditur agit: & etiam nisi varia mi-
nutorum elementorum proportio esset/ varijs
partibus mixti/ nullo pacto elementa quę domi-
nantur possent dominata esse. et licet hoc diffi-
cultatem habeat: quia impertinēs fere est: differe-
ntio eius ad libitū/ quę de primo deo dūce edam
pertinet. Demum quęcūq^{ue} res dissimilis est/ sed
eam quę varias formas habet/ varijs partibus:
etherogeneam vocamus: & eam quę vna infor-
ma/ aut forma/ licet varias partes habeat: quia sen-
sus eas distincte comprehendere non valet: ho-
mogeneam vocamus. His habitus respondeo,
q^o ut Reubarbarum varijs partibus variā mi-
nutorum proportionem cōnectit: sic ad dūta eius
quantitate/ alia proportio minutorum erit: cuius
causa actionem sibi variā comparabit.

¶ Sed quia plurimi positionē hanc Auerrois
domināt: quia numcris & proportionibus rerū: vt
Anaxagoras voluit actiones adscribi, nitur p-
bare: q^o si qua philosophorū traditio vā est: hęc
vna sola est. Ostendā hoc omnibus rebus natu-
ralibus animaduēsis. Nam si velimus animā ad-
uertere amicitias & inimicitias rerū/ quas greci
antipathias & simpathias vocant: de quibus tractant
Plinius libro naturalis historie, Theophrastus,
& Eusonius, & Iballi: conabo: hoc ostendere in
elementis in miris cecis, plantis, serpentibus, et
animalibus. Nam Plinius vigesimo primo libro
capite primo adducit hęc. Sol inimicatur aquis:
quia discōuenit eis. Luna fauet: q^o eis cōuenit.
Aagnes attrahit ferrū: q^o ei cōuenit: & perdit
virtutē altiorē: quia alijs discōuenit. Ad a-
mas/ nec igni/ nec ferro vincitur: vnc^o sanguine
birui rumpit, toricum admixtum argēto vino
veneficā virtutem amittit: vt adducit Eusoni⁹ in
epigramate de vxore neca/ pdest magnes ma-
trici/ Zafirus oculo/ hyacinthus cordi, & lincera
gdus capiti, & pœonia. Demū ait Plinius, q^o
non solū animalia sentēdi quid iunct/ aut quid
nocet facultate prędita sunt: sed etiam inter res
furdas omniq^{ue} sensu carētes: cuiusmodi sunt ele-
mento rum lapidū plantarū gēna: amicitias, & ini-
micitias assignauerūt: hi qui rerum naturalium hi-
storiā scripserūt. Etiam de plātis id pbat Plinius

in eodē libro, inter oliuam & quercū tanta est
inimicitia, inter Quercū & Juglandē tanta ini-
micitia est, inter Quercū & brasicā tantaq^{ue} odia
perniciosa sunt: q^o non modo res istę sese ipsas
destruunt: immo vitis auerit faciem a brasica. &
ait Theophrastus, q^o tantū dissident brasica & vi-
tis, q^o etiā Laulis cōmesta coarctet tumulentiam
vini: nō modo vna sed mortua inimicant. & as-
firmat Theophrastus/ tantū dissidere oleum ab
omnib⁹ plātis, q^o si velimus radice⁹ stirpare ar-
bores oleo aspsio radice⁹ statim percūt: ideo tā-
gi oleo plantas agricolę vetant. fugit cucurbita
oleum/ adeo q^o auertēdo se ab oleo contorta fit.
Est etiam amicitia inter plātas nōnullas, autore
Theophrasto/ octauo libro: in thiphām & triticū
cōueniētia est. Scribitur triticū nascitur thiphā,
etiam scribitur ordeū nascitur auena: quia ei cō-
uenit. Lactuca & Laulis, laurus & caulis/ auto-
re Theophrasto/ amicitia quadam cōnectuntur.
Pręterea animalia etiam antipathia & simpathia
sunt aliq^{ue} natura aut sua nobis discōueniūt: & nū-
q^{ue} manifestant. autore Plinio octauo libro: in-
ter animalia Dāme & Adures nūq^{ue} manifestāt:
inter aues nūq^{ue} manifestāt libundo: in campo
nūq^{ue} apes in mari, nūq^{ue} Delphinus: q^o aliq^{ue}
oppositū de delphino dicāt. etiam inter Rhino-
cerotem & Elefantem grādus inimicitia est: rhi-
noceros cornu ad sara limato aluum Elephāntis
molē dilacerat. Inimicitia etiā est inter Ballū &
Leonem/ quē leo timet: timet etiā currū ignes.
Et de quo plus stupendū est, q^o Ahuscula Bassi-
licū interimit: cuius crinale virus sibilō suo om-
nes fugat serpētes/ vinētia omnia necat: frutes
solo cōtactu perdit: eruntq^{ue} suo incessu herbas.
Aditū est, q^o ab eriguo animali olium despectu-
simo vincatur: tanta est inter elementorum vtriusq^{ue}
proportionem inimicitia. etiā inimicitia grā-
dis est: autore Plinio/ iter crocodillū & ichneumonē,
q^o sepe ei morte minatur. nā cū crocodil-
lus satur cibo litore dormit: ore apert^o atq^{ue} squa-
lido parua aues/ quę Trochilos vocant/ os co-
codilli intrat: & dentes eius emundat: & cū ich-
neumon cum volupate & somno pressum cōspi-
cit: vt telum aliquod classime ingrediat per os
eius: et alium corrodit/ & ipsum interimit. Excla-
mat Plinius mirū esse, q^o tam seculissimū hoc ani-
mal/ & adeo grande, q^o quandū viuūt crescat con-
tra offēs icmā/ cutē inuicta/ quod vnguib⁹ ve-
neficę dilacerat quęcūq^{ue} animalia offenderit: a
tā exiguo & minimo animali iustificat. & de quo
plus stupendum est. ait Aristoteles, q^o hoc ani-
mal ichneumon querit ora q^{ue} numero sexagin-
ta asserimus omis similia a fere crocodillus pa-
rit: sub arena abscondita: vt ea distrūpat & frangat:
nullo cōmodo suo. Nā nō velsit eis s^z sola inimi-
citiā a naturali discōueniētia erouit. Delphin⁹
etiā (vt ait Plinius) crocodillū querit/ vt penis

Liber primus.

his aliis quæ esse molle sentit subter dirupēs in inuicissimū hoc animal perdat/ quæ amicitia sit inter canes et homines in promptu est. Et si quis legere velit Plinium octano libro/ quadragesimo capite: facile hoc comprehendet.

Rubrica. ix. In qua suadetur Auerrois posuio naturali ratione.

Secundo conabor hoc suadere ratione sumpta a certa transmutatione vnius rei in aliam/ quæ non nisi ad conuenientiam et disconuenientiam rerum reduci potest. De quo Quidius quiddecimo libro Aethamorphoseos in fabulis suis, et Vergilius in Georgicis plurima adducit exempla. et vitulis mortuis signant apes: et equis crabrones/ seu scarabei: qui stercorea incolunt: et tunc arborū papilioes: et luno terre Ranæ: et si Lanæ: abiculis pedibus/ terra sepeclantur/ in scorpiones vertuntur. Vinum dum corrumpitur i biliones vertit. Adulla do: si hominis in sepulchris/ in angues vertit. capilli mulieris aqua diu aspersi angues fiunt. cuius ego occultatissimus testis sum. terra sicca in pulices vertitur. Fœtus autis seipsum coëremat/ et ex cinere illo alia gignitur avis. Nunquid genitura hæc animalium quæ ex determinatis indeterminatione animalia fiunt: ad aliam causam nisi ad qualitatum proportionem/ reduci potest? Nunquid rerum omnium amicitie et inimicie: quarum plurime non insurgunt in animalibus/ eo quod vni cõmuni alimẽto conueniunt: vt dixi de ychneumo et Locodrillo/ ad aliam causam reduci possunt: nisi ad certam qualitatum proportionem: cum ad proportionem alterius rei comparatur? Deum quæcumque res alijs non conueniunt: veneficas ipsarum respectu eas esse sentit/ et quæcumque res alijs conueniunt/ eas Auerrois Veneficas vocat. quo fit: vt egritudines omnes materiales/ quæ consistunt in humoribus/ inter quos et corpus/ tanta disconuenientia est: vt nimum a natura eius discedunt/ venefice dicuntur. Et quia apostemata interiora omnia cerebri, Sule, Costarum, Stomachi, Epatis: et renum minantur periculum: ob id quod vitia virtute/ plus cor/ offendunt/ mortem minantur/ et venefica apud Auerroem censeantur. Lolica et Apoplexia. concludit Auerrois: solum Theriacam conuenire omnibus: qui has egritudines timeant propter ipsarum causam aliquam latentem. Homines vero sanis/ etiam licet pestem timeant: Theriaca non conuenit: immo ab ea cauere monet: tanquam a veneno.

Rubrica. x. In qua offendit quo pacto Auerrois sibi ipsi aduersatur.

Sed tamen mirandum est, quo pacto Auerrois sibi ipsi aduersatur. nam sexto colligit capite vltimo: affirmat Theriacam magnam conuenire in p̄seruatione pestis. et ait, quod res

stet nimium putredini/ ab vno caractere vsque in oragmam vnam. Nescio quid dicam de hoc: nõ enim in hoc solo loco a seipso dissidet. Nam ipse negat complexionem simplices: et post eas affirmat. Negat coleram naturalem posse putredini infici, et febrem causare. Et tamẽ ipsemet ponit febres euencientes a colera naturali putrefacta. Negat coleram ynnariam et prassinam putrefieri posse: et febrem facere, et post curas febres colere ynnarie et eruginose scripsit.

Rubrica vndecima. In qua inuestigat quid Salenus et Auicenna senserint de vni Theriace.

Habita Auerrois opinione, quam longissime tractauit: ob id quod scolasticis/ et ceteris omnibus vtile est: eius fundamenta legisse: Secundo principaliter discernendum est: quid Salenus et Auicenna de hoc sentiant. Pro cuius discretionem aliqua notata digna sunt. Primum est: theriacam venenosam ab Auicenna censeri: vt patet antea ipso sexta quarta. capite xxxij. Tractatu tertij. vbi de morfu Elipere ait. Deinde fortior curatio/ scilicet in morfu vipere est: properare ad theriacam de Eliperis/ et cum tardatur possibile est: vt conferat theriaca multoties, et possibile est vt non conferat. Hoc enim aut instrumenti veneni non est malum: quãdo natura est: quæ vitur instrumentis. Rei vtro contrarie non est possibile vt vitatur eis: nisi accidat cõmonio/ amboz simul. Et quæ vane doctorum sententiam hanc Auicennæ interpretentur: facilius mentem eius exprimam. Dico primo/ theriacam virtutem habere: quia cor/ natura sua roborat/ et qua ledere possit. veneni causa: tunc quãdo natura fortis est: venenam theriacæ coërcet, et inuatur a confortatione theriacæ, et ipsius veneno non leditur. et quando natura debilis est: potius a veneno theriacæ leditur. Quod roboratur ab eius proprietate. hoc est quod Auicenna dicit. scilicet, quod si morso a Elipera confectum datur theriaca: confert: et si tardatur: aliquando confert, et aliquando non. Confert quidem: quando virtus non est debilis. quia nocumẽtum instrumenti veneni/ non est malum quando vincitur a natura. hoc est quod dicit: natura est quæ vitur instrumentis. id est quando natura vitur instrumentis: tunc vincit theriacam. Nam vt theriaca est vincere venenum theriacæ: et tunc theriaca non nocet/ et sumus securi: quod venenum Elipere/ quæ momordit, nõ sumit theriacam, vt debellet contra virtutem: immo natura sumit theriacam ad debellandum contra venenum vipere. Secundo dicit, quod si virtus debilis est, tunc theriaca nocet. quia natura sustinere nõ poterit veneni assumpti maliciã: et maliciã veneni theriacæ. hoc est quod dicit: nisi accidat cõmonio amboz

De febre pestilentiali.

So. xxvi.

simul. id est cōiunctio amborū venenōzū simul: nam Aiuicena sepe vitur hac dictione cōmonone: pro cōiunctione: aut impressione. vt in cap. de signis morbus rabidi canis ait. Et si mordeat hominē post cōmōtionem suam. i. post vehemētem impressionē. Et hac Aiuicene littera deducitur manifeste: theriacā venenōsam esse: et de bilibus noriam. Scōo aduertēdum est theriacā (vt dixi) tres sibi virtutes vendicare: quarū due a sua cōmuni forma/ occasione tamen simplici/ prodeunt. scz conferre egritudinibus: quibz simplices eius medicīne conferūt: et venenum destruere. Terciam vero eius virtutē/ scz cor cōfortare a sua forma sola cōmuni. et proprietate mirifica: prodeuntem possider. Tercio aduertēdum est. res omnes quę proprietate agūt mirifica/ exigua quantitate agere posse. quoniam vt qualitas celestis est: sic vires omnīū elementozum qualitatū excedūt: et sic longeminore quantitate agere potest: vt superiori in loco disserui. Itā vt medicina secūdi gradus/ maiori sua pīna dosi/ actio nem suam apud nos sensibīlē manifestat: q̄ medicina primi gradus. et medicina tertij gradus: q̄ secūdi: et medicina quarti gradus: q̄ tertij: p̄ropterea/ q̄ ea propōitione qua medicina aliqua alia potentior est: ea minori quantitate agit: sic qz proprietates specifice/ potentior omni elementaria qualitate est: minore quantitate et dosi agere potest. His habitis tribus cōclusionibus ostendā: quis theriacę vīus/ (hominibus q̄ sani sunt/ et qui male valent) conueniat. Et has tres cōclusiones a Baleno/ Auerrōi/ et Aiuicena: et ab eozum traditionibus in libello de cōmoditatibus theriacę/ et quinto canone/ et libello de viribz cordis/ et libello de theriacā extraxi. Prima cōclusio sanis/ qui optimam possidēt sanitatem: qui omni humorū vitio carēt: qui in omnes egritudines/ quibus theriacā prodest: cadere nō solūt sunt: q̄ pestem non nūcunt: propterea q̄ infectio aliqua cōmunis aut. p̄pria veri nō inest: q̄ veneni haustum/ aut serpēis morsus non metuit: theriacā non modo nō cōuenit/ immo nocet. Patet hoc: quia sani si theriacā vterēt: aut id esset aduersus venenū: aut aduersus egritudines: aut vt cor roborēt: aut vt sistat pestis: sed casu posito. hoies sani/ horz nullo egent: ergo eis non cōuenit. et q̄ noceat. p̄robo: theriacā auctore Aiuicena venenosa est. ergo/ si venenum/ aut egritudines/ aduersus quas prodest: nō inueniat: corpus offendet. Hanc cōclusionē audacter Auerrōis affirmat: vt dixi. Et Aiuicena vīus est: vīus theriacę moderari: libello de viribus cordis (quando dixi) homo tēperate cōplexionis/ quando vitur theriacā tempore tēperato/ aut frigido/ et in quantitate etiā moderata/ nec nimis frequenter/ prodest ad cōfortationē cordis. Ecce/ q̄ Aiuicena solum imperat theriacę vīum: in eis q̄ cor-

dis cōfortatione egent/ et illi sani prout non sunt. Sed tamen/ q̄q̄ hęc cōclusio vera sit: tā difficile est: eucratissimū hominē reperire: q̄ sanitatem simpliciter semper habeat/ cui necessaria non desunt ad eius sanitatē temperatam custodiendā: quam difficile est/ hominē temperatum tēperato acie agere vitam: quin culpātam aliquā sanitatem possideat/ et alicuius humoris abūderit: nec tam secūre/ quis sibi videre potest/ quin aut veneni haustum/ aut serpētum morsus/ aut pestem timeat. Ideo ponitur secūda cōclusio: theriacā hominibz sanis/ qui p̄nus eucratissimi esse nequeunt in p̄seruationē pestis non modo cōuenit: immo vnicum p̄sidiū est ad pestē euandam: dū modo theriacā modica sumatur quantitate. Prima pars patet/ auctore Aiuicena/ penultimo capite de viribz cordis: q̄ ait: theriacę vīum securum hominē facere ab incuria pestilentium accidētum: et a prauis humoribus. Et auctore Baleno. cap. vi. de cōmoditatibus theriacę. qui ait. Consulo propter cōsumptiones pestilēntiales. etiam sanum hominē existerē: hoc antidoto frequēter vti. et auctore Auerrōi. vi. col. liget/ qui ait: theriacę vīum securum hominem redere a pestilēntiali putredine. Secunda huius cōclusionis pars patet. Itā si theriacā modica quantitate sumat: veneno suo non nocebit: et proprietate innabit. patet. qz theriacā ratione simplicitatis venenis obstat: et ratione simplicium venenosa est: ergo nō nisi ea quantitate qua simplices medicīne. quę virtualiter in forma cōmuni sunt. aut formaliter cum forma cōmuni sunt: vires habere potest. quo fit vt nimia eius quantitas necessaria sit: ad hoc vt veneno eius noceat. Et quia theriacā forma sua mirabili solum cor cōfortat: id a peste defendendo: modica sua quantitate hoc agere potest: vt dixi in suppositione. Demū theriacā quę in cūstodiam pestis cōuenit: si ea sani homines vti volūt: diuiduum dragmę excedere nō debet. Patet nā dosis eius (vt dicam) quę prodest aduersus venenā dragmā vna/ aut aurum vnu est. ergo si diuiduum dragmę vel minus et ea sumatur: virtutem habebit. quā cor cōfortare poterit: et creabit virtutē/ quā cor veneno offendere possit. Et possima ratio. quā Auerrōis negatur vīus theriacę. in pestis p̄cautionem exoritur et hoc: quia ipse negat theriacam virtutem habere: quā cōfortet cor: (vt dixi) sed tamen adhuc superius contra eum probam theriacam conuenire: propterea q̄ licet ipso auctore/ theriacā essentialiter cor non roborēt: cōfortat ipsum accidentaliter. Tercia cōclusio theriacā quę cōuenit: vt corpus a plurimis egritudinibus tutum faciat: cum causam illarum egritudinum antecedentē resumere volumus: sepe in vīu esse potest. Quibusdā nō regulis obseruatis quas Balenus adducit. libello de cōmoditatibus

Liber primus.

bus theriacis: nam capite septimo et ultimo monetur: ne estate quis theriaca viatur: ne humores ad incendium pareat. Adducit Hippocratem in autorem: sub cane et ante canem molestus sunt purgationes etc. Secunda regula cauere infantes ab eius usu: quoniam eorum calorem naturalem dissoluit: et ipse fatetur se quendam infantem occidisse: propterea quod pater eius tyrannico iussu coegit Salenum inuicem filio suo theriacam dare. crederem quod per infantes intellexit eos qui septimum annum non excedunt.

Tercia regula, calidam terram incolentibus usus theriacis incommodus est: quoniam facile a calido hoc pharmaco dissoluitur: inquit Salenus.

Quarta regula ponitur ab Auerroio sexto colligit: quicumque theriacam sumpserit: non nisi quinque interpositis horis comedat. Intentio ergo Saleni est: regulas has assignare solum in theriaca aduersus materiales morbos a quibus solet defendi: si tamen theriaca necessaria esset: ut a peste defenderet: aut a veneno sumpto liberet: tempore et estate calidis sumi potest, et etiam estate minorum pariter. Nam Salenus loquendo de ipsa: prout defendere potest a veneno et a peste: commendat eius frequentem usum.

Rubrica. xij. Inquirunt an theriaca agat attrahendo/an expellendo.

Cum de cura apostematis venefici agamus/ remedium precipuum quod Apostematimedicetur Theriaca est dignum duxi: ut simul omnia que ad theriacam pertinent tractentur/ differere an ut theriaca ebibita aduersus venena possit: sic apostematum aut morsui venefico apposita possit: et apparet quod notia sit aut quod si ebibita: notia erit illimitata: et conuerso. Probo: quia aut theriaca aduersus venenum valet: propterea quod venenum attrahit et destruit: aut propterea quod venenum expellit aut destruit: si attrahendo agit: nocet si bibatur: si expellendo agit: nocet si venefico apostematum aut serpentum morsibus apponatur. Dico theriacam utroque conferre modo: et ebibita et apposita: patet autore Auicenna: quod de cura morsus serpentum ait: carne viperę comestam conferre morsui viperę: et xxv. cap. tractatus quinti sen. vi. ait: quod caro viperę cum ranis sic est apposita contra prodest viperę morsui. Et Salenus libello de comodiuanibus theriacę laudat theriacam ebibatam et appositam morsui canis rabidi. Sed contra: impossibile est idem simile ali cui rei fore: et contrarium: ergo impossibile est theriacam extra appositam et intus assumptam conducere: patet: quia extra appositam conferre nequit: nisi venenum trahendo: intus vero ebibita conferre non potest: nisi venenum expellendo.

In contrarium (ut dixi) stat Auicene sententia: qui nonnunquam affirmat: theriacam et medicinas que aduersus venenum possunt expellendo con-

ferre: ut Sen sarta/ quarti Tractam tertio ait: quod medicinas que venenis conducunt/ aut possunt complexione sua contraria/ aut proprietate ducendo venenum extra. et quinto canone loquendo de trochiscis viperę: ait. Soli expoliare trochiscos viperę a virtute et proprietate/ quam habent interficiendi venena. Nonnunquam vero affirmat similitudine quadam attrahendo theriacam conferre. patet/ nam ipse ait: quod adeps Locodrili prodest ipsi veneno: quia similitudine quadam attrahit ipsum: et caro viperę ipsi morsui apposita attrahit venenum. et capite de Bedagar ait: quod confert viperę morsui/ venenum attrahendo. Triariam sanissima volo. Primum affirmando theriacam/ et attrahere/ et expellere. Secundo affirmando theriacam solum virtute veneni expulsiuam habere. Tertio alios adducam modos. quo ad primum dico, quod ut ille qualitates elementales solum contrarie sunt que genere conueniunt/ et specie differunt: ut color: caliditas non aduersatur: quia genere ei non conueniunt: sic ille qualitates celestes contrarie sunt: que genere conueniunt et specie differunt. nam plantarum proprietates/ animalium proprietates non aduersatur: et quod hoc sit verum/ patet autore Auicenna. cap. de mithridato/ quinto libro, qui ait: theriacam conferre nimium serpentum venenis/ et non mithridatum. Arguo sic. Nulla alia ratione mithridatum non conducit serpentum venenis/ et theriaca sic: nisi quia theriaca continet viperam que genere conuenit serpentibus/ et specie varia est: et quia herbe quibus componitur mithridatum/ genere animalibus non conueniunt: sic nec proprietates herbarum conueniunt specie proprietatibus animalium: ergo eis contrarie non sunt. quippe forme iuxta naturam materie meriti/ a celestibus dantur: si herbe animalibus genere non conueniunt/ nec qualitates celestes herbarum celestibus qualitatibus animalium specie conueniunt. Sed contra sequeretur, quod herbe venena aduersus nos non forent: patet: quia genere nobiscum minime conueniunt: quod falsissimum est. Ad hoc/ iudicio meo sic satisfaciendum est. dico discrimen inter celestia et terrena esse: solum illa terrena inimica sunt/ que genere conueniunt/ et specie differunt: celestia vero in quodcumque agunt/ licet genere ei non conueniant. Nam celestia infima hec et immutata et variata: quamque eis specie non conueniant: inferiora tamen hec in celestia agere nequeunt: quod eis specie non conueniunt. Quod si non est: quod celestia lege plus prestantiora his inferioribus sunt/ efficacique actione eis prestant. quo fit ut ab eis pati minime possint. his disertis dico, quod plantarum proprietates/ quia celestes qualitates sunt: nos immutare valent: etiam licet nobiscum genere non conueniant. non tamen valent proprietatibus animalium aduersari: quia eis genere non conueniunt. Ideo mithridatum venenis serpentum non aduersatur: quia

De febre pestilentiali.

So. xxvij.

cis genere nō conuenit ⁊ Rapel⁹ nobis aduer-
fatur: non tamen alicui serpentum veneno ad-
uerfatur. Demum herbe veneficę in nos agere
valent: non tamē alicui serpentum veneno ad-
uerfari poffunt.

¶ Sed cōtra hoc/quis obijcere poffit, q̄ theria-
ca remediū nō erit cōtra viperę morfum. Rā vi-
pera q̄ in theriaca est/viperę nō aduerfatur: im-
mo ei specie puenit. Ad hoc rēpōdeo, q̄ vt Aui-
cena auctor/de cura liturgie loquendo: ſcimo-
nea caſtorco adiuncta p̄prietatem euacuādi co-
ſeram amittit: ⁊ acquirit p̄prietatem/qua ſicma
euacuet: ⁊ turbi adiuncti Zinziberi/ p̄prietate
tem ſicma groſſum educendi acquirit: quam nō
habebat: ſic viperā theriaca alijs medicinis ad-
iuncta/ p̄prietatem forſan acquirit: quā viperę
aduerfatur. His diſertis patet qualiter theriaca
intus ⁊ extra aduerſus venenum prodeſt: dico/
q̄ theriaca ſimilitudine generica/venenū quod
cūq; attrahit/ ⁊ ipſum attrahendo deſtruire in-
cipit: poſtremo vero ⁊ venenum pellit/ ⁊ pron-
tus deſtruit. Et ſic concedēdum eſt ignem prius
ad ſe ſpecies aque attrahere: poſtmodum vero
eas deſtruire. Forſan hoc i cauſa eſt q̄ dū lebe-
te aliquo coquit caro aut piſcis/ vñ aqua nām
ebullit/ ⁊ caro cocta eſt/ lebetis fund⁹ frigid⁹ eſt:
quia ſpecies ignis trahit aque ſpecies: q̄ a mo-
to lebetis ab igne cōfeſtim ſpirant/ manētq; ſpe-
cies frigide/ q̄ nō ſic facile ſpirat: quāq; aie amo-
tionis lebetis ab igne/ lōge plures ſpecies ignis
q̄ ſpecies aque fundo lebetis iberebāt. Demū
cum theriaca extra apponit: primo id attrahit/
q̄ cōuenit ei gñe. ſcdo q̄ ſpecie ei diſconuenit:
id necat ⁊ expellit. Et cū theriaca intus aſſumit/
trahit ad ſe venenū: ſed pri⁹ natura id deſtruire
incipit: quā attrahere. cui⁹ cauſa attractio vene-
ni in interiores partes non nocet: poſtmodum
venenum necat ⁊ expellit.

¶ Scdo affirmare poſſum/ theriacā ſemp vene-
num a ſe expellere: ⁊ cū apponit extra/ pōis me-
dianibus, quos Galen⁹ de pmo ſimplici medi-
cine diſtinctionis ſecūde/ ait extremitates venarū
pulanliū ⁊ nō pulſanlium eſſe/ theriaca innuma
corpōis intrat: ⁊ ſi inceſſu ſuo venenū aliquid
deſert: id necat. poſtmodū vero vapores illi q̄s
calor actuat/ venenū oē ⁊ deſtruit ⁊ extra pellit.
Et ſi q̄s dicat ergo tñ pderit theriacam apponi
mēbro ſano ſicut infirmo/ ſi vapores ei⁹ corp⁹
intrāt. Rēpōdet Hēnilis, q̄ mēbrū veneno infe-
cum/ latiores habet poros calidi veneni occaſio-
ne: quos theriacę vapores facilius intrant.

¶ Tertio rēpōdere poſſum: rē aliquā cōtrarios
effectus agere poſſe: quadrifariā cōiungere. Pri-
mo vnū de p̄ſe/ aliū de p̄ accidens agēdo: vt me-
dicina attrahit humores de p̄ſe: eos vñ euacuat
accidentalī cauſa. ſ. vim mēbroz expulſiua cō-
citādo: ſic theriaca trahit ad ſe venenū qd inter-

mit: poſt natura q̄ p̄ualet veneno deſtructo: id
extra pellit. Scdo cōiungit idē oppoſitos agere
effect⁹/ varijs parib⁹/ vt caulis cōſtringit ⁊ cua-
ciat/ ⁊ pſilū calefacit ⁊ inſrigidat: ſic forſan the-
riaca/ qui q̄uitates duę coeleſtes inſunt/ quarum
altera attrahit/ altera vñ expellit. Tertio p̄iungit
idē ob variā paſſi diſpoſitionē varię agere/ cāde
lē lūme ⁊ mēbrozū virtus alimentū attrahunt:
poſtmodū vero ſeculentā cui⁹q; ſumum expel-
lunt: ſic theriaca venenū in principio ſimile at-
trahit/ cum tñ id necat: tanq; contrariū id expel-
lit. Quarto cōiungit vnā rem partibus ſuis ſimi-
lem varios p̄ducere effect⁹/ ob varios coeleſtes
aſpectus: vt li magnes p̄tem vnā verſus ſep̄tē-
onem habeat: p̄ illa ferrū attrahit. rēſi partē aliā
verſus meridiē ortui ſuo habeat/ ferrū a ſe de pel-
lit. Forſan ſic theriacę cōiungit varios habere
aſpectus. concluditur ergo theriacam omni ſuo
vñ/ ſalutare generi humano auxilium fore.

¶ Rubrica. xij. In qua inueſtigat, an theria-
cę poſſit aliquid addi.

¶ Sed vt cōmodius vñ theriaca poſſim⁹/ in p̄-
ſeruanonem peſtis: hęc quęrēda ſunt. Pri-
mum, an liceat theriacę aliquid addere. Se-
cundū quorū nata annos conuenit/ ⁊ qua doſi ex-
hiberi debet. p̄mū paucis expediā. Auicenna re-
prehēdit Galenū/ quinto canone, eo q̄ addere
voluit medicinas aliquas theriacę. Auicenna
quanto colligit/ rēpōndit Auicennam, eo q̄ aſ-
ſi manu theriacę/ quā ſecit Andromacus/ nihil
addendū eſſe: ⁊ dicit q̄ nō vult ei credere. P̄to
p̄mo/ theriacā tres virtutes habere: vt dixi. P̄to
ſcdo, q̄ virtus qua roborat cor: ⁊ necat vene-
nū: ex oñi a forma mixtā q̄ accepta ⁊ determina-
ta ſimpliciū mixture inſurgit: q̄bus ſimplicib⁹
ſi additio aut amotio fiat/ vñ ei⁹ varia eſſet: nā
varia elemētōrum proportione: variū ex elemē-
tis mixtum inſurgit. Et vt infinite proportiones
qualitibus elemētōrum cōſiſtere queunt: ſic in-
finita mixta ex elementis varia emanare p̄nt: ſic
dicendum eſt/ q̄ theriacę forma ⁊ virtus a cer-
ta ⁊ determinata medicinarū proportione inſur-
git: quā variata variā theriacę virt⁹. P̄to ter-
tio, q̄ forma q̄ a ſimplicibus theriacę genita eſt/
non p̄ditur: niſi theriaca corūpat. Tūc ponitur
p̄ma cōcluſio/ theriacę additio bñ fieri poſſet:
Si dūtaxat ea vñ velimus vt materialibus con-
ſeruat egritudine: vt ſi velimus ea vñ aduerſus
capias debilitatē cōmode nūc muſcata ei addi
poſſet. Scda cōcluſio: q̄ maior vtilitas quā the-
riaca vt mur: eſt vt corroboret ⁊ venenū interi-
mat: niſi ſimplicibus quib⁹ addēdum nec diminū-
dum eſt: vt Auicenna cōtra Galenū probat. Ter-
tia cōcluſio theriacę poſt fermentationē pōt cō-
mode adiūgi/ cūq; res viſa fuerit medico cō-
uenire. Sz q̄ hęc Hēnilis aſſertio vñ apparet:
Et rano Auicē. ſuadeat q̄s ſcit an Galenus cui

Libri primus.

nostra medicina id debet: quod est cōprehendere numerum et pondus medicinarū simplicium/ quę theriacā cōponunt sicut andromachus. Nun quid non tanta fides danda erit Saleno; qui genus humanum docuit corpora sana/egra/ et neutra: signa sana/egra et neutra: causas sanas/egras et neutras cognoscere: sicut andromacho. Et si reuelatōe diuina Andromachus infidelis hoc habuit: sic eadē ratione et Salen⁹ habere potest. Et ideo licet Auicene theriaca (quam Andromach⁹ cōposuit) mirifica sit in vñ nō est: nec apothecarij eam dispēfant: sed solum eam quā Salenus fecit/ quę adducitur a Nicolao: et breuitati parcens vitæ receptas nō adduco: quia facile est eas legere. Restat Auicene rationē soluerę: quę est virtus theriacę sequit^r certam simplicium medicinarum proportionē. ergo variata proportionē variat^r virtus et forma. facile est respondere. Dico. q^d vt cōpletio insequit^r certam minimum proportionē/ nō tamē variata cōplexione intra latitudinē/ variatur clemētōrum proportio: immo manēte eadē tertio modo/ varijs etatibus: varia est complexio. quippe cōplexio quę insequit^r formam sequitur cōplexionem: quę insequitur materiam certa latitudine. Sic ergo concedēdum est. q^d virtus theriacę cōsequi poterit certam simplicium proportionem certa latitudine: quę si variatur intra terminos: nō ideo virtus alia insurgit in theriaca.

¶ Rubrica. xliij. De regulis obseruandis in vñ theriacę.

His omnibus disertis has regulas aduertat qui vult Theriaca vñ/ quando pestis prelagia adfuit. qui calidi temperatura sunt: calido tempore et calidos possidet humores: eam admixtam Zuccaro rosarū sumat: aut succo acetosus aut aqua rosarum modicoq^{ue} agreste adiuncto. Si frigidus temperatura sit/ frigidog^{ue} tempore eam vino odorisero bibat. et si infans sit/ qui non excedit annū: quantitate dimidij Scropuli eam assumat. et vltimo senio cōfecti eam vino assumant/ qualibet fere die. Affirmat Salenus/ de como ditatib⁹ theriacę: calorem senum augmentare/ et virtutem debilem roborare: quo fit/ vt dum debilitas/ occasione aliqua accidit/ theriaca nō cōueniat/ auctore Auicena de mor⁹ su vipere: vt supra dixi. Si tamē debilitas naturalis sit/ vt scilicet Salenus nimium conferre: et dicit calorem qui in dies extinguitur eis vñ theriacę reuiviscere.

¶ Rubrica. xlv. De etatibus theriacę.

Scđdo querit^r: quid medici sentiāt de etatibus theriacę: et q^{uā} etate ea vñ liceat. Dico. q^d de hoc licet indistincte auctores loquantur: ego paucis Auicene mentem aperiam. Theriacę narū omnium quę theriacā cōponunt: postq^{ue} vñ q^{ue} in minimas partes miscetur/ a dimidio anno

vñq^{ue} in annum integrū/ in mētra quadam inter se actione et passione/ forma quędā mirabilis acquiritur: quę theriacę forma dicitur. cui tres ille virtutes/ de quibus memini/ adscribuntur. et ratio quę assignari a philosopho naturali de hoc potest/ iudicio debili meo est hęc. Auctore Auerroi libello de theriaca: Sol virtute sua fauet medicinarum simplicium actioni: et quia sol dimidio anno aspectu oppositionis varia affluencia his infimis reb⁹ preest: forma vñ in theriaca gignitur a formis simplicium. quippe q^{ue} sol a dimidio in dimidium annum inferiora hęc/ varijs afficit qualitatibus. quo fit vt medicinę quę miscentur hyeme: Fautē sole estate/ ab ipso met sole communē quandā formam producant. et hoc in causa est. q^d medicinę omnes/ quę per fermentationem cōmūnem vñam sibi formā vendicant/ a dimidio in dimidium annū id faciunt. ideo opiatas medicinas: nō nisi dimidio transacto anno licite vñ possumus. quoniam virtus opij ante dimidium annū semota ab alijs/ nimium nocere potest. Transacto vñ dimidio anno: quia medicinę opiatę vñicā formam habēt/ quę sic continet virtutes calidarū medicinarum vt frigidarū: nō tantum nocent: quantum si frigiditas illa formalis esset. Et hęc formę theriacę acquisitio/ dimidio anno fit regionibus calidis ob nimiam aeris vñionē/ et solis vigore. Regionibus vero frigidis/ non nisi vñno integro transacto anno theriacę forma acq^{ue}ri potest: ob modicā et aeris frigiditatem/ et solis elongationē. Et q^{ue} anno vñno sol motum proprium quo vñuersum regit complet: sic anno vñno motum medicinarū simplicium: quo formā theriacę generare cōnat^r implet. Demū regione frigida/ vñica forma cōmuni/ anno vñno/ theriaca: et q^{uā} opiatę medicina informat. et regionib⁹ calidis anno dimidio.

¶ Ex hac prima nature actione. cui ars administrat/ etates mēsurantur quę sequunt^r. et vt theriaca illa/ q^{uā} dimidio anno formā vñā cōmūnem possidet: sic vñq^{ue} in decimū annū adolescens est/ et decimū nata annū vñq^{ue} in vigesimū/ iuuenis et fortis est. a vigesimo vñq^{ue} in trigessimū/ primū senū intrat. A trigesimo vñq^{ue} in alias posteriores etates debilis nimis fit. et theriaca quę anno vñno formā vñam cōmūnem habet: vñq^{ue} in vigesimū annum adolescens fit: et vigesimum nata annū vñq^{ue} in quadragessimū iuuenis et valida redditur: a quadagesimo vñq^{ue} in sexagesimū prima senectus affecta est. A sexagesimo vñq^{ue} in posterū panus amittit virtutē. Nā vt auctore I hypo. Embrio qui triginta et quinq^{ue} dieb⁹ animā suscipit: duplo ipse/ scilicet septuaginta mouet/ et triplo tempore/ scilicet. ccc. diebus erit in lucem: et qui formam suscipit quadraginta et quinq^{ue} dieb⁹: nona ginta mouetur. et. cclxx. dieb⁹. i. nono mēse nascitur: sic theriacę coniungit^r: ea quę dimidio for-

De febre pestilentiali. Fo. xxviii.

maturo anno/ca ppositiones breues etates sequētes possidet: et quę vno formatur anno longas. Et si quis querat/si thiriaca a dimidio anno vsq; in annum integrū formam cōmunicem suscipit: cur tres illas virtutes (quas habet) nō confestim eas fontes possidet. Dico q; vt Ambruoni nil quod pertineat ad substantiam eius deest/co instanti pmo quo anima eius regit artus: desunt tamē ei plurima quę ad compositionē eius faciūt. Sci licet mēbrozum compositio decens/humiditas eius excessum diminutio: caloris qui prę nimia humiditate oppressus est: excitatio quę omnia varijs acquiruntur etatibus: cuius causa philo= sophi duodecim etatum septenarios/duodecim anni mēsis comparāt. vt Ianuario in fructuosa terra est: sic puer qui annū septimum nō excedit/solū vitam sensitiuam et aliuam agit: intellēctua vero psonis instructa est. Februario terra cor: quę imposterū paritura est/impregna ri videtur: sic puer a septimo vsq; in quatuordecim annū/pimis rudimentis alliciendus est. Et vt Abartio pullulant herbe: sic qui vigesimū natus est annū/animi officijs et virtutib; insigniri debet. Apulii prata florēt: fruges crescunt: sic qui vigesimū octauum natus est annū/ anime donibus instruit: vigetq; florida iuuetas. Abaio terra fecunda est/omnis celestis afflucta ornat: sic qui trigessimū quintū annū natus est/omni et corporis ornatu/et animi officio fungitur. Iunio iam propemodū fruges maturescunt: sic qui annum quadragesimū secundū natus est/optimam videndi habet rationem. Iulio fruges tanq; p̄ficiē mētuntur: sic qui quadragesimum nonum annū natus est: magnam prudētā acutitatis p̄ se fert. Augusto semina et fructus plantarum qui fines arborū sunt maturescunt: sic qui quinquagesimū tertium natus est annū/circa res agendas et faciendas maturo vitur cōsilio. Septembri semina et fructus in cōmodum hominū referuntur: sic/qui sexagesimū tertium nat⁹ est annū cōsilio et prudētā ceteros instruit. Octobri arua frumētō mētuntur: sic qui sexagesimum natus est annū/talem vitam agere debet: vt mētat opera quę bene egit. Et vt alijs duob; mēsisibus terra orbata est: sic qui septuagesimū annū excedunt orbati, et tanq; inutiles censent. Et estā se David. psalmo. lxxviii. Anni nostri sicut aranea meditantur: dies ānorum nostrorū in ipsis septuaginta anni. Si autē in potētijsbus octuaginta anni: et amplius corū labor et dolor. sic thiriaca: q; formā substantialē possideat: vnū aut dimidium nata annū: desunt ei plurima quę ad adgmentanda vires eius p̄necent. Et alidior: cū indices sit/et opij frigiditas: quę forsā ei impedi mento est/coeretur: et vires eius augent. Clep est q; Aicena ait q; apud aliquos imiores spectatur iusamentū ei⁹ possit sex mēses: sed de hoc

demonstratio fieri nō potest, hęc sint ad mētem Aicene de etatibus thiriacę dicta. Balen⁹ vero aliter de thiriacę etatibus sensu/libello de cōmoditib; thiriacę. cap. ij. Nam ait, q; completur digestio thiriacę duodecim annis: et q; sit fortis vsq; in trigessimū, in quibus verbis Balenus voluit: q; q; thiriaca ante duodecim ānos fermentata sit: complementum tamen et perfectio eius non nisi duodecimo apparct anno.

His disertis paucis dicā thiriacę vsū quoad oēs eius etates. Dico pmo, q; thiriaca ante sex mēses vel ante annū/quādo formā cōmūne non habet solū in vno cōcūit casu: scz in spūto sanguineo. Nam Balen⁹. v. d. ingenio. et libaliabas decimo theo. cap. v. et Aicena. x. sen. tertij d. spūto sanguinis affirmant remedium esse dare thiriacam: quę quattuor mēses nō excedit ei: q; sanguinis spūto infestat. Raro est: q; thiriaca non fermentata occasione opij sanguinē congestum reddit: et venam eruptā coire facit. Et ego nō inueni aliquem aliū casum in quo autores inbecit thiriacā non fermentatā conuenire: nisi q; conuenit etiam dissenterie calide.

¶ Rubrica. xvi. An thiriaca prosit aduersus immoderatum fluxum.

Ed quia dubitasset aliquis, an thiriaca non fermentata conducatur aduersus immoderatum fluxum/quę farmacū immoderatū exhibitum fecit: et apparet q; sic/pmo auctoritate et ratione. nā Aicena sen. iij. p̄i. cap. vj. ait. Dē ei qui immoderatū fluxum habet thiriaca recens aut filonium. ergo vt filonium occasione opij prodest: sic si thiriaca prodest occasione opij/recens erit. enā ea rōne: q; solum thiriaca ante fermētationem sensum mēbra hebetat: et vias coartat/et humorū et medicinę furā reprimat: et virtutē expulsiuā pharmaco cōcitatā coeret. quibus omib; causis medicina sine freno excessum facit fluxum. Et tranū huius iubet Aicena. v. libro vbi ait. Abaio: nota q; thiriaca recens et fortis est: sumit ex hoc: si coeret fluxū vētris excessiui quem farmacum sine freno fecit. et si nō reprimat fluxum: quod est antiqua et debilis. ergo p̄ recentem et fortem thiriacam/fermentatam intellet. Nam alias non necessario: si recens bona non esset/antiqua esset. quia posset esse fortis et bona. Enam per thiriacam recentem fortem et bonam: intellet fermentatam/quonā antore ipso libello de virib; cordis. penultimo capite/Thiriaca recens non fermentata nullius quasi inuamēti est. hoc etiam sensu Balenus libro de cōmoditib; thiriacę. Hugo sen. iij. p̄m. Visus est mihi optime cōtrouerfiā hanc tollere: ait q; thiriaca ante fermētationē/et post fermētationem/fluxum reprimat excessiui: quę farmacum immoderatum fecit. qm̄ excessu⁹ a pharmaco fluxus bifariam contingit: aut quia medicinē licet bñ dī-

Liber primus.

et sunt) ob nimiam earum quantitatem excessum fecerunt fluxum: ut si Rhabarbari mane casie nimia quantitas offerat: aut quia medicinæ quæ excessum fecerunt fluxum/natura sua laxatius, male, et veneficæ sunt. ut Agaric^{us} malus/turbat, Scamonea, Colocynthis, Electrii, Eula, Abzereon, Artanita, Ferula, Catapuna maior, aut minor: et quodcumque lacticiu. Tunc ait, quod ex cellulo fluxum/quæ medicinæ bñdictæ fecerunt: ob exuberantiam earum quantitatem/theriaca ante fermentationem conuenit: ut reprimat farmaci potestatem/ut costringat/ut apertas vias obturet. ex cellulo tamen fluxum/quæ medicinæ veneficæ effecerunt/theriaca inueniuntur fortis succurrit: ut venenū et malam illam qualitatem/qua membra male affecta sunt coherceat. Et quia sepius contingit farmaci nimium enacuare: ob id quod medicina laxatiua et venefica est: ideo sepius contingit theriacam fermentationem conuenire. Et Galenus et Auicenna theriacam quæ conuenit fluxui vetricis recentem vocauerunt ipsam: ad antiquam et debilem comparando.

Capitulum xvij. In qua inquitur quo casu conuenit theriaca fermentata.

Nunc agendum est, quo casu conuenit theriaca fermentata et fortis: quæ Galenus recentem vocat. capitulum ij. de comoditatibus theriacæ, et libaliabas. r. Theorice. capitulum v. affirmant theriacam fermentatam fortis a duodecimo anno vsque in trigessimū: aut a quinto/aut a septimo vsque in trigessimū: aut libaliabas. conuenire omnibus eis quos serpentes/aut canis rabie furēs momordit/aut veneno offensi sunt.

Capitulum xvij. In qua inquitur quo casu conuenit theriaca fermentata. Tunc agendum est, quo casu conuenit theriaca fermentata et fortis: quæ Galenus recentem vocat. capitulum ij. de comoditatibus theriacæ, et libaliabas. r. Theorice. capitulum v. affirmant theriacam fermentatam fortis a duodecimo anno vsque in trigessimū: aut a quinto/aut a septimo vsque in trigessimū: aut libaliabas. conuenire omnibus eis quos serpentes/aut canis rabie furēs momordit/aut veneno offensi sunt. **Capitulum xvij.** In qua inquitur quo casu conuenit theriaca fermentata. Tunc agendum est, quo casu conuenit theriaca fermentata et fortis: quæ Galenus recentem vocat. capitulum ij. de comoditatibus theriacæ, et libaliabas. r. Theorice. capitulum v. affirmant theriacam fermentatam fortis a duodecimo anno vsque in trigessimū: aut a quinto/aut a septimo vsque in trigessimū: aut libaliabas. conuenire omnibus eis quos serpentes/aut canis rabie furēs momordit/aut veneno offensi sunt.

maci sua nimia quantitate excedens fecit/ p. d. d. egritudinibus vero omnibus non veneficis ut palus, epilepsie, spasmo, quartanæ infestæ/colicæ/et theriaca prima senectute affecta conducit.

Capitulum xvij. De dosi theriacæ.

Tertio principaliter queritur, qua dosi debeat ea vni aduersus potiones lethales/et serpentum morsus: et aduersus egritudines omnes quibus simplices eius medicinæ inuaniuntur: et aduersus pestem quam timemus venturam. Dico primo cum Auerrois libello de theriaca et quinto canone/et libaliabate. r. Theorice, quod venenis haustus et serpentum morsibus/plus theriacæ quantitas offerri debet: quod quocumque alio casu: quod venenū veneno obstat. quo sit, quod ut tam graui veneno obstat possit/et nimia eius quantitas necessaria est. Dico secundo, quod theriaca/quæ sanis puenit/ut a veneno defensetur/aut a peste erigua quantitate offerri debet: et minori quod quocumque alio casu. quoniam ut dixi ea quantitate danda est: qua cor confortet/et suo veneno non offendant. Dico tertio, quod theriaca quæ prodest egritudinibus omnibus quibus simplices medicinæ conducunt/quantitate illa exhibenda est/quæ mediū inter extremam tenet. Auicenna assignat pro dosi contra venena haustus et morsum reptilium ab aureo. ff. vsque ad aurum. in omnibus alijs non habet Auicenna dare plusquam fabam vnam/aut lupinum. et autore libaliabate. r. pract. aduersus serpentum morsum/quantitas auclanæ prodest. iij. s. vini cocti. aduersus canis rabidi morsum dragmā. j. cum dragma vna cineris cancrozū summatum. Aduersus scorpio nis morsum. s. j. Aduersus epilepsiam quantitas fabæ. Aduersus cephalicæ lupini/quantitas puenit. Hic tamen propositio reperio duo quæ sibi aduersa sunt. Ex eis quæ dixi/immixta quæ minor theriacæ dosi conuenit sanis: ergo non ultra lupini quantitate sumenda est, hac namque quantitate agere potest/et non qualitate: et veneno suo non offendit. Auerrois tamen qui ponit damnat theriacæ vsum. vi. colligit assignat dragmā vnam in dosim eius. Denique si deus peste nos corripit ob peccata et scelera nostra: sic miseratione sua theriacam generi humano reuelauit: tanquam vnicum eius presidium: quæ si omnibus temporibus et etatibus regulis superius assertis sumatur quantitate minori quam dragma: sola hæc vna medicina a peste liberare potest.

Capitulum iij. De Bolo armeno.

Secunda medicina cui post theriacam excellentiam medici ascribunt/est Bolus armenus. de quo ait Rasis. xxx. conueniens habemus exerto quod Kayler. i. bolus armenus confert mirabiliter epidemice cum datur in potu cum vino sublimi/et non adest febris: et nunquam vidi aliquem primum medicinam

De febre pestilentiali.

Sol. xxix.

hanc/qui nō liberat/ab ea/auxilio dei/et potētia eius. Et Auicena. ij. canone capite p̄p̄uo ait, q̄ plures iam sanati sunt ex pestilētia magna p̄pter consuetudinē bibendi ip̄um cū vino subtili. et ait, q̄ si bibatur in pestilētiā febre: necessariū est vinum vt ad cor deferat. Illū cum aqua rosa rūm admisceri Salen^o summo opere approbat: et inbet vt aceto aque admi^o xto sumatur. Itegu^o le obseruandē in eius vsu sunt. Prima q̄ febris non adit: vt dixit Rasis. Nā grauedine et siccitate sua veneficum vaporē cōgestum reddit: qui offendit cor. ideo caueant ab eo q̄ febre pestilētiā corripuit. et q̄s Auicena iubet: vt eo vitatur qui febre pestilētiā offendit: minus est Rasis dare fidē, cū recitiores oēs medici cōueniunt. Secunda regula, caueant ab eo oēs illi qui pectoris vias habet: vt Dithomā difficultatē anhelitus/ tūssim et asma et reuma quod a capite descendit: nam his casibus materas coartat: et eas pectoris vias intrare facit. Et postq̄ alia auxilia sunt que vices huius medicaminis gerere possunt: caueant ab ea oēs qui pectoris inualitudinibus male valēt. Tertia regula, q̄ frigiditas possidet tēperaturas/ et flegmatici nimii sunt: a Bolus caueant armeno: si structurā pectoris habeat. et causa clara est. Bolus Bolus armeni sit ab. J. vles in. 3. j. colericis estate bolū armenum sumat aqua et aceto. Flegmatici et hyeme vino. Sētilis tamē dubitat: si Bolus armenus verus reperiri possit. Bis in septimana a colericis et estate sumendus est: semel vō a flegmaticis et hyeme. Et si quis querat quā ratione lūm hoc tantā vim habet defensandi cor: a peste: dico q̄ huius rei si cur ceterarū causa nos latet. Samus cordi prestare mirificā vim obstandi veneno/ forsan x̄m ten eius vni/ et roborat siccitate sua: aut p̄p̄rietate sua: aut forsan vapores aliquos qui cor circumstant dū pestis timet: si venenosi sunt eos resprimit duritie/ et siccitate/ et viscositate.

Capitulum. ij. In quo ponit quandā medicinam compositam multū inuicem.

Ertia medicina que omniū plūs a veneno liberat: et a peste defendit: obseruatione lōga inuēta est, qua Romani vtiūt: et existimāt multos a peste euadere: hi qui eā sumunt. Et ego cum video tot pulueres et antidotas medicis adduci: volui solum antidotum hoc referre omniū p̄ciosissimū: cui par nō inuenio. R. Diptami/ vici Quercini/ radicis colesie/ Ana. 3. ij. radicis Arbuti triū et Libani. 3. j. Tormentile. 3. j. ff. Ollis de corde Leroni. 3. j. Loricum Ibiacinthorū et Zafforūm triū et Libatorūm. 3. ff. Limaturē Eboris. g. xv. Bolus armenici. 3. j. ff. Limaturē auri purissimū. 3. ff. Adhiscant/ obseruenturq̄ vitro vase. si semel in septimana. 3. j. huius pulueris sumant

tur/ a peste liberat/ cor roborat: et p̄ciosissimam medicinā Itali oēs eam existimāt. Dolerici/ et q̄ calidi sunt. 3. ij. sumant: flegmatici. 3. j. et qui frigididi sunt. Pucri. 3. ff. hyeme. 3. j. conuenit estate 3. ff. hyeme aqua accitose et arbuti sumi debz: estate/ sirupo acetositis citri.

Capitulum. v. In quo docet hanc medicinarum commodissimum vsum.

Iri medicinas quatuor quibus si quis vitat magnam sibi vim aduersus pestē cōparabit. scz puma cōmunes pillule que sū humas non pueniūt cūm scūq̄ etas et cōditionis sint regione quacūq̄ et tēpore/ modo quo superius cum de hoc agebat disertum est. Scda est theriaca, que omnibz huius seculi hominibz conuenit: eius variata quantitate variatq̄ eius sumptionis modo. Tertia est, Bolus armenus/ cui deus tantam vim prestare voluit. Quarta est, puluis iste p̄ciosissimū. Abodus qui obseruari debet in harum rerū vsu est, hyeme sumant semel septimana pillule/ theriaca bis, Bolus armenus semel/ semelq̄ puluis, estate sumant pillule: si excessiva vigeat caliditas/ et calidus nimis homo sit: semel quindecim diebus theriaca semel in septimana, bolus bis. Sed hec omnia iuxta variā hominū naturam et conditionē/ et iuxta variā anni tempora coniectura quadā/ consideranda sunt. Diebus autem intermedijs hyeme si quis vsus fuerit quantū dragma dimidia Diptami herbe vino epota: p̄sertim si frigiditas tēperatura sit: marimum sibi p̄stidium cōparabit. Nam v. Galenus ap̄ arim^o de ea recitat Lap̄e in creta p̄culse veneficis telis herbā dictam Diptamū comedūt/ et veneficum telum hoc eis non nocet: et si herbam hāc nō inueniūt confesum moriunt. De ea Clergilio. xij. eneidos mirifica recēset. Prodest etiam hyeme Laricas duas, Rines tres, solia Rute viginti/ additis Salis. g. tribus sumere. Antiquos olim adeo approbant hoc: vt p̄ magno autores habeant inuenisse Pompeium in scrijs ap̄ vbi dati regis secretū hoc aduersus omnia venena. estate vō conducit succū scabiose sumere: et acetosam et succum eius. Nam si vncie dūe alterius succi sumantur: mirificā potestate habet aduersus quodcūq̄ venenū. Clere semē citri aqua Bulgose et Acetose/ et rosarū aspersum sūme p̄dest. Demū qui pestē timet, quia iam propemodum pr̄stat fores: septimana qualibet assumptis pillulis: Theriaca: Adithridato re: Bolus armeno: et puluere dicto. Et si hyems sit: tomentū puluere aut sicibus et uncibz vitat. Et si estas sit/ vitas alias medicinas acetosam/ et eius succum: aut scabiosam/ et ei^o succū sumant. vere semine citri vitatur. Hec de p̄cautione pestis dixi et de theriaca. vt proposui.

Liber primus.

Tractatus Quartus. De curatione pestis.

Capitulum primum. De regulis observandis
in curatione pestis.

Let superius:

cū de precauendō agere-
tur: dixerunt iter tres me-
dici intēiones: scilicet custo-
dituam, curatiuā, et pre-
seruatiuā: quibus me-
dicus arte mediante cir-
ca propriū subiectū: sci-
licet corpus humanū: circa tres eius passiōes
agit: sanitatem custodiendo, neutralitatē preser-
uando, egritudinē curando: precipuam inten-
tionem sanatiuā esse: deinde preseruatiuam pos-
tremo curatiuā. Hunc ostēdere volo curatiuā/
quoad medici operā precipuam esse. nā ut agēs
naturale si vniocum sit: solū passum sibi simile
reddere intēat: et similem formā generare. tamē
accidentaliter: quod nequit passum sibi simile face-
re: nisi aduersam abiciat formā. ideo prius cor-
ruppit oppositam formā: quā propriā efficit. Cu-
ius causa nō minus philosophi corruptiōis mo-
tum naturālē cēsent: quā gērationis. sic medicus li-
cet principaliter sanitatē custodire intendat: nō
nisi aliquando prius egritudinē abiciat: id face-
re potest. ideo intentio curandi tā precipua: ut
custodiendi ei est. et ut agēs naturale a corruptio-
ne incipit ut generet: sic medicus egritudinē de-
struit: ut sanitatem tueat. Operē precium ergo
est: non minora solertia de curandō pestis agere/
immo maiora quā de preseruatiōe.

Capitulum. De intentionibus observandis
in curatione pestis.

Quia autem Saleno/mono de
ingenio/communes curatiue inten-
tiones tres sunt: quas si medici ad-
uertant: propriam sanitatē egrotan-
ti promittere possunt. scilicet aut Sa-
lenus, ut medicus egritudines oēs
destruere possit: hec tria mētē habere debet. Pri-
mo cognoscere cōplexionem egri dū sanus est.
Secundo essentiam egritudinis comprehendere.
Tertio aeris temperiē aut distemperiē nō igno-
rare. Et si quis querat cum septē sint res natura-
les: scilicet elementa/complexiones/humores/mem-
bra/spiritus/virtutes/et operationes: et quat-
or secundarię: scilicet etas/habitus/serus/co-
lor: quas nisi medicus comprehendat: rationē sa-
nitatis ignorabit: cur Salenus solū monet cō-
plexionē cognoscere: et cum sint sex res non na-

turales/aer/cibus/et potus et. et septem secunda-
rię: scilicet etas/regio/ars/ludus/comes/balneu/
consuetudo: cur solū Salenus meminit de aere: Et
cum tres sint res pter naturā: cur solū dixit mor-
bum esse cognoscendum. respondet Salenus co-
dem. cap. quod solum egritudo est amouenda et sa-
nitas custodienda: ideo cōuenit medico cōple-
xionem cognoscere: ut eā custodiat: et morbum: ut
destruat. Et quia nec sanitas custodiri nec egrit-
tudo amoueri sine aeris temperiē attingi potest: ideo
medicus solum has tres intēiones aduertere te-
netur. Et profecto si quis animaduertere velit: cur
Salenus solū meminit de his tribus: videbit quod
nemo cōplexionem optime comprehendere po-
test: nisi septem rerū naturalū et secundarū sciē-
tia peritus sit. Nam autore Saleno primo de ac-
cidēt. cap. i. de mētē ypoocratis. sanitas est opti-
ma cōpositio: et morbus est cōpositio pter na-
turam. Et scōdo capite exprimit ypoocras men-
te: dicens tribus cōpositionibus corpus nrm con-
stare: prima qua humores et elementa et elemēta
tis gēratione quadam cōponunt. Secunda qua
membra simplicia ex humoribus constant. Tertia
qua totū corpus ex omnibus membris vniū sit et
resultat. Tres istę cōpositiones si tales sint: quę ad
perfectā corporis humani rationē ptiueant: cor-
pus id sanissimū erit. ideo dixit sanitatē esse cō-
positionem naturālē: id est consistere in optima
hac triplici cōpositione. Et quia cōplexio tota-
lis per coalterationē et coalterationē ab oibus
mēbris simul iūctis prodit: Sequitur quod nemo po-
test cognoscere cōplexionē: nisi elemēta et hu-
mores qui mēbra componunt: et membra quę totū
corpus integrant: et virtutes/et operationes/et spi-
ritus: quę omnia sibi mēbra vendicāt: cognoscat.
ideo solū meminit de cōplexione. Etiam si quis
morbum essentia sua cognoscat: non ignorabit et
causas et effectus eius. Etiam nemo aeris tempe-
ricum cognoscere potest: nisi comprehendat quas
varias temperantias sibi varia anni tēpora/varię
regiones/varię quadre diei sibi cōparent: quę sint
alimentoium nature/varijs regionibus/quis ex-
creuit modus: quę in vigilando et dormiēdo re-
gula obseruari debeat. Quā nemo medicorū
hec tria cognoscere potest pfecte: nisi omnium ha-
rum rerū sciētia pcedat. Deinde Salenus
eodē cap. enarrat quātum ad medicum ptiueat
has intēiones tres aduertere. nam ait: quod in egrit-
tudine quacūque si aer fauet morbo: insurgūt ini-
mici duo contra cōplexionem et virtutē: et si aer
fauet cōplexioni et virtuti: insurgūt inimici duo
aduersus morbum. Quis causa facile medico erit
presagire, si hec tria cognoscat de infirmi successu.
Quāntū inter sit medici cōplexionē egri cogno-
scere dū sanus est: docet Salenus primo prono-
sticorū cōmento. et iiii. quo in loco monet medi-
cos oēs: ut aduertāt quę ibi dicit. Si velint certam

sanitatem promittere/aut moriē infirmis p̄sagi
re: quod ego paucis exp̄umam. nō est aliquod
corporis mēbra: cui planeta aut sydus aliquid
coeleste non p̄gessit/et dominat: vt testant̄ astro-
nomi. Et quia difficile est, q̄ gñationis tempore
sydera omnia/ q̄ singulis mēbris dominātur:
foelicia esse: immo nōnulli gradus puteales/ nō
nulli obscuro: et azemena sunt: sic fere impossibi-
le est/ tam sanū nasci hominem/ tamq̄ tēperatū,
quin aliqua mēbra male affecta habeat: sc̄z qui-
bus sydera in genitura male illis mēbris fane-
rūt. quo fit/ vt si Leo infelīx in coelis sit: natū le-
uissima causa egritudinibus cordis corripit. Et
sic o ceteris. ideo monet Salen⁹/ q̄ quāq̄ p̄po-
crates affirmet, q̄ q̄ stridore dētes cōcūnt: et q̄
oculis inuolūtariē lachrymas effundunt: et qui
aperis oculis dormiunt/ p̄oximi mori sint: ne
decipiamur, nam forsan genitura, alijs cerebrū,
alijs musculi, qui mouēt oculos aut qui mouent
genas etc. male sani sunt. Cuius causa accidentia
illa vi morbi nō contingūt/ sed a natura. Et Aui-
cena. ij. sen aut. q̄ sunt plurimi hominū/ quorum
pulsus varij et inaequales sunt/ et tamē sunt eis na-
turales. Et ego noui Antonium Abussensem:
cui lingua plurius debet: qui oēs pulsus
inequalitans/ sc̄z et varijs pulsationibus/ et ea-
dem pulsatione sub varijs digitis: et eadē pulsa-
tione sub eodē digito habebat, qui tamen bñsa-
nus semper fuit. P̄p̄ter ergo complexionē to-
tius corporis/ et omnium mēbrorum cognoscere:
vt medic⁹ sciat q̄ accidentia a natura cōiungant
sc̄z a coelesti affluencia: quae autem a morbo.

Caput. iij. In quo inquirir quot sint
pestiferi morbi genera.

Is dicitur qui peste infecto sub-
uenire vult: has tres aduertat in-
tentiones. de acre iā dixi in parte
conseruationis. de aduertentia com-
plexionis si possibile et facile me-
dico sit/ pulsus eius cui curā ha-

bere vult in sanitate sepe tangat: et omnium mem-
brorum complexionē et virtutē summā aduertat
studio. Sed q̄ nunc ad libellū hunc pertinet de
cognitione pestiferi morbi: quo ad omnia q̄ ad
essentiam eius spectant agere: p̄mo queritur,
q̄ sint morbi pestiferi genera: quibus genus hu-
manū molestari solet. dico aliter cēsendum esse
cum Auerrois: aliter vero viam insequendo cō-
muniem. Nam Auerrois (vt superius memini) il-
las oēs egritudines veneficas cēset et pestiferas:
quae nūmū a natura nostra discedunt: quorū mi-
nimoꝝ p̄portio proportioni minimorū nostri
discedunt. ideo quēcunq̄ egritudines graues
sunt et interimūt: quēcunq̄ sint pestilēnales cen-
sentur. quo fit vt apostemata iteriora oīa: q̄ peri-
culum protendūt/ Apoplexia, Epilepsia/ Lō-
licā malā, Placurem/ veneficas egritudines vo-

cat. Et si quis querat si oēs egritudines q̄ pericu-
lum minant: et nūmū a natura nostra discedūt/
pestilēnales cēset: quo modo vocabit morbū qui
plurimos eodē modo male habet: et plurimos in-
terimit: quē nos pestilēnalem dicim⁹? quod dū
crimen erit inter hūc morbum/ et morbos quos
ipse pestiferos vocat: propterea q̄ nūmū a na-
tura nostra discedunt: etiā si plurimos non infe-
stent et interimāt. Dico intētiōē Auerrois esse:
morbos oēs qui nūmū nobis inimicantur et dis-
cōueniūt: pestiferos vocare. Sed nōnunq̄ mor-
bi isti rari contingūt: et rari occupāt homines.
sc̄z quando a causis eueniūt particularibus. nō-
nunq̄ vero aer discōuenit nobis: et tunc q̄ plu-
rimi sunt q̄ aerem illum inspirāt: plurimi sunt q̄
aere illo inficiunt. Sed nō plus pestilēns cēsen-
sus est morbus ille ab aere cōmuni tueniēs: q̄
morbi qui a causis partialibus accidunt. nisi for-
san vñ hoc discrimen est: q̄ cum aer qui nobis
discōuenit intrat cor: plus offendit q̄ quēcunq̄
alię egritudines pestifere. et p̄fecto nisi medi-
cis omnibus aduersaret: dicerem hanc Auerrois
opinionem veram esse aut saltem sustētabilem.
Et iam sequendo cōmunē, dico/ oēs has egra-
tūdines pestiferas esse. Apostemata aliq̄ vt An-
trax et Carbunculus/ de quib⁹ nemo ambigit/ co-
lica pestifera/ de qua meminit Auenia p̄ma. vi.
terij. Febres pestiferae sine apostemate acuta se-
pe cronica nōnūq̄/ apoplexia/ epilepsia/ de qui-
bus meminit Rasis in diuisionib⁹ squināta/ de
qua meminit Abenzoar. ij. Thelisi/ et vermes/ o
quibus idē Abenzoar dissentientia: de qua omnes
meminerunt. Placurem/ quā recentiores medi-
ci nō sine autorum mente aliquādo pestilēna-
lem cēsent. vlcera putrida/ de quib⁹ p̄p̄ocrates.
Salenus, et Auenia meminerūt. De p̄cipuis
harum egritudinū quae pestifere esse possunt/ cu-
ram agam: saltē de eis quibus intentiones cura-
tūe varię existunt: et p̄mo de apostemate pes-
tilēnali inuam faciam.

Caput hoc ostēdit q̄ necessariū medico sit de
apostematibus agere: vt huius venefici aposte-
matis cura ipsam latere non possit.

Caput. iij. In quo adducit aduertentiam
quandā in cura apostematans necessariam.

Et et apud eos/ qui affirmant scien-
tiam practicā et speculatiuā penes
subiectū differre: et q̄ ad scientiam
practicā pertinet de subiecto ope-
rabili a nobis agere: et ad scientiam
speculatiuā pertinet de subiecto nō operabili
a nobis tractare: et q̄ ex principijs speculatiuis
elici nō potest cōclūsiō practica: tota medicina
philosophia moralis/ et theologia sacratissima
practica sciētia est. et tota philosophia theozica/
scientia est: ob id q̄ scientiē illę de subiecto ope-
rabili a nobis tractant: sc̄z medicina de sanitate

Liber primus.

a medico inducenda philosophia moralis de virtutibus, quibus anima instrui debet: sacraissima theologia de gratia/fide/et charitate. Illa vero scilicet philosophia naturalis est subiecto tractat: cuius principium actionis natura est: et non nos. Diffinita opinione hac: quod apud sanctum doctorem/scientia practica et speculativa penes finem differunt: cui conveniunt Avicenna et Gregorius de Rimini: nam auctore Aristotele/intellectus/speculativus extensione sua fit practicus. Et eadem enim propositio/nescit philosophia naturali habere in medicina habetur: sed ille ab intellectu speculativo consideratur: iste vero ab intellectu speculativo cum extensione et referendo ipsas in opus fit practicus/et diffinitio medicinarum. scilicet medicina est scientia quam humani corporis dispositiones noscunt: viresque partem illam diffinitio physica est et non medica. Nam subiectum in philosophia naturali/scilicet in philosophia corpus mobile est quocumque motu: ergo ut liber de generatione/qui tractat de augmento et decremento motu/tanquam de proprio subiecto/liber physicus est: quia omnia que libro illo habentur/subiecto illo includuntur: sic canon Avicenne qui tractat de corpore humano mobili motu alterandis ad sanitatem et egritudinem/tanquam de proprio subiecto: liber physicus est: et omnia que canonem includuntur: cum nulla rationalis scientia subiectum excedere debeat: ad philosophum naturalem pertinere. Sed propterea quod additum est in diffinitione illa ex parte qua sanatur vel ab ea remouetur: ut habita sanitas consecratur: totus canon Avicenne ad scientiam practicam pertinet: et non ad theoreticam: et totus liber medicus est: et non physicus. quoniam intellectus speculativus qui considerabat corpus humanum mobile sanans et egritudinis motu/extendit considerationem illam ad opus: cuius causa practicus fit: et tota scientia practica redditur. Demum canon Avicenne physicus est: nisi hec postrema verba addita forent. quo fit quod ut obiectum intellectus verum est: et voluntas bonum/et intellectus dum bonum intelligit non nisi sub ratione veri: et voluntas dum verum vult: non nisi sub ratione boni: illud vult: sic licet medica facultas/propositio/nescit aliquas theoreticas consideret: non nisi sub ratione eas in opus referendi considerat. Rationum enim interest: ut propositio aliqua sit speculativa/aut speculandi gratia. Nam auctore Aristotele. ii. ethicorum/ethica negotiorum contemplativum est: sed non contemplationis gratia. Non enim ut sciamus quid est virtus scrutamur: sed ut boni sumus. quo fit ut ex notitia que virtualiter dirigunt in praxim: que ad partem theoreticam pertinent/et ex notitiis que formaliter dirigunt in praxim/que ad partem practicam attinent: conclusio practica optime deducatur: immo nunquam conclusio practica vera censeatur: nisi ex principis theoreticis et practicis erodatur: ut ubi causa dato hoc principio sanitas sumi

libus custodienda est: et egritudo suis contrariis amovenda: ex hac notitia theoretica scilicet sanguis est calidus et humidus: que virtualiter nos operari docet. Et hac notitia practica/scilicet hic sanguis calidus et humidus non est: que formaliter dirigunt in praxim elicitur hec conclusio. Hic sanguis his alimētis calidis et humidis ad temperiem est reducendus. ergo proposito nostro/nequit elici notitia certa/que ad curationem apostematum pertineat: nisi ex notitiis theoreticis et practicis eliciatur: ut ex ista apostema/ quod fit per viam defluxus: aut fit quia membrum calore aut dolore attrahitur: aut quia membrum mandans qualitate aut quantitate concitatum expellit: que notitia theoretica est/ cum nos operari non doceat: nisi mediante alia notitia/que formaliter in praxim dirigunt: scilicet apostematibus in principio apponenda sunt que repellant: que ad partem practicam pertinent: elicitur hec conclusio practica/hoc apostema est in principio: ergo huic apostemati medicina repercussiva convenit. Et perperam ergo crit primo differere notitias omnes theoreticas/que virtualiter docent nos operari/et notitias que formaliter: ut conclusiones practicas que ad curam apostematum pertinent non ignorem. ergo de apostematibus hec omnia ordine querenda sunt. Primo quid sit apostema: quia diffinitionem sibi medici adscribunt: quod sit eius diffinitiones, quibus causis fit, quibus signis cognoscitur/penes quid operatio et apostema differunt: que omnes notitie virtualiter nos in praxim dirigunt. Et secundo agendum est/que sint varia quattuor tempora in apostematibus: quibus varie curantur intentiones inferunt: quod formaliter nos docet operari.

Capitulum quintum. De apostematibus diffinitione.

Quod primum de apostematis diffinitione Avicenna sent. ii. pmi ait. Apostema est morbus compositus/ ex triplici morborum genere: scilicet mala complexionis, mala compositionis/et solutionis continui. Et inter hos morbos vitium male compositionis vehementius est, male complexionis et unitatis non adeo: quoniam si mala compositio alicui membro insit: necessario mala complexio et solutio continuitatis adiunguntur: quia humor membrum intrans soluit continuum: et destruitur a regimine nature/ mala afficitur qualitate. Sed contra hanc diffinitionem instat: primo videlicet cum de compositione carnis: immo quocumque saniosum vlcus habet mala complexionem/ mala compositionem et unitatem: ergo diffinitio apostematis non est ei propria: immo convenit vlceri. Ad hoc respondeo facile. quod medici eas egritudines licet varie sint/ vna vocant, quibus omnibus vna curandi intentio convenit. Nam tertianam notam simpliciter egritudinem vocant: euenit tamen a co-

Icra et flegmate nonnunquam per iuxta positionem ad muras nonnunquam per unitatem forme: aut a colera et melancolia una tamen intensio convenit humoribus facientibus ternam illam: ideo quod tribus his morbis sola una intentio curandi convenit. scilicet in principio apostematis/ sola repugnatio in augmento recuperatione admixta parae resolutionis: in istam admixtus equaliter: in declinatione sola resolutione omnes tres morbi sanantur. Ideo ut omnes tres morbi ab una emanant causa/ unaque intentione medentur: sic omnes tres morbi unum esse censet. in ulcere vero aliter contingit: quod viceribus cum de perditione carnis/ cura vera est, si solum humiditatem illam habet: quam necessario ob debilem digestionem et expulsiuam habere debet: sed generare carnem medicinis/ primo gradu siccis respectu viceris membrum et totius corporis: ut ait Avicenna. Et si ultra humiditatem illam effluit in viceribus/ subtilis humiditas/ quod virus dicitur/ aut humiditas grossa: que sordides vocat: medicinam multam diffundit et absterge necessarie sunt. Secundo convenit in carne: et hoc fit medicinis siccis in secundo gradu. Tertio conveniunt medicinam cicatrizantes/ que sicce in tertio gradu sunt. Adhuc ne tamen que mala complexionem viceris amovent nonnunquam frigide nonnunquam calide esse debent: et quia varie intentiones curandi sunt/ varii morbi censentur. Secundo obijciuntur: quod apostema aliquod est: quod solutione continuans caret. prout. Nam Liturgia est apostema (autore Avicenna) in meatibus cerebri: et meatibus dum implentur nullum solum continuum. Ad hoc respondet Avicenna terna prima. cap. de apostematibus venosis, quod non necessario requiritur/ ut eo loco quo apostema est/ solvatur continuum: sed sufficit quod solvatur primo loco. nam quando apostema ventosum implet membrum aliquod/ prima ei loca necessario coarctant/ aut exteduntur: cuius causa ei solvitur continuum. Et sic dum meatus in Liturgia implet: proxima ei loca/ quod exteduntur aut dilatantur/ discontinua sunt. Secunda diffinitio apostematis ponit a Galeno. vi. de accidenti et morbo: scilicet apostema est tumor propter naturam: vocat eam diffinitionem accidentalem: quod nonnunquam apostema aliquod in ossibus medulla est/ aut in carne in erisipila/ quibus tumor manifestus non est. Ideo diffinitio illa cuilibet apostemati non convenit/ sic est accidentalis. Tamen econverso/ ubi cumque tumor magnus/ quod sensu discernitur/ propter naturam est/ apostema est. Si tamen tumor parvus sit/ non necessario est apostema: sed est accedens aliis causis morbi: scilicet morbi in quantitate. Idem quod dicit Suidas/ Tumor si sit magnus ponitur propter naturam: id est morbus et apostema est: et si sit parvus: ponitur pro accidente: quod non necessario est apostema.

¶ Rubrica prima. De divisionibus apostematum.

De divisionibus apostematum sex eius existunt species. scilicet apostemata quod a quatuor humoribus conveniunt et a vento et aqua. In ista per Galenum secundo de febribus ad glauconem. cap. i. addidit septimum apostematis genus: cuius ipse nonnunquam alias meminit: necque doctores illi/ quod cum sectantur: ut Rasis, Avicenna, Ibalias, ysaac et ceteri. nonnunquam de ipso meminerunt. Et est, quod Galenus ibidem volumus calorem naturalem. id est spiritum quo vegetatur/ et movetur nonnunquam supra modum incenditur: et in loco quem occupat tenuissimum flegmonem facere: quod apostema insignis cognoscitur. Primum quod incendium eius tam vehementes est: ut videatur incendium et furia ignis eruperet: ut membrum tantam inflammationem tolerare non possit. Secundo quia si diu insistat calore suo et feruore/ periculum protendit: ob id quod vires corporis deiciat. Concludit Galenus flegmonem istum non sine periculo et nimio et igneo calore/ ardens spiritus nasci: et quod non insunt huic apostemati species varie/ ut apostemata ab humoribus conveniunt. Profecto de hoc quid dicam nescio: cum Galenus huius flegmonis quem affirmat ab ipso incendio euenire/ curam nullam bi ponat: forsitan id in causa est: quod apostema hoc accidere non potest: nisi cum febribus aliqua vehementissima est/ quod eos quos male habet/ visum mortem cruciat. quo fit ut tanta est febris nequana/ et huius apostematis, quod et febribus et apostema uno periculo/ una curatione conveniunt. Forsitan apostema hoc contingit in materia furiosa proprie/ quod ut fera/ incendio venis furit: et de membro in membrum movetur: et varia membra dolore cruciat. Forsitan dolores illi significant apostema ab spiritu: quod ob nimium incendium adeo rare fit/ quod membrum dilacerat et dissipat: apostema faciendo. Nec mirari de hoc debemus/ cum spiritus sanguinis vapor in census sit/ et corpus. Etenim de divisione apostematis in apostema, quod via congestionis fit: et via de fluxu nihil dicere intendo: cum ad apostema meum pertineat: de apostemate calido/ quod fluxu humorum fit loqui.

¶ Rubrica ii. de causa apostematum.

¶ Hec Avicenna affirmat/ sex esse causas apostematis cuiusque. iudicio meo Rasis vigesimo continens paucis rectius de hoc loquitur. aut enim omnia apostematum communes causas duas fore: nam aut pertingit a sanguine emissio in membrum/ aut a sanguine attractio a membro. emissionis causa bifaria existit. scilicet quantitas humorum excedens/ que membrum infestat: aut qualitas nocua quod membrum offendit: aut utrumque simul. Causa qua membrum attrahit duplex est: scilicet calor/ qui temperamentum excedit: cuius causa dissoluitur nimium et cogit sanguinem attrahi/ ut videtur vasculum: secundo dolor magnus/ quod quatuor causas attractionis nunc causa est. Primum quia spiritus quo anima corpus regit/ a natura mutatur ut luc

Liber primus.

currit dolenti membro: quæ spiritum humores committantur/qui apostema faciunt. Secundo quia virtus expulsiua doloris causam deponere conatur: et cum non possit cõcitari/et causa attractionis est. Tertio quia virtus expulsiua conatur trahere sensatorem amouere/et non potest in solutionem conatum addit/et dolori addito fit/et humorum attractioni. Quarto, quia dolor in calore membri addit. Sed causa quia plus mēbra aliqua quæ alia apostematibus infestantur prima est: quia natura mēbra aliqua efficit/ut totius corporis et crementia recipiant: ut cutem et emunctoria. Secundo quia mēbra illa carnē raram et laxam possident: ut emunctoria. Tercia quia pars ima corporis mēbra illa posita sunt: cuius causa crebrius inguina apostematibus infestantur quam alie: et pedes crebrius in guttam cadunt quæ manus. Quarto quia viæ quæ in membrum id incedunt late sunt: cuius causa aselle in venefica/apostemata sepe cadunt/ob plurimas arterias: quas venefica humor permeat: et ubi sepe numero apostemata habet hac ratione.

Rubrica. iij. De signis apostematum.

Apostemans signa tria sunt. aucto. ubi Galeno. iij. regni. Auenenna. ij. pmi. Rasi vigesimo septimo continens. scilicet febris/dolor/operanonum lesio. Nam auctore Rasi ibidem cum quo omnes conueniunt: impossibile est intrinsecum apostema sebre carere ob allidit in cordis estum non est. Et hec consequentia bona est: febris non adest: ergo apostema intrinsecum non est/dolor necesse soluti conmutat insequitur. Et impossibile est apostema esse sine continui solutione (ut immediate dicā) Salte hec propositio vera est. impossibile est apostema aliquod obiecto doloris carere: licet nonnunquam dolor non cõprehendatur iuxta illud Hippocratis. Quicunque dolentes plurimum dolore non sentiunt his mēs egrotat, sensibilis operationum lesio necessaria est: quia si compositio et cõplexio in quibus sanitas consistit lese sunt, operationes a cõplexione et compositione procedentes lese erunt. Sūt etiā signa alia partialia: quæ apostemata demonstrant: sed nonissima.

Rubrica. iij. In qua ostendit quid sit discrimen inter apostema et opilationem.

Ceterum est expungere/pences quid apostema ab opilatione differat, dubitandi ratio est. in opilatione tumor adest/et vitium viæ/aut receptaculi: sicut in apostemate. Dico quia auctore Auenenna scda pmi. et Galeno tertij regni, et Rasi vigesimo septimo continens: apostema et opilatio nimium differunt. quia in opilatione solū bene aut arterie/aut corporis meatus humoribus obstruuntur: et solū peccatū in via/aut receptaculo adest. In apostemate vero tanta est humoris quantitas: quæ canales per nimiam multitudinem

ipsum continere nequeat: cuius causa mēbrum intrat/et poros eius occupat: immo soluendo continuum, novos efficit poros: cuius causa impossibile est apostema dolore/aut doloris causa carere. quia si continuum non soluitur: apostema non est. Ideo in opilatione dolor non adest saltem necessario: quia nec mēbrum intrat/ nec id soluit.

Rubrica. v. De terminatione apostematis.

Apostema natura patitur vincit apostematis humorum: et tunc apostema via resolutionis destruitur: aut natura vincit ab apostematis humoribus, et tunc apostema id interimit: aut calor naturalis et extraneus dissident/ non omnimoda nota victoria: et tunc si calor naturalis calori extraneo pualet sanies fit/ sed non prout: et si calor extraneus naturalē vincit/ virus aut sordidies signat/ sed non prout. Permutat apostema vincit calore naturalis: aut propterea quod mēbrum laxū est: ut sepe in emunctoriis permutatio fit/ aut ob nimiam subtilitatem et caliditatem humoris, aut fit permutatio preter naturam: et tunc permutatio fit: quia humor veneficus est: aut quia virtus debilis: aut quia natura humoris malitia cõcurata motu inordinato mouet. Et tunc de extrinsecis in extrinsecis mouet membra: ut nonnunquam apostema gule in cor, apostema pleuræ in pulmone, apostema vnius partis cerebri in aliam mutat.

Rubrica. vi. De pronostico apostematum.

Galenus libello de mala cõplexione dixerat notas tres adducit/ quæ apostema perniciosum ostendunt: totidē tres quæ saluberrimum. Si apostema mēbrum occupet/ cuius officium corpori necessarium est: et secundo si membrum id nimium a viis ductum discedat: et tertio si mēbrum id desum et coarctatum sit: hec tres notæ sequuntur esse apostema ostendunt. Ideo apostema indura matre et pia matre plus diu periculum minatur: quia officium illius membri/ corpori necessarium est: quia nimium mēbrum id a viis ductum discedit: et quia mēbrum id coarctatum et durum est: cuius causa solutio cõtinuitatis magno cruciatu dolore: et vicinisa est opposito. Si apostema ignobile mēbrum sedeat: viis ductum proximorum et pororum salubrius omnium est: ut apostemata omnia quæ in inguinibus sub asclis et aurum radice nascuntur. Apostemata vero quæ media inter hec duo sunt, mediū significant periculum: nam pleniores quia in loco arcto est/ et cordi proximo periculum minatur: sed quia proximū pulmone non est: cuius motu apostematis humoris sputum deponi potest: non tam seuum ut apostema freneticum est. Et sic de ceteris. Omnes iste apostematum aduertēte/ et alie quas ut nonissimas sub silencio dimissi: ad partē theoricā pertinent. Nam notūne omnes iste formaliter operari non docēt: sed virtualiter in partem dirigūt: quia notūne iste

adiuncte alijs que formaliter in praxim dirigunt conclusiones practicas eliciunt.

C Rubrica. vij. De noticijs que formaliter in praxim dirigunt.

Tria temporum genera in apostematibus aduertuntur: scilicet tempora distincta penes tumorem, de quibus Auicenna meminit sen. ij. primi: de signis apostematum/capi. v. Et primo aduertuntur alia quatuor tempora in apostematibus distincta penes morbi essentiam: et tertio penes materię digestionem. de quibus meminit Auicenna secunda primi. Tempora penes tumorem considerantur hoc modo. illud est principium quo ad tumorem: quo humor omnis in apostema effluit, et toto eo tempore quo humor fluit: apostema incrementum sui quoad tumorem habet. et tunc apostema res augmentum est: quando licet humor fluxus sit: a calore disponitur caput et ebullire/ut putrescat. Et una causa apostema augetur non propter humoris occursum: quoniam in principio humor omnis effluit: sed propter rationem assertam. Et tunc status est: quando apostema additio/aut diminutio non fit. Tempora autem quoad materię digestionem et morbi essentiam nouissima sunt. hec temporum tria genera non conueniunt. Primo, tempora quo ad essentiam morbi non conueniunt temporibus/quo ad materię digestionem: status est: quo ad accidentia, antequam Hippocrate apud istum illo circa generationem sanici. et. Nam in augmento sanies gignitur, cuius generatio fieri nequit: nisi humor ebullitione quadam qua febre efficitur credatur et penetret membrum: et continuum soluat dolore cruciet. ideo quando sanies generatur: et febris et dolor longe detentius habet. in statu quoque sanies generata est: et non nisi ultimum sanici esse acquirat: et febris coarctetur et dolor reprimatur: et adesse declinatio. Tempora etiam quo ad tumorem discoueniunt temporibus quo ad accidentia: et conueniunt temporibus quo ad materię digestionem. Nam principium quo ad tumorem. i. tempore quo humor fluit: principium est quoad digestionem: et augmentum quoad tumorem. i. dum apostema creditur: propter humoris ebullitionem et extensionem: tunc est augmentum quo ad digestionem. i. tunc digeritur: immo ideo ebullit humor: et extenditur: quia digeritur. Denique tempora quo ad tumorem et digestionem conueniunt: que ambo simul discoueniunt temporibus quo ad essentiam morbi et accidentia. Et si quis querat merito: cur febribus materialibus duo tempora genera ascribuntur medicis: scilicet quo ad digestionem et accidentia: et febribus apostematibus tria: dico quod in febribus ab humore sparso dumtaxat medicus duo coactare debet. scilicet sentiam morbi/aut salutem materię digestionem/aut indigestionem. In febribus vero apostematibus hec duo aduertere debet: et insuper aduertit humoris fluxum

ad apostema faciendum. Et si quis querat quo sententia practico/quave utilitate ad medicum principet considerare/quod sit principium, augmentum, status, declinatio quo ad tumorem: quod quo ad essentiam morbi/quodve quoad materię digestionem: dico quod utilitas que medico euenit ex hac triplici aduertentia est: ut certius fiat, que dicta, que cura febribus apostematibus conueniat: et quo pro noscitur p[ro]phagire potest. Apostematis cura p[ro]fideatur penes tempora: que a tumore distincta sunt: ideo quando Auicenna. iij. pmi. et prima pmi dicitur, quod in principio apostema calido/appendentia sunt que repellant: in augmento que repellant cum resolutionis: in statu miscenda sunt equaliter: in declinatione vero prima pmi affirmat, quod mollicata adiungenda sunt resolutionis: et quarta prima pmi quod ea que laxa faciunt: solum intellexit principium augmentum et. quo ad tumorem. Nam toto tempore quo humor fluit reperculsiue p[ro]funt medicum: eo vero tempore quo fluxu cessat. Sed apostema ob ebullitionem et extensionem augetur/me fiat attrahit medicum reperculsiue resolutionis: diuulgere debet: eo vero tempore quo iam ebullitio remissa est: genera sanies: in statu resolutionis medicum et reperculsiue equales vires habere debet. Nam equali intentione defendere debemus: ne humor fluat: et resoluiere humorem iam fluxum. Quis dicandi modus apostematibus conueniat: aduertitur penes varia tempora distincta/quo ad morbi essentiam et accidentia. cum enim apostema initio sui est: grossius dictare conuenit: in augmento subtilius: in statu vero tenuissime. ideo in plenitudine que p[ro]fuit terminatur. i. per resolutionem: quod status quo ad accidentia conuenit augmento quo ad digestionem: et declinatio quo ad accidentia conuenit statui quoad digestionem: tenuius in augmento quo in statu dicendum est: et si apostema per viam sanationis terminatur: viceria dictare conuenit. Prognosticum et etiam cura/ apostematibus aduertitur penes tempora varia quo ad digestionem: nam illius apostematis humor: qui cito nature obedit: et augmento suo quo ad digestionem est: breuia omnia tempora possidebit. Et tunc rupendum apostema est: quando in statu p[ro]fuit sanies generata est. licet coacta cura nonnunquam in principio aut augmento apostema rumpere conuenit.

C Rubrica. viij. In qua docet quomodo repercutiendum sit.

Secunda notitia/que ad partem practicam principet: est: aduertere quo casu repercutere conueniat/quoque tempore: et in hoc medicus coniectare debet apostematis naturam, membrum, humoris: et dispositionem apostema adiunctam. A parte apostematis si via digestionis fiat: reperculsiue non conuenit: propterea quod humor indies membro illi congeritur: et retrocessio non flatentiam apostema quod a causa euenit primitiua/reperculsiue

Liber primus.

non cōuenit, propterea q̄ principii cūssime trā-
sit: a parte mebru (si sit) in emūctorijs/repercussio
notia est: fluere enim humor in membrum p̄eci-
puum, cūā si sit in mēbro p̄cipuo posito reper-
cussio nō conuenit: et si sit in membro duro/ut in
osse repercussio non prodeunt. A parte humoris si
venefic⁹ sit, si cruce emissus, si toto corpore spar-
sus/ut i variola et morbillis: nō modo repercussio
non cōuenit/immo mortis esset occasio. A parte
dispositionis cōiuncte apostemati/si in membro
putrido apostema sit, si magno cruciet dolore/
repercussio non conuenit, et si materia nimia est
repercutere nocet. cuius causa/evacuatio reper-
cussionem p̄cedere debet. Demū his non obsta-
tibus regulis/vera apostematis cura est in prin-
cipio quo ad tumore/ut humor aliunde in apo-
stemate fuit: sic humorē ab apostemate in alium
locum pellere licet. Et his enim noticijs theori-
cis et praxicis/facile elici possunt conclusiones
que ad dictā et curam apostematis pertinent.

Caput. vi. De quid nominis apostema-
tis venefici.

Et varia nomina/variū docto-
tores his apostematibus impo-
nunt, q̄ non sit facile rei certitudi-
nem comprehendere. alij vocant
bubonē pestilētiāle, alij anthracē
ab antrodictam, alij carbunculū:
quia incēdium carbonis igniti si
millimū p̄inet, alij carmata/ut Hecet, alij altoin:
ut Arabes, alij affirmāt anthracē deterius habere
q̄ carbunculū, alij econtra. Sed dimissis his
(nam de nominib⁹ apud sapientes disputatio nō
est) iudicio meo quidā chirurgic⁹ docto: ut Ber-
ta palia rectius oibus alijs de hoc loquit. Nam
apostema quodcūq̄, quod pestilenti tēpore ac-
cidit quocūq̄ loco: sed sepius in emūctorijs/
anthracē vocat: quoniam radices in antro abscondi-
tas habet. nam arterijs mediantib⁹/a p̄cipuis
mēbris apostemata hęc exoriantur/et exiturā: que
solet cōtingere mēbris discedētib⁹ ab anthrace
vocat Carbunculū: qm̄ cum anthrax in aellis in-
nasatur solet natura illius veneni aliquid in bra-
chium aut manū mandare. Et si in guinib⁹ inna-
scatur/solet in pede aut tibia pustula quedā ni-
gra viridis, aut citrina, aut rubea innasci. Et p̄fec-
to mirādum est, q̄ nemo doctor/ quos forsitan
oēs legi/ fecit distinctionē hanc: scz vocare car-
bunculū exituram emanantē ab anthrace/et pro-
posito meo existimo distinctionem valem esse:
propterea q̄ variam curam anthracis et carbun-
culi assignare intendo.

Rubrica prima. De quid rei aposte-
matis venefici.

Veneficū apostema/ quod āthraz dicitur/
quadrisariam existit auctoribus oibus ru-
beum, citrinum, viride nigrum/rubeū, q̄

minus portēdit malum/ a sanguine enecit adu-
sto/citrinū/ quod plus minatur picula/ a siegma-
te falso/ aut a colera adusta cōtingit. viride quod
nimium periculi nūciat: a colera zinaria aut cra-
ginosa cōtingit. nigrum vero q̄ saltē incolenti-
bus regiones calidas, p̄nus mortale est: ex me-
lācolia enecit adusta/ alij aliter distinguunt. Aut
enim/ quodcūq̄ apostema veneficū a sanguine
enecit: s; rubeū significat putredinem inferi:
nigrum putredinem factam et pessimā, citrinum
et viride medio modo.

Rubrica. ij. In qua inquirat a quibus
humoribus anthrax enecit.

Ed dubitant nōnulli, an anthrax q̄mor suis
nonis/ siue a sanguine varia sua infectione/ si
ue a quatuor humorib⁹ cōngat: ex humo-
re putrido aut adusto contingere possit. nōnulli
affirmāt a putrido humore enecit/ et non adu-
sto: qm̄ non sola adustione humor tot scūssima
accidētia causare possit: quippe adusta res hu-
miditate (q̄ tantum venefice effumare possit) ca-
ret. Nam cū adustio a caliditate protin⁹ contin-
gat: extranea humiditate finit. cuius causa a re
adusta nullū animal gigni potest, licet ut supe-
rius expressi a cinere liebini cādele nōnulli p̄a-
pilonēs signant. de hoc alias. Demū affirmāt
isti, q̄ solum humor putrid⁹: cuius humiditas/ q̄
non protinus destruitur ebullitione sua tantā et
tam seuam effumationem efficere potest. Sed re-
vera negandum nō est/ quin vtrūq̄ contingere
possit. Nam Salen⁹ scdo p̄gnositor/ com. lau-
dabilis est vomitus: plus tunc colerā adustam
q̄ putrefactam. nam aut humores alios a sangui-
ne ut simpliciores eo deteriores: ob id q̄ pl⁹ ab
eius tēperie discedunt. et ideo colera adusta de-
terior: omnū et pessima est. Et si quis dicat/ non
ne colera pura/ est colera simplex: et ternanāda.
a colera pura p̄tingere pōt: Lur ergo Salen⁹ tā-
tum ibidē detestatur colerā simplicē. Dico ipm̄
met Salenū quasi huic tacite questioni satisfac-
re: nam aut longum discrimē esse inter coleram
puram et simplicem. nam colera pura et natura-
lis simplex nō est: sed humiditate quandam ad-
mixtam habet: que eius reprimat siccitatem: cui-
us causa salubre efficit egritudinē. Colera vero
simplex/ illa est q̄ per adustionem amisit humi-
ditatem/ quā sua natura possidere debebat: cui-
us causa simplex manet et scūssima: qm̄ nimīū a tē-
perie sanguinis et vite discedit: immo inquit Sa-
lenus, q̄ hęc colera simplex interimit/ et venefi-
ca est. et quando Auerrois dixit coleram febrem
facere nō posse: q̄ esset mortifera: de hac loqm̄-
tis est: et credere q̄ anthrax scūssimū ab hac co-
lera enecit/ aut adustione similima ei.

Rubrica. iij. De loco quē apostemata
ista sedere solent.

Aut Auicena,

Aztr Anicena q in glandulosis membris sepe cōtingūt apostemata hęc. Sed mēbra glādōsa bifariam crīstunt: altera nobilia: quę scilicet habēt vt radices lingę, mamę et maxillę, altera vero q scilicet sēniū manifestō carēt vt in emūctorijs. et si qd qrat: cur sēpius apostemata venefica in peste i radice auris, et gulla, et sub ecclis: et in gumibus acciderē solent: q in alijs mēbris: dico q auctore Aristotele pmo poluicorum de mente Platonis. ciuitas quęcūq po- licate gubernata: tres precipuas cōtinet partes: Scilicet censores, defensores, agricolas, et ar- tifices habere debet. artifices multifariam in ciui- tate extant: nam alię sunt artes artificiosissime in quibus minimū est fornice: vt ars lanifica et cęte re artes quę sculptoribus pingendo et fingendo cōstāt. alię artes sordidissime sunt: quibus corp⁹ conquinatur vt ars cerdonū q coria preparat: et artifices omnes qui ciuitates ab excrementis emundant. alię artes sordidissime sunt: in quibus corp⁹ opus plurimū est: vt artifices omnes qui in seruiūt architectonicis in cōstruēdas tur- res machinas et domos, alię sunt ignobilissime: in quibus minimū est virtus, vt ars Sutoria et cerdonū. et. hęc sunt diuisiones omnes artium quas Arist. adducit. in sup agriculura est i qua plurimū fornię requir. imino Rabi Aboīses ad- ducit tres artes q fortune obediunt nāigato- ria, medica, et agricultura. Nam nauta etiam li- cet nauem regat et temporū et ventorū naturas sciat: nescit quous procellis, quibusq venis, qui subito occurrere possūt: nauta ei⁹ suo mergi pos- test. et agricola licet ipsam nō lateat qualis terre nature sit: q tēpore et modo frumēta ieri debeat: nescit anni cōstitutionē si pluuiosa si fluctuosa, si ventosa sit: quibus messium ornis in peditur. et medicus qd signa, causas corp⁹ hūani di- positionū cognoscat: nescit an beneuola an ma- leuola afflicta cōstet: et terrena aliqua dispo- sitione egritudini cuius curam habz faueat aut in pedimento sit. Sic humano corp⁹ varietates omnes hęc in sunt qm membra precipua tanq corp⁹ cōsona crīstunt ad q corp⁹ regunē pertinet. in sunt etiam ei membra: quę tanq corp⁹ defensio sunt, vt musculi quibus motus vis inest: et manus et pedes quib⁹ corp⁹ curat: quod noxiū est: et quod conducit assequi. in sunt, 3, corp⁹ membra q tanq agricole et arti- ces sunt: q sibi et alijs in seruiūt: et sunt alia quoz officiū seruiliissimū est in quibus robore plurimū est opus. vt ossa q corpus sustinēt. Sunt alia mē- bra: quoz officiū ignobilissimū est: in quibus minimū est virtus, vt mēbra oia simplicia: quę sibi in seruiūt quum aluntur, in seruiūt q mēbris organicis q eripis cōponūtur. Sunt etiā mem- bra quoz officiū artificiosissimū est. vt rens mi- rabilis, q spiritū vitālē disponit: vt aialis fiat: et

vasa seminaria: q spermata disponūt. vt et eo spi- ritus fiat gignit⁹: et dexter vētriculus cordis: qui sanguinē disponit vt spūs vitalis in sinistro cordis vētriculo fiat: et minutissime venę partē cōcauę epans: q chilum disponūt vt in parte cō- uera in sanguinē vertatur. suspēda profecto et artificiofissima sunt officina hęc, q quatuor preci- pui mēbris in seruiunt, in suntq mēbra quoz officiū sordidissimū est, vt lien, cistis, fellis, in- testina, et vesica, et cūis. q omnia totū corpus ab excrementis emūdāt: suntq mēbra q precipuis in seruiūt mēbris, ea ab excrementis emūdando, vt loca post aures inguina et subascilę quoz offi- ciū vilissimū est. qm horū triū membror⁹ et cloa- cę. et sterqina sunt. hīs pēlibus facile est vi- dere: cur plus venefica apostemata his mēbris cōtingere solent: q alijs. nam q venenū solum precipua mēbra aggredi conatur: quū horū mē- brū aliquid pestifero corripitur veneno: cona- tur venenum id ase deponere in emunctorium: quod natura parauit vt membrum id aquacūq seculēna emundaret.

Cubrica quarta in qua querit, quare hęc apostemata si accidāt tempore pestis sunt periculosa et alio tempore non.

Circa hoc querit pmo quare apostemata hęc cū hīs emūctorijs inasclūt dū pestis nō adest letaria sunt nec aliqd minātur pe- richi: et quū pestis adest mortē potēdūt. dico q hęc est rerū naturalū cōditio, quū dūo acciden- tia parata sibi ipsis obuiā sūt: Si alterū paratū altero lōge prestāns sit, ipsum vehemētē destru- it cōnam: et si alterū contrariū qd alterū destrue- re intētat debilius eo sit: et id viribus excedēs in- ueniat, succūbit et destruit ab eo. Sic cum cor ex- crementū q offendit: vincit, protinus id vincit, et nō exigua victoria. si tū excrementū quod vincere et ase deponere conat⁹ cordis virib⁹ pualleat: cor succūbit et vincit, et nō modice, q sit q dū pe- stis nō adest, cor, hūor⁹ vires eruperat et dū pe- stis adest venenū puallet cor: ideo in primo vincit in secundo vincitur.

Cubrica. v. in q ostēdit cām qre corp⁹ a veneno offendit, qm ipsam vincere conat⁹.

Sed cōtra cor emittere potest aliqd veneni i emūctoriū: ergo vincit: id qd ase deponat: dico q victoria illa in malū vertit. et vt hęc imineat: sub silēto nō dimittit. quoddā marime aduertēdū, et est q vires nostre: quę membris omnibus insunt: duplici posse pcedere sunt, al- tero ordinario, altero vero absoluto. quod faci- le ostēdā. in viribus naturalib⁹ motus sensa- uis, et vitalib⁹, nōnūq enī vltimo agūt conam: nōnūq nō. patet de pmo, de motu virtute cō- tigit frenentū, cur vires debiles sunt: obfebris molestia: et cibi paritate: et euacuatonū frequē- tiam tantū furere: q si tres homines sani motus

Liber primus.

eius cohibere velint/nō possint. Nulla alia ratio nemini q: freneticus vltimo et absoluto vitur posse / quo homines iam rationis freno ducti nō vitantur. Nam si iam homines illi: motiva virtute vltimo vterentur conatu: pugnarent virtutis frenetico / qui occasione febriis obilis est. Enā si quis donet pectio aliquē vt saltum magnum faciat: nullo pectio saltare audebit: si tamen existimet morē se cuitaturū inimicos fugiendo / si saltum fecerit illū: vitima cogente necessitate vltimoq: conatu saltum faciet. Etiam cecus plus audit: nō cecus q: audius visus defectum supplere optat: cuius causa vltimo audit conatu. quippe quantū sensationes voluntati non morē gerant: emulio tamen spūs sensum in sensus / a voluntate cohiberi et accelerari potest. Pater hoc etiam in viribus naturalibus. Si qui obsidione decem castello aliquo muribus et ceteris rebus infectis velantur: ab eis non tantū offenduntur / quantum offenderent aliq: qui liberam agunt vitam / si alimentis illis vterentur. Ratio est: q: naturalis vis conatu vltimo / vltimoq: possit vitari / et vltimo illius alimēti aut tollit aut repumit. Pater hoc etiam in uitali virtute / statū egritudinis: quo virtus debiliō: q: in principio existit: vehemētiōē facit pultum: etiā in eis q: in vltimo cōstituta sunt / et morti proximi. nōnunq: vires oēs corpis vltimo agunt conatu: ac si homo ille opera sana habuisset: sic cor cum veneno infectat et ab eo vincitur / nō posse libero: sed coacto et absoluto aliqd illius veneni vincere tentat: cui causa tantū cor: conatu illo debile fit / totq: vires amittit / q: post victoriam illā saltem citius succumbit. et hęc est pauptia ratio: qua plus periculi portēdūt apostemata hęc / cū immuncit: q: ante corū emittentia: qm significant cor: plurimas amissile vires vltimo agēdo conatu / et q: victoria hęc eius fallā sit: immuncit manifeste. qm non potuit venenum prout extrapellere / sed visq: in emulio: rium. Doctores causam aliam addunt: et est: qd venenū in emunctorio emissum vires vltimas habet. cuius causa malitū ei additio fit / et arterijs mediāibus vehemētius in cor effusum: idq: loq: plus q: antea offendit. Sed profecto si agēs cōtactu agit: nulla maior offensio esse potest: q: ea que ab humore intro misso cordi euēnit. ideo efficacior: prima ratio est. Addunt secūdam causam / et est: qd cū cor vincere venenū tentat et non potest: venenum cōtactat / et plus offensione eius manifestat: quiddā sit melius cordi fuisset / si belū aduersus venenū non aggredi conaret. Postet aliquis nō immerito dubitare: si in superiori

bus cū de hoc ageret: assertū est sed veneni cor esse: et q: pestis solum cor aggredit: cur nō omnia apostemata innalesunt sub asellis / immo inguinibus et loco post aures sepe innalesunt: ergo alī quādo pestis aggredit hepar / aut cerebrū et nō cor. Ad hoc respōdeo. q: vituccus hellebori natura sua / solū venenum sanguini est / et non membris: et cantarides solum venenum vesicę sunt / et non alijs membris: et cerebrum felis hoc est gat: n solū cerebro venenum est. et. Sic ac venenū solum cordi venenū est / et non sic alijs membris. Et ad obiectionem respondeo. q: nōnunq: cor: venenū quod continet depellit in hepar, nōnunq: in cerebrū: aut quia forsan pestifer aer solum tribus pauptis mēbris inimicatur: sed potius cordi. cuius causa primo aggredit cor / sed nōnunq: tam validū est / quod venenū id in alia mēbra pauptia deponit: pauptia cum venenū natura sua in mēbra illa ire optet. ideo in quacūq: peste subuenim? cordi / et alijs membris.

Caput. vii. De signis cōmuniibus apostematis venefici.

Signa cōmunia / q: a Rasi et Anicena i alto in adducuntur hęc sūt / eueniūt apostemata hęc subito: hospitaliōne et febre et vehemēti dolore. primo eueniunt subito qm venenum quod mēbra pauptia offendit: virib? pauptia et subito offendit: subitoq: a mēbris emittit. Accidit febris ob id: q: apostemata hęc interiora sūt, accidit dolor / ob malā cōplexionē corpori aduersam. Est etiam aliud signum / q: sepe apostemata hęc / lentius quāntatē in principio non excedunt. Postremo vero magna nimū sunt. Ratio primi: quia natura vltimo conatu nō nisi modicum vincere potest. Ratio secundi est: ait Rasi, q: in proceffu ob nimū dolorem, ob calorem, ob debile mēbrum veneni occasiōe nimū humoris atrahit. Signa que aliquādo cōungūt sunt / refudat sanguis nōnunq:, aliquando virus / sanguis vero: q: venenū adeo mēbrum offendit / et vim ei cōtentinā destruit / q: atrocis caliditate / vias aperit / et sanguinē venarū minuiturū emanare facit: et nōnunq: tantum apostema corrodit mēbrū: q: virulenta signis. Signa q: portēdunt mortem: vomitus, tremor cordis: sincopis, nigredo loci, aut viriditas, vomitio significat tantam esse cordis perditionem / q: occasione eius stomachus male afficitur. sincopis significat virtutē deiectā esse / et a virtute et a veneno victam: nigredo vltimam significat malitiam.

De febre pestilentiali. Fo. xxxiii.

Tractat' Quintus. In quo determinat de flobotomia et de medicinis prouocantibus sudorem.

Caput primū: in quo ponit que cōsideranda sunt in curacione anthracis.

His disertis particularē anthracis curam adēdū est: quoad tempora apostematū q̄ penes tumore aduertitur. Et p̄mo queram de euacuacionib⁹ q̄ anthraci p̄ducit. Secūdo de par-

tiali cura q̄ anthraci cōuenit: quo ad primū q̄ritur quattuor. P̄mo an anthraci cōueniat euacuatio. Secūdo an hec euacuatio farmatia aut flobotomia esse debeat. Tertio an pueniat post flobotomiā sudore euocare. Quarto q̄n farmatia cōuenit et q̄lis esse debeat.

Caput. ii. In quo assignat an ei cōueniat euacuatio.

Quo ad primū: scz an euacuatio anthraci cōueniat: doctores varij varia sentiunt. Rasis in diuisione cap. cxxx. nō meminit de euacuacione: immo inbet vt flobotomia nō fiat in anthraci: s; ad alia auxilia p̄perare: scz vt locus scapeles et abluatur sanguis aqua calida et sugget sanguis etia Aza rabius, Alexander yatro, et Corneliu celius de euacuacione nō meminerūt. Raso q̄ hos doctores p̄uincere potuit: est: q̄ flobotomia humores mouet de circūferentia in cētum: et farmatia venenum cōcitāt: ergo solū cōuenit humore extra educere/ sanguis suggit et scalpellatib⁹. In cōtrariū sunt auctores oēs alij nemine relicto. Ego paucis expūmā qd in hoc agendū sit si p̄ controuerſiam Auicene quādā adduxero de flobotomia/ qua sibi p̄li dissidet. nā Auicena de cura quartanę affirmat: q̄ q̄n flobotomia in quartana necessaria nō est: et sit: q̄ nocet: p̄pterea q̄ humores ad exteriora mouet: et tū duob⁹ in locis op̄positū affirmat. nam de cura Variolarum affirmat post tres dies flobotomiā nō cōuenire/ ob id q̄ humore extra a natura emiſsum diuertit in interiora. et scz. vi. quarti. cap. de cura canis rabidi ait: q̄ p̄mis dieb⁹ euacuatio nō fiat/ ne venenum in interiora conuertat/ et q̄ euacuatio p̄hibet ne natura in exteriora venenum deponat. Adurum est q̄ Auicena tā aperte sibi p̄li aduert-

setur. facile satisfaciā. Dico q̄ flobotomia ab exterioribus partib⁹ ad interiorē natura sua humores mouet: q̄ ceruissima suadet ratione. Nam a venis magnis/ que corp⁹ permeāt: p̄ducūt extrinsec⁹ et minutissime vengē in partes mēbroz minutas exteriores diffundūmr: vt partes illę ali possint. ergo cū vena magna aliqua rūpit/ vt vatum cūct: sanguis que vengē erigū cōuenit venam illā magnā intrat. ergo hac ratione Auicena vetat in veneno affectis/ aut serpentū morſu aut variolis et morib⁹ ne euacuatio fiat: q̄m diuertit humores a minutissimis exteriorib⁹ venis: quib⁹ virtutū cordis delegatio fit. Sed hoc non obstante etiā dici potest flobotomiā humores in exteriora mouere: id est ad mēbra illa: quibus vena rumpitur: vt ad brachia aut pedes nō tamē in tēto Auicene est/ flobotomiā mouere humores de venis p̄cipuis ad venas minutas: immo e cōtrario accidit: et q̄ cū in tēto hec sit pariter: q̄ cū in cura q̄rtanę monuit/ ne flobotomia fieret: id ideo dixit p̄pterea q̄ brachio aut pede flobotomia fieri debuisset: tūc melicolia q̄ in corpore sanguini comitata ab eo tēperabat/ extrahit in brachia: cui⁹ causa malitia ei⁹ a sanguine rep̄mi neq̄tētiā a loco intrinseco diuertit: q̄ facilius extrahit a corpore p̄fectum melicolię est. His disertis q̄ incidentaliter dixi: dico q̄ aliter cētenū est de flobotomia i peste et farmaco: aliter in morſu serpentū. q̄m in serpentū morſu venenū mēbrū extrinsecū solū occupat: ideo euacuatio omnis dimittēda est: ne venenū interiora petere faciat: in pesteyero venenū cor offendit. ideo cōmode euacuatio fieri potest: quia inuadit antecedentem deponendo causam/ et nō nocet: vt in cane rabido/ et variolis/ et morib⁹: q̄ venenum intus et nō extra est. Ideo asseruē asseruādum est euacuacionem in principio cōuenire: iuxta id digesta medicari: nisi sint furiosa: et iuxta id in peracutis passionibus raro: nō est que raro sunt in principijs farmatijs vi. et c.

Et ad Rasis dicēdū est ipm nō abnegasse flobotomiā: s; dixit q̄ dū sincopis pulsus cordis et vomitio adcrunt flobotomia nō fiat: de q̄ infra.

Caput. iii. In quo inquit an flobotomia semper cōueniat.

Ecūdo principaliter querit. flobotomia an aliquādo farmatia cōuenire possit: etiam de reſgulis omnibus in flobotomia obseruandis/ in hac questione determinam. Quo ad primū varias auctoz tradiciones adducā: aliqui sunt q̄ nōnunq̄ affirmant farmatiā puenire in principio/ flobotomia dimittā. aliqui vero sunt q̄ affirmant flobotomiā semper puenire in principio cuiusq̄ āthraci dū modo virginitas etas plennā. P̄mi doctores sūt Auicena,

Liber primus.

qui ait. Evacuatio quidē cū flobotomia/ant eis que educūt humorē putrefacum est necessario. Ecce q̄ Auncena cōcedit/ alterutrā euacuationē nōnūq̄ necessariā esse. et Auerrois. iij. colliget aut necessaria sunt euacuationes flobotomia/ aut farmatia/ q̄b⁹ cōuenit. *Guillerm⁹ bairicēsis* et *Alcolanus Florentin⁹* aut. si apostema a sanguine euacuat/ solū flobotomia p̄dest. si ab alijs humorib⁹ solū farmatia. Ratio q̄ suadē his doctozib⁹: hoc est q̄: auctore Auncena de curatione febrū putridarū in vniuersali flobotomia triplici puenit casus: quando omniū humorū equalis excessus est. Secūdo quādo sanguis solus nocuus est. Tercio quādo alij humores qui infestāt admixti sanguini sunt: quoad minimas partes/ et quoad tēperantiam parū ab ea discedētes. Et si quis dixerit/ si alij humores infestāt/ si egruūdo sanguinea nō est/ cur flobotomia puenire potest? Rōne meli⁹ est humores illos euacuare medicinis/ que virtutē habent eos educēdis. Ad hoc respōdeo/ q̄ cum colera/ flegma/ aut melancolia infestant/ et humores isti admixti sanguini sunt: farmatia educi possunt. sed cōmodius educunt flobotomia: qm̄ farmacum quodcūq̄ si nimīū euacuat/ naturā gerit venenū. et scōdo q̄ nescimus auctore Auncena. cap. de cura egritudinū capitis in gūali: an farmacū conueniat/ an discōueniat corponi cui exhibet. Tercio q̄ nos later q̄lis sit virtus medicinē/ quā sibi in prima dōsi v̄dicat: nec sciam⁹ q̄ prima dōsis sit: quia virtus illa manifestā fiat: cuius causā nescim⁹ qualis farmaci quātas humori educēdo conueniat. et quarto quia farmacū postq̄ exhibitum est/ furia nō sic libere repimere possūmus: si quantitate aut qualitate excedat. et q̄nto q̄ farmacum humores cōcitat/ et eos immiscet. et seruo q̄ farmacum nō euacuat nisi mēbra offendendo concutit. et septimo quia farmacū mēbra p̄cipua offendit/ et stomachum male afficit. Omnibus his nocuētis flobotomia iūmūis est: quoniam nō nisi vno poterit nocere modo: scilicet cum educitur sanguis/ cui⁹ euacuatō necessaria nō est. ideo quando humores qui infestāt cōmixti sanguini sunt: aperta vena facile comitanti sanguini exērit. cuius causā meli⁹ est humores illos hoc modo educere q̄ farmaco/ q̄ tāta efficit in cōmoda euacuādo. Et si q̄s dixerit: nōne sanguis euacuat/ cui⁹ euacuatio necessaria nō est? Dico q̄ q̄ alij humores cōmixti sanguini sunt: emendū est ne nimia illa cōmixtione sanguis inficiat: q̄ flobotomia bifariā p̄ducit. p̄mo: q̄ comitanti sanguini humores: q̄s euacuare cupimus/ creūt. Scōdo: q̄ sanguis minim⁹/ quē plūmū⁹ infectioni et putredini obnoxius ē: etiā q̄ in hoc casu plūmū⁹ est sanguinē q̄ntitate excedere: quo fit vt *Salernus. ij. de februb⁹* ad glaucōnē/ in quartana et tertiana: dū humores il

re inbet. Demū in hoc solū triplici casu flobotomia plūsq̄ farmatia puenit: et in solo vno farmatia plūsq̄ flobotomia cōducit. scz quādo alij humores infecti sunt/ et nimīū a natura sanguinis discedunt. gūta id Auncenē/ caue ne egrū ad vna duarum rerū et. Concludunt ergo doctores isti q̄ si anthrax a colera adusta/ aut flegmate salso contingat/ et humores illi a natura sanguinis nimīū discedāt: qd̄ cognosci potest/ ab exēte mutato/ quia vena subilis citrinea et ignea est: et ab opationū leſione: q̄ granissimis cruciant accidētib⁹/ vt capitis dolore/ vigilia/ inq̄etudine/ delirio: tūc flobotomia nocua esset: ob id q̄ colera sine freno graui⁹ infestaret/ et farmatia conuenit. Demū vt ad horū doctoz mentē loquamur/ cū vena rubea grossa turbulēta fuerit: et accidentia q̄ solita sūt demonstrare colerā semotā esse a sanguine/ nō aderint/ p̄sumēdum est anthracē aut a sanguine euenire/ aut ab alijs humoribus/ qui admixti sanguini sunt: et tūc flobotomia conuenit. Si tamē vena citrina subilis aut ignea fuerit: et notē ad sunt que furiosam colerā ostendūt/ tunc farmatia puenit et nō flobotomia. Alij sunt doctores qui affirmāt cuiusq̄ anthracis/ dū modo gias et virtus cōsentiat/ summū remediū esse flobotomia: et q̄ semper in principio faciendā est/ omīssa farmatia. *liboz primus Salen⁹* est/ de cimo de ingenio. ca. iiii. q̄ ait. incipiendū est a flobotomia in carbunculo cū febre: cui conueniunt *Diuus Sen. iij. q̄rt* *Galescus de Tharāta* / *Guillerm⁹ placēt⁹* / *Michaēl sananarola* / *Antonius gainerus*: et fere doctores oēs: et p̄cipue chirurgici omnes / qui affirmāt flobotomia in principio cōferre/ a quo vis humore anthracis eueniat. Et p̄ter alias suasionē/ est vna/ q̄ potest sumi a *Saleno/ cōmē. xj. scōdi regiminis* acutorum: quo in loco monet *Salen⁹* / vt caueam⁹ a farmatia in pleureſi quacūq̄/ sed q̄ semp flobotomia fiat. sic in apostemate hoc/ tenendū est a farmatia: quoniam concitat venenū: et enam amēda sunt omīa/ que dixi de farmatia supra que ad litteram adducuntur a *Saleno* eodē cōmento. Quid dicendū sit in hac controuersia/ habet a *Dino. f. iij. quart.* ibidē eruditissime adducit p̄bamenta/ q̄ indicio meo cōuincunt: q̄b⁹ affirmat semp flobotomia conuenire. p̄mo: q̄ anthrax sepe ex sanguine euenit. qd̄ ego facile probare nitur: quoniam aer venefic⁹ conuenit sanguini cordis/ plūsq̄ alijs humoribus: ergo maxima ipsum qualitate venefica afficit. Nam vt medici affirmant summū putridum/ qui a bubone aut a quocunq̄ corpore putrido euenit/ cum cor intrat potius humores cordis incendere q̄ spiritus: quia eis conuenit. Et dum caliditas sola et tranca introgressa cordi est/ plū spiritus q̄ humores incendit: quia plū spiritibus conuenit: sic casu nostro plū pestifera febris sanguinea/ et

De febre pestilentiali. Fol. cccv.

apostema sanguineū erit q̄ slegmaticū aut cole-
riticū. Et qm̄ inter habēna simbolū faciliōr est trā-
situs/co modo quo superi⁹ differui. Dicit scdo
Din⁹, q̄ q̄q̄ apostema ab alijs humorib⁹ a san-
guine fiat: humores illi immunes a sanguine nō
sunt: imo ei admiscēnt. patet: qm̄ sanguis origo
in corde est p̄ma autore Aristotele. aut scda au-
tore Galen⁹: et cū venenū cordi insit plimendū
est sanguinē quo plurimū habūdāt infecū esse/
aut alijs humorib⁹ admixtū. Dicit tertio, q̄ q̄q̄
alijs humorib⁹/q̄ anthracē faciūt: semoti a sangui-
ne sint: flobotomia cōuenit. qm̄ autore Galen⁹/
cōmēto illius/q̄ egerunt, in passione acutissima/
vīq̄ in defectiōne flobotomia conducit/ et nulla
passio semoti ista est. Et nā Adichael Sauanaro-
la hoc aliter pbat: cū sanguineum apostema est
euacuatōis causa/ flobotomia conuenit: et quā-
do colericū. et diuersiōis causa. Concludēdū
est ergo semp flobotomiam cōuenire et non far-
maciam: si etas et virtus cōsenserint. et si etas nō
cōsennari iubet Lomelinus Lelius. iij. libro/cap.
vij. qm̄ puer est/q̄ laborat neq̄ tantū robur eius
est: vt sanguis mūtī possit/siccis ei vitendū est.

¶ Rubrica prima. In qua ponit, an conue-
niat flobotomia diuersiua.

Secūdo querit, an flobotomia diuersiua cō-
ueniat/an ex cadē parte. Aliqui sunt q̄ affir-
māt q̄ in p̄ncipio dū magna adest repletiō:
venam oppositē partē rumpere conuenit. p̄ma
mus hōr est Nicolaus Florentinus/qui nō vere-
tur affirmare septimo sermone/ magna stante re-
pletiōne/diuersiōne per duas diametros conue-
nire: et nō adeo grandis repletiō sit: diuersiōne
per vnā diametrū conuenire. Secundus est Bē-
nilius de Fulgineo/qui fen. iij. quartū affirmat op-
positam venā p̄ma die rumpendā esse: postre-
mo vero eiusdē partē venam. Tertius est Guil-
lermus Placētus. Quartus est quidā recen-
sitor medicus Rustic⁹ nomine. oēs isti affirmāt
vbi repletiō adsit: oppositam venā rumpendā
p̄mo esse. Itāque hōs suadet est/qm̄ diuer-
sio numū de antecedere causa minuit. Et forsā
si ex brachio dextro existēte apostemate in asella
dextera flobotomia fieret: totius corporis hu-
mor in cor attraheretur. ergo oportet in p̄nci-
pio quoad fieri possit: euitare ne venenū in cor
trahatur. Secundū: q̄ si flobotomia cadē parte
fieret in p̄ncipio repletiōne existēte: tanta in a-
postemate fieret attractiō tā magnūq̄ esset: vt
humor veneficus apostemati inclusus/ venefica
effumatione et grandi tantum cor offenderet/ q̄
forsā occasio mortis esset. Alij sūt doctores/im-
mo oēs p̄ter istos/quos nomināui: qui nō mo-
do affirmāt venam eiusdē partē in p̄ncipio rū-
pendā esse: immo hortant medicos oēs ne ve-
nam oppositē partē rumpant: ne mortē prope-
rent venenū super mēbra principalia deferē-

do. et Gaierus, Galenus de Tharanta, Theo-
doricus chirurgicus, Frāscus de pede mōtū,
et plurimi alij affirmant: vt ex p̄miori loco par-
tis eiusdē semp flobotomia fiat: vt. si apostema
radice in auris dextere sedeat: cephalica dexte-
ra rumpat. Postremo venē quē sub lingua sūt:
et si in asella dextera/communis dextera rumpat
aut basilica. et si in unguine dextro sedeat a parte
exteriori/cianca dextera: et si a parte interiori/sa-
phena rūpat dextera. Itāque hōs mouet est:
quoniā nūquidum esset: si vena dexteri brachi rū-
peretur/apostemate sedente in asella sinistra, ne
venenū p̄ venas cordi proximas incederet/ aut
cor intraret. Et si forsā quis obieceret, q̄ flobot-
omia cadē parte facta/ venenū a corde nō di-
uerteret: imo illud traheret. Ad hoc respondet,
q̄ ob hanc causam iubet autores oēs copiosam
facere flobotomiam: vt confestim differam. In-
ter oēs medicos autores/solus Adichael Saua-
narola est: qui vilis est inter has duas opinio-
nes varias mediare: ait q̄ vt fieri possit/diuerta-
mus cadē tamen parte. Nam ait, q̄ in apostema-
te quod in asella dextera est/ salua tela man⁹ de-
xterē rumpatur/ et nō vena brachij. dicit q̄ post-
q̄ diuersio fieri non pōt: ne fiat super mēbra p̄e-
cipua trāsitus saltē eadē parte maior diuersio
quē fieri potest. Et scdo quia flobotomia illa cō-
modior est/ quē minus debilitat/ et q̄ minus de-
bilitat man⁹ flobotomia q̄ brachij et plus iuuat.
Et si suaderi pōt autore Auicē. fen. xxiij. ca. xxy.
qui ait, q̄ vena q̄ est inter minimū digiti et scdm
pedis magis iuuatua est/ q̄ vena ciancē: sicut
saluatela dextera magis iuuatua est q̄ basilica
in egritudinibus hepatis. Et scdo in apostema-
te inguinis plus iuuat venam digiti magni pe-
dis rumpere/ q̄ saphenam venam. quē in cauita
pedis est licet ram⁹ eius sit. Quid dicēdū sit in
hac controuersia in p̄p̄m est: audiēdi nō sum
medici qui affirmāt flobotomiam oppositē par-
tis conuenire: et nā licet repletiō magna sit ratiōe
asserat: p̄sertim cū doctores isti pauci numero
sint/ et qui oppositū affirmant plurimi. Et nā Auicē-
na/ cum dicit: caue ne trāsitus fiat sup mēbrum
principale. Et dico scdo q̄ Adichael Sauana-
rola iudicio debili meo/ opime loquitur: cū im-
perat eiusdē partē venas distantiores rumpen-
das esse. crederem q̄ si due flobotomie faciendę
essent in brachio p̄mo saluatelam rūpere cōue-
nit/ scdo venā brachij/ et in pede p̄mo venas
digiti p̄mo secundo saphenam aut ciancam.

¶ Rubrica ij. In qua docet quē vena rum-
penda est.

Tertio querēdū est/ postq̄ cadē parte flo-
botomia facere cōuenit/ dū apostema as-
cellis inest/ q̄ vena rūpenda est, an basilica
an cōmunis. Aliqui affirmant migrā vt Gaierus/
et Guillelmus bap̄nensis/ Galenus de Tharanta/
E ij

Liber primus.

affirmat vt flobotomia de eadē basilica fiat/ ceteri offes tacēt: aiunt solū/ vt de eadem parte fiat/ quid de hoc dicēdum sit in promptu est. Primo dicēdū est cum Arnaldo/ parū discriminis esse inter cōmunē et basilicam/ solū ea rumpenda est/ quę plus sanguinis continere videtur/ nisi apostema aliquod adsit/ cui plus altera q̄ altera cōducatur/ vt apostema hepatis pl^o basilica/ et apostema pleuris/ cū flobotomia a parte cōiuncta sit/ plus cōmunis q̄ basilica pdest. Sed nostro proposito dicēdum est/ q̄ autoribus omnib^{us} basilica ab imis plus euacuat mēbus/ cetera a superioribus/ cōmunis vero ab vtraq̄ parte: et autore Auicena cetera erradicat a superioribus/ euacuat ab imis/ et basilica viceversa. cōmunis vero a medio corporis erradicat/ et ab vtraq̄ euacuat partes: credere iudicio meo plus conuenire cōmunē q̄ basilicam minnere/ p̄sertim cū solum ea cōmune deponit repletionem.

¶ Rubrica. iij. In qua ostendit quo tempore flobotomia fieri conuenit.

Quarto queritur/ quo tempore flobotomia fieri cōuenit. Dico q̄ Galen^o. x. de ingenio. cap. xiiij. ait: in principio fiat flobotomia in carbūculo/ cui medici oēs conueniūt: ne enim vir^o debilis fiat/ quoad citius fieri poterit ante omnia auxilia flobotomia subueniendū est: vt medicus nature iuuamēto sit/ venenum trahēdo in apostema/ quod ipsa deponere conatur: et in hoc nemo autorū oppositum affirmat/ solus Antonius Sainerius cōsiliū et recte: vt prius q̄ flobotomia fiat pono exhibeat/ q̄ corroboret vt grandē flobotomiā sustinere possit.

¶ Rubrica. iij. In qua demonstrat quibus diebus flobotomiam facere possumus.

Quo tempore/ quibusve diebus fieri flobotomia pueniat: doctores oēs aiunt: vt eo tempore flobotomia cōducit: quo natura intētat venecū humorem a se deponere: et hoc solū est in principio apostematis quo ad timorē: et si postq̄ humor in apostema fluere desinit flobotomia fiat: debilitat nimis: et nullo pacto iuuat. et Antonius Sainerius et Guillem^{us} placen^{us}: cui assentit Sainerius aiūt/ q̄ si flobotomia fiat postq̄ humor in apostema p̄gessit est. monet venenū in iudicia mouet. Et si q̄s q̄rat quo tempore p̄sumēdum est humorē fluxū esse/ et q̄ principū quoad humorē p̄terijt: dico ipsos hoc secundā diē nō excedere. Plac^{us} Guillem^{us} placen^{us} ait. Secūda diē p̄fectū dano fieri de eadē vena. S3 Berta palia chirurg^{us} doctor/ clar^{us} hoc exprimit/ suadet q̄ in anthrax pestilentiali post viginti et quatuor horas flobotomia nō fiat. p̄sumit enī hoc tpe venecū humorē ocissime motū fluxū esse. I. so-

lum eo tpe quo natura humorē in apostema deponere tētat/ medic^{us} naturam adiuuare tenetur. ideo caueat oēs q̄ indistincte tertia aut q̄rta die flobotomare tētant. p̄test enī eis crimen mortis imponi: quoniam aduersat autoribus et ipso rum rationibus. p̄sertim plus cancre debent/ si sincopis adsit et cordis debilitas.

¶ Rubrica. v. In qua demonstrat quot flobotomiam fieri conuenit.

Quinto querēdū est/ quot flobotomias facere cōuenit. dico q̄ hoc exprimi neq̄t nisi pri^o expressero/ an vsq̄ in sincopim euacuat: q̄re pueniat. Galen^o. x. de ingenio ipe rat/ vsq̄ in defectionē flobotomiā faciendā esse. et Berta palia chirurg^{us} et Sauanarola Antonius Sainerius aiūt/ q̄ si vir^o p̄sentiat flobotomiā: vsq̄ in defectionē recuperabilē fieri debet. Sentit de fulgurio cōsilio suo de peste suadet/ q̄ si velim^{us} flobotomia a peste liberare/ q̄ vsq̄ in sincopim recuperabilē fiat/ et fatef se experientiam de hoc habuisse. Horū autorū rō est: quia venenū tota sui substantia/ inimicat nobis: ideo q̄cumq̄ ei^{us} pars notia est. cōuenit ergo si vna id sustinere possit: vt q̄ ad oēs ei^{us} deponat p̄tes. Nicolaus tamē Florent^{us} cōsiliū: q̄ q̄ hoc vez sit nris ipsis p̄ nimia nature hūane defectōe/ imoderata euacuano maxime obest/ et q̄ meli^{us} est p̄ma die/ pluries venā rūperet: q̄ semel totū educere sāguinē. Galien^{us} d^{icitur} Tharata ait/ q̄ ipse nūq̄ ausus est pl^{us} sāguinis extrahere q̄ quinq̄/ sex/ aut octo vncias. Ego iudicio meo dicere/ q̄ hoc tpe quo prius replemur hūonib^{us} / ob intēperatū vic^{us} regimē/ cui^{us} causa inualidas possidem^{us} vires: inuus est pluries/ plurimū sāguinis q̄ semel euacuare. p̄sertim cū Auerrois Galenū rep̄hendit: ob id q̄ flobotomiā vsq̄ in defectionē cōmēdabit. et iter ceteras rōnes adducit vna/ iudicio meo possibilia. ait/ q̄ flobotomia in principio morbi vsq̄ in defectionē facta/ morbū p̄tin^{et} destruere nō valet et vntē deijcit: et cū egrediendo illa amoneri nequeat/ nisi die decretoria q̄ bellū inter naturā et morbū cōtrahit: foelici fauēte affluēcia celesti in salubri morbo. infelici xō/ immortali: et cū solū illa die alterutri victoria iminere debeat: vir^o p̄genia debilitate/ quā a principio morbi occasiōe flobotomię cōtrahit: deficit et succūbit. Concludēdū ergo est eodē die p̄mo duas flobotomias aut tres forsan cōuenire posse: vt nimis sāguinis deponat: nisi forsan aliq̄s tā sanguine plen^{us} sit: tā virib^{us} p̄stans iuuenta etate cōstutus/ flobotomia affluētus p̄sertim si regio et tēpus temperantiam habeat: q̄ flobotomiam vna magnā sustinere possit. Quo deserto ad p̄ncipale quęstionem satisfacio: si flobotomia vsq̄ in recuperabilē defectionem fieri pōt: sola ea sufficit: et vltimis flobotomiā tentare non cōuenit: si vero hęc fieri non possit: intra viginti et quatuor horas iter

De febre pestilentiali.

So. xxvi.

minuū/aut parum plus scilz secunda die duas aut tres flobotomias (prout medico visū fuerit) face re puenit. Solus Scutellus de fulguri cōsilio suo / de peste: affirmat/ q si flobotomia in principio facta/ q in sinu copum pestem nō destruit/ q post alios dies/ si necessitas imminet/ iterū flobotomia fiat. sed in casu tam grauissimū miroz qualiter sine distinctione loquitur. Denum flobotomia in bubone pestilentiali in principio piante facienda semper est/ dimissa farmacia: et ex eadem parte. Etiam si repleto magna adsit: et cum apostema in asellis fuerit/ cōmunis rumpe da est: in radice auris et gula cefalica: in inguine versus partem exteriorē cianica, versus interiorē rem dō saphena. Nam licet Salenus/ scōo regi minus acutozum: et Auicena. cap. de flobotomia affirmat: Saphenam et cianicam ab vna vena ori ri: cuius causa non plus refert vna vel alterā flobotomare: obseruandē cernitur quondiana (inquit Auicena) saphenam plus cōferre intrinsece inguinis passioni/ cianicam vero extrinsece. ha= buimus etiam vt flobotomia non fiat/ postq̄ hu mor a natura in apostema nō emittitur/ quod tē pus dīe vinum naturalem fere non excedit: et q nō nisi magno casu/ q in sinu copum flobotomia fieri conuenit. Ceterum est, q dum cetera sunt pa ria: copiosius flobotomare conuenit q̄ in alijs fe bibus: et q̄ dūe aut tres flobotomie ad plus con uenire possunt/ et q̄ primo si fieri possit: pono ali qua cordialis propinetur.

Cap. iij. In q̄ inquit an pleuresis pestifera sit.

Etia dixi pleuresim inter venefica apostemata a nonnullis docto ribus enumerari: opere precū du ri disputare/ si pleuresis pestifera aliquādo sit: et de flobotomia q̄ ei cōuenit: et primo apparet cōtagio sam nō esse. Nam nra medēdi saluberrima faculta te/ qua tū olim antiquitas laborauit/ loc⁹ ab au toritate negatūe validus est: et null⁹ auctor/ nec Rasis, Salenus, Iballabas, Auicena pleuresim cōtagiosam et veneficā nō iauerunt. Cōtrariū tū suadet doctores aliqui/ q̄ affirmant pleuresim a liquā pestiferam esse: ob id q̄ ei descriptio pestis puenit. Infestat enim plurimos eodē modo et tpe/ et interim: et cōtagio quodā/ qui pleuresi mo= lestānt nōnāq̄ alios inficiūt. Et inter recēto= rea medicos Abanthe⁹ de gradib⁹ affirmat pleu resim cōtagiosam esse: et q̄ agarie⁹ peculiare far= macum pleureticis est/ saltē si slegmanica parum pleuresis sit: ppter ea q̄ agarie⁹ aduersus vene na pdest/ et pleuresis nōnāq̄ venefica est/ et fa= tet se aduersus i vna domo infectos sanos alios inficere. et Adichael sananarola affirmat pleu resim venenosa esse obseruandē habita. et mirat q̄ pacto auctores nō meminerūt d pleuresi q̄ cēt pe stifera: post Adichael Auicene auctoritate pbare

nitū pleuresim cōtagiosam esse: nā Auicena fen. ij. pami ait. Sūt ex egritudinibus q̄dā que de vno ad aliud transcūt: vt lepra, scabies, febues pestilē nalis, et apostemata putrida/ et pleuresis/ aposte ma putridum est. Sed re vera intētum non pro= bat/ qm̄ licet pleuresis cōtagiosa sit: non ideo ve nenosa cēsenda est: alias egritudines omnes ocu lozum/ et oēs que circa cutim consistunt/ et omnes que anhelum cōmunicari possunt pestilenciales essent: quod falsum est/ immo apud medicū hec consequētia bona est: quēcunq̄ egritudo si ve= nefica est/ cōtagiosa est: nō tamen/ hec est egri tudo cōtagiosa ergo venefica: quia venenū cum cū alijs elementalib⁹ qualitātibus vint⁹ pccua= let/ ideo spiritualiter agere potest. Ratio secūdi est: quia qualitas prima sic agere et inficere po= test aerem medium: cuius causa cōtagio offen dit, q̄ non eget coelesti qualitate.

Ergo iudicio meo/ quid dicā nescio: non enim reperio nisi solū Auerrou/ libello de theriaca. qui ait: Salenus et pter cum multi ex antiquis di cunt: q̄ plurime ex egritudinibus que accidunt corpori nostro/ sunt venenose: sicut plerensis, et apostemata mēbrozum principalium, vt cordis, hepatis, et mēbrozum similitudinē eis. hac auctorita te suaderi potest/ pleuresim pestiferam esse: neq̄ etiam deest ratio. Nam plurime sūt egritudines venefice/ de quibus auctores nō meminerunt/ vt morbus iste galicus: qui saltē iūno suo et venefi cus et cōtagiosus erat. Etiam memini me legisse Salenum. ij. de diebus criticis. cap. vij. in quo hortatur medicos: vt experimenta summo ope aduertamus. Sepe enim varia anni dispositio res gulas medicas fallaces reddit: nam q̄q̄ septi= ma dies precipua inter dies iudicarios censca= tur: secundo loco decima quarta etc. At Salen⁹/ se vidisse aliquo anno omnes quos febres acu te male habebant: nona die liberatos esse: q̄q̄ dies decretoria vera nō sit: et alio anno omnes liberari vigesima die/ et alio sexta die. ergo eo= dem modo cōtingere poterit affluētia aliqua an ni infelici/ tertianas grauissimum esse morbum: aliquando quartanas: vt obseruatione nos hoc sepe habemus. Et quia pleuresis inapte natura relicta egritudo est: que minat periculum: numi= rum si infelici affluētia aliqua venefica fiat: pre fertim cū inspiratione mediante cōtingere pos sit. Nec de hoc plus mirari debem⁹ q̄ de egritu dine/ quam morbum omnium vocamus.

Rubrica prima. In qua inuestigat/ an pleuresis pestifera flobotomia eiusdem partis conueniat.

His prelibans querendum est, an pleuresi pestifere/ flobotomia eadem parte facta/ aut aduersa/ conuenire possit. Sed an= teq̄ hoc diffiniam querendum est, an cūcunq̄ pleuresi oppositē partis flobotomia in pncipio

¶ uij

Liber primus.

conueniant: et apparet quod non, auctore Galeno/secundo regimini acutorum/comento vnde camo. qui de monstratque anothomia pbat/non plus referre in plerumque oppositi brachii venam rumpere quam eiusdem parus. Et profecto ut dixi demonstratue pbat id. quoniam venae quae alunt costas/variis sunt a venis quae in brachia incedunt. Nam venae quae nutriendum costas/exoruntur a vena putei/quae ascendit ab epate antequam intraret cor: et duae basilicae quae in alterutrum tendunt brachium/prodeunt a vena putei/postquam ingredietur cor: erit ab eorum: ergo demonstratue patet non plus discedere basilicam brachii dextri a costas lateris sinistri: quam a costas lateris dextri. nam vena putei quae intrat cor: non plus discedit ab vno latere quam ab alio: ergo nec venae prodeuntes ab ipsa. profecto argumentum concludit. Contrarium tamen obseruatione habemus: nam si in principio nimia stante repletione eiusdem brachii vena rumpere: nimia apostemati fieret additio. Ad hoc respondet Bernaldus de Medo domo. cap. de pleuresi: et concedit quod non plus discedit basilica dexteri brachii a costas quam sinistri brachii basilica: equaliter enim discedunt. tamen quod venae quae nutriendum costas/emittunt a se ramusculos exiguos plurimos qui obuiam sunt exiguis ramis venae basilicae: facile quodam rami ab alijs surgunt: ideo dum flobotomia fit basilica dextera/rami illius basilicae/ut cuiusque vnicuique a ramis venae quae nutriendum costas suggit. Quia causa si in principio pleuresis lateris dextri flobotomia fieret eadem basilica: nimia apostemati fieret attractio: quod non coniungit si de opposita fiat. et transacto principio apostematis/pucent basilica eiusdem lateris rumpere/ut exigui rami eius suggere possint: a ramis venarum quae alunt costas apostematis coniunctam causam aut quae circuniacet ei. his habitis denovo queritur, an pleurentiali pleuresi oppositam venam aut eandem rumpere debeamus: hac questionem a nulli doctorum discussam vidi.

C Rubrica. ij. In qua ponit communem opinionem circa hoc.

Tamen in hoc duas varias reperio positiones. Prima est positio quam communis practica affirmat: et est quod cuiusque pleuresi in principio/ si repleto adsit iterea dum humor in apostema fluat, quod tempus tertiam diem non excedit: oppositae partis flobotomia conuenit. Testatur hoc Auicenna. x. fen. tertius: quod ait/ commune esse apostematibus pectoris in principio ex latere opposito flobotomare: primo ex sapientia opposita in longum ducit: deinde ex basilica opposita in latum ducit. quoniam si fieret eadem parte rami venarum/ quae a basilica prodeunt: suggereret a ramis venarum quae alunt costas: et tanta esset apostemans magnitudo: quod prope nimia ad cor appropinquare/ ne/ mortis occasio esset.

C Rubrica. iij. In qua ponit opinionem

cuiusdam recentioris medici: et de regulis circa hoc obseruandis.

Alia est positio quam nonnulli recentiores medici: et praesertim quidam doctor Libani palensis/ qui de hoc scripsit et ait: pleure sin aliquam pestiferam et venenosam esse: quod si vnam domum incolentem inficiat: omnes illius domus inficit. et suadet hoc/ ratione/ autoritate/ et experimento. Primo autoritate Auicennae, caue ne fiat transitus super membrum principale quarta primae ratione/ haec materia venenosa est/ ergo ut in bubone pestilentiali (licet repleto adsit) eadem parte flobotomare licet/ et non ex aduersa: sicut in hoc venenoso apostemate diuersio nota esset: et eiusdem partis euacuatio conuenit. Tercio probat illud obseruatio: affirmat medicus ille/ quod anno quodam pleurenti omnes/ quibus medici tenebant flobotomia in principio diuertendo succurrere/ moriebantur: et omnes illi quibus flobotomia eadem parte facta est/ liberi euaserunt. Concludit ergo doctor ille: si quando pleuresis pestifera sit: quae notis habitus cognoscitur, quod eadem parte flobotomare conuenit/ et non diuersa. Et ad rationem quae contra eum fieri potest: ipse duabus satisfaciit conclusionibus. Prima est: cum repletio excessiua fuerit/ nec vena opposita/ neque eadem rumpatur: sed ambe. simul probat primum/ non oppositam: quod fieret venenosa humoris transmissa super principale membrum: non eandem/ quia magna apostemata fieret additio. Probat secundum/ si duae venae simul aperiantur: nec tanta apostemate attractio erit flobotomia facta eiusdem partis: quin a distractione alterius partis impediat: neque tantum erit incommodum. quod pangere potest ab ingressu humoris venenosi super principale. quin eiusdem partis flobotomia nimium euacuando coarctet lesionem illam. Secunda conclusio, si non nimia adsit repletio/ eiusdem partis venam rumpere licet. Et si quis dicat eam rasis in almanasore/ iubet flobotomiam eadem parte in principio fieri. dico quod rasis intellexit exigua/ existente repletionem: doctor tamen iste vult, quod etiam licet repleto adsit/ si non vehemens nimium sit: ex eadem parte flobotomia fiat: et quod doctor iste obseruatio forsitan habuit causa/ quae scripsit. Ego non possum protinus cum eo conuenire: ideo oppositam nitam suadere conclusionem/ licet etiam non asseruam.

C Rubrica. iij. In qua determinat pleuresim licet contagiosam/ non necessario pestiferam esse.

Primo probare volo pleuresim illam/ quae omnes vnam domum incolentes contagio inficit: pestiferam censendam non esse: quoniam ad hoc ut morbus aliquis pestifer iudicetur: non solum sufficit contagiosum esse. alias Obtrahim, Tiphis, Scabies, pestiferi morbi essent: nec de ratione pestiferi morbi solum est/ quod periculum minetur/ et mortalis sit. Nam dixi auctore Galeno de

De febre pestilentiali. Fo. xxvij.

mala complexionē diuersa: Apoplema freneticū natura sua mortale ē: ppter ea q̄ in mēbro nobili coarctato a vijs exit⁹ discedēte sit: immo obferuatione cernimus, q̄ plures qui apoplema tē pestifero venenātur: liberātur a morte q̄ qui in frenesim cadunt. Sōsān ex decē/qui apoplemata venefica habent/deficiunt quinq̄: et qui in frenesim cadūt/deficiūt octo, nec de ratione pestiferi morbi solum est/ q̄ eodē tēpore plures homines, completionē, etate, habitudine varios occupet: nam alias/ternanē egritudines pestifere essent, imo tertianē notē. Sūt illi in quas genus humanū sēpius cadere solet: quia cum tres causę sint/ quibus nonnunq̄ febris interpollata/ nonnunq̄ continua accidit: sc̄z causę q̄bus febris cōtinua sit/ sunt nimia humoris quantitas, aut q̄litas mala, grossities nimia eius, et virtutis expulsiue debilitas. totidem oppositę causę sunt: quibus febres interpollatę contingunt. sc̄z exigua humoris quantitas/ virtutis expulsiue valida/ humoris subtilitas. adeo quādo humor/ quē bñ cōtinent/ inficitur: conatur virtus eum extravenas deponere. Et si quantitas nimia sit et grossities adsit: et virtus debilis sit/ nequit humorē ex pellicre: et intus contrahit morā/ et continuam facit febrem. Si vō quantitas modica sit/ grossitiesq̄ modica/ et virtus valida p̄gualer humorē/ et eū extrapellit: cui⁹ causa interpollata febris sit. Et q̄ sēpius coniungit homines virtutis robore p̄stare/ et nō sēp ex celsius quantitate/ et mala qualitate humores infecti sunt: cui⁹ causa extra venas deponi possunt/ et febres interpollatas faciūt: et quia homo calidissimus omnium animalium est/ colera sepe abundat: et quia voluptatib⁹ appetitus sepe indulget flegmate. cuius causa tertianę notę maioris famę egritudines sunt: quę genus humanū plus infestāt q̄ oēs alię. Nunq̄d quia incolētes ciuitatē vnam in plures tertianas notas cadunt: pestifere cēsende sunt: nō p̄fecto. Dico quarto, q̄ non propterea q̄ aliqui morbi eodem tēpore/ pluribus occurrant hominib⁹: et plurimi deficiūt: pestiferi cēsendi sunt. pater: nā frenesis natura sua piculū minas terna nota. nō ergo vt cōiungat plures tertianas notas eodē tēpore esse: sic conangere pōt plures freneses eodem tēpore esse: et vt vna frenesis pestifera non est. sic necq̄ plures: et vt tertianę notę natura sua saluifere sit: salū ad frenesim eas cōparādo: sic frenesis natura sua periculosa est. Dico vltimo, q̄ proprio morbus pestifer est ille qui plures occupat eodē tēpore et interimit occasiōe tamē aeris infecti. Dicitur primo tractatū: q̄ q̄q̄ pestis ab aq̄ et terra cūctat: nisi vniuersalis causa occurrat pestifera nō cēsetur. Et quia coelestia non nisi ac re mediāt agunt: hinc est, q̄ nisi morbus q̄ plurimos infestaret eodē tēpore/ et eodē modo/ et plurimi moriūtur a causa coelesti mediante aere: nō

pendeant pestiferi nō sunt. Hoc diserito dico, q̄ pleuresis illa. de qua doctor ille hispalensis loquitur pestifera vere cēsenda non est: q̄ nō contingit occasione aeris infecti. Et si quis dixerit: cur infectio eius acri adscribēda nō est. Dico q̄ nunq̄ vidimus pleuresim plura loca et varia cōtagio quodā infestare/ vt pestiferam febrem. Enā si vera sit opinio illa q̄ affirmat pestilēnalem febrem adeo seūā esse/ et variam ab alijs: q̄ solum in ea humores cordis putridi sunt/ et positi in calfacto esse: et in alijs nō: pleuresis pestifera cēsenda nō est: cū non p̄tingat aeris venefici occasione/ q̄ inspirandē humores cordis inficit: neq̄ cū si vā sit Auerrois opinio: q̄ affirmat egritudines oēs venenosas esse/ q̄ nimia a natura nostra discedunt/ pleuresis illa pestifera est. Dicitur supra q̄ Auerrois solū eam veneficam egritudinē pestiferam vocat/ q̄ ab acri infecto euenit/ et nō alias quę a causis particularibus cōiungunt. Secūdo aduertēdum est. Pleuresim pestiferā esse: bisariam p̄tingere posse/ primo loquēdo de pleuresi/ quę tēpore epydemic aliquos occupat: aut loquēdo de pleuresi quę seua est/ et plures occupat: nō tamen pestis adest. Si loquamur de prima/ possibile est pestiferā esse: imo de facto vidī aliquas pestiferas fore: nā vt apoplema veneficū alia mēbra occupare potest/ sic et pleuram et hec pleuresis his non cōprehēdi pōt. Dico, si loca prima infecta peste sint, aut si eadē ciuitate pestis adest: et si firmā illicopi cordis defectum et vniuersione afficiat. In hac pleuresi concedere libet flobotomiam eadē parte si cōdam esse, sed de hoc lanus inira. Si vō loquamur de pleuresi q̄ accidit acri nō pestilenti/ licet morifera sit credere vni nō protinus hui⁹ doctoris sententiā tutam esse. Ideo nūc duas eius cōclusiones confutarem: in prima assent q̄ si repleto magna admodū non sit/ q̄ eadē parte flobotoma fieri conuenit: hoc ratione certa/ destrui nequit. Sed salū per suasuā. postq̄ humor veneficus nō est: vt p̄bat. Dper p̄ceptū est videre quod incōmodū dēterius exultat: an incōmodū qd̄ tuncm⁹ si fiat nimia i apoplemate humoris attractio: an incōmodum quod memēdum est/ si humor apoplemans venefici mēbrum principale incedat: crederem q̄ postq̄ humor tā malus est, q̄ plus periculi minatur si apoplema. primum cordi fiat cōtinua sua effusio: q̄ transiūs humoris prope cor tanq̄ p̄ viam: quod incōmodū momentaneū fere est. Si ad incōmodū apoplemans magni occasione flobotomie comparetur: enā sua def hęc cōclusio. Si in anthrace apoplemate venefico nō desunt doctores/ q̄ affirmant in principio flobotomiā aduerse partis conuenire: lōge plus in pleuresim affirmandū est flobotomiā aduerse partis p̄tuturam esse. Etiam secunda eius conclusio. tutā non est: in qua affirmat q̄ dū ex-

Liber primus.

cessina adest repletio vtriusq; brachij venas rursus euacuatio: nisi ad hoc ut apostema fiat adducto, et ad quod potest in oppositum diuertere: si euacuatio eiusdem partis sit: postquam aliquid humoris venefici quod cor incedit id offendit, et cum attrahitur humor in apostema/augetur apostema, ad quod duos motus varios: quia natura terrent medicus facere vult: Concluderem ergo melius esse eiusdem partis venam rumpere, et quando in hac parte de cura pleuresis non agitur: conncere ne quo errore quando quo plurimi medici fallunt: qui pleureticis lentes exhibent quocumque tempore. Et tamen Galenus primo reguminis acuto et cometo vigesimo septimo suadet: monetque iudicio meo capitali pena: ne medici cum digestio apostemate sit: lentes cum aceto pleuretico det. affirmat medicum hunc moris causam esse: et quod infirmus secunda nocte oppressio deficiet: et ait, quod non est possibile medicum qui ratione vtiur lentes infirmis dare. Aduertat ergo medicus: qui sepe cis vtunt.

Rubrica. v. De interpretatione illius textus Auenae. sen. p. pmi: caue ne fiat transitus. Et quia Auenae ait, caue ne fiat transitus super mebrum principale: bifariam satisfacere volo. Primo auctoritate illam: vt littera sonat exponedo. Secundo noui prebendo sensum littere, quo ad primi auctores dubitant de propositione illa: quoniam in pleuresi quacumque sit transitus super mebrum principale: non aduersus partem in principio flobotomia fit: et eis qui postiora capiunt dolent: iubet Hippocrates venam frons inscindere: et transitus supra precipui mebrum fit: ideo auiunt, quod transitus fieri super principale mebrum bifariam existit: aut tanquam per viam: aut tanquam ad terminum. Auiunt secundo quod aut materia venefica est: aut non. Si sit venefica affirmat transitum super mebrum principale tanquam per viam fieri posse: vt in pleuresi: et tanquam ad terminum etiam: nam in situ sanguinis nariu excessuuo vetosam epati apponimur: et in imoderato sanguinis a vulnere erit humoris euocamur: vt sanguis ruat in cor: et a vulnere diuertat. si aut materia venefica sit: nunquam tanquam ad terminum humoris in precipui mebrum diuertendus est. Solum difficultas est, an tanquam per viam venefica materiam super precipua possumus trahere mebra. Dico aut, quod licet possumus super alia mebra veneficum humorem tanquam per viam trahere: non tamen super cor. Et Hugo senensis cum eo non concinit: immo ait, quod vitare debuimus quod fieri possit ne transitus venefice materiei: cum tanquam per viam cor offenderet: tamen plures sunt casus in quibus aliter fieri non potest: solum Hugo ait, propositionem illam Auenae veram esse in hoc casu: scilicet ne humor veneficus in cor trahatur tanquam in terminum. Hoc deserto imminet, quod postquam expressi hanc pleuresim pestiferam non esse: nimirum si

eius materia per cor incedat tanquam per viam.

Rubrica. vi. Sed dimissa hac doctorum interpretatione: habui a quodam perito medico Arabico, sem quibusdam glossulis arabicis inuenisse hunc sensum Auenae habuisse: nam ait, cumque ad diuersum trahere volueris doloris: prius sedas: et caue tibi ne transitus super principale fiat, dicit intentionem Auenae fuisse: vt dolor repumatur rebus frigidis: quod materiam repellant: et excessum temperet calorem: et doloris coarceat: monet tamen vt medicus ille non nimium frigiditate excedat: quoniam facient humorem retrocedere in mebrum aliquod precipuum. hoc est quod Auenae dixit: caue ne transitus super principale fiat: i. caue ne medicus quem dolor repumatur tam frigidus sit: vt humor in principalia pellant. Crederem hanc veram Auenae mentem esse: ob id quod alias sine proposito loquitur. Et ad illius doctoris hispalensis observationem: qui affirmat pleureticos illos pestilentiales oes perisse: quibus medici auxilium sunt flobotomia ex aduersa parte facta: pecto presumendum est medicum illi et peritum et pbu hominem fuisse: ideo difficultatem hanc indecitem relinquo, postquam non sunt valide rationes quae alterutram inuadeant partem. licet ego semper per exiguitatem ingenij mei: quacumque pleuresi quae pestis tempore non contingentia licet seu et contagiosa sit: ex aduersa diuertam partem si repletio adfit.

Rubrica. vi. In qua docet quid faciendum sit: si pleuresis et apostema idem occupant latus.

Consequenter etiam queritur: si pleuresis et apostema anthrax eandem occupet partem: quo pacto flobotomia facienda est. Sunt aliqui doctores grauissimi qui affirmant has duas conclusiones. si apostema in inguine sit: nihil clari quod saphena rumpenda est: nam in pleuresi diuersio fit et in apostemate eadem parte euacuatio fit. Si vero apostema in aetiliis aut collo sit: tunc auiunt quod si repletio vehemens sit vtriusque basilica rumpatur simul: tunc satisfacimus pleuresi: aduersa parte flobotomando: et satisfacimus anthraci: venam eiusdem partis rumpedo. Et quod si modica sit repletio venam eiusdem brachij rumpere licet. Ego bona venia cum his doctoribus non conuenio: quod sciam ipsos peritissimos esse, nam pleuresis quae accidit ei qui anthracem habet: presumendum est ita pestilentiale vere vt anthracem esse: et vt venium est anthracis materiam veneno infectam: super cor trahere oppositam venam flobotomando: sic pleuresis materiam. Et quod hoc presumi debeat: patet: nam cum aer veneficus intrat cor: humores oes inficit: apparet hoc auctoritate Auerrhois. cap. de cura pestis: quo affirmat medicinam euacuatiuam: quae pesti conducit omnium humorum educendae virtute habere debere: quod dicit ipse in peste humores oes infecti sunt. Ergo si hoc verum est: tamen veneficus est apostematius pleure humor: vt apud

De febre pestilentiali. Fo. xxxviij.

stomatitis quod subasellus inest. ideo audacter affirmo in hoc casu basilicā eiusdē partis esse rumpendā: et si virtus id sustinere possit/flobotomiam vsq; in recuperabilē defectiōnē faciendam esse.

C Rubrica. vij. In qua inquiri quid exerce- dum sit: si alterum apostema inguini: alterum vero ascellis insit.

Tertio querēdū est, si sint apostemata duo quorum alterum inguini: alterum ascellis insit eodē latere/qualis flobotomia conuenit. Dico q; tūc si virtus sustinere illud possit: si aliquādo conducere duas venas simul rumpere/in solo hoc casu esset. qm̄ si safena rumpatur: metuēdum est ne apostematis humor qui in ascellis est sup̄ hepar iccedat. Etiam metuēdum est si cōmūnis vena brachii rumpatur/nec venenū inguinis in cor iccedat. si tamē duē istē flobotomie simul fiant/vtrūq; vitamus periculū. adduxi ergo tres casus. Primū in pleuresi/q; plures cōtagio occidit. an flobotomia eiusdē aut aduersē partis pueniat/dixi q; aduersē. Adduxi aliū scz quando pleuresis et anthrax eidē lateri innascuntur: et q; sibi vel qualis flobotomia pueniat, dixi q; eiusdē partis. Adduxi tertiu/ scz si duo apostemata venefica eodē latere sint/qualis flobotomia eis cōueniat. Dixi q; si equalē malinam possideant/ q; vtramq; venā/ et cōmunē/ et saphenā/ aut cephalicā: et saphenā si in collo sit/flobotomia licet. Adde insup̄ hūc vltimo casui, q; si hęc duo apostemata innascent alterū latere dextro/alterū latere sinistro: inspicēdum est quod eorum venarū se curā preueniat malitia: et tunc vena illi/ lateris rūpēda est. sin autē equalē maliciā habeant: duas oppositas venas vtriusq; brachij. si sint ambo apostemata in collo/ vel in ascellis/ vel vtriusq; pedis si in inguinibus sint/ rumpēdę sunt. Dixi de flobotomia certissimas regulas semper obseruandas (autoum mente) quantum sat est.

Caput quintum. In quo ponit an sudor conueniat.

Ed quia saltē apud nos libyspanos tā presentancū remediū est statim post flobotomiam sudore euocare omni etate fere, habitudine, complexionē, tēpore anni/ et a quocunq; humore pestia conuagat: et obseruatione habem⁹, q; si aliquod remediū sit quod a peste liberet: hoc est/ in hoc peritū et imperitū medici cōueniūt/ et tantū nobis cōsuetudini est/ q; inuenis medicis auxiliū hoc fieret. Dignū duxi disputare/ an hoc rationale experimētum aut empiricum sit/ et quā potestate hoc medici agunt. Et primo pbarc nitar aduersus omnē bonam medicinā medicos illos agere: qui occasione sudandi dant. Nam tam solertes medicīne autores de pestifero morbo suere

q; si peculiare ita remediū esset sudor: sub silentio non dimitterēt. presertim cum tam atrox hec fera gen⁹ humanum pdat, q; medicīne auctores auxilia omnia/ quibus ei obviare possumus ea diligētia inuestigauerunt: q; obliuioni remediū hoc non traderēt. et neq; Galen⁹, Iulianus, Rasis, Aben Zoar, Auerrois, Serapio, Ioanninus, Rufus, Isaac, Nicolaus: nec recentiores medicīci de sudore meminerūt. Itē ratione suadere nitar/ nō modo salutare remediū nō esse sed nocuum. Nam Auicenna/ sen scōa q̄ra/ loquēdo de sudore ait, q; per sudorem non deponitur nisi q; subtile est: et id dimittit quod corruptū est/ et nature nō obedit. Itē scōo Auicenna eadē sen/ cap. primo adducit euacuatiōnes oēs/ quibus natura solita est humores nocuos die decretoria deponere: et ordinē inter eas: affirmat et ait/ q; commodior euacuatio/ et quę celer⁹ egrum liberat: est ea/ quę sanguine narium emanante fit. et scōo loco minus p̄cua euacuatio est illa/ quę profluuiū v̄tris consistit. et tertio loco minus inuatiua est ea/ quę vomitū consistit. et quarto loco quę stulticio v̄ne contingit. Postremo x̄o affirmat euacuatiōnē inter omnes minus p̄sumram egrō esse sudoris. Imo ait Auicenna, q; nōnunq; erit iura p̄modio: euacuatio q̄ sudoris ē. Et doctores ibidē assignant huius ordinis rationem: quoniam Auicenna loquit de Tris/ quę febrib⁹ acutis accidit: et continua febris venas occupat quę sanguinē cōtinēt. ergo solum sanguinis erit tus venas inante poterit a nocuis humoribus: presertim cum vna vena erupta venarū omniū sanguinis euacuari possit. saltē ille qui infectus est. ideo inter oēs cōmodio: euacuatio est: et sic de ceteris/ quas breuitatū parcēs omitto. Itāno quā sudor minus inuatiua inter oēs euacuatiōnes erit: adducit a Thadeo. q; sudor plus t̄u mores qui extra venas sūt. q; qui intra: euacuatur. ideo febrib⁹ acutis sudor minus accommodatur omnibus alijs euacuatiōnib⁹. hoc diserto a suo sic ad vltimas egritudines vltimē curatiōnes conducit auctor libyppocrate: ergo pestifere febris et anthrax vltima remedia succurrūt: sed sudor minus subuenit q; quęcunq; alia euacuatiō: ergo minus puenit. Adcritū ergo queritur/ quā ob causam vomitū aut euacuatiō quę v̄tris profluuiū/ aut v̄ne stulticio fit/ non plus conducit sudore.

C Rubrica prima. de quiditate sudoris.

V hūc dubio satisfacerē: poteram pluri⁹ ma adducere de quiditate sudoris/ de eius varietatibus/ et de eis quę Aristo. scōa p̄obleum arū p̄cua adducit. De nouis quas medici circa sudorē aduertunt. sed tamē ea solū disserteram: quę sensero ad materiā hanc pertinere. si. definitam postq; sudor motū consistit. quis mor⁹ sit/ aqua pueniat virtute: et quis humor: plus su-

Liber primus.

dori aptus sit. Dico q̄ antore Galeno. iij. de acciden-
ti z morbo. cap. viij. motus omnes qui no-
bis insunt bifaria existunt: quidam sunt naturales
alteri p̄ter naturā. Ad omnes illi oēs qui circa ali-
mentum totū corpori deferendum consistunt: z mo-
tus omnes quos natura viuicūq; mēbro tribuit/
de quibus meminit Galen⁹. v. de acciden. ca. iij.
scz tribuit sternutationē cerebro, tussim pectori,
oscitationē genis, alices spasmia, singulū sto-
macho, quibus omnib⁹ natura excrementis emū-
datur/naturales oēs sunt. Alij sunt motus qui a
solo morbo sunt: vt spasmus, paralytis, conge-
latio. Alij sunt qui sunt a natura z morbo: vt ri-
gor, z tremor. Alius est qui neq; sit a morbo ne-
q; a virtute sed a sola natura: vt iccigatio. His di-
finitis: querendum esset inter quos hos motus su-
dor collocandus est: dico q̄ sudor nec fit semper
a morbo neq; etiā a virtute expulsiua. Nam post-
q̄ humor p̄ nimia sui subtilitate a calore tali/
vel absoluto in vapores vertitur: et postq̄ posi-
caloris causa patet: ipsemet humor sua sponte
erigit z a natura sua.

¶ Rubrica. ij. In qua agit de moribus nostri
corporis: quo pacto a virtute fiant.

Vterius aduertendum est, q̄ motus omnes
qui a virtute aut natura sunt: nonnulli sunt
qui vna complentur virtute/alteri vero du-
plici, motus illi oēs quibus ab extra vt a termi-
no a quo aliquid attrahendum est: z mor⁹ illi qui
bus extra vt in terminum ad quē aliquid depo-
nendum est: a virtute animali z naturali simul hū-
t: vt deglutitio, sternutatio, tussis singult⁹, emissio
primi z secūdi excrementi, alices, oscitationes.
Ad omnes vero oēs qui in corpore iniiciantur z si-
mūtur/solū a virtute sunt naturali: vt mor⁹ epas-
tis, venarū mīsericordiā: venarū z stomachi cir-
ca alimentum: z motus matricis/circa sanguinem
mensurālē attrahendum. Huius discriminis ra-
tio est: quia interiores motus circa alimentū co-
guntur semper inferuire vitę naturali cōctione:
ideo oportuit ne appetitū z volūtati subijcerē-
tur: quę potētē nonnūq; cohiberēt motus istos/
sine quibus anima nō regit artus. Etiam si mor⁹
quibus excrementa deponuntur: virtutē animali
non morē gererent: continua excrementorū de-
positione defecaremur. Deicit ergo quosdā a
natura semp/altros vero a virtute animali z na-
turali simul emanare: ab hac regula excipitur su-
dor: quo aliquid deponit extra: z tamē a virtute
animali nō pendet: neq; etiā a virtute naturali.
cuius causa somnus euacuaciones oēs phibet:
quia omnibus virtus animalis inseruit/z virtus
animalis ligata in somno est: somnum vero nō
modo non repēmit immo anget.

¶ Rubrica. iij. De virtute expulsiua
officio.

Quarto aduertendū est quinto de acciden-
ti Galeno antore. cap. v. q̄ vt vir expul-
siua conatur deponere excrementa mem-
brorum omniū/quę ventres habēt: vt stomachi,
vesicę, intestinorū/pectoris/capitis zc. Sic etiā
solidis mēbris natura tribuit expulsiuam virtutē
qua ab excrementis emundantur. si horū membro-
rū valide virtutes sint: vapores insensibiliter eua-
nescunt. Et si repletio eorū nō aquosa sed vapo-
rosa z ventosa sit: tunc expulsiua virtus conatur
hos vapores deponere: z cum p̄ nimia eorum
subtilitate eis nō p̄ualeat: tunc causas mēbro-
rū concussio z rigor. Si vō vapores illi aquosi
z fluidi sint: z in mēbrum aliquod ruunt: virtute
expulsiua cogēte/z apostema fit: aut dispergitur
z in sudorem vertitur. Ex his patet quę sit sudo-
ris naturalis materia.

¶ Rubrica. iij. In qua inuestigat an Auicē-
na de sudore meminerit.

Quinto aduertendum est, q̄ antore Auicē-
na/ scda Gen. iij. primo cap. causas su-
doris duas esse, humoris ex cessuā subti-
litate, z calore excedentē. His p̄clibans ex
Auicēne mente eliciā peculiare remediū esse su-
dorē post floboromā. Nam Auicēna/ pmo ca-
pitulo/ Gen. ij. q̄rti assignat: penes quid differūt
completa euacuatio in crisi z diminuta/quę per
mutatione fit. z ait crisis permutatōis tres cau-
sas fore: primam virtutem debilem, secundam
materiam grossam, tertiam diem criticam dimi-
nutam: cui diei aut non fauent coelestia: aut hu-
mor inceptus est. tondē oppositę causę crīsim fa-
ciunt cōpletam/ scilicet virtus fortis: dispositio
humoris/z diei critici. Sed Auicēna nō memi-
nit: nisi de dispositionē a parte humoris. nam ait
q̄ quando humor vebementer est. i. vebementer
subtilis: sudor accidit. Et quādo humores nō sic
subtiles sunt: licet caliditas nimia adsit crisis: fit
fluxus sanguinis narum: z si nō fluxu vnię aut
ventris zc. His habitis probō sudorem p̄futu-
rum remediū esse. prodest a parte humorū non
obest a parte causę. p̄mū probō in peste/cni a
postema innascitur/humores subtiles sunt. nam
dicit cū de hoc ageret: anthracis quācūq; mate-
riam adustam esse: quę adustio licet partes ali-
quas grossas reddat: plurimas tamen z plus ve-
nificas vebemēter subtiliat: vt accidētia semissi-
ma quę egrum cruciatid ostendunt. ergo si vera
est Auicēne sententia/quę affirmat sudorē natu-
ram euacare/ cū humor vebemēter subtilis est:
et medicus cogatur naturam imitari: non abs re
erit: si in humore vebemēter subtili sudorē eno-
cet. Probo secundū/ nec sudor virtute animali/
nec naturali fit eo modo quo illd exposui. ergo
nec timendum est: vt virtus animalis deficiat nec
virtus naturalis debilis fiat. sed cōtra/Auicēna
ait Gen. ij. q̄rti/loquendo de sudore, tractam p̄

mo. cap. de signis sumptis a parte sudoris: q̄ dū sudor numium diu infestat egrū: nec conueniūt ei flobotomia neq̄ v̄eris solutio/ ppter debilitatem suam/ immo clisteria leuia. Ad hoc respōdeo: sudorem ea parte qua spiritus dissoluit/ dū nīmī? est: virtutē deicere: nō tamē ea parte qua virtutem expulsiuam aut naturālē debilitat. De mum sudor pesti cōuenit: q̄ p̄sumitur humorē subnū? esse. cur? causa forsan pueri plusq̄ senes, calidi plusq̄ frigidi, mares plusq̄ foemine pesti obnoxij sunt. Enam nō posset tam vehemēs venenum tam acerrime agere/ nisi caliditas nimia excessiua/ subtilitasq̄ nimia ei inseruiant. Enam suadent auctore Auicena/ Sen. ij. q̄ru: sudorem peculiare remedium anthraxi esse. nā capite de indicij sudoris ait. Sudor est bona crisis i egritudinebus acutis et flegmaticis: et uerū in speciebus apostematū timorosoꝝ et apostematibus viscerum. ergo cū apostemata pestifera plus timore minentur q̄ quęcumq̄ alia: non sine Auicene auctoritate/ sudor omnibus apostematibus veneficus cōuenit. enā ratione sua det/ apostema p̄niciosum p̄sumit ab humore emanare subnū. sed auctore ipso. Sc. iij. q̄ru. sudor humori subnū cōuenit ergo. Etiam hūc int̄tioni fauet auctoritas Comeli Celii: qui tercio libro. cap. vij. ait: aurilia duo subuenire pestilentiali. Frigida aqua vsq̄ in faciatē data/ et vomito: quo facto operiendus est: et oppressus somno ingens sudor effunditur toto corpore: quod p̄sentaneū auxilium est. non rep̄ri aliquam auctoritatem inter auctores/ que tantum sudori faueat.

Restat rationibus satisficere: et p̄sertim ad Auicena/ qui sudorem postposuit omnibus euacuationibus. Ad hoc respōdeo Auicenam hispanum nō fuisse/ vt ego alias p̄baui/ nam si esset non lateret ipsum/ quo pacto sudor/ dempto forsan sanguine nariū/ cōmodioꝝ euacuatio et que plus liberat egros inter oēs est. et hispani oēs sperat egros eos citius ab egritudinebus acutis liberari: quo in die critica copiosius sudant. Ibius discriminis ratio est: q̄ nos hispani eis alimētis vescimur: eo vino vitumur: quo sanguis subtilior et calidus gignit/ non q̄ alijs hec in visu non sunt: sed q̄ alimenta que terra nostra parit et vina: p̄ualent virtute oibus alimentis que aliibi nascuntur. Ideo apud nos euacuationes hoc ordine sunt cōputandę/ ea que plus liberat: fluxu sanguinis nariū consistit. accedit ei p̄ximo loco sudor/ imo nōdum certa res est: que istarū cōmodioꝝ euacuatio sit. Tercio loco min⁹ iuuatua est euacuatio q̄ ventris profusio sit: deinde v̄ina lōge minus: postremo vero minus diu conferens vomitus est: nec de hoc mirari debemus. Nam plurima sunt q̄ aliter cōsentur nūc: q̄ olim apud medicos auctores sine tēporum/ siue regionū varietas in causa sint. Nā iteritia ante

septimum nostra regione mortalis nō est: apud omnes vero alias sic. ideo nemo existimet sudorem empiricū remedium esse/ immo rationale id esse existimet/ et de auctoꝝ mente. Et q̄q̄ alijs regionibus nō sic peculiaris euacuatio et vtilis sit: nostra tamē regione omnium opima celsi debet: quo sit: vt post flobotomiam properandum sit ad antidota/ que sudorem salubriter euocare possunt.

Caput. vi. De antidotis q̄ sudare faciunt.

presenti agere intēdo de antidotis que in peste sudare faciūt/ summa obseruatione habuis: et ego quoad potero solēna antidota adducā experta: quib⁹ nulla alia paria in iuuamēto sunt. Et ratio que me suasi/ vt libellum hūc scriberē/ hec vna potissima fuit/ scz vt curam apostematis venefici omnibus profuturam patefacerem.

Dico quattuor genera antidotorum esse: quibus medicus in peste sudorē euocare potest. Et q̄ de hoc nihil certi ab auctoribus/ q̄ de hoc scripserunt habem⁹: adeo minus male q̄ potero distinguam aurilia/ que hyeme et bubone a materia grossa, que est in et buboni a materia subnū calida, que cuiuslibet etati, que apostema coridis, que colli et inguinis conueniant.

Quattuor antidotorum species sunt. Prima Salvia imperialis. Scōa Theriaca. Tercia aqua ardens. Quarta confectiones. Et hec manifeste hāc: duo aduertenda sunt/ alterū inter emunctorioꝝ apostemata/ quod calidi⁹ est. Dico autē iuxta in diuisionibus et incōnente apostema quod post aures nascit/ frigidius esse: minus vero frigidum quod inguini: omnū calidissimū quod in afeitis. q̄ppeq̄ excrementū mēbro a quo seceruit cōuenit. Et si Auicena cōtrarum dicit/ scōa quartū/ de signis crisis extirpare. et Salen⁹. ij. prognosticoꝝ: scz calidū/ simū omnium/ apostema quod accidit emunctorio cerebri esse: deinde de cordis: postremo xō omnium minus calidū inguinis esse. Dico Auicena loqui de his apostematibus: cū expulsiōne critica p̄ngunt. Nā non nisi calidus et subtilis humor partē altam ascendere potest. Alterū est: qd istorum plus virtutem deiciat: dico q̄ p̄ximo loco apostema coridis: deinde cerebri: postremo inguinis/ quo sit vt medicinis/ q̄ plus veneno aduersant/ virtutem roborant: subueniēdum cordi esse. et aurilijs plurimum calidis subueniēdum cerebro esse. et.

Rabica prima de Salvia imperiali.

Salvia imperiali quattuor descripsi habeo: vna quā reperiri in secretis reuerēdisissimi archiepiscopi Tolciani q̄ arti alchimie operam dedit: et q̄q̄ ipsa frustaret/ secreta adinuenit aduersus plurimos morbos/ inter quos nōnulla habeo que pesti conducunt. Sed

Liber primus.

hoc secretū omnibus preualer: vt. *℞. Xilobalsami, Larpobalsami, Soluingui, Linamomi, Cassieligne, Ligni aloes, Doronici, Abacis, Tormentale, Diptami, Scabiosę, Ana. 3. v. lb. clebori nigri. 3. iij. Seminis uisqami, Seminis papaueris nigri, Opj ana. 3. iij. Euforbi. 3. ij. Croci. 3. ij. lb. Sici spice nardi. 3. ij. fiat confectio cū mel le rosato colato. Dos ei⁹ 3. 3. lb. vsq in. 5. ij. hęc salua conuenit natura frigidis: et eis qui virib⁹ prestant: et hęc: et buboni quia a grossō cucenit humore. cōuenit enā plus apostemati hepatitis q̄ apostemati cordis et colli. Et si mihi fides danda aliqua est: occultatissimus testis sum: tam uehementi sudore medicinā hāc corpus omne occupare: vt quasi mirifice a peste liberat. ne quis miretur de tanta euforbi quantitate: et de adnulis alijs medicinis excessiuis: qm̄ mala hęc bestia domari nequit: nisi excessiuis medicinis. Et Benzozar loquendo de peste: q̄ ab aqua et acre euenit: ait. Sere⁹ columbinū peculiare farmacū pesti esse: et oīum comodissimum (vt infra dicā) et ait: q̄ non miremur qm̄ vt humor pestifer mala et seculenta: infectus putredine cruciat: sic medicina mala putrida et calida medetur. Et sic de Euforbio et Opio: et de alijs mirandū non est.*

Alia est Salua imperialis: q̄ tēperans hominibus plus cōuenit: et estate: et q̄ non sic virib⁹ prestat vt prima secundo: tamē. Et hęc apud plurimos hypanie nobilis in vŭ est. *℞. Linamomi, Xilobalsami, Larpobalsami, Cassieligne, Ligni aloes, Inŭi, ytriusq̄ diptami, Aristologie logę et rotūde, Uŭni quercini, Larling, Buci, Semen citri, Tormētle, foliorum nucū, Doronici, Croci, oīum sandalozum, Coralli rubei, Terrefigilate, Opj ana. 3. ij. Smeragdoz, Lani rozum, hyacinthoz, Albarū margaritarū ana. 3. lb. fiat puluis: deinde fiat confectio. hęc salua non sic vt prima uehementi egrum liberat sudore: plus tamen virtutem roborat.*

Alia est Salua imperialis: que mediū inter hęc tenet: nec sic vt prima uehementis nec minus vt secunda. *℞. Xilobalsami, Larpobalsami, soli rudi, Linamomi, Ligni aloes, Cassieligne, Doronici, Abacis, Ana. 3. j. lb. clebori nigri. 3. j. lb. Inŭiam, Seminis papaueris nigri, Opj thebaici, Ana. 3. lb. Euforbi recēti. 3. lb. Croci. 3. j. lb. hęc pfectio modice dissidet a prima: s; fortissimas medicinas maiori doŭi continet prima. hęc salua imperialis fert omnibus conuenit: sed ego testor: primam casu quo conuenit potissimum remediū esse. confesum sepe numero prima aut secunda di liberat.*

Alia est Salua imperialis: que apud regio-

Ana. 3. iij. Euforbi. 3. j. Saluę domesticę/ Saluę siluestris/ Ana. 3. j. Croci. 3. vj. fiat puluis subtilissimus: tribus libris mellis. 3. q̄ quatuor: Opia fiat: farina ordeī sepeliatur sex mēsi bus: et hoc pacto opiatę iste oēs fieri debent. ponantur vase vitreo dimidio āno: qualibetq̄ die agitur: vt species descendat. Nam alias supremū ascendunt locū et quacūq̄ opiatā medicinę iste emitti non debent: nisi postq̄ mel ab igne semotum existat: et de cetero ad ignē non accedat. Et caueāt medici oēs ne his opiatīs medicinis viatur: nisi sex transactis mēsi bus: qm̄ yclini supra dixerim hoc tpe solis sanore in medicinę simplices mutua sua quadā actione formā vnā communcem efficiunt: et ante hoc tēpus virtus opij et euforbi: que formales sunt: non parum offendere possunt. ideo ventum est: ne ante dimidiū annum: quo tēpore virtus opij formalis est: in vŭ non sit: et post dimidiū annum: quia opium non agit: (quippe destructum est) sed medicina virtute opij prodest et nō nocet: quecūq̄ harū sumi potest: estate: aqua acetosa: et rosarum cum raluŭra vnico mēi/ aut ebore. hęc aqua papaueris nigri et arbuti/ et vino odouŭero.

Rubrica. ij. In qua differat an theriaca conueniat ei qui peste corripitur.

Secūdum medicinarum genus est theriaca magna/ mētridatū/ theriaca d' smaragdia/ limonata de citro: sed priusq̄ de eis agā differendum primo est an theriaca magna conueniat eis qui peste offensi sunt. Aliq̄ doctores affirmant theriacā noxiā esse: et Dīnus. iij. q̄ru/ monet: ne quis theriacā det ei quem pestis occupat: ne occasio moris ei sit. quoniā addit calorem incendiū et venenum. Probat illud Rasis autoritate: qui solū in alimētoz diuisiōib⁹ docet succurrere pesti duobus auxilijs: sc; rebus que corroborent/ et que eius calorem temperet excessiū. Etiam aliter id suadet: an thracis materia calida uehementis/ subalis/ et adusta est: ergo calidissimam medicinā: vt theriacam pestilenti dare nō conuenit. Galeŭcus de Tharanta ait, q̄ non detur theriaca qm̄ addit inflammationem. et sidentur: non nisi quantitate exigua. Enā Auicena penultimo capite/ de virib⁹ cordis visus est cōmendare theriacę vŭm in pestis precautionē: tacuit tamē de cura. Ratio q̄ hos doctores suadet est: ne theriaca veneno suo noceat. quippeq̄ vt tractatum pmo/ autore Auicena/ dissenti: theriaca exhibenda nō est eis/ qui debiles habent vires: quoniam tūc et theriaca veneno suo/ et venenum aduersus hominē insurgūt: et cum virt⁹ valida est: tunc virtus et theriaca aduersus venenam debellant: tali pacto (vt de theriaca dici possit) cū sanctus eris: et cum peruersus peruereris. Et quia qui peste corripunt/ sepius debiles nimium sunt: a theriaca offendant. Alij sunt qui

contrarium suadent: primus est Salernus q̄ cap. sexto de comodumibus theriacē ait. Sūmū auxilium theriacē esse eis quos pestis male habet: quoniam defensat ne sanguis vitiorū inficiat putredini / virtutē roborat / z saluberrima efficit cōmoda. z Adhuc Saluanarola ait: pūtere post flobotomiam calido z frigido tempore ad cordis robur: z Auerois sexto coliget cap. vltimo commendat eius vsum z libello de theriaca cui conuenit Abenzoar. ¶ In hac cōtrouersia paucis satisfaciā. dico theriacā p̄fidiū vltimum i euocādo sudorem esse / quia virtutem roborat z humores ab vltima putredine defensat: z veneno aduersatur sua mirabili forma. Et ad rāndes facile est satisfaccere. ad p̄mam dico q̄ vt scāmonia cis: qui in tertianas cadunt familiare farma cū est: ob id q̄ licet formaliter calida sit: effectū suo frigida censetur: propterea q̄ humorem calidum deponit: sic theriaca licet calida sit / z cōtinet effectū suo: temperata censetur. quippe id qd sanitatis causa est: tēperatū dici potest. Enā aliter respondeo z hęc responsio p̄tinus satisfacciet. Et aunt recentiores medici. s. Serapion z Auicenna z Saluanarola / z plurimū alij dosis p̄mam medicinarū: quē i quarto gradu sunt: quia virtutes suas manifestare quēnt: dragma vna est. Et medicinarum in tertio dragme due: z medicinarum in secundo dragme tres: ergo nulla medicina quē in secundo gradu calida censetur / caliditate illam mōstrare potest / nisi duarum dragmarum q̄ntitate excedat: sed theriaca calida i scō est auctor Auicenna de viribus cordis: et nō nisi dragma vna eius exhiberi solet: ergo quantitate illa i secundo calefacere nequit. hoc est q̄ gētilis defū sineo affirmat scilicet q̄ theriaca ea quāntate qua corpori offert / proprietate agere potest / qualitate vero non. i. in secundo gradu calefacere non potest. Ad aliam rātionem / quē affirmat theriacam non conuenire cum corpore summe debile est / z impete debile esse p̄sumit. ad hoc dico theriacā non nisi in principio post p̄mam flobotomiā conuenire: quo tempore virtus tan delecta non est / quin possit theriaca aduersus venenum viri: ideo asserēdum est theriacam nō conuenire cum sincopis z animi defectio egrū infestant: quoniam tunc venenum vitiorū theriaca aduersus virtutē: vt Auicenna dixit cap. illo de cura morbus viperē. Laucat ergo medicus exstimet semper pestilentiā theriacam magnū remediū esse: nam nō nisi in principio (cū virtus debilis nō est) conuenit. deum theriaca omnium antidotum p̄cipuū z melius est: dicitur ergo cōfessum post flobotomiā cōfate vnius. 3. q̄ntitate aqua acetosē z acetositate citricum, rasura vnicorū. illyceme vero poterit saltem frigidis vnius auri quantitate exhiberi cum aqua papaueris nigri / z carbusti cū rasura vnicorū. p̄dicit

etiam mitridatum exhiberi: quod theriacē naturam gerit: q̄q̄ ei non equiparet. Theriaca propterea cōducit apostemam venefico in emunctorio cordis: qm̄ vt venenum plus cordi aduersatur: sic theriaca quē venenum destruit plus cordi p̄dest. p̄sertim cum theriaca cōfortationi cordis plus alijs anudonīs cōuenit. Sed q̄ theriaca (auctore Saleno libello 8. p̄modalib⁹ theriacē) infesta pueris est: ob id q̄ vt maior flāma minorem consumit: sic vehemens theriacē calor naturalem pueri calorem destruit: z etiam q̄ rādicale eius humidum tenue z de proximo cōgestum dissoluit: z fatetur Salen⁹ multū se dedisse theriacam puero instante patri: qui puer animus discessit / illius theriacē occasione: ideo hortantur medicos ne theriacā pueris dent. Ergo cū pestis pueros male habet / quērdum est quibus auxilijs: quē theriacē vicem gerant: eis subuenire liceat. Dico q̄ theriaca de smiragdis est ea q̄ illis p̄dest: cuius duas varias hic adducam receptas p̄ma est. 8. smiragdorū 3. 1/2 iacinturum 3. 1/2. p̄eonie, anamomi, radices p̄eonie, ana. 3. iij. Seminis citri mundanū, diptami, ana. 3. vi. coralli rubei, alchermes, seminis acetosē, ana. 3. iij. croci. 3. i. visci q̄rani, rasurę eboris, galagē, ana. 3. ij. cum succo limonum mellisq̄ libra vna z. 3. iij. confectio fiat. Alia recepta est. quē medicinas continet nimum sp̄simo et epilepsie puerozū conferentes. 8. smiragdorū seminis p̄eonie, ana. 3. i. seminis Salutici. xl. 5. vis ciuercini. 3. i. et. 5. 1/2. croci. 3. 1/2. rasurę eboris, z seminis citri accidi ana. 3. i. coralli rubei. 3. 1/2. fiat puluis et cum melle confectio fiat. Hęc p̄strema confectio validior: p̄ma est ob dragmā vnam smiragdi quam continet. ex hāc quacūq̄ facta flobotomia (si imitari velim⁹ habēz) zoar qui filium suum tres natum annos flobotomauit) aut acaratōde facta pueris quāntatē dimidię dragmę medicus secure exhibere poterit: addita aut diminuta q̄ntitate iuxta minores aut maiores annos vīs in septimum.

¶ Rubrica tertia de limonata, de smiragdis, z theriaca de citro.

Etiam infanibus a minoribus annis securus limonata de citro dari potest. Et 8. seminis citri mundanū. 3. vi. Seminis acetosē 3. iij. diptami, seminis citoneorū, seminis bobacis, rasurę cornu dexteri cerui ana. 3. ij. croci. 3. ij. medullę nucis ad pondus omnium cum melle fiat cōfessio, qua licet vna non sit, nisi p̄ mēsem fermentationē recipiat. ex hac pueris similibus quāntas exhiberi potest illi: quē ex theriaca de smiragdis exhibebatur.

¶ Rubrica quarta de aqua ardentī.

Eritum medicinarum genus est / aqua ardens. et si fides aliqua mihi danda sit, inter cuncta remedia nullum p̄stātius. au

Liber primus.

rilio hoc reperiri potest: cuius descriptiones ad ducam duas: quarum primā habui ab illustrissimo Archiepiscopo Toletano Alſo Larrillo in libro suo experimentorū: quem composuit vel cōponere iussit pēpinus francorū rex, ab omnibus Gallie, Italie, et Asię minoris expūctus: quem dixi me habere. et est tam vehemens tamq̃ stupēdum remediū: ut si possibile sit ope huiusmodi a peste liberari: auxilio hoc sit. quod tam cōpōsitissimo sudore corp⁹ omne occupat: ut protinus venenū omne destruat. Extrahat aqua ardens quater aut ter, aut saltem bis. Sume ei⁹ aque. ℞. iij. cyceos vasculo quodam aquā illam et theriace magne. ℞. j. mirrę. 3. ij. aloes. 3. ij. cū forib⁹ pōdus denarij, sandalorū alborū et ruborū ana. ℞. j. castor. ei. 3. j. nūces tres acornice mundas. hęc reposita sint in vasculo viginti et quatuor: horis decide. ℞. capillorū veneris, cētaureę ana. m. j. diptami albi et nigri ana. ℞. ss. buglosę ℞. ss. stelle marj. 3. ij. tomentę. 3. vj. pconię. 3. ij. gentiane. 3. ij. pimpinē. ℞. ss. scabiosę. m. j. rubę siluestris. ℞. ss. parragi. m. j. ipericon. colecię ana. ℞. j. atanasie. m. j. omnes herbe iste cū quantū tribus. ℞. aque ardentis alijs viginti et quatuor: horis: misceatūros abē aque. Si q̃ tum testa cui capere potest detur post floborotiam quinq̃ aut sex horis acasu in pestem ei: q̃ anthracem habeat: et liberat eū copiosissimo sudore. alia est aqua ardēs qua vtebatur quidam Toletanus medicus doctor: de p̃sa magna experimentorū obseruatione predictus. et ego experias sum illam mirabilem esse. ℞. bacharum lauri. ℞. j. visciq̃rini, seminis pconię, radices pconię, radices aristologie, ana. ℞. ss. pericō, gentiane herbe benedictę, tomentę ana quar. iij. terre segillatę boliarmoni, rosarum, florū nerutarum ana. quar. j. ss. trinum sandalorū. quar. iij. corali albi et rubri ana. 3. ij. croci limature eboris ana. 3. j. talobalsami, carpobalsami, ana. quar. j. ss. lacintorū margaritarum ana. quar. j. terantur omnia: coquantur viginti et quatuor: libas vini rubei, leni bullitione extrahatur per alambicum. Si ex hac aqua q̃sum. ℞. iij. confectum post floborotiam egro tribuat: prodest mirifice. ad sunt magnates quos a peste liberavit doctor ille de p̃sa hac aqua. et ego experias sum huius aque comoditates. hęc aqua et

prima (licet omnibus apostematibus conducā) plus tamen prosunt apostematibus colli et in radice auri: quoniam p̃renia subilitare aqua hęc suprema petit membra. Dimisi in hac parte aurum portabile: quod tanto opere sapiētes omnes inuestigare cōnantur. et rex pēpinus illud habuit ab experimentis Alexandrię: cuius muricum et stupēdum compositionis eius secretum inueni libro illo. et quia in opere meo in libro de corde inter auxilia quę pro sunt omnibus debilibus mēbris, omniq̃ virtutē debili succurrunt: compositionem eius adduc: in deo duce: sub silentio dimitto.

Rubrica quinta in qua tractat de quibūda cōfectionibus q̃ sudare faciunt.

Quartum medicinarū genus quod sudorem euocat consistit quibūdam cōfectionibus. ut. ℞. coralli albi, Sterciane, terre sigillatę, boliarmoni, ana. 3. ss. diptami ad pōdus omnium si vino albo aqua rosacea, aqua edimę, aqua arbuti, aqua acetosę, ana potestę quales pulueres isti bibantur: euocat sudorem post floborotiam plus omnibus alijs cōfectionibus. Etiam primo tractatu adducti cōfectionem quandam in p̃cautione pestis: quę mirabilis est in euacuādo sudorem: si q̃sum ora gme eius aquis de quibus in medietate dixi: aut earum aliquib⁹ bibatur: euocat sudorem: et cor roborat.

Rubrica sexta in qua docet modum quobis medicinis vti debeamus.

Dum Salua imperialis plus apostematū linguāli, theriaca sub ascellico, aqua ardēs apostematū in collo et radice auri p̃profunt. Et eis qui quattuordecimum non excedunt annum theriaca de smeragdis: infantibus. theriaca de citro. et ego solima sunt apostematū sub ascellico p̃piare. 3. j. theriace magne et. 3. ss. cōfectionis alquerimes. Et apostematū in collo aquam ardētem cum. 3. j. theriace de smeragdis aut limonate de citro. aut theriacam magnā cū theriaca de citro. possunt etiā dari cōfectiones hęc. dixi de auxilijs quę euocant sudorem: quę quantam p̃rogatiuā inter omnia auxilia p̃ferant: in promptu est. facta ergo flobotomia, euocatoq̃ sudore, si iterum sanguinis notę imminuerunt: flobotomia fiat.

Et quia

Tractatus Sextus in quo differit de regulis ob- servandis in euacuatione p far- macū: et de medicinis q vnū quenqz humorē euacuant.

Capitū prīmū, in quo ponit qualiter far-
macum conueniat et quando.

Et qz si farma-
na cōuenit, confestim al-
tera die a flobotomia et
fūdore exhiberi debet, si
forſan tāta repletio ſan-
guinis nō aderit: q flobot-
omia iterare ſcōa die co-
gat, q ſi adſit ſaltem ter-
na die farmana exhiberi debet: nec pl^o tartāda
eſt, vt cōmō de ea ſui poſſim^o. Quē rē dū eſt, an
farmatia foris q medicinis diſſoluētib^o ſiſtit: et
q larādo attrahūt cōueniat, an lenis farmana q
benigne humores deponit leniēdo, lābificādo,
cōprimēdo: qz a ppetate: et eligēdi et ppiū hu-
more attrahēdi non abſoluant: et quia nō inuē-
nies negotiū aliquod medicū: in quo tantū me-
dicinē autores diſſidēt: ſi ſibi aduerſentur: ego
minus male qz potero quid ſenſero in hac par-
te: prout ad libellum hūc pertinet: expamā. Et
primo duas aduerſas opiniones afferam.

Et Rubrica pma, in qua inquirunt an farma-
na foris, an lenis conueniat.

Aliqui ſunt q medicinā lenitiuā puenire:
et nō fortē attrahūā iubent. Et pmo^o hor^o
Aurica eſt, q in cura febris peſtilentialis
ait. Sūma curatiōis carū eſt exſiccatio, et p exſic-
catōnē ſolūt^o eſt Aurica. intelligere minora pua
euacuationē. Itā capite de curatiōe febrū pu-
tridarū in gñali ait: poſt qz exercueris canones
pdictos: ſim ſenſit exſiccandiōis et minorandiōis. i.
poſt qz humiditates: q aduſgunt cauē pūctē, et
aſcedēt necēſſitate materiē depoſite fuerint: flo-
botomia, farmaco, ſūdore, vana et diſſert: qbus
ſolū materiē cōes deponunt: iubet cauā antece-
dentē, et pūctā, et digerere et euacuare. etiā cap.
de curatiōe variollaz ait, flobotomia qntate q
exſiccet. a. minor et. cū quo puenit Dm^o. q ait. iij.
qnt. ca. de altoim. q nō ppinet farmacū calidi-
tate excedēs, ſed ſolū calſia: et tamarindi: et deco-
cto violaz: qm hēc emūdāt ſanguinē: et co-ru-
pum educūt humorē, et nō alterāt. Nicol^o etiā
florēſtin^o ait, q qz Auerrois iubet pillulas co-
chiaridare: q oēs humores euacuāt: q aliq aſſir-
mant farmacū forte non pū eſſe: ob id q attrahit,

venenū a parte extrinſeca in intrinſecā partē: et
q ipſe eis puenit. et ait: peculiareſ medicinas an-
thraci de cholera aduſta, et citrina, et melācholi-
ca eſſe. lupullos, blugofā, vorraginē, ſumūterre,
cpitimum, pruna, ſebēſtē, violas, capillū venci,
ſemē endiuē, ſcariolā, tamaroſindos, ordecū, ro-
ſas, follicula ſene: ex oib^o his elige ſemē endiē,
ſemē ſcariolē, tamaroſindos, roſas, ordecū, apo-
ſtematū cholericū, cpitumū, follicula ſene, ſumū-
terre, melācholicū, lupulū, blugofā, vorraginē.
Si velim^o ſanguinē emūdare: qb^o calſia diſſol-
uat: et q pōt addi de agarico in ſubſtātia, q ſi qd
diſſiliet magnū. Galic^o de Tharāta ait, ſe parū
farmatia viū fuiſſe i his apoſtematib^o, et q ſi dā-
ri debeāt: caueam^o a medicina fori laratua: q
forſan mouet humores i inteſtina, et imoderatū
efficit fluxū occaſiōe veneni: et q cōtē ſim^o ſola
manna, reubarbaro, calſia, viola, et tamarifin-
dis. Preter hos doctores ſūt plurimi alij, q eis
cōueniūt, q ſ allegare nolo. rōnes q hos docto-
res mouēt: q ſ oēs aut ſinguli adducūt, iſte ſunt.

Primo qz farmacū laratū venenū mēbus ex-
teriorib^o aſſum, in interiorē mouet ptes. Scōdo
qz farmacū in venenū abit: qppe laratum far-
macū a veneno imune nō eſt. Terno qz timēdū
eſt: ne exceſſiui vētris pūmū pūngat. Quarto
qz cōcitat venenū et offendit cor. et q opinionem
hāc aſſumāt: conant^o alter^o opinionis dñab^o ſa-
tisfacere rōnib^o. Prima eſt peſtis, eſt morb^o vcs
hemēs: cui docet Hippocrates pſeſum ante ma-
teriē cōcitiōe farmaco forti et nō debili ſuccur-
rere, qm debili: vt doctores oēs q legūt apho-
riſmos aiūt, pcat et nō euacuat. etiā Hip. ait ad
vīlmas egrotantes et. Scōda rō eſt: qz peſtifere
febru necēſſaria eſt medicina: q peſtum humorē
deponat, et celerī motu: ne venenū ſua cōmotio-
ne virtutē cordis pdat. Ad pīmū reſpōdēt, q me-
dicina lenitiua: ſi in nimia exhibeat qntate, era-
dicauit euacuare pōt. Ad ſcōm rōdent, q lōge
deteriora ſūt incōmoda: q cōngere poſſunt, ſi
medicina venetica laratua ſit: q ſi diu in ſoluē-
do lenitiua medicina contrahat moram.

Rub. ij. in q aſſumit forte farmacū cōuenire.

Alia eſt plurimor^o opinio, q aſſumit lara-
tū: et forte farmacū pl^o lenitiuū et debili
cōducere. Et pmo^o Abēzoar. iij. teſit, tra-
ctam. iij. cap. iij. iubet dare electuariū de enſo-
bio, effrene, farmacū: et ipemet eodē libro, iubet
dare amūdonū et ſtercore colūbino, agarico, a-
loc, helleboro, radice treos, colloqñda, et a-
lijs medicinis ppoſitū: qd farmacū foſiſſimū ē,
et ait, q nō muret ſi ſtere^o colūbinū pferat peſti,
qm putrido hūo putridū medicamē prodeſt. et
Auer. vij. colliget. c. xxx. ait, carbūculo peſtilē-
tiali necēſſaria flobotomia et farmacū eē: et ait, q
farmatia nō ſit ea q vnicū ſim educit humorē: ſz
ptes, vtpillule cochie iſa q pūnt colloqñda

Liber primus.

**Capit. ij. De consideratione circa
medicinas euacuatas.**

Quam, si quomodo medicinaz euacuatiua? Adib
 Tioad pumū dico quomodo esse medicat
 ter euacuatiua gha. s. pumū, idem, tertiu
 et quatuor. Et q: euacuatiua medicat a
 medico nō pōssiderit: nisi pur ad euacuatiōis
 cōparant: tot medicatūz gradū sunt, quot euac
 uatiōis gha: q: quatuor crīstū. scz minorānuū
 cōmune, minorānuū pōssit, erradicatiōis et vior
 lenitū: quaz euacuatiōis paucis erpimā. de mi

De febre pestilentiali.

Fol. xliij.

nas: necesse eger obnitiā spūs dissolutionē, sin-
copi afficit: vt cōtingit in agtione apostemati z
aque hydropicorū: in q̄b^o id qd̄ exiit nocuū est.
sed obnitiā spūis diffusione nocet nūmū.

¶ Sūt ergo quattuor euacuatiōnū genera, qui-
bus quattuor medicinarū euacuatiuarū gradus
conueniūt: scilicet medicina q̄ deponit materias cō-
munes, primo gradu collocatur: et quē deponit
materias p̄prias, minozādo, scōdo gradu: z q̄ cr-
radicat materiā digestā modo diserto, t̄no gra-
du: z quē totum humorem nocuū violēter eua-
cuar quarto gradu.

¶ Rubrica. ij. in qua docet q̄bus notis me-
dicinē suis gradibus cognosci possint.

Et si quis querat: quibus notis medicinē
istē suis gradibus cognoscant, dico signū
hoc p̄cipuū esse: omnes medicinas p̄-
mi gradus nobis in v̄su esse ab. 3. i. vsq̄ ad. vi.
vt dosis sirupi acetosi, rosacei, et aque casei ab.
3. i. vsq̄ ad. x. diu numeratur. z dosis medica-
rum, quē euacuant, in secundo gradu ab. 3. i. vsq̄
ad. ij. fere in v̄su est. vt dosis māne z cassie. z
dosis medicinarū in tertio gradu a. 3. i. vsq̄ ad.
3. i. et vsq̄ ad. ij. vt agarici, turbit, reubarbari et
alioes. zc. Et dosis medicinarū in quarto gradu
est a. granis. x. vsq̄ ad. 3. i. vt scamonee, colioqn-
ndē. zc. Aut a granis tribus vsq̄ ad. xij. demū q̄
cūq̄ medicina numeratur per grana, in quarto
gradu est, z per ozagmas in tertio, et per vncias
in secundo, aut primo. Sed vt hec cōmodius ex-
primā, paucis harū medicinarū exēpla diffinā.

¶ Rubrica tertia de medicinis quē colerā
quocunq̄ gradu euacuant.

Et primo de medicinis, quē choleram eua-
ciant, medicinē in primo gradu et secūdo
istē sunt, violē, pruna, capillus veneris, aq̄
casei, lupulus, pulpa ononij granatorū, cnicu-
ta, absinthij, eupatoriū, buglosa, tamaridi, mā-
na, cassia fistola, mucilago psilij. zc. Auerois t̄n
sepmo colliget cap. vnde cōmōditus graduas
medicinas: q̄ in primo z scōdo cholerā deponūt:
assignat. scilicet gradus. ait, terebinthin. i. primo gra-
du esse, violas: i. scōdo, tamaridos: in. 3. leblep. i.
corrigiolā in quarto et medullā cucumeris sarta-
ceni, cassia fistolā quinto, mirabolanos sexto.

¶ Abedicinē, q̄ in tertio gradu cholerā euacuāt,
sunt, aloē, mirabolani citrini. z reubarbarum: li-
cet Auerois mirabolanos euacuauos i. scōdo
nominet. Abedicina q̄ euacuāt in q̄rto, sola sca-
monca est, vt inferius dicā: q̄ licet aliquē sint, q̄
in q̄rto cholerā euacuāt, vt scirapiniū, ciula, col-
loquintida. zc. p̄ncipaliter flegma euacuant.

¶ Rubrica quarta de medicinis quē flegma
quocunq̄ gradu euacuant.

Medicinē q̄ in primo z scōdo gradu fleg-
ma euacuāt, sunt ius galli anq̄, vicia,
zumziber, bisopus, aristologia, mirobo-

lani, chebuli, belirici, emblici, cartamnis, p̄rcetrū
piper, assarū, poliū, polipodiū. zc. Abedicinē q̄
in tertio euacuāt flegma, erradicantē sunt: aga-
ricus, turbit, genuana, scirpētaria, squila, hermo-
dacili, centaurea, sarquo colla. zc. Et medicinē
q̄ in q̄rto violēter flegmans euacuatur existūt:
sunt colloquintida, oppopanaciū, scirapiniū, eufor-
biū, ciula, ferula, catapontū, succ^o iridis, z palme
xpi. cila steriū mezereō, laurocola, artanuta, bē zc.

¶ Rubrica quinta de medicinis, q̄ melācho-
liam quocunq̄ gradu euacuant.

Medicinē simplices q̄ in primo z secūdo
gradu melācholiā soluant, sunt borra-
go, buglosa, z harū flores, sum^o terre,
polipodiū, volubilis maior: calia, calamētū mō-
tanū, sen, sticados. zc. Abedicinē q̄ tertio gradu
radicanē sunt, epinmi, lapis lazuli, lapis arme-
nus, mirobolani nigri. zc. Abedicinē q̄ in quarto
gradu euacuāt, sūt heliebo: alb^o, z niger, z oēs
illē q̄ violent flegma euacuāt, q̄q̄ Auerois ali-
ter medicinas istas graduat, et medicinē istē oēs q̄
violēter euacuāt: aquā hydropicorū solunt.

¶ Rubrica sexta de medicinis quē sangui-
nem emendant.

Sunt insuper medicinē alię, de quibus vsq̄
hac nō memini: q̄ licet q̄ntū genus adden-
dū alijs quattuor: prima facie appareat: alię
quibus eorū cōueniūt. z sunt medicinē, quē cho-
lerā, z melācholiā genitas ex putredine sangui-
nis emūdant, q̄ dicūt purgantē, q̄ sanguinē
purū relinquūt, z sunt medicinē omnes q̄ chole-
rā, z melācholiā primo z scōdo gradu euacuāt, vt
buglosa, borrago, viola, lupulus, sum^o terre, ro-
sa verberis, cimbalaria, semp vna, capill^o venci-
ris, māna, cassia fistola, terebinthin, z aqua lactis.
nā licet medicina, q̄ in tertio euacuāt cholera, z
melācholiā, emūdent sanguinē: purgantē hui^o
quin generis, nō cēsentur, q̄ sanguinē purū nō
derelinquūt, sed qualitate sua mala infectum.

¶ Rubrica. vij. in q̄ demonstrat q̄ pacto medi-
cina q̄ vno euacuat gradu, alio possit euacuare.

Et si q̄s q̄rat cur medicinas q̄ primo z scōdo
gradu euacuāt, simul iūctas recēdūt: dico q̄
inter eas parū dīcriminis est, p̄ quo nota-
tu dignū est, triplici occasiōe p̄ḡere posse medi-
cinā: alteri^o medicinē aliois, vt remissioris gra-
d^o effectū facere possit, ita vt medicina p̄mi grad^o
vt ma. scōd^o tertij vel q̄rto gradus effectū faciat, et
vice versa, q̄ euacuāt in q̄rto possunt i. tertio aut
scōdo euacuare. p̄ma occasiō ex parte medicinarū
attēdit aut cōsiderat ob variā earū dosim, alitra
colt, z sirup^o violaceus, medicinē sunt, q̄ euacuāt
cholera, t̄n dosi diminuta: p̄e minozādas cōes
cē possunt, q̄m māna z cassia fistola dosim quā medici-
sibi adscribūt: materias cōes euacuāt, et dose sua
integrā nō mō materias cōes i. cholera. z si dosi
maiori dētur erradicantē euacuare possūt. eq̄li

Liber primus.

iudicio modica scamonea fitas: ut si non excedat quatuor. g. euacuatiua in scdo crit, et sic de ceteris. Secunda causa ex parte humorum aduertitur, penes eius digestionem, si alicui humor in digesto medicina que euacuat in quarto propincitur, solum euacuabit in tertio, et si in tertio, solum in secundo, idem iudicium de omnibus alijs est. Tertia occasio que a parte corporis sumitur, quatuor considerat causis. Prima ob fortis virtutem resistunt, medicina que euacuat in tertio, non euacuat nisi in secundo. Et, secunda quando humores nervis absconditi sunt, ut in spasmus tetano atque paralysi, tertia quando nimis discedunt humores ab his ductibus, ut si insint pedibus aut pulmonis. quarta quando humores grossi et viscosi sunt, omnes istę occasiones efficiunt medicinam, que in quarto euacuat: gradu remissioni euacuare, et vice versa oppositis causis contingit medicinam, que gradu remissioni euacuatur, gradu euacuare aliorum.

Rubrica octaua qua ostendit que obcitant scamonea tantum in visu est.

Secundo satisfacere volo cuidam dubio lo in quo forsitan aliqui hesitant. Aduertitur ergo si medicinę omnes que violentia in quarto humores euacuant, non nisi magna vigente necessitate conueniunt: cur scamonea: quam antonomaice abesse solutiuum nuncupat, que quicquid noxia tamen nota facit: sic nobis in visu est. terre tur medicam et cauent amedicinam que in quarto gradu flegma educunt. et que in quarto melancholiam tanque aueneficis medicinis, ut a colloquinada, squilla, mezerion, helleboro, esula. et non terrentur, nec cauent, ab scamonea imo tam crebri ipsa videntur, ut in adagio sit lanceolam et scamoneam arma medicis fore. et Auicenna approbat et vsus quando generali cap. tertio. p. tra. j. cap. xxix. de cura egritudinis Lapinis, dixit, proficuum esse scamoneam alijs medicinis adiungere, quia propter carum euacuationem: et efficit ne medicinę nimiam contrahant moram. quo fit ut accidentali causa in frigido. Secundo etiam queritur. cur tot medicinę que violentia melancholiam et flegma educunt: amedicis enarratur. Sola tamen vna medicina est saltem precipua, que cholera euacuat, scilicet scamonea, nam si alie sint, que ipsam violenter euacuare solent, principalis et prius alios euacuant humores. ut colloquinada, ellacteriū, succus ieros. et. principali flegma que cholera erradicant, et helleborus et esula principalis melancholiam.

Ad primam respondeo, scamoneam bifariam considerandam esse: primo quo ad naturam suam, secundo quo ad humores quos euacuare debet. que ad primum scamonea mala est, ut in euse enarrat. adducendo quinqs nocumeta quibus precipua membra, et corpus offendit, quo ad secundum vero, non modo pessima medicina ut alia, que flegma et melancholia censenda non est: immo peculiaris

virtuta dixerim saluti humane habetur, et cunctas alas medicinas excellit. quod paucis expumam, tanta est cholericis humoris (que scamonea euacuat) obedientia, tantumque virtuti attractiue scamoneę obedit: quę exigua quantitate potest humorē cholericum omnem prorsus euacuare, ergo que medicina tanta comoditatem prefigere potest ut scamonea: que actione sua a parte humoris violenta omnem humorē nocuū euacuat, et quantitate exigua sua non nocet. quod probō, quia ellacteriū, succus ieros, ferula, esula, helleborus, longe deteriores medicinę scamonea existunt: et tamen in duplo, aut in triplo harum medicinarum dosis que euacuare potest, maior est dosi scamoneę. nam dosi scamoneę aequinqs visus in duodecim grana extimatur a abesse et Auicenna. et tunc, ellacteriū dragma dimidia, exhiberi potest et abesse, et Scraphini pillula vna nonnunquam hydropicis datur, et colloquinade in triplo maior dosi exhiberi potest. et. hoc est ergo occasio qua scamonea tam parum nocet, tantumque in visu est, potestque etiam alia addi causa, et est. que scamonea tam clementer euacuat, tam paruaque in corpore contrahit moras: quę se ipsam et humores nocuos extra corpus deponendo clementer corpus non offendit. quod sic alijs medicinis non congruit, et ex hoc imminet, quia dissidet vulgus et medici periti. vulgus existimat scamoneam furiosissimam esse, ob id que clementer euacuat: medicus vero hac occasione existimat ipsam se curam esse. et que ad mentem Saleni sit: scamoneam clementer euacuare, patet, cometo illius scdo regiminis acutorum canone, et si passio visus ad diafragma ascenderit, quo in loco ait. Securiore esse medicinam in qua ingreditur helleborus quam scamonea. et ex hoc summa venia, male Auicenna interpretatus est Salenum incuria pleurectis quod dixit Salenus, abhorruit scamoneam, et non abhorruit helleborum: nam Auicennę ego non aduersor: sed affirmo hunc non fuisse sensum Saleni: scilicet scamoneam deteriore helleboro esse. Sed voluit intentionem hyppocratis esse: meliorem esse compositionem felicini cum helleboro quam cum scamonea. non ob id que scamonea deterior sit helleboro: sed propterea quę ventum est apud medicos adiungere medicinas, que cito euacuant, medicinis que tarde euacuant. et que scamonea clementer euacuat, et helleborus, et polipodium tarde, id dixit commodius est, si polipodium helleboro adiungatur: quam scamoneę. consideret vniuersusque legatus Saleni cometo et nonnullum ei erit hunc sensum Saleni habuisse. Insuper notari dignum est, scamoneam securissimam medicinam fore, si solum ea utamur dosi illa quam auctores medicinę approbant: si tamen idiotę medici exuberant quantitate ea videntur, de ea loquendum non est. non enim medicum qui cum inueniem viribus prestantem euacuare nitcbatur, quantum dignum quatuor: capere poterat pulueris scamoneę.

ei propinabat: et si senex erat, et debilis quum tribus: et si ateneris natus, quum duobus: tanta erat eius ad humanum genus inimicitia. per ignorantiam tamen peccabat.

C Rubrica. ix. in qua adducit como dissimam medicinarum divisionem infortem debilem, et debilem fortem.

Sed ut hec que de scamonea dixi melius comprehendantur, adducenda est alia euacuandarum medicinarum divisio, que non parum proposito nostro conducit. et est medicinarum que euacuunt, alia est forma absolute, alia levis absolute, alia fortis debilis, alia debilis fortis, fortis absolute, autore Auicena cap. de curatione febrium putridarum in generali illa est, que humorem viscosum et grossum euacuat, ut colloquenda, et lacterium, iudeos. etc. Quando sua integra dosi eis vituntur, medicina debilis absolute illa est, que materiam communes euacuat, medicina fortis debilis illa est, que sua natura euacuat nimium: ob eam tamen quantitatem, parum humoris deponit, licet grossum et viscosum. et hac medicina vituntur sua infima dosi, illa est debilis fortis, que natura sua debilis existit. Sed ob nimiam eius quantitatem nimium euacuat. queret aliquis, et merito, cur affirmamus scamonea fortem medicinam esse, quum Auicena solum illam medicinam fortem indicat, que humorem viscosum et grossum euacuat, locis allegatis, et illam debilem, que humorem subtilem deponit. ergo scamonea debilis medicina est. ad hoc respondeo ad intentionem Auicene cap. generali prima quarta, et de cura tertiana nocte, fortis medicina non esse, sed tamen si coparetur ad alias medicinas que gradu remissioni euacuunt choleram, forma censenda est. postquam dixi de medicinis euacuantiis, eas divisiones fortis non in viles, que ad propositum pertinent nostrum, agendum scdo est, quot sint humores, quot species habeant: quas egritudines agere solent: que medicinarum genera suis gradibus cuilibet morbo conveniant. et etiam que medicinarum suis variis gradibus conveniant in principio, augmento, et itam egritudinis. et vltimo quibus morbis medicina fortis absolute, quibus fortis debilis, quibus debilis fortis, quibus debilis absolute conveniat.

C Caput tertium de cholere speciebus.

Humorem agam de cholericum humorem, qui bifariam extraneus fieri potest, aut propter extraneas res que ei adiunguntur, et sic quatuor eius species sunt, scilicet cholera vitellina, cholera citrina que maioris fame dicuntur. Et in vitellina cholera grosso flegma: in citrina vero subtile adiungitur. et est cholera minoris fame, que aduritur et adiungitur parti eius subtile: aut adiungitur cholere nigre. scdo cholera extranea fit ob distemperantiam quam in se ipsa habet, et hec alias quatuor conuincit species. quum aut aduritur in venter et epate, et cholera nigra vocatur. aut autore Galeno nonnunquam cholera vitellina grossa adustide gignitur, aut aduritur in stomacho, et sic aut est vitellina, aut prassina. demum species cholere octo sunt: due que flegma, due que melacolie adiunguntur, due que epate et venter aduruntur, due que in stomacho. Sed Galenus etiam fatetur has duas vltimas posse in venter gigni. est etiam cholera naturalis, que cum putrescit egrescere facit. Sunt ergo nouem cholere species que nos in egritudinem cadere faciunt.

C Rubrica prima de egritudinibus quas cholera facere solet.

Febres quas cholere omnes facere possunt, quatuor sunt. Due continue, scilicet caufon et tertiana prima: due interpollate, tertiana nota et vera. Humores qui solent hanc egritudinem vnamque facere, paucis enarrabo. Tertiana vera fit solus, acholera pura putrefacta: tertiana nota, acholera maioris fame crebra, a minoris fame, rarissime contingere solet. caufon fit acholera pura putrefacta, aut acholera genita ex putredine sanguinis, aut acholera adusta feci eius admitta: que minoris fame est. quin. Galenus cholera nigram vocat: aut acholera adusta, quam Galenus scdo pronosticorum commento (laudabilis est vomitus) omnium pessima censet. tertiana continua fit acholera pura, cum putrescit, aut acholera genita a putredine sanguinis, non fit acholera nigra, nec acholera adusta, quum tanta est horum humorum sequicia, quod totum corpus occupassent, aut totum cor effenderent, quod caufon et non tertiana continua efficeret. quoniam dum cholera, que proxima cordi est, febre facit, caufon est: et non tertiana continua: propterea quod alia materia que cordis respectu debilia sunt, nequeunt causam antecedentem in cor emittere, que exacerbatorem facere possit, quoniam cor viribus prestantis, ab alijs membris non recipit, etiam quando cholera totum occupat corpus, non est parafana, que causam antecedentem in partem egram mutat, ut exacerbatorem faciat, quippe omnes egre sunt. Solum ergo tertiana continua contingit, quando cholera totum corpus non occupat, et possidet venas discedentes a corde, tunc cor et venter ei proxime, causam antecedentem, in venas discedentes mittere possunt. et sic exacerbatore de tertio in tertium fit: et tertiana continua accidit. et quia cholera adusta, nimia sequia sua omni venarum humores inficit: et plus cholera prima, cordi aduritur quod calida nimium est: necessario caufon et non tertiana continua fit. vult hoc exprimere, ne forsitan scolastica ista alicui ebullio tradita sint. Acholera prassina, et cruginosa, que plus ab stomacho exoritur, vltima adustio

Libri primus.

ne q̄ auenis: nōnūq̄ tertiana interpolata fit. Et obseruatiōe visum est aliquos occupasse tertianas has qui defecerūt, tertio et quarto paroxismo. Cui foeminā quandam quē primo paroxismo discessit a viuis, postq̄ huius cholere exuberantem enouit quantitatē.

Rubrica secūda de medicinis peculiari-
bus vnicuiq̄ speciei cholere.

Nunc expedit differere, q̄ medicinē inter-
neas q̄ cholera euacuat plus vnicuiq̄ mor-
bo: aut humori cholericō accomodetur.
inquit Auicenna, q̄ cholere putride naturali, et
genitē expulsiōe sanguinis, a quib⁹ erurgūt
causō et tertiana continua: et cholere adustē et
cholere nigre: a quibus causō fit, māna et casta
non conducunt, qm̄ dulcedine sua vertuntur in
choleram. Sed aut prodesse nīmū eis, tamarin-
dos cum emulsione semini frigidior, et seminis
portulacē et anguric: quibus addi potest diama-
na, aut diaprunis la ratiū, aut electuariū d suc-
co rosarum et cetera. Et ego q̄ ad possum vt diē
dñicam obseruo, Auicenna hoc p̄ceptum, tan-
tum enim māna et casta, p̄sertim māna his mor-
bis obstant cholera augmentādo: q̄tum tama-
rindi prostant eam repumēdo. Et nūq̄ in cura
huius cholere saltem posteriores auctores medi-
cinē de māna et casta meminerunt. Cholere pu-
ride et tertianē vere, assumat Jacobus de partibus
plus conferre diagridium q̄ reubarbarū: q̄ dia-
gridium solum cholera educit: et reubarbarum
cholera et flegma. Sed profecto Galenum trad-
didit obliuioni: qui affirmat nullum simplicē hu-
morem febrem facere posse: sed aliquādo illum
simplicem vocamus: cuius cōpositio apriori et
ab effectu medicum later: ideo vt non immunis
humor, qui ternanā veram facit a flegmate est,
sic reubarbarū primo loco euacuat cholera, se-
cundo vero flegma, rectius ergo Auicenna de
hoc loquitur, aut tertianē vere et cuiq̄ q̄ egri-
tudinē cholericē reubarbarū prodesse in p̄cipio
et augmento: scamoneā vero nocere nīmū: ob
id q̄ scamonea humores non cōctos in p̄inci-
pio et augmento cōcitāt, digesta tamē materia
in statu scamonea cōuenit. Ternanē notē plus
reubarbarū, et troscidi de rosīs et de reubarbaro,
cōueniunt, q̄ scamonea et aloē: ob opilationes
quas appetit, et q̄ humorē nō cōctat, et flegma
euacuat, manna et casta et mirabolani humori-
bus omnibus et egri-
tudinibus oib⁹ cōueniūt.
nisi forsan q̄ casta, et māna in tertiana cōtinua et
causō, min⁹ proficue sunt. Etiam māna et casta
tribus temporibus morbi scilz principio, augmē-
to, et statu cōueniūt: sed plus in principio ob id
q̄ primo gradu euacuare possunt: in fine vero et
declinādo minus proficue sunt, ob humorum
grossiā, q̄ medicina form debili deponi debet.

Caput quartū de speciebus flegmatis.

In speciebus flegmatis et de morbis et de
medicinis q̄ eis pducūt, paucis agā.
Octo sūt flegmatis species. Quattuor
a parte saporis: scilz flegma acre, salū, pō-
lacū, dulce. Quattuor a parte substā-
tię: scilz grossum, mucilaginosum, vitreū, et gipseū.

Rubrica prima de egri-
tudinibus, quę a
flegmate solent accidere.

Aegritudines flegmaticę q̄ a flegmate exur-
gūt hoc ordine sūt recedende. aut flegma
intus inuenis putrescat et cōtinuā febrem
ethicē similem facit, aut extra venas diffundit
in ambitu totius, et quotidianā efficit febrem, aut
spargitur in omne corpus vitio quartę digestio-
nis q̄ in membris fit, et ypocarcā ob vniōis def-
ectū facit, aut spargit versus cutim et si flegma
salsum sit, serpigine, scabie, et alias cutis fœdita-
tes facit, aut flegma loco aliquo includitur extra
venas, et si madidum molleq̄ sit, eudimiā facit,
aut flegma in aquam vertitur, et sic tribus locis
apostema facere solitū est: scilz indidimo et her-
nia aq̄ sit, aut iter siphac, et murrach, et ydrops
innascitur a clites, aut intracranemū vt infanti-
bus ateneris naus, a quosum apostema contunge-
re solet, aut flegma vertitur in vētū: et duo loca
occupare sedere solet, scilz testū bursā, q̄ hernia
vētosa vocat: et iter murrach et siphac et ydrops
timpanites et orit, aut flegma quod apostema-
ta efficit grossum est, et sic efficit scrofulas q̄ gut-
turi plus innascunt: nodosq̄ qui plus iuncturis
insunt. Solet etiā facere glandulas super volas
manum et frontem: etiam apostema facit, quod
loco post aures fugile ab Auicenna vocatur, aut
flegma gipseum est, et iuncturis apostema gipso
simile efficit. Claria membra quę flegma infesta
re solet, hoc ordine sunt, aut recepitur in meatu-
bus substācie cerebri, cum velamina cerebri non
intrat, nec ventres eius, et sic litargicum aposte-
ma fit, aut flegma opilationem i capite efficit, et
nō apostema, et sic aut opilatio illa anteriorem
cerebri partem, sensus cōmunis sedem occupat,
(q̄q̄ serapio oppositū dicat) et suber fit, aut opila-
tio postremā cerebri partem, i ventriculis ce-
rebri, et curisibus spiritus sensui et motui, male
habet: et tūc si opilatio illa vehemens sit, ambasq̄
cerebri partes repleat, et apoplexia maior aut
minor fit, et si alteram solum cerebri partē occu-
pet, auctore Galeno et Rasi paralisis efficit, aut
opilatio nō integra fit in altero, aut duob⁹ vētri-
culis cerebri, cui adiungitur spasmus, et sic epilep-
sia fit. congelatio autem et stupor: plus melanco-
licę abscribende sunt, aut flegma vniateteri ca-
pitis infestum est. Et quando id sepe contingit
emicranca innascitur pallio, et anteriore parte
capitis sedet nōnūq̄ in posteriori, et si totam
infestet caput ouum innascitur, aut flegma quan-
dam capitis inualitudinem quę toti cōmunicat

corpori facit omniū egritudinū exordium q̄ vocatur reuma, diuisum in catarrū, cum flegma in palatum descendit, in brancum, cum in fauces, in corizā, cum in nares effunditur: et si catarrus in pulmonē, aut gulā, squinātiā, in stomachum ca niniū appetitum: in costis mēdosam pleuresim, in stomachū et intestina licentia, diarria, et disenteria et colicā efficit, aut in pectus et pulmonem et per incumonicum causat apostema, aut in stomachū descendit et nausē, subuersionem, aut vomitum, aut oppilationem, aut apostema, aut de bile digestionē facit, et aut descendit i mirrach et si phac, et hydropē facit, aut flegma i intestina descendit et cum putredine calefit inuermes vertitur, aut flegma fluxu, aut congestione matricem infestat, et sic aut eā lubricā et humidā reddit cuius causa mulier infocunda est, aut congestur flegma et carni simile fit et molā matrici facit, aut apostemata, aut oppilationē, aut matricis suffocatio exoritur, aut inter vertebra et piri dēscia intrat, et sciatia facit, aut in coris et cruribus vlcera et thrombos, p̄sertim si flegma crudum sit, aut i artus et pedes descendit, et passio efficitur artetica, aut ad neruos, et si aquosum madidum sit et tumidis poris includat, paralysim causat: et si grossum sit, et cōmunes intret poros, spasmū efficit, aut flegma neruis tātum nō est q̄ paralysim, aut spasmū faciat, si solum opilationem et tremorē efficit, dixi flegmatis inualtutines et membra q̄ sedere solet, nō q̄ harum inualtutines aliq̄ ab alijs humoribus contingere non possint: neq̄ etiam q̄ earum aliq̄ tantum reumate fiant: sed reumate et conuulsione fieri possunt. Sed plus aduertenda sunt mēbra, que egritudines flegmatis male habēt: q̄ morbi flegmatici: id paucis si flegma occupat pedes, ermoda cūli cōducunt: flegma euacuāt, pedes roborāt ne recipiāt. Si crura a flegmate inficiātur turbit et .ss. et sarcocola ad quas medicinas flegma crudū euacuare pertinet: conueniūt. Si flegmatica colica in testina laborat: turbit et polipodiū, cartamū, falgema, epimū, anemum, si vter Balli coquatur aut leosum cōducit et coloquida cluserit in tecta sumū p̄sidiū est. Liange et anchorū inualtutibus: cetaurea minor: chisterio aut farina co assumpta sumū p̄sidiū est. flegmatis matricis inualtutibus: zimziber turbit dimidia q̄ pars sileos, sumū remediū sunt. agaric⁹ vniū assumptus obseruatione habitū est. p̄sentaneū esse auxiliū stomachi inualtutibus. Inualtutibus pectoris flegmatis: agaric⁹ vltimū p̄sidiū censent, vnicā, armoniacū, et emilā, inualtutibus cerebri q̄ a flegmate insurgūt: agaric⁹ colloquida et turbit saluberrime succurrūt, neruis, agaricus solū inter oēs remediū est. vt lactine obliunt nimū. cōtra humores veneficos si flegma infestet solus agaricus bezoartica medi-

cina ab oibus cēsetur. Dixi ergo inter medicinas oēs q̄ flegma ab oib⁹ mēbris deponūt, licet oēs ipsum euacuare possint, q̄ plus vni mēbro q̄ alteri pducūt, p̄termisi etiā q̄ febribus flegmaticis aurbt et agaricus p̄estitiores alijs sunt.

Caput quintū de speciebus melancolie.

Inmo eadem intenuone de melancolia agendū est, quinq̄ species melancolie existūt, quibus varijs egritudinibus corripimur. scilicet naturalis melancolia, et melancolia q̄ vni⁹ cuiusq̄ humorū triū et sumet aduisione ginitur. hoc enim vniū discrimē existit, inter melancoliā et cēteros humores: alij bifariā distemperari possunt, ob ipsorū viciū et ob id q̄ alijs infectis humoribus adiungūtur. melancolia vero infici nequit, p̄pter humores q̄ ei adiungūtur p̄e numia eni ei⁹ siccitate neq̄ alijs humorib⁹ admisceri. **T**ria egritudinū genera sunt, aut trib⁹ modia vt rectius loquar melancolia infestare potest. scilz q̄ putrida est putredine sua: aut quia adusta est aduisione sua: aut q̄ naturalis est seculēna sua. **L**oca in quib⁹ melancolia male habere solet, ista sunt, aut itra venas et febrē efficit p̄nuā: aut extra vnicō loco et efficit apostema: aut spargitur tot⁹ corporis ambitu, et interpollatā efficit febrem: aut circa cutem infunditur, et eam p̄cipis defoedat egritudinibus.

Rubrica prima de egritudinibus quas putrida melancolia facere solet.

Aegritudines quas putrida melancolia facere solita est, si inuē inuenis infestet, cōtinuā facit: q̄ raro euenit: ob id q̄ p̄ etigna eius quantitate sepius cōngit vt a virtute extra venas pellipollit. Si extra venas loco collecto putrida fiat, aut cārenā efficit, q̄ mēbrū non dū corruptū est sed i perditionē tēdit: aut mēbrū putridū sit nō vltimē et scachilos dicit: aut vltimē et si omē cēset. Si sparsim circacutē infundat, vlcera putrida et mala efficit: si sparsim tot⁹ corporis ambitū occupet, interpollatā efficit febrem, credidit Iacobus de partibus melancoliā putredine infici nō posse, nisi prius adustat.

Rubrica secūda de egritudinibus quas adusta melancolia facit.

Aegritudines q̄s adusta melancolia facere solet iste sunt, si inuē inuenis adust, p̄nuā febrem facere neq̄: ob id q̄ de autorū intentione sanguis trifariā febrem efficere valet: primo ob excessuū eius q̄nitate, licet q̄litate infectus nō sit: q̄ raro euenit (q̄ppe a parte effectus quantitas magna causa est vt effect⁹ intēsi⁹: sua causa existat) scdo ob distēperatā ei⁹ q̄litate: tertio ob putredinē suā. cholera bifariā febrem efficere potest: ob intēsiōnē q̄n adusta ē: et sic nōnū q̄ licet raro) et cholera adusta sine putredine (q̄ sequior cūct⁹ est) causon exoriri potest: scdo q̄ sepi⁹ euenit

Liber primus.

ob putredinē, nā ob excessiua quantitatē, sine q̄li
tatis viuo impossibile est cholera febze molesta-
re: qm̄ tā inumica nature est q̄ nequit eius q̄nta-
tas tā nimia esse, quin nature non obediat et ex-
tranca fiat: nequit enim quantitas eius nimie su-
riam cohibere. Solus sanguis excessu quantitati
uo quem natura tanq̄s quid sibi peculiare cōsen-
tit, febze facere valet, melancolia vero et flegma
vno dum tarat modo febze facere valent: sci-
licet cū putredine inficiunt, quoniam tanta est eo-
rum naturalis frigiditas, q̄ enā licet aduste sint,
nisi putredie ificiant, febze incēdere nō possunt.
¶ Si extra venas melancolia adusta loco colle-
cto sit in tibijs lupū, in corpore et māmīs cācrū,
in facie noli metāgere facit. Si sparsim in corp⁹
effundatur quattuor lapz genera efficit. leoni-
nam q̄ ex cholera adusta, elefantina ex naturali
melancolia adusta, alopiā ex melancolia, adu-
stione sanguinis genita, thiriam ex adustione
flegmans facit: et si expellatur i cūm efficit mor-
seam aut albarras. Et si in caput effundatur si sit
cholericā aut melācolica, mania lupinā: si sāgui-
nea, caninā efficit. Enā passio iecos ex hac ero-
ritur cholera, nōnunq̄ etiam hęc melancolia in
miferiū tūmra effundit, et mirarchia efficit.

¶ Rubrica tertia de egritudinib⁹, que ame-
lancolia naturali proneniunt.

Aegritudines quas naturalis melācolia fa-
cere solit, sunt hęc: aut intus i venis cōtra-
bit moras, et egritudinis loco terrestrē, p-
uerfam, et male moderatam reddit complexio-
nem. Si extra venas pellatur, et parsum utriusq̄
efficit nigram: q̄s Anticena affirmet nonnunq̄
ex adusta exoriri. Si melācolia hęc apostema-
ta facit, sephiros vocat: et si in caput infundant,
melācolia facit. b. et cūa cūmbu. Si in miferiū
infundatur mirarchia efficit melancolicā.

¶ Rubrica quarta de medicinis, que vnā
quāq̄ melancolie speciei euacuare solent.

Medicinē q̄ his varijs melancolijs con-
ducit, hęc sunt. melācolie fecali et egrī-
tudinib⁹ eius prodest epitimū et sene,
melācolie sanguine lupul⁹ et buglossa, melan-
colie aduste, fumus terre, et mirabolani nigri: et
aqua lactis, melācolie flegmaticē polipodium
plus o ib⁹ alijs pdest. melācolie melācolie mi-
rabolani nigri, plūm, omnibus melancolijs spe-
ciebus proliunt lapis lazuli et armenus: melan-
colie mirarchie polipodū precinens alijs con-
ducit, non sunt alię medicinē q̄ potissime melā-
colia euacuāt. nam ciula et hellebokus et ceterę
violentiū sunt. et Auerois voluit oēs has
medicinas hoc ordine graduare, i primo mira-
bolanos euacuare dicit, in scō gradu polipo-
dium. in terno epitimū. in quarto lapis lazuli.
demū adduci hęc ppter ea q̄ proficua medicis
omnibus summa censeo. nā licet plurimę medici-

nę sint que vnumquemq̄ humorem d quattuor
euacuare possint, aut salum emū dare, opere pre-
ciū censeo si omnib⁹ notū sit, q̄ sit medicina illa,
que plus vni humoris speciei conducit q̄ alia.

¶ Caput sextū in quo ponit extraneas opi-
niones circa medicinas euacuandas.

Si disertis, quia superius disertū
est quo pacto quicq̄ medicina q̄-
cumq̄ gradu euacuare potest, ex-
traneas de hoc opiniones addu-
cere volo. et primo Auerois opi-
nionē qui affirmat: q̄ eadē met me-
dicina maiore dosi humores alios euacuare po-
test. nā Auerois affirmat reubarbarum sua cō-
muni dosi cholera, et maiori flegma, maxime ve-
ro melancoliā euacuare posse: q̄ varia propo-
sitione ob variam quantitatem, variam sibi cōpa-
rat actionem. S; hoc falsum est qm̄ sequeretur
reubarbarū sua maiori dosi cū euacuat flegma,
pporitionē, qua euacuat flegma amississe. Ego
affirmat quācūq̄ medicinā virtutem vnā pro-
prium possidere qua proprium euacuat humo-
rē, et cōmūnē qui omnes potest euacuare humo-
res. quod sic probat scrupulū vnū reubarbari,
aliud agarici, aliud epitimi si dētur simul iūcti,
sibi ipsis inuamento in euacuando sunt: et euac-
uant tres humores: quod nō facerent: si quelibet
medicina seorsum tribueret, ergo quēcūq̄
medicina cōmūnē vim habet qua omnes humo-
res euacuare potest. Sed profecto in hac parte
labitur. q̄ compositū ex his medicinis euacuat,
et quelibet medicina seorsum non: propterea q̄
iste tres medicinę dum adiungūtur concitat mē-
bra, ea offendendo: cuius causa quāq̄ quelibet
medicina modice attrahat: virtus membrorū ni-
miū expellit. quo fit vt si sola daretur euacuare
non posset: propterea q̄ parum attrahit et virt⁹
nō expellit: cum tamē adiungūtur, vis mēbroz
expulsiua paruo incitāmēto expellere valet. er-
go falsum et contra Saleni mēte est, q̄ medicina
q̄ vnum natura sua humorem euacuat, alios au-
cta quantitate euacuare possit: ideo nūq̄ est Sa-
lenum imitari qui ait medicinā aucta eius do-
si, natura sua alios humores nō euacuare, s; ac-
cidentalī causa salz propterea q̄ vcnarum ozifi-
cia dirumpit: et propterea q̄ virtutem nimīū of-
fendendo concitat: et propterea q̄ virtutem cō-
tinuā debilitat. Solum ergo hęc conclusionē
vere sunt, scilz medicinas gradu altiori posse et re-
missiori gradu, euacuare eundem met humore,
et q̄ potest euacuare gradu remissiori, et altio-
ri posse. et falsum ē, q̄ eadem medicina etiā si can-
sis diuersis altiorē ascēdat gradum: sic natura
sua alium humorem euacuare posse: sicut pro-
prium euacuat.

¶ Caput septimū ostēdit q̄ casu medicina
fortis debilis, et debilis fortis conducit.

De febre pestilentiali.

Fol. xlv.

Distq; de in tēperatijis trium humo-
rum: quibus farmana conducit: et d
singulis medicina q plus singulis i
nalitudinib⁹ et eiusdem generis hu-
moris acōmo dātur differui: agēdū
nunc est: quibus morbis medicina fortis: s absolū-
te: quibus debilis, quibus fortis debilis: et debi-
lis fortis cōueniat. Et secundo quibus morbi tē-
poribus, vnaqueq; harum plus proffit. Quo ad
primum dico, q fortis medicina absolute: quā
in q̄to euacuare dicit, fere iam aboleuit ab vīu.
tāta est enim hui⁹ seculi hoim regiminis victi-
mā in temperies: vt virtus nostra delecta sit: non tā-
tasq; vires habet q̄tas olim: cuius causa fortissi-
mē medicinē: quē olim apud hyppocratem pe-
culiāres erāt: vt, ellebor⁹, hoc nostro quo vene-
ficē sunt. de quo Auicena fen. 4. 4. cap. primo d
fractura capiti ait. hyppocrates, inq̄t, ellebor⁹
dare cui caput craneo fractum est: vt materias i
interiores diuertat partes: et Galenus phibuit
illud. ait Auicena superfluitas q̄ est inter duo tē-
pora est mirabilis. i. q̄tum discriminis inter tem-
pora hyppocratis ad tēpora Galeni sit, mira-
bile est. Sustinebat enim illius temporis homi-
nes ellebor⁹, tanq̄ saluberrimā medicinā: ist⁹
vero homines non modo cā non sustinent sed
venefica redduntur: immo temporib⁹ Galeni iā
i festa erat. ideo ellebor⁹ animaliorū lacuaniū
gumi fortissimū herbarum, q̄ excedēs qualita-
tes habet, succisq; euacuatiui, in quarto gradu
erant: saltē sua integra dosi medicinē non sunt,
sed venena. nisi fortan q̄ndo alijs annidous ad-
iunguntur medicinē istē, quarum virtus nimis
reprimitur. ideo medicinē q̄ in 3. olim euacuati-
uē erāt, nūc fortissime et violētē nobis reddunt.
vt scamonea, agari⁹, reubarbar⁹, turbit, hermo-
dactil⁹, sarcocola, lapis lazuli, lapis armen⁹ et c.
Et hoc di serio quēritur quibus morbis medici-
na fortis absolute apud nos q̄ in tertio gradu ē,
aut fortis absolute olim q̄ cū alijs medicinis ad-
iungitur reprimū, conueniat, dico primo q̄ ner-
uorum inualudinib⁹ materia digesta vt para-
li, tetano, spasma, tremori, fortis medicinē vt
coloq̄ntida, agari⁹, et de compositis pillulē co-
chis: q̄s Rasius fecit et pillulē seu dē cūā Rasius, q̄
constāt coloq̄ntida, euforbio, castoreo, aīsa seu-
da, serapio, oppopanaco, bis passionib⁹ cōdu-
cūt, vt liq̄de q̄ Rasius legerit hec aduerrere pos-
sit. Secōdo cōuenit medicina olim fortis repressā,
aut apō nos fortis in inualudinib⁹ q̄ nimis auis
ductū discedūt: vt scilz capiti, pulmōni, pedib⁹,
nā in verugine pillulis cochis Auicena in litar-
gria. castorei auri pōdus, j. et scamonee dant, j.
aut 3. j. gere, gra. v. colloq̄ntide affirmat cōueni-
re: in inualudinib⁹ etiā tūcturari iubet Auice-
na vt euacuatio fiat refortis: et nono almasor. Rasius
iubet pillulas maiores, de hermodactilis da

re: q̄ fortissime existāt: vt facile videri potest etiā
cū materia grossa, viscosa, et mellācolica est, for-
tis conducit medicina.

Et medicina fortis debilis conuenit omnibus
his casibus quos differui in principio et augmē-
to cum materia digesta non est. scilz conueniūt
medicinē omnes fortis d quibus egit Auicena
capite de cura tertianę notē, et d cura generali fe-
brum putridarū de eis meminit. nā quia inua-
litudines istę ab humoribus grossis innascūtur
et neruis aut membris discedētib⁹ auis ductū
inīunt, nō nisi medicina fortis euacuari possunt:
et q̄ humor coctus non est, erigua carum quan-
titas cōuenit, vt solum id q̄ coctum est, ex humo-
ribus deponatur.

Et medicinē debiles absolute cōueniunt, cum
subtilis materia nondum digesta est, scilz princi-
pio et augmēto suo. iō Auicena de cura tertianę
vere ait, oportet vt pperes in p̄mis et lenia scilz
cū infusione tamarindozū et alitacos. et c. Etiam
Auicena d cura cholericę gutte ait, i principio le-
nitas medicinis occurrēdam esse. Secundus
casus in quo medicinē debiles conueniunt est,
quādo materias cōmunes vt dixi deponere vo-
luntas in principijs febrium.

Et medicinē leues fortis cōueniunt, vt masia,
reubarbaro, castia cum suis integris dosibus vt
mur cū cholera digesta est. Secūdo casus for-
san est cū materiā furiosā deponere volumus
in principio egritudinis coactę: nam tunc medi-
cina fortis non sic cōuenit saltē absolute fortis,
ne in humoris seminā addat. cōuenit ergo medi-
cina debilis natura sua, fortis vtro obnuā quā-
titatē, vt humorē quē concitat euacuare possit.

Et apud octauū in quo demonstrat q̄ tem-
pore morbi, medicinarum vnaqueq; suis
gradibus conueniat.

Primo quēdū est quo tēpore mor-
bi medicinarū vnaqueq; suis gradi-
bus conueniat: dico q̄ medicinē in
primo gradu initio egritudinis cō-
ueniūt: vt omne materiā deponāt.
medicinē vero in secōdo gradu in augmento plus
cōducunt, vt partem humoris digestā deponāt,
medicinē vero in tertio gradu in statu pueniūt,
cum materia prout digesta est. hoc sane intel-
ligi debz, qm vt quēdam est febris cronica, alia
acuta: sic aliter considerare debemus statum in-
cronica: aliter in acuta. in statu cronici morbi er-
radicata medicina cōuenit. in statu vero acu-
ti morbi non, dicēte Auicena apud statum vero
non moueas. Et hyppocrate: in statu habere si-
lentium melius est. nā licet a parte humoris, qui
digestus i statu est, erradicata euacuatio pro-
ficua esset statim, q̄ in his morbis status via cre-
tica contingere solet: ne nature impedimento fi-
mus: ventū est medicas i statu (scilz i die critica)

Liber primus.

euacuare, nā si forsan nos pharmaco humores de ponere cōnemur, opus nature impediamus: si ipa sudore, aut alia euacuatione euacuare tētet, ideoq; dixit Auicenna, et si natura nō mouet, mo ue ru hora motus eius, i. si natura crisi cōmotio nis facta humorē aliqua parte deponere tenet: et ab incepto opere deficiat: tūc medicus obli gatur, vires ei⁹ supplere: et euacuare ea parte q; natura crīsum euacuationis facere tētabat. Ab e= dicinē vero q; in quarto violenter euacuāt, vt di xi rarissimo vñ sunt, saltim vltima sua dosi, et nō nisi ad deponendā hydropicoz aquā pueniūt, vt mezerēo, euforbium, serapinū, succus ireos, succus cucumeris asinini, succ⁹ palmē chrysi, ca taputia maior: et minor, hys medicinīs aqua in= ter cutem vehemētū attractiua vi, poros inte= stinorū intrat, et deponitur extra. Sed ego q̄tū in me est horro: et monico medicos omnes, vt ab hys violēz medicinīs caueat, incurādis hy dro picis: qm̄ licet violentiā suā aquam vehemēter attrahant, et venter detumescat: quia indurāta, et epatis debilitatem addunt: qd̄ solum mēbrum huius passionis intū est: paucis transactis die bus q; epar iacturam fecit: longe plus venter tu mescit: et error nouissimus peior prior est. Ber= nardus affirmat succum ireos hydropicū amo= te liberare, si ope humana liberari potest: et ego summa venia affirmo succum ireos hydropicū mori obnorium reddere: nisi forsan rursus sit qui hydropē corripitur et bellius complexionē similit, sed de hoc alias: demum tria morbi tem pora existunt. principium, augmentum, et status, quibus solum euacuatio cōducit. et tres sunt me dicinarum q; euacuāt gradus qui his tribus tē= porib⁹ accommodant^r, aduertentia de medicina fori et debili, et fori debili, et debili fori habita.

Caput nonum de medicinarum euacua= tuarum vñ in peste.

Ite discretis q; non preter causam di= ri: in promptuerit cōp: q; dēcre: q; medicinarum vñ aduersus pestife ras febres, et āthracis vñ sit inter tot medicorum cōtrouersias. et ego nō nisi hys conclusionibus satisfacere possunt. Prima conclusio. Si anthrax a sanguine cui adu= sta melancolia adiuncta est, aut q; ipse aduritur euacuat: quod cognoscitur prauis accidētibz, et apostemans nigro colore: medicinē ducentes melancoliā in quarto non conueniunt, vt belle boz, et esula q; veneficę sunt, et virtutē desiciūt, et hui⁹ sculi hoies medicinas has sustinere ne= queunt: neq; etiā ep: thūm conuenire potest, qm̄ naturalem melancoliā solum euacuat: et hec adusta est. Secda conclusio medicinē fortes q; melā coliam euacuat, suis eriguis dosibus q; cōpo= sitionem alicuius antidoti intrant: conueniunt. vt lapis lazuli, lapis armenus, cōfectio medica=

minis hamet, diasenē, pillulę de fumo terre pil lule de lapide lazuli. &c.

Caput decimū de medicinis quę anthrax a sanguine conferunt.

Anthrax a sanguine cui flegma salsum adiūgitur contingat, aut alicuius flegmatis alterius mix= tiōe, qd̄ citrinitate apostemans cognoscitur, vel alijs nonis, me= dicinē absolute fortes in quarto gradu q; flegma deponūt, non conueniūt. quia omnes ille naturā gerunt veneni. et solum aquā aut grossissimū flegma euacuāt. Secūda conclu= sio, medicinē in quarto suis infimis dosib⁹: q; cō positionē alicuius antidoti intrant, nōnunq; cō uenire possunt. vt pillulę rasis cochis, et pillu lę inde. &c. Et sic forsan nōnunq; agēdum est id q; Auerois sensit d̄ pillulis cochis. Sz ego in= ditio meo debili apillulis hys canēdum esse cē= seo. Si tertia conclusio. canēdum est amirbit po lipodio, colloquintida, sarcocola, hermodacti= lis, yrtica etiā q; medicinē iste aut flegma gros= sum crudū et mucilaginosum euacuant, a quo an thrax nō contingit, aut alijs mēbris cōducūt, et nō sic accommodātur mēbris illis q; apostemata hec sedent. Si quarta conclusio. agaricus vna so la medicina est cunctis pstantior, cunctis sal= uior, cūcus accommodatioz. Primo q; aduersus venenū prodest. Secūdo q; inter cordiales me dicinas colloquat. Tercio q; quodcūq; flegma euacuat. Quarto quia prodest pectori et quod= cūq; i. venenū cor offendit.

Caput xi. de medicinis quę anthraci cho= lericis conueniunt.

Si vero anthrax, vt sepe cōgigere so= let, acholera ptingat a dūsta conclu= sione iste comedandę sunt. medicinē euacuātes in quarto pueniūt, vt scamonea sua integrā dosi qm̄ apar te humoris: qui facilis eductionis est: cōtingit, vt scamonea exigua q̄ntate nimū euacuet, et ci tam efficit actionem et paruas cōtrahit moras. et licet dū euacuat venefica indicetur: paruo inter posito tempore corp⁹ bezaartū reddit. Secda conclusio. semper scamonea vtiliter, cum repres= sa antidota intrat iō diamana, ellectuariū depfi lo, diapynis latatū, ellectuariū de succo rosa rum cōmodissime exhiberi possunt: vt superius disserui, aut ex eis q; disserui elici potest. Tercia conclusio. inter oēs medicinas q; plus ex omni bus cōducūt: tamarindi sunt cocercentes chole= rē rabiem, obstant putredini venificę: excessiū temperant caloz: cholera euacuant. Quarta cō= clusio. reubarbarum pmodissima medicina est, propterea q; conducit nimū dum cholera dīge sta non est, vt Auerois dixit, et q; coacta cura scamonea in principio cōducit: partim euacua

De febre pestilentiali.

Sol. xlvj.

tio facienda est, aliquid scamonee et aliquid reubarbari dando. Quinta conclusio manna et cassia fistula, et presertim manna non sic conveniunt auctoritate Galeni tertio regiminis acutoꝝ, qui ait comento. 3. dulcia omnia in choleram veru vt incl. Et ros materialis causa a melle non differt, vtrūq; enim celestis ros est. Ultima conclusio, in omni anthrace, a quocunq; contingat humore, pharmacis omnibus que aduersus vnūqueq; humorem conueniunt, adiungende sunt, medicinę que sanguinem emundant: vt buglossa, borrago, lupul⁹, viola, rosa, fumus terre, rostru porcinum, scabiosa, scariola, cicorea, lactuca, capill⁹ veneris, berberis, semper vicia et cassia et manna, dum modo grande non adsit incēdum, et quarum medicinarum aliquę, partim sanguinem amelancholia emundant, partim acholera, quippe qui sanguis cū putrescat quo ad grossum, umelancholiam, quo ad subtile vero, in choleram veritur.

Caput. xij. in quo docet comodissimum vsum medicinarum euacuatiuarum.

Enum manna, cassia, reubarbarum, tamarindi, myrobalani citrini, scamonca, agaric⁹, fumus terre, lapis lazuli, sene. et. Et ex compositis, diamana, electuariū de succo rosarum, electuarium d

psyllo, diaprunis latantum, diaphœnicō, electuarium indum, cōfectio hamec, buglossa, borrago, scabiosa, lactuca, rostrum porcinum, cndia, cicorea, lupulus, fumus terre, sene, capill⁹ veneris, rosa, semper vicia. et. Peculiares medicinę sunt, quas ad varios vsus cuiusq; anthracis accommodare possumus. Insuper addēdum est, qd semper medicinas, que natura sua aduersus pestem prosunt, adiungamus. vt acetosam, scabiosam, dictamum, tomentillam, ruscum, arbutum, flores nūc cum caducos, viscum quercinum. et. Non qd intentio mea sit, vt omnes medicinę de qbus egi, et humores educētes et sanguinem, emūdantes, et que aduersus venenum valent, necessario cuiusq; antidoti composicionem ingredi debeant: sed qd licitū medico sit, ad uertere, que inter emundantes sanguinem, que inter humores proprios educētes, que inter bezaarticas vniciq; pesti et pestilēnato plus alijs conducāt, animaduēsa complexionum, etatū, habitudinum, veneni et causę eius natura.

Liber primus.

Tractatus septim⁹: in quo tractat de cura- tione anthracis et cuiuslibet apo- stematis venefi- ci.

Caput primum diffinit quo tempore anthra-
ci auxilijs succurrendum est.

Qst⁹ de trib⁹

auxilijs egi, et de ordine
quo fieri debent, scilz de
phlebotomia, de sudore
viiu, post phlebotomiā, de
pharmaco, quēdū est,
quo tpe, et quando apo-
stemati venefico auxilijs

succurrendum est. nam si confectum in principio
subuenire phlebotomia debem⁹, et statim facta
phlebotomia, sudor euocandus est, quo tēpore
apostema in principio auxilijs quē conueniūt,
adhibēda sint, profecto res non adeo clara est,
vt posim assertiue loqui. possit, facta phleboto-
mia, medicus auxilia aliq applicare, ante sudo-
ris euocationē. presertim si apostema magnū sit:
et post sudorem euocare, aut forsitan si apostema
nō nimio cruciet dolore, nec tanta cinis sequina
sit, vt cogat medicū aliquib⁹ subuenire auxilijs
possit statim sudor post phlebotomiā euocari:
et auxilia postponi, eo vsq sudor finiat. trāfacto
tamen sudore, vtendū auxilijs aduersus aposte-
ma est. etiam licet pharmacū conuenire debeat,
hoc tamen derelinquendū est, perito medico, q
vt cunq⁹ necessitatē q occurrat subuenire debet,
auxilijs quē sibi visa sint conuenire.

Caput secundum de varia auctorū sen-
tencia circa anthracis curam.

Quia precipua intentio qua ego libel-
lum hunc scripsi, et q me cē pulit in-
ter tot auctorū tractatus de peste age-
re, fuit: q iāta varietate tam indige-
ste, tam indiscusse de apostematis cu-
ra omnes tractant: vt in nullis visi sint puenire,
alijs affirmant, repercussus vtendū esse in princi-
pio: alijs monēt, vt ab eis caueamus, alijs aiunt, at
tractuas medicinas in principio cōducere, alijs
suadēt, vt ab eis caueamus, alijs dicunt, vērōsas,
scapellationes, sanguifugas, et q leuēs attractio-
nes in principio cōuenire: alijs hoc summo ope-

re condēnant, alijs approbāt, canteria et actualia
et potentialia, alijs reprobant. alijs emplastra quē
maturāt, affirmant nocua esse: alijs conferentia,
alijs asserūt, inter precipua mēbra, et apostemata
eis prouta, diffensiuas medicinas loco medio
conuenire in principio: alijs hoc reprobant, ac si
apostemata hęc, canonicē et vniuersalib⁹ regu-
lis amedicis habitis curari non debuissent. tam
indistincte de auxiliōrū ordine, quē varijs apo-
stematis dispositionibus conueniūt loquūtur,
vt fere difficile sit, qualis cura, et quo ordine fa-
cienda sit, pprehēdere. ideo quo expeditius po-
tero de oib⁹ his agā, et primo de repercussione.

Caput tertium in quo inquit, an liceat
vni repercussus medicinis.

Irea apostemati repercussionem
tria qrenda sunt. Primo an liceat
super apostema repercussus vni me-
dicinis. Secundo an liceat apud
apostematis regionem repercussus
uas apponere medicinas. Tercio
an prope membrū principale repercussus me-
dicinis vti liceat.

Rubrica prima i qua adducit doctores
qui affirmant, repercussus medicinas in
principio conuenire.

Qlo ad primū aliqui sunt, qui repercus-
sus medicinis vtendū esse iubent in prin-
cipio: et hi bifariam existunt. aliqui affir-
mant cuiq⁹ anthraci, siue in abo malignū, aut pes-
simū sit, semp resolutionis medicinis, repercussus
uas medicinas et eas quē confortāt adiungēdas
esse: et primus fuit Auicēna, qui ait i principio cō-
fortannas medicinas, et sipticas cōuenire. et ro-
la Anglicana ait, nō ponātur repercussus forma i
principio, sed amoglosia et lentes. et Theodozi-
cus chirurgicus ait, ponātur repercussus i prin-
cipio et q confortant, vt amoglosia et lētes, et qui-
dam recentior: medicus, ruficus nomine, q alio
qui peritus, confusissimus est omnū, concludit
resolutionis medicinis repercussus medicinas
adiungēdas esse. Rano q hos suadet est, ne ve-
nēfica materia, quē apostemati occurrat, distruat
membrū illud: cōuenit vt repellatur: etiā ne hu-
mor in apostemate congestus, magna sua vi vni-
ta in membrū principale effumando offensionē
grandem faciat. cōuenit ergo vt in cessus illius
materie, in illud membrū defensetur. etiā tercio
quia resolutionis medicinis materias concitant et
furere faciunt. cōuenit ergo quo ad hanc primā
posuionem aut minisimis vti medicinis, aut eas
resolutionis adiungere in cuiusq⁹ apostematis ve-
nēfici initio.

Rubrica secūda in qua allegat au-
tores qui affirmāt repercussus me-
dicinas aliquando conuenire ali-
quando non.

Alij sunt doctores qui affirmant, repercussivas medicinas necessarias esse aliquando, et aliquando non, scilicet cum iste tres note affuerint, scilicet ut apostema parum rubeat, ut non nimio cruciet dolore, nec nimium corpus offedat, ut exigua materia sit, oibus his casibus in principio principate aut, repercussivas medicinas proficuas esse. ut Antonius Bainerus et Nicolaus Florentinus, licet Nicolaus affirmet, quod cum apostema in emunctorijs est, quasque repercussivas medicinas noxias esse. Ratio que hos doctores suadet est, aut sunt rationes omnes ille que immediate expellunt, scilicet ne membrum perditio fiat, nec plus offendatur, ne humoris cocitatio accidat, et si modica materia sit et non mala, tamen non est ut retrocessu suo membra precipua offendat: et si offenderit, minus malum est quod id quod discessit necessario euenire, et ad hanc intentionem affirmant, Auicenna dixisse repercussivas medicinas et confortatiuas conuenire, dixi et allegant doctores qui distinctiones habent repercussivas medicinas vitandum esse.

¶ Rubrica tertia in qua adducit doctores qui prohibent vltim medicinarum, que reperiuntur.

Alij sunt doctores qui monent ne repercussivas vitamus medicinas si morbus occasionalis nem prebere nolumus. horum primus Rasis est, dicitur fen. 3. q. 1. Albius de Sauanarola, Galienus de Tarsia, Guillelmus Bassensis, et alii de fulgineo. oēs hi affirmant, repercussivas medicinas noxias esse. Ratio que eos suadet est, ne venenum in membrum incedat principale, nam si quicunque tractus ad membrum principale non est, autore Auicenna quia primi, longe plus tractus humoris venefici in principale erit deterior. Secundo quia medicus nature iunamento esse debet, et non impedimento, quippe adiutor nature et non morbi est, ergo si natura in principio venefici humoris, a se deponere incipiat, eumque in apostema mittere, medicus hoc impedire non debet. Quid in hac controversia dicam, debili iudicio meo in proprium est, miroz qualiter grauissimi doctores, et peritissimi tanto sunt errore detenti, scilicet pestiferam febrem natura sua precipuis membris, et preterea cordi prout aduerfari: et sentia non esse ob grande malum, sed ob pessimum malum: ergo quo citius fieri poterit, non modo venenum precipuis membris transmutare non licet, sed tentandum est ut ab eis summis viribus diuertatur, quod Auicenna sentit. quia. primi de cura apostematum qui aut, quod si apostema coniungat loco post aures, aut euacuatione cordis, aut hepatis, quod non modo repercussio non conuenit, immo studium medici sit humorem trahere ad apostema vetosa et emplastris attractiuis et cunctis, et quod medicus apostematis perditionem timere non debet, immo procurare, ideo

mirum est qualiter Auicenna, sibi ipsi aduersat, preterea non plus pertimescenda est cordis perditio: quod membrum in quo apostema sedet: insuper venenum quod cordi inest, plus id non offendet, quod venenum ab apostemate cor petens: quippe quodcumque naturale agens, ut magis proprium passio est, sic intensius agit, etiam plus mali affert venenum in cor minuire, quod resolutis medicinis humores concitare. Demum nec vera est assertio illa que affirmat, cuius apostema in initio suo resolutivas medicinas conducere, quod frigidis aliis quibus medicinis temperetur, nec vera est illa que affirmat repercussivas medicinas gradu multissimas conuenire, nec vera est illa que affirmat in principio principate exigua et non mala existenti materia confortatiuas conducere medicinas: sed auxilia que protinus attrahant, conueniunt, ut immediate differant.

¶ Caput quartum, in quo inuestigat an conueniant attractiua auxilia in initio apostematis, et adducit nonnullos qui hoc negant.

¶ Si conueniant attractiua auxilia in apostematis initio, scilicet ventosa, scarificatio, sanguisuga, galbi, aut collium, attractiue medicinę, caustice, cauteria actualia aut potentialia. etc. Alii qui sunt qui ut sanificati, distinguunt prius, et autem quod aut apostema in emunctorijs est, aut emunctorijs protum, aut ab eis discedens: tunc dicunt, quod cum apostema emunctoria occupat, attractiua non conueniunt auxilia. et sunt omnes illi qui habent repercussivas medicinas resolutivas admiscendas esse: aut repercussiva debilia conuenire. horum primus vltimus est Auicenna asserere, quod scapellatio non nisi in statu fiat, in principio vero ad repercussivas medicinas accedendum esse imperat, et Nicolaus Florentinus clamat, et inuehitur contra medicos omnes, et de magno eos increpat errore, sicut apostema in emunctorijs est, in principio sanguisuga, aut ventosa, aut scarificatione, aut quocumque alio auxilio humorem amembris precipuis diuertere conatur. Ratio que eum suadet est, quia si in principio magna in apostema fiat attractio, malum apostematis additio fit, et quantitas eius augetur: cuius causa a multitudinem forme veneno plurimo nimisque in festo, ob id quod in extremitatibus est virtute sua vnita, nimis cor offendit: et forsan occasio mortis certissima erit, quod alioqui non contingeret. aut scilicet Nicolaus quod cum apostema in statu suo est, nec aliquid humoris ad illud incedit, tunc attractiua conueniunt auxilia. quoniam apostema in statu magnificare nequeunt, et profunt venenum eius educendo. si vero apostema loco discedenti ab emunctorijs, vel parum discedenti sit, tunc auxilia que attrahunt conducuntur nimium, et membris precipuis non obsunt.

Libri primus.

Rubrica prima, in qua adducit auctores qui oppositum affirmant.

Alii sunt qui oppositum affirmant. **Valescius de Zarata**, ait aliqui videntur ventosa scari- ficatione, sanguisugis in principio: et cō- venit cū eo **Gullemus barriensis**, et ait fiat scari- ficatio, apponant ventosa, sanguisugę, et caute- rium acmalle. **Rusticus** etiā medicus, licet **Aui- cenna** dicat scalpellationē non nisi in statu cōne- nire, facta euacuatio in principio cōuenit. **Abi- chael sauanarola** apponant in principio empla- sta ex sapōe, calce vicia, nitro, nucercida. **Di- nus sen. iij. q. rii.** licet **Auicenna** dicat scalpella- tionem non nisi in statu conuenire, in principio com- mode fieri potest. **Isti** sunt qui distinctus de hoc loquuntur. Ratio quę hos suadet est: quę ut virtus a p̄cipuo mēbro venenū deponere tentat: sic medicus quoad fieri poterit humorē venenū effundere debet. Item ut cōcessa ab omnibus fe- re est sibi otomia, eadem parte facta: quę humo- rem a corde aut ab alijs membris p̄cipuis di- nerit, sic eadem ratione quocūq; modo quibuf- cūq; auxilijs diuertere licet venenum a p̄ci- pui membris.

Rubrica ii. in qua docet quid in hac con- trouersia agendum sit.

Quid dicendū sit in hac cōtrouersia, mi- hi difficile non est. Profecto nō possum non mirari, quę **Nicolaus florentinus** tā- te medicę lectionis vir, tamq; grauissimus do- ctor, tam vili suavis ratione, conatus est omni bo- nę medicę a diuersari: quasi non plus nocumē- to cordi sit venenū quod intus habet, et cōtactu ipsum inficit mathematico, q̄ venenū in aposte- ma tractum, etiā licet postea nimū effumet in cor. immo contrariū faciendū esse ceteris me- dicorum sentit, ipse aut attractionem in principio non conuenire, transacto vero principio sicim- mo contrariū fieri debet, cū in p̄ncipio, natura conatur venenū a se deponere, medicus tenetur ei opem ferre, humorē attrahendo quē ipsa pel- lit: transacto vero principio alia auxilia condu- cunt: aliq̄s intentiones. Concludendū ergo est **Nicolaum florentinū** in p̄senti labi, et quę attra- ctio in principio conuenit.

Rubrica iij. in qua ostendit quibus au- xilijs attractio fieri debeat.

Hec diserto querendū est quibus auxilijs attractio fieri debeat, an ventosa sola, an v̄tosa cū scarificatione aut pullis aut co- lūbis, apostematū appositis, an sanguisugis, an cancrio, an effrenib; medicinis &c. **Ego** pau- cis hoc diffiniā. Dico quę diffariam attractio ad apostema fieri potest, aut auxilijs quę attrahūt et corpus caliditate aliqua efficiūt excessiua: aut humores adurūt, aut eos concitant, aut veneno offendunt: vsunt antidota omnia quę ex foras-

simis medicinis componūtur. Alia sunt auxilia quę p̄ter attractionem nihil damni ingerūt: vt ventosa, scarificatio, sanguisuga, pullus, aut co- lumbus. **Ad**uertendum scōo est, quę apostema quod in emūctorijs sit aut sensu nō comprehen- ditur: quę lentis quantitatem nō excedit, licet ma- gno cruciet dolore, vt sepe coniungit: aut sensui manifestum est. **Ad**uertendū tertio est, quę me- dicinę quę venenū attrahunt, aut id sola quali- tate manifesta efficiūt, scz caliditate mediātē, aut id faciūt quę veneno aduersantur ipsūq; necāt. Alię sunt quę licet attrahant tamen concitāt ve- nenum ipsūq; minime destrūt. **Ad**uertendū vltimo est, quę apostema aut est in emūctorijs aut in locis ab emūctorijs discedentibus.

Rubrica iij. in qua docet p̄cepta in attractione obseruanda.

His disertis minus male q̄ potero, his cō- clusionibus satisfaciā. Prima est inter om- nia auxilia quibus attractio fit, tutiora il- la existunt: quę cū attrahunt neq; concitant, nec mala qualitate offendūt: ideo si auctorum mētes aduertere velimus, tuti⁹ est ventosa, scarificatio- ne, sanguisugis, gallis, aut columbis diuersionē facere, q̄ omnia alia auxilia quę medicinis ni- mium excessiuis sunt. Secunda conclusio quā **apichael sauanarola** iudicio meo vtilissimā po- nit, cū emplastra aliq̄, q̄ attrahūt apostematū ap- ponunt, non carcant medicinis illis quę natura et proprietate sua pesti obstant: vt verbi causa, cō- solida maior et minor, romētilia, colegia, dicta- minus, scabiosa, aristolochia, cepe, abrotanū, &c. libet duo saluberrima p̄cepta nimū cōmendā- da in p̄mis adducere volum.

Caput. vi. de diuisione anthracis, et de cu- ratione eius cū sensu comprehenditur.

His habitis ad actum practicum ac- cedendum est, **Apostema** pestiferū aut innascitur mēbris, quę membro- rum principalū excrementa recipere solēt: vt subascitis, igitur aut colo- lo, et radici aurii, aut innascuntur alijs locis ab his discedēbus parum aut multū: quoniam non nunq̄ prope euacuatoria mēbra apostemata ali- qua sunt: nonnunq̄ loco discedenti: vt brachijs, manibus, tibijs, et pedibus. Primo agere nūtar de cura apostematū in emūctorijs. Secūdo ve- ro de alijs apostematibus, quę medici carbūcu- los vocant: vt dixi. Quoad primū dico, quę apo- stemata hęc aut sensu nō discernuntur: qm quan- titatem lēns nō excedūt, et tunc parum auxiliū (ommodo possit fieri) est ventosa cū igne apo- stemati supponere: patet auctore **Auicenna** quā- ta p̄mi de cura apostematū: qui ait, quę cū aposte- ma p̄fundum fuerit ipsū ad partē cuius ignis ventosis trahere oportet, hoc facto, nec scarifica- tio, nec sanguisugę, nec colūborum, aut pullorū

appositio conuenit: quoniam uehemens sicut conuulsio modicaque attractio: et infirmo dolore cruciaret et membra sana tacturam faceret. Apposita ergo ventosa ad alia auxilia properandum est, et ut manifestum fiat: quo pacto his auxiliis uti liceat, distinguere conuenit. Nam aut ille qui apostematē uenefico offenditur, debilis est et enervatus homo, quod facillima offendit causa, et sensus uinacillimos habet: et tunc licet auxilia quod nimium attrahunt pacem possint: quod dolore cruciant, et forsitan adderent in debilitatē et uirtutis dissipationem, parcendum est illis, et solum si remedia sustinere non possit, his auxiliis succurrendum est. Apponatur confestim consolidatio maior aut minor secundum alios inter duos lateres trita. Affirmatio rosae anglicana, et Aggregatio, et Glalese de Lactata, quod una die naturali, imo tribus horis uenenum destruit. Secundo Zaphirus apponatur qui lapis proprietate sua prophanis anthracem destruit, immo auxilia hoc omni anthraci, omni tempore conueniunt. Terno scabiosa, inter duos lapides trita, et apposita mirifice anthracem destruit. Affirmatio autem thozes plurimi, quod quasi diuinitus solida et scabiosa, et uenenum attrahit, et necat: et quod de cetero nihil aliud erigit, nisi uulnus curare. Quartum auxilium sume radices Narcissi, coque oleo de lilio pista, et appone. Item sume radices lili coalescas, coque oleo de lilio pista, et appone.

¶ Rubrica prima de cura apostematis quando uirus foris sustinere potest.

Si uero homo qui apostemate corripitur non tam debilis sit, sed remedia quae coacte sunt sustinere potest: ut plurimum hominum contigit: haec annodora in principio conueniunt, ut recipi Scyllae uinciam unam, Rafani uinciam unam, Tormentille uinciam semis: contunde et appone. Item recipe Dictami, Gentianae, Tormentille, Rutae, Lepae, alliorum, Sinapis, graecae, Rasturii, cum arungia, et sale pista, et appone. Item tertio, recipe frumenti masculi uincias tres, Lepae lili duas, Ficuum siccatum numero duodecim, Olei lili uincias duas, Adiscum cum puluere tormentille: et appone: hoc est medicamentum subtile: et quod proficue sunt scis sicce pesti, Testas Elias propheta, qui illis letale uulnus Ezechie regis sanauit. Iuxta aliquorum sententiam: qui teste Hieronymo super eodem loco suspicari sunt, morbum illi Ezechie regis fuisse apostema, quod si ita est non assenti rem his qui dicunt prophetam medicamine contrarium fuisse: imo medicamentum proprietate sua omnium conuenientissimum: quod ut auctor est omnes sacre pagine pestiores: Deus infinita sua bonitate, res naturales dignificare uult: et sepe miracula quod deus aut prophetae, aut sancti, uirtute eius fecerunt, quasi a naturalibus rebus exoriri uidentur: non quod a natura fiant, sed quod deus uult: ut naturales res fundamentum sint aut subiectum quod mira-

culum suscipere possit. Poterat enim heliscus sine oleo, et helias sine farina uirtute dei, et redemptor noster uirtute sua infinita, sine piscibus et panibus, tot res naturales generare, procreare, aut augmentare. Quartum auxilium, recipe radices lili, aconiti, hyoscyami, cucumeris asinini, pistent radices, coquantur oleo, misceantur eis Lorum colubi, et eryngii porcine, florum camomillae, et pulueris carlini, ana misce. Adduxi omnia haec auxilia propterea ut licet medico sit illa immutare: nam sua dent medici oēs, ut sepe illuminata haec omnia amoueamur alijs appositus, ne uenenum apostematis ea uenefica reddat. decet ergo hora post horam, aliud et aliud amplastrum apponere.

¶ Rubrica ii. de cura apostematis in effreni completionem.

Si uero completio effrenis robustaque sit, quae sit est ea quam colorem ristici possident, quod auxilia quae nimium attrahunt, et excelsas habent qualitates, non nocent. Haec auxilia sunt, recipe Balbani cuso: bij, Sumi arabici, Serapi m annae: quales partes, misce pulueris tormentille, gentianae, carlini: et appone. Item recipe saponem, nigrum fermentum, sordidum apum, nucem raucidam: misce oleo de lilio cum puluere tormentille: et appone. Item recipe radices narcissi, mel anatarsi, steris colubinum, tormentillam, genianam, dictami, carlinam: misce omnia: et appone. Adduxi has medicinas, quarum aliquae caniscae sunt: et uescas faciunt. Nam cum apostema tam exiguum est quod sensu non discernitur, significat uirtutem delecta cordis esse: aut aliorum membrorum quae praecipua sunt: minusque posse uenenum a se deponere praenimia eius secura: cuius causa medicinas quod uolenter attrahant, dummodo effrenis completio eas sustinere possit, apostemati apponere licet. Haec sunt auxilia quod apostemati conueniunt: quod tam exiguum est quod sensu non discernitur.

¶ Rubrica iii. de curatio apostematis quod sensu discernitur.

Si uero apostema magnum sit, sensuque comprehendi possit: praesertim si a iunctura parum distet, auxilia quod conueniunt hoc ordine recensito. Primo cucurbita apponenda apostemati est: deinde apostema scarificare decet: postremo cucurbita iterum adhibeatur: ut ueneficus suggat sanguis. Et auctore Rasi: calida aqua (in qua tormentilla, gentiana, et carlina, coctae sunt) sanguis uile abluatur debet: et si nimium sanguis non eruerit, haec duo auxilia facienda sunt. Iumentum galli decem annorum, et deplumato ano, quibusdam salis granis adiectis, successus alius post alium apostemati applicentur: et quilibet quarta fere hora partem contrahat: rostrumque cuiusque galli succedat, et claudat et aperiat: galli uno ablato, alioque appposito: et quod aliqui affirmant, quod si galli moriantur: salutem nunciant, ob id quod significat uene-

Liber primus.

nam diuerſe a membris ꝑcipuis: nemo tamen ſanus mente ſalutē pollicebit: qm̄ fallaciſſimum ſolet eſſe ſignū. Alierū auxilium qđ fieri conue= nit eſt ſanguisugae apoſtema apponere, q̄ppe que vtiq̄ venefice ſunt, vel ſaltem veneni ge= runt naturā: ſic veneficū ſanguinem ſibi ſimilem ſuggūt: nō q̄ neceſſario poſt ſcarificationē hęc duo auxilia ſiāt: ſed medic⁹ aduertere debet: an peſtis tā ſeua ſit cui oia auxilia hęc, ordine con= ducant: an forſan ſufficiat ſola ſcarificatio, ſi ni= miū ſanguinis attractū ſit: an conueniat gallos aut colūbos apponere: poſtremo vero ſanguis= ugaſ: an inter hęc duo poſtrema auxilia id ap= plicetur, qđ facilius repetitū eſt: ſine ſanguisugae admoſcant relictis gallis aut colūbis, ſine con= tra. Deniq̄ dixi curā qđ apoſtema initio ſuo cō= uenit, ſ. quādo emittens non eſt in completio= ne debili forē ⁊ forſiſſima: ⁊ quando apoſtema emittens, ſc̄z ſcarificatione gallis, columbis, ſan= guisugis.

Caput. vii. in quo docet curam apo= ſtematis tranſacto principio.

Tranſacto apoſtematis initio: qđ dixi ſecūda nō excedit, poſtq̄, ſi apoſtema nō immuerit auri= lia illa que dixi, facta ſint. Et ſi apoſtema ſenſu manifeſtū ſit: aut ventola cū ſcarificatione ſola ſi= ne galloꝝum appoſitione, ⁊ ſan= guisugarū, aut ventola cū ſanguisugis ſine ſcari= ficatione, aut cum appoſitione galloꝝ ſine ſan= guisugis ⁊ ſcarificatione, aut contra: promota apoſtema ſuerit: ⁊ veſtigio ſecūda iterum in= tentio, que eſt venenū attractū deſtruerē medi= cinis, que mirifica ſua proprietate venenis ob= ſtant. Auxiliū primum, cui ſimile nō eſt: qđ auto= res oēs ſummis extollunt laudib⁹, ratione, ⁊ ob= ſeruatione habita, hoc eſt: ſume cepā albam ca= ua cam, imple theriaca magna, oleo de lilio, pul= uere gētiāne addito: aſſa eā igne, coopertas co= pertorio ſuo, eā caſſam contūde, apoſtematq̄ appone. medicamen hoc theriaca venenum ne= cat. Nā vt cum de hoc agere, p̄mo tractatū di= ſerui theriacā intus ⁊ extra, et iuale venenū, ve= nenis oibus eſſe. q̄q̄ Arnaldus aſſermet ſolum theriacam fugare venenum, exemplo ſuo de ca= ſeo toricato. dixi quo pacto, ⁊ venenū attrahit, et venenū deſtruit ⁊ expellit. Repe auctore An= cena proprietatē habet corrodedi venena, gētiā= na natura ſua venenis iumica eſt: idco poſtq̄ at= tractio facta erit quocūq̄ ſiat modo auxiliū hoc cunctis alijs preſentancū et optimū remediū eſt. Et ſi forſan cepa non adſit, pōt theriaca oleo de lilio aſpergi, gētiāne puluere: ⁊ apponi. Eſt etiā remediū aliud, qđ ſummo opere prodeſt, dolore coerces, parumper attrahit ⁊ diſſoluit: vt recipe radices narcifi, coquantur oleo de li=

lio, eōſdē modica adiecta theriaca: ⁊ appone.

Caput. viii. de notis, quibus cognoſcere valcamus apoſtema ſuſceſſum.

Qſtq̄ hęc auxilia facta ſint, faci= le eſt aduertere, qbus nonſ apo= ſtematis ſucceſſus comprehendī poſſit. Nā apoſtema quodcūq̄ aut a natura protinus vincit: ⁊ p= viam reſolutionis terminat, aut natura protinus vincit, ⁊ in cārenam vertitur: aut victoria inter vtrūq̄ in equa libra eſt, ⁊ ſa= nies ſignitur, modo ſuper⁹ diſerto: aut apoſte= ma, ſubniti diſſoluta parte, cōgeritur, ⁊ dureſcit: aut apoſtema a natura qđ non protinus vincit, in membrum aliud trāſfertur: qui omnes ſucceſſus notis ꝑꝑijs a medico cognoſci debent. Et ego dignū duxi de omnibus his varia capita agere.

Caput. ix. docet qđ remedia proſunt, ſi ma= tritatis ſignum occultum eſt.

I apoſtema viſum ſi ſanien pro= creare: q̄tumor, rubor, dolor, ⁊ febris, ⁊ titillatio id oſtendunt, occulte aut manifeſte cum enim maturitatē ſignū occultū eſt, me= dicine qđ protinus ad maturan= dum pertinent, conducit: quādo vero notē ma= turitatis manifeſte ſunt, medicinē qđ maturent, ⁊ crumpant apoſtema, conueniunt. Quoad intentionē primā his auxilijs ſuccurrendū eſt. Recipe ſarinę ligni ſemigreci, Ana. ʒ. j. mal= ne, ⁊ radices maluanici ab interiore tunica mū= date, ⁊ ſimul coctē. Ana. ʒ. iſſ. cepas liliū nume= ro. ii. cū malis coctis cōfundantur: miſceantur ʒ. iij. arungie porci maſculi, ſine ſale: ⁊ ſiat em= plaſtrū. Ad idem ſicus pingues, numero. xij. pa= ſularū mundatarum pugilū. j. fermenti acidi. ʒ. iſſ. cepas albas cōmuniū. ʒ. vi. olei liliū. ʒ. j. ſiat em= plaſtrū. Item medule panis albi. ʒ. j. iſſ. vi= tellorum ouorū paria duo: ſucci ſcabioſe. ʒ. ij. incorporent, addendo carminū ſicuū pinguiū ʒ. j. Itē diachylonis. ʒ. j. iſſ. vnguētū baſilici= nis. ʒ. j. Itē radicem maluanici, caricas porci adipem lilioꝝ alboꝝum, cepam, ſcabioſam: add= to melle, cōtunde, ⁊ appone. Itē ſarinā frumen= ti, aquā, ⁊ oleum, ⁊ parū croci, miſce: donec ſpi= ſa ſiāt. Itē ſume radices maluanici, amonis cor= cibis, mucilagīnē, ſoenū greci, decemq̄ ſic⁹, ſa= rinam ſoenū greci, coque, omnia miſce, coſteſp= ſa ſiant. Adduri oia hęc emplaſtra: vt liceat mi= dico aduertere qđ eorū plus ⁊ egro, ⁊ apoſte= mati conducit: aut ſi forſan liceat eorū pluribu= vn. Cū hoc diſcrimen inter attrahēdas med= cinas, ⁊ has maturandas adducere volo, ſcil: qđ attrahē oēs, ⁊ que veſicas faciunt, ſepe in= mutari debent: ne a veneno vincantur, ⁊ poſt i venenū addant: medicinē vero maturandē, nō ſic mutari debet, ſz ſufficit bis in die eas variat.

De febre pestilentiali.

Fol. lix.

nam presumitur venenum destructum fore, et vi-
nem generent, moram trahere conuenit.

Rubrica prima, in qua ponit medicinas
que iuuant si signa maturitatis apparuerint.

Cum vero maturitatis signa apparuerint, tunc me-
dicinæ quæ maturat admisceri debet eis medicinis
quæ apostema erumpere valeant, aut saltem eruptioni
disponere. **Hyoluit** **Auric.** tertia quæti cap. d. cura altho-
boin quæ ait, quod apostema statim medicamentum cum apone cõdu-
cit, ideo hæc auxilia peculiaria sunt. **p̃m̃** est emplastrum
Isaac. sume frumētū, oleū, salēq; tritū, misce, et appo-
ne. maturat enim et aperit. itē sume vitellū ouī, misce sa-
le trito, apponas tū q̃tū q̃ntas anthracē, ē. p̃ano illi
nitro vno apposito alio adēpto, nec mora cuius cūq; di-
midia excedat horā, aut alia pipe pista, aut abelan-
pista, aut sterc⁹ palerū, adipe porcia, aut caricas ster-
core colūbino, carne pasularū et aceto, aut termenti-
nā, et nitru, aut fermentū, scabiose p̃oli de maiois, lun-
gue auis āthipharaci añā. **3. j.** pasulaz. **3. j.** cāta-
ridaz nūeroviginti sterco⁹ paler⁹. **3. iij.** misce cū oleo
dilio. itē sume frumētū farinā, misce succo sambuci, et
appone, aut succū ebulli parūp coctū et appone, vñū
tū sumope aduertēdū est, quod auxilia oia quæ ad aposte-
mans maturitatē p̃nūt, suspēctione nō carent, ideo
nisi apostema in sanie natura sua ṽtā, antidota ista
noria sunt, p̃pterea quod viscositate sua obturant apo-
stemans poros, et vias obsecāt, cui⁹ causā venenū in-
tis inclusū nō expirat, imo quæ vñū maiori signa su-
rit. ideo caueat medicus ne medicinas mucilaginosas
et quæ maturat apostemati apponant, nisi aduerterint si
gnis p̃p̃iis, sanie in apostemate generādā esse, et ad-
uertat scdō quod rarissime veneficiū h apostema sanie, et
p̃pterea quod tā atro⁹ bellū inter apostemans veneficiū et
nām p̃trahit, quod aut p̃m̃ natura vincit et apostema
resoluit, aut p̃m̃ vincit et apostema cancenat, et in
p̃dionē tēdit. q̃ppe quod sanies non nisi a calore nālī quod
nō p̃m̃ extrancū calore vincit, aut ab eo vincit gi-
gnit, qm̃ nec calor om̃imodā inimicinā aduersus ex-
trancū calore obtinet, nec vice ṽsa. ideo si rarissime sa-
nies his apostemans gignit, rarissim⁹ medicinarū
quæ maturat vñū esse debet, s̃ vñū h his apostemans
peculiare sit. s̃ vñū b̃u basulicolis, si h vñū apo-
stema i circuitu lineas, resoluit nōnūq; nōnūq; mam-
rat, nōnūq; mūdificat, iuxta variā m̃āe d̃p̃ositiōez.

Rubrica ii. quæ docet quod auxiliis apostema rūpēdū sit.

Postquam emplastra quæ p̃m̃ maturat apposita sūt. si
quæ suspicamur apostema sanie biturū, et postq̃
medicinæ quæ maturat et quæ rūpēt apostemans p̃mo
te sūt, sc̃z quæ certe scim⁹ apostema sanari, si his auxi-
liis apostema nō rūpāt, p̃perādū ē ad auxilia duo. s̃.
aut ad ipm̃ appertēdū medicinis rūpēdū, aut ad ipm̃
appertēdū lāceola, aut cauterio, auxilia quæ apostema
erūpe valēt h̃c sūt, sume radicē cucumeri, asinini cū
glutino althoboi, misce et appone, aut sume glutinū
althoboi gumi pini, lupios, misce et appone, aut su-
me nitru, et fermentū, et appde, aut sūe sic⁹, nitru, et fer-
mentū et appone, hæc oia auxilia apostema erūpe va-
lent lāceola aut cauteriū pusillanū eger timeat, et

iudicio meo nō bñ sentiūt doctores aliq; quæ medicinas
causticas quæ cauteria potētia dicunt, ad erupendū
apostema cōmēdāt. nā solū ille cōueniūt dū aposte-
ma in p̃dionē tēdit, et si medicinæ istę apostemati quod
sanicm̃ gignit apponerentur, nocerent nimium, et san-
guinē nō nimis malū sua excessiua cōcutatiōe, et qua-
litate d̃stēperāna infectū et veneficiū redderent.

Rubrica iij. in qua demonstrat quid faciendum
sit, cum apostema lanceola vel ferro rūpiatur.

Sed quæ apostema h veneficiū tā lenū est, quod si āte
oim̃ odā maturitatē nō rūperet occasio mortis
esset, ideo si hæc oia auxilia nō proderint, ateq;
apostemans malina p̃ inualecat, lanceola, aut fer-
ro rūpēdū est, imo nec cōuenit tātas moras facere, s̃
cū p̃sum p̃m̃ auxilij nō rūpūt, lāceola, aut ferro
subueniēdū est, et si eger cādens ferrū nō nūcat lōge
p̃ cōducit, ap̃no ferro cādēte facta, q̃ lāceola. p̃mo
quæ ferrū igne suo veneni p̃tē destruit. scdō quæ aposte-
mans oñficiū nō coit, sed ap̃nū manet. t̃rto quæ hu-
mores dissoluit. q̃rto quæ mēbrū roborat. q̃nto quæ de-
sentat ne putredinis malitię additio fiat.

Si lāceola apostema rūpāt, albumen oui agitatū
apostemati appone, et tota die sic ligatū dimitte, quod
si dolo⁹ infestauerit, dissolue apponeq; rosarū oleū
onox albumini, admixtū modica galiane p̃guedic.

Si vero rūpāt ferro cādēte, appone albumen t̃vitalū,
simul oleo rosaceo, et butyro recēte, et quæ auxilia quæ
in posterū dicā dū loq̃r de cauterio actuali et potētia
li, illa eadē p̃ueniūt post eruptionē apostemans fa-
ciā, modica aiaductria varietate. ideo de alijs modis
quod apostema crebū tertari solet agēdū sentio, et p̃-
mo deterioratione ei⁹ p̃ viā cācrenatiōis et p̃dionis.

Caput x. in quo inuestigat an caute-
ria initio apostemans conueniant.

Primo d̃stēdū ē an cauteriū apostema
in initio suo cōueniat, an in statu aliq; eo
cto: ē. **vt** **Delase⁹** d̃ tarāta quæ negat vñū ca-
uteriū, p̃ncū esse, imo quod est ignē addere
igni etiā **Aristo.** **j.** p̃ncū. **33.** p̃ble, dū q̃rit
quæ mēbra icindēda sūt. r̃idet quod ignis et subasce⁹ p̃
medicamēns curantur, qm̃ si incendant, aut adurant
p̃m̃ piculosa p̃ laboriosa reddunt ob multiplices
venas, et ob id quod prima p̃cipuis mēbris sūt, plurimi
aliq; docto. eo⁹ cōmēdāt vñū dū necesse ē. et h̃o⁹ aliq;
sūt quæ aut cauteriū i p̃ncipio hui⁹ apostemati p̃ueni-
re, p̃pterea quod, vt eis quæ p̃p̃tes venefici mo⁹ d̃et, for-
tissimas adhibem⁹ medicinas, quæ venenū attrahāt, lō-
ge p̃ fortiores apostemati i p̃ncipio p̃ueniūt, vt ve-
nenū a mēbris diuertat p̃cipuis. aliq; sūt quæ affirmāt cau-
teriū i p̃ncipio nō p̃uenire, p̃pterea quod elcarā facit, et
p̃hibebit elcara illa ne veneni attractio i exteriorē
p̃tes fiat, quæ si forsan cindat, tāto cruciabit dolo⁹, et
d̃et veneno erit. etiā cauteriū i p̃ncipio venenū p̃-
ma sua furia, excitabit i celerrorē furā. Aliq; sūt quæ solū
inbēt cauteriū, in statu administrādū esse, h̃o⁹ p̃m̃
ras. ē quod in diuisionib⁹ ait, cū apostema limido sit
colore, et i p̃dionē tēdit, scalpellādū ē. et si scalpella
no nō cōmulerit, vt cauterio eius malina rep̃umaf.

Liber primus.

In hac ambiguitate panis hec agēda sūt. pmo q̄ ne-
cessitate vultuatur cauteriū sit. scđo q̄t cauterij spēs
sint. tertio q̄ mēbra vtere puenit. q̄to q̄s cauterij vsus
esse debeat. Quoad p̄mū septē causē existūt, q̄ caute-
riū fieri cogūt, postq̄ dicta t̄ medicinarū vsus nō p̄-
sūt p̄ma vt mēbra corruptio phibeat. ideo Auicē. in
bet istomēni circūm cauterizare. scđa vt materia q̄
mēbro excedit dissoluā, vt ingutosis t̄ cefalicis. Al-
bucāf. cōmēdat cauterij vsū. tertia vt roboret mēbrū
qđ putrido apostemate, aut vlcere isectat. q̄ta ad re-
stringēdū sāguinē, si q̄cūq̄ co:pori pte emanet vltra
id qđ lat est. q̄ta ad diuertēdū aut Arnal. vt sc̄ones
post collū cecūti su cūrit, t̄ apostemata q̄ inasēnt
aurib⁹. sexta ad incipiēdū vt rapture cauteriū sub-
uenit, t̄ venarū iporū cecūti. septima ad extirpādū
vt q̄n carnes putridas glādulas extirpare volum⁹.

Ru. j. in q̄ offēdit cauteriū actuale cōmod⁹ esse.
Quoad fm. alterū ē actuale cauteriū qđ ferro
cādenti, argēto, cre, aut ligno fit. hōrū cōmo-
d⁹ aureū, nō sic t̄m securū, q̄m nullis not⁹ p̄-
cipere possum⁹ si cādēs sit, qđ si sc̄ret ob ei⁹ tēperā-
tiā, cauteriū auro factū cū ei⁹ vult⁹ cēt, factū xō ferro,
q̄a sēu dūcerni pōt q̄tū cādēs sit, peculiare pl⁹ oib⁹
chirurgic⁹ ē, p̄ter q̄ i facie t̄ oculis, qđ aureū caute-
riū pōt acōmodat. ne cicatrice fōdēt facies. Aliter
est potēnale cauteriū qđ medicinis q̄ excessiuas q̄lita-
tes vteret pollidēt. lōge t̄m p̄stāt⁹ est actuale caute-
riū potēnale. pmo q̄a p̄t oēm lēsam vtere pōt, t̄ ma-
nu chirurgici ē sanā nō vtere, qđ nō sic i potēnale cō-
tingit. scđo q̄a offēnsio ei⁹ min⁹ durat. tertio q̄: nō t̄m
humor⁹ attrahit. q̄to q̄a veneni naturā, vt potēnale
nō gerit. q̄nto q̄a vētūrat putredinē phibet. sexto q̄a
ignis acta agit, medicinē vero nō, nisi actumē, cui⁹
causa t̄ cōcūtiō sit, t̄ ebilitat fit additio. septimo q̄a
ignis elemētū ē, cui⁹ causa nō t̄m vt medicinē nocet,
nā vt aq̄ q̄ pl⁹ opio infigidat nō sic nocet, vt opū,
q̄a forma ei⁹ subalis aq̄ puenit actio lōge impfectior
subali opy forma ē, q̄ppe forma mixta eminētior
ti formā cōnnet, ideo acno q̄ ab ea. puenit validior ē
spē q̄ differt ab actōe elemētū, sic forma medicie vsuo
ne, ipcae varia, vnt lōge deteriori quā sit vsuo q̄ ab
igne puenit. octauo q̄a cauteriū actuale oīm casū q̄
mēbrū putridū, aut p̄ter additū d̄struere volum⁹, aut
putredinē d̄fensare puenit, cauteriū xō potēnale nō,
imo eis q̄ sicca tēperaturā possident, potēnale caute-
riū nō nocet nimū, p̄pterea q̄ imp̄sio ei⁹ q̄ diu infestat
in siccitate addit, qđ nō sic cōngit in cauterio actua-
li, ob id qđ postq̄ vnt q̄cūq̄ materiā calidā, aut frigi-
dā, nō pl⁹ corp⁹ deficcet. scđo potēnale cauteriū nō
cōuenit vbi magnēcne t̄ arterie adiūt, ne eas corro-
dat, t̄ sāguinē emanare faciat. solū triplici casu potē-
nale cauteriū nōnunq̄ pōt cōducit. cū q̄ actuale
cauteriū nimū tmet. scđo cū mēbrū natura sua vna
cēbēt sc̄sū. tertio cū corp⁹ humidū nimū est, vt id
deficcet. q̄ad tertū auctor Ar. stor. mēbra q̄ mēbroz
p̄ncipaliū euacuatoz sūt, difficile ē vtere. scđo oculi
ob nimā eoz sensatiōnē nō sine piculo vnt. tertio
auctor aluabare. mono p̄actū, vsuo, t̄ incisio peri-

culū minant in vesica t̄ renib⁹. nā ait adolecentib⁹
difficiles esse. sc̄ib⁹ vero impossibiles. ideo Bali. j
tegni ait, Ilyppocrate lapidis curatiōem cum fer-
ro quia voluit nos monere, vt a ferro cauamus.

Rubrica. ij. in qua docet quibus casibus
cauterium actuale, t̄ potēnale conueniat.

Quoad q̄tū potēnale cauteriū nō sic cōuen-
ire pōt. oib⁹ t̄m cauteriū actuale pl⁹ cōmēdat, dūm
puer inq̄t Albucāf. q̄ septimū annū nō excedit cau-
rio nō vraf. his disertis, dico q̄ coacta cura, hic
cauterio loquēdū ē. ideo nimū si reglē d̄ co trad-
tē non obseruent. sit p̄ma p̄clusio cōmod⁹ cauter-
actuale his apostematib⁹ succurrat, q̄ potēnale, si
eger nimio timore p̄terit⁹ sit, adēdū est potēnale
cauteriū. p̄sc̄um cū apostemata sub ascelaz, iūctū
rū, aut inguinis ē. vt Aristo. monuit. Scđa p̄clusio
modi⁹ cauteriū hoc (vt cōmēdat Rub. j.) statu apo-
matib⁹, cū malina ei⁹ ingrauescit, applicat, q̄ in p̄-
pio, nā in p̄ncipio canonicē pl⁹ agēda sūt ea de c
lūperi meminim⁹, etiā in statu p̄m⁹ puenit, vt vi-
fica materiā adurat, vt putredinē abscondat, vt ma-
riā dissoluat, vt mēbrū robozet. Tertia p̄clusio nō
q̄tā crudelis pestis ē, tāq̄ vehemēs, cui nisi vlti-
auxilijs succurrat, eadē die vita extinguit, t̄ i ho-
lu cauteriū in p̄ncipio, vt d̄spatū remediū, qđ t̄-
nenū attrahat, t̄ corrūpat (quāq̄ corpori nimū
ceat) necessariū erit. T̄na hēc t̄m regula obfūade-
miū ē. s. q̄ aut cauteriū nō fiat, aut si fieri debet, a
stema vsq̄ in intima vraf, t̄ p̄m danone nimia n
qđ nō vsū sit maneat. q̄m si solū exteriores p̄tes
terū vteret, c̄scara i interiori pte venenū iclūū t
ret, nec locū expirādi daret. ideo cōtrahat morā, ne ci-
bro oblit, sic nō minoz cōmēdanone suadet, vt si
terū his apostematib⁹ fiat, eaten⁹ p̄trahat morā
nus p̄tes oēs vraf, et cauteriū actuale tā ceteri ac
agit, qđ sine nimia morā pducere pōt, t̄ ad auzo-
vū cauterij actuali negāt, Lāphran⁹, Guido, diu-
cola⁹ florēnn⁹, t̄ plurimū alij rā dēt, ideo cauterij
doctores detestari q̄a iperū medici eo indebite
tur, ait Lāphrācus, qđ vt ligna viridia si plurimū
igni apposita, extingūt ignē ob fumū quē ignis
tat, t̄ d̄struere nō valet, qđ si ignis plurim⁹ sit, aut
plurim⁹ nō sit, t̄ ligna viridia exigua q̄tate ex-
t̄ ea t̄ fumū quē ab ea excutit vteret t̄ d̄struere v-
sic cauteriū si cū repleto corp⁹ adest, fiat, excutit
mores euacuat q̄s dissolucere nō valet, t̄ i aposi-
tū, aut mēbrū p̄ncipē addit, si xō corp⁹ replendē-
at, quā euacuandēs plurimē p̄posuerit, cauteriū i-
trahit, t̄ si attrahit resoluere valet, id ipm qđ attr-
t̄ corp⁹ mūdū reddit pessimos d̄struēdo humo-
qđ hēc xā sint p̄bamento, h̄ suaderi pōt, lōge pl-
cet caput obuiū soli diu hyme habere, quā estat
estate modicā cerebri repletiōē sol cōsumere v-
hyme vero tanta est capitis repletiō, qđ sol et
humiditates quas vincere nōq̄t, et eas alijs im-

cit humo ribus: et reuma fit: aut caput male afficit.
 Item canterii cōuenit, cū apostema i cārenā
 tēdit vniuersali euacuatione pan^o facta. Si for-
 san canterii actuale adhiberi nō possit: ob id qđ
 eger terref, aut forsan qđ tā humidus cōplexio-
 ne est, qđ potentiale canterii plus cōducit: dicā
 antidota qđ^o potentiale canterii fit. Et pmo di-
 cā sudonis mētē, qđ canterii potētiāle bifariā
 existit, alterū vit, et elcarā facit: vt arfeniciū, sapo-
 moli, calx viua, cātari des, mela nacardinū. Alie-
 rum qđ solū vesicā, et nō elcarā facit: vt fermentū,
 galbanū, vitica, sinapī, falgema, pircetrū, bārac,
 fiter^o amū, colūbi, acipitris, anans, anseris, fal-
 canis, maclana, rubea cōtula cornicib^o suis, cor-
 dameni rē. Sed familiaria antidota, qđ elcarā
 faciūt sunt, saponolus, et calx viua, aut sume cal-
 cē viua, saponē gallicū, et salē t salinā: aut sume
 cātari des tritas: olei, saponis gallici, aña pres-
 cōles. Dissolue capitulo qđ sic fit: recipe cine-
 ris qrcus pres qtuor, calcis viue ptes sex: fiat li-
 quidū, aut recipe hui^o capitulo qđ sic fit: recipe cine-
 ris romani. 3. j. et. ff. opū. 3. j. vnu: bulliant ppter
 opū. Deinde pone vas eneo: hēc sunt caute-
 ria: qđ ascarā faciūt. Alia sunt antidota: qđ vesicā
 faciūt: vt nux racidana, cantarides, sinapis, et eu-
 forbiū: sic misceant fermeto, aut recipe fiter^o et ci-
 pitris et columbē, misce oleo delilio: et appone,
 aut recipe galbanū, pircetrū, falgema, nucē raci-
 dam, et fermetū: et appone. Illec omnia cauteria di-
 midia hora apostemati appōita nō excident: et
 postquā apostema nigrū fuerit, appone statim
 albumē oui oleo rosarū, deinde vt cadat elcara
 adhibe butyrū lotū farinē frumento mixtū, aut
 butyrū arungie gallinē oleo mixtū, aut recipe
 brachā, vrsinā, maluas, radicē maluaui: cor-
 tun dātur opume arungia porci nō saluta: et bu-
 tyro vctri misceatur: tribus dieb^o trāfactis ex-
 pime: et colature masticē et ccrā adde: et appo-
 ne, aut cōtunde malūā, maluaui scum, farinā, fœ-
 na greci et seminis lini plurimo butyro: et appo-
 ne, postquā vero ascara ceciderit ab his, quę pu-
 tredinem faciunt, cauendum est.
 Item. iij. qđ ponit qđ^o auxilij vlt^o emūdādū ē.
 Vlt^o vlt^o emūdare conuenit hui^o auxilij.
 Et recipe succiapij libā. ff. mell. 3. iij. fa-
 ringe frumētū. 3. iij. coque vsq^o ad spūm di-
 nem: et appone, aut misce sarcocolā melli cōlib^o
 pūb^o: et appone, aut misce farinā ordeī: et rosarū
 mel, et appone. si vero maior op^o emūdatione
 fuerit: recipe thuris. 3. j. et. ff. sarcocolē. 3. j. san-
 guinis draconis. 3. j. aristologie rotunde. 3. j. ar-
 chacie. 3. j. murrē. 3. j. hypocistides. 3. j. oium
 mirabolanorū adustorū. 3. j. conuincit vlt^o vlt^o. 3. j.
 mellis rosarū: qđ sufficiat. Et si vlt^o vlt^o emūdādū
 nūmū sit ob cōueniēte plenū, recipe grā dei viri-
 de cris a luminī crudi, misce, et appone iuxta pla-
 sū. Et iux^o co vsq^o mūdēt, et si materia maligni-

tate excedat: vnguentum egypciacū apponas ei,
 nōnunq^o apostolorū vnguentū mūdēdo. et si ca-
 ro aliqua addita sit: amoucas eam a luminē: aut
 sume pancedanū cēre: et cribella: vt alcobol cui^o
 ce iutus: et minuitur caro.

Cap. xi. in qđ ponit auxilia qđ^o icarnādū sit.

Postq^o canterii actuale: qđ sepi^o i b
 casu cōuenit, hac vna rōne vltra eas
 qđ dixi. qđ medici actuale canterii
 cōmēdāt, maxime in stomeno: et in
 vlcere: et corruptione pessima est cō-
 ueniēs, qm p nimia malignitate: pus mors ene-
 nict qđ canterii potētiāle succurrere possit: sub-
 ueniēdū ē statim est actuali canterio, aut si ne-
 cessitate aliq potētiāle canterii fiat: postq^o scara
 cecidit: et emūdatio facta est, adēdū est tertū
 auxiliū scz ad icarnādū. Ad dncā ē medicinas
 aliq^o qđ generāt carnē pouissimas et exptas. vt re-
 cipe thuris, aloes: sanguinis draconis aña ptes
 eqles, fiat puluis, iterant opime, aut recipe aloes
 balaustiaz murrē gallaz (qđ^o fit atramentū) aña
 fiat puluis, aut recipe thurī, masticē aña. 3. ff. mur-
 rhē, sarcocolē, et coralloz rubeorū aña. 3. j. fiat
 puluis. Sz secretū hoc ex psciētia dtegere volo,
 adducā medicamē cui par nō est me teste: qđ nō
 mō icarnat, sz emūdāt, corrodit, et cicatrizat. et qđ
 dā hui^o panij nobil^o expimētū b a maiorib^o tāq^o
 pmo gēturā hēt neminiq^o dtegere pōt: qđ iuent
 i secretū illis qđ ab illa strillimo Tollerano Archi-
 epo habui. vt recipe betonicē, xbenē, pipinelē:
 mille folij, burle pastorij fili^o aut patrē aña. m. j.
 dimittat sic p diē, aut p duos dies. post mūdēt:
 et vino opimo odorato bulliat: eo vsq^o vinū her-
 baz vlt^o receperit, deinde expime opūc herbas:
 et cola: et colaturē adde resine clare libā vnam,
 coliofoniē. 3. 4. therbēne. 3. vi. cēre albe. 3.
 iij. bulliat: co: vsq^o vnguentū fiat, deinde mitte i aq^o
 et misce vnguentū thuris masticis aña. 3. j. lacus
 mulierij vas plenū misce igni: qđ appone: et qđ ad
 poterij vnguentū manib^o teneas calidū, quicq^o be-
 ne misceas, enā oleo rosaz: serua i forma mada-
 leon^o ex tūde apostemanz appone si mibi fides
 det qđ miraculo qđā sanat vlcera lordida et vi-
 rulēta cōtinuo suo vsu, eo vsq^o incarnet et cōsoli-
 det. potens enā lanatorū hoc facere. sime vini
 odoriferi. 3. x. murrē thurī masticē, sarcocolē
 aña. 3. j. rosarū rubearū et foliorū murrē aña. 3. j.
 et. ff. misce t lana, pdest enā huc itāne murrē
 nū aureū. Postq^o hēc facta fuerint, in surgit vlt^o
 ma itēo, qđ ē cicatrizare, et pfortare, lana pur^o mē
 brū a lumioia aq^o: qđ coquat plātagin^o rosaz foli-
 orū murrē aña, deinde linias albo vnguentū cā-
 phorato. Itē a luminī roche pūstū coralli rubei
 aña. 3. j. terre sigillare: et bolliamēti aña. 3. ff. la-
 uustiaz mirabolanoz curioz aña. u. thurē. 3.
 j. misce, et fiat puluis, alpsaq^o co apostema. diti
 de apostemate cū infanti vntur, et cū vlt^o sit.

Libri primus.

Capit. xij. de cura apostematis: qd i durat.

Terminationem apostematis indurationis via, quāquā raro contingat veneficum apostema induricem verū, si quādo tamen cōtingat eius curam cōticere nollū, vt auto: est Gale-

nus, xiiij. de ingenio, et Auicenna quarta primi: et tertia quarta, cum apostema duricet, nec sibi profunt medicinae: quae mollificant ne putridum illud apostema faciant, nec cōducant medicinē, quae prout dissoluūt, quoniam niam subtili dissoluto, grossum vt lapis induratur. iubent ergo doctores isti: vt medicinas quae mollificant resolutionis ad iungam^o medicinis. Unum tamē notari dignum est, qd hic solū agitur de apostemate duro nō sua natura, vt est melancholicum apostema: quod a melancholia enat: sed de apostemate duro: quod licet ab alijs humoribus enat, quia subtile eius dissolutū est, et congestum: et durum fit. hoc habito paucis dicā autorū mentes, et Auicennae intentionē: vt apostematibus duris medicinas mollificantes adhibeamus, quae resolutione omnimode nō careant: et resoluentes quae a mollificatione immunes nō sint. Et vt hoc clar^o exprimā dico, medicinas aliquas mollificationis nuncupari, quae resolutione aliqua nō carēt, vt adeps capri, medulla vituli, et cerui, arūgie, galline, anatis, anseris, mucilago, foenu greci seminis lini, radix alta, maluarū folia &c. Aliae medicinae sunt quae resolutione censentur: mollificatione tamē nō carent, vt armoniacū bedellū, oppopanacū, landanū, galbanū, hyssopus humida, oleū de alcana, de cherna &c. Aliae sunt quae fere equalē virtutē, et mollificādi: et resolūdi habēt: vt adeps leonis, v. s. asini, equi, aqle, vultur &c. hys aducens iuberi Auicennā duab^o vt resolutionibus, scilicet: et mollificari: et resolvere: nō qd sit intentio ei^o aliāquādo nos medicinis resolutionis solū, aut mollificationis solū vti debere: nullo cū apostematis duri tēpore, medicinae quae prout dissoluūt, aut prout mollificāt psumt: sed ei^o intentio est, vt nōnūq^o vtamur medicinis mollificationis, quae tamē immanes a resolutione sunt: et nōnūquā vtamur medicinis resolutionis, qd mollificatione carent. Et quarta primi affirmat, qd si diu vsi fuerim^o medicinis resolutionis, quae mollificatione carent, cur^o occasione apostema duret, iurū vtamur medicinis mollificationis, qd resolutione nō careāt. hoc est intentio ei^o si opumē litera ei^o aduertatur, monet insup Auicennā, ne vnq^o res prout^o crassitates apostemati duro applicim^o. ideo cauēdū esse monet a sale, et aquacūq^o arungia, si salem habeat. auxilia qd huic apostemati, si forsan aliquādo durum fiat cōducūt, hec sunt, si me bedellū, galbanū, oppopanacū aīa, molles-

cāt oleo delilio. Deinde cōsūdātur in mortario cū tantūde mucilaginis foenu greci, et duarū caricarum misce, et appone, aut sume cortices radicis maluauisci mucilagīne foenu greci, et seminis lini, arungia galline cōtūde omnia, misce et appone, aut sume diachilonis. 3. ij. armoniaci dissoluti oleo delilio. 3. ij. farine foenu greci, et seminis lini ana. 3. ss. arungie porci sine sale, qd sufficiat misce, et appone. Vtri de cura apostematis, dum p viā sanationis terminat, et de cura apostematis, cū in cancerenā tēdit, et de cura ei^o cum durū sit, restat de cura ei^o agere cum resolutione terminatur, pauca de hoc dicam.

Cū apostema a natura vincitur, et resoluitur eadē fere auxilia, quae maturare solent nōnūq^o resolūūt, adducam tamē mirabile resolutionū, qd expus sum, et hoc casu pscitū sentio, sume mucilagīne foenu greci: seminis lini, foliorū caulie: quae omnia aceto, et oleo rosarum, et lumbicarū coquantur: et oleo filamino misce: coagula styia modica cera: et appone.

De terminatione apostematis per viam per mutationis eadem cura vtendum est, qua in apostemate a membris discedentibus, de quo confestim agere conuenit.

Capit. xij. De cura carbunculi.

Iterum de cura carbunculi: scz de cura exiure, qd solet enenire mēbris discedētib^o ab apostematib^o in emūcto^o pncipaliū mēbro^o: pauca dicēda sūt, et oia vnica regula includā. Scilicet qd cūq^o auxilia supmo in loco diserta sūt, qd timbam^o ob fortitudinē, et malitiā suā emūcto^o pmonere: carbūculis cōueniūt. Scz timbam^o scarificationē, et medicamina foria in pncipio adhibere, ne nimia fieret cōcitatio. In hoc loco memēdū hoc nō est, imo scarificatio, scarpelatio, apposita pmo vñosa, cōducit, cōueniūt enā linimēta, qd fortissime attrahūt: et cōuenire possūt acuale cāterū: aut potēiale, et cōuenire possūt medicina, qd rūpit: et vesicā facit: demū oia qd fortissime attrahūt, et mēbrū pdūt: faciēda sunt aiaduētia infirmi pñāna, carbūculi seueria, aut nimia ei^o amēbris pncipue distāta &c. Et crederē opmū esse in pncipio vñosas pmonere. Deinde scarificare, postmodū denuo vñosas apponere, vt sanguinē veneficū extrahant: quē sanguinē lauro calido emūdare oportet. Postremo vero antidotū qd malueris thieriacale attractuū, creis de qbus supra meminim^o, apponas: eo vsq^o, et carbūcul^o tumescat: et vesicet. Et si limore inficiat, actuali canterio vñdū est: qd et dñset loci putredinē: et doloris causa attrahat. hęc dñt de apostematis venefici cura, qd enā febris pestifere curandi accōmodatur, de dicta xio, et alijs intētiōib^o sequēti tractatu diffiniā.

Tractatus Octauus de curatione febris pestiferæ sine apostemate.

Si de cura apo-

stematibus longissime, et quantum sat est: et adeo, ut ea que ad vtriusque curam pertinent differui, sicut et febris sine apostemate: et cum apostemate. ideo non nisi ea, que differenda dimissi dicam, et primo notas omnes de pestifera febre diffinitam.

Caput primum, in quo asserit quam fallacia sint signa febris pestilentialis.

Primo aduertentia dignam est, quod si febrium omnium signa fallacia sunt (dicente Hippo. acutorum morborum non omnino certa sunt etc.) pestiferæ febris signa fallacissima existunt, quo fit, ut non sit morbi genus aliquod, quod ita medicum decipere soleat. Et ut medici ab hac deceptione caueant (pro ut fieri poterit) adducam discrimina omnia, quibus hæc febris ab alijs diffidet, et medicos saluet.

Caput secundum, de primo discrimine inter pestiferam febrem, et alias febres.

Primo non est febris aliqua morbusque aliquis: qui nona proprijs a medico comprehendendi non possit. De quo latissime libro sequenti agam. cognoscit enim vna quæque egritudo signa propria, et certum mutata propria. Sola hæc pestifera febris certissimis sepe, et proprijs caret signis: quibus comprehendendi possit. Primo duo illi testes qui medicum certiorum de egritudinis natura faciunt, sepe fallaces sunt: sicut pulsus, et vrina. nam autem vena nonnunquam pulsus, et aqua non alterantur magna alteratione: et scilicet quatuor, aut quidam vrinæ in egritudinibus pestilentialibus bona, naturæ in substantia sua, in colore et sedimine est: et ille cuius est, tendit ad mortem. nunquam enim vrina sana, et pulsus sanus, et egritudo mortifera esse solent, nisi in hac febre. quæquæ hoc nescio an plus referri debeat ad pestis sententiam: aut ad harum potentiarum culpam. Quærit Aristoteles cur inter omnes sensus, visus, et tactus fallantur circa propria obiecta comprehendenda. Admodum altero oculo sursum deorsumque obiectum vnum, ut duo presentantur, et dignis

cancellatis lapillus vnus, ut duo comprehenditur. De quo alias solius eram dicere censum visus animæ in sentire, tactum vero corpori: et visciamus felicitatē super naturalem in gratia consistere que nos principio adiungit, dignosque vires eternæ facit: ut Joannes Picus Adiradulanus: in sexta expositione heptali, quasi natura doceat nos nullam felicitatem, nec bonum corpus et animam habere posse in hoc seculo: quoniam testes, quibus informari possunt de rebus omnibus, fallaces sunt. mentitur visus animæ: et tactus decipit corpus. Ideo forsitan nequit esse pestifera febris, quoniam vna signo aliquo, et pulsus aliqua eius differentia, eius indicent malinā. Sed culpa visus forsitan latent nos colores: aut substantie vrinæ, que demonstrare possent malinā vrinæ, quod bifariam contingit, primo quia, ut febris non inuersione, sed qualitate mala sua inuerset, sic vrina forsitan non colore aliquo manifesto, et substantia febrem illam significat: sed colore aliquo, qui licet remissus, malitia tamen sensissimè significationis est: quem colore et remissam substantiam visus discernere nequit, etiam secundo, quia nullum obiectum, quod per varia videtur media, integra cognitione comprehendendi potest. Nam aut videtur a perpendiculari, aut videtur perpendicularare (ut patet in denario non vno, qui iniecta aqua videtur, et de baculo recto quod inuis in aqua linea fracta comprehenditur. Ideo quia vrina interclusa vasi est, et densius medium penetrare debeat, ad perpendicularare mouetur. Et sic indiciū aliquāntulū variari potest etiam tactus forsitan culpa sua differētiā aliquas, quibus pulsus affectus est, cognoscere non valet, quia sensus omnium materialium manifeste non sunt: sed malina intente, demum plus, et vrina fallaces aliquando sunt, et signa propria etiam fallant.

Tabula prima, de secundo discrimine.

Secundum discrimen inter hanc febrem, et ceteras est, quia omnibus alijs febribus, si signa optime digestionis ad sint cum perseverantia: impossibile est autem omnibus egritudinibus illa deficere, nisi forsitan occasioe alia, quo fit, ut signa crisis quando post digestionem habitam, quam medicus vrinæ, egestionem, aut spuito cognominant apparent: certam promittunt salutem. In febre vero pestifera aliter euenit autem re Galeno commento illius apothismi quibus cumque crisis fit. qui aut omnem crisin, præsertim si signa digestionis præcesserint, plus ad vitam, quàm ad mortem pertinere: in febre tamen pestifera plus mortem, quam vitam portendere. ergo quam confidentiam medicus de huius febris cognitione habere poterit: si crisis quæ post signa digestionis accidit, plus mortifera, quàm saluifera est, nec desinā huius rei ratione reddere, febris hæc viam communem sequendo

Liber primus.

occulsa coelesti qualitate interimit: que qualitas ledere poterit, sic humorē digestum sicut indigestum. Possibile est enim aliquē veneno exhausto deficere, etiam si humores eius prius putredine non inficiantur. ergo quid mirum si natura digestionem in humorib⁹ procuret, in digestionem vincendo, quam destruere potest: quia tēpera= mento qualitatum consistit: non tamen vince= re potest coelestē qualitatem, cui nō proprie ad= uersat: qz calor noster coelestī qualitati genere non conuenit (vt superius disserui). Et si quis di= cat cōtra, nulla alia ratiōe cholera naturalis ter= tianis nō mouet motibus, et p̄ternaturalis sic: nisi quia naturalis ab anima regit̄, et p̄ternatu= ralis anime non obedit: quo fit vt motus chole= re naturalis ab anima reprimitur, et cholere p̄te= ter naturā reprimi neq̄t. ergo si humores sūt di= gesti anime et nō coelestibus obediunt. Ad hoc dico humores digestos nō ēē digestionē qua hu= mores benigne fiunt: sed digestionē que expul= sioni eos aptos facit. ideo semper humores ma= linam habent, quia anime non obediunt, postq̄ eos benignos facere non valet.

¶ Rubrica. ij. De tertio discrimine.

Tertium discrimē inter hanc febrem et cete= ras est. (auctore Auenenna) Sūt nōnullē fe= bres que initio suo grauius infirmū mole= stant, et incipiunt fortitudine sua, et sunt aliq̄e q̄ initio suo non sic molestant, nec fortitudine sua incipiunt: sed in p̄cessu vehemēt⁹ infestant. In febre hac non sic cōtingit: nōnunq̄ ea hora, qua pestifera febris aliquē male habet, adeo grauius me eū cruciat: vt quasi totū corpus p̄dere videat̄. hoc est qd̄ dixit Auenenna, aliquando febrem hanc incipere cū fortitudine sua, et obseruano= ne videm⁹ nōnullos quos pestis corripit. ea pri= ma hora virtutem prorsus deiecitam possidere: omnesq̄ vires amittere: et quasi in vltimis cōsti= tutos esse: nōnunq̄ vero contrarium accidit, scz vt hi, qui in febre pestiferam cadunt primis die= bus bona valmedine cōfecti vultu sūt: dieb⁹ o cri= tica subito deficiunt. vt Benetilis aliquos casus de hoc adducit, et nil nouus apud oēs: q̄ q̄ hoc cōtingat. ergo aliquib⁹ notis poterit medic⁹ co= gnoscere febrem pestiferam esse: si nōnunq̄ lenissi= mis accidētib⁹ nōnunq̄ fortissimis infestet. Et ne deficiā huius discriminis rationē reddere: di= co in causā esse, q̄ nōnunq̄ in principio coele= stis qualitas venefica fortitudine sua oēs humo= res ledat: cuius causa cōfessum corpus p̄dit: non nunq̄ vero p̄prietas hec, qz humorū dispositio aliqua deest: quā postea acquirit: in principio p̄prietatē omnimodā habere nō p̄t, quā postea habet, cui⁹ causa nō sic in principio febris egrū male habet, sicut in fine. Aut forsā vt ait Benetilis possibile est aliquē, febrem sine peste corripit: cuius causa non sic male affectus est, in p̄cessu

vero possibile est humores eius peste infici, cui⁹ causa febris illa egrum cruciat.

¶ Rubrica. iij. de quarto discrimine.

Quartum discrimen inter hanc febrem et alias est, qz inter alias febres ephumera febris salubrior extat, nec vnq̄ vultū ephimera febre saltē vera egrum aliquē deficere: nisi occasio aliqua grādis occurrat. Inter febres ta= mē pestiferas ephumera febris (vt Anton⁹ Bai= nerus ait) deterior omniū est, et seuior: que eadē die interimit. Adhuc ergo medici febrem hanc timent, qz nō sunt signa aliqua, que eius naturā, salubritatē, aut seuitā demonstrare possint. Nec deest rō ob quā ephumera natura sua salubrior (et si venefica sit) omniū febriū deterior est, quo= niam pestis spiritui vitali aduersatur, cordi et vi= tē inimicatur: et vt sunt venena aliqua aliquibus mēbus p̄pria, vt scz succ⁹ hellebori venenū san= guini est, cerebrum gatē humano cerebro, can= tarides vesicę, sic pestis spiritui vitali: cui⁹ cau= sa si spiritus venenosus fiat (qz anīme inferuit et corpori vitālē desert virtutē) cōfessum et ipse p̄di= tur, et vita extinguitur. Adhuc omnia hec, vt me= dici cōfidentiam aliquam de signis pestifere fe= bres nō habeant: imo quecunq̄ signa mala, que alijs febrib⁹ peculiaria sunt, huic febre nōnunq̄ insunt. hac intentione (vt dixi) libellū de signis primū edidi. Sub silentio tū nō dimittam signa, que medici in parte hac notare solent. et vt libel= lo proximo dicā signa que in egris medic⁹ cōte= ctari tenet: sunt ea q̄ ab excreta mutata, ab actio= ne lesa, a qualitate mutata habentur.

¶ Caput. iij. De signis ab excreta mutata.

Quarto de signis que ab excreta mutata haberi possunt, omne ex= tens mutatu i pestifera febre ma= le olet (inquit Rasis) in quo oēs conueniūt. Ratio est, qz putredine vehemēti⁹ humores inficiū= tur hac febre vehemēt⁹ q̄ in ceteris omnibus. Et si quis dicat, nōne potest febris aliqua p̄fer= tum sanguinea a maiore p̄dere putredine, q̄ p̄stifera febris: p̄feram quā sanguinea febris nōnunq̄ intensior est: que intensio grauiorē de= monstrat putredinē. Ad hoc audacter respōdeo, pestiferam febrem quācunq̄ maiori infestari pu= tredine q̄ quecunq̄ febris alia, ratio est: quia vt in libro de signis proximo dicam, loquendo de maiortate morbi: putredo apud medicos duos imponat motus, p̄imum scilicet quo humidū seceratur a sicco a calore naturali extraneato: Secūdum vero quo humidū ebullit, quia ma= le a calore naturali regitur: cuius causa malus odor accidit. His habitis dico possibile esse fe= brem aliquā a maiori p̄dere putredine q̄ pestife= ra febris: loq̄ndo de putredine quo ad ci⁹ motū p̄imum, quo humidū seceratur a sicco, de quo

sola physici loquunt. Si tamē loquamur de putredine quoad eius motum, scdm quem medici aiunt: scz quoad malū humidi regimē: propterea q calor naturalis debilis defensare non potest, quin humidū bulliat & male oleat: sic putredo in pestifera febre (dūmodo cetera paria sint) intensio: cuiusq; alterius febris putredine est. Pa- tet, quia nulla febris est: quę tantum virtutē deij- ciat: ergo nulla febris est in qua tā minus calor naturalis valeat humidū existēs regere & defen- sare, ne male oleat. Hac ergo occasione yrina, egestio, vomitio, sudor, eructatio, & anhelus male, & aliquando pessime in hac febre ole- re solēt. Solum excrementū vnum est: quod ma- lo odore caret, scz sternutatio. Quęrit Aristote- les, xxxij. p. oblatum. cur excrementa omnia male olent: vt ructus & flatus parte ima emissus, sternutatio vero nō. Respondet caput quid sa- crum esse et foedas res a loco sacro non p. dit. Sed in proposito nostro sternutamentū aut raro aut nunq; accidit. Nam quęrit Aristoteles, ibi- dem, cur sternutamentū presagium boni est: tu- sis, ructus & flatus presagij mali sunt. Respondet, sternutamentū a cerebro emanare quod anima sedet, quo ad eius supremas potētiās: ideo p. sumendum est sternutamentū a natura vincen- te euenire: cui anima plus in hoc loco q; in alijs fauet. Ceterę vero fermentorum emissiones a morbo proueniunt, ideo cum in hac febre nam- ra tam delecta sit raro aut nunq; sternutamentū accidit: nisi forsan cum natura venenum vincit, & tunc sternutamentū salutis presagium erit, & ma- lo carebit odore. Demū hoc signum peculiare pestiferis febribus esse solet, scz omnia, quę a co- pore exant, malum odorem habere.

Caput quartum, de p. cipuo excre-
mento mutato, scilicet de yrina.

P. p. cipuo excremente mutato, scilicet de yrina: q; febris hęc om- nibus alijs conuenire potest. id est ab omnibus humoribus, quę ceteras febres faciūt pestifera fe-bris contingere potest: ideo yri- nę, quę ceteras febres significa- re solent, febrem istā demonstrant. Et ideo non nūq; yrina aquosa, cholericā, melancholicā est: & tam varia q; varij sunt humores, qui pestiferam febrem facere solent. Galenus tamen in cōmen- to pulsuum, adducit duos vnię modos, q; sepe in hac febre contingunt, sepiusq; febrem hanc si- gnificant. Primus est, yrina nōnunq; aquosa & subtilis est, ob digestionis defectum: quoniam na- tura veneficum humorē non modo vincere nō potest: sed nec adhuc aggredi intentat. Alia est yrina, quę sepius inter omnes pestiferam febrem ostendere solet: & est spissa, vt yrina quam subiu- galēm vocant. Iteq; autore Sanaarola buffariā

contingit. Primo subingalis fit ob naturę defe- ctum & mortificationem, quę non valet partes grossas a subtilibus semotas tenere: sed confun- duntur. Et hęc yrina solet in fine accidere: quę si in principio febris contingat: certam portēdit morē, licet in fine periculum etiā mineatur. Alio modo contingit subingalis yrina ob caloris ex- tranei dominium, qui humores concitat & bulli- lire facit: & eos malo cōmiscet motu. Iteq; p. so- let in principio accidere q; in fine: quę etiā mor- tem minatur. Aut vltius Galenus yrinā has nebulam aut hypostasim nigram habere, p. fer- tum parte sup. ma aut circa. quoniam (vt medici sin- gunt) quattuor vnię partes super quattuor cor- poris partes significare solent, vt suprema pars capitis dispositiones nōnificat: & ei pars prima, quę a circulo duobus discedit digitis, cordis di- spositionem demonstrat: mediā pars stomachi valetudinem ostendit: pars ima & totius corpo- ris, & renū, & vesicę. Et quia febre pestifera in fe- cie prope cor & suprema mēbra est: suprema yri- nę parte nota aliqua erit: quę illarum partū in- fectionem demonstret.

Et Rubrica prima inquit quo pacto
yrina sang. similis esse potest.

C. Alterum est de quadam yrina agere, scilicet de ea, quę similis yrinę sang. est, q; non semper febre pestifera accidit, & nemo deci- piatur eximādo peculiare signum febris putre- dinis esse yrinam colore, substantia, & hypostasi digestam: immo raro contingit. Ideo Amicena dixit aliquando cōtingere, est tunc inquirē- dum cum pestifera febris totum occupat cor- pus: cur yrina aliquādo similis sang. sit. Iteq; est dubitandi ratio in pestifera febre, quod cūq; mē- brum febre inficitur, patet quod cūq; membrum calore cordis viuit, sed calor: quem cor p. stare tunc potest extraneus & veneficus est: ergo qui- cūq; membrorum calor extraneus & veneficus est. Et sic hepatis calor extraneus & veneficus erit, ergo qua ratione yrina nō inficitur. Aliqui respondēt vt Petrus de Luano namq; morbi aggredi non intentare, cognitione enim natura- li presentat veneni sententiam, cui ob stare non po- terit, cuius causa actiones suas naturales solita- tas facit. Adirandū est de hoc, quasi natura libe- re agat, & cū cognitione & potestate sua sit in ob- iectum ei proutimum, cui aduersatur, aut nō age- re, aut non ob stare, aut patiendo reagere. ideo signum est hoc. Alij dicūt pestem p. p. cor- sedere & nō hepar: ideo nimirū si hepar yrinam non inficiat. Sed iam dixi quem cūq; calorem mēbra a corde habere, & cum ipsū veneficum habeat calorem: necesse & membra illud reici- piunt. Et si forsan quis dixerit, vt contingit vir- tutem animalem esse salutem, virtute vitali exi- stenti lesa, vt in ethico quāq; spiritus anima-

Liber primus.

lis ex vitali fiat: sic contingere poterit virtutē naturalem hepatis illam esse: etiam si vitalis cordis lesa nimium sit: quoniam ut respondent recentiores omnes medici quod calor naturalis et virtus vitalis, tota sua intensione operationes efficit vitales: et remisso gradu suo operationes agitant males: remissiori vero naturales. Et ideo quod contingit in ethico virtutē vitalem et calorem amississe gradus caloris ad vivendum necessarios: et non amississe gradus ad virtutes animales conducētes: praeiungit virtutē vitalem lesam esse et animalem non. Sic etiam dicere possumus calorem cordis amississe gradus qui vitę inferniunt: et cum tendit in hepar, adhuc gradus habere, qui vitam nutritive ac commodantur: cuius causa vrina optima apparere potest. Profecto quicquid sit de hac responsione, quam alias tanquam vanā reprehēdit in praesenti tamen nullo modo satisfacere potest. Probo quasi demonstrative, hęc febres veneno interimitur, et non intensione: ergo quicquid gradus caloris extranei veneficus est. Bene ergo valet quicquid gradus caloris cordis venefici sunt: ergo quoscunque gradus remissos aut intensos, quos hepar a corde recipit, consentaneū est, et veneficos esse: cuius causa hepar infectū est: et vrina infecta esse deberet. Forsan aliquis diceret ideo vrinam similem sanę esse: quoniam hac febre (ut supra dixi) solū putredo intrinseca cordi est: cuius causa cor et eius virtutē perdit. Et quia tunc corpus putredo remissa est, vrina non inficitur. Quoniam vrinam vi aer remissa putredine habet: sic remissa putredine humores inficit. sed quia cor ingreditur et humores eius putridos facit: licet remissa putredo sit, virtutem destruit. Ad hoc dico, quod iam superiori loco, cum de hoc ageretur, dixerunt: quod sine proprietate febres pestifera contingere nequit: ideo nec responsio ista satisfacet. Forsan iterum diceret aliquis ideo vrinam sanā apparere: quia inter venenum et calorem controuersia non est, contraria enim (autore Aristotele) genere conneniunt, et specie differunt: et calor noster et celestis qualitas genere non conveniunt: cuius causa calor veneno non aduersatur, nec in id agit. Et quia non impeditur actiones vitę necessarias, prout melius fieri possit, agit. Hęc responsio satisfacere poterit, tenēdo solum vrinam sanā esse in pestifera febre: quę a celesti causa puenit, ex qua acris facta mutatione. Sed nec desinam responsionem Senilis in hoc casu adducere, quę mihi satisfacet: si semper vera esse posset. Nam aut proprietatem specificam non quacunque dispositione elementari agere posse: sed certa et determinata: quo habito ponit casum: possibile est pestis tempore, aliquem febrem aliqua saluberrima corripit, cuius vrina digestionem triplicem habere potest: et quia humores illi parū infecti sunt: proprietatem specificā suscipere non merentur: eos

usque in statum minorem acquirant malitiam: quā possint proprietatem specificā suscipere: cuius causa quia in statu humores venenatur: contingit subito egrum deficere: licet antea vrina bona ostēdisset febrem salubrem esse. Hęc responsio (ut dixi) satisfacere poterit, ei qui has proprietates rebus inesse credit: apud eos tamen qui hoc negant: parum responsio hęc satisfacere potest. Sed de hoc in tractatu de causa dierum cruccioz (numine fauente) longissime agemus. Denum inter varias vrinas solū tres, medicus memoria habere tenetur: ut si quādo eas viderit, sciat pestis praesagium esse: scilicet, si vrina aquosa fuerit, si subingulis, si sanę similis: et corpus male affectum sit, et praesertim vrina hęc accidere solet in pestilentiali effluvia, quā ego cum Antonio Balcro et Bartholio credo aliquando contingere: quę et eadē die interimit: immo obseruatione viliū est aliquos peste infectos, sex horas non excedere, quin prius deficiant.

De signo ab egestionē sumpto.

Caput. v.

olet egestio ultra id quod solitum est nimium male olere: quod male odor (autore Baleno prognosticoz primo, commento vltimo, et Auicenna. ij. quarti, de iudicijs saniet) malignā vehementer indicat putredinē. solet esse liquida imo rabit Alboyses, particula. x. affirmat, nūquid egestionē hoc accidente carere: quoniam venenum plus mēbris a diuerfatur, potiusque horū humiditates dissoluit: eorum virtutē destruit: quę quęcunque excessiua caliditas. Solet tertio spumosa esse propter caloris naturalis destructionē et extranei excessum: qui ventum gnat et interclusus humiditibus dissolutis, spumā facit. Et si quādo egestio nigra, viridis, melancholica, adusta sit: vix variā diuisionis qui febrem facit naturā, equalis est non varia. Et autore Baleno. ij. prognosticoz, commento vigesimo secundo, ut vrina et gestio colore, substantia et hypostasi, eo salubris significat: quo plus equalis suis partibus est: sic vrina, egestio, et vniūquodque extremum vni male afficiunt: eo deterius significat quo plus equalitatem habet. Deterius enim significat hypostasis nigra equalis et iuncta, quę diiuncta et in equalis. et deterius significat egestio viridis aut liqida, quę oibz suis partibus equalis est: quę si eas varias possideret. Ratio est: quod ut bonū signū equalis significat naturā prouinus vincere: sic malū signū equalis significat morbum naturā excedere: et humores, quoad oēs suas partes, vincere posse.

De sudore. Caput. vi.

olet sudor frigidus pestilentiali accidere, qui mortē portendit. significat enim duo: alterū interiora loca intensissimū habere calorem: qui va-

De febre pestilentiali.

Fol. liij.

Ict humiditates radicales in sudores vertere: et calor iste adeo vehemens in interioribus est: qz ab omnibus partibz corporis in partē interiorē incedit: vt subueniat vehemēti nocumēto, quod a peste enenit. Alium qd significat est tantum interiora loca male affecta esse, qz calor exterior res partes deserit: et interiora adit, vt nocumēto succurrat: cuius causa exteriora mēbra tantū algēt, vt sudorē emissum frigidissimū reddant. Et quia in libro de signis hęc omnia expressius habentur, continere volo quę circa sudorē frigidum adduci possunt. Solet etiā sudor frigidissimus infecus esse o dore ob grandē corruptionē: et.

De signis sumptis a vomitu. Caput. vii.

Aulca et vomitus adeo peculiaris signa hys febribz sunt, vt vulgares estimēt hęc sola signa pestem demonstrare: et non abs re pestifera febris plus cor qz cetera sedet mēbra, cuius cōmunitate stomachus, qui viuacē sensum natura sua habet: tam male afficitur, tāqz humores eius male corumpunt: vt nausea et vomitione excutetur. Deum vomitio significat tantam veneni potētiā esse, vt vis in stomachū vis eius excedat. Etā solet vomitus male olere, ratione spē diserta: humores qui plus vomitione deponuntur cholericis adusti sunt, nonnāqz melancholicis adusti. Anticena ait, pz cholera deponi, postremo vero melancholiam.

De signis sumptis a botor, aut alijs pustulis. Caput. viij.

Solet in hac febre accidere botor, i. accidere solet exigua apostemata moribus pulicum similia: toto corpē sparsa: quę apostemata non modo in hac febre periculū minantur: imo si quando in alijs febribus cōtingat, memēda sunt. et vulgares estimant febres oēs illas, quibus hęc apostemata exoriant, pestifera esse. hęc apostemata sunt propter grandē incēdiū intrinsecus, grādemqz humorū ebullitionē: cuius causa in vapores adustos vertunt: qui sinit hominē potētiā natura victa et concitata, qz vincētē extra cōmunitatē in apostemata pua, morbilis similia. Nam si natura vinceret, cum humorē non deponeret: sed cōmunitas euacuandis sibi oppositis: vt sanguine narium, aut sudore, aut vomitione, aut secēssu, aut vīna, aut emoroidarum sanguine, aut mēstruorū, aut apostemate quod alicui nascitur loco pmutationis crisi. ergo si toto corpore apostemata hęc sparguntur: signū est vniuersum corpus male affectum esse: et qz via victorie apostemata hęc non ptingunt quippe crisis pmutacionis a toto corpore in aliquē locū sit, nō in totum corpus. Et si quis dicat, nōne variolę

et morbili, quę totum corpus occupant, natura aliquando vincētē cōtingunt? Dico (vt in lib. de signis dīseretur) sola illa accidētia mēda esse, quę mala sunt, et propria egritudinē non sunt: nam lachrimarū inuoluntaria emissio malū nō significat i obthalmia, malum tamē significat in febre absqz obthalmia. Excessus somnus in litargia non necessario malum significat, in febre sine litargia sic. Pulsus ferrinus in pleuresi malum non significat, in febre sine pleuresi sic. et ergo emissio humorum in variolis et morbilis peculiaris illi morbo est. Solum em̄ humores illi deponuntur qui ebulliunt: in febre tamē sine hac conditione: quę alias partes corporis occupat: qz fiat tanta humorum concitatio et ebullitio: vt in apostemata parua vertantur: accidēs propriū illi egritudinē nō est: cuius causa botor: malū minatur omnibus febribz, et mortē impetientiali, p̄sertim si nigra aut limida sit. Solet enā alcola accidere in ore ob grandē stomachi corruptionē cui palatū mediātē meri cōtingū sit, anhelitus etiā foetidus solet esse. Sed cum hoc cōtingerit, prima mors est. significat enim putredinē cordi fixam esse, aut puridum aerē cor destruere. Et deum nō modo in hoc casu, immo qualitercūqz cōngat anhelitum foetidū esse, dūmodo occasione aliqua foetidus non sit, scilz stomachi causa, cerebrū, gutturis, aut infectorū corporis humorū: certā portēdit mortē. Si p̄ncipio vite putredo inest, cuius causa anhelitus male olet, ceteris membris et etiā cordi, mors speranda est.

De signis sumptis ab actione legia. Caput. ix.

Nonnulla sunt quę ad totum corpus p̄ueniunt. Et primo Auertoris viij. colliget. ait nōnāqz, qui his febribus corripuntur, male non affici nec angī, nec magnum nocumētum salūtē manifeste p̄sentire: cuius rei ip̄e optimam assignat rationē: nam aut id cōtingere pestilētiario, quod ethico cōtingit: nam vt ethicus offensio nē febrilis calor non sentit, ob id qz extraneus calor materiales et formales partes mēbrorū totius corporis occupat: cuius causa non est pars quę offēdat varia ab ea, quę offēnsionē sentire debeat (oēs enim equaliter febre facta male affectę sunt) sic in hac febre tāta est veneni potētiā: qz fere omnia mēbra eque occupat: et virtutes oēs eque destruit, quo fieri nō sit pars sana, quę alterius parus offēnsionem comprehendere possit: vt quasi mala complexio equalis pestifera febris cōferri debeat, et nō mala complexio diuersa. Ratio est: quia venenū simile oibus suis partibus intēsum est: ideo partes omnes corpora equali afficit damno: quod non sic in alijs febribz.

Liber primus.

bna contingit, in quibus febris infusione sua offendit, et non quicquid gradus offendere potest. Simile est hoc quod Anacris ait ei quod solet dici, equum qui omnibus claudicat pedibus, sanum esse videri. Aliud signum ab anima adducitur, scilicet febre hanc perturbare interius, et quietare exterius, quod non sine ratio contingit, ne nam febris hec non sua infusione semper, sed mala sua proprietate offendit, et res calida non modo subiectum quod sedet, immo discedens primum alterat, ob vapores quos a se emittit. Proprietas vero sine calore, non sic indilcedens subiectum agere potest, ideo cum pestifera febris intima corporis sedeat, ea destruit et ad exteriores partes diffundi non potest: quia calore infuso caret: qui effumare et dilatare vias solet. Etiam alia ratio adduci potest, et est. In hac febre potius loca interiora male affecta esse, quam in omnibus aliis febribus: cuius causa calor interiora adit, ut succurrat, et exteriora deserit, quo fit ut interiora cruciet, exteriora vero non offendant. Accedit ad hoc tertia causa: et est, quod hec sola febris inter omnes plus occupat, preteritum cum pluries sanguinea sit, et sanguis prope cor est: cuius causa corde angustia affecto, totum corpus angustiarum necesse est. Aut videri Anacris aliam quando magnam caliditatem exterioribus membris adesse: quando a nimia caloris infusione febris hec contingit. Ideo deinde aliter hanc febrem inter omnes aliqua signa peculiariter non habere: sed nonnulla alia et alia connere. Tertium signum, quod ad totum corpus pertinet, est mala totius corporis affectio, quam Anacris mollificatio nem et torpore vocat. I. totius corporis actiones aliter sunt, quod membra vires amiserunt sibi solita sanitate suadeo nec vires animales, naturales et vitales naturam propriam observant. Abutuntur mores et pueriuntur, mutat et corporis habitudo: et demum virtus motu mouere non optat, sensitiua sentire aboret, vitalis aliter affecta est. Ibi signum ratio ex eis que diserta sunt, manifesta est. Solet huic febre aliud commune accidens contingere, scilicet spasmus, sine hoc contingat propter ventum a calore extraneo genitum: qui nervos implet spasmus de repletione facit sine contingat, propterea quod veniens iste humor membra nervosa offendit: cuius causa contrahuntur nervi, ut offensionem illam fugiant: et spasmus non proportionatus ad materiam fit. Potest etiam aliquando spasmus de inanitione contingere, si tam vehementer incidium sit: ut humiditates membrorum dissolvantur, sed hoc tam exiguum tempore rarum est, ut accidat.

Rubrica prima de signis ab actione lesa cuiusque membra.

Vigilia, delirium, capitis dolor et accidia, que in aliis febribus solet egros cruciare, longe vehementiora huic febre adesse possunt, quia ut id quod a corpore in caput effu-

mat plus veneni habet in hac febre quam in aliis: sic caput deterius male afficiet in hac febre quam in aliis. Ab anhelitu, anhelitu in hac febre principio suo magnus et frequens est: magnus ob nimiam necessitatem temperandi calorem veneficum: qui plerumque in hac febre circa cor est, quam in aliis febribus: et vix non dum tam debilis facta est, quin magnam anhelitum facere possit. Est etiam anhelitus frequens, quia tantum est cordis incidium ob adustos veneficos vapores: qui ipsum circumstant, quod nequit sola magnitudine anhelitus necessitari satisfacere: nisi etiam frequens fiat. Est etiam anhelitus in hac febre vehementior: constrictione sua quam dilatatione. I. expiratio maior inspiratione est: licet hoc signum familiare febribus omnibus putridis sit, scilicet constrictione cordis arteriarum et pulmonis maior dilatatione sit: propterea quod maior necessitas emundationis quam refrigerationis sit in hac febre tam longe plus maior imminet necessitas emundandi cor, arterias et pulmonem a sumis plurimis veneficiis, quam eorum calore excessuum temperandi: quippe febris hec potius malo quam excessivo calore offendit. Ideo in hac febre sistoles, pulsus et expiratio pulmonis maiores et vehementiores sunt quam diastoles, arterie, et inspiratio pulmonis. Et Anacris Sen. i. quart. cap. vi. de signis inter effumeram veram et non veram ait, quod si nos lateat differentie pulsus preteritum sistoles, et comparatio inter sistole et diastole: cognoscamus illud per anhelitum. Nam in febre putrida difficile est cognoscere sistole arteriarum vehementior dilatatione esse: facile tamen est cognoscere inspirationem maiorem expiratione esse. Et ego solitus sum hoc signum in anhelitu animadvertere, quod notissimum est, postquam in pulsu illud comprehendere non valeo: quippe anhelitus et pulsus licet non proportionentur quoad motus, neque quo ad numerum motus: proportionantur tamen quo ad causas a quibus conveniunt. I. si necessitas magna et virtus fortis cogit motus arteriarum magnos esse: sic et motus pulmonis (et vaporosa repletio, que incidium excedit, cogit sistole arteriarum maiorem diastole esse) etiam cogit inspirationem maiorem expiratione esse. Solet etiam sine copiosa febre hanc plus comitari quam ceteras omnes: propterea quod in hac febre aut putredo intrinseca cordi est, aut aer putridus, aut venenatus, aut mala complexio in ipso fixa est: ut i. et ibi. Ideo omnes tres species egritudinum cordis, quas Anacris enarrat, sepe cordi contingere necesse est. Nam ipse ait, quod cause que cor offendunt remissae sunt: debilitatem cordis causant: que nequit passionibus obstar, et aliis causis: et cum cause fortiores sunt, pulsus cordis aut tremorem faciunt, pulsus quando cor moveri solito motu nequit: tremorem vero quando sepe inordinate movetur: scilicet de motu magno ad parvum, de veloci ad tardum, de frequenti ad

De febre pestilentiali.

§. l. iij.

parum, aut vice versa cū hoc continue fit, dicitur tremor: et cum interpollatione fit, dicitur pulsus: et cum causę fortissimę sunt adeo cor offendunt, q̄ regimē spiritū amittit, et sincopis fit: quę etiam nōnunq̄ facilis est, aqua liberari cōtingit: nōnū q̄ ycro difficilis et mortifera. Et inter precipuas causas quas adest necessest aut, aerē pestilentialem maximā esse. ideo venenū q̄ i corde sedet, nōnunq̄ debilitat, nōnunq̄ pulsū et tremorē, nōnunq̄ sincopim facit, difficile aut mortale facit, iuxta veneni naturam et virtutis cōstantiam. De pulsu nō parua ambiguitas est, quo pacto aliquando offensionē cordis non ostēdit: cū potissime venenū cordi insit, eiusq̄ virtutē deiciat. Et Bernardus ait, pulsū nunciū cordis esse, q̄ non mētur. ergo quo pacto pulsus bonus esse potest, si cor tā male affectum est? Ad hoc respōdent doctores aliqui, q̄ quando Auenenna dicit pulsū a natura sua mutatū, nō esse aliquando in pestifera febre, cuius causa medici hesitant. i. mirant̄ aut decipiuntur: q̄ Auenenna intelligit de aliquibus differētijs eius. sc. de velocitate, tarditate, frequentia, et raritate: non tamen de magnitudine et de fortitudine. Nam pulsus in aliqua pestifera febre nimirū si velox nimium non sit, nec frequēs, maxime in peste quę ob malam cōtēstē qualitātē offendit, et nō propter excessivū calorem offendit. Et quia calor cordis nō excedit, velocitas pulsus et frequentia necessarię nō sūt: impossibile tamen est quin pulsus sit debilis et parvus. Nam vi febris illa plus mala qualitate q̄ excessivū calorem offendit: sic plus virtutē cordis deiciat, q̄ calorem eius augeat: cuius causa pulsū inuariato quoad velocitatē et tarditatē, debilis nimū et parvus erit: et ego doctores istis conuenio. Demum differētię pulsus quę sepe solitę sunt in hac febre accidere, sunt, debilitas et inordinatio, in sine xō vermicularis et formicans fit. Accidit etiam in hac febre aliquādo mīssis sicca, q̄ quum venenū malitia et nō qualitate intēsa lēdat: cōtingit pulmonē ponis mala qualitate q̄ humoralis repletionē offensum esse: cuius causa tūlī co-

natur offensionē illam deponere, et non potest quia repletio humoralis nō est. Stomachus in nauseam cadit, ob humores corruptos cū vilitas cordis causa appetitus eius deiciat: tū quia mēbra tam male affecta sunt: q̄ desiderium ipsorum naturale, quo exoptant ab stomacho attrahere mediābus venis et hepate destrui, aut impeditur: aut etiā corrugatio in stomacho necessaria ad famē causandam non adest ob stomachi laxitatem: aut etiā, quia frigiditas pīnatiua ad famē necessaria nō adest: aut etiam si melancholia stomachū nou adit: propterea q̄ regimen corporis perditum est, aut etiam si virtus stomachi ad sentiendum necessaria destructa sit cordis vicinitate. Aut etiā si humores maligni impleāt, cuius causa stomachus plus intētat expellere q̄ attrahere: quomodo cūq̄ contingat, detectio appetitū huic febrī peculiaris esse solet. Accidit etiam aliquādo dispositio hydropis similis et splenis magnitudo ob naturam vicinam et calorem extraneum vincentē: qui humiditates mēbrorum in ventem vertit. et demum omnia accidenia mala, quę ab alijs febribus exoriri solent, febre hac inueniuntur: neq̄ sunt aliqua accidentia pīpria huic febrī, sicut ceteris (vī in principio dixi) licet sint aliqua quę solita plus sint febre hanc comitari, scilicet virtutis debilitas, tremor aut sincopis, pulsus debilis et parvus, angustia interior, et modica in exterioribus caliditas. Ap̄ala totius corporis affectio, mutatio morum, appetitus detectio, nausea et vomitus, vīna sublingalis, aut aquosa: et omnia excessiua mutata foetida: et aliquādo pulsus et vīna a natura sua non varij. Demū medici soliti sunt de hac febre: nec dicant febribus hec hoc signo carere. ergo pestifera non est, nec hoc signum habet. ergo pestifera est. Nulla enim signa pīpria extēstunt. signum vehemens inter omnia est, si tempus pestiferum sit et pluri pestē deficient: extēstmandū est tēpore illo quancūq̄ febrem pestiferam esse posse, pīferam si accidentia aliqua habeat, quę cōmunia illo tēpore sunt.

Liber primus.

Tractatus Nonus: de cura febris pestiferę.

Caput primum.

Quinq; intenciones precipue a medicis obseruande sunt, prima circa dietę exhibitionem, secunda circa causę amonitionem, tertia circa discrasiam remouendam, quarta circa membrorum principalium confortationem, quinta et vltima circa accidentiũ, quę solita sunt hęc egritudinem sequi correctione, non sunt plures intentiones, vel si alię sint, in hijs includantur.

Caput secundũ, de prima intentione, quę adiecta sumitur.

Utorz Saleno, primo de ingenio, inter tres intenciones, quas medicus aduersus egritudines considerat: regimen, exhibitionem medicinarum, et operationem manualetm: dicta potissima intencio est: quoniã alię sine ipsa nihil profunt, ipsa vero sine alijs proficua spe est: quid prodest medicinas canonicę exhiberi: aut operationem manualet rectam agere: si error committatur in dieta? Prodest tamẽ sepe autore Damasceno egritudines alijs sola dieta curare, sine alijs auxilijs. ideo dicit Salenus, secundo regiminis acutorum, errorem circa dietã commissum, deteriozem esse errorem commissum circa alias duas intentiones: quoniã error dietę in omnia morbi tempora extenditur: error tamen circa medicinam exhibendã, aut circa operationem manualet forsan nõ nisi vna die committitur. ideo a dicta tanquã ab intentione omniũ potissima: et prima initium faciemus. Et quia de cura apostematis, de dieta nõ egi, et etiã quia autores nõ plenam doctrinã de hoc nobis tradiderunt: minus male q̃ potero exacussime de dicta agam, hec quę sequuntur. Primo an pestiferę febris, subtilis: aut grossa dicta conueniat, an carnes conueniant vel ne: et an quo ad hoc equum inditiũ sit de febre cum apostemate et sine apostemate. Secundo an vera sit Rasis assertio, qui cõmentar febre pestifera detentos regimine ethice regendos esse. Tercio an febris pestiferę dicta humida conueniat an sicca. Vltimo qualis dicta ea esse debeat, quę febris pestifera conducit.

Rubrica prima, an conueniat subtilis dicta an grossa.

Quo ad primũ Abenboar visus est, affirmare subtilem dictã pestiferę febris conuenire,

aut etiã q̃ qui corripuntur pestifera febre, caueant a carnibus, nec villo modo eas degustent: sed solum vtantur sicca, bleta, aceto, coctis sine speciebus. Auicenna etiã visus est ei conuenire: nam capite de curatione februm pestilentialiũ, ait oportere alimenta acetosa pauce quantitatē esse, propterea q̃ sunt mala, cuius causa corũ multitudo nocebit. Item ratione suadet, corpora nõ pura vt cũq; magis nutrices magis ledes: et corpora peste infecta impuriore omniũ sunt: propterea q̃ venenum corpus omne occupat, et cõmune est quo ad lesionem, omnibus membris (vt supra loquẽdo de signis disterni) etiã omnia quę a corpore exeunt deteriores olent, q̃ in alijs febribus: ergo impuriore sunt. Item pestifera febris valde acuta est, quã barbari omnes pperacutam vocamus: ergo ci subtilis: et nõ grossa dicta cõuenit. Nam autore Auicenna, quarta primi, cap. primo, vt aliqua egritudo proximũ habet statũ aut discēdētem: sic grossa aut subtili eger dicta: scilicet quę proximũ statũ habet subtili: quę vero discēdētem grossa: et vt status plus proximus est: sic plus subtilis dicta necessaria est, et econtrario. Horum ratio clara est, nam alimentum virtutem quę ipsum vincere debet, impedit: ne morbum destruat: et cum status proximus est, virtus sine alimentis, aut eriguis alimentis sustineri poterit, cum vero remotus est, nisi virtus alimentis custodiatur, via longa deficiet, nec humores vincere poterit. Cum ergo febris hęc sepe quartam nõ excedit diem, presertim si venenicum adsit apostema, timendum nõ est, vt quatuor diebus virtus deficiat: immo eam dimittere debemus, vt venenum destruat: quã si alimentis impedimus, minus venenũ vincere poterit. Hęc sunt suasiones omnes, quibus prima fronte imminet pestiferę febris subtile dicta proficua esse. Et auctoritas Abenboar apud omnes magna est. Contrariũ autores omnes suadent: nam Rasis, Auicenna, et ceteri, qui eis conueniunt, auni solos illos a peste illeptos euadere: qui viriliter agunt et nimium comedunt. Probatur, ratione in hac febre spiritus maxime dissoluitur, et mala inficiuntur qualitate, et cum spiritus nūcius anime sit, et instrumentum quod virtutes: et madata eius membris deserit: deficiente spiritum anima corpus informare desinit: cuius causa, nimia: et frequẽ spiritus eger restauracione: quę subtili dicta fieri nõ potest, etiã virtus in hac febre plus deijcitur: q̃ in cũctis alijs, quã recuperare decet et custodire.

Rubrica scda, de vili dietę cõsideratione. Ego min⁹ male q̃ potero: et quo ad breui⁹ fieri poterit: aliqua de dicta pterã, quę forsan licet panis dicta sint, quęq; dici possunt includã. Auicenna cap. i. Gen. iij. primi, ait tenuem dictã bifariã esse, aut quantitate, aut qua-

De febre pestilentiali.

Sol. iv.

litate, olera et fructus a parte qualitatis, quia parum nutriunt, tenuia alimenta sunt, oua vel gallozū testiculi a parte quantitatis, quia nimium nutriunt, grossa alimenta sunt: plurimū enim herbe parum nutriūt a parte qualitatis, et vitellum oui vnum parum a parte quantitatis. quum enim egemus (aut Auicenna) corpus resumere, et tamen stomachus qui cibaria coquere debet, debilis est, alimenta damus, quę nimium nutrant a parte qualitatis, vt vitella ouozū et c. Et quę tenuia sint a parte quantitatis, vt stomachus debilis ea vincere possit: sicut damus vnum oui vitellū et c. Et cum corpus repletionē abundat, stomachus tamen fame affectus est: damus olera quę quantitate nimia parū nutriunt, vt quantitate nimia sua satisfaciunt stomacho: et virtute modica sua, mēbris impedimēto nō sint. Demū herbe: et fructus quantitate nimia, subtilis dicta, a parte quantitatis sunt duo testiculi gallozū: subtilis dicta, a parte quantitatis sunt plurimi gallozū testiculi, a parte qualitatis sunt: et herbe a parte qualitatis, et quantitate subtilis sunt. Ibi habuit deest diuisio alia, quę inter omnes plus ad vsum dicitur pertinere, scilicet aliquādo dietam subtilem: damus vna exhibitione, et pluribus: vt si quis nō nisi semel in die, et parū comedat, aliquādo dietam subtilem damus vna exhibitione, sed non pluribus, vt si quis parum comedat: sed pluries in die: aliquādo grossam comedat vna exhibitione: et nō pluribus: vt si quis semel comedat in die, sed plurimū: aliquādo dietam grossam damus vna exhibitione: et pluribus: vt si quis nimium vna comedat: et pluries. Ibi dicitur quādiē indicatio, aut aduertitur penes virtutē, aut penes morbi essentiam, aut penes febres intentionem: et remissionem, aut penes tempora morbi: de omnibus hīs certas tradam regulas, et primo a parte virtutis. Sit prima conclusio cuiusque virtuti debili conuenit dicta subtilis, patet, quia virtus debilis nimium alimenta vincere non poterit: sed si virtus debilis sit per essentiam, conuenit dicta subtilis vna exhibitione: sed non pluribus, quia cum virtus debilis est, oportet eam sepe restaurare, et cum virtus debilis per oppressionem est, conuenit subtilis dicta vna exhibitione: et pluribus: nam quia virtus essentia sua debilis non est, nimia non eget restauratione. Sit secunda conclusio, si virtus fortis sit, et egendo materialis, conuenit subtilis dicta vna exhibitione: et pluribus, ita in egitudine materiali: vt virtus fortis est, sic subtilior dicta offerri debet: quoniam dicta nimia virtutē impedit, ne humores destruat, ideo nec pluries restaurandē eget, nec vice vna grossa dicta. Sit tertia conclusio, si virtus fortis sit, in egitudine in materiali, presertim in febribus: vt in critica, conuenit dicta grossa vna exhi-

bitione: et pluries, patet, quia egendo in materiali est, membrorum humiditates destruit, postquam exccititas non reperit: quę egent restant ratione: et cum virtus valida sit, et vna: et pluribus vicibus necessitan sanificare potent. Et vltra has conclusiones a parte virtutis adducit Galenus alias cōmento illius quibus semel: aut bis et c. Comparatio virtutem fortem, aut debilem ad humores prauos, aut benignos, quatuor assignat conclusiones. Prima est: si virtus debilis sit, et prauis adsint humores, aut corpus sit nimia macie confectū: conuenit dicta subtilis vna cibatio ne, sed nō pluribus, immo pluries virtus alimentis custodiri debet. Cui Auicenna conuenit Gen. ii. pami de regimine eius quod comedatur: ubi dicitur, qui ait, qui malos possidet humores rem optimā largiter comedat: presertim si virtus eius prę nimia debilitate illorum humorū euacuationem nō consentiat: in isto casu, quia virtus debilis est, parum eius vna vice exhiberi debet: et quia corpus prauis illis humoribus non alitur: oportet virtutem sepe alimentis custodire: et vt foris fiat, et eorū euacuationē sine damno suo consentire possit. idque iudicium est, si virtus debilis sit, et corpus extenuatum nimium. Secunda conclusio, si virtus debilis sit: et humores quę abutuntur mali, non sint: sed benigni: tunc subtilis dicta vna cibatione: et pluribus conuenit, id est parum qualibet vice et raro: patet, quia conuenit vna vice alimentum parum, propterea quod nimium eius virtus vincere non poterit: et conuenit raro, propterea quod humores illi apti sunt, vt corpus nutriant. Tercia conclusio, si virtus fortis sit, et humores nimium sint in feci, aut erigui grossa dicta: et vna cibatione, et pluribus exhiberi debet, patet, quia virtus fortis nimium alimentum vna vice vincere poterit: et quia corpus illis malis humoribus non alitur, eget frequēti refectione. Quarta conclusio, si virtus fortis sit: et humores qui excedunt optimi, et non maligni dicta grossa vna vice: et non pluribus conuenit. Sed crederem lucra viciatam esse, et quod dicere debuisset, conuenit dicta subtilis vna exhibitione: et pluribus, id est raro: patet, quia virtus fortis in materiali febre modico eget cibo, ideo vna vice dicta subtilis conuenit, et pluries exhiberi non debet: vt corpus, et virtus eius nō impedita humoribus illos vnicat: et in substantiam corporis vertat. Hęc sunt conclusiones: quę certissime a Galeno habentur circa vsum dietę.

¶ Rubrica aut. De indicatione dietę penes morbi essentiam.

De indicatione penes morbi essentiam omnis morbus materialis subtilem indicat dietā: patet, quia autore Auicenna, prima quarti alimentum quod amicitia virtutis est, etiam amicum inimico eius extasit: sicut humoribus ex eos

Liber primus.

dem enim alimento: quo virtus custoditur, humor accrescit. idco ait Auicenna: quod si virtus sine alimentis sustineri potuisset, citius et melius liberaretur homo ab humoralis morbo, quando in eum cadit: quoniam non qualibet die humor ei fieret additus. Secunda conclusio omnis immaterialis morbo indicat dietam grossam: patet, quia alimentum in virtutem abest, et non in humorem, postquam humor deest.

Rubrica. iij. De indicatione a parte febris.

De indicatione a parte febris intensior est, sic subtiliori egret dicta: et remissior est, sic grossiori: patet, quia intensior est, sic ea proportionem proportionem habet terminum: et remissior est, distantior: ergo (auctor Auicenna ubi supra) subtilis dicta in illa: et grossa in ista conuenit. et quia medici autem febrem aliquam acutissimam esse quam perperatam vocant, quae quartam, aut quintam diem non excedit: et aliquam acutam numquam per acutam vocant, quae septimam diem excedit: et aliquam acutam absolutam vocant, quae quatuordecimam diem non solebat excedere: sed nunc (auctoribus Abenozoar et Galeno) versus in quadragesimum extenditur diem: ob intemperatam regimen, quo huiusmodi homines grossis abundamus humoribus. Huiusmodi habent autem acutissime febri subtilissimam dietam conuenire, quae est nihil dare: etiam conuenit in die stans egritudinis praesertim si die critica accadat, et cum in die paroxysmi: huiusmodi tribus casibus nihil dare conuenit. Febris autem acutae autem autem conuenit dietam subulem, quae prima est dietae subtilissimae: ut scilicet aqua ordet succus granati et cetera. Et febris acutae absolute autem, conuenit dietam mediam inter grossam, et subulem: ut ius pulli, herbe coctae, et ipsa colata et cetera. Egritudini autem cronice conuenit dietam dietae sanorum proximam: ut stremitates autem, caro pulli, ipsa colata et cetera. Hoc quam optime dixit Auicenna cap. de restauratione fracturae capitis, superfluitas temporis quantum agit: ut temporibus Hippocratis belleborum familiare farinam cum erat, et cassia fistula nihil potius enacuabat ob unguentis vires, quibus homines illius seculi praedicti erant: quae belleboro obstabant: et cassia fistulam vincebant. Et nostris temporibus belleborum venum est: et cassiam opportunum farinam: ob debiles vires nostras, quas belleborus vincit: et quae cassia fistole obstat: sic dicta subtilissima, quae est nihil dare olim apud Hippocratem asucta, quam robustissimi illi homines sustinere poterant, nos sine corporis iactura sustinere non valemus. Immo tantum inter tempora illa et ista, ut dictam quam ipsi tenuem absolute vocabant: ut ius pulli, admodum salati, herbas et fructus, nos subtilissimam vocamus: et ut

ipsi eam acutae egritudinis, quae, xiiij. die terminatur ministrabant: sic nos damus eam perperatam egritudinis: quae quartam non excedit diem, et ut ipsi vocant dietam grossam, proximam dietae sanorum: nos vocamus eam dietam subulem subtilissimam proximam, eam utimur in egritudine peracuta, nam dampus extremitates autem, pullum, et pullam, denique nos obseruamus modum regule, sed non regulam. Solum unum hoc agimus, scilicet utimur dicta subtili in paroxysmo, et non semper: et in die critica minus quam alijs diebus offerimus, sed tamen aliquid damus.

Rubrica. v. De indicatione sumpta a morbi temporibus.

Quia pestis sepe infestari solet continua febre sine apostemate et cum apostemate: consentaneum est de his duobus agere, quia apostemata (ut superius meminimus) varia quatuor tempora continet, scilicet penes tumorem, penes essentiam, penes materiam digestionem, etiam penes aliquam istorum temporum indicationem dietae ad videtur in principio quo ad tumorem subtilis dicta opposita est: ut materia auarascant: et fluxus humorum in apostemate reputatur. Et si apostemata sanari videamus in augmento quoad saniet generationem: quo tempore stans quoad accidentia est: etiam dicta subtilis conuenit bifariam. Primo quia natura occupata est circa saniet generationem: et non conuenit eam alimentis impedire. Secundo quia tunc temporis dolores et febres contingunt: cuius causa minus de cibo offerri debet. In statu vero quoad materiam digestionem: id est postquam sanies genita sit, quia tunc declinatio quoad accidentia adest, grossior dicta conuenire potest. Si vero apostemata per resolutionem terminari videamus: tunc in statu grossior dicta conducitur: quoniam natura minus impedita est. Regulae istae sane intelligende sunt: id est regulari cura, scilicet quod in principio apostematis subtilis dicta conueniat, ut prohibeatur fluxus: si tamen volumus non modo fluxum non prohibere, immo ipsum augmentare: ut in apostemate veni co in peste, in quo summa diligentia apostemata augemus, humorem in ipsum trahendo: tunc subtilis dicta opportuna non est, immo plus grossa conueniret, aut saltem non adest. Raro aliqua, quae cogat subulem dare dietam.

Rubrica. vi. De indicatione a febre sine apostemate.

De indicatione sumpta a febre sine apostemate. Solum materialis febris quatuor tempora habet, penes quae indicatio dietae variari solet. Si in materiali febre tempora quoad essentiam et accidentia conueniant temporibus: quoad materiam digestionem: subtilis in statu: quae in augmento, et in augmento: quae

De febre pestilentiali.

fol. lvi.

in principio dietare conuenit. patet eo tempore in materiali febre minus naturam impedire debemus, quo pl^{us} occupata a morbo est. ¶ Sed in statu vehemens morbus plus naturam infestat quam in augmento, et in augmento quam in principio, ergo minus naturam impedire debemus in statu quā in augmento, et in augmento quā in principio. Si vero tempora morbi quoad essentiam morbi et accidentia non conueniant temporibus quoad materię digestionem, sed in statu quoad materię digestionem sit declinatio quoad essentiam morbi et accidentia, propterea quod humor paulatim dissoluitur, tunc grossius in statu quā in augmento, et in augmento quā in principio dietandum est. quia natura minus impedita in statu quā in augmento, et in augmento quam in principio est, quo fit ut iuxta regulas has in febre augmenta in qua plus, id est quod de causa antecedente in coniunctam vertitur a principio usque in statum, quam sit id quod de causa coniuncta dissoluitur, et in qua tempora quoad essentiam et digestionem conueniunt, grossius in principio quā in augmento, et in augmento quā in statu dietandum est. quia minus impedita natura est in principio quā in augmento, et in augmento quā in statu. et in febre per augmenta, in qua minus est id, quod de causa antecedente in coniunctam vertitur a principio usque in statum, quam sit id quod de causa coniuncta dissoluitur, et in qua in statu quoad materię digestionem declinatio quoad accidentia est, grossius in statu quā in augmento, et in augmento quā in principio dietari conuenit. Et in febre homotetica in qua id quod de causa antecedente in coniunctam vertitur a principio usque in statum, quam sit id quod de causa coniuncta dissoluitur, et in qua in statu quoad materię digestionem declinatio quoad accidentia est, equaliter est et quod a causa coniuncta dissoluitur, quę egritudo tota stans celsi potest, et subtili dicta in principio augmento, et statim videndum est, quia equaliter natura impedita est. et si quis querat cur nobis semper in viū est subtili in principio quā in augmento, et in augmento quā in statu dietare, cum febres per augmenta rarissime sint, augmenta vero quę materię obferuat usque in vnam criticam expulsionem sepe accedant, dico quod de hoc conquesti sunt, et Galenus et Auicenna, quęla antiqua est. et si mihi nunc daretur locus hoc disserendi forsitan dixissem aliquid quęla commendatione digna, sed non conuenit ultra quam satis est de dicta in presenti loqui. hoc vniū asserere volo, scilicet quod regulę habite certa consistunt ratione et vera, et nos non abs re contra regulas illas agimus, sed in principio tenemus quę in augmento, et in augmento quā in statu dietare. ¶ Diffuse numine fauente in libro de febribus de hoc agam. nunc solum dixi de dicta quantum pertinet ad propositum nostrum. nam quamquam alię indicationes a tempore, ab ætate, ab omnibus sex rebus non naturalibus et eis antiepis, et a

rebus naturalibus, saltem aliquibus in dictando sumi possent, omnes in hijs habitis regulis includuntur, et ipsarum rationibus innuntiantur.

¶ Rubrica. vij. De regulis obseruandis circa dietam in continuis et interpolatis febribus.

Restat pnales aliquas regulas asserere circa regimen vicus in febribus, et continuis et interpolatis, quia autoribus omnibus etiam pestiferę febres interpolatę esse possunt, immo cronice, ut aliquibus placet, circa modum dictandi in acutis febribus tres regulę obseruandę sunt. ¶ Prima ut hora infirmo comedendi astatia cum sanus erat, ea comedat, si possibile est et accides aliquod, scilicet principium paroxysmi, et exacerbatio, si copis, dolor etiam illud non prohibeat. ¶ Secunda regula hora tēperatioz dici comedere conuenit, scilicet hyeme apud meridiem, estate vero tribus horis ab ortu mane. nec audiendus Lomelius celsus qui suadet egris cibos assumere non debere apud meridiem, quoniam tunc eger angustia afficitur, ob inflammationem non manet, quia apud meridiem concoctio fit, non sero quia egrum infuriam cadere facit, solum ergo prima hora noctis dietare conuenit, tunc est horas dici tēperatioz obseruare quę dixi. ¶ Tertia regula auctore Galeno videlicet de ingenio non prius infirmus comedat, quam ex cremata vrinisq; ventris deposita sint. Circa febres interpolatas hęc obseruanda sunt, in terciaria vera, tribus horis ante paroxysmum interpolatus infirmus comedat (testibus Galeno, Aliabate et Auicenna.) sed Galenus decimo de ingenio ait, quod si cōplexio cholericā sit, habundo rara et tempus calidum non nisi duabus interpolatus bonis infirmus comedat. ¶ In terciaria nota, iubet Auicenna, quętis die infirmum afflicere cibum debere, die vero afflictionis a cibo cauere, in condiana iubet Aliabate sex horis ante paroxysmum infirmum saluberrime dietari, in quarta iubet Rasis et Auicenna, die paroxysmi ieiunare, quod si id fieri non possit saltem iubent doctores, per horas ante paroxysmum initium, nihil alimenti infirmos degustare. In febre subintrante in augmento secundi paroxysmi salubris infirmus comedere poterit, ut illi alimenti concoctio quietior fiat tempore, in febre cōmunicante illa hora opportuniore est, in qua calor usque ad calcaneum descendit. In paroxysmo infirmus a cibo cauere debet, nisi infirmus cōplexione calidus, cōpositione rarę, tēpusq; vehementer calidam sit, et nummū comedere astuetus. Sed deterius est (auctore Auicenna capite de cōbatione febri citatum in generali) in statu paroxysmi quam in principio comedere, quoniam vehementer accidit nocuentum. in principio tamen deterius est dietare, quoniam exiensus fe-

Liber primus.

quitur no cumentum . et sic tollitur litere Auice-
ne controuersia , nec diuinam controuersia quan-
dam circa dietę vsum , inter Galenum et Auice-
nam tollere . Galenus primo regiminis acutoꝝ
commento . xliij . ait , qđ qui assuetus est sanitate
sua , vsq; in facietatem comedere , cum ab egri-
tudine occupatur subtili dieta vti debeat . Auice-
na vero capite decubatione febricitantium con-
trarium affirmat . dico qđ Galenus loquitur de
eis qui exiguo tempore antea numum comede-
re consueverunt , et vltra id quā eis sat esset , istis
vero subtilis conuenit dieta , dum in egritudine
cadūt , vt excessus humorū minuatur , Auice . ve-
ro loquitur de eis qui a longo tempore assueti ni-
mum comedere erant , quę cōsuetudo vices na-
ture gerit . ideo istis si subtilis datur dieta , cum
in egritudinem cadunt , dissoluitur calor et vir-
tus debilis fit .

¶ Rubrica . viij . Exponit quomodo vir-
tus in sanis augmētanda sit , in cronias
custodiēda , in acuta vero custodiēda .

Nec conticere volo precipuam quandam
Galeni regulam circa dietę vsum , et in va-
litudine prospera et aduersa . ait Galenus
virtutem in sanis nonnunquam custodiendam ,
nonnunquam augendam a medicis esse , in cron-
ias egritudinibus sua det virtutem custodiendā
esse , in acutis vero monet virtutem parumper di-
minuendam fore . quibus verbis duo Galenus
includit , quę prima fronte , vero dissōna esse vi-
dentur , alterum est virtutem in sanis augendam
esse , contra , virtus augeri non dicitur , nisi quan-
do vltra id qđ componi sat est augeatur , modo ne-
cessariū non est vt virtus corpus eruperet , neq;
enim facile intelligi potest , quo pacto virtus ali-
cuius rei rem ipsam excedat , etiam virtus auge-
ri nequit nisi alimenta plurima vltra ea quę ne-
cessaria sunt , offerantur , modo in congruum est
excessus vti alimentis . Alterum quod vero mi-
nus cōsonum apparet , est , virtutem acutis infe-
ribus diminuendam esse . nūquid medicus vir-
tutem quę morbū vincere debet diminuet ? Ad
hec duo facilis responsio est si mens Galeni cō-
prehendatur , dico qđ sani vltra alimētum id qđ
necessarium est , vt humidum amissum restaure-
tur , aliquid alimenti sumere debent , nam si sa-
ni vitam agant actiuam et exercitio dediti sunt ,
necesse exercitium dissoluit , et nisi aliquid ali-
menti eruperet morbis quod exercitio dissoluatur ,
tunc necessario exercitium ipsum membri humi-
dum suę sanitati accommodatum dissoluet . Est er-
go Galeni intentio , quod qui ociosam agunt
vitam , hijs solum alimentis vtantur , quę eorum
vires custodire valeant , si tamē exercitio dediti
sint , excessus aliquantulum alimentis vti licet ,
vt eorum virtutes augeantur , id est vt ad sit ali-
mentum quod exercitium dissolvere possit , sine

eo qđ membri proprium humidum dissoluatur .
Ad secundum respondeo virtutem egritudini-
bus acutis minuendam nō esse . i . debilitatam , cō-
parando ipsam ad morbum quem promoturam
in bellum esse scimus , sed est Galeni intentio qđ
vires et potētia nature , quę exercitium motusq;
corporeos agere solebant minuende sunt , id est
nō oportet alimenta ea offerre , quę virtutem va-
lidam faciant , vt in sanitate , immo quę eam quo-
ad hoc diminuant , quoniam si alimenta quę vir-
tutem augent offerantur , acresceret materia mor-
bi . oportet ergo solum ea alimēta dare , quę vir-
tutem sustinere possint , ea potētia solum , qua
morbū et aggredi et vincere valeat . ait tertio
Galenus virtutem egritudine cronica esse custo-
diendam , vt valeat onus ad longum tempus su-
stinere . Itaque ergo Galeni regula medici omnes
circa dietandi modum certiores facti sunt .

¶ Caput . iij . De regulis obseruandis
circa dietę vsum in pestifera febre .

Iis habitis ad quęstionē qua quę-
ritur , an febrī pestiferę dieta subti-
lis grossane debeat , respondēdo
hīs conclusionibus . Prima quę
ad indicationem , quę ab essētia
morbi sumitur , subtilis dieta pesti-
ferę febrī offerri debuit , patet pestifera febris
materialis est , quę indicat cibi abstinentiam aut
parcitatem , ne natura impediatur et . Secunda
conclusio apud indicationem , quę a modo fe-
bris et eius intensione sumitur , subtilis dieta of-
ferri debuit . patet , sepe pestifera febris et pre-
sertim cum apostemate , aut perperacuta aut per
acuta est , ergo aut dieta subtilissima , aut subtilis ,
quę ei proxima est , opportuna erit . Sit tertia cō-
clusio , apud indicationem quę a virtute sumitur ,
cuiuscūq; febrī pestiferę conuenit dieta grossa
quoad plures eius vices , subtilis tamen quoad
quamlibet exhibitionem , id est conuenit parum
alimenti et sepe offerre . Probatur cōclusio hęc ,
quacūq; febre pestifera vitalis virtus essētia
sua debilis est , propter venenum quod ei potissi-
me inimicatur , sed quando cūq; virtus debilis
essētia sua est , conuenit sepe et parum qualibet
vire offerri , vt supra disserui , igitur . Quarta cō-
clusio apud indicationem quę a virtute sumitur ,
comparando ipsam ad humores corporis parū
et sepe offerri pestiferis febribus dect . Probatur
cōclusio hęc , quando cūq; virtus debilis est
humoresq; corporis infecti , quibus ali non po-
test , parum cibi et sepe offerendum est , vt superi-
ori in loco disserui , sed in pestifera febre , virtus
debilis est , et humores veneno infecti , quib; cor-
pus cōmōde ali nō poterit , ergo parum et sepe
dietare conuenit . Denique quia indicatio virtu-
tis excedit indicationes alias , pestiferalibus
febris conuenit grossam offerri dietam , sed
hanc

hanc pluribus exhibitionibus tali pacto parcendam, ut nimium pluribus vicibus, et parum qualibet vice offeratur. Ultima conclusio virius in febribus pestiferis (licet acutę sint) minuida non est (vt dixit Galenus,) sed custodienda vt in chronicis, imo nōnunquā augenda vt in sanis. patet hoc, quia virtus potentiorum morbum debellatura est, quā in quibuscūq; alijs febribus, ergo maiori potentia prędita esse debet. quod nō nisi plurimis alimentis fieri potest. Et quia tantę potentie forsā est venenum vincere, quantum est sanis hominibus motus corporeos agere, ideo virtus in hac febre augmentanda est.

¶ Rubrica. j. An carnes cōueniāt in hac febre.

Ad secundū qđ in hac questione prima querebatur, scilicet an carnes cōueniant, dico qđ sic, auctore Rasi qui eas iubet dare, et auctore Auicēna (scn. iij. primi, qui ait, sepe conceditur ei qui humores corruptos possidet, vt rem bonam largiter comedat, et infra eodem capite de regimine eius quod comeditur et bibitur, ait cum corpus malis repletum fuerit humoribus alimentis laudabilibus reficere copiose. ergo bleta et sicla (vt dixit Abenjoar) octenus hac febre non cōueniunt. hec enim alimenta laudabilia non sunt, nec bona, sed alimenta medicinalia. Item quod in peste dissoluitur spiritus est, et spiritus calidus, et humidus temperatus animę famulus herbis intemperatis nō restauratur, sed alimentis omnium temperatissimis similibus. Solum restat cōtroversiam tollere inter Ihyppocratem qui dicit corpora non pura ēē. Et Auicēna qui duobus prędictis locis affirmat cum (cui maius humores insunt copiose optimis alimentis) reficiendum esse. aliqui dicunt Ihyppocratem intelligere de alimentis optimis, quę habentibus corpora impura non cōueniunt, propterea quod alimentia optima a materia agūt, cuius causa in humores illos prauos facile vertuntur, nō negant tamen Ihyppocrates corpora impura reficienda esse alimentis, quę a materia, et a qualitate agunt, vt excessus illorum humorū tollant, et de istis alimentis intellexit Auicēna. Sed profecto interpretatio hec falsa est, quoniam Auicēna dixit, vt rem bonam largiter comedant, ergo de alimentis optimis loquutus est, et non de medicinalibus. Ideo aliter respondeo qđ Ihyppocrates verum dicit, scilicet corpora impura si alimentis optimis vtantur male habent, propterea qđ humorum malitia augetur, vt dixi. et Auicēna hoc non negat, tamen ait qđ coacta cura, quia illi quibus humores putridi mali insunt, prę nimia debilitate humorum illorum euacuationem sustinere non poterunt, et ex alia parte ab illis humoribus corpus ali nequit, igitur cōsentaneū est, etiam si scimus malitiam humorū augmentandā esse, optima exhibere alimenta,

vt virtus valida fiat, et illorum humorum euacuationem suscipere possit. Querebatur vterius an idem iudicium in febre pestifera cum apostemate sit, dico qđ sic, pręterquam quod vt post dicam, febra pestifera sine apostemate alimentia optima et subtilia cōueniunt, cum apostemate vero parumper grossa et viscosa, cum loquar de qualitate alimentorum id expumam.

¶ Rubrica. ij. Inquirat an febra pestifera regimen ethice cōueniat.

Secunda questio erat an febra pestifera regimen ethice cōueniat, vt Rasis cōmendatur, et apparet qđ nō. Rasis, et ceteri qui ei cōueniunt, insident, vt cauamus ab alimentis pinguibus, et viscosis, et humidis nimium, ne putredinem veneticam augeant, et cōmendat alimenta omnia acetosa, aut saltem acetosis adiuncta, ergo cum ethicis alimentis viscosa et pingua, et febra pestifera alimenta accida frigida, et sicca saltem alijs admixta cōueniant, impossibile est ethicam, et pestilentiam eodem regimine cōuenire. In contrariū est et auctoritas Rasis et veritas. ergo paucis rem istam diffiniam, si prius dicere quę sunt intentiones quibus medicus subuenire intendat, ethicis saltem quo ad ea auxilia quę in alimentis consistunt. Tria in cōmoda ethicis insunt, quibus medicus succurrere nititur, primum est, quod pinguedo et caro a calore extraneo dissoluitur, quippe pinguedo quę cōgeritur frigido, primum quod calore extraneo fito dissoluitur, ipsa est. Caro etiam maiori dissoluitur calore. Secundum in cōmodum quod ethicis accidit est, quod ipsorum substantiale, et radicale humidum dissoluitur nimium, restauratur modice. Tertium incōmodum est, qđ humidum membrorum exsiccatum adeo est substantia siccitate, qđ subiectum caloris vcrū esse nequit. Ibijs tribus incommodis tribus intentionibus medicus subuenit, scilicet regimine impingatio, quo recuperare nituntur pinguedinem, et carnem amissam, et regimine resumptiuo, quo restanrare habent substantiam membrorum humiditatem, et regimine humectatio, quo amovere volunt membrorum siccitatem, et ea humida reddere, his ergo tribus (scilicet regimine impingatio, resumptiuo, et humectatio, ethicis aliquando in pristinam reddit sanitatem. Auxilia quibus medicus his intentionibus satisfact, hec sunt, balneum, lac, tiplana, caro testudinis, caro limaciarum, vitella ouorum, aqua carnis, casena nouus, philes et farina ordei ēē. Omnia hec virtutem habent impingandi, resumendi, et humectandi simul, sed nōnulla sunt quę licet restarent et humectent, plus impingant, et nōnulla quę licet impingent et humectent, plus restarent, et nōnulla quę licet impingent et restarent, plus humectant.

Liber primus.

Exemplum de primis, caro testudinis nemo-
ralis cum ex ipsa, et ex albis caponis pastili fuit,
aut insculi albi sit, aut quocumque alio modo pre-
paratur, et sanguis testudinis immediate post ei-
de collatione iuri consumato adiunctus ebibitus,
et caro gallinarum, quæ opumate factæ sunt, ordeum
testudinibus aquaticis coctum comedendo, et
caro limonarum cum secundum artem preparatur,
et albis caponis, et perdis adiungitur, et ex his
insculi fit, dum modo preparatio magna fiat, ut
notum apud medicos est. Et aqua distillationis
maciarum, dum modo prius secundum artem prepa-
rata sit, et caro ranarum secundum artem prepara-
ta, et aqua distillationis anguile arte preparata,
omnia hæc si regulis in exhibitione ipsorum salu-
berrime observantur, scilicet tempus horarum, ar-
tificio eligendo, quantitate et corporis disposi-
tiones considerando, quæ benevoluta parcens substi-
tutio dimittit, carnem et pinguedinem generat, im-
pinguita dicuntur, licet etiam humectet et restituet.
Exemplum de secundis, ouorum vitella quæ im-
mediate gallina peperit, tremula aqua carnis
cocta, et aqua carnis quæ autore Avicenna bifaria
fit, nam scilicet xvi. cap. de cura cholericæ passionis
adducit, quædam aquam carnis, quæ nobis in usu
est, aut ut sumatur caro extemperatis aubus, cin-
daturus in frustra parva, deinde vase aliquo mit-
tatur, nullo liquore adiecto, quod vas aqua cali-
da quæ ebulliat mittatur, tandemque ibi fiet, quo-
usque succus a carne extrahatur, hanc aquam cry-
mat Avicenna summum auxilium fore, quod inter
cuncta remedia plus, et virtuti debili subuenire,
et radicale humidum restaurare potest. Et de hac
aqua loquuntur Avicenna est secundo tractatu de
viribus cordis cap. de carne, et ait, per aquam car-
nis ipsum non intellexisse aquam coctionis ei-
us, sed potius succum a carnibus extractum, qui ab eis
prodit, dum sole coquantur vase aliquo (ut dixi)
adducit etiam Avicenna aliam aquam carnis mo-
dum scilicet xiii. cap. de vomitu facto propter ca-
liditatem in hunc modum, fumantur pulli aqua-
que coquantur, et antequam concocci sint, extrahantur
conuulsaturque minutissime in mortario, deinde
uerum iuri eorum adiungatur, postremo tandem
coquantur quousque insculum temperatum fiat. Hoc
insculum ieiune sumptum par et venas addit, faci-
leque coquitur, et radicale restaurat humidum, testi-
culi etiam gallozum iuuenum, qui non dum coire
inceperunt, maxime vinum in restaurando humidum
possident, et inter fructus amigdale, grana viri-
dia, sisamum sine cortice, grana pini etc. Omnia
hæc alimenta restaurativa dicuntur, licet etiam
impinguent, et aliqua humectent.

Exemplum de tertijs, balneum, balneum enim
membrorum siccitatem amouet, et hoc vinum presen-
tanem auxilium est, ethice inter omnia auxilia,
quod quadrifariam fit, primo ex aqua dulci ca-

lida calore simili illi, quem sol aquæ prestare so-
let, cum infirmus aquam istam intrat, quatuor ho-
ris ab assumptione cibi, ibique per quartam fere par-
tem horæ moram contrahit, hac conditione quod si
prius angustia efficiatur, ab alneo creetur, et cum cri-
crit lac bibat, corpusque eius oleo sisamino, et dul-
cium amigdalorum liniatur, et quibusdam diebus
balneo hoc utatur, deinde balneum secundum
intret, quo herbe coquantur, scilicet lactuca, por-
tulaca, malua, mater violarum, ordeum etc. Post-
quam hoc secundo balneo aliquibus diebus usus
fuerit, tertium intret, quo herbe et carnes coquan-
tur, scilicet herbe dicte capita, et cauda aricens,
testudines aquaticæ gallinæ etc. Postremo vero
cum iam secunda species ethice, quo ad eius finem
instat, balneum ex solo lacte intret. Secundum au-
xilium lac est, scilicet humanum, asininum, capri-
num, et vaccinum, et humanum omni ethice conue-
nit, sed presertim vltimæ maxime cum ab vbere
suggitur, asininum omni ethice conuenit, sed pre-
sertim quando intensa nimium febris est, et nulla
membris, aut stomacho putredo, infectione ali-
qua inest, ideo secundum speciem ethice maxime con-
uenit, caprinum omni ethice conducit, sed minus
omnium nocet, cum corruptio, aut putredo ali-
qua adest, vaccinum extracto butyro extenuatio-
ni nimie sine febre plus omnium conuenit. Et de-
num lac his conditionibus observatis, quod necque
ei propinquet, qui solum prima specie ethice cor-
ripitur, nec qui putrida cum ethica habet, aut reu-
matismum, aut nauicatum facietatem etc. Ad idem
in modum ethice subuenit, pulvis etiam farinæ
ordei lacte coctæ, et gallinæ miscis panis lacte
asperis, saginata etc. omnia hæc licet restaurent, et
impinguent, et etiam ipsa ora ordei, plus tamē hume-
ctant et humectantia dicuntur. Sunt etiam linimenta ex
medulla cruris vituli, cerni, butyro recenti, adi-
pe gallinæ, muscilagine dragaganti, gummi ara-
bici, oleo nenufaris, violarum cucurbitæ sisam-
ino, amigdalorum, rosarum, succo lactuce,
portulacæ, ros triporzine, muscilagine psili, ses-
minum citoneorum, et aqua rosarum, et campho-
ra, et succo limaciarum testudinum aquæ, et ne-
moris cum in prædictis oleis coquantur, ex om-
nibus istis, aut horum aliquibus, prout medi-
co visum fuerit vnguenta sunt, quæ siccitatem
membrorum amouere solent. Huius habitus po-
no duas conclusiones, regimen humectatiuum,
et impingatiuum, quod ethicis conuenit, nullo
modo pestilentiali febri conferre potest, imo
nocebit nimium quia humiditatem auget, quæ
incipit putredinis est. Secunda conclusio om-
ne resumptiuum regimen, quod ethicis conue-
nit, et omnia illa auxilia, quibus ad restauran-
dum radicale humidum ethici medicus utitur,
pestifere febri proficua inter omnia auxilia sunt,
patet, nam ut in ethico medicus intencat, spiritus

De febre pestilentiali.

Fol. lviij.

tas amissos et humidum restaurare, sic in febre pestilentiali qua spiritus potissime resolvuntur, et humidum vere radicale evanescat, aut temperantiam amittit, oportet et restaurare et recuperare. Dixi ergo quibus ethica febris et pestifera conveniunt, et quibus dissident, ne quis mihi culpam imponat, diffuse de cura ethice loquutum, quoniam non absere feci. Senti enim rem commodissimam fore tam paucis ethice curarationi auxiliorum omnia precipua includere, presertim cum ethica et pestifera febris conveniant.

¶ Rubrica. iij. an pestifere febris dicta humida conveniat.

Tertium precipuum quod querebatur est, an pestifere febris dicta conveniat humida. prebet nobis occasionem dubitandi. Primum Ippocratis autoritas, humide dietę recte. Et alia parte Rasis, Avicenna et medicorum cetera suaudent, pestifera febre in febris acetosa propriari, ut citri succi, limonis, mali granati accidi, agrestium, acetum, lac accidit, acetose succum, etiam cerefarum acrum succum, denique conveniunt omnes alimenta omnia, hijs, aut horum aliquibus admiscenda esse, tali pacto ut frigidam et siccam naturam possidere valeant. ego paucis hoc diffiniam, si prout dixerit interpretatione Ippocratis aphorismi, quando dicit humide dietę omnibus febucitantijs conducunt, ut legunt doctores omnes litera illam, quam or febre quacunque advertenda sunt, ut opportuna dicta admixtrari possit, scilicet morbus, causa, accidens, et virtus, intentio Ippocratis est, solum loqui de indicatione a morbo sumpta, nam quia febris mala complexio calida et sicca est, calida per essentiam, sicca vero, aut positiva, aut privativa, nam et si febris occurrat alicui humido numium, aut hydropico cuius causa febris mala, quo sicca non erit positiva, erit tamen sicca privativa, id est non tam humidum corpus illud adveniente febre erit, quantum ante febris adventum erat. Ergo a parte febris semper exsiccatio adest, nisi forsitan corpus tam humidum reperiat, quod eius exsiccatio saltem in principio morbi non significat siccam. Est ergo intentio Ippocratis, febri dicta frigida et humida convenit, tacuit de frigida ut denotissima re, expressit de humida ob eam rem, scilicet ut sciamus omnes, febrem naturam suam semper siccare, licet aliquando in principio sui exsiccatio ultra temperamentum manifestata non sit. Ippocrates de alijs indicationibus loquutus non est, nam cum indicatio a causa morbi sumitur, nonnunquam humida, nonnunquam sicca convenit dicta, quoniam in flegmatica febre, parumper sicca, et in cholericam vero humida convenit, neque etiam loquutus est Ippocrates de indicatione sumpta a parte virtutis, quoniam sepius dicta sicca, quam humida convenit, virtuti enim dissolvente

rebus parumper siccis aromaticis subvenimur, quęcunque enim aromatica res quę solet odore suo spiritum restaurare, calidam et siccam possidet naturam. Exceptis quinque scilicet mirra, rosa, viola, nenuphar, et salix, quę res frigide sunt, et aromantę, sepe enim simpliciter in febribus subvenimur vino albo odoroso et alimentis, quę musco, ambra, et alijs siccis rebus altcrantur, etiam rosacea aqua et mirulorum sicca est, et ea in alimentis vimur. Neque etiam Ippocrates loquutus est, de indicatione sumpta ab accidentibus nam frenesi, dicta humida, litargie, dicta sicca convenit, neque etiam loquutus est de febre quę alijs morbis humidis adiuncta est. Ultra omnes has divisiones deest alia, quę proposito nostro plus conducit, et est quod indicationes quę a causa morbi sumuntur, alterę a causa antecedenti, alterę vero acciuncta considerantur, in omnibus alijs febribus preter in pestifera febre solum dietę indicatio a causa sumitur, antecedenti et non coniuncta, id est si causa antecedens frigida sit, frigida dicta convenit, si humida, sicca, si calida, frigida recte. A causa vero coniuncta indicatio non sumitur, quia quęcunque in febribus, quia putrida est, calida est, solum ergo in hac febre autore Trusiano tertio tegni indicatio a causa coniuncta sumitur, quę omnes alias indicationes vincit, scilicet a putredine, nam solum in hac febre, id quod deterius corporis male habet putredo venefica est. Immo enim humor putridus tantum offendit caliditate sua quantum mala sua putredine, ut enim aer putridus excelsam caliditatem non habet, sed intensissimam malitiam, sic putredo quę ab eo pronemur, et quia putredo caliditate extranea, et humiditate confusa, si tolli debeat contrarijs qualitatibus, necesse ea, quę putredinem amovere debent frigida et sicca erunt, qualia sunt accida omnia, et non quęcunque frigida et sicca putredinem huius febris commode amovere valent, nisi acetosa sint, quoniam quęcunque putredo oppilationem pre se fert, anteccedenter, aut consequenter, et prohibita transpirationem, aut humorum multam diuinem dicente Avicenna. ij. primi, ergo nisi res incissa sit, etiam licet frigida et sicca exierit, putredinem amovere non valebit. hijs habitus in promptu est, qualis dicta esse debeat, quam pro futuram pestiferis febribus censemus.

¶ Caput. iij. De modo vñs dietę, in pestifera febre.

Let demum pestiferis febribus convenit, primo grossior dicta, quę exhiberi poterit omnibus alijs febribus hac conditione, quod plurimum plurimis vicibus, modicę vero qualibet vice offeratur, licet secundo alimenta bec si ex carnibus laudabilibus sint, cum odio esse. Aliquet tertio regi-

Liber primus.

men omne id resumptum quod cibis conuenire solet, pestifere febrī saluberrime subuenire, liquet quarto alimenta omnia, quibus pestilentiam vi conuenit, rebus acutis, atq; succis, adiūgi debere. solum interst, duo, quę maxime cōmendat Michael sananarola in medium afferre, alterum est vt caneamus a tāta exhibitione cibi, quę in firmum in vomitionem concitet, ad quam ipse vicinitate cordis pronus est. Alterum vero vt caneamus, ne crudum in digesto occurrat. Denum in hac febre solum medicis licentia conceditur, vt eam quantitatem alimentī offerant, quam senserint a virtute in firmi vinci posse, etiam licet sciamus humores malos ex illis alimentis generari posse, et sciamus nos egritudinis occasionem prebere. minus enim malum eligendum est, dētius enim esset virtute deicta, confestim mori, quam egritudinis longiūdinem addere, aut humorum malinā, dum modo (vt dixi) qualibet vice parum alimentū offeramus, duplici ratione, primo quia virtus debilis est, et secundo quia auctore Auicenna, alimenta in peste mala sunt, id est infecta, et mala sunt quia acetola, ideo non decet ipsorum plurimum vnica vice offerre.

¶ Rubrica prima. De discrimine inter febrem cum apostemate, et sine apostemate quo ad dictam.

Restat inter febrem cum apostemate, et sine apostemate quo ad dictam discrimen ponere, dico quod Rasis et Auicenna, cū de apostemate venefico loquuntur, cōmendant vt alimentis grossis parumperq; viscosis vtamur, nam Auicenna ait, quod si lenites sine coctice, aceto coquantur, et carnes alta bugi, id est vitelle et caro hedi aceto aque admixto coquantur, offeranturq; ei, qui apostema veneficum habet, quia conducit nimum. Et si quis dicat, contra, materia anthracis grossa est, sepeq; adusta, ergo subtiliantia conueniant cibaria auctore Rasi de cura ignis perfici et punire, ad hoc respondent, Binus et Scalius super tertiam quarti, dicunt in apostemate venefico parumper grossam et viscosam conuenire, propterea vt in grosset sanguinem, eiusq; sumum cohercat, et venenū repumat, ne ab apostemate tāquā a loco arcto, et vnto, tanta effusio veniat in cor. Cōueniūt etiam in apostemate pulces, ex farina ordei acido lacte factę, in febre vero sine apostemate alimenta subtilia conueniunt, non grossa et viscosa, nam in ea solum egemus virtutis confortatione, et spiritus regeneratione, quę alimentis aromaticis, et subtilibus fit, nam, auctore Auicenna, libello de viribus cordis, vt alimenta natriant humores, sic odores boni spiritus, et vt humores grossi alimentis grossis, et viscosis parumper cōmode aluntur, vt in proprie loquar,

sic spiritus agiles, subiles, subtilibus alimentis, et ali et gini solent. quę omnia minus male quam potero, in quartū quod promisi exprimā.

¶ Caput quintum, De alimentorum qualitas pestifere febrī conducit.

Clarum et vltimum, quod quę sunt, fuit, qualia et quę alimenta esse debeant ea, quę pestiferis febribus conducunt. dico primo, vltra plures alias alimentorum diuisiones, vnam vltimam est Hippocrates adducere, quę ad propositum plus pertinet nostrum, a phorismo illo facilius est repleti potui, quam cibo. nam Hippocrates vltus est cibos diuifese incibaria solida, quę dentibus contundi debent, in cibaria liquida quę ebibi possunt, ac si essent vinum aut aqua. ideoq; cibaria ista liquida potum vocabit. est ergo Hippocratis intentio, quod si quando succurrere volumus virtuti debili, et spirituum dissolutioni et sincopi, alimentis quę duo cōmoda pre se ferant vtamur. alterum vt cito a natura vincatur, alterum vero vt quoad omnes, aut quoad plurimas eorum partes corpus repleti possit, et virtutem vndiquaq; confortare, tunc aut Hippocrates vltus hoc facere alimenta liquida quam solida, id est aqua carnis, ius carnis, et succus carnis, et vitella ouorum mollia, et vinum et. Nam alimenta solida vt caro animi mutonis, vitelli, caprei, aila aut cocta. huius ratio est, quia alimenta hec liquida corpulentia carent, qua digestionem obitare possint, et excrementis carere, cuius causa quoad plurimas partes in substantiam corporis vertuntur, et vt spiritus pars subtilis humorum est, sic succus carnis pars subtilis carnis est. ergo vt optime caro humores augere poterit, sic succus eius cōmodius spiritum regenerare valebit, et virtutem confortare, quę in temperamento spiritum consistit, quo fit vt si sit casus aliquis cui potius alimenta liquida, quam solida conueniant, iste in febre verificatur pestilentiali, immo credendum est propter hanc intentionem Hippocratem a phorismo illum adduxisse. denum quoad fieri poterit alimentis liquida cūq; pestifere febrī offerantur, qęq; auctore Rasi aliquando minutę aues assę conueniant saltem ad appetitum incitandum.

¶ Rubrica. j. De multiplicibus alimentis quę febrī pestifere conducunt,

Quarum quod promisi discendum est, qualia alimenta esse debeant ea, quę in firmis offerre decet. Ex cis quę superio ri in loco habita sunt imminet, vt si quando vclimus virtutē dissolutā roborare, et spiritū amissos restaurare, aquā carnis demus, quā duplicē esse dixit Auicenna loco vbi supra, ideo eius sententiā

De febre pestilentiali.

Sol.lix.

Imitatio nonnulla alimēta adducā liquida, ut facilius replicant facultates virtuti, quam scimus in peste debilem esse, subduciant. Et primo agam de aqua carnis, quam Avicenna succum intelligit esse, sumatur gallina iuuenis, perdit aut capro, aut fastianus hac conditione, quod harum animi nulla iuuenis sit, sed adolescens. Dixi in libro de stomacho causam, propter quā aues omnes ca tenuis temperaturum præbere alimentum, quatenus corporis incrementum sit, confectum enim cum augeri desinunt, in cōmode cūi sunt, ideo si gallina, perdit, aut quæcūq; aues corporis magnitudinem quam natura sua sibi vendicat, habeat, statim amittit temperantiam illam, quam medici sibi in esse affirmant. Et inter alias rationes quæ circa hanc rem assignari possunt, hæc vna potissima est, scilicet auiibus omnibus elementa lenia quoad portionem supremā præesse granibus, nobis autem et grescilibus animalibus elementa lenia quoad portionem mediam granibus dominari asserunt physici, quo fit aues omnes nos siccitate et caliditate excedere, quia cum aues augentur humiditate sunt, cum vero deficiente humiditate augeri desinunt, quia iam calor terminum attingit, siccitatem habet, quia nos excedunt, et sic imtemperatæ sunt. eligatur ergo aues adolēscētia sua, caueamusq; ab eis in iuuentute sua, senectute vero eas fugiamus, tanquam in commodum et malum alimentum.

Sumatur gallina pinguis, cuius pinguedo patens amoneatur, nam discrimen vnum hoc est inter grescibilia animalia et volantia, aues enim omnes co viliores sunt, quo pinguiorē extant, dum modo pinguedo non edatur, sed caro, animalia vero grescibilia aliqua et si opimata nimium sint, non sic proficua cūi extant. Discriminis ratio est, quia ut dixi aues omnes nos siccitate excedūt, et pinguedo eā reprimat, animalia vero grescibilia, quia in partitione elementorum nobis conueniunt, et nos cum eis, aliqua sunt quæ nos siccitate excedunt, aliqua non, ideo aliqua sunt quibus pinguedo temperantē causa est, aliqua quibus non. ut verbi causa bos, ceruus, lepus, cuniculus, ut plus pinguedinis habent, sic plus sanitati nostræ accommodantur, dum modo pinguedo non edatur, agnus, ovis, et porcus, si nimium pinguedinis habeant, non sic temperatum præstabit alimentum, immo humidum nimium. horum omnium (ut dixi) ratio est, quia auiibus portio suprema lenium elementorum præest, et grescilibus animalibus portio media, quo fit omnes aues nostri respectu siccitas esse, animalia vero grescibilia nonnulla sicca, nonnulla humida fore. igitur sumatur aui adolēscēns, pinguis potius fieri poterit, amotis pinguedine, et corio eius frustram scindatur, aspergatur hys aquis

saltem per horam. Sume aquam rosaceam, buagiosæ et aquam naphæ vinumq; odorum, succum limonis et mali granati accidi et agrestes, hac mensura, ut aquæ proportionē dupla succos excedant, dempto vino, cuius exigua quantitas sit, deinde compamatur caro manibus, et hoc puluere aspergatur, scilicet ossis de corde cerui, margaritarum non perforatarum, eboris, et limaturæ auri, minutatim vitreatro vase glutine obturato ore, quo vas calidam aquam intret lebetæ, aut olla aliqua quatuor quinque horis bulliat, postremo extrahit succū a vase qui distillatq; a carne fuit, et adiecto recenti oui vitello modicoq; accido citri, aut limonum in iccto, puluere diamargaritonis frigidi addito exigua quantitate, modice succus ille igne calefaciat, ut oui vitellum parumper congeatur, insculum hoc intentiones omnes amplectitur, est enim alimentum quod exigua quantitate nimium alit, et ex auiibus habuit, quæ temperantia sua spiritibus simulantur, estq; alimentum humidum quod febriantibus conuenit, estq; sic cum vitredinem repamat, estq; liquidum ut facillime succurrat, quod si febris non nimium valida sit, virtusq; nimium decicta sit, parum ambre carnibus, antequā in ollam mittantur, addito exiguoq; mulco in confortationem spiritus vitalis faciet et.

Et si febris cum apostemate sit, parum capreæ, et vitellæ lactantium, auium carnibus adiungatur, ut alimentum viscosum parumperq; grossum fiat, ut sanguinem grossum reddat, cuiusq; estimationem in cor reprimat, ut supra ex Avicenna et Rasio mente discitur.

Zinculum aliud quod maxime subuenit virtuti debili et spirituum dissolutioni, dum modo stomachus non nimium male affectus sit, sumatur pulla, aut capro adolēscēns amota pinguedine, lentosq; igne assatur, et interea dum assatur aquis hys aspergatur. Sume rosaceam aquam, succum citri accidi, et limonis et mali granati, et agrestes panicumque vini odoriferi, in iccto puluere cordis cerui, margaritarum, fandalorum, muscatelinorum et eboris, addito exiguoq; ambre et musci, et tandū hys aquis pulvis, aut capro assus aspergatur, quousq; omnem succum imbibat, tandē postquam aui assa fuerit, torculari prematur, quousq; succus eius expressione exierit, cui succo parum limonum succi, et agrestes addatur, vitello cui recentis uniceto, parumper bulliat, et exiguo diamargaritonis puluere addito. Zinculum hoc mirum in modum virtutem restituit, et robur corpori præstat, quod si apostema adsit, parum vitellæ, quæ lac suggit, aut hedi etiam assatur, adiungaturq; succus eius gallinæ succo, intentione superius dicta.

Item sumatur gallinæ aut caponis caro quæ

Liber primus.

adoleſcētiā non eritū, am oīs pinguedine ⁊
 coīo, bus lucca ⁊ aqua ſuſtratu cilla per ho
 rem contrahat moram, ſume manciā ⁊ odo
 re ſuccū, ⁊ cuonē, ⁊ mali granatū accidi, ⁊ limo
 nis, ⁊ agreſce, aquā roſaceā, aquam naphē ⁊
 vinum odoratum, ⁊ ſuccū accedde, poſt caro
 prematur ⁊ paſtilus ex ea fiat, pūis tamē alper
 gatur pulvere oſſis de corde cerui ⁊ framentū
 rum lapilloꝝ pꝛecioſoꝝ ⁊ ebōis, ⁊ margaritarū,
 ⁊ interea dum paſtilus ſuūo coquitur, ſozam
 ne ſupꝛemā eius particula parū ex ſucco quē
 pūmo extrahendum eſt oīo addatur, ſepe mo
 rula tempous interpoſita erigua, ⁊ eo viſqꝫ
 fiat, quonſqꝫ paſtilus coctus ſit, huius paſtili
 ſuccus mitiones omnes amplectitur, appeti
 tūam excitat virtutem, quā ſolent iſti deſectam
 habere, ⁊ ſi apoſtema adſit parum vitellē, aut
 bedi lactantis ambus aduīngatur.

¶ *Ubi* agendum est de alia aqua carnis, de qua
Alicena meminit. Sumatur pullus aut pulla q̃
non dum in adolescentie finem venit, coquantur
aqua fonsus, succo agreſti z limonũ z accedat
unicui, z dũ ſimcocta pulla fuerit, extrahatur,
conſumaturq; morario tandũ, co viſq; ſolũ
z caro ſimilis ſarney fiat, modicũ uris ſepe in
morario cyando, deinde iterũ in ollam q̃
moris tenet, mutat, ſucco alio limonũ adiecto, co
mandroſq; ſeco preparato, z tandũ coquantur,
co viſq; iſtiſtudinẽ admodũ galato ſimilem ha-
beat, iuſculũ hoc temperat, alu, ſpirituũ reſ-
ſiatur, facile coquantur, z vincatur.

¶ **C**ū sit tam delecta virtus sit, ut succos bosvin-
cerre non valeat, fiat aqua hec, sumatur pānis ex
floze farīne faciat in frustula lata paucē profun-
dians quindantur, asperganturq; lucco limonum
z mali granan accidi, acedule z agreffe, deinde
sumatur capo, aut gallina frustum scila, asper-
gantur frustula lata tondem lucco modico vino
odorifero addito, z sandalino pulvere, of-
fice de corde cerui, eboris, z anni z margaritarū
addito, per horam carnes motā cōtrahant huius
succo, tandem in elembico frustula panis parte
ima ponantur, carosq; prella desup addita, lēto
igneaque p diffilanoone ercat, abra, mulicōque
simul in tenuissimō pāno ligent, extricate alai
bici ponantur in ea parte per quam erit aqua,
hec aqua omnium vitiā est in succurrendo vir-
tū, qz prouinc delecta vīa sit.

Cet qui solent qui hac febre molestantur appetunt oleum non habere, opere precium est alimēta aliqua variare, que appetitum restituant re valcant. sumantur frustula panis lata, alpergā turq; agreſcit succor limonis petrosi, lincoq; mē dico, hujus in casu confuso, deinde frustula bēc panis infundendo vasis vitrearii ponantur, de superq; pulla aut capo pinguis pinguēdine amota ponantur, post modum adde rosaceam aquam, succo

cum limonia, agriffo, et mali granati accidi, criguoq; vino odoro, rofacee aque quantitas ad succo triple fit, ad vinum quadrupla horum aquarum et succorum quantitas fit, qua tota fere auis submergetur, postremo vas boc totum immittit, ibiq; coquatur, et ante integram eius coctionem, fume orotū vitella duo aqua ea iure aliquo consummato galline, succo limonis, criguoq; facaro, coizando sicco prepara to, modico cinamomi minimo succo limonis adiecto, eceq; succum hunc vasi, quo vix auis cocta sit, insculum boc tam amensuissimum fa pore, tam resumpuunt, tam substantiale est, vt nihil inter omnia alimenta cefcam, quod sic appetit facillace possit, et virtuti debili succurrere, si et hoc iure parū cōturbatur vice qualiter.

Item fumatur pulla aut pullus membratim
scindatur, deinde vitreata olla igni apponatur,
ibique sine aqua, aut succo aliq. illi carnis succo
extrahatur, scpe illam agitando, ne caro ei adhe
reat. post modum lumen rosacea aqua, limonis suc
cum et zagrestam, modicis sacaro limonem duo
busq. uocum vitellis agitante, coquando sicco
modico iniecto, deinde mitte succum hunc in
olla, parumperq. bulliat, eo vlcis amoenissimum
insculum fiat.

¶ Sic in vitæ alla pullam caponeuue, ⁊ car-
nes eius albas contunde. post modum eriguo
totius cas vitello oio coniectos. Deinde mitte
eos olla vitreata, que aquam rosaceam, succum
limonium, mali granati accidi, facaro modico
infusio, ⁊ vitella ozorum illis succis agitata, ha-
beat, modico coarando sicco et croco infusio,
licet crocus ppriate illa appetui debeat, ideo
quamquam cordi proffit tuus est ab eo cauere,
coquantur bolli illi succis bis lento igne, ⁊ ul-
culum fiat amensissimum.

Curī alimēta aliqua inter alia potissimā, quę intentionē omnes quas medici huic febrī cōuenire arbitrantur cōtinent, vnum hoc tamen cōmendare volo, vt sūmo op̄erē medicus aspi-
ciat, an ille qui hac febre corripitur, languidior
necnon habeat stomachumq̃ debilem, aut pe-
cūsus viciatūm nimium, nam si hęc aderint, ca-
uere debet a plurimo vsū accidentum rerū, li-
cet omnino non possit earū vsū fugere. Minus
enim malum est eligendum. ideo dicitur Aui-
cēna plurimū alimētū vitandum non esse, pro-
pterea quod mala sunt, idest accida. Rēmiū quā-
ter in die saltem cōgr hīs alimētis deficiendum
est, et vice qualibet ea vitatur quantitate, quam
medicus senserit a virtute eius vniū pollic, et
quam senserit victimā a calore esse, cum ad se-
cundū cibū sumendum tempus instauerit.
sed dūmissis omnibus quę dixi, adducam facili-
timum remediū, quod omnib⁹ facile vniū citi.
Coquatur gallina capone aq̃ue succis acci-

¶ Loquatur gallina capone aqua succis acci-

De febre pestilentiali.

Fol. lx.

disinfectis, lento igne sine flama tandiu, ut ossa a carnibus separantur, uisculum hoc forsitan omnia alia que dixi excedit, et facillimum est, nec de sinam dicere circa visum aceti quid sensero, acetum necessarium non est, nisi cum ceteri succi de erunt, quoniam et calidum et frigidum est, partes eius grosse calide sunt, subtiles vero frigide, auctore Galeno libro simplicium, quamquam Auicenna contrarium sentit, quo fit ut si succi accidi alij frigiditate et siccitate pestifere putredini aduersantur, comodiore aceto sunt, quod caliditate sua in febre addere poterit, nisi forsitan pestifera febris a grossis viscosis humoribus cunctiatur, quos acetum et cindere et sublimare et aperire poterit. nam auctore Galeno quecumque aperinua res, que partes stipiticas habet, profundius et intrat et aperit. Subtiliores enim vini partes quam aceti sunt, et minus vinum aceto penetrat, quia aceti partes siccitas habet, que confringunt partes subtiles, cum penetrant membrum, et eas longius ire faciunt. non quod stipiticas causa penetrandi sit, immo natura sua penetrationem impedit, sed quod accidentaliter membrum confringendo efficit, ut subtiles partes aceti, que in membro sunt pressę longius incedant, et quia succus citri et limoni et partes subtiles et grossas, et stipiticas varias non habent, non sic penetrant, ut aceti, in hoc casu conveniunt. vidi medicos peritos, qui propter quod Galenum non viderunt, de hac propositione dubitauerunt, Sufficiat eis aceti et cinamomum, si eorum virtutes advertant. Subtiliores enim partes piper cinamomo conueniunt, non tamen sic, ut cinamomum penetrat. vinum subtiliores partes aceto habet, et tamen licet in partem altam plus effuset aceto, in partem imam minus penetrat aceto, quia et cinamomo, et aceto partes subtiles insunt que penetrant, et partes grosse et stipitice, que id quod penetrat membrum confringendo longius ire faciunt. Lege Arnaldum in speculo, deum acetum nisi penetratione nimia exeamus, si ceteri succi ad sint, effugi debet.

Cap. vi. Demonstrat aquam frigidam, quantitate nimia, pestifere febri conducere.

Uia dixi de dicta que febrium apostemate, et sine apostemate conuenit, discernendum nunc est an aqua frigida, nimia quantitate exhibita, huic conducatur febri. nam Rasis et Auicenna comendant, ut aqua frigida bibatur, non modica, sed quantitate nimia, ne exigua quantitate sumpta, extraneum succet calore, ut contingit fabris ferrariis, qui modica aqua frigida aspersa, in potentiam fornacis ignis adducitur. querendum est in presenti an aqua frigida quantitate nimia conueniat febribus omnibus an non, et si conuenit quam ob causam plus in hac febre. Rasis et Auicenna expresserunt eius conuenientiam, quam in alijs febribus, si non conuenit cur illud dixerunt in hac febre, circa quam grauius quam circa cunctas alias errare contingit. nam ut legimus omnium est, plures naturam deijci, sic error a medico committitur in hac febre ceteros omnes excedit errores. Scitis de fulgineo aut Auicenna, ideo id dixisse, propterea quod hec febris vehemens esse solet, et ut incendium eius repamatur, comendant Auicenna nimium aquę potum. Profecto hoc non satisfact, non omnes pestifere febres vehementi offendunt calore, sed potius qualitate venefica, ergo cur Auicenna propositio nem vniuersalem tradidit, si casus quo verificari potest, particularis est, aut cur non sic Auicenna in alijs vehementibus febribus cyberantem frigide aquę potum comendant. ego facile huic questioni satisfaciam, si prius dixerim quis aquę visus in febribus saluberrimus, quibus nocuus sit. Dico primo aquam frigidam natura sua plinquam cunctę vniuersę res febribus aduersari, et vtile remedium esse. Primo quia ut febris mala complexio clientaliter calida est, sicca vero non semper, sed prius natine, aut in processu febris est, sic aqua frigida primo est, sicca secundario. Secundo quia aqua frigida actione non eget, sed prima agit obuiatione, ceterę alię medicinę, non nisi prius actuentur, et natura actione illa impediatur, agere possunt. Terno quia aqua frigida a modica multitudine forme agit, ceterę vero medicinę a nimia, cuius causa plus medicina frigida in primo membrum frigiditate afficere valebit, quam aqua summe frigida, quo fit ut aqua frigida postquam febrem destruxerit, minus membra offendere poterit, quam cunctę alię medicinę. Quarto quia actio a forma enitit substantiali, et quęcumque forma mixti elementum formam excedit, ergo ut forma medicinę frigide prestatio: forma aquę est, sic in frigidano eius vehemens erit, non quoad intensiōem, sed quoad malitiam. his discernis conclusionibus se queribus satisfaciā. Prima est, si consideret febris, ut febris est, nullum auxilium ita presentaneum ut aqua frigida esse potest. patet hoc, nam in febre effecta ex labore et ira (auctore Galeno. viii. de ingenio) solū aquam frigidam bibere remedium est, et in febre sinocha (auctore Galeno. ix. de ingenio) duo peculiaria remedia existunt. scilicet thomia que si dimissa fuerit, negligētia aut ignorantia, causante aliqua, aqua frigida vires eius gerit, et sinocham curare valet. et hoc est quod Auicenna dixit. j. quam cum necessaria est thomia, deinde vires via mala, non purgabitur, i. si non dedisti frigidam aquam, non purgabitur. in hac pte Auicenna (ut mos eius est) obicitur verbis sequitur Galenū est, in caustionide et cholericis febribus (auctore Galeno. j. de febribus ad glau

bus an non, et si conuenit quam ob causam plus in hac febre. Rasis et Auicenna expresserunt eius conuenientiam, quam in alijs febribus, si non conuenit cur illud dixerunt in hac febre, circa quam grauius quam circa cunctas alias errare contingit. nam ut legimus omnium est, plures naturam deijci, sic error a medico committitur in hac febre ceteros omnes excedit errores. Scitis de fulgineo aut Auicenna, ideo id dixisse, propterea quod hec febris vehemens esse solet, et ut incendium eius repamatur, comendant Auicenna nimium aquę potum. Profecto hoc non satisfact, non omnes pestifere febres vehementi offendunt calore, sed potius qualitate venefica, ergo cur Auicenna propositio nem vniuersalem tradidit, si casus quo verificari potest, particularis est, aut cur non sic Auicenna in alijs vehementibus febribus cyberantem frigide aquę potum comendant. ego facile huic questioni satisfaciam, si prius dixerim quis aquę visus in febribus saluberrimus, quibus nocuus sit. Dico primo aquam frigidam natura sua plinquam cunctę vniuersę res febribus aduersari, et vtile remedium esse. Primo quia ut febris mala complexio clientaliter calida est, sicca vero non semper, sed prius natine, aut in processu febris est, sic aqua frigida primo est, sicca secundario. Secundo quia aqua frigida actione non eget, sed prima agit obuiatione, ceterę alię medicinę, non nisi prius actuentur, et natura actione illa impediatur, agere possunt. Terno quia aqua frigida a modica multitudine forme agit, ceterę vero medicinę a nimia, cuius causa plus medicina frigida in primo membrum frigiditate afficere valebit, quam aqua summe frigida, quo fit ut aqua frigida postquam febrem destruxerit, minus membra offendere poterit, quam cunctę alię medicinę. Quarto quia actio a forma enitit substantiali, et quęcumque forma mixti elementum formam excedit, ergo ut forma medicinę frigide prestatio: forma aquę est, sic in frigidano eius vehemens erit, non quoad intensiōem, sed quoad malitiam. his discernis conclusionibus se queribus satisfaciā. Prima est, si consideret febris, ut febris est, nullum auxilium ita presentaneum ut aqua frigida esse potest. patet hoc, nam in febre effecta ex labore et ira (auctore Galeno. viii. de ingenio) solū aquam frigidam bibere remedium est, et in febre sinocha (auctore Galeno. ix. de ingenio) duo peculiaria remedia existunt. scilicet thomia que si dimissa fuerit, negligētia aut ignorantia, causante aliqua, aqua frigida vires eius gerit, et sinocham curare valet. et hoc est quod Auicenna dixit. j. quam cum necessaria est thomia, deinde vires via mala, non purgabitur, i. si non dedisti frigidam aquam, non purgabitur. in hac pte Auicenna (ut mos eius est) obicitur verbis sequitur Galenū est, in caustionide et cholericis febribus (auctore Galeno. j. de febribus ad glau

Liber primus.

conē et *Anticena* prima quarti, aqua frigida p̄sentaneum remedium est, quoniā frigida aqua cholera digerere solet, ecce quod in omni casu quo sola indicatio a febre sumitur (nec sunt indicationes alię febris indicationi aduersę) aqua frigida, vt quattuor rationibus suasi, febris summum remediū est. et si quis dicat cōtra, si febris mala cōplexio siens efficit, nimirū si frigida aqua eam amouere possit, sed tamen quęcunq; febris materialiter mala cōplexio facta est in humoribus in febre humoralī, in spiritibus, in febre effectiua, in membris, in febre ethica (licet de nominantur quęcunq; febris, febris membrorum dicitur, quoniā medicus solum id subiectū esse febris censet, in quo operationes sanę, aut lesę fiunt, ideo licet febris humoralis mala cōplexio facta in humoribus sit, humores febrici non de nominantur, sed solum membra, quāquā calor in eis siens sit, quoniam vt solum membra subiectum vitę, sic subiectum sanitatis, et cōgruū est esse possunt,) ideo aqua frigida malam cōplexionem factam in humoribus, aqua calor membrorum pendet, amouere non valebit, et si calor rem membrorum remittere possit. nam calor factus in humoribus, non nisi amota putredine amoueri potest, modo aqua frigida putredine amouere non valet, inuicem enim putredinis et vitę vtrum subiectum, humiditas est, quę et a calore extraneato a sicco semouetur, et a naturali suo calore non bene regitur, modo aqua frigida hęc tollere, nec emendare poterit, ergo in nullo humoralī febre aqua frigida remediū esse poterit. Ad hoc respōdeo aquam frigidam solum conuenire humoralibus febribus, quę (saltem me dicte loquendo) putridę nō sunt vt febris sinochę. quippe sinocha febris licet apud philosophum putrida sit, quia in ea humidum semouetur a sicco, non tamen medicę putrida est, quia deest secunda conditio scilicet humidum a calore naturali non bene regi. hoc laus videbis infra in quęstione de maiestate morbi, et etiam solū cōuenire cholericis febribus, et effimeris, quoniā in hīs casibus aqua frigida non sine ratione cōducit, nam q̄a in sinocha calor naturalis igne factus est, cuius causa semouet humidū a sicco, ab aqua frigida temperari potest, et calor naturalis debilis non est debilitate qua non possit humidum regere. In alijs vero febribus vere putridis (vt in sinochis) aqua frigida remedium nō erit, quoniam calor naturalis in eis debilis est debilitate, qua non valet humidū regere proprium. nam hęc est apud medicos vera putredinis differentia, et q̄a aqua frigida addet forsitan in caloris debilitatem, cura vera nō est, nisi post digestionem, in febribus cholericis etiam licet vera putredo apud medicos sit, et calor naturalis p̄gnia debilitate humidum regere non va-

let, aqua frigida cōuenit etiam ante digestionē, quoniā ipsamet cholera digerere valet. *¶* Secūdo quis dubitare possit cur ethice febris aqua frigida non conuenit, dico qd̄ ne calorem naturalem exiguū extinguat. nam alias nullū sic remedium p̄sentancum esset. *¶* Sit secūda conclusio aduertēdo indicationes alias ab indicationibus febribus, aqua frigida non conuenit, primo in febre cū apostemate. aqua enim frigida in malitiam apostematis addet, etiam in febribus quę ab humore grosso, viscoso pendunt (vt flegmaticis et melancholicis) aqua frigida nocua ē, in grossitatem enim et indigestionem illorum humorū addit. Etiam omnibus eis qui neros languidos habent, et stomachum debilem, et insueti aqua frigida sunt, qui virtutem debilem possident, aqua frigida ob est. quoniam indicationes omnes istę indicationem a febre sumptam vincunt. et demum effimere febris et sinochę in principio aqua frigida conuenit, quia putredo saltem medica nō adest febribus cholericis, ante digestionem cōuenit, quia aqua frigida cholera digerit. Febris sanguineę putridę post digestionē conuenit, flegmaticis febribus et melancholicis, neq; antea, neq; post, ethicis et nris languidis, stomacho debili et insuetis nō conuenit. *¶* Quibus habitis dico cura regulari omnia diserta esse, in peste tamē irregulari cura scire omnia pertractanda sunt. ideo pono tertiam conclusionē. *¶* Quicūq; febris pestilentiali aqua frigida nimia quantitate exhibita conuenit, quoniam tantum periculi affert febris, qd̄ ei^{us} indicatio ceteras omnes indicationes quę ei^{us} vsum prohiberēt, vincit, nam proprietates specificę sine manifesta qualitate agere nequit, et hęc manifesta qualitas febris ē, licet remissa sit, ideo vt coherceam^{us} veneni potentiam aqua frigida conuenit, etiam licet sciamus in humorum grossorum indigestionē addere, aut alię indicationes ad sint, quę aque frigidę potum vident. ideo non abs re *Anticena* solum in hac febre aque frigidę potum exuperatē cōmendauit. *¶* Sed quamquā verum sit solum in hac febre, licet vehemens non sit et humores grossi adsint, et apostema veneficum, et ceterę conditiones quę vetant aque frigidę vsum, frigidam aquam quantitate nimia conuenire coacta cura, vt febribus remittatur, sine qua proprietates agere neq; immunct p̄cipua difficultas quā cōcurre nolui. *¶* Lucrois. vij. colliget, capite. xij. *¶* De cura caustionis monet ne aqua frigida nēne infrigidata enā si sit, offeratur caustionis, sed aqua angurij, aut cucurbitę. cuius rei duas potissimas p̄bet rationes. *¶* Prima est aqua clementum est quod natura sua aquocunq; mixto, qd̄ ei ad veritatem facile vincitur, ergo quāquam aqua frigida primo suo in gressu aduersetur calori, cōcistum ab excessu vincitur calore, et ea

De febre pestilentiali.

Sol. lxi.

lore, et calida sit, cuius causa forsitan in calore ad-
det febrem. Secunda ratio aqua frigida soli
qualitate sua excessum calorem reprimere potest,
sed tamen non valet sanguinem frigidum generare,
in aqua angurie, aut cucurbitę hec duo non con-
surgunt. Primo non sic facile a calore febri vin-
citur, et calescit, propterea quod mixtum est, cuius for-
ma elementum formam excedit. Secundo aqua an-
gurię amara agit, et sanguis frigidus ex ea
gigni potest, et elementa (ut verum est, quod alias
quasi demonstratim probavi,) formaliter manent
in mixto, plures partes membrorum frigidę et
aqua angurię gignuntur quę ex alijs alimentis
non sic frigidis, non quod partes frigidę subsisten-
tes gignantur, sed generantur partes subsisten-
tes quę plures partes in existentibus frigidis pos-
sident. Et nulla alia ratione ethicus sanari potest
alimentis resumptis et humectatis, nisi quia
cum elementa formaliter manent in mixto, dis-
solvuntur a membris partes igneę, et ipsarum lo-
co instantur partes aqueę et acreę modo dis-
serto. hijs habitis arguo sic. Si intentio medici
cum exhibet frigidam aquam huic febri est febre a
deo remittere, ut ppetuas sine ea agere non pos-
sit, facilius cinisq; febri remitti poterit aqua an-
gurię, et cucurbitę quę frigida aqua, ergo obser-
uando regulas quas Auerrois adducit eodem
vi. cap. ix. de cura febrium putridarum sine aqua
frigida commodius pestiferam febrem reprimere
possemus. Nam ipse ibidem ait, quod primo ordi-
ne, scilicet cum in primo gradu febrem extin-
guere volumus, aquam ordietur damus, si in secun-
do inleperosorum, et monet ne solum ex aqua ro-
sacea fiat, sed aqua ei adiungatur ne nimium con-
stringat, tertio gradu extingueret febrem volumus
comendat hos succos, et pferit succum angu-
rię, et cucumeris Sarracenicę, eo quod contraria-
tur cholereę tota substantia sua. Apparet ergo ex
hijs potius conuenire angurię succum, aut siru-
pum, quam frigidam aquam. ego facile huic sa-
tisfaciam, denovo breuissime dicam de vi aque
frigidę omnibus febribus. Decimo de ingenio
de febre ethica loquendo commendat Galenus
aque frigidę usum in ethicis febribus. Sed ta-
men non de ingenio capit. v. monet ne eis qui
extenuati nimium sunt, modicum sanguinis ha-
beat, frigidissima offeratur aqua, quoniam inue-
nit membra solida carne nuda eas offendit, et vir-
tutem deicit. ideo ait quod ethicis nec frigidissi-
ma aqua nec sincera tribuatur. Et Auenenna prima
quarta commendat, ut aqua que non nimium frigi-
da sit detur ethicis, pferit si debiles nimium
sunt, et apostemata habeant. Sed tamē ait quod ali-
quando tantum timemus membrorum arfactio-
nem, quod aquam frigidam ethicis coacte damus,

etiam licet sciamus apostema aliquod, aut hu-
morum crudum augeri. Etiam febribus om-
nibus collicantibus commendat Galenus. iij. regi-
minis acutorum commento. xxxv. aquam frigidam
tanquam vtilissimam collicantibus febribus, contra-
rissimam vero slegmonibus omnibus. et Avice-
na prima quarta tractatu. iij. cap. ix. ait, febribus
omnibus apostematum frigidissimam aquam in-
terdictam esse, et Galenus affirmat crispile ex-
terius frigidissima conuenire auxilia, ut lactuca
porulacum, et semper vinam. interius vero in li-
bro de Tabecis assumere vetat, de sinocha ia di-
xi quid Galenus senserit non de ingenio, et de
febribus ad Blauconem de causonide, eodem ad
Blauconem primo affirmat certissime causoni-
dem aqua extingui frigida. et iij. regiminis acu-
torum commento. xi. facit se dedisse potum fri-
gidę aque exuberantem causonidi, et quod ne-
mo defecit. De tertiana continua monet Rasis
in diuisionibus, ut plurima detur aqua, et in cre-
pat medicos qui hoc prohibent, et ait, quod si si-
bi fides detur, plures egros cognouit medicorum
impertina defecisse, quibus aquam frigidam ad-
hibuit non coeferunt, quā alios quos coeferunt.
concludit ut eis, quantum velint detur, immo ut
frigus frigidum humidum si eos exoptauerint, eis
concedantur, et in parorismo cuiusq; cholericę
febris monet habebas. iij. practicę cap. xi. ut in
accessione febris aqua frigida detur. Solum cre-
go medici concordēs sunt, ut aqua frigida ne-
gatur eis, qui frigidos et grossos humores ha-
bent, et apostema intrinsecum, languidos ner-
uos, stomachum debilem etc. hijs regulis habi-
tis quas denovo resumere volui dico ad mentem
Auerrois, quod licet aqua frigida natura sua ar-
dentissimis conueniat febribus, tamen acciden-
tali causa nonnunquam non conuenit, scilicet quā-
do tam vehemens incendium est, ut in causonide
quo facile aqua calefieri poterit, tunc plus aqua
angurię conuenit, quibus discretis paucis respo-
deo. Dico quod ut febris pestifera acuta nimium acu-
ta et maxime acuta reperiatur potest, sic credere ac-
tissime febri causonidi si pestifera sit plus aquam
cucurbitę furno in pastillo cocte conuenire. quā
frigidissimam aquam, et cum pestifera febris ni-
mum acuta fuerit, sirupum cucurbitę plus con-
uenire, et cum acuta fuerit. si tunc forsitan aqua frigi-
da commodissima erit. Sed quāquā hec ratione
aliqua certa fundamentum habent, ut dixi, cre-
derem frigidissimam aquam nimia quantitate ex-
hibitam causonidi pestifero tantum febrem ca-
lorem extingueret, quod ab eo non calescit. et quā-
tum in me est dicerem utrumq; auxilium como-
dissimum esse, scilicet et frigidę aque exuperantem
potum, et succum angurię aut cucurbitę. Frigi-
dissima aqua conuenit quia citissime sine actua-
tione succurrit, succus cucurbitę conuenit, quia

Liber primus.

a multitudine forme agit et nimium febrilem calorem destruere potest, et sanguinem etiam generat frigidum.

Caput. vii. De usu vini.

Et vino oppositum censendum est et, quod de aqua differat, nam ut aqua frigida indicatione sumpta a febre omnibus febribus conuenit, sed ad sunt nonnumquam indicationes que a causa morbi, virtute, complexionem, etate, regione, et tempore sumuntur, que eius usum prohibent. Sic oppositum de vino contingit, nam vinum natura sua, et indicatione a febre sumpta nullis conuenit febribus, sed ad sunt indicationes alie que medicos illud concedendum cogunt, scilicet vinum omnibus hijs comeditantibus nonnumquam febribus utile est, aut ut virtutem debilem roborat. Et sic Auicenna prima quartam concedit vinum plurimum comitatio nis ephumcre ex agustia et ex tristitia, ut animam hilarem faciat. Conceditur etiam secundo vinum febribus ad prouocandum, siue conciliandum somnum, et sic Galenus libro primo de febribus ad Blauconem cap. v. concedit album vinum tenue, dum modo capitis non ad sit dolor, aut tempus salus, eis febrientibus in quibus dormire non possunt egrotantes, et Auicenna concedit febri ephumcre ex vigilia vini, propterea quod effumat ad caput et somnum inducit. Tercio vinum conuenit febribus cum maxime in frigidare et humectare vellimus, et sic auicenna Galeno libro de Tabe, concedit vinum et hic debile plurimum comitatum, ut aquam penetrare faciat, dum modo febris vehemens non sit, cum quo concordat Rasis. x. Almansoris, qui et hic vinum concedit subtile album, cuius sapor a sapore vini vincatur. Et si quis dixerit Aristoteles affirmat dilu tum vini plus inebriare posse quam merum, propterea quod aqua vinum euaporare facit et longius penetrare, doctores isti hic affirmant, vinum aquam penetrare nunquam facere, dico vinum modice aque adiunctum plus inebriare, quia vinum aquam in vaporem vertere potest, et de hoc loquutus est Aristoteles, quando vero vinum plurimum adiungitur aque, tunc vinum aquam penetrare facit, quia humiditatem eius et frigiditatem reprimunt, que penetratione fieri prohibebat, et de hoc loquuntur auctores nostri. Quarto vinum conceditur febribus ut humores grossos digerant, et ad coctionem parat, ideo tertio praecepte Ibalabas commendat vinum quartanę post digestionem. Et Almansoris decimo libro capite. viij. ait, ante quadragesimam diem vinum quartanarijs concedi posse, et Galenus in de febribus ad Blauconem concedit vinum ante accessionem febrilis febribus. Quinto conceditur vinum ut sudorem euocet, et sic Auicenna in fine tertiae

ne post digestionem concedit vinum album subtile, ut sudare faciat, cui conuenit Galenus primo de febribus ad Blauconem distinctione quarta cap. ij. Sexto conceditur vinum in febribus ad deponenda corporis excrementa, et sic Galenus xj. de ingenio cap. ix. concedit vinum febribus putridis tribus animaduertis conditionibus, scilicet ut febris vehemens non sit, ut virtus pariter debilis sit, ut materia protinus digesta sit, omni alio casu, scilicet in febre cum apostemate et cum febris vehemens est, et virtus fortis et humor in digestus, vinum febribus non conuenit.

Rubrica prima, inquitur cur incolentes montana alta, et loca frigida vinum non obest cum in febres cadunt.

Sed non in merito dubitandum est inquitur dumue, quam ob causam in colentes montana alta, et loca frigida, cum in febres cadunt, eo meracius vinum bibunt et potentius, quo vehemencia febre corpiuntur, et licet crederem aliquibus occasionem mortis esse, plurimi tamen sunt quibus vinum non modo non obest, immo citissime eo epoto a febribus liberantur. Et nostra in Hispania sunt homines qui montana loca inhabitant, quibus vinum usque in facietatem bibere in usu est sine ulla aque admixtione, cum in quascunque febres cadunt, etiam licet pleuresi molestentur, et hoc Auicenna Hispanum non latuit, qui conatur huius rei causam reddere, ait enim homines istos magnam virium potentiam prae se ferre exuberantemque calorem possidere, ob plurimas causas. Primo quia aer in montanis simplicior et purior est, quem ventum undiqueque flantes emundant, quo fit ut aerem mundum insipient, qui eorum humores nec turbat, nec mēbra vaporibus malis implet, cuius causa contingit eis id quod flammę ignis accedit, nam ut flammę que exustatur, quia minus ad mixta fumo est, optime lucet, sic eorum calor, qui aere puro et subtili ab eius fumis emundatur, commodius vitę fauet, et actiones vitales agit. Secundo quia isti alimentis siccis optimis digestis vescuntur, quippe et plantę et ipsorum fructus et semina que montanis nascuntur, et animalia que in montanis herbam pascunt, temperatiora sunt, cuius causa minus isti replentur quam illi, qui loca ima et valles incolunt. Tercio quia exercitio dediti sunt, quod exercitium (ut superius meminimus) dissoluit pinguedinem sanuati incommodam, carnes anget, excrementa corporis deponit. Potest addi quarta causa, si cam sapientes concedere velint, scilicet montana proximiora celestibus esse, eorumque in fluentijs, aut saltem non sic vaporosa qui a terra et aqua procedunt ea inficiunt. His habens usum Auicenna fuit tantum homines istos calore prestare, ut cum ei alius calor additur, etiam licet igneus sit, non modo calor ille additus ea

lorem naturalem destrucere non valet, immo eū fortiorcm reddet, nam vt maior flāma consumit minorem et validior sit p̄sentia minoris flāmę, sic calor naturalis istis maior flāma est, quę valet quicquid extraneum calorem destrucere, quippe calor iste additus caloris naturalis potentiam intēdit, et eius naturalitatem destrucere non valet. nec ratio hęc p̄ter intentionem Aristoteles est, qui inquit p̄tula. xxvij. problematum, quā ob causam fortes animo vinū summo opere optant. Respondet istis circa cor magnū spiritus et caloris copiam in eis, cuius causa robore p̄stant, et cum spiritus vino maxime recreantur, et aqua tepescant, vinum optant, vt spiritus dissoluti continue gignantur, aquam odio habent, quia eorum robori aduersatur, spiritus recipiendū. Et aut qđ vinum sola sua actuali frigiditate calorem excessiū recipere potest, et siū satisfaccere, sua vero caliditate et humiditate potenciali calorem spiritumq; augct, ergo nimis si in colentibus montana, qui fortes animo esse solent, id profit, quod summo opere optant. Contrarium accidit eis qui loca ima colunt, nā cum istis non tanta caloris potentia insit, si quā a febre corripiantur vinum eis offeratur, calor potius et temperantiam destruit, vt maior flamma consumit minorem, et licet in eis intentionem addat, eius naturalitatem perdit, cuius causa plus calor inimicus corpori redditur, in colentibus autem montana calor occasione vini intēditur, qui cum naturam nō perdat, plus valet egritudinem destrucere, quam si vinum cribitum non esset, ideo mirantur medici qui hęc non legerunt, et increpant incolentes montana alta, et vsum vini derectantur, et tamen non prout absq; ratione vinum eis nōnūquam saluus causa est. Sed quamquam hoc asserui, nollem vt mihi crimen imponatur, quod errandi causa sim, et qđ de cetero qui incolunt loca frigida alta possint cum in febres cadūt, vino repleri. ego quidem quātum in me est, nec approbo, nec reprobo, nec circa hoc suffragium habere volo, sed adduci hęc propterea vt nō erant ibi Hispani, Germanos nonnullasq; alias nationes, quibus vinum in vū est, dum febribus molestantur, prout contra rationem agere. Et nos solum Hispanos ratione viuere, immo in Hispania apud regionem Tarraconensem in vū est sepe vinum febricitantibus offerre, ob eorum fortan virtutem dissolutioni aptam, propter tenuia cythraq; alimenta quibus vescuntur, quippe temperatam agunt vitam et carnibus non recipiuntur, cuius causa sepe cum a febribus corripimur et ibi ci sunt, propterea quod eorum humores et mēbra p̄t erigua soliditate facile liquefunt, quod fit vt cum febribus laborant virtutis cōfortatio ne egent, et plurimis alimentis viuunt (saltem

cis quę nimium nutriunt, vt aqua carnis, opozū vitellus et vino) quam cum solum p̄terit cū onosam vitam non agūt, sed cibo parūt et exercicio nimiam operam dant, cum solum sunt. Et fortan ob celestes affluencias p̄t illa debiles quę non tantum terram fecundant, vt regione nostra, cuius causa est, quę terra germinat, ad allicindas humanas vires non tantum potentiam habent, forsanq; id cēndum in Italia est, neq; hoc p̄ter Hippocratis intentionem fuit, qui libro suo de regimine acuto tam istū vinū vsum cōmendat febribus nōnullis, p̄teritum autem Galeno si vinum debile albuū, et aquosum sit, cuius seriem, quia non nihil minus adducere possum, sub silentio dimittit. Sed quāquam ea quę ad mentem Auerrois dixi, vera esse possint, nō prout satisfaccunt, quoniam eadem regione prout nōnullis qui in febrem cadunt, vinum non nocet immo proficiū est, nōnullis vero ob est, ideo alit satisfaccio. Tres causas philosophi esse affirmāt ad quas vari mores, et acies humani referuntur, scilicet ad naturalem causam, ad celestem causam, ad affuetudinem. Exemplum de primo, cholera homines ad exercitium, vigiliam, iram et. Slegma ad mansuetudinem, quietem, somnum, pietatem et. sanguis ad hilaritatem, in continentiam, cū melancolia ad odiū et malos affectus prout redunt. Exemplum de secundo, sunt nonnulli felices quibus celestia fauent, infelices vero quibus celestia aduersantur. Exemplum de tertio, omnes qui religiosam vitam agunt honestatem, pietatem, mansuetudinem p̄t se ferunt religionis consuetudine, non enim omnes slegmatici sunt, omnes etiam qui militarem artem insequuntur audaces, iracundi, impij et crudelēs sunt, dum tēpus in fiat, cholera tamen omnes nō sunt. Inter has tres causas consuetudo vehemensior est, p̄t etiam enim et celesti causę et terrene, patet hoc, nam consuetudo religionis Christianę fideles, honestos, pios, misericordes, abstinentes, continentes, probosq; cuiusq; conditionis sint reddit, et consuetudo prout maledicę roborene Abacometia legis homines incontinentes, bestiales, et contra naturam mores p̄ferentes reddit. ideo Aristoteles extollendo in problematibus quā tam vni consuetudo habeat, ait licet cōmodius calor piscium acre quam aqua temperari debui set, et cōmodius calor excessiū animi alim aqua quam acre rep̄m debui set, tamen quia p̄tēs affuet aqua, et animalia affuet aere sunt, et illi acre moriuntur, et ista opp̄ta aqua deficiunt. Hys habus dico possimam causam esse quā nōnullis regionem vnam incolentibus vinum non nocet, cum a febribus corripuntur, nōnullis vero prout incolentibus regionem vinū obest, consuetudine esse, quia illis a teneris cū

Liber primus.

stigio cū in lucem exennt vinū vsq; in facietate bibere in vsu est, istis vero nō nisi iam gradentis, quo tempore diluto vino et parcissimo vtuntur, cuius causa prīmū cū in febrem cadūt a vino tanquam a re simili non offenduntur, immo forsā membra re eis assucta roborantur. Secūdi vero a vino offenduntur opposita causa.

¶ His habitis dico cū Rasi, et ceteris omnibus qui ei conueniunt, cuiusq; pestifera febris vinū conuenire, quoniam licet indicatione sumpta a febre, aut a causa febris, aut accidentibus vinū oblit, indicatione sumpta a virtute, quam presuimus in hac febre sepe deiectionem esse, vinū conuenit, ea conditione qua Galenus iubet vinum propinandum esse egriis et sanis tertio regiminis acutorum. nam aut qd in sanis sapor vini, aque saporem vincat, in egriis vero sapor aque vini saporem vincere debet. et Rasis in Almanfore iubet, vt quinquies quantitas aque vini quantitatē excedat. non qd ipse velit semper hoc faciendum esse (nam tam varia est vinozū natura,

vt nōnulla vina sint, quibus si tantundem aque adiungatur, diluta nimium fiunt, et nōnulla sunt quibus in sexcuplo aqua addi potest.) sed intentio Rasis est, vt tanta aque quantitas vino adiungatur, vt fere sapor vini non imminuat. Et si hoc caute fieri debeat, cautius apud Hispanos commendandum erit, qui a vino quacūq; febre cauent, et ab eo non modice offenduntur si id aliquando biberint. Concludo circa aque et vini vinum hoc mente tenendum, aqua exigua quantitate non offeratur, quoniam in caloris potentiam addet, et choleram rugas stomachi intrare facit, et in choleram vertitur, sed si nimia quantitate offeratur extinguit febrem, et veneni potentiam. vinum vero exigua nimium quantitate plurime aque admixtum conuenit, vt plus aqua in frigidare possit, et vt spiritus vino roborentur. et non nego quin Hispanus aliquis tam vehemēti pestifera febre offendi potest, cuius caput vino leditur, quod ei vinum protinus non conueniat.

De febre pestilentiali.

Fol. lxxij.

Tractatus decim⁹:

Caput primum, inquit an prima
intitio circa causam, quā
circa morbum, aut
econuerso ha-
benda sit.

De prima in-

tentione, scilicet de dicta
quantū fuit, quattuor
intentiones manēt de quib⁹
agendum est, scilicet
causam abscindere, febrem
destruere, membra p̄ci-
pua roborare, accidētia
corrigere. Et comodissime medici circa febris
pestiferę curā sine errore, intentiones omnes ad
implere possunt, quero quę harum intentionum
prior esse debeat, scilicet an cōueniat, primo cau-
sam amouere, quam febrem destruere, an vice
uersā, et an cōueniat tertio membra roborare, et
vltimo accidētia corrigere. Et primo auctore
Galeno tertio Regni, qui malam complexionē
futuram fieri, sicutem et factam a medico aduer-
tendam esse dixit, et cum mala complexio sicutis
ex futura fieri et facta constet, iubet qd cum me-
dicus curare intenderit malam complexionē
sicutem, quę necessario dependētia speciali a
causa aliqua pender, vt prius amoueamus cau-
sam, quę malam complexionem futurā fieri cau-
sare potest, quam malam complexionem factā
destruam, et quia artificio Galeni hoc dixi, cla-
rius hoc exprimere volo, ait Galenus vt qua-
cunq; materiali febre quę a causa pender, prius
et antecedentem et coniunctam causam abscinda-
mus, quam febrem destruere velimus. cum quo
Auenenna cōuenit prima et secunda. Ratio enī
hoc suadet, quoniam regulari cura eo modo,
quo febris exoritur destruēda est, quia ortum a
causa habet, et causa prior febre est, tempore aut
saltem natura, ergo prius causa destruēda est
quam febris. nam si febris destruitur priusquā
causa destructa sit, duo incōmoda sūt, alterū in-
frigidantibus, causę digestionem prohibere, al-
terum vero inane laborare. quid enim prodest
flamē a fonte prodies conari destruere, si fons
a quo emanat et semper scaturit. Et aliud in-
cōmodum accedit, et est, quod cum membra hu-
moribus plena sint, si ea in frigidemus, coarctā-
tur humores, et cum prohibita trāsspiratio, et hu-
morū coarctatio putredinis causa esse soleat, in-
frigidare ante euacuationem incōmodum est,
quia in putredinem humorum addit. igitur hac
ratione primum qd ad medicum perinet circa

febris pestiferę curā est, causam amouere, id est
in principio et digerere et euacuare, postremove-
re febrem extinguere, id est epumata frigida ca-
pi, cordi, epau, renibus, testibus, et toti corpori
adhibere. Et quod hoc faciendū sit auctore Hyp-
pocrate patet, qui ait digesta medicari nisi sint
furiosa, quoniam si humores furiosi sunt, ante om-
ne auxilium eos a corpore deponere licet. Sed
in pestifera febre humores furiosi sunt veneni
causa, ergo ante omne auxilium humorum eu-
acuatio faciēda est, quippe humores furiosi apud
medicos multifariam censentur, aliqui furiosi
sunt proprie ob nimiam caliditatem et agilitatē,
aliqui furiosi sunt occasione veneni, aliqui ob
nimiam quantitatem, aliqui occasione loci, vt in
liquantia et apoplexia, aliqui occasione accide-
tis, vt colica, quę crudeli cruciando dolore inte-
rimit. In contrarium doctores suadent agendū
esse, aut saltem cōmendant in principio pestiferę
febris eis quę infrigidant, et virtutem roborant
vitendū esse, vt patet de Rasis et Auenenna men-
te et ceterorum, qui eis cōueniunt. Item Aue-
nenna prima quarti, ait, quandoq; febrem tāte ve-
hementiā esse et acuitatē, vt non liceat medico
prius causam abscindere, immo cōuenit vltima
vni infrigidatione, quousq; virtus roboretur, et
tranquillū repumendo calorem non abire Aue-
nenna dixit, et scias quod febris quandoq; est tan-
te vehemētiā et acuitatē. Per vehemētiā
intellexit febrem illam, quę licet calore remissa
sit, vehemētiā malitia offendit, et per acuitatem
intellexit febrem illam, quę intensiōe sua ma-
nifesta qualitate humum offendit. Est ergo eius
intitio, vt in tertiana continuā et caisson, et pe-
stifera febre, aliquando regimine causę vni non
occeat, id est cōuenit in tertiana continuā et cais-
son febrem extinguere aut reprimere, antequam
euacuatio fiat, ne febris membra vriet, et virtutē
perdat. cōuenit etiam in vehemēti pestifera fe-
bre febrem reprimere, antequam euacuatio fiat,
etiam licet febris remissa sit, propterea quod pro-
puctas mala sine calore non sic, cūssime et inten-
se agit, karabe enim hyeme cum algore congeri-
tur, palcas non attrahit, et reubarbarum cum ab-
stomacho non vincitur, vt eius complexio ca-
lida acuetur, choleram non attrahit. Liqueat er-
go ex dictis prima auxilia, quibus subuenien-
dum est pestiferę febre, in hoc consistere, vt fe-
bris reprimatur et virtus roboretur, sed vt hec
clariora fiant, adducam prima fronte contro-
uersiam quādam inter Auenennam et Hypypo-
cratem.

Caput secundum, De quadam con-
trouersia, prima fronte inter
Auenennam et Hyp-
pocratem.

Liber primus.

Hippocrates iubet materiam furiosam in principio deponendam esse nulla habita digestionem, cui etiam Auienna conuenit prima quarti loco ubi supra. Iubet enim febrem vehementem et intensam prius repumendam esse quam euacuatio fiat, ergo dissident. patet, nulla alia ratione materia furiosa, aut venenosa est, nisi quia febrem furiosam, et venenosam efficit, ergo si materiam furiosam prius euacuare oportet quam febrem extinguere, et febrem furiosam oportet prius repumere, quam materiam deponere, contradictio in adiecto est. ad hoc facile respondendum est. Dico Auiennam et Hippocratem in hoc conuenire, quod in materia furiosa cuius febris furiosa est, simul hec duo agenda sunt, scilicet humorē euacuare et febrem repumere, nisi forsitan tantum mala complexio calida virtutē deiciat quod euacuatio nem sustinere non possit. Tunc primo calor repumendus est, ut virtus roboretur. Sed Galenus, ut de ingenio docet nos, quæ faciendæ sint circa causam et morbum, ait enim tria aduertenda esse, causam, morbum, et accidens. Tunc dicit regulam curam prius causam amouendam esse quam febrem extinguatur, sed si febris vehemens sit tria medicus agere poterit, primum incoeniens est, secundum non adeo, tertio vero optimū, primum est extinguere febrem neglecta causa, et tuader quod hoc non fiat, quoniam ait ipse interim simul febrem et hominem, secundum est causam confestim deponere neglecta febre, et hoc licet non adeo ut primum oblit, inconueniens tamen aliud quod est, tertium est causam deponere et febrem etiam extinguere, et hoc proficuum esse censet, et imperat ut hoc fiat. postremo prebet regulam hanc. Inspeciendū est an virtus plus possit semina causæ quam morbi sustinere, et tunc morbo maxime subueniendum est, an possit plus virtus sustinere semina morbi quā causæ, et tunc causæ potius subueniendum est. Demū in quacumque febre vehementi propter qualitatem primarum excessum, aut propter malam proprietatem et venenū, prima die intentandum est, et humorem deponere, et febrem repumere. hoc pacto si farinam offerri non ita cito possit, aut si obotomia fieri, interea epistumata cordi, epati aut saltem potiones, quæ virtutem habeant febrem coercendi, et virtutem roborandi, offerantur, et vice versa. Solū vnum aduertendum est, ut interea dum farinam agitur, ab alijs auxilijs caveamus, ne eius actioni impedimenta sint, nisi forsitan virtutis defectu, siue copis et febris vehemens medicum cogant offerre aliquid quod alteret, et roboret.

Capitulum iij. Inquit an euacuatio in principio principiante conueniat.

His ergo habitis circa euacuatiōnem breuissima duo inquirenda sunt. Alterū an euacuatio in principio principiante conueniat, et ad hoc respondeo. Hippocratem cōmēdasse tribus locis in principio faciendam euacuatiōnem esse in furiosa materia, et non in augmento. Primo aphorismo illo digesta medicari neque in principijs nisi sint furiosa, ergo si furiosa sint, in principio opōni debēt. Secundo aphorismo illo in peracutis passionibus raro, et non nisi in principijs farinarijs uti. Tertio aphorismo illo in peracutis passionibus, si quid videtur mouere in principio, moue. Hys tribus locis iubet Hippocrates furiosam materiam (quæcumque sit) in principio deponendam esse, et doctores qui aphorismos illos legunt, affirmant tres casus esse quibus in principio euacuatio plusquā in augmento conuenit. Primus est quando humor natura sua digestus est, ut sanguis (sanguis enim auctore Auienna non est de genere eius in quo spectatur digestio.) Secundus est quando materia cōmunis est, ut illa quæ in febribus ob debilitatem stomachi, vicerum, epans et venarum acrescit, quam Auienna iussit in principio euacuandam esse, de curatiōne febrium putidarum in generali vomitu, cristeli, ludore, et eis quæ vrinare faciunt. Tertius casus est quando materia furiosa proprie, aut ratione multitudinis, aut veneni, aut loci, aut accidens est. In hys casibus præsertim in hoc postremo de quo agitur, tunc euacuatio cōmodior fiet, cū virtus minus debilis est, sed in principio virtus non sic deicitur, et etiam si ut citius fieri poterit euacuatio fiat, prohibebitur ne humor ille alios humores inficiat, aut membra offendar, aut virtutem destruat, quo fit ut prima visitatione, prima die, prima hora medicus aduertere debet, quæ euacuatio conueniat, et confestim eam perpetrare debet.

Rubrica prima, docet an conueniat minoratiua euacuatio, an eradicatiua. Secundum quod erat querendum est, an euacuatio eradicatiua an minoratiua in principio huius febris esse debeat. Eueniunt doctores omnes prædictos aphorismos legendo in materia proprie furiosa, et furiosa occasione veneni, et furiosa ratione membri, eradicatiuam cōferre euacuatiōnem. In ea tamē quæ occasione multitudinis furiosa est minoratiuam, ratio prima est, quia quæcumque veneni pars vitæ inimicatur, et quæcumque furiosa materia ratione qualitatis vitæ aduersatur, et quæcumque humor in squina difficultati mortem efficere poterit, ergo in hys casibus eradicatiua conuenit euacuatio. Ratio secundi est, quia humor qui multitudine sua offendit, paucitate sua offensionem non facit, et

go sufficit multitudinem minuire. Solum vnū aduertendum est, scilicet an in hac febre virtus eradicatiua euacuationem consentiat, quoniam tanta est veneni potentia, & virtutem deiectionis, ea offensione qua grandem euacuationem, in qua spiritus maxime dissoluitur, sufficere non possit. ideo talis euacuatio sit, qualis virtutis potentia extat. Tutius nostris temporibus est, nec pronus excessiva euacuatione, nec protinus minoratiua vti. Et propterea Auenenna vocat euacuationem que hijs febribus conuenit, exsiccationem.

Caput. iij. de quibusdam regulis circa flobotomiam, & pharmaci vsum.

Aeterum quia superiori in loco cum de cura apostematis venci- ci egi, longissime differui de euacuatione que flobotomia, et de euacuatione que pharmaco fit, et de regulis omnibus obseruandis in cuiusque euacuationis vtu, et de autorum controuersia circa euacuationes fortes, aut debiles, que huic egritudini conuenire possunt, et de omnibus alijs que ad hoc negotium pertinent. Solū duo in hac parte cōmēdatione digna existimo. Primum quo ad flobotomiam vsum, et est qd in febre pestilentiā cum apostemate semper cōuenit flobotomia, ratione euacuationis, aut occasio- ne apostematis ratione diuersionis, in febre tamen sine apostemate, licet ratione euacuationis flobotomia sepe conueniat, propterea quod hu- mores cordis in hac febre inficiuntur, et illi san- guines sunt, et propterea quod aer veneficus pl^{us} sanguini simulatur quā ceteris humoribus, cuius causa quia ei plus conuenit plus cum inficit, et etiam flobotomia sepius conuenit quia (auto- re Rasi. iij. continētis) flobotomia etiam licet san- guinea repletio non ad sit, nonnunquā conducit, quia vapores putridos qui cor circumstant, idq; angustia afficiunt, et excessiuo calore aperta ve- na expirant, et hec flobotomia refrigeratiua vo- cari solet, que modica quantitate faciēda est. hijs tamen non obstantibus aliquando (licet raro) contingere poterit, vt flobotomia necessaria non sit, sed solum pharmacia, scilicet quando hu- mores a natura sanguinis nimium discedunt, et virtus debilis nimium est, et etas non consentit, et cum apostema non ad sit, cuius causa ratione diuertendi venenum a corde, ea parte qua vene- num in apostema diuertitur, flobotomia diuer- sua conuenit, possibile est febrem aliquam pesti- feram esse, que flobotomia non egeat. Etiam vl- timo aduertendum est in flobotomia que febrī pestilentiē cōducit, id quod Auenenna de cura pas- sionum cordis cōmēdat, scilicet vt si repletio cordis humorosa sit, basilica dextera rumpatur, et si vaporosa sit, sinistra, et cum febris hec pro-

pius passio cordis est, quā quecumq; alia, egeat regule obseruandę sunt circa flobotomiam, que in passionibus cordis obseruantur, si plures flo- botomię conueniant quo modo quo ordine, iam id differui loco superiori.

Secundum aduertendum circa humorum euacuationem est, scilicet discrimē vnū hoc mente habere inter febrem cum apostemate, et febrem sine apostemate, in febre cum apostemate medi- cine fortes plus conuenire possunt, quam in fe- bre sine apostemate, vt diuersionem quam natu- ra intentauit facere, medicus forti complicat euacuatione, in febre tamē sine apostemate, non sic cogimur pharmaci forte exhibere, saltem in quar- to gradu euacuationis, et tā latissime de hoc in su- perioribus egi, qd non intēdo de nouo id repetere.

Caput. v. Tractat de alteratione, et membrorum confortatione.

Elia dixi tres intentiones a princi- pio egritudinis simul tentari pos- se, et simul conuenire, scilicet cau- sam abscondere, febrem reprimere, et virtutes membrorum roborare, et dixi de euacuatione, nunc agendum est de alteratione, et membrorum cōfor- tatione, que ab initio vsq; in egritudinis finem fi- eri debet. Licet due intentiones varię in alijs egritudinibus, aliquando esse solcant, scilicet in- tentio alterandi, et membrorum confortandi, in hac tamen febre vna eadem intentione, et inten- dimus circa alterationem, et membrorum cōfor- tationē, scilicet medicinas frigidas et siccās aro- maticas eligendo, que vtrāq; complent inten- tionem. Etiam possumus addere tertiam scilicet quod possumus humorem digerere, eiusq; reprimere putredinem, et euacuationi aptum facere, et ego in presenti auxilia aliqua adducam et inte- rius assumpta et extra apposita, que has tres in- cludant intentiones.

Sed quia pononibus que huic febrī condu- cunt, vt alterent, et confortent, et aliquāmlum hu- mores digerāt, oportet addere sirupos aliquos vniuersos humoris familiares, panis enarrabo q̄ res sint, que vnūquemq; humorem digerere so- lent, et quia plures euenit humores qui febrem pestiferam faciunt cholericos quam alios esse, plus hoc exprimam de digestiuis cholerę, pre- sertim cum in tractatu de cura apostematis, de medicinis digestiuis nihil dixi.

Caput. vi. De medicinis digesti- uis peculiaribus vniuersis cholerę.

Ecculares medicinę, que chole- re aduerfantur, et eam digerunt, quadrisaria cōtāt, aut sunt aque, aut succi, aut uilep, aut sirupi, et apozimata aqua lactuce, emul- sio seminum frigidorum. Exem-

Liber primus.

plum de aquis, aqua cucurbitæ, angurie, citruli, cucumeris, endiuie, cicoreæ, rostri porcini, acetose, violarum, nenupharis, mirtilorum, rosarum, portulacæ, et ordei, iunbarum, pumorum etc. Exemplum de succis, succus accidi citri, limonum, cecularum acrimum, acetum, succus rosarum, agrestis, citranguli, cucurbitæ, angurie, pomorum acetosorum, mali granati accidi, portulacæ, endiuie, et cicoreæ, acetosæ, rostri porcini etc. Exemplum de iulep, iulep rosarum, iulep violarum, iulep nenupharis, et quodcumque iulep, quod sepe a medicis componitur. Exemplum de sirupis, sirupus acetosus citri, acetosus limonum, sirupus agrestis, sirupus de pomis acetosis, orizacara, sirupus rosarum, sirupus nenupharis, sirupus acetosus, sirupus violarum, sirupus de papauere, sirupus endiuie, sirupus cicoreæ etc. Omnes istæ medicinæ offerri possunt nam aquas exiguas facaro addito offerimus eis, qui sirupos, iulep, aut succos sumere non possunt, aut cum mitissima egritudo est. Succos aquas admixtos damus eis, qui sirupos, et iulep renuunt, et quibus humores subiles nimium sunt, ut scilicet damus aliquando succum limonum, aut citri aqua ordei, endiuie, aut cicoreæ, aut nenupharis modico addito facaro, aut vinum mali granati accidi, aut agrestem harum aliquibus aquis adiunctis facaro modico. Ab hoc excipitur casus unus in quo succum offerimus, ut grande incendium reprimamus, nam (autore Zuerro) canfendi, et tertianæ continuæ mirum in modum subuenit, succus cucurbitæ, aut angurie Sarracenicæ furno pastilo fractus (ut dixi.) Et ego sepe vix sum auxilio hoc, quod miraculo quasi quodam egrum a vehementi incendio liberare videtur, et cholera digerere, imo non modo eam digerit, sed oppositam facit acquirere naturam. iulep damus cum nimium medicinam profunda membra intrare volumus, et eis qui medicinas aborent. Si sirupos damus ubi magna necessitas est humorum digerendi, et eger eos vitro sumere vult. Et quia superius de speciebus cholere dixi quantum sat fuit, omisissis eis que loco illo manifestata sunt. Unum hoc aduertendum censeo in hac parte quod medicos dirigat, aut dirigere poterit in visum convenientem omnium harum medicinarum, in vnaquaque cholera, et admonco ut iuuenes aduertant hoc, cholere præter naturam sunt, cholera naturalis putrefacta, cholera adusta, cholera citrina, cholera vitellina, et cholera per adustionem genita minoris famæ quæ duplex est, et cholera præsina, et cholera eruginosa. Inter alias choleras aliquæ sunt, quæ excessivum calorem excessiuamque siccitatem possident, ut cholera naturalis putrefacta, et cholera adusta, et minoris famæ, aliquæ sunt quæ plus caliditate, quam siccitate excedunt, ut citrina vitellina, eruginosa, præsina, quæ duæ vitelline, licet sicce sint, et vitellina genitæ fuerunt. est vltius aduertendum inter has choleras aliquas grossitatem magnam habere, ut vitellinam, eruginosam et præsina, aliquas vero quæ grossitatem non excedunt, ut naturalis cholera putrefacta, et adusta, et citrina. Totidæ aduertentis in medicinis quæ cholera digerunt sunt, Sunt aliquæ quæ plus infrigidant quam humectant, ut sirupus de agrestis, et succus, sirupus limonum, et citri orizacara, iulep rosarum, sirupus rosarum, sirupus acetosus etc. Et sunt aliquæ quæ sic humectant, ut infrigidant, ut succus cucurbitæ, et sirupus eius, succus angurie, et eius sirupus, aqua violarum, sirupus violarum, aqua nenupharis, sirupus nenupharis, iulep violarum, aqua ordei etc. Et sunt aliquæ medicinæ quæ infrigidant, et aperiunt, ut sirupus acetosus, orizacara, et aqua endiuie, et sirupus eius, et sirupus de seminibus, et aqua seminum frigidorum, et aqua ordei etc. Iste habitus facile est aduertere inter has medicinas quæ cholera digerunt, quæ earum plus alijs oppositum aliquibus humoribus sint. Nam canfendi, et tertianæ continuæ, et tertianæ vere quæ egritudines, aut a cholera naturali putrefacta, aut adusta, aut minoris famæ contingere solent, quæ omnes cholere sic siccitate sicut caliditate excedunt, digestivæ medicinæ frigide et humide plus alijs conveniunt, ut succus cucurbitæ et sirupus, succus angurie et eius sirupus, iulep, et sirupus violarum, sirupus nenupharis, sirupus de papauere, aqua ordei etc. Et tertianæ note quæ plures a cholera citrina et vitellina innasci solet, quæ humores cum flegma subtili aut grosso admixti sunt, non sic siccitate sicut caliditate excedunt, causa cuius medicinæ plus frigide et sicce eis conveniunt. Et quia longum discrimen est inter cholera citrinam et vitellinam, dicam pariter de eis. Cholere citrinæ conveniunt sirupus acetosus acetosus citri, limonum, agrestis, orizacara, iulep rosarum, vitelline vero, quia grossum flegma admixtum cholere adest, conveniunt digestivæ medicinæ frigide, et sicce. Adiuugendum tamen eis est ea quæ incidunt, et flegma digerant, ut sirupo acetoso adiungat oximel, vel mel rosarum colatum, aut sirupus de bisanjijs convenit, aut sirupus acetosus de duabus radicibus, aut sirupus acetosus cum sirupo de calaminto etc. Cholere vero eruginosæ et præsine conveniunt inter has medicinas illæ quæ magnam virtutem possident, et etiam pestiferi humores cholericæ medicinis egent, quæ nimium infrigidant, et exsiccant, ut sirupus acetosus citri, limonum, acetosæ, agrestis etc. Unum hoc quod ad propositum meum peruncta adducere volo, scilicet quod etiam licet cholera quæ pestiferam efficit febrem naturalis, aut adusta sit, non sic comode medicinæ frigide, et humide ei offerri possunt, propterea quod superius

plum de aquis, aqua cucurbitæ, angurie, citruli, cucumeris, endiuie, cicoreæ, rostri porcini, acetose, violarum, nenupharis, mirtilorum, rosarum, portulacæ, et ordei, iunbarum, pumorum etc. Exemplum de succis, succus accidi citri, limonum, cecularum acrimum, acetum, succus rosarum, agrestis, citranguli, cucurbitæ, angurie, pomorum acetosorum, mali granati accidi, portulacæ, endiuie, et cicoreæ, acetosæ, rostri porcini etc. Exemplum de iulep, iulep rosarum, iulep violarum, iulep nenupharis, et quodcumque iulep, quod sepe a medicis componitur. Exemplum de sirupis, sirupus acetosus citri, acetosus limonum, sirupus agrestis, sirupus de pomis acetosis, orizacara, sirupus rosarum, sirupus nenupharis, sirupus acetosus, sirupus violarum, sirupus de papauere, sirupus endiuie, sirupus cicoreæ etc. Omnes istæ medicinæ offerri possunt nam aquas exiguas facaro addito offerimus eis, qui sirupos, iulep, aut succos sumere non possunt, aut cum mitissima egritudo est. Succos aquas admixtos damus eis, qui sirupos, et iulep renuunt, et quibus humores subiles nimium sunt, ut scilicet damus aliquando succum limonum, aut citri aqua ordei, endiuie, aut cicoreæ, aut nenupharis modico addito facaro, aut vinum mali granati accidi, aut agrestem harum aliquibus aquis adiunctis facaro modico. Ab hoc excipitur casus unus in quo succum offerimus, ut grande incendium reprimamus, nam (autore Zuerro) canfendi, et tertianæ continuæ mirum in modum subuenit, succus cucurbitæ, aut angurie Sarracenicæ furno pastilo fractus (ut dixi.) Et ego sepe vix sum auxilio hoc, quod miraculo quasi quodam egrum a vehementi incendio liberare videtur, et cholera digerere, imo non modo eam digerit, sed oppositam facit acquirere naturam. iulep damus cum nimium medicinam profunda membra intrare volumus, et eis qui medicinas aborent. Si sirupos damus ubi magna necessitas est humorum digerendi, et eger eos vitro sumere vult. Et quia superius de speciebus cholere dixi quantum sat fuit, omisissis eis que loco illo manifestata sunt. Unum hoc aduertendum censeo in hac parte quod medicos dirigat, aut dirigere poterit in visum convenientem omnium harum medicinarum, in vnaquaque cholera, et admonco ut iuuenes aduertant hoc, cholere præter naturam sunt, cholera naturalis putrefacta, cholera adusta, cholera citrina, cholera vitellina, et cholera per adustionem genita minoris famæ quæ duplex est, et cholera præsina, et cholera eruginosa. Inter alias choleras aliquæ sunt, quæ excessivum calorem excessiuamque siccitatem possident, ut cholera naturalis putrefacta, et cholera adusta, et minoris famæ, aliquæ sunt quæ plus caliditate, quam siccitate excedunt, ut citrina vitellina, eruginosa, præsina, quæ duæ vitelline, licet sicce sint, et vitellina genitæ fuerunt. est vltius aduertendum inter has choleras aliquas grossitatem magnam habere, ut vitellinam, eruginosam et præsina, aliquas vero quæ grossitatem non excedunt, ut naturalis cholera putrefacta, et adusta, et citrina. Totidæ aduertentis in medicinis quæ cholera digerunt sunt, Sunt aliquæ quæ plus infrigidant quam humectant, ut sirupus de agrestis, et succus, sirupus limonum, et citri orizacara, iulep rosarum, sirupus rosarum, sirupus acetosus etc. Et sunt aliquæ quæ sic humectant, ut infrigidant, ut succus cucurbitæ, et sirupus eius, succus angurie, et eius sirupus, aqua violarum, sirupus violarum, aqua nenupharis, sirupus nenupharis, iulep violarum, aqua ordei etc. Et sunt aliquæ medicinæ quæ infrigidant, et aperiunt, ut sirupus acetosus, orizacara, et aqua endiuie, et sirupus eius, et sirupus de seminibus, et aqua seminum frigidorum, et aqua ordei etc. Iste habitus facile est aduertere inter has medicinas quæ cholera digerunt, quæ earum plus alijs oppositum aliquibus humoribus sint. Nam canfendi, et tertianæ continuæ, et tertianæ vere quæ egritudines, aut a cholera naturali putrefacta, aut adusta, aut minoris famæ contingere solent, quæ omnes cholere sic siccitate sicut caliditate excedunt, digestivæ medicinæ frigide et humide plus alijs conveniunt, ut succus cucurbitæ et sirupus, succus angurie et eius sirupus, iulep, et sirupus violarum, sirupus nenupharis, sirupus de papauere, aqua ordei etc. Et tertianæ note quæ plures a cholera citrina et vitellina innasci solet, quæ humores cum flegma subtili aut grosso admixti sunt, non sic siccitate sicut caliditate excedunt, causa cuius medicinæ plus frigide et sicce eis conveniunt. Et quia longum discrimen est inter cholera citrinam et vitellinam, dicam pariter de eis. Cholere citrinæ conveniunt sirupus acetosus acetosus citri, limonum, agrestis, orizacara, iulep rosarum, vitelline vero, quia grossum flegma admixtum cholere adest, conveniunt digestivæ medicinæ frigide, et sicce. Adiuugendum tamen eis est ea quæ incidunt, et flegma digerant, ut sirupo acetoso adiungat oximel, vel mel rosarum colatum, aut sirupus de bisanjijs convenit, aut sirupus acetosus de duabus radicibus, aut sirupus acetosus cum sirupo de calaminto etc. Cholere vero eruginosæ et præsine conveniunt inter has medicinas illæ quæ magnam virtutem possident, et etiam pestiferi humores cholericæ medicinis egent, quæ nimium infrigidant, et exsiccant, ut sirupus acetosus citri, limonum, acetosæ, agrestis etc. Unum hoc quod ad propositum meum peruncta adducere volo, scilicet quod etiam licet cholera quæ pestiferam efficit febrem naturalis, aut adusta sit, non sic comode medicinæ frigide, et humide ei offerri possunt, propterea quod superius

De febre pestilentiali.

Fol. lxxv.

rius differri indicatione a causa pūcta sumpta,
ut repumat putredo, sicq̃ concūit medicīne.
¶ Rubrica pama de medicinis que ceteros
humores digerunt.

Medicinas que ceteros humores dige-
runt, in cōmuni adducam, ad paracula-
ria non descendam ratione asserita. Wi-
gerūt slegma oximel simplex, oximel composi-
tum, oximel squilūcum, sirupus acetosus sim-
plex, sirup⁹ acetosus compositus, sirupus de en-
patorio, de absinthio, de prassio, de hyssopo, de
calamento, sirupus de radicibus, de bilsanzus,
mel rosarum colatum, aqua mellis &c. Adedi-
cūq̃ que melancholiam digerunt sunt sirupus
de fumo terre maior & minor, sirupus de epithi-
mo, mel rosarum &c. Adedicūq̃ que sanguinem
emundant, que etiam melancholice conueniūt, si-
rupus borraginis, buglosse, lupulorum succus
et aqua lupulorum et lebleb idest corrigiole. &c.
¶ Adduxi medicinas omnes has ut si quando
medicus inleper aut sirupus pestifera febre offen-
sis dederit: aliquem ex sirupis istis, potionibus
quas offert adiungat: quem senserit conuenire
humori qui febrē facit. et quia sepius humores
cholericis sunt ut dixi bœcutan parcius aliorum
humorum diuisiones, et medicinarū que eis con-
ueniunt dimissi.

¶ Caput septimum de medicinis que alte-
rare, digerere, et confortare valent.

Cincadid quod promissi accedo et
medicinas aliquas adducam, que
(ut dixi) alterare, confortare, et dige-
rere valeant. Summe sirupum aceto-
sitatis citri, sirupū acetositas limo-
num, sirupum acetose, granatorum acidoꝝ suc-
cum. ana. ʒ. ij. aque acetose, aque rosarum. ana.
ʒ. iij. fiat inleper. aromatizetur sandalis citrimis,
pulvere ossis de corde cerui, spodio, rasura ebo-
ris, criguo musco addito, et hinc inleper ea quan-
titas sirupi adiungatur, que humori illi conue-
nit, iuxta regulas superius dictas, aut Recipe
aqua acetose, scabiose, rosarum, nenuparis, en-
dimie, buglosse. ana. ʒ. ij. succi acetose, succi li-
monum et citri. ana. ʒ. j. coquantur lento igne,
et interea dum coquantur, ligentur subali pāno
pulveris ossis de corde cerui. ʒ. j. rasurę eboris
et sandali muscatelini et spodi. ana. ʒ. ss. coralis
rubei et margaritarum. ana. ʒ. ss. been albi et ru-
bei. ana. ʒ. ss. musci. g. iij. prematur dignus et cū
saccaro fiat inleper secundū artem. Item sime suc-
ci acetose. ʒ. viij. succi borraginis, buglosse et po-
morum dulcium. ana. ʒ. iij. aque rosarum. ll. j.
aque acetose et scabiose. ana. ʒ. iij. succi limo-
ni et agreste. ana. ʒ. ij. saccari tabarset. ll. j. fiat
inleper, et inter ea dum coquitur, ligetur pāno pul-
veris diptami, tomentille, ossis de corde cerui,
sandalorum, coralis, et rasurę eboris. ana. ʒ. ss. mu-

sci. g. ij. ʒ. iij. Recipe succi melisse, borraginis, bu-
glosse acetose, endimie, pomorum dulcium. ana.
ʒ. ij. aque rosarum, acen, vini albi. ana. ʒ. j. ss.
acetosus citri, limonum et mali granatū aceto-
si. ana. ʒ. j. saccari albi. ll. j. fiat inleper. Item Re-
cipe succi buglosse, succi pomorum dulcium et aceto-
sorum qui per residuā depurati sunt. ana.
ʒ. ij. aque endimie, scabiose, buglosse, rosarum.
ana. ʒ. iij. succi citraguli et limonum et succi ace-
tose. ana. ʒ. ss. saccari albi. ll. j. et interea dum co-
quitur, ligentur pāno granorum alkermes. ʒ. j.
seminis citri. ʒ. ij. ossis de corde cerui et sandali
muscatelini. ana. ʒ. j. ambre. ʒ. j. musci. g. ij. lima-
turę auri. ʒ. ss. fiat inleper secundum artem. et ne-
quis miretur si nō memini de camphora et de tro-
sillis de camphora, quos tantū extollunt Basile
et Auicēna et ceteri qui eis conueniunt, ego tunc o
camphora ob horridum eius odorem, et cum qui
hac febre molestantur, apertum deiectionum ha-
beant, canēdum est ab ea p̄fectum cum exigua
quantitas eius ceteras omnes medicinas sapa-
re suo et odore vincat. Sunt tamen homines ali-
qui quibus medicie iste abominationi nō sunt,
quibus camphora addenda est omnibus siru-
pis qui eis offeruntur, quoniam et febrē reprē-
mit et cor roborat, et mirabilis medicina est. de-
num sirupus acetositas citri, limonū agreste,
acetose, oxizacare, et harum rerū succus, sirupus
buglosse, borraginis, pomorum dulcium, aqua ace-
se, buglosse, endimie, cicoreę, nenuparis, buglosse,
borraginis, papaueris nigri, bruci, scabiose et
omnibus hijs et similibus poterit medicus inleper
et sirupos facere, eos aromatizando, et q̃ adiu-
gendo sirupos alios, qui vnicuiq̃ humori con-
uenientes sunt.

¶ De auxilijs que extra apposita et febrē repri-
mūt et membra roborāt, si caput calore cōstnet, in
beryskalis i Almafōre epithima hoc fieri, idq̃ ca-
piti aponendum esse. Recipe aque rosarum, ad
de ei cāphora et sandalum, fac epithima, lina q̃
caput circa tempora et frontem, sed commodissī-
me distinam hoc de dolore capitis loquendo.

¶ Rubrica pama de medicinis q̃ cor et cōsti-
tuo calore affectū alterare et p̄fortare valēt.

Si cor magno offendatur calore, quia nō eo-
dem modo neq̃ hijs, neq̃ alijs febribus se-
pe male afficitur: nōnūq̃ enim remisso, nō
nunq̃ intensio cruciatur calore, nōnūq̃ plus an-
gustia q̃ calore, ideo vanum est epithima vnum
componere quod omni casui cōueniat, ideo di-
cam auxilia frigida, calida temperata que cor di-
apposita quocūq̃ modo conferre solent, animum ad
uerſa eius mala completionē, cum medicina pro-
pria cōuenit. Prīmō sunt aque, ut aqua cicoreę,
endimie, buglosse, scabiose acetose, violarum, ne-
nuparis, rosarum, miraloz, cucurbitę, lactuce, q̃
aque frigide sunt. et sunt aque calide ut aqua me-

Liber primus.

lisse, naphę absinthij etiam vinum album. Secundo succi sunt qui solent cordi conferre et frigiditatem sunt, ut agrestis, acetum endive succus, rosolatri, succus pomorum acrum et acetosę succus, citri et limonum. Et sunt aliqui temperati ut succus pomorum dulcium, borraginis et buglosę. Et sunt solidę medicinę, frigide aliqę vitrum sandalorum genera, spodium coralus, mirtilorum semę caphora et cetera. Et sunt aliqę calide ut semen basiliconis, semę citrarie, beę album et beę rubrum, zodoari, crocus, dozonium, ambra, muscus, garioli, coxerari, lignum aloes, et cetera. Et sunt aliqę temperate ut os de corde cerui, semę citri, et alkekemes aurii et cetera. Et sunt aliqę quę splendorem spiritum prebent, ut karabe, margarite et cetera. Et ex compositis est diamargaritio frigidum et calidum, diarrhoda, rosata, nobella confectio trium sandalorum lectura Saleni. diamusculus elctuarium de gramis et cetera. Hęc animaduertis facite medico erit aspicere, an vehemens cordis incendium sit, cui oporteat frigiditas applicare medicinas, regula semper obseruata quam Amicena tradidit de cura egritudinis cordis loquendo, scilicet ut memoria habeamus initium vite nostre spiritum vitalem esse cuius natura celestis calorem vitifico consistit, et ait Amicena quod quę cor di profluit quod vocatur animam frigiditatem medicinę ut vehemens eius incendium coercat, nocent tamen medicinę illę radice id est spiritui vitali, calorem eius extinguendo, qui calor vnicuique animę instrumentum est, quod omnia alia eminenter continet, sicut anima cui inseruit vna est, quę continet omnes alias eminenter. Ideo horum Amicena antiquorum autoritate, ut medicinę frigide nulla necessitate cogente cordi adhibetur, quin aliqę calide eis adiungantur cordiales: ut spiritum a frigidarum medicinarum leuione defensent et eum roborēt. quoniam (ait Amicena) virtus animę inter medicinarum virtutes diuiditur, calidis medicinis in confortatione spiritus vitatur, frigidis vero amouendo cordis incendium, et ego gratia exempli epithima quod sume in frigidare potest, componam. Sume agrestis succum, acetum rosarum, succi solatri et in casu nostro acetosę succi. ana. 3. j. aquarum nemmaris aquarum rosarum et acetosę, endive violarum. ana. 3. ij. spodiij. 3. ij. sandalorum rubeorum. 3. ij. vitruis corali. 3. ij. ossis de corde cerui, et pulueris diamargaritonis. ana. 3. ss. vini albi odorisęri et aque naphę. ana. 3. j. croci. 3. j. Lampphore. 3. ss. fiat epithima.

¶ Rubrica secunda de medicinis, quę cor di proflunt dum angustia afficitur.

Quod si cor ponatur angustia male affectu in incendio sit. Recipe aquarum buglosę, scabiosę, endive, rosarum. ana. 3. ij. ossis de corde cerui, seminis basiliconis, seminis

alkekemes ben albi et rubei, seminis citri. ana. 3. ss. pulueris diamargaritonis. 3. ss. sandali muscatellini. 3. j. croci. 3. ss. ambre. 3. j. musci. g. v. et quę melisse et vini albi. ana. 3. j. fiat epithima.

¶ Caput octauum, de reprehensione circa receptandi modum.

on possum in presenti medicos omnes et me omnium minimū non detractare. si quis quęret amedicis cum componis antidota aliqua et certā dosim cuius medicinę assignas, qua certa ratione hoc agitis? aut qua ratione plus dicis aquarū vncias duas, quę vncias tres, aut qua ratione aliquarum medicinarū quantitates subduplas, duplas aut triplas quantitatibus aliarum medicinarum facitis? nunquid comprehendere potestis primas doses medicinarum, quibus virtutes suas manifestare sensibus nostris possint? nunquid scitis quantum vnicuique medicinę quantitas, primam suam dosim excedit? ut eam comparare possitis aliteris medicinę quantitati iuxta excessum, quo suam primam dosim excedit? et nunquid scitis qualis sit discretio corporis laetudo, ut certā totius medicinę compositę virtutem (quę ex varia proportionē primarum dosium et quantitatū quę primas doses excedunt sine contrarię gradu et qualitate, sine contrarię gradu et non qualitate sint) illicite discretis preparare possitis? et esto quod hec omnia sciri possint (quod impossibile est) scitis ne quę medicina illa sit, cuius virtus cito dissoluitur, et quę sit cuius virtus tarde dissoluitur? non profecto etiam quę hec omnia comprehendere possint, nunquid possibile erit epithima aliquid quod certa medicinarum quantitate descriptum tan varijs regionibus, temporibus, complexionibus, etatibus et febrium varietatibus conueniret? ergo si adhuc nemo medicorum respondere poterit, ad quid in receptis suis certas medicinis assignant quantitates, certasque proportionēs, ideo Bernardus de Bordonio inter recentiores medicos precipuus, adducit medicinas omnes quas exumat vnicuique egritudini pfuturas, easque arbitrio medici derelinquit dosandas, prout colectura quadam quo ad fieri poterit casu componat. et si forsam studens aliquis qui adhuc lac fugit dixerit, nonne Arnaldus de Villanova certam doctrinam de proportionē virtutum medicinarum tradidit? ad hoc respondeo ipsam inuenum laborasse, ut in operibus meis fauente numine ostendam, hec dixi propterea ut medici non confidant in quantitatibus certis, amedicis assignatis vnaquęque medicina composita, scitis proculdubio si ipsos lausisse rationem certam de hoc, ut me lateat, et ut ipsi coniectura quantitates illas composuerunt, sic ergo casu variare possum.

De febre pestilentiali.

Fol. lxxj.

Caput nonum de epithimantibus que epan profunt.

Et si epar, quod sanguinis origo est, ultra modum caluerit, epithimantibus incendium eius repugnandum est, sunt etiam medicinae alię que eius coarcent incendium, ut aqua endiuę, cicoreę, plantaginis, solatri, rosarum, lactuce, et sunt succi vi succus endiuę, solatri, plantaginis, citoneorum, et mali granati accidi, et sunt medicinae solidę ut spodium, sandalus, semen endiuę, cicoreę et lactuce potulate, et est semen cuscute, succus cuscute et eius aqua, nam autotibus omnibus, cuscuta omnibus inualitudinibus epanis prodest, et est lupulorum aqua et eorum succus, sunt preterea plures alię medicinae que epani frigido coferunt, que loquendo de febre in peruenientes sunt, verum est etiam qd Auicenna monet ne dimittamus medicinas aliquas calidas frigidis adiungere, ut spiritus naturalis epanis custodiri possit, sed ut aliorum errorem sequar, Recipe aqę rosarum et endiuę, ana. 3. j. aqę lupulorum.

3. iij. succi solatri, succi endiuę, ana. 3. ij. aceti rosarum. 3. iij. rosarum sandalorum alborum et rubcorum et muscatelinorum, ana. 3. ss. spodi. 3. ij. farine ordei, quod scilicet fiat empl. cui addat pulueris spice nardi. 3. j. Adduxi autem hunc frigidissimum quod uehementi epanis incendio conuenit, poteris et hoc variare quo ad suas doles et alia epithimata isto mitiora agere, iuxta variam discripię epanis naturam.

Caput decimum de epithimantibus que testibus conueniunt.

Elibent etiam nonnulli doctores testibus epithimata apponenda esse, ut totius corporis calor, qui reprobatione facta intestibus solet roborari, repugnetur, ut Recipe aqę rosarum. 3. viij. vini odorati. 3. ij. musci. g. j. miscę. et panos hoc epithimante asperfos, testibus appone, dixi intentiones quatuor, scilicet, et ea que adiecta et a canis abscisione, et ab alteratione et membrorum confortatione sumantur.

3. ij.

Libri primus.

Tractatus undecimus de accidentibus: quae febrem hanc insequi solent.

Estat ultio cir-

ca accidentia, quae solita sunt hac febre comitari, sicut dicitur, et quae plurima accidentia sunt quae emendare puenit febribus omnibus de quibus autores agunt, in presenti solum ea adducam quae huic febri peculiariter esse solent. et primo initium facia ad dolorem capitis.

Caput primum de cura doloris capitis quum vigilia nimia adest.

Cloro Auicena scda pmi ta et an-

gue caput est tamque natura sua debile, quod nisi suprema parte corporis posita esset, humores qui ad ipsum venissent dissolvere non posset. effectus namque ut potestate alta sit, quod non nisi effumationes et evaporationes adire possunt. Si tamen cum infirmitatibus excitatio magna humoribus fiat, sepe effumatio in caput et dolore ipsum et alijs inualitudinibus male afficiunt. Si dolor capitis vehemens sit, et vigilia nimia adsit, haec auxilia prosunt, si prius evacuantes preceperint. nam alias monent nos Auicena cap. de cura sode ablig materia quod vnius epithimati dolore capitis facit, propterea quod vapores exire non permittit, id non nisi facta omnimoda aut possibilis evacuatione his remedijs quae sequuntur vtiliter liebit. Primum auriliu et peripnu cunctis capitis dolori hoc vni est, quod Auicena de foda tempora li comendat, scilicet diuertere humores fricando pedes, fricatione suavi, immo eos manibus tenendo, etiam lauare pedes aqua quae super ipsos diu aspergere, dolore capitis remittit. fiat et lauacrum hoc. et foliorum salicis, foliorum canae viridis, foliorum vnius albe quae vnas deferunt, rosarum, violarum camo, foliorum populi. ana. quantum satur fuerit, coquantur omnia, et coctione hac pedes diu habeat, aliqui eos leuissime fricando, aliqui aqua aspergendo. Item fiat embrocatio haec, sume ordei excoctum, violas siccas, cornices papaueris, semina cucurbitae et maluarum et lactucam, contendantur omnia coquantur, et fiat embrocatio secundum artem. Item fiat sacculus qui mirum in modum iuuare solet. et flos nenupharis, et violae. ana. p. j. et papaueris albi seminis lactuce. ana. 3. et sandali albi 3. i. coadunata preparati. 3. ii. prout datur, deinde sacculus fiat quem frons appone aqua rosacea aspersum. Item linias frons et tempora vnguento populconis et vnguento rosarum equilibris partibus, quibusdam acciti rosarum guttis inieciis. Item sume olei nenupharis, maderagore, pa-

paucris ana. 3. j. lactis mulieris coctaria uno, acciti vni, seminis lactuce et papaueris. ana. 3. et misceantur omnia secundum artem, linias tempora et frons. Item sume lac seminum frigidorum et ad migdalorum dulcium et papaueris seminis, et lacte fac ad migdalatum, da bibere noctu. **C** Rubrica prima de cura doloris capitis quod nimia cruciat caliditate.

Si dolor vehemens caliditate nimium cruciat, fiant auxilia haec. Primum lauacrum, et fricatio conducit ut dixi praesertim si ante coenam et praedictum semper fiat hora vna interposita, et si hoc primum egri debilitate fieri non possit, saltem fricetur ubique et brachia, vnius parte una ante cibi sumptionem. Item praedictum mane ante omne alium cibum mica panis aspersa succo asplam. Item et sandalorum citrinorum, rosarum rubearum, nenupharis. ana. 3. et camphore spiritus an. 3. et mittantur omnia vase aeneo cooperto tribus bulliat ebullitionibus, deinde sumum recipiat per dimidiam horam. Item olei rosarum, violarum, nenupharis. ana. 3. et camphore. 3. et misce. vngantur nares intusque in naribus linimentum hoc eijce. Item olei rosarum et acetum rosarum et sandalorum. ana. misce. odor et ista, acriter sursum trahendo. Item et rosarum rubearum mirulorum, folia violarum nenupharis, fiat ex his sacculus, aqua rosacea pariter calida aspergat et appone capiti, et si ista non suffecerit, si dolor semper cruciat sume aqua plantaginis, rosarum, et acciti rosarum. ana. 3. j. olei rosarum 1. et misceantur et capiti appone. et si adhuc remedium hoc non contulerit, sume aqua rosarum partes quatuor acciti rosarum parte. j. mitte in puteum frigidissimum et linias frontem.

C Rubrica. ii. de cura doloris capitis non tam vehemens. **E**t si dolor capitis non tam cruciet nec tam vehemens sit, oportet remedijs his omnibus mitti b. v. et fiat sacculus hoc modo. et violarum, flos camo, seminis lini. ana. fiat sacculus, et aqua calida ex plussque capiti apponatur. Item sacculus qui odorati debet hoc modo fiat. et rosarum, violarum, flos camo, seminis lini, sandalorum. ana. aspergant acetum rosarum et aqua rosarum et odorati. Item illinitio naribus apponenda hoc modo fiat. et lactis mulieris, olei violarum et rosarum. ana. misce et linias nares.

C Rubrica. iii. de cura doloris capitis cum rehumate. **E**t si dolor capitis rehumata adiunctum sit, caue re debemus ab omni epithimate quod in frigidat et humectat cum oleis et similibus autore Auicena cap. de foda temporalibus, haec remedia haec ordine fiat, pedes aqua calida et lauacro, quod superius adduxi, diu teneat, et leni fricatione aqua illa lauent. et quod omni dolori capitis lauacrum hoc conferat, plus dolori capitis cum rehumate adducit quod omnibus alijs, imo solam vniui hoc praedictum est. Item et ordei excoctum, granorum mirum et rosarum. ana. equales partes coquantur aqua rosarum, teneat hoc in ore sepe. Item fiat sublinguae sume gumi arabici. 3. et diagarum albi. 3. j. amidi. 3. ii. sacchari candi. iij. et aspergant gumi aqua rosarum diebus duabus, deinde fiat sublinguae mi-

nnte, quas sub lingua teneat. Itē sacculi fiant ro-
sis rubris sole siccis cōtundantur, mutant aqua q̄
bulliant leui ebullitione, p̄mātur ⁊ loco dolentū
sacculus ex hīs apponat, altero posito, altero
amoto. Itē comedat semp in sine purū assūm, aut
coctanū assūm, coriandro sicco sine saccharo. Itē
oibus capitis dolorib⁹ quicūq; sint, prodest ce-
rebrum leporis assūm cōmessū. Prosumt etiam
anellang, ciperi ⁊ amigdālē si p̄mā assē p̄tūdanf,
⁊ pane coriandroq; p̄parato viuello omi iniecto
insculū fiat. Itē p̄sumt dolori capitis qd ob ina-
mionē cōtigit sumāq; debilitatē, nā anellang na-
tura sua caput dolere faciūt, et materia agēdo
p̄prietate sua substantiā cerebri augmentant, ⁊ sic
tolitur. Auicēne cōtroneria, et cerebri leporis
natura sua in substantiā cerebri addit, igit cōdū-
cūt hęc cū cerebri et inaniū sit, oblocq; nimii.

¶ Caput secundū de regulis obseruandis
circa curam doloris capitis.

Ed quia cōtingit medicos nōnullos
circa curā doloris capitis errare, pro-
pterea q̄ p̄cepta a medicis tradita
nō obseruat, paucis ea adducā. Et pri-
mo nō parum interst aduertere qua
parte capitis humida ⁊ embrocē fieri debeāt. di-
co q̄ autore Auicēna prima terti cap. cū mate-
ria ⁊c. Quāq; passio postremē capitis parti insit,
remedia nō nisi anteriori parte p̄monēda sunt,
propterea q̄ si frigida sint, si parū posteriori ap-
ponerētur, nocerent nimii, ob id q̄ plurimi ner-
ui ab illa parte exoriantur, ⁊ si calida sint, poste-
riorē partem penetrare nō possunt, ob cam rem
q̄ cōmissuris caret, saltē magnis manifestis ⁊ ap-
tis, ⁊ ob osiū grossitiē, parte vero anteriori cō-
missurę sunt quas medicinę intrare possunt. Se-
cundo in hoc aduertēda est Abēsoar cōmenda-
tio, monet enim vt medicinę oēs rep̄cussine q̄b⁹
sepe accitū adiungitur coronali cōmissurę appli-
centur, ⁊ medicinę oēs frigide ad somnū cuocā-
dum p̄ficant, cōmissurę sagittali adimoueat. Ra-
tio est inquit ipse q̄ sagittalis cōmissura nō-
bilissima omnium est, ob id q̄ mediam cerebri
partē illā cōstituit possidet. Ideo timēdū est,
ne accitū ei nimii oblit, maxime cū nimii aperta
sit, oēmū medicinę rep̄cussine fronti vsq; in radi-
cem capillorū et parū superius apponi debent,
embrocē tamen ⁊ linimenta quę ad somnū cuo-
candum sunt, adimidiū capitis vsq; in frontem
promoueri debent.

¶ Caput iij. d. reglis obseruandis circa rep̄cussione.

Secundū quod summo opere aduer-
tēdū est, vt non nisi cōsideratione
optima habita rep̄cussinas medici-
nas capiti p̄moncam⁹. nā Abēsoar ⁊
Auicēna enarrat tres casus, quibus
venit eis vti. Primus est in dolore capitis q̄
acutus infēbus cōiungit, inq̄ Auicēna q̄ si va-

porēs sua multitudine offēdūt, nullo pacto em-
brocē ⁊ linimēta frigida cerebro apponantur, p̄-
pterea q̄ vapores illos iclūstos tenēt, si tñ vapo-
res sua acuitate nocēt, tūc p̄sunt. Quid in hoc
casu agendū sit, qd dicā nescio, cū raro cōtingat
vapores suā multitudine nō offendere, ⁊ tñ me-
dici semper aut sepe his medicinis vtiunt. dice-
rē iudicio meo remediū esse p̄mo euacuationes
vniuersales magnas plures facias p̄cedere. Se-
cūdn casus est in dolore capitis q̄ p̄ essentia cap-
iti inest et nil clari⁹. Terti⁹ casus est q̄do r̄hcu-
ma adest vt dixi supra. et si q̄ratr qd his tribus
casib⁹ agēdū sit, respōdet doctores, tribus anxi-
lijs esse subueniēdū, p̄mo applicare remedia q̄
modice facilitate q̄dā resolnāt. Secūdo diuersio-
nibus, lanacris et fricationib⁹ vti. ⁊ res frigidas
narib⁹ attrahere. vt aquā rosarū, succū granati
accidi, succū cinarbitē ⁊c. Nā vapores naribus
attrahi calorē reprimit, ⁊ vapores, q̄ causa dolo-
ris sunt, eos p̄gestos reddūt, ⁊ monet Abbathe⁹
de gradibus meo iudicio opime ne accitū sit id
qd narib⁹ apponit. poterit eni nocere nimii sz
iā necessitate cogente in lithargia et sybet, accitū
alijs aquis ad mixtū, infirmū narib⁹ suggere fe-
ci, ⁊ p̄sumit.

¶ Rubrica prima de accitū vsu.

Ternū mē p̄mādādū est circa accitū vsūm,
q̄ sepe vtiunt, ⁊ tñ Auicēna caute d̄ co lo-
q̄ur, ⁊ suadet, si dolor nimii caput cruciantur,
vt ab aceto caneam⁹, ⁊ litera seq̄nti statim dicat,
vt oleū rosarū aceto adiūgamus nimio aut mo-
dico ⁊ capiti apponam⁹. doctores literā illā le-
gēdo p̄ma terti cap. generali aūt Auicēne intē-
tionē esse, q̄ vbi magnus adest dolor magna re-
pleto est, ⁊ vbi magna repleto, accitū qd nimii
penetrat, nimiiq; agit, vapores p̄gestos facere
poterit. vbi tñ dolor nō ita vehemēs sit, p̄sumit
iātā nō adesse materiā, ⁊ tñ accitū cōuenit. sz bo-
na venia dixerī banc nō esse Auicēne intētiōnē,
Sed q̄ caneam⁹ ab aceto solo alijs aquis nō ad-
mixto, qm causam augebit dolor, accitū tñ mo-
dici oleo rosaceo aut aq̄s frigidis admixtū sem-
per p̄uenit. caueat ergo medici circa accitū vsūm
ne oberrēt, qm accitū, si cōuenit, nō ob aliud, nisi
q̄ ceteras medicinas penetrare facit, natura. n.
sua panniculis cerebri inimicatur. adeo autores
vt castoreū familiārē medicinā omnib⁹ medicis
calidis q̄ capiti apponunt esse cēsēnt, sic accitū
familiārē esse medicinis frigidis, qm vt illud
calidas medicinas penetrare facit, sic illud frigi-
das. ideo i nullo casu practici oēs monēt, vt qn-
titas accitū eqlis altiarū medicinarū quantitas sit,
immo i pb̄: enest q̄d r̄plo aut q̄n r̄plo accitū ab
oleo rosarū excedi debet, ⁊ in dolore calido, et
in lithargia ⁊ sybet duplo aut triplo. Et in hoc
aduertēdē sunt etas, completio, ⁊ serus, puerie
⁊ complexionē debilem habentibus ⁊ foemina

Liber primus.

aceti modicū, aut nullum adiungendū alijs medicinis est, in alijs vero plus eo vti possumus. Est vltimo circa hoc præceptum menti cōmendandum, auctore Auenarā, q̄ medicinē q̄ capiti offeruntur vt dolorem repūmāt frigide & sicce, & nō humide esse debent, occasione duplici, primo quia res, q̄ penetrat, si sicca sit, plus et citius penetrat, vt sepe superius ad Galenū mentē hoc dicit. Scdo quia res sicca caput cōfortat, quo fit vt aqua plātaginis, solatri, burse pastoris, & isto rum succus, aqua rosarū, acetum rosarū, & oleū rosarū plus conferunt q̄ aqua aut succus lactis, semper viue, porulace, cncurbitē, endiuie, ci coree. Et hoc sane intelligendū est scilicet dū modo velimus dolorem repūmāre, infirigidare, et repercutere, si tamē velim⁹ somnū euocare, tūc medicinē frigide, & humide plus somniferē sūt.

¶ Rubrica secunda de lactis vtu.

Quarto summo opere aduertendū est circa lactis vsum. nonnulli enim medici in discrete cuiq̄ capitis dolori lac promouent, & contra auctorum mentem agunt. Suadet rasis, & Auenarā, et ceteri, qui cum eis cōueniūt vt si virtus debilis sit, alacte caneamus, et presertim alacte capre, ratio est, q̄ lac poros obstruit, & vapores congerit, & si virtus debilis sit, & morbo fiat additio, occasio mori erit. & si vitari nō possit, quin lac propinetur, min⁹ lac foemine nocet, q̄ tēperatus est. & si sit foemine q̄ foeminā peperit minimū omniū nocet, canēdum tamē ab omnibus est. Si vero virtus debilis non sit, & dolor cruciauerit, cōmodissimū auxiliū est lac capre, quia plus infirigidat, oleo rosarū adiunctum & aque ordei fronti applicare, mirifice dolorem repūmit. et quia semper aliquam virtutis debilitatē tuncmus, min⁹ est lacte foemine vti.

¶ Caput q̄rtū an cōueniat caput abradere.

Intantum cōmēdatione dignū est, an conueniat ab radere caput, atq̄ medicamina capiti promouētur. quoniam Auenarā prima q̄rti cap. de rasis ore vetat abrasionē capitis cū nouacula, et prima tertij cap. generali, cum materiam euacuare volueris, cōmēdat, vt pri⁹ caput abradat, q̄s cōmpla & ceterē medicinē apponantur. facile cōtrouersia hęc tollit, si medicinē q̄ applicant calide sint vt cōmpla, obstrucone pororū nouacula factā amonebunt, et etiā si embroca fieri debeat ad somnū euocandū, q̄ calida esse dicitur actū vt penetrat obstrucone a nouacula factā amonebit, si tamē medicinē frigide repūmāre applicari debeāt, quibus actū adiūgitur, in p̄ueniēs esset post abrasionē factā eas capiti apponere. Ideo caueāt medici ne succū solatri, aut plantaginis, aut burse pastoris, porulace, aut semp viue, succū rosarū, & oīm istorū aq̄s aut acetū rosarū, aut succū coriādi, aut lac capiti apponant

immediate post abrasionē capitis, addēt in phrenesin, si phrenesis adsit, & i dolore capitis, et si morus acciderit, medicis, qui hoc faciūt iputari potest.

¶ Caput quintū an medicamina actu frigida actu promouere liceat.

Vltimo differendū duri, an medicamina frigida actu, & nūc infirigidata, capiti promouere liceat, q̄ Auenarā monet ne hoc fiat (ex angue. n. cerebrum & debile est cui medicinē actu frigide aducere crunt). Paucis satisfaciā. dico q̄ rasis satisfaciā adeo opte, vt nemini post hac hoc indubitū esse debeat. cerebrū natura sua frigidū est, & nō potest incalidas egritudines cadere, nisi nūmū a natura sua discesserit cui⁹ causa dū incēdiū habet, plus ignis q̄ quodcūq̄ mēbrū aliud, ideo frigidissima queq̄ si ei appropinquet ex cessu calozē reperiet, aduersus quē debellat. monet ergo auctores, vt si dolor vehemēs nūmū sit, acetū, & oleū, & medicinas alias frigidissimas potētia puteo actu infirigiditas applicetur, immo p̄cipua causa qua acetū sepe oib⁹ medicinis frigidis adiūgit est, vt eas frigiditas actu applicare possumus, q̄ frigiditate sua penetrare nō poterunt nisi calefcat, & vt calefactionē emittamus, vtmur aceto, qd licet actu frigidū sit, subtilitate sua nimia penetrat. hęc dicitur cura doloris capitis, q̄ pessimi febri accidere solet, et de oīni alio dolore nō sum loquor. Enā facilissima remedia, q̄ cōia sunt, nō adduxi, sed ea q̄ opima & ap probata habeo. cui⁹ tertio de phrenesi & subter quē loquor nō sum, nō enim id agere possem nisi si multis & diuiterer a proposito.

¶ Caput primum tractatus. xij. de sincopi.

Ecū dū accidēs, qd sepe inleq̄ solet p̄fiterā febre, est virtutis debilitas & sincopis. Aegritudines, in q̄s cor cadere solet, amala cōplexione p̄ueniūt, & nō amala cōpositione, non enim auctore rasis. i. vj. Lōnētus, cor apostema te aliquo corripit potest, qn cōfictum moriā, duplici occasione. Primo q̄ nec extēdi nec cōstrigi poterit, & deficite motu cordis vitā extingui necesse est. Scdo q̄ apostema peccatū in cōplexione, cōpositione, vniūte est q̄ tres res formaliter sanatas sūt, et si apostema haberet, nulla ei sanitas in esset, etiā rasis addit tertā causā. quia nulla egritudo q̄ fixa cordi ē tolli potest, qm neq̄ figi, nisi cor vicat, et cū vincat auctore abesse, nō est mēbrū qd ei subuenire possit. id ēthica cū fixa sit, mederi neq̄, nō enim abs re medici oia hęc nomia ēthice ipofuerūt. s. vocāt eā, malā cōplexione factā, equalē, māsua fixā. qui horū nominū significationes & varietates bene cōprehēdit, sciet malā cōplexione fixā amoueri nō posse, licet factam sit, & quia apostema dispositio fixa est, mederi nequit, nec remediari. Cū est

quod Auicēna affirmat, cor frigidum apostema posse habere difficultatē est, non tamen impossibile. Et quarta sem. quart. cap. de disruptōe ossium facta a sagittis. etc. Affirmat posse sagittam infigi cordi, epati et cerebro. Et postea cuelli posse, et q̄ eger a morte euadat. Sed affirmat id miraculose contingere. demū q̄q̄ cor inscri apostemate offendi possit, infacto esse sine sui perditione offendi nequit, neq̄ etiam offendi potest aliqua specie male compositionis, si intensa nimis sit. Solum ergo malam complexionē habere potest et adhuc nō fixam, quo fit, ut sincopis, rarissimū est, ut accidat, nisi a mala cōplexione.

Caput secundum de regulis obseruandis circa sincopis curam.

Elitore Auicēna. ff. sem. 3. plus medici solici esse debent circa cordis curam, q̄ ceterorū membrorum ob eius principatum, et propterea q̄ ab hoc membro vitalis ignis, quo viuimus solum est, et originē habet. et Rasis. xvi. Et timentis, monet medicos omnes, ut omni solertia curam cordis agāt. quoniam si quis medicus in eius curatione oberret, non modo cor offendit, immo corpus omne, nā aut ipse talē esse corporis naturam qualis cordis natura et temperātia est. Sic ut talis ē regni dispositio, talesq̄ mores, qualis regis mores et dispositio sunt. Ideo Auicēna adducit canones generales menti cōmendandos circa cordis curā. Primus est ut si necesse sit complexionē cordis distemperatā emendare, aut humores cordi noxios sponere, id cōfessum fiat sine mora. si repleto sanguinea humerosa sit, basilica dextera cōfessum rumpatur, si vaporosa sinistra, et si humores alij sint, q̄s euacuare pueniat, quā p̄mū poterit, fiat. Secūda regula ē ut medicinis, q̄ humores cordis euacuare natura sua habet, cordiales adiungantur medicinē qm̄ latine medicē cordi obsit. Tertia regula si qm̄ contingat excessum cordis distemperatā calidam amovere medicinis frigidis, calidē medicinē adiungēde sunt, occasione duplici, prima, ut dixi superius, ne calor naturalis et spiritus extingatur, secūda quia frigide medicinē grossine et soliditate sua penetrare nequeunt. Rogimur ergo calidas medicinas adiungere, ut in frigidā penetrationē faciant, et vitalem spiritū roborēt.

Quia inter ceteras cordis inualtūdines solū adme pertinet sincopi et eius cura agere, et adhuc non desincopi quacūq̄, sed de ea que pestifera febris cōingere solet, in hac parte solū ea adducam, q̄ huic intentioni conueniūt. Dimissis omnib⁹ alijs, et in hac parte exprimere volo canones Rasis. xxxi. Cōmūsi circa sincopis curā, quos Auicēna transiit vnde sem. tertij.

Caput tertij de cōueniētia inter sincopi de inanitione et de repletiōe quo ad curā.

Sincopis prout ad propositū pertinet noster, duplex est, d inanitione, de repletiōe. Sincopis de inanitione et de repletiōe aliquibus conueniūt, quo ad curam, aliquibus dissident, cōueniūt p̄mo auctore Rasi. q̄ vtriq̄ remedia localia promoueri possunt, etiā si euacuatio non p̄cedat. scilicet possumus mundificare, abstergere, lenificare cor dū sincopis actū infestat ante omnem euacuatiōē. Rano est quia quicūq̄ sincopis cogit medicum coacte agere, egritudo enim furiosa est. pueniūt scō q̄ cuiq̄ sincopi hec tria ordine administrāda sunt. p̄mo aqua frigida, aut rosacea aqua facies aspergenda est, ut spirit⁹ vniatur, cuiq̄q̄ dissolutio p̄hibeatur. tribus tamen obseruatis cōditionib⁹. Prima q̄ sincopis non accidat occasione veneni, aut pestiferē febri. Secūda ut sincopis nō accidat algore aliquo excessivo, qui spiritus cōgestos redidit. Tercio ut sincopis non accidat fluxus ventris excessivi causa. Omnib⁹ hys casibus aspersio frigide aque nocet, quoniam venenum includit, et fluxū augmentat et fluxus addit. Secundum auxilium vtriq̄ sincopi faciendum est, res bñ olentes et aromaticas odorare, ut spiritus roboretur. excipitur ab hoc conditio vna hec, ne sincopis suffocationis matricis causa accidat, quoniam hoc casu res bene olentes nocet, foetide vero iuuant. et Auicēna cōmendat ut in hoc casu odorēt pepones et lactucam, et aduertant omnes litteram Auicēne vitatā, nā. ff. lxxij. cap. de cura sincopis ait et odoramēto quidē calami, est propietas in ea expta. Aramice habetur et odorare pepones est propietas i ea expta. Sequitur littera, et propie incura calidē cholericē et similiter ipso arabice legitur, et similiter lactuce, iubet ergo Auicēna in sincopi q̄ a suffocatione matricis insurgit si calida sit, pepones et lactucam odorare. Tertium auxilium est diuertere fricationib⁹, ligatur, v̄tosis si necesse fuerit, nam summū remedium est in sincopi, q̄ arepletiōe cūctū stomachū et extrema membra fricare, ut expt̄t vapores mali, et in sincopi q̄ ab inanitione cūctū fricatio puenit, ait Rasis. nam ut ignis, qui extinguitur paratur, si modice eruffit, sic calor i sincopi qui prope extinguitur reuiuiscit, sic calor i sincopi qui prope extinguitur est excitatus reuiuiscit. Hys ergo tribus conueniunt vtrāq̄ sincopis quo ad curam.

Rabrica prima d̄ discriminare inter sincopum de inanitione et de repletiōe.

Differunt q̄ in sincopi, q̄ arepletiōe cūctū, et p̄sertim stomachi causa, abus esse nō debz. et suadet Rasis et Auicēna si ultos medicos, plurimos interimere propterea q̄ alimēta exhibent, et in causam suffocationis addunt, et calozē opprimēdo, interimūt. Sed p̄fecto i hoc casu difficile est p̄ceptū hoc obseruare,

Liber primus.

quā apud vulgū nisi cuius sincopi medicus alimētis succurrat, cum desistantur et eo inuictogrum cibant. quippe vulgus quācūq; sincopim exstumat ob inanitionē et virtutis defectū accidere, in sincopi vero de inanitione vino et aqua carnis, vt ita dicam, subueniendū est, disserunt scōdo quia sincopi de repletionē, trāsactio paroxismo euacuatio cōuenit, sincopi de inanitione non. Differunt tertio quia vinum qd sincopi de inanitione offerri debet si merum et purū sit, obest, et poterit spasmū facere. Sincopi vero de repletionē vinū purum conuenit. Est etiā aliud quo conueniunt sincopis de inanitione et sincopis de repletionē quo ad curam, scilz, q; vtriusq; iactu paroxismi vinū conuenit. Sed id non dixi propterea q; non cuius sincopi de repletionē pdest, nam autore rali sincopi cum apostemate, aut capitis dolore, aut alienatione, aut intēsa nimium febre, vinum obest, etiam autore Auicēna sincopi, q; in pācipio febrium cum apostemate accidit, vinum non conuenit, et iubent Auicēna et ralis vt in his casibus, p̄scriptum q̄do magna febris adest, lac acetosum det aut micapanis eo aspersa, i omni alia sincopi sumūū remediū est. In sincopi de inanitione vinū aque rosacee admixtum dare, sincopi vero de repletionē vinū purum conuenit. et Bernardus de gordonio ad huc cōmēdat, q; si sincopis asuffocauone matricis eueniat, vinum non offeratur, qm̄ bene olet. Illamoralis et Auicēna autē vt vinum qd sincopi offertur calidum sit. Item cuius sincopi p sunt hec, aqua frigida faciem aspergere, res bene olentes promouere, diuersiones et fricāōes facere, et vtriusq; vinum dare, sincopi de inanitione aque admixtū et de repletionē purum, sincopi de repletionē cibum non offerre, de inanitione aquam carnis et vinum dare, aut micā panis allam vino aspersam. et q; si apostema, capitis dolor, et delirium et intēsa nimū adit febris, et matricis suffocatio, vinum nō propinquitur, et qd vinū quod vtriusq; sincopi exhibetur nōnihil calidū sit, vt cito p̄ncipet, obferuenturq; exceptio nes q; circa asperionem aque frigide et odores optimos, adduxi. Hec de sincopi q; ad rationes eius cōes, pro vt ad p̄posuū meū p̄cunct.

Caput quartū de partium cordis aduer tenna ad curam necessaria.

Restest secundo curā partialem sincopis agere, et p̄mo, mirificā stupēdamq; Auicēne feriem libello de vtriusq; cordis adducam, et vtrā p̄scm̄ mentem eius expumere ea ingenij faciūdia, qua ipse loco illo tam memoratū digna desinit, autore ipso alias ipossibile est morbum aliquē curare, nisi cognitus fuerit, ergo impossibile erit vinum quodcūq; cordis emēdare posse, nisi prius sciamus quot modis cor male af

fici potest, tali pacto vt in sincopi cadat. Quisq; in corde admerenda sunt, substantia cordis, virtus cordis, calor cordis, humores cordis, et spiritus cordis. Cum quinq; ista temperantia sibi propriā obseruāt, cor sanum est. cum naturam et temperantia propriam amittūt cor et male vale re et in sincopi cadere potest, de qua nūc agitur. Potest substantia cordis complexionē suā male affici, potest virtus debilitari plurimis occasio nibus, possunt humores cordis infici, potest calor intēdi aut remitti, possunt spiritus trifariam offendi, aut q; dissoluūtur nimū, et modici sunt, aut quia tenebrosi et terti sunt, aut q; facile quacūq; causa dissoluūtur. Quot ergo modis cor distemperari potest, scilz quo ad eius quinq; partes, tot erunt medicinarum cordialium genera.

Rubrica prima de medicinis que substantiam cordis roborant.

Sunt aliquę medicinę q; proprie substantiam cordis proprietate sua confortāt, et sunt medicinę ille cordiales, q; equales aut p̄ortius me equalitati sunt, de qbus Auicēna agit. Et iterum capite de medicinis cordialibus et sunt diacyn tus, simaragdas, buglossa, argentū, aurum, zocy mū cum solis suis. has medicinas vocat Auicēna libello de virtutibus cordis allegato vniuersales, propterea q; nulla repletionē et emēdationē egent, sed quocūq; tēpore eis vt possumus quacūq; cordis inualitudine, p̄scriptum si substantiam eius roborare velimus.

Rubrica secunda de medicinis que virtutem cordis confortant.

Medicinę q; virtutem cordis confortāt, sunt omnes ille q; odore suauissimū et emittūt, quo virtutem roborant spiritū recreādo, et sunt medicinę omnes, q; bene olēt, quęcūq; sint, quocūq; tēpore. et si forsan alit quando obfunt, id accidētali causa cōtingit, propterea q; calorē cordis augent, et sic cardiacē calidē odorare nuscum et ambiam non prodest. et etiam aliquādo obfunt cum calorē cordis remissa sus est. Ideo aqua rosacea, rosę, et myrtilorū aq; si odorēt et passiōe frigida cordis, nō cōueniūt.

Rubrica terna de medicinis cordialibus que humores nocuos deponunt.

Medicinę que cordiales dicuntur, propterea q; humores cordis infectos deponunt, lapis lazulus, lapis armenus, agaric⁹, mirobolani chebuli, medicinę ille cordiales sunt, propterea q; vltra id q; humores nocuos a corde depellunt, substantiā cordis roborant proprietate sua, etiam melissa vim habet deponendi vapores adustos, et tectos a corde, cui nulla alia medicina in hoc cōuenit. Saltem nō tanta acione illud agit.

Rubrica quarta de medicinis q; spiritui splendorem p̄bent.

Medicinę, quę spiritui splendorem præbent et lumen, sunt margarita et sericum et credendum has medicinas duas proprietate istas habere, propterea quod scuita, aut occisa sunt ab animali vino, nam margarite ostreae cœcis animalibus reperiuntur, et sericum aucrimb^{us} cuomitur. Præsertim si margarite nõ perforate sint, nam perforate minus proficię cęsentur, imo eas autores detestantur. Et causam huius attingere non valeo, nisi forsitan id contingat, propterea quod perforate exsiccantur nimium, aut propterea quod vis coelestis, quę eis inest, qua spiritus illuminant, et substantiam cordis confortant, exhalat et perditur, aut propterea quod aer foraminibus inclusis earum temperantiam tollit, præsertim cum aer illis cõducens non sit, qui per margarite aquatilibus animalib^{us} gignitur. Et ut aer animalibus aquaticis contrarius est, sic forsitan aer foraminibus in clausis ipsarum temperamento aduersatur.

¶ Rubrica. v. De medicinis quę spiritum a dissolugione defensant.

Medicinę, quę spiritum defensant, ne cito dissoluatur, iste sunt, carabe, emblica, et forsitan pluræ alię, quę istis conueniunt proprietate sua experimento habita.

¶ Rubrica. vi. De medicinis quę spiritum a dissolugione restaurant.

Medicinę, quę spiritum dissolutum restaurant sunt, vinum, macis, anozum succus, aqua carnis, ouozum vitelli, sed ut hoc comprehendatur exponere volo Auicennę sententiam cõmedatione dignam. Duo nobis insunt quę continua egent restituratione, scilicet membra et spiritus, humidum enim membrorum a naturali calore, ut igneus est dissoluitur, et a naturali calore, ut coelestis est, instauratur. Et spiritus præ nimia eius subtilitate agilitateq^{ue} dissoluitur citissime. Et hoc in causis est quare ephimera febris vera dię naturalis nõ excedit, quia spiritus, quod hodie corpore in est mane idẽ nõ est numero, sed equaliter. nã ut flama quę vapor accensus est, continua generatione et dissolugione consistit, sic spiritus qui vapor sanguinis inflamatus est, continue et a sanguine generatur et dissoluitur. Hinc duplici resolutioni duo alimentorum genera succurrunt, scilicet membrorum dissolugioni subuenit alimentum dulce, nam autore Galeno libello de dissolugione cõtinua, omne quod alit dulce est, quia membra et carnes nostre dulcem saporem habent, et simile simili alitur, alimentum quod bene olet, et aromaticum est spiritui dissolugioni succurrit, nam ut spiritus vapor sanguinis subtilis digestusq^{ue} est, sic odor exhalano sicca subtilis, et bene digesta est. Est tamẽ aduertendum, quod nec alimentum dulce aromatico odore carere debet, ut membra nutriet, nec alimentum

aromaticum dulcedine carere debet, ut sit spiritus veritater, quoniam epar quod principium virtutis naturalis est, qua membra nutriuntur, spiritum naturalem habet, qui etiam custodiri, et restitui odor debet, et spiritus vapor sanguinis est, cuius causa dulcis est. Ergo eget alimentis dulci simul cum aromatico, quo sit ut epar a natura sua dulce summo opere exoptet, tanquã id quo satisfacere membris potest, et cor aromaticas res summo opere diligit, tanquã id quo spiritus gigni debent. Unum tamen interest inter epar et cor, quod dulcia nimium obsunt epari, propterea quod vias angustas eius obsecant, deimpnis a yellanis, siccibus siccis et visis pallis, cum anis de ab eo attrahuntur, et aromaticę res nunquam obsunt cordi saltem natura sua, quo sit (inquit Auicenna) ut potentie duę alimentum verum indicare debent, et nisi ambe coniugantur, et approbet, rem aliquam rationem alimentum habere, alimentum verum non erit. Ihec sunt gustanna potentia quę dulcedinem comprehendit, et olfactua quę bonam odorem, ideo licet visus potentia indicet rosam bene olentem alimentum optimum esse, quia deest potentia gustanna ad quã pertinet hoc indicare, visus fallitur. etiam cõuerso sunt nonnullę res malo colore affectę, quas tamen si approbent gustanna et olfactua alimentum verum erunt. Denum ut alimentum dulce nonnihil aromaticum membris cõducit, sic alimentum aromaticum dulce, spiritui conuenit, quo fit ut alimentum omnia quę natura sua male olent mala sint, ut scilicet inter plantas fungi, mbera terre, melongena, allium, porri, cepa, raphanus, quem detestatur Aliabas, quamquã Auicenna dicat ad alimentorum digestionem facere, inter carnes vulpes, caper et. inter aues ypupa, cornix, et plures alię. Etiam alimenta, quę putrida sunt, et male olent fugienda sunt, non enim prodesse possunt vitali spiritui et cordi, nec naturali epari spiritui, quo etiã fit ut inter cunctas vniuersi res, non sit aliqua, quę sic spiritus dissolugioni succurrat ut vinum, dulce est, odoriferum est, subtile est, penetrantiũ est, dulcedine sua in humorem dulcem, scilicet sanguinem vertitur, odore suo in spiritum, penetratione sua cor citissime addit, cõplexione sua subtilitate sua spiritui simulatur. Deno etiam tertio fit ut carnes temperate, quę assę, aut coctę bene olent et incudissime sapore sunt, epari et in membris conducant, vinum vero cordi et spiritui, ideo autores virtutis defectui, et spirituum dissolugioni aqua carnis, et vino subueniunt.

¶ Rubrica. vii. De medicinis quę distemperantiam cordis frigidam repugnant.

Medicinę cordiales, quę distemperantiam cordis frigidam repugnant, bec sunt albus et rubens, doronicum, zodoaria cinamomum, castia lignea, crocus, lignum aloes me-

Liber primus.

lissa, ocymum, mēta, olibanū, mumia, gario phyl-
li, et cortex citri, aqua nase, aqua melle, grana-
citri, semen altrimmes, ambar gris, mulcus, vi-
num, aqua carnis.

Rubrica. vii. de medicinis frigidis, que
distemperantiam calidam cohercent.

Medicinę frigidę, que distemperantiam
calidam cordis reprimunt, succus citri,
succus limonū, succus acedule, succus
malorum matianorum, succus pirozum, succus
granati acidi, mirobolani quebuli, mirta, tama-
rindi, rosa, spodium, sandalus, acedula, cāfoza,
nenufar, coriandrum sicum et viride, corallus et c.
hec sunt medicinę, et alię que istis simulantur, qui-
bus medici succurrunt cuę cordis in valitudi-
ni, de eis quas nominant.

Rubrica. ix. q. medicinę omnes que cor-
di profunt, eius substantiā roborant.

Altore Auicenna, medicinę omnes iste,
quas asserni conducere omnibus cordis
in valitudinibus, vna ratione conueniūt,
scilicet q. omnes proprietate sua substantiam cor-
dis roborant, sed sunt alię temperatas vel fe-
re possidentes qualitates, vt hyacinthus, sinarag-
dus, aurum, buglossa et c. que solum corroborāt,
nullum aliud eius vitium emendando, et sunt ali-
que, que vltra virtutem hanc mirabilem specifi-
cam, qua cor confortant, bene olent, et aromati-
ce sunt, et iste virtutem roborant. Et sunt alię,
que vltra hanc virtutem, spiritui prebent splēdo-
rem, vt margarita et sericum, et sunt alię, que vltra
virtutem hanc, spiritum a dissolutione defen-
sant, vt carabe, terra sigillata, et emblicy, et sunt ali-
que, que vltra virtutem hanc discrasiam calidā,
aut frigidam cordis reprimunt, vt dixi, quo fit,
vt nimium discriminis sit inter medicinas theria-
cales, et cordiales. Dicuntur medicinę theria-
cales, que cor anocumētis liberant, etiam licet
proprietate aliqua id non confortent, et sic medi-
cinę omnes, que humores noxios deponūt the-
riacales sunt, cordiales sunt ille, que substantiam
cordis confortant, licet plurimę medicinę theria-
cales cordiales etiam sint.

Rubrica. x. De regulis obseruandis
circa medicinarum dictarum vsum.

Estq. summo opere aduertendum circa ha-
rum medicinarum vsum nōnullas medici-
nas esse, quibus quocunq. casu vt licet, vt
omnibus illis, que temperatę sunt vel fere, vt sci-
licet hyacintho, sinaragdo, grana citri, saphy-
ro, rubino, buglossa, auro. Et etiā medicinis om-
nibus, que spiritum a dissolutione defensant, vt
carabe, et emblicy, et medicinis omnibus q. odo-
re suo virtutem custodiunt, vt aromaticis, scili-
cet frigidis in passione calida, et calidis in frigi-
da. Etiam medicinis que spiritui splēdore pre-
bent, vt serico, margaritis, presertim si sericū mu-

nutatū scissum, et non combustum sit, combusti-
one enim virtutem aliquā amittit. Omnib. hys
medicinis quacunq. sincopi, quocunq. casu vt
licet, immo conuenit. ratio est, q. quacunq. sin-
copi sine per oppressionem fiat, sine per inaniti-
onem semper spiritus dissoluitur, et splēdorem
amittit, propterea quod si inanitione sincopis fi-
at, vapores vincunt spiritus, cuius causa spiri-
tus immundi sunt. Et si oppressionē fiat, spiritus
vaporibus cōmiscetur, etiam virtus deicitur,
et substantia cordis male afficitur. Ad medicinas ta-
men cordialib. que discrasiam cordis calidam,
aut frigidam reprimunt, et que humores noxios
deponūt, et que spiritum dissolutum instaurant,
non semper necessarium vt est, sed cum neces-
tas vrget, nam in sincopi derelictione, spiritum
restaurare non conuenit, et si vinum conueniat,
id est vta sincopi egrum excitet. Etia medicinę,
que humores enacuant, in sincopi de inaniti-
one non conueniunt, et si conueniāt in sincopi de
repletionē, non eo tempore, quo sincopis inse-
stat, sed post conducunt. Et medicinę cordiales
calidę, aut frigidę non semp cōuenire possunt,
nisi artificio cōmiscantur, vt scilicet tali pacto
cōmisceri possunt, succus maciani, qui in calida
causa conuenit vino, vt possint ambo iunctū cō-
uenire stomacho tēperato, et sic de ceteris, immo
medicis sepe, vt possint plurimis medicinis cor-
dialibus simul vt, vt maior cordis confortatio
fiat, adiungunt medicinas cordiales calidas fri-
gidis, tali pacto vt tēperata virtus inter primas
qualitates ab eis dissiliet, et virtus confortatio
cordis inualecat, et maior fiat. his disertis, que
vtilia esse censui ad actum praxicum venio.

Capit. v. De primo remedio quo
sincopi succurrere debemus.

Quādo contingat sincopis oc-
cassione veneni in hac febre, pri-
mum quod faciendum est, rosā
cca aqua et frigida facies asperga-
tur, etiam manibus impem ciciē-
do. Et quamquā dictum sit hoc
non conuenire in veneno exhausto et pestifera
febre, ob id q. venenū intus includit, sane intel-
ligendum hoc est. Tanta enim potest esse spiri-
tum dissolutio vt cogamur eum roborare aquā
aspergendo, quamquam veneni interclusio fiat.

Rubrica. i. De secundo remedio.
Secūdum presentancum remedium est odo-
ribus virtutem roborare, asserit pulla, aut
capo, aqua rosarum vnoq. odore aspsa, et
mulcatelino sandalo, postquā assa fuerit, mēta-
bratum scindatur, quam eger odorēt. hec inter
cetera que bene olēt, plus debilitati virtutis sub-
uenit. Item sume aquam rosarum, partes duas,
vini odouiferi et que nase assa partē primā, accu-
rosarum, partē quartā, mulci grana quātoz. mul-

De febre pestilentiali.

Fol. lxx.

te in ampullam, agita, et naribus appone. Item rosis siccis rubeis, et sandalo muscatelino sacculus fiat, quem aspersum rosacea aqua modicoque vino albo odorifero eger odoriet. Item irroretur aer in circuitu egri rosacea aqua, vino albo, aceti rosarum eriguo. Item sume limonū coriaces, aqua nase, melisse vino odorifero et aceto rosarum modico asperfas, calque igni appone, et parū aque contineant, deinde eijce ambiam, muscū, storacē, rosas, et gariophylos modicū, aque iste dum in cornicibus ebulliūt puluerib⁹ istis, parū perq; concremantur suauissimū odore ascemittunt. Ad si suffocatio matricis illius sincopis in causa sit, simul cum veneno res bene olentes vitandē sunt, imo assa fetida conuenit, que odore suo foetido matricē descendere cogit si odorietur. et si incendiū nimū sit, iuber Aucēna vt pepones et lactine odorietur. Summū remedium in hoc casu est ventosas cum cādēlarū igne ventri apponere.

Capitulum. ii. De tertio remedio.

Item remedium est extrema membra ligare, et solnere, iterūq; ligare, stomachū fricare, brachia, et tibias, q̄ si extrema membra algore affecta sunt, panno vino albo asperso calido, eriguo musco, et gariophylozū adiecto, fricentur extrema.

Capitulum. vi. de auxilijs peculiaribus quibus sincopi subueniendum est.

Quia diu medicinas, que substantiam cordis roborant, virtutem vitalem custodiūt, spiritū illuminant, eiusq; substantiā vnuunt, et adustus fumos deponūt, semper conueniunt. Remedia hec que sequūtur nō

communia sed approbata et optima sūt. Recipe aque nase, melisse, vini albi, succi pomoydnicū succi borraginis et buglosse, aña partes equales, aque rosarum partem duplā, aceti rosarum partem quartā, iniiciatur matara desericō puluere granozū alchermes tincta, cuius fila lara nō cōtorta sūt, his succis et aquis calidis, deinde cā expume, aspergas desuper sandali muscatelini, corali, ossis de corde cerni, ambre gris, musci ea proportione qua cordis discrasia eger, postremo matara hanc calidam, his pulueribus aspersam māmē sinistre appone. Item sume panē diuidium altum, his succis madefactū, hisq; pulueribus aspersum, et calidū māmē sinistre appone. Item recipe granozū tinctozū. 3. ij. rosarū rubearum siccāzū, sandalozū muscatelinozū et albozū, gariophylozū, spodiū aña. 3. j. corali rubei, et albi, margaritarū nō perforatarū, ossis de corde cerni, sete combustē aña. 3. j. seminis basiliconis, zodoariē, ligni aloes aña. 3. ss. ambre, et musci, croci, aña. gra. iij. terantur omnia, et sacculus fiat, deinde sume aque, rosarū succi pirozū aña.

3. iij. vini albi, aque nase, melisse, buglosse aña 3. ij. calefcat igne sacculus, his aquis mixtatur et expressus cordi apponatur. Item sume pirozū succum, oleum nase, vinū, eriguoq; croci, deinde de sume comū, et his succis calidis mure, aspergas desuper sandali muscatelini, os de corde cerni, ambiam, et muscū, et calidū nūmū sinistre māmē appone. Item pononib⁹ cordialib⁹, his que sequūtur subueniendū est. Recipe sirupi delimonib⁹, et pomozū que bene olent aña. 3. j. aquarum scamose, buglosse aña quartā semis, bulliant ebullitione vna, post modū adde his succis pulueris diamargaritonis frigidi. 3. j. cōfectiois alchermes. 3. ss. portio hec misticē subuenit cordi debili, et spiritui dissoluto. Item sume aque melisse partes. ij. buglosse partē. 4. granozū tinctozū, seminis citri, corali et lumaturē auri, et margaritarum, ossis de corde cerni, omnium. 3. j. eijce hec omnia in ampullā, et qui sin copi infestatur harum aquarū parū bibat. Item confectioes cordiales hec maxime succurrunt, vt sume, succi pirozū dulcem qui de piramis est, succi buglosse, coriacis auri, foliorum borraginis, rosarum rubear, corali rubei aña. 3. ss. ossis de corde cerni, sandalozū rubeozi foliozū myrti, et citrane aña. 3. iij. ligni aloes sete combustē nūmū aña. 3. ij. mirabolanozū trebulozū, et citrinorum conditorū aña. 3. ss. hyacinthozū zaphyri, granati, aña. 3. j. margaritarum nō perforatarū. 3. iij. lumaturē argenti puri, et auri aña. 3. j. ss. galie muscate, cynamomi, zodoariē aña. 3. ss. ambar egris, musci aña. 3. j. fiat electuariū, et si incendiū vehemens fuerit rosaceum saccarū ei mure, et rosacea aqua post eius sumptionem bibatur. Si vero incendiū non adsit vehemens sumi potest sine rosacei saccari admixtione, desuperq; bibatur rosacea aqua, et melisse electuariū hoc vnius vel duarum dragmarū quantitate sumptum prodest cordi, quod meroze et tristitia angitur ob humores melancholicos et adustos. Item sume margaritarū que subtilissime muretur, preparenturq; et saccaro albo, aqua scamose, et rosarum, quantum sat fuerit, vt confectio ad modum man⁹ christi fiat, de quo electuario quantum dragme vnius sumi potest, desuper bibendo melissam aquam, et rosaceam, quib⁹ lamina purissima auri extrinca sit modico ambre iniecto. Sūt preterea confectioes quatuor inter alias precipuas, vt confectio de hyacintho, alchermes, de gemmis, de dia musco dulci, que omnes licet in hoc conueniant qd cor roborant, sincopi tremorē, et debilitati subueniunt, meroze animi tollūt melancholiam cohercent mēbra precipua roborant, sunt tamen casus aliqui, in quibus plus alię q̄ alie conducūt, vt confectio alchermes cōficta ad tollendam animi tristitiam, meroze animi, angustiam, et melancholiā reprimendā, confectio de

Liber primus.

gemmis nervos confortat, ut si sincopi, spasmi, paralytis, vertigo, aut epilepsia adiungatur, confectio de diamulco sincopi subuenit cum occasione stomachi, aut matricis accidit. confectio de hyacintho sincopi non tantum prodest, quantum tremori, et debilitati. et si epas et sple viciata sint, et cholica adsit. Postremo remedium vni aduocatum, quo ego solus sum succurrere sincopi, et inter omnia remedia plus egrum ab ea liberat. Recipe sirupi acetositis citri, sirupi depomus dulcibus, sirupi decoctis citri, equales partes, dissolue in eis amburam, deinde hys sirupis calidis, quibus addatur olei nase illoz dimidia pars, mamam sinistram linas, aspergeqz desuper puluerem ossis de corde cerui, margaritarum non perforatarum, setz tincte minutatim scisse, granorum alchermes, ligni aloes, musci quantum sat fuerit. Secundum quod medicus aduerterit illarum medicinarum proportionem distemperantie cordis conuenire, quibus addatur sandalus muscatellinus, spodium et gariophylli parua in quantitate, prout medico visum fuerit. Hec omnia auxilia, que dixi, aut eorum aliqua fieri possunt interea dum sincopis infestat. Sunt alia que post sincopis paroxysmum plus conueniunt. **¶** Est recipe beem albi et rubei, ossis de corde cerui, hyacinthi, smaragdi, et zaphyri ana. 3. j. margaritarum non perforatarum, corali, omnium trum sandalorum coriandri sicci preparati ana. 3. ss. ambre musci ana. 3. j. foliorum lauri. iij. n. resine quantum sat sit, resinas coquantur vino rubeo, fiat cerotum, quod summe prodest debilitati cordis, que post sincopum manere solet. et presertim si febris declinatio adsit. Itz fieri potest emplastrum, hoc cordiale, recipe doronice, ossis de corde cerui, beem albi et rubei ana. 3. j. sandalorum muscatellinorum, et rubeorum corali albi, et rubei, spodij, lactuce rosarum rubearum ana. 3. ij. seminis citri, et floze buglossae ana. 3. j. margaritarum non perforatarum hyacinthorum, smaragdi, zaphyri ana. 3. ss. farine ordei. 3. j. ff. croci. 3. ij. misce odore ro vino, et oleo de croco, et fac emplastrum cordis appone.

¶ Caput. viij. De modo, quo succurrere debemus sincopi de repletione.

Quia dixi superiori in loco sincopi de repletionem interea dum infestat, offerre cibum non conuenire, sincopi tamen de inanitione sic, ideo si sincopis de repletionem adsit, his auxiliis que dixi

subueniendum est, vinumque non nihil calidum est exhibendum, quantitate exiguum, album, odoratum. nam inquit Auerrois loquendo de sincopi vinum cinisime succurrere, presertim cum duas illas conditiones sibi coparet, que necessarie sunt ad alimentum verum, scilicet dulcedinem et aromaticitatem, quo fit nullum vniuersi remedium ei par sit in liberando egrum a sincopi. cinisime subuenit, calorem confortat, et spiritum recreat. et (ait Auerrois,) quod si possibile esset succurrere sincopi re, que sine mora in stomacho, et epate, dum coquitur possit cor adire, id faciendum esset. et quia vinum est hoc, ideo non est remedium equale ei.

¶ Caput. viij. De auxiliis, que sincopi de inanitione conducunt.

Si sincopis de inanitione sit, que saltem quo ad spiritus dissolutio nem sepe accidere solet in hac febre, aqua caponis que stillatione fit, de qua superius memini, summo opere prodest, si admixta vino detur. Sed quia febris nonnunquam cum apostemate, nonnunquam absque apostemate est. Febris sine apostemate aqua carnis, quecumque sit illa, quam in superioribus adduxi, sincopi conuenit, si parum ex ea sumatur, si vero cum apostemate sit, conducit aqua, quam Rasis adducit trigesimo primo Continens. Recipe carnen beedi, que super costas est, eam solam olea vitrea tra coque, aqua bulliente immissa, opumque glutine cooperta, quo ad succus exeat, deinde tantumdem succi pomorum ei adiuuge modico vino odoro, iterum coque, et egro modicum da bibe re, nam dixi superiori in loco alimenta grossa aliquantulumque viscosa proficua febris cum apostemate esse. et Auenenna affirmat, quod si sincopi ab humorum grossorum, et humiditatis radicalis dissolutione conungat, aqua carnis beedi plus conducit, quod si ab alijs accidat causis, aqua carnis animum plus utilis est. Hec dixi de sincopi, de remedijs eius, prout in hac febre conueniunt de ceteris impertinens esse dixi remedia adducere.

Tractatus decimus tertius: De stomachi mala affectione.

Solet etiā in hac febre stomachus male affici vomitione, nausea, an gustia, appetitus deiectione, dolore, siti, propter venenum cordis, cui proximus est.

Capit. primum, de vomitione arcenda.

Vomitionem arcendum, (quia vomitus a causa calida accidere solet, ob effusionem cholere ab epate in stomachum, aut ob infectionem venenam,) remedia hec proficiunt. Primo mica panis agreſſe ſucco aſperſa, ſciunt comesta, choleram coarctet. Secundo ſumac aqua roſacea admixtum ſi bibatur, ſiſtit cholere vomitū.

Tertio ſuccus malorum et granatorum ſimul ebibitus prodeſt nimium. Item contundatur menta aceto, quouſq; diſſoluta, ſtomachoq; appoſita prodeſt. Item liniatur ſtomachus oleo nardino, mirtilorum, et citroneorum, aſpergeq; deſuper bolum armenium, ſanguinem draconis, coraliū, et coſtū. Item ſumc malū granatum aſſum, per mediam diuiſum, corali, roſis, ſanguine draconis, et ſpodio aſperſum ſtomacho appone. Et ſi forſan vomitio accidat a frigida cauſa, propter alimenta acida, quibus ſepe vi conuenit in hac febre, ſi forſan ſtomachus frigida diſtemperantia corripitur, et vomitio accidat, emplaſtū hoc fiat, quod adducitur a Galeno libro de Dinamidis. Recipe maſticis, cimini, baccarū lauri aña. ꝛ. j. ſucco rutę collige et ſtomacho appone. ego ſatco: experimentū hoc tam precipuū eſſe, quod ſi vomitus auxilio aliquo reprimi debet, hoc auxilio reprimetur. Et doctores aliqui aliter proportionē inter has medicinas aſignant, vt Recipe maſticis. ꝛ. ſſ. cimini. quartas. iij. baccarū lauri. ꝛ. iij. ſere. ſucco rutę miſce et appone. Item diſſolue ceram, nardino oleo, et maſtiano, et olibanī, adde puluerem coſti, bulliant, miſce et appone. Item ſumc panis diuidiū aſſum, ipſumq; made fac abſinthij ſucco, et mente, aſpergeq; deſuper pulueres hos, corali, roſarū, ſpodij, coſti, maſticis, et olibanī, et miſci modicum et appone. Ete ra auxilia, que ex pane aſſo, et onis aceto coctis, pulueribus, oleis, et ſuccis conſtrictis ſunt, et ventroſis vmbilico appoſitis, et laucris, et aſperſione frigide aque ſup pedes, in cauſa calida, et calide in cauſa frigida, qđ cōmunia ſūt dimitto.

Capit. ij. Docet quo medio appetitus deiectioni ſuccurrere debemus.

Sappetitus a cauſa calida deiectionis, vt ſolet in his febribus contingere, ſumc ſuccum pīrorū piſſicorum, macianorū, mali granati acidi, aque roſaceę ſucco agreſſe, aque bugloſſe, et meliſſe aña, quātū medicorū ſuerit oportere, plē de aqđ, quā de ſuccis addere, aut vice verſa, qđ ſi incendium vehemens ſit, oportet addere in ſuccis, qđ a multitudine forme plus agunt. Semper tamen aque ſuccos excedere debent, coquantur lenio igne, et interea, dum coquūtū, ligetur panno ſubtili puluis margaritarū nō perforatarū, corali, ſandali muſcatelini, cynamomi, et erigui ambrę, et miſci, prematur pānis digitis ſepe, interea dum ebullitio ſit, et addito albiſſimo ſaccaro iulep cordiale fiat. Item ſi deiectionis appetitus ad iuncta ſumc ſtomachi debilitat ſit. Sumc aque meliſſe, et bugloſſe aña. ꝛ. vi. bulliant ebullitio ne vna, cum. ꝛ. ſſ. pulueris aromatici roſati, deinde cola, et adde ei mine citoneorum, et mine coranicum citri, et mine lactucarum, que ſaccaro condiūt, aromaticū, cynamomo, ambra, et muſco, erigua nimium quantitate, bulliant parum. Item ſumc olei citoneorum, foliorū lambuce, roſarum, corali, modica cera fac vnguentum, ſtomachumq; eo linas. Item ſumc fruſta pānis laſta pūnis toſta, poſt aſperge ea aceto albo, et nigro, piſta menta viridi modico cynamī, et gario phylozum addito. Omnia hec ſimul aceto miſceantur, et ſi aradmodum ſaſſamēti viridis, hoc ſaſſamentum, et ante cibum, et cum cibo comedat. Item ad hec proficiunt gelatine expiſcabus, et caranibus paſtilli, ſercula ſuccis, et rebus que appetitum excitant facta, oliuę conditę, medio cibi aſſumptę, alimenta omnia pontica acida, et regimē omne id quod autores cōmendant in appetitus deiectione.

Capit. iij. De auxilijs, que ſtomaco ob cauſam calidam dolenti conueniūt.

Sſtomachus dolore cruciatur cauſa calida, et incendium vehemens fuerit, hec tria auxilia mirum in modum ſuccurrūt. Succus agreſſe, ſaccaro ebibitus. Secundo ſuccus mali granati ſaccaro bibitus. Tertio aqua calida roſis cocta ſi, quantum ſuſtineri poteſt, calida bibatur, tantū dolorem reprimat, qui occasione cholere ad ſtomachum eſſuſe cōtingit, qđ nullum auxilium ita preſentaneum reperies. Item prodeſt malū granatum acidum, quod ante diu proſicū eſſe appetitus deiectioni. Quod ſi contingat dolorem a cauſa frigida euenire, ob alimenta acetofa, vel quacūq; alia cauſa, ſi ventroſitas adſit, ſepe cura

Liber primus.

curbitu cum igne, sine scarificatione, ventri et stomacho promoucantur. Item prodest vesica oleo camomille, et aneti, plena. Prodest etiam panis assius oleo narduno, camon, aneti, et rutę asperius, puluere calendule, cynamomi, seminis aneti, carui cimini. Item liniatur stomachus aqua ardentu, aspergetur desuper spice, cynamomi, diarhodonis, aromatici rosan, pluis, alcoticon, mentę, et absinthij puluerem. Item dissolue muthidatum ardenti aqua, extrahe camdenuo per clembicum, linas aqua hac stomachum, adde puluerę costi, corali, exiguu musco addito. Item sacculus fiat ex granis alcher-

mea, ligno aloc, galia muscata, cynamomo, calendula fiat sacculus, additis granis quibusdam musci, adduxi hęc auxilia calida, si forsitan aliquando, licet rarissimus erit euentus, ex usu acidarum rerum stomachus tam male afficiatur, tantumq; frigescat, vt his auxilijs, saltem ad tempus, cgeat. et quia feci librum de stomacho, quem (numque fauente) cum alijs impresorum incudi post hunc dare decreui, conticere volo remedia omnia, quibus omnibus inualitudinibus stomachi, subseruire medici solent, ne id negotium repetere videar.

Tractatus decimus quartus.

Caput primum, De ventris profluvio, quod accidere solet in hac febre.

Quartum acci-

dens, quod his febribus continere solet, est fluxus ventris, et quia omnibus modis, quibus ventris profluvium accidere solet, in hac febre accidere potest. Utilissimam medicis omnibus doctrinam, circa fluxus ventris curam adducere conabor, scilicet eis, qui non tam experti sunt, et quia in hac sola egritudine, et in eius curatione, plus medici, qui non tam periti, experti sunt, falluntur, quam in cunctis alterius egritudinis curatione, digni duxi adducere errores omnes, in quos cadere solent, et nimirum inter egritudines omnes, hæc una sola est, cuius causæ signa difficile comprehenduntur, cuius difficile subiacere est, et in quam minus medici innasce possunt, et ego in præsentem solum agam de causis nonibus vniuersalibus observatis in huius egritudinis curatione, dimissis omnibus alijs, quoniam ad me pertinet, de hoc tractare, tanquam de accidente, et non tanquam de egritudine.

Caput. ij. De generali divisione fluxus.

Primo paucis agam de omnibus fluxus differentijs. Est diarrhæicus fluxus, est dysentericus, est etiam cholericus passio, et tenesmon, Diarrhæia, aut accidit totius corporis vitio, ob magnam eius repletionem, aut ob virtutum eius debilitatem, scilicet digestivæ, et retentivæ, et expulsiuæ formidinem, aut quia membra venient, aut medicinæ qualitate mala affecta sunt, aut quia aliquod assuetum exercitium omissum est. Est etiam diarrhæia cerebralis, propterea, quod cerebrum rheumatum est, et aut in stomachum, aut in epas humorum demittit, cum in stomachum eos demittit, fluxus phlegmaticus est, et spumosos ob id quod longa via rheuma humoribus crudis ad miscetur, collisione qua spuma gignitur, et humor, qui in epas demittitur, et phlegmaticus, et cholericus est, hic fluxus cerebralis solet accidere transiens, quoniam humiditas illa quæ linguam impedit

continere de oris præcipitatur, et diarrhæiam facit, stomachum, aut epas viciando. cognoscitur fluxus cerebralis, quia nocturnus, et præsertim post somnum ob reuocationem caloris intrinsecus fluxus angetur, cognoscitur secundo, quia tunc a poris internalis infestatur. Nonnunquam fluxus habet egrum interea, dum humor a capite descendit, donec humor alius congregetur, ut uerum descendat, et denuo fluxum faciat.

Rubrica prima, De diarrhæia.

Est diarrhæia stomacalis, quæ accidit propter aliquam eius distemperantiam, scilicet complexione, ulcere, apostemate, et debilitate, quæ in sine egritudine, quæ diu infestatur accidere solet. cognoscitur fluxus iste, quia stomachus male affectus est, et non cetera membra. cognoscitur secundo, quia fluxus crebre sine intermissione, et sine labore accidit, verum est, quod nonnullis gulosis, qui per temporis intervalla gula indulgent, sic per temporis intervalla fluxus accidit. Et est diarrhæia epatica, quæ plures habet species, cucurbitula ab aqua, chilo, cholera citrina, crugulosa, prasina, virulenta, corrosione, sanguine simili feci, simili felli, simili loturæ carnis, et hæc vltima proprie epatica dicitur. Et fluxus iste accidit propter digestivæ, aut retentivæ, aut attritiuæ debilitatem, et expulsiuæ formidinem a mala complexione, calida, aut frigida, ab opulente, apostemate, corrosione etc. Cognoscitur fluxus iste, quia et cerebralis, et iste, paroxysmali est, et plus nocturnus, quam diu infestatur, quia solum hæc duo membra in alia membra humorum emittere solent, et ea proportionem, et tempore, quia humor in eis congregatur emissio sit, ut dixi. Solet etiam fluxus iste epaticus, venarum meseraicarum, et non epas vino accidere, quod cognoscitur si epas sanum sit, et vena eius sanitatem demonstrat, et fluxus iste, qui propter meseraicarum vitium coniungit, aquosus, et chilosus esse solet. Alia est diarrhæia splenis causa ob virtutum debilitatem, et lesionem, aut opulentiæ, aut apostemam, aut corrosiorem. cognoscitur, quia splen male affectus est, et egestione nigra, et grossa, et etiam quia alia membra sana sunt. Est diarrhæia intestinalis, quæ accidit mala corporum complexione, ulcere, apostemate, spasmo etc. Cognoscitur fluxus iste, quia plus die quam nocturnus infestatur, sicut stomachus, et epaticus plus nocturnus. Potest etiam diarrhæia occasione maris, acibus felibus accidere, et est notum.

Rubrica secunda, De dysenteria.

Dysenteria bifaria existit, impropria, et propria, impropria dicitur, quicunque sanguis ab epate effluit, et sic vulgares et medici, ut eis satisficiant, quicunque sanguinem fluxum dysenteriam vocant, alia est dysenteria propria, et est fluxus intestinalium cum icterisatione, et sic

Liber primus.

core, cunctis ab humoribus corrodentibus intestina, a fluxu assiduo. nam autore Rasi, cum cholera fuit in intestina quindecim diebus corrosio nem facit, et cum phlegma triginta, et cum melancholia quadraginta, licet ego huius rei causam reddere nescio. Sane est cholera citius phlegmate, et phlegma citius melancholia corrosio nem facere posse, quibus diebus hoc fiat, regula certa metur. nequit, ob variam, et egri, et virtutis eius naturam, et membrorum, et humorum dispositionem, placuit tamen Rasi numerum hunc certum assignare.

Accidit etiam dysenteria ab apostemate, vlcere rheumate etc. Cognoscitur facile propter dolorem, et si eger dolore circa umbilicum crucietur, et statim egerat, intestina ima vitata sunt, et si non statim egerat, corrosio supremis accidit intestinis. Et aliam accidit in fine dysenterie, quia materia illa corrosiva, et mala, intestinum rectum offendit, cum rugositates eius intrat, incutitque ad continuam egestionem grauedine quadam, quae angit, contingit etiam a fessione supra rem duram et frigidam, a cholera, a phlegmate falso viscoso, ab apostemate, ab vlcere in intestinis, aragadiis, fistulis ani. Et cholericam passio, quae Saida dicitur, accidit a totius corporis repletionem, aut a virtutum, quae virtuti naturali inserviunt, debilitate.

¶ Rubrica. iij. De dysenteria.

LYENTERICUS fluxus accidit, propter virtutis digestivae, aut debilitatem, aut destructionem, ut bene Avicenna contra Bernardum illud probat. Et cognoscitur, quia aut potius abusus in coctus erit quo ad omnes eius partes, aut si dimidiatam coctionem habet omnibus suis partibus dimidiatam tenet, et tunc contingit propter digestivae defectum, aut accidit ob defectum virtutis retentivae, et tunc pars cibi cocta erit, pars vero in cocta, ut scilicet ea, quam virtus retentiva detinere non valuit, ut coqui posset. Et cum abusus erit aliquantulum coctus, et quo ad aliquas partes potius in coctus, digestiva, et retentiva virtus lese sunt.

¶ Caput. iij. De signis quae malum in fluxum protendunt.

SECUNDO dicam signa, quae mortem minantur, et paucis. Fluxus ventris a principio morbi mali protendit, pulsus vermiculosus, aut formicans, qui cibo non roboratur mortem significat. Fluxus ventris post febrem si subito accidat, virtute debili presentanciam nunciat mortem, appetitus deiectione vehementi siti malum significat. Fluxus si singulis accidat, significat vltimam siccitatem, et mortem. Etiam autore Avicenna. riiij. §. ceterum tractatum. iij. cap. primo. in fine hoc luc

ra sonat. Et cum retentio solutionis conturbat, et eius solutio facit acquirere tranquillitatem, est mortale. Iura ista vitata est, et propterea doctores varie eam interpretantur, Arabice leguntur, et cum retentio eius quod est evacuandum conturbat, et eius solutio est remota tranquillitate mortale. Et est Avicennae intentio, si cum eger excrementa non facit, conturbatione afficitur, et etiam post solutionem deterius valet, mortale signum est. quia sic et sic moritur. Etiam mutatio colorum in dysenteria malum, dysenteria a melancholia adusta, quam musce fugiunt, et terram cauat, mortem protendit, autore Hippocrate. dysenteria si a felle nigro etc. Fluxus ventris in fine icterorum egritudinum, qui egrum plus agravat, quam allevet mortalis est. Fluxus ventris, si venter immet, mortem protendit. Dysenteria, quae post dysenteriam accidit, mortem minatur, egestio, quae primo sicut aqua est, et in processu vi vnguenti fit, mortem significat. Fluxus ventris propter vlcera supremis intestinis habita, mortem nunciat. Fluxus diversorum colorum periculum minatur haec omnia intelligi habent nisi fluxus expulsiue critica accidat, omnium horum rationes, yclarissimas, proferendas dimisi, ut breuitati confulerem.

¶ Caput. iij. De erroribus in quos medici cadere solent circa fluxus curam.

SERVO principale propositum agere et errores illos adducere, in quos medici cadere solent. Fluxus ventris principio suo non omnino cohibendus est, quoniam si fluxus ventris morbus sit, repum non debet, dicente Damasceno in aphorismis scilicet, si cui ventris profluuium, et vomitum vehementer et subito accidant, si a longo tempore caetera sanus fuit, fluxus iste quem Saida Rasi vocat, cohibendus non est, nisi excessus fiat, mortis excessu suo minuitur, quoniam (inquit Damascenus) emundatur eo corpus, et tanquam crucis censendus est. Laucant ergo medici, qui a vident initio veris homines sanos hac Saida corripere, statim et clisteria, et linimenta, et emplasta quae confortant adhibent, ut fluxum cohibeant. Profecto si mors contingat, eis imputanda est dum modo iam excessus fluxus non sit, et vomitum, quod veritate se curam. nam aut Rasis Saida pueris securam esse, inuenibus suspectam senibus mortalem, ut Libello de signis dicam. Si vero fluxus ventris plus accidens, quam morbus sit, et contingat vitio stomachi, aut epatae aut cerebri, cohibendus est, horum membrorum distemperantias emendando.

¶ Rubrica. j. De secundo errore.

SECUNDUS error, in quem medici cadere solent, et sepe cadunt, exoritur aqua dam res

De febre pestilentiali. Fol. lxxiiij.

la, quam moderare nesciunt, aut forsitan ab igno-
rantia. In fluxu quoque duo advertenda sunt.
causa fluxus, et fluxus. causa fluxus duplici amo-
netur ingenio, scilicet evacuatione, et diversio-
ne. Fluxus uno duntaxat, scilicet cohibendo
ipsum, tunc ut medicus in alijs egritudinibus
prius causam morbi abscondere, quam morbum
curare tenetur, sic prius causam fluxus, et depo-
nere, et dimittere debet, quam fluxum cohibeat.
et ut medici in alijs egritudinibus, si morbus tam
vehemens sit, quod mortem minatur, prius coa-
cte ei obviare debent, quam causam abscondere,
sic si fluxus tam vehemens sit, quod virtutem pro-
prias decipere videatur, prius cohiberi debet co-
acta cura, quam causa fluxus deponatur, aut di-
vertatur. Ab hac regula, quae vera est, error: imma-
scitur, nam existimant plurimi medici, quencumque
fluxum periculum minari, et immedum esse, cuius
causa statim ei subveniunt, ponentes constric-
tias, enemata, lumenia, emplasta egris promo-
uendo. Qui tamen occasio morbi aliquando
sunt, aut saltem in fluxum addunt, quoniam cum
repleto magna in principio adsit, medicum costringi-
tiae humores morbos includunt, et in ipsorum malitia
et fluxu addunt. nam ut Hippocrates dixit apho-
rismo digesta medicari, multa furiosa non esse,
id est rarissimos morbos esse, tam furiosos, qui-
bus neglecta causa remedia statim morbo adhi-
bere liceat. Sic in presenti rarissimi sunt fluxus,
in principio suo tam vehementes, quibus conne-
mant ea, quae eos cohibent, neglecta causa, ideo
in principio fluxus intentandum est, circa causae
depositionem, et diversionem, quibus factis de-
posita iam maxima humorum parte, ad fluxum,
et ad eius remedium adendum est.

¶ Rubrica. ij. De tertio errore.

Tertius error, quo imperiti falluntur est,
quod indifferenter quocumque fluxu stoma-
chum, et viscera confortant, ut eorum verbis
utatur, nam cum quaeritur ab eis, cur in principio flu-
xus medicinas promouens costringitivas repleto
ne existente, cum contrarii medicinae auctores sua
deant: Respondet hoc linimentum, quod stomacho
adhibui, explei gratia, et oleo cydoniorum, myr-
tilorum, absinthij, mastice etc. Et ex pulvere rosa-
rum, myrtolorum, balustiarum, corallorum etc. Non
adhibui, ut sciret fluxum, sed ut confortet, et defen-
set, ne fluxus sine freno egrum perdat. Profecto
neque hac intentione hoc semper faciendum est, im-
mo prius advertere medicus debet, cuius morbi oc-
casionem fluxus iste accedat, et tunc observare tene-
tur communem regulam, quam auctores medicinae com-
mendant, et est. Prius morbum in aedans temperetur, quam
recipiens confortetur, ut non recipiat. nam si a cere-
bro in stomachum humor veniat, qui fluxum facit, et
stomacho ea, qui confortat, adhibeantur, necessario,
ocasio mali erit, quia humor discedens a cerebro,

in stomacho coegeritur, et rugositates eius intrat,
occasione medicinarum, quae constringunt. Et si
antea una sola in valitudo egrum male habebat,
nunc beneficio medici, aut potius maleficio, due
in valitudines ipsum corripient, non modo me-
dicinae constringentes (etiam licet eas conforta-
tias vocent) stomacho non conveniunt, immo
id quod ad ipsum effluit, vomitione, aut cliste-
ri, aut quocumque alio auxilio deponendum est. Et
primum quod medicus agere tenetur, est fluxum
cerebri cohibere, ipsum canonice curando omni
ingenio a medicis, suis in locis proprijs, tradi-
to, et hoc confessum fieri debet. Idque iudicium est
de epate, si causa fluxus intestinorum sit. Prius enim
distinguerantur eius, quocumque sit, emendanda est
canonice, ut fluxus eius cohibeatur, quam aliud
fiat auxilium.

¶ Rubrica. iij. De quarto errore.

Quartus error, aut negligentia, quae habes-
ri solet circa fluxus curam est, quod sepe
numero feces durae intestinis adsint,
quas medicinae crassantes induraverunt, et si me-
dicus eas medicinis lenitius non deponat, fluxus
non modo non cohibetur, verum et quondam
angitur. Et dicam casum, qui contingit Reueren-
dissimo Cardinali Francisco Ximenez unico
nostrae universitatis fundatori, qui cum corripere-
tur ex cessu fluxu, cui remedia canonice fa-
cta non contulerant, medici, qui praesentes erant,
consecraverunt, an causa illius fluxus essent fe-
ces aliquae, quae continuo restrictis medicinis in-
durabatur. Et cum tenuissent viscera eius, co-
gnoverunt feces illas adesse, quibus de positis
enemate lenitius, et emplastro lenitibus rebus
facto, fluxus cessavit, ideo summo opere aduer-
tendum est, in quocumque fluxu, an feces exant,
tangendaque viscera sunt, ut comprehendi possit,
an feces durae aliquae adsint, quae si aderint, leni-
entibus eas deponere convenit. Et si dixero me
aliquando de ceptum in hoc non fuisse, mentiar.
Idem in cuius vis fluxus cura advertendum est,
an fluxus furiosus sit, et periculum minatur, quo
casu statim cohibendus est coacta cura. Et quia
plurimi fluxus furiosi non sunt, ideo prius et cau-
sa illi deponi, et dimittere debet, saltem quo ad plu-
rimam eius partem, quam remedia, quae costringant,
adhibeantur. verum est, quod auctores medicinae com-
mendant, ut etiam a principio fluxus medicinis,
non, quae costringunt, sed quae confortant utantur, ut
sistant fluxus effrenatione, cavendum tamen est,
ut dixi, ne fluxus iste a cerebro, aut ab alio membro
in stomachum, et viscera emanet, nam in hoc casu,
nec medicinae, quae costringunt, neque quae confortant,
proficere sinit, immo nocent, observandumque etiam
est duplici casu, ut fluxus, nec causa eius curetur.
Prius si fluxus criticus sit. Secundo si fluxus mor-
bus sit, ut baida, nam nisi duo isti fluxus exces-

Liber primus.

dant, et nimium, nec cohiberi, nec causa eius deponi debet, solū cōuenit stomachum roborare.

Capitulum quintum. De erroribus cōmunijs circa dysenterię curam.

Cetera, ut dixi p̄positū memi non est d̄ fluxu exacilissime agere, solū generales canones, illos qui cōmēdatione digni sunt, adducā in cūiusq; fluxus cura. Et primo in nū a dysenteria faciam. Solēt cōmitti error: in hoc, si medici non aduertant, dysenteriam bifariā contingere posse, alteram per proprietatē, ut scilicet si venē intestinorū rūpan tur, et sanguis ille intestina corrodāt. Si fēces durę intestina cauant, et eorū venulas dīrūpūnt, si apostema aliquod infāciē, et virulentiam verti tur, quę intestina vlcērant, si lapus aliquis (ut inquit Galenus) intestinis genitū intestina rumpat. Alteram vero per cōmunitatē, ut si quādo cholera, q̄ diu in intestina effluit, ea corrodāt, et dysenteria faciat, ut sepe accidit, scilicet diarrhā cholericā, si diu infestet, dysenteria causare, aut si fāties, virulentia, cholera p̄stina, aut eruginosa, ab alijs mēbris, aut ab epate in intestina effluant, eaq; corrodāt, aut vlcērent, ap̄edicus summa diligētia aduertere debet, an dysenteria egritudo intestinis per cōmunitatē sit, quę si sit, non modo intestinis, aut illis suis proprijs, subueniēdum est, immo p̄ncipali⁹ epati, aut spleni, aut stomacho, aut cūq; alio mēbro, si ab eis, aut a toto corpore humor effluat, remedia applicanda sunt. Si vero dysenteria per proprietatē sit, solū intestinis succurrendū est, et in hoc, q̄ plurimū accidit est, cūiusq; dysenterię epar in causam esse, q̄ humores malos in intestina demittit q̄ corrosionem faciūt, quo fit, ut circa epar medica sollicitudo debeant, q̄d cūq; eius viū emēdādo.

Tabula prima, de regulis obseruādis circa dysenterię curam.

Circa dysenterię p̄prietatē curam hęc obseruanda sunt. Prīmū quod plus reubarbarū huic fluxui, quā omnib⁹ alijs conuenit. Secūda aduertentia sumitur a parte vsus reubarbari, nam dysenteria tres sibi vendicat p̄tes autore Galeno. iij. aphorismo cōmēto, a dysenteria habito. Prima species dysenterię est, qua intestinorū pinguedo, et multositas erit, quā natura in intestinorū defensione genuit. Et hęc prima species omnium munū periculosa est, et tūc dysenteria p̄ncipiū habere dicitur. Secūda species est, qua frustra lata intestinox erūt, et hęc minatur periculū, et tūc dysenteria in augmento esse dicitur. Tertia species est mortalis, in qua substantia intestinorū erit, sic reubarbarum trifariā p̄parari debet. Prīmę eius speciei, substantia sua aliquantulū tostum conuenit, nam, si nimū aduratur, coarctat humores circa epar, q̄ in p̄m

capio plurimi sunt. Secūde eius speciei reubarbarum assum conuenit. Tertię eius speciei reubarbarum adustum summo opere cōducit, quoniam quo maior intestinorū offensio est, eo plurimorum furia cohibēda est, et intestinorū substantia roboranda. P̄sertim cum reubarbarū vsu caliditatem p̄tinus amittat. et doctores aliqui aiunt, ut Michael Saueranarola, in dysenteria humoralī reubarbarum comburendū esse, in sanguinea adurēdum, in lenteria parum p̄torreri iubet. Etiam hęc aduertentia habendā est in alia dysenterię diuisione, scilicet est dysenteria sanguinea, saniosa, virulenta, in sanguinea reubarbarum parum torreatur, in saniosa parū aduratur, in virulenta comburatur, quippe ubi maior necessitas rep̄mendi humoris corrosiōnem, et vlcērationem est, ibi magis reubarbarū assari debet. Secundum cōmendandum est, ut nunquā reubarbarum, aut alię medicinę cōstrictiue dysenterię p̄p̄inentur, quin gūmi arabicum, aut dragagantum parū assum eis adiungatur, ut glutinositate sua intestina a corrosione defendent, et humoris offensionem rep̄māt, nam alias reubarbarum assum, aut combustum, in s̄conationem adderet, partes nimū cōstruendo, quippe res p̄ntica cōnnū soluit in partibus p̄orūis, quę mouentur versus partes cōadunatas, ut vacuum vitetur, in omni alio casu gūmi nō conuenit. Tertiū cōmendandum est, quod si dysenterię febris accidat, p̄sertim si intēsa sit, a reubarbaro caueamus, ob nimā eius caliditatem. Plus enim tūc conducunt mirabolanorum cortices assī, et gūmi dragagantum, aut arabicū r̄. Tertiū est, quod si dysenteria illa sit, cui reubarbarū adustū conuenit, etiam, licet febris adsit, conferre poterit, quoniam adustione nimia caliditatem omnē amittit. Quartum cōmendandum est, ut spica, reubarbaro non adiungatur, nam spica necessaria non est, ut distemperantiam aliquā emēdet, sed ut aperiat vias, quas reubarbari vapores, qui necessitate maiore vsq; in aliquam incedunt distantiā, intrare possint. Virtus enim reubarbari apertius, tam subtilis est, ut coctione perdat, ideo in hac parte spica non egemus. Quintum cōmendandum summo opereq; aduertendū, in quo imperiti medici falluntur est, quod in prima specie dysenterię qua pinguedo, et res multagulosę ab intestinis erunt, clisteria, quę abstergant, abluunt, et lauant, non conueniunt, immo nocent nimium, scilicet aqua cocionis ordei, aut furfuris, aut mercurialis, melle, aut saccharo addito, aut salita aqua, aut ononū vitelli non cocti, ab omnib⁹ istis cauendum est. Sed solum vii decet medicinis, quę glutinant, et confortant, ut multo asso, gummi arabico, dragaganto, semine ligni, caprarum adipe, ana-

De febre pestilentiali.

Fol. lxxiii.

gis, aut galline, onorum vitellis assis, rebus alijs
stipticis adiunctis &c. Ratio est, quia pinguedo
illa res naturalis, quam plus conservare, quam
objicere convenit, et medici, cum eam in princi-
pio vident, erisumant phlegma muscilaginosū,
aut in testinorum rasuram esse, quam ut rem con-
tra naturam abluere, et emundare deceat. caueant
ergo medici, ne semper, in quocumq; casu, in dys-
senteria lauatino vtiatur clisterio.

Rubrica. ij. De dicta, q̄ dysenterie cōducit.
Int etiam, quō ad dietam aliqua cōmenda-
ta, aut saltem propius conveniūt, ut scilicet, ami-
dum in lacte capre coctum, quo lacte exigua ci-
sternę pluviali aqua injecta, ferrum ignitum plu-
ries extingatur, quousq; aquositas omnis lactis
amoveatur. Quam difficile est medicum suę ar-
tis finem attingere, ut Salenus clamat, p̄mo
prognosticozū, postquā in re tam clara, parvior
momenti errare possumus circa lactis vsum, sci-
licet an dysenterie conveniat lac butyro amo-
to, an non moto. dico, quod si dysenteria pri-
ma sua specie sit, tunc lac convenit, cuius buty-
rum a motum sit, ne in putredinem addat, et in-
flammationem. Sed si dysenteria scilicet scilicet
mūnig vlcerosā, lac cum butyro suo convenit,
ut consolidet, conglutinet &c. Etiam si humor
necissus sit, ut cholera prasina, aut eruginosa, aut
venenum quodcūq; in causa illius scotizationis
sit, lac butyro non extracto convenit. Quoniam
lac coercet veneni furiam, membra ab eius offen-
sione defendat, autore Avicēna secundo cano-
ne, quando dicit lac mediare inter membram, et
humorem glutinositate sua, cuius causa humor
non obuiat membro nado, sed a lacte tanquam
Aclypco defensato. Ibis duobus casibus dūta-
rat, scilicet cum vlcera magna adfuerint, lac con-
uenit cum butyro suo, ut lauet, ut repumat, ut
nutriat &c. In omni alio fluxu butyrum a lacte
amonedū est. Et si quis dixerit nōne plus lac cō-
uenit in testinorum vlceribus, ut ea lauet aquo-
sitate sua, quam ea amota? Ergo non oportet
ferrum ignitum lacte extingere, ut aquam mi-
nuat. Dico lac solutivum esse, ideo licet vlcere
plus conferret aqua sua, in fluxum forsitan adde-
ret, quod pertimescendum est, nec obstat, quod
Avicēna dicat secundo canone, lac fluxum sangui-
nis, et visceribus inimicum esse. Quoniam ne-
cessitate coacti vlceris occasione eo vūmur,
etiam Avicēna intelligit de lacte non corrupto.
Prodest etiam risum assum, lacte (modo supe-
rius diserto) preparato coctū, profunt pedes hē-
di, lacte cocti, prodest cādarum, lacte coctum,
prodest tri, lacte coctū, profunt etiam oua aceto
cocta, et in hoc nōnunquā medici fallūt, qui
hęc oua omī fluxui pro futura esse cēsent. et Aui-

cenna mouet, ne in fluxu epatico, et stomacho
dentur, quoniam oppilationē faciūt, et stomachū
grauant, et in dysenteria vnicū p̄sidiū sunt.
Lancant etiā medici ab usu lactis, dum febris
adeft, quoniam febris molestior inter omnes mor-
bos est, autore Saleno, et lac febris fomentum
est, ideo cū lac exhiberi non potest, coquantur ri-
sum, aut amidū, aut cādarum, aqua pluviali
calybeata pinguedine galline, aut anatis, et
p̄sertim adipis renis capre, additis adiectisq;
coriandro sicco preparato, coralo, margaritis,
sumac, pedesq; rizo coquantur modico aceto ad-
dito, aut lentes excoctate, succis acidis cocte
dentur, de quibz omnibz p̄sent febris pestiferę cō-
ueniūt, in fine agam. Lancant etiā ab usu vini
in dysenteria cū febre, quę sepe in se qui dysen-
teriam solet, quāquā, autore Saleno, tam mitis
in principio est, quod decipit medicos erisumā-
tes eam febre non esse. Etiam dysenteria plus a
cholera, et phlegmate sallo, quę ab alijs locis in
intestina effluūt contingit, quam ab alijs humo-
ribus. Licet aliquādo, aut Avicēna, tam viscosum
muscilagosumq; tamq; intestinis adheret, ut
euelli nequeat, quin intestina excoiet.

**Caput sextum, de regulis obseruā-
dis circa diarrhie curam.**

Regulis obseruādis in diarrhie
cura, saltē de illis, quę p̄cipua
cōmendatione haberi debēt. In
diarrhia cholericā, quia si diu in-
festet, dysenteria facere solet, im-
mo sepius dysenteria hoc mo-
do accidit, quā per p̄prietatē, medici solitiū esse
debent, ut, p̄sent fieri poterit, intestina ab exco-
riatione defendant, exhibendo ea, quę cholere
acuitatē rep̄mant, et intestinis adherent, obte-
gēdo ea ne offendātur. Hęc sunt, risū, aut miliū,
aut tri, aut far ordei, aut cādarum, si horū vnū
quodq; lacte calybeato coquantur, butyro abie-
cto, aut si aqua pluviali calybeata coquantur addi-
to gūmi arabico, arūgia galline, aut pinguedi-
ne capre, succo cydoniorū, aut mali granati aci-
di, aut agreste succo addito. Enā enemata risū,
miliū gūmi arabicū, et dragagāū adipē, et pigue-
dinē, et p̄sertim capre habeāt, simul cū alijs me-
dicinis, oia simul, aut horū aliqd, put medico
visum fuerit, etiā oua aceto cocta si diarrhia ab
stomacho, aut epate nō proueniat, intestina ni-
miū defendant comesta, aut enematis injecta.

Ru. j. de auxilijs diarrhie a cholera prasina.
Si diarrhia cholericā, a cholera prasina, aut
eruginosa proueniat, crystallus propucta-
te sua horum humorum venenum coercet,
cui etiam additur margaritā, et coralis. ideo,
si medicus scierit hanc cholera esse, saccarū
rosacēū vetus parte vna crystalli, et parte alia,
margaritarū, et coralo aspersam egro icunē tri-

Liber primus.

buat, aut micam panis succo agrestis, et iure aliquo galline aspersam, et his pulueribus, insar-
mo det.

**Rubrica secunda, de auxi-
liis diarrhię venefice.**

S diarrhia propter venenum haustum con-
tingat, aut propter medicinam venenosam
natura sua malam, vt cologynthida singu-
larem in planta sua, aut agaricum turbit, et aloë,
et scamoneam, quando medicinę istę pessime
sunt. Nam vt alias dixi magna sollicitudo habē-
da est, circa has quatuor medicinas, quę sepe
male sunt, vt sepe aloë caballina male olens,
agaricus niger, turbit niger, scamonea pessima
est. Si ob hanc rancorem diarrhicus accidat flu-
rus octo smaragdi grana ieiune sumpta, fluxum
hunc repuntunt, vt Abenzoar cōmendat, ob-
seruans tamē conditionibus illis, quę circa the-
riace vsum obseruari solent, scilicet vt non nisi
ser, septem uel octis interpositis eger comedat.
Sed quia hoc non sic facile remedium omnib⁹
esse potest ob smaragdi precium, qui si purissi-
mus non sit, nihil prodest.

**Rubrica tertia, De auxilijs diar-
rhie, quę propter haustum ma-
le medicinę contingit.**

Ideo in diarrhia, quę ob haustum medicinę
veneficę contingit, aut medicinę, quę sine
freno euacuat, et malitiam membris infigit.
Duo hęc presentancia remedia adhibēda sunt,
quorum primum a deo efficax est (crede mihi) vt
solum propter hoc remedium hoc in loco scri-
ptum, credcrem, et si alia in hoc libro nulla non
essent, rem proficiam fecisse. Remediū est hoc,
sume ʒ. i. amidi, aspergas eam aqua plantagi-
nis, absinthij, aut solanij, aut lactuce, aut rosa-
rum, prout corporis dispositio plus eguerit, vna
harum aquarum, quā alia, infirmo si ieiune hoc
des summi, et stupendum remedium est. Sta-
tim cohibet fluxum, videant publicani medici,
qui scamonea sine pondere, et mensura vtuntur,
qua pondus elementorum, et mensuram mensu-
ram corporis humani destruit, quantum reme-
dio hoc egeant. profecto debuissent amidum se-
cum gerere, vt fluxibus excessiuis, quos ipsi fe-
cerant, subueniant. Aliud remedium, quod
non minus aliquando prior subuenit, est hoc.
sume lac caprinum, quo coquatur nasturij gra-
na non trita, quousq; exeat mulcalago, si hoc bi-
batur, preterea si ferrum ignium lacte sepe ex-
tingatur antea, prodest nimium.

**Rubrica quarta, De auxilijs diarrhię
epatice ob virtutis defectum.**

I diarrhia epatica, quę ob defectum virtutis
cuius attractiōe contingit, et fluxus chilosus,
aut aquosus est, duo remedia ad sunt, q̄ preci-
pua sunt, in quibus huius fluxus sanitas contin-

git, vt scilicet factis enacnationibus canonice,
vetoſa epati promoneatur, qua de posita empla-
stum attractiū apponatur. Iterumq; vetoſa ap-
poni debet, et sic alternatim, hęc duo auxilia fa-
cienda sunt. potiusq; medicinę, quę attrahunt
extra apposite, quam intus ebibite profunt.

**Rubrica quinta, de auxilijs epa-
ticę ob opilationem.**

I diarrhia epatica propter opilationē epa-
tis, aut vtnarum miseraicarum, medicinę
constrictiue, glutinatiue non conueniunt, in-
tus nec extra, ideo nec conueniunt rizum, nec mi-
lium, nec kis ordeī, nec candarulum, cum vnū
quodq; horum lacte coquitur, nec conueniunt
pedes rizo, aut lacte cocti, nec conueniunt oua
accto cocta, nec conueniunt, sumac, myrtuli, cy-
namomū, coralus, margarita, etiā alimētis, quę
comedūt aspersi, nec conueniunt pononces, et
reubarbaro, mirobolanis, et gummis assis, o-
mnia ista in opilationem addūt, nec cōuenit pa-
nis, si fieri possit, quoniā epati inimicatur. Aitū
enim doctores epati, tunc panem fugere. Sed
conueniunt de alimentis gallinarum iuuenum
epata, oua, aues temperatę, quibus ea, quę ali-
quātum opilationem aperiant adiungantur, et
vne palle, et si panis comedi habear, bene ferme-
tatis, beneq; cōmaltatus sit, parum testus, et po-
stea aqua aspersus, qua per horam morā trahat,
comedatur. Nam fermentum necessarium est,
vt viscositatem, et rosilitū farinę tritici amoneat.
Ipsum tamen caliditatem possidet putredinalē,
aut putredini aptam, quā significat malus eius
odor. Ergo quia massa fermento constricta fuit
viscositatem, et rosilitatem amisit, et quia panis
aqua aspersus est, fermentum calidum, quod no-
cere poterat, euancit, cuius causa panis aqua
asperſus cōmodillimum alimentum eis omni-
bus est, qui febribus corripiuntur, aut amozbo
calido infestantur, et de medicinis, hunc fluxum
solum conueniunt illę, quę aperiunt, et aliquan-
tum confortant, vt succus endiuie, cuscute, la-
pulozum, apij, foeniculi, petroselinū, si succi isti
suis aquis adiungantur, et ex eis sirupi apertius
ni fiant, aut reubarbaro addito sirupi euacuat
ni hunc fluxum curare solent.

**Rubrica sexta, de auxilijs epatice
ob digestiue debilitatem.**

I diarrhia epatica ob virtutis epatis digesti-
ue debilitatem, et fluxus similis loturę carnis,
accidit, qui proprie epaticus dicitur, medica-
nē istę conueniunt, scilicet absinthium, spica, ca-
laminis aromaticus, mastix, conices thuris et.
Si distemperantia frigida sit, et si calida sit, ro-
sa, spodium, sandalus, coralus, myrtulorum gra-
na et. profunt.

**Rubrica septima, de auxilijs epati-
cę ob retentiue debilitatem.**

De febre pestilentiali.

fol. lxxv.

Et si diarrhia epatica ob defectum virtutis reicientur accedat causa calida, profunt rosia, sandalius, coralius, mirra, sumac, balau-
stia, acacia, succus mororum immaturorum, suc-
cus plantaginis, solatri, caude equine, virge pa-
storis, burse pastoris, melleis, sorbi, margarita,
spodium, fructus, cynosbati, idest rubi, quoniam
dicuntur et. Et si causa frigida sit, profunt lignum
aloes, cynamomum, cuscutha, calamus aromati-
cus, malix, spica, ciperus, thuris, lacca, squin-
tum, mastic, crocus, menta, melissa, absinthium,
storax, calamita, gariophylli, reubarbarum et.
Si passio frigida, calida aut, simplices medicinae
opposite conueniunt. Et si parum calida, parum
frigida sit, medicinae calide frigidis, aut eeo-
uerso, ea proportionem adiungantur, quae discre-
te compositae conferre possunt. Et his medici-
nis, sirupi, enemata, vnguenta, emplasta, ceto-
ta fieri possunt.

Rubrica octaua, De auxiliis epaticae sanguine.

In diarrhia epatica sanguinea, quae dysen-
teria largo vocabulo vocari solet, parum pro-
funt clysteria, nimium vero medicinae extra
appositae. Et tam crudelis passio est, quod nec
medicinae intus, et extra conferre possunt. In
omnibus alijs fluxibus non sunt praecipuaones,
circa quas medici sic facile falluntur, ideo solus
dixi haec, circa quae errare contingit. Ceterum
de signis causae fluxus, de causis, et particula-
ri cura de remedijs taceo, quia propositum meum
dumtaxat loqui est, de fluxu, prout febres pesti-
ferae accedens est.

Caput septimum, de medicinis frigidis.

Item medicinas omnes fere, quae in usu sunt, quibus medi-
ci cunctis fluxui subuenire solent, frigidae sunt litargium, barba-
pastoris, virga pastoris, musci-
lago psili, cornu cerui visum,
cortex medianus arboris glan-
dis, et castaneae, et eorum fructus, semen accio-
se, cydonia, malum siluestre, lapis haemanites,
grana viuarum, ribes, ossa bouis combusta, sem-
peruina, consolida maior, et media, et minor,
lapis berillus, lapis smaragdus, margarita, ca-
rabe, sanguis draconis, mirra, solatrium, plan-
tago, cauda equina, agrestis, balaustia, hypo-
quistidos, lactuca, endiuia, cicorea, bolus ar-
menus, terra sigillata, rassa barbasus, folia ma-
tiant, sorba, crystallus, galla, acacia, granato-
rum grana, spodium, sumac, fructus tamarici, se-
men portulacae, coriandrum sicum, semen rose,
lacacetosum, reubarbarum asium, quod calidi-
tatem amisit, et inter frigidas medicinas censetur,
cortex omnium murebolanorum, sanda-
lia, coralius.

Rubrica prima, de medicinis calidis.

Alide medicinae sunt, semen nasturcy as-
sum, lacte acido datum, coagulum hedi, et
leporis, cascus vicius lotus, semen ocy-
mi, semen cupressi, radix et grana pconie, se-
men foeniculi, nux muscata, olibanum, sandara-
ea, mastix, gummi arabicum, dragagantum, cum
assa sunt, lacca, cynamomum, absinthium, li-
gnum aloes, storax, calamita, myrrha, amcos,
cymum, anisum cum assantur, gariophylli,
et omnes istae medicinae omnibus fluxibus con-
uenire possunt, coartificio, ea compositione, et
proportionem, quibus medico visum fuerit. So-
lum vnum circa coagulum visum de mente Bernar-
di adducam, et est, quod coagulum non nisi aqua
frigida detur. Ratio est, quia coagulum coagu-
lata dissoluit, et dissoluta coagulat, ideo ut hu-
mores qui in diarrhia in intestina sunt, con-
gestos reddat, coagulum prodest. Et ne coa-
gulum in membris tendat, eorumque humores li-
que faciat, et in fluxum addat, oportet id bibere
frigida aqua, ut prohibeat eas penetrare in
in membra.

Caput octauum de regulis obser- uandis, circa quorundam auxiliorum usum.

Regulis aduertendis circa quos-
rundam auxiliorum usum, circa
quas imperiti medici falluntur,
et praesertim de auxilijs, quae licet
fluxibus conueniant, in principio
non obstant, Differendum duri,
et primo de somno.

Rubrica prima, de usu somni.

Omnis enacuatio omnes cohibet, scilicet
et eas quae aduirtunt animal, et naturali simul
sunt, ut ventris profluuium, vniuersi illudius,
vniuersum et. Ratio est, quia somnus spiritus
animales ligat, cuius causa animalis virtus na-
turali non fauer, et omnes motus, qui a vir-
tute animalis sunt, ut progrediuntur, somnus ar-
cet, et etiam qui a virtute animalis, et naturali
sunt. Deinde motum vno naturae promouendi cre-
atoris iussu, quem somnus non cohibet, scilicet
diaphragmatis motum in anhelum, propter
rea Balenus anhelum motum voluntarium,
de intentione secunda vocatur, ob id quod a ce-
rebro pendet, et virtute eius animalis nulla co-
gnitione praecedente, et a virtute animalis, et co-
hiberi, et accelerare ad tempus potest, necessita-
te aliqua cogente virtutem animalis, ut motum
cohibeat, aut acceleret imperio suo, quo fit ut
inter omnia auxilia, quibus medicus fluxui sub-
uenire potest, auxilium non sit ita praesens, neque
vniuersum, ut somnus. Primo quia quiescere corpus facit,
quae quies necessaria est ad fluxum arcendum. Se-
cundo quia somnus subules aliquos humores, si fluxus

Liber primus.

rum faciunt, ingrossando cōgerit. Tertio quia sensum membrorum habet, ita causa fluxus offensionem sentiat. Quarto quia cum virtus animalis ligata somno musculos ventris nō moueat, qui simul cum villis latitudinalibus intesti-
norum humorū expulsiōnem faciunt, virtus natu-
ralis sola villorum motū hunc facere nequit, nisi summa virtus debilitate. hāc auctor Bernar-
do, cum virtus delecta est, virtus naturalis an-
malicū vincit, et vice versa, quo fit ut medici sum-
mo studio somnū euocare habeant, tanquā pre-
cipuū remedium in sistendo fluxum. Et quia me-
dici omnib⁹ hoc nouum est, quia moderate re-
gula hac non videntur, fallūt sepe, quod paucis
expuniam. Fluxus nōnunquam cōiungit pro-
pter virtutis retentionē debilitatem, quando debi-
lis sit omnibus illis modis, quos Auenenna affir-
mat, scēda primi, virtutem deici posse. Aut cō-
tingit ab alijs causis, tunc dico, quod si virtus re-
tenua debilis fiat, propter spirituum dissolutiō-
nem, et caloris extinctionem, somnus in princi-
pio fluxus conducit nimium, si vero fluxus ab
alijs causis accadat, et humorum repletio adsit,
somnia in principio nocet nimium, quoniam to-
tus corporis calor somno in intimis vniū in
fluxum addit, ideo cauēdū est ab excessu som-
ni si sponte fiat in principio fluxus, cauēdūq;
etiam est ab eius euocatione crīsumādo ipsū
esse proficuum. Solum somnus ille comodis-
simus erit, qui virtutē satisfacere poterit. Quod
amplius est in principio fluxus a malo est, quo
fit, ut fluxibus, qui febribus acutis in eorum fi-
ne contingere solent, quia pręsumitur propter
virtutem contentiuā debilem accidere, et quia
pręsumitur repletionem non adesse, propterea
quod euacuationes pręcesserint prolixius som-
nus in principio conducit. in alijs casibus no-
cet, et non modice.

De vni trochiscorum.

Secunda regula, qua decipi etiam imperiti
medici possunt, versatur circa trochiscorū
vsum. Trochisci maxime conferre solent flu-
ribus excessibus ob id quod cōponuntur ex om-
nibus illis medicinis, quę medici intentiones
varias amplectuntur. Inter quos quatuor fami-
liares sunt plus alijs, scilicet trochiscus de spo-
dio, de terra sigillata, de balaustrijs, de cara-
be, omnes isti trochisci fluxibus conueniunt.
Licet quicūq; eorum vtilitates aliquas pecu-
liares habeant. nam trochisci de carabe, vni-
uersum est, summo pręsidio sunt, emorho-
idarum, et menstruorum immoderato fluxui, et
trochisci de terra sigillata mirum in modum cō-
ducunt, sanguini apectore effluenti, aut pulmo-
ne propter aliquas eorum venas ruptas. Et tro-
chisci de spodio prouident nimium diarrhę cho-

lerice in febribus, pręsertim illi, quos Aescle-
piades octaua Distinctione adducit, quos ingredien-
tur, sumac, gummi arabici alsum, balaustria et.
Et sunt etiam illi, quos Rasis nono Almanfori-
tis adducit, licet sint alij trochisci de spodio qui
constricui non sunt. Trochisci de balaustrijs,
quos adducit Rasis nono Almanfori, prouident
fluxui cholérico, quando intestinorum rasuram
dysenteriam faciunt. Licet hoc sit, omnes tamen
isti quatuor trochisci fluxibus conuenire pos-
sunt, ut trochisci de balaustrijs conducunt dys-
enterię, et tenasmo plus, Trochisci de carabe
conducunt fluxui sanguineo copioso plus, tro-
chisci de spodio fluxui cum febre conferunt.
Trochisci de terra sigillata quencūq; fluxum
sanguinem sistere possunt. Hæc secundo ali-
quos trochiscos horum esse, qui opium con-
tinent, ut trochisci de carabe, quos adducit Aue-
sclepiades, et trochisci de balaustrijs, quos adducit Al-
manfor. Licet Auenenna quinto Lanene, eos
sine opio faciat, trochisci de terra sigillata, quos
Aesclepiades adducit, et cum opio, et sine opio, sic-
ri possunt, trochisci de spodio, opio carent.
Ibis habitis, moueo, ut si quando medici tro-
chiscis de carabe egant, ut sanguinem om-
nem fluxum sistant, et si quando trochiscis de
balaustrijs vtiuntur, ut dysenteriam veram et te-
nasmon cohibeant, eos in principio fluxus non
adhibeant. Ceterum apud medicos omnes est
opians medicinis in principio vti. Quoniam
digestionem prohibent et humores congregant
occasione opij, ideo non nisi causa fluxus ni-
mum de posita, et digestionē aliquantula habi-
ta, aut qualitate aliqua mala, quę fluxum fa-
cit, emendata, trochisci isti propinentur, ob-
seruans conditionibus vniuersis, scilicet ut non ni-
si medio transacto post eorum compositionem
offerantur, et ut ieiune sumantur, ne cibis ada-
ngantur. Et si trochiscas de spodio vti veli-
mus, quia opiani non sunt, tuto id facere possu-
mus in principio, dum modo fluxum curare cō-
ueniat, idq; cōueniendum est de trochiscas de ter-
ra sigillata, quando opio carent. Secus est quā-
do opium habent. Hęc omnia interpretanda
sunt regulari cura, nam tam vehemens fluxus
esse potest, ut conueniat non modo trochiscas,
sed et alijs opians medicinis, ut athanasia, phi-
lonio, theriaca nona vii. Circa quas medici-
nas opiatas duo obseruanda sunt. alterum, ut
non, nisi quando cetera auxilia non prouident,
nimia cogente necessitate eis vtiatur, ratione
omnibus manifesta. Secunda est ut ab eis ca-
ueamus summa virtutis deiectione crīsumādo
quod in corpore est, exangunt, Idco neq; in
principio opiatę medicinę conueniunt, neq;
in fine dum virtus nimium delecta est. Sed eos

namque in moderato fluxu, cui cetera auxilia non conducunt, si virtus valida sit.

Caput nonū. De octo quando diuersio, et euacuatio conueniunt.

Quia in principio diuersas intentiones habendas fore circa fluxus causam, scilicet euacuationem, et diuersionem, iuncta id clare definire volo, aliquis fluxus est, cui et euacuatio et diuersio conuenit, aliquis

est, cui diuersio, prodest, et euacuatio nocet, ut in fluxu facto propter virtutis debilitatem, in hoc quidem euacuatio tam noxia est, ut a principio eam cohibere debeamus, dicens, contrahendo, confortando. Circa ergo diuersionem in virosque casus regulas adducam, quas nisi medici inspererint, falsis possunt.

Caput decimum. De regulis circa ventose vsum. Quia in fluxu facto ob virtutis retentione debilitatem, in quo diuersio conuenit, medicis, quæ virtutem retentiuam confortant, frigidæ, si causa calida sit, obstant, ut scilicet succus plantaginis, sola tri, virgæ pastoris, hirsæ pastoris, bolus armenus, agrestis, acacia, sumac etc. Apponi viceribus non debent, si fluxum diuertere tentas. Quoniam humores ingrossant, et faciunt ne diuersi possint. Adjuvande ergo sunt medicis frigidis, calidæ vt nix, sandaraca, mastix etc. Ant expectandum est, ut prius diuersio fiat, quam in membra confortetur.

Caput decimum tertium. De regulis aduertendis circa alimentionum vsum.

Quia ventose vsum in modum promouende sunt, presertim in fluxu epauco, in quo plus stasis eas commendat. Licet omni fluxui prosint, in fluxu tamen, in quo humorum repletio adest, ventose in principio fluxus, cui si excedat, noxie sunt, quoniam humores coarctant, quosque malignat, et in fluxum addunt, ideo non nisi humorum maxima deposita parte promouende sunt, quo tempore immū remedium sunt. Si ventri apponantur, et quatuor houis contrahant moram, et sepe apponantur.

Caput undecimum. De regulis circa vomitionem.

Quando diuersio fieri solet vomitione, auctore Galeno, commemo illius aphorismi scilicet paritatis. A diarrhia vomitus superueniens soluitur etc. Ibi Galenus affirmat, non modo spon-

tanem vomitum diarrhiam diuertere, et curare, sed quod medicus tenetur vomitione vti, ut diuersio fiat. Hoc sane intelligendum est. Quomodo vomitus in principio humore non deposito plus concitat, quam diuerit, cuius causa in fluxum addit, ideo non nisi quindecim diebus transactis medici permittant vomitione vti. Sed tamen bona vnta dixerim vanum esse tempus perfringere. Sufficit stante humorum abundantia vomitum incommodum esse, commodum vero deposita, tempus tamen hoc metiri nequit.

Caput xii. De regulis circa balneum, et lauacra.

Olet sudore, et balneis, et lauacris humoris diuersio fieri, omnes conueniunt, ut sudor in principio non enocetur, ne auxilia quæ sudorem excitant, humores concitent, et in fluxum addant.

De balneis, et lauacris, quia non sic nobis in vtu sunt, propterea quod membra laxat, corque continentiam virtutem debilitant, solum dicam quod Auicenna adducit de cura vomitus absolute. xiiij. et c. lxxvi. aut mirabile esse extenuitatem calefactionem vomitus sistere, propter diuersionem, et etiam extenuitatem in frigidatione. Propterea quod si frigidat, si a causa calida fiat, et ego nosco illustrem quandam feminam, quæ excessus vomitus infestabatur, cui medicus quidam iussit pedes in aquam frigidam mutare propter literam hanc Auicennæ, cuius causa ad longum tempus crebra vomitus male illustræ hanc dominam habuerunt, ideo caueant medici, ne decipiantur litera illa Auicennæ, quoniam balneum, et pedum lotio, aqua calida diuertit vomitum, et brachiorum et manuum diuertit fluxum, et si aqua frigida decantat, in fluxum excessum addunt, calorem intus includendo, et Auicenna id non dixit, nisi quando vomitus a cholera tam subtili calidus exoritur, ut coacta cura oporteat stomachum, et extrema membra in frigidare, ut excessus reprimatur calor. Et si quis dixerit, dixisti in principio diuersionem conuenire, et tamen diuersiones non nisi in fine conducunt. dico saltem in principio fricationes, et membrorum ligaturas conuenire. Licet aliæ diuersiones fieri non debeant, nisi regulis habitis obseruatis.

Caput decimum tertium. De regulis aduertendis circa alimentionum vsum.

Regulis aduertendis circa alimentionum vsum, plus carnes assese, quæ cocte conueniunt, plus filices, quæ domesticæ, ut palumbi, columbi, turtores, perdices, alaude, phasiani, et ceteræ auces,

Liber primus.

dum modovinci a viritate possint, inter quas pul-
li colubarii, dum volant, comodi oves sunt, canē-
dum tamē ab eis est in sanguineo fluxu, ppterca
quod in sanguine subtili vertuntur, ideo Ra-
sis trigesimo tertio. Conuenientis et Amēna capi-
te de carne affirmant, numquam eorum visum squi-
nantiam facere. Cauendum etiam ab eis est, cū
febris adest. Et si fluxum febri adueniat, aut fluxus
febru carnes coctis plus assis conducunt, dū
modo aues cydoneorum, pteridū frustis et su-
mac implicantur, coquanturque aqua cui aqua ro-
sarum et capitum rosarū admixta sit, et semen ro-
se et sumac et. In fluxu quocunque alimenta que
constringunt in principio comedantur, in vomitu
excessivo contra, alimenta que constringunt
in fine mensis comedantur. Sicut sumac familia-
ris res que omnibus alimentis adiungatur tūtri-
fice cuiusque fluxui confert, alacritate cancant qui fe-
bre corripuntur. Ab omni aceto coctis qui diar-
rham copiam, aut stomacum habet, cauere de-
bet. Glutinosa alimenta dysenterie conducunt,
ut lacte extracto butyro, aut non extracto, chalibea-
to, milium tostum, aut amilum, aut tri, aut rizū
tostum lacte coctum, aut aqua rosarum aque sim-
plici admixta, adipe capre, aut anatis arungia,
pulvere sumac, myrtilorum et corallozū addito,
aut pedes animalium lacte cocti et. Aliis fluxu-
bus alimenta, que constringunt, plus conueniunt.

**¶ Rubrica prima docet, que preta-
in fluxu dysenterico conducit.**

Quia inter omnes fluxus dysentericus ple-
nissime nocuus esse solet, unum nonnunquam
plus genus humanum perdit, quā apo-
stemata venetica, et febrem pestilentialē sequi
solent, panca de dicta, et eius cura dicā. Sume gal-
linam, coque eam, simplici aque rosarum aqua
addita, et cydoneorum succo post tere eam nimum,
iterūque iuri eius admiscē, et addita farina rizi to-
sti eriguoque amilo, et pulvere sumac, coriandri sic-
ci preparati, et cynamomi, quibusdā granis ma-
li granati in fine adiectis, uisculū commodissimū
dysenterie fit. Proferunt si coctioni addatur gū-
mi arabici tosti. Item sume cydonea, cana ea,
impleasque rosarū aqua, corallo, crystallo, et mar-
garitis et limatura auri adiectis, eriguoque draga-
gantū gummi, fac pastillos, et interea, omni fumo
coquuntur, foramine desuper aperto mittatur pa-
rum iuris galline, aque rosarum, et agreste succo
eriguo pulvere cynamomi, et mēte adiecto et se-
pissime iure hoc pastillus impletur, quousque a
cydoneis absumantur nimia iuris quantitas, ut op-
time coquantur et mollescant. Item sume cydo-
nea, cana ea impleasque rosarū aqua, galline iure,
dragaganto modico eriguoque corali, crystallo,
margaritarum, et limaturę auri, et tādū assentur
cydonea, quousque absumant multum iuris, et
mollescant, profunt etiam opa aceto cocta, ami-

lum, et rizum tostum, si lacte chalibcato coquan-
tur pulvere sumac, corali, et chysalli addito et.
Alimenta que superius dixi.

¶ Caput. xiiij. De cura que ei conuenit.

Quo ad curam, si necessarii enes-
ma sanantū fuerint, ad abluēdas
et coronationes et. Sume aquā
coctionis orde, pulvere saccari
aducto, aut melle rosarum, vitel-
lus ouium mollibus additis, et si ple-
abluere velis, addas coctioni fursures, et merca-
nales et. Et si autem pstricium, et cōglutinatū
facere velis, sume succum plantaginis, tarsi bar-
bati, acacie, vitellos ouorum albos, duos, gum-
mi arabicum aliquantum tostum, sepi caprarum,
aia, quantum eppetere censeas, fac enemā. Itē
enema consolidatū hoc vtile est. Recipe galla-
rum non perforatarum, sumac, boliameni, aia,
3. ij. sepium caprarum. q. ss. duos ouorum vi-
tellos coctos, dyos succi plantaginis residua
facta. Item coquantur omnia aqua pluviali deco-
ctionis sumac. Item sume gallinam, coque eam
rosarum aqua, deinde impredita coctione co-
que, folia myrti, nuces cupressi, gallas, balan-
stias, rosas rubcas, gūmi arabicum tostum ad-
de coctioni sepi caprarum de mense Abaii. Item et
vinum omni vitellū alium, enema hoc prodest dy-
senterie et tenalino. Item dysenterie succus pla-
taginis, solatri, acacie, tassibarbati, gummi ara-
bicum, et dragagantum tostum, vitelli ouorum
albi duri, pinguedo renum capre, milium, pani-
cum, galie non perforate, botis amicus, terra
sigillata, sumac, balaustris, rose et. medicine pec-
tuales sunt, simul cum aqua orde, fursuris, mel-
li rosarum saccaro, oleo rosarū, cassia fistula, qbo
medicē enemata facere poterit lanana solū, aut
lauatiua, et constrictina, aut constrictina, et con-
glutinatiua, aut consolidatiua. Poteritque addere
enemabibus, trochiscos de balaustris, aut de
terra sigillata, aut de carabe, animaduerfa fluxus
natura, tempore et dispositione. Rubrica prima.
de auxiliis que ore sumuntur.

**¶ Sume. l. quinq. aque pluvialis et rosarum,
coque eas myrtilorum. Item rosarū, sumac, aca-
cie, hypoquistidos, balaustrarum, spodiū, aia.
Item. Item sorborum non matorum. n. r. mespilorum
viridum, quinq. prunorum in matorum. r. li.
quinq. dragagan, gūmi arabici, aia. Item. Item que
teri debent, terantur. bulliantque quousque. l. j. ma-
neat, deinde coletur, iterumque igni appone quo-
usque sirupus cum saccaro fiat. Potest etia ex suc-
co solatri, plantaginis, acacie, et ex rob cydoneo-
rum, myrtilorum, sumac, et pteridū, et ex granis
myrtilorum, sumac, granatorum, rosarum, et ex
trochiscis de carabe, de terra sigillata, de spodio et.
Et de aquis fieri sirupus, aut inlep prout visum**

De febre pestilentiali.

Fol. lxxvij.

medico fuerit. Possunt etiam dari dimidia dragma trochiscorum de carabe, tantūdem radices consolidate maiors, rob cydoneorū aqua pluvia si de cecidionis sumac. Item ponos constructi-
ne et enacnane et reubarbaro alio, tosto aut co-
busto, et comicibus microbolanorum, et gummi,
dragagato aut arabico parum assis dissolutisq;
aque rosarum coctionis sumac, que omni tenuerit
faccarum rosatum antiquū et post colata fuerit.
Itē si expedit narconciis vii. Recipe casie lignę,
opij, croci coaguli hēdi, turis, balsanarum, lapa-
dis emante. ana. ℥. i. gūmi dragagati tosti. ℥. ss.
fiat pillule, ex quibus. ℥. ss. dare poteris noctu.
Sed prius intentandū est narconciis clisteribus
vii. adde enemantibus, que dysenterię cōueniūt,
trochiscos de balantis et de carabe, qui opij con-
tinent. Item si excessivus fluxus fuerit, sume bo-
lum armenū, coque aceto, quousq; spissum fiat,
deinde pone super stupas, postmodum asperge
pulverem, absinthij, turis, carabe, et corali appo-
nito ventri emplastrum vnum, remibus aliud.

℞ Rubrica secūda de remedijs dysenterię
epaticę sanguineę.

Si dysenteria epatica sanguinea, aut similes
loture carnis fuerit, sume porci epar calidū
immediate post macinationē porci, aspergi-
to desuper pulverē ciperi, calami aromati, spi-
cę, coralozum, sandalozum, et spodiij, sic calidū
epar apponas. Et potentibus possunt plurima
epata applicari. Itē possunt auxilia fieri extria
fandalis, coralo rubeo, coriandro preparato, cy-
doneozum semine, et acetose et vuarum ariolis,
cynamomo, tureosis siccis, miralorū granis
et omnibus istis ponones fieri possunt aut con-
sectiones, que virtutē habent roborandi epar.

℞ Caput. xv. de remedijs diarrhię ob vir-
tutem debilem.

Diarrhia huic febrī cōtingat, et ni-
mia ad sit debilitas virtutis, sume p-
dices duas veteres, caponem vñū
veterem, tantūdem hēdi carnis, su-
me panem cum immediate a furno
abstrahitur in elemibico pone, aspergasq; prius
carnes minutim scissas rosarum et capium rosa-
rum et miralozum et plantaginis aqua, adde de
super pulveres hos scilz, margaritarum nō per-
foratarum, cristalli, carabe et cinamomi, extrabe

per elemibicū ℥. iij. quātoque egro deb, mi-
rum in modū amant. Item recipi corali chibz
cristalli, margaritarū, carabe. ana. ℥. ss. reubar-
bari tosti. ℥. i. fac pillulas succo plantagin: si res
quāto: aut quicq; parti pillularū, quolibet die
dederis, mirum in modū prosunt. Item Recis-
pe cydoneorū, que supradicta sunt, coque
ea oleo mirtilozum, et rosarum vino albo in ie-
cto olla massa cooperta, deinde sume cydonea,
contunde ea sanguine draconis, ture, acatia, co-
ralo, sumac, modica benedictina, fac emplum,
appone ventri. Item si diarrhia cholericā inter-
sacq; febre fuerit, coque succum agreste quousq;
dimidium cōsumatur, et addito pulvere ossis de
corde cerui, margaritarū et coralo icinne bibasi.
Item sume mirtilozum sumac, antere, coriandri
preparati. ana. bulliant ista succo cydoneorū et
aqua rosarum deinde capo minutim scissas opa-
bus hōis moram cōtrahat his aquis postremo
per elemibicū extrabe, deinde lamina aurea igni-
ta hoc iure sepe extrangue. si huic dysillationis
egro dederis quantum sat tibi visum fuerit, mi-
rum in modū inbuenit debilitati in fluxibus, hęc
pauca defluxu dixi, experta, et optima, cetera, q
perunēt ad cūm fluxus causas cognoscendas,
et signa consideranda, auxiliaq; plurima facien-
da, canonicę intra cuiusq; fluxus variam specię,
dispositionem, et varium tempus alijs antiorib;
dumto, qui optime de hoc loquuntur sunt, legas
Antonium Gaucrum, qui diffusē, et optime de
fluxu egit, legas Adichaclem Sauanarolā, qui
licet non sic diffuse, cōmodius defluxu differuit,
legas Nicolaum Florentinum, in quo tanq; in
emporio referatissimo, ea reperies, q; circa hoc
contenta fuere, legas vltimo erimū, et inter om-
nes practicos precipuum saltem apud doctos, et
expertos practicos, doctoresq; grauissimos, Si-
lanū super alimālorem, cui omnes practici cēdes-
re possunt, et quo adeuratos canones. legas
Abauicum de gradibus, sed fateor me nihil di-
curum fuisse, nisi ea in openbus Rasis, aliaba-
nis, Auicēne, Abenzoar, et Saleni aperte scrip-
ta vidissem.

De ceteris pestiferis morbis conticendum cē-
seo, quia numine fanente intēdo de eis alias ex-
acutissime agere. Hęc de peste dicta sunt, secundū
mentis meę exiguitatem.

Liber secundus.

Secundus liber de signis febrium/de causa dierum criticorum et ipsorum notis.

Tractatus primus.

Uia pestis tam atrox tam inimica nature est, q̄ omnibus ac cidentibus quibz ceteris febres humani corp⁹ cruciari solent, infestat, ideo ut certiores medici de peste fiant, decre-

ui ubi hunc ad diffingere in quo de signis omnium febrium et de causa dierum criticorum et ipsorum notis agitur.

Capitulum primum de quid nominis signi.

Ria hec nomina sunt que in re conueniunt, q̄q̄ quo ad aliquas connotationes disconueniunt. scilz signū, significatum, accidēs. nam tria hec nil aliud important, q̄ actionem legam que immediate a morbo pender, ut umbra a corpore opaco lumini obno, que actio lesa accidens infirmo est, medico vero signū aut significatum, ideo re non differunt, sed nos ea varia facimus, nam Balenus tertio prognosticorū comen. xli. aut significatum et signum differre. primo, quia significatum est eorum que necessario contingere debent, ut si signum aliquod mortem portendat certam, aut certam promittat salutem, significatio dicitur, accidens vero illud quod nec certam salutem nec mortem nunciat, signum dicitur, et non significatum. Secundo differunt, q̄ significatio ad loca infecta interiora pertinet, q̄ ratione comprehenduntur per exteriora signa, signum vero ad membra exteriora pertinet, que sensu comprehendendi possunt. Differunt tertio, q̄ significatio communioem acceptionem continet, q̄ signum, sed profecto inane est ista tractare, nā doctores indifferenter vocabulis istis utuntur, sufficit medico, q̄ accidens, quod immediatus effectus proueniens a morbo est, medico signū sit, quo morbum illum cognoscere valet, cognoscere ab effectu ad causam, sed anteq̄ de signis

agam, diffiniam eius communes diuisiones, **Capitulum secundum de signorum diuisione,** quam medicus aduertere debet.

Signum aut adueritur ratione essentie sue et sic aliud est crasis mutatum, aliud qualitas mutata, aliud actio lesa, aut adueritur ratione inherentie qua corpori inest, et sic aliud sumitur a substantialiter inherenibus, aliud ab accidentaliter, aliud a casu. Tertio adueritur signum ratione significati, et sic aliud sanum, aliud egrum, aliud neutrum. Quarto ratione temporis et sic aliud memoratiuum, aliud demonstratiuum, aliud prognosticum. Quinto adueritur signum ratione modi significandi et sic tot sunt signa quot sunt egritudines quas possunt significare, hic communissimas habuit, Dico in presenti solum mediterraneum fore deliquis egris, varietate sua quo ad essentiam, scilz de exente mutato, ut yuna, egestione, sanguine, vomitu, sternutande, sudore et c. Et de actione lesa scilz de operationibus totius corporis q̄tum a natura sua discedant, et de qualitate mutata, scilz de operato ab operatione proueniente, quod omnibus sensibus comprehendendi potest, visu ut color in ictericia, tumore in hydropice, nigredo lingue in febribz, rubedo maxillarum in apostemate pulmonis, auditu ut ventris rugitus, et sonus in hydropice, tactu ut durities, et mollicies apostemat, lenitas et asperitas, odoratu ut cructuano acetosa et c. Tactu ut si q̄ vomitione emissum aut sanguinem ore excurrentem degustet, aut propriam salinam, hec omnia qualitas mutata dicuntur auctore Baleno libro de accidente et morbo cap. v. Notatu tamen dignū est duas has diuisiones in re conuenire, scilz signorum aliud a substantialiter inherenibus, aliud ab accidentaliter, aliud a casu, et signorum aliud exiens mutatum, aliud qualitas mutata et aliud actio lesa. Sed prima diuisio peculiaris potius sanis hominibus est, secunda vero egris. Ratio est, q̄ sanitas per priora diffinitur et sanitas quid intrinsecum est, que nunq̄ amoueri potest durante vita, nam licet complexio mutari possit ut in hecticis, et temperamentū complexionis mutari possit in mala complexionem fieri, sanitas prout quidam aptitudo et naturalis potentia est, que habitualis dicitur, et sanitas mutari nequit. nam ideo hecticis sanari potest quia q̄q̄ et complexio et complexionis temperamentū corruptū sit, habitualis sanitas aqua sanitas actu fieri potest, q̄ naturalis potentia dicitur, nunq̄ corrumpitur, nā ut virtus in semine et spermate habitualis est, q̄ celestium et partium virtute actu sit, sic in hecticis sanitas habitualis medici opera et celestium sanore actu sit, ideo quia sanitas intrinseca est, signis propriis cognoscitur, que dicuntur substantialiter inherenti, et quia complexio q̄ sanitas

De signis dierum criticorum et febrilium. Fol. lxxviii.

est actione sanas agit, signa sunt quę actiones illas ostendunt, et dicuntur accidentaliter inherere, et quia ab actione effectus produci scilicet bona corporis coloris effectio etc. Signa quę hoc ostendunt a casu dicuntur, egritudo vero quę extrinseca est signis substantialibus caret, quibus cognoscatur, cognosci nequit nisi per effectum. ideo semper per posteriora diffinitur. nam licet egritudo sit, si operationes non legiti morbus non cernitur. cholericus enim maiore distemperantia affectus est, quę temperatus, qui epibimera corripitur, cholericus tamen sanus est et temperatus eger cernitur quia in temperato operationes legiti sunt, ideo est a natura sua dulcedunt, in cholericis vero quę operationes nature sue contrariunt, legiti non dicuntur. quo fit ut non sunt signa quę egritudine demonstrant, sed quę actionem lesam, quę egritudo facit, ostendant. et quia egritudo scilicet febribus humoralibus humores humiditatemque oēs corporis corripit, operationesque membrorum ledit, sunt signa quę ostendunt humores et humiditates corruptas, et hec dicuntur extrinsecus mutatum. et sunt signa quę actiones membrorum lesas ostendunt, et hec dicuntur actio lesa. et sunt signa quę ostendunt malam corporis affectionem pronementem ab actione lesa, et dicuntur qualitas mutata. ideo non sine ratione signa quę egritis conveniunt sumuntur ab actione lesa, egerunt mutato et qualitate mutata, de quibus solum quo ad alias divisiones in hoc libello discutimus sum.

Capitulum tertium de triplici signorum divisione, scilicet de signis quę mortem aut viam longitudinem brevitatem, longum, brevis vultum significant.

Ubi habitis, ad primam signorum advertentiam redeo. Galenus tertio de critica, v. demonstrat exemplum quodam, quod advertenda sunt in vnaquaque egritudine, ut ei succellum munime ignoramus? nam aut, quę si quis deferat onus aliquod, et scire velimus, vtrum pondus illud deferre possit, an non, tria advertenda sunt. Primum an virtus eius qui deferit onus valida sit. Secundum an pondus oneris magnū parvumne sit. Tertium est longitudo vique quę onus illud deferendum est. Sic ait Galenus medicus a ducere debet morbi et cause eius vires, scilicet pondus oneris, et virtutem egrum scilicet virtutem potantis, oneris, et egritudinis, longum aut brevis terminum, quo bellum inter naturam et morbum contrahi debet. optima profecto similitudo. causa huius rei certitudinem expressius Galenus exprimit, primo de Crisi cap. xlii, cum ait ad medicum pertinere hec tria scire in febribus acutis, scilicet. Primum an febris illa morifera an salutifera sit. Secundum an febris illa longam aut brevis habeat terminum. Tertium qua die, quora hora,

quo modo, qua cuacuatio de natura victura morbum sit, quo fit, aut Galenus convenire in medico, has tres notas, semper mente habere, easque summa advertentia considerare, si recte in egritudine nobis presagire velit, scilicet signa mortis et vite. signa longitudinis et brevitatis egritudinis signa crisi, et ego de vno quoque illorum multa, licet parvis, per tractare conabor, et primo de signis longitudinis et brevitatis egritudinis agam.

Capitulum quartum de notis, quibus cognoscitur longitudo brevitatis egritudinis.

Elio regale loco supra citato, longitudo et egritudinis brevitatis solum vana, egestio est et spatio advertitur, non quod alius notis cognosci non possit, sed quod ille magis peculiaris sint. nam quę ea quę a corpore exiunt, quę valitudines nostras designare solent, hec sunt, sanguis narum, vomitus, egestio, vna, sudor, sanguis mensstruus, hemorroidarum sanguis, tamen non nisi in horum tribus digestio aduertitur. scilicet, vna, egestionem, spatio. quoniam sanguis narum sepe optimus est, quippe qui sanguis qui ad cerebrum, triariam diuisus est. Primum partem crassam et seculantem possidet, quę alimur ossa. Secundo partem crassam parum frigidam, humidam, et viscosam continet, quę cerebri substantia alimur. Tertio partem puram sinceramque habet, quę in spiritu animalia vertitur quę pars solita est cerebro (vira id quod est comoditatem necessarii est) super esse, quę die crisi ca aut naribus deponitur, aut alius sanguis adiungitur ei, cuius causa sepe narum sanguis optimus est et digestus, sanguisque qui hemorroidibus emanat et mensstruis deponitur, sepe foedus immundus et teter est, sepeque indigestus, humor sudore prodiens non coit, cuius causa digestio in ipso aduertit nequit. Vomitus et si colore suo digestionem indigestionemque monstrare solita sit, non tam comoda nec tam familiaris nature cuacuatio est, cum vna solum virtute fiat inuito stomaacho, ut digestionem in ipsa medici advertant, quo fit, ut solum vna egestio et spatio digesta et indigesta esse possint.

Capitulum quintum de vna, quę brevis, longamque egritudinem significare potest.

Vna paucis agendum est, quomodo digestio indigestioque sua egritudinem longam aut brevis designare potest. Dico quod Galenus, primo de Crisi cap. xlii, monest vna dispositiones advertendas a medico esse, si velit ratione certa longitudinis et brevitatis, certitudinem habere. Primum eius dispositio est, digestio optima quam in statu egritudinis habet semperque statum significat. Secunda est cruditas quę principium febris signat

Libri secundus.

ficat. Tertia est digestionis initium in substantia que in cholericis febribus principium augmenti designat, aut principium digestionis in colore qui in phlegmaticis febribus augmentum principium significat. quoniam ut digestio in colore in cholericis febribus modice et in substantia nimium significat, sic vice versa in phlegmaticis digestio, in substantia parum boni significat, digestio vero in colore nimium. Quarta dispositio est nebula qui in supra ma vni parte est, que semper augmentum significat. nam designat naturam aliquid humoris visisse, quem simul cum vna deponere valuit. quia adhuc calor naturalis non protinus extraneo in augmento preualet, ventositas quam calor extraneus excitat, hypostasim sursum eleuat, eamque in superna vni parte natare facit. etiam huic consuetudo adiungenda est, scilicet quod tanta exigua humoris quantitas est quam natura in augmento vicit, quod pretergrauitate eius et subtilitate vito facile ascendat. Quinta vni dispositio est cum hypostasis in medio vni pendet, que semper augmentum finem ostendit, quippe et humor qui a natura vincit nimis et crassus est in fine augmenti, et ventositas quam calor extraneus suscitatur minor: cuius causa hypostasis in medio est. Sexta dispositio vni est cum hypostasim alba, lenem, equalem, pincatam, in fundo vasis residentem continet, que semper signum statum, quoniam cum in statu primo calor naturalis preualet extraneo, digestionem procurat, et calor extraneus non valet nec putredinem nouam nec ventum generare, cuius causa hypostasis nullo prohibente vento, gravitate sua in partem descendit unam, est tamen quantitas nimia, nam dum modica est, digestionem significat. his diuersis ostendam quo pacto vna his suis variis dispositionibus longam breuiemue egritudinem designare possit.

Audiamus Galenum nostrum. 3. de crisi. ca. iij. qui medicos omnes docet hortaturque, ut aduertant hec si prima die egritudinis nebula in vna appareat (dum modo a sanitate digestionem illa vna non contrahat) sanitatem quarta die venturam denunciat. et si quarta die digestionem contineat, salutem expectanda septima die erit. et si septima in. xij. salutem sperabis. et si decima die vna coctionem habuerit, salutem vigesima die sperandam ostendit. Ratio est inquit Galenus, quod tantum tempus interest ab egritudinis initio usque in primum digestionis signum, quantum ab illo usque in salutem completam. ideo si medicus viderit die aliqua febrem vnam humorum digestionem monstrare, licet remisse, speret digestionem optimam monstrare die illa que tantum discedit ab illa die, quantum illa ab initio egritudinis. et quod possem adducere totidem aduertentias in substantia et colore vni in hac parte designis non nisi illa que precipua sunt nimiumque medicis proficua ex

Galeni serie adducere volui. idem indicium de vna, que malum significat suis sex dispositionibus, habendum est.

Caput sextum, de spuito, quod longam breuiemue egritudinem significare solet.

Dum etiam longam aut breuiem denunciat egritudinem, nam auctore Galeno primo de crisi cap. xviij. cum ille qui apostemate in cecis infestatur nihil spuit protinus principium est et quando subtile spuit, nimis quoque difficultate initium augmenti est. et quando digestum spuit magna tamen difficultate, augmentum est. et quando id quod eripuit, digestum nimiumque est, et facile excreatur, status est, et quando modice spuit declinatio est. si ante tertiam diem digestum sputum eripuit, quarta die nature victoriam super apostemata designat. et si solum quarta die initium digestionis in spuito appareat, septima die salutem sperandam nunciat. et si septima die, quartadecima et vice versa insignis malis. demum eadem aduertentia quam Galenus adduxit de vna, scilicet quantum interest ab initio egritudinis usque in initium digestionis, tantum interest ab illo usque in finem, eadem in spuito censenda est. de egestione taceo, ob id quod non sic has varias dispositiones si bi vendicat, et ob id quod egestio non sic ut vna dispositiones corporis monstrat, et ob id quod nolo obsecrare loqui. demum dixi de egestionem que solum his tribus signis aduertitur. non quod alia partibus membris et in excrementis que ab eis excreta digestio non aduertatur, nam Galenus. ij. regimines acutorum canone. 33. ait quod digestionem omnes quos medicus aduertit in vna egestionem, spuito, et humiditate, que descendit in naves, et in coram et in oculorum lippitudine, i. opthalmia et sanie, in vlcibus aduertitur. sed designis communibus ego loquor.

Caput septimum de signis, que mortem potendunt aut vitam pollicentur.

Designis que mortem potendunt, aut vitam presagiunt, duo tractare intendo, primo communia signa asseram, que Galeno adducuntur tertio de crisi ca. iij. et primo de crisi cap. xiiij. secundo signa paralia, que Hippocritus docet, cum omnes post ipsum conueniunt, adducam. Deo ad primum. 3. de crisi. ca. iij. ait tria medicum informare posse de morte et salute infirmi. Primo egritudinis natura cum proprijs ei signis cognoscitur. nam natura sua febres quas cholera facit vehementiores alie sunt, plures nimide, dum modo cetera paria sint. et febres quecumque acuta plus timenda est febre interpolata, ceteris paribus, significat enim aut virtutis impotentiam, que non valuit humores extra venas emungere, aut humoris nimiam quantitatem

De signis dieꝝ criticoꝝ ⁊ febrũ. Fo. lxxix.

aut nocuam qualitatē, cuius causa natura ipsi nō preualuit, vt extra venas ipsum cycere possent. etiā Salen^o secūdo regiminis acutoꝝū affirmat quācūq; continuam febrem periculum minari, quoniam si acuta est accidentibus perimit semis sumis, ⁊ si chronica est errore medici, aut eorum qui ei inferunt, aut quia natura longa via deficiat, aut extrinsecis rebus incitabilibus q̄ natura actionē impediunt egritudo illa mortifera fit. Tercio febris quicūq; proportionalis continua mortifera plus est febre non proportionali, qm̄ ideo febris aliqua conclusa est, quia aut humor qui eam efficit, ex propinquo cor infestat, aut totū occupat corp^o, aut saltem precipuas venas, cuius causa vehementior est febre illa q̄ solū venas acor de distates occupat. Quarto febris omnis illa continua deterior est, q̄ apostema intrinsecum habet, presertim si ab eo pendeat, quoniam offendit cor apud putredine venarum dispersa, offendit scōo ab apostematis putredine collecta ⁊ vniūta. Etiam quinto egritudo omnis vniuersalis ut ipsam^o vniuersalis, paralytis vniuersalis, gutta arthrica vniuersalis, apostemata quę totū corpus occupant acuta febre, vt variolę, morbilli, et bothor, plus periculi afferunt q̄ apposite egritudines.

Capit octauum, de presagio mortis aut vite ab egritudinis qualitate.

 Secundo principaliter mortē aut vitam venturam cognoscere valemus a qualitate egritudinis, omnis illa egritudo q̄ qualitate occulta testat, plus mortē intrinsece opposita, quippe vt celestia his tūm longē pstantiora sunt, sic qualitas q̄ celestibus emanat lōge plus vtribus prestat, q̄ elementaris qualitas. ideo aduertenda est Saleni sententia cōmento illius secūdi prognosticoꝝū. Est etiam quoddam celestis, cōtingit nōnū q̄ aliquo anno salubres egritudines mortiferas fieri, vt tertianas ob partem celestem malam influentiam quę terciaana rīs aduersatur. ⁊c.

Capit nonum, de presagio ex parte accidentium.

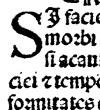
 Distinguitur egritudo aliquā mortifera esse ex parte accidentiū, nam q̄q; apostema i gula, in synachē oppilatio in ventriculis cerebri in apoplexia, apostema aut oppilatio in intestinis in colica, natura sua mortifere egritudines non sint, quia in synache anhelitus motus impeditur, et in apoplexia via qua spiritus motus i diaphragma mouendū incedit, obsecatur, ⁊ in colica quia pre nimio dolore vniuersa cordis virtus perit et dissoluitur, mortifere sūt egritudines, etiam q̄q; cholera plus nature obediāt, q̄ ceteri humores, cau-

son omniū egritudinū preter eas q̄ a celestibus emanant, inter febres pessima est, quia ab humore proximo cordi incenso pēdet, adducit etiam Salenus aliud signum scilicet ab incrementis paucissimorū sumptum, vt si egritudo initio suo eadem forcia accidentia possideat, quę solet in statu habere, tāq; mortalis egritudo illa timenda ē.

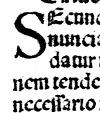
Sed ex presens Salenus primo de crisi cap. xxiij. docet signa mortis ⁊ vite, nā ait q̄ cognoscitur egritudinis successus ad digestionē animaduertā in vna, egestionē et spatio, secūdo atonū corporis dispositione. tertio acceleritate termini ⁊ virtutis, fortitudine ⁊c. Et quia dixi signa communia, licebit, propria signa adducere auctore Hippocrate, quibus mors ⁊ vita presagin possint.

Quia auctore Aristotele bonum cōtingit vno modo, malum vero multipliciter, quoniam ad cōstruendum plurima necessaria sunt, ad destruendum vero solum vnum. ideo Hippocrates in prognosticis signa q̄ salutem promittunt pauca numero exprimit, quę vero mortē portendant plurima, ⁊ in hoc non omnia signa referam, sed solum ea q̄ mortalia sunt, dimissis signis malis valde ⁊ malis vt verbis Hippocrati ⁊ Saleni utar, et solum adducā salubra signa dimissis signis valde bonis ⁊ signis bonis, ⁊ primo vnum a facie sumam.

Rubrica prima, de signis a facie.

 Si facies q̄ Hippocratica dicitur in principio morbi appareat id est primis tribus diebus si a causa primum ante egritudinē toti^o faciei ⁊ temporum, aurium, narum, ⁊ oculorū, difformitates quas Hippo. adducit, non pendeāt, ob id q̄ vigilia, comas nimius, fames, angustia aut labor precesserūt, signū mortis est, dum modo non sit homo tā difformis, vt natura sua nasum acutū, submersos oculos, tempora plana ⁊c. Conuincat, nō immerito Hippo. dixit si egritudo triuana sit, quoniam infine egritudinis chronicę si hęc facies adsit, non necessario mortem portendit.

Rubrica secunda, de signis ab oculis.

 Secundo signis ab oculis sumptis mortē denunciarē possumus, vt si visus prorsus perdat^o totius corporis, natura in perditionem tendere necesse est, quoniam si in opere tam necessario natura deficit, vt iacturā faciat, necesse est, et si eger lucem fugiat ⁊ tenebras summo perecipiet, signūcat spiritus naturam lucis propriam qua luci simulantur amissile, auctore enim Auerroem cum aspicimus celestia promouemur in risum quia spiritus oblectatur celestis simillima luce, et cum spiritus vnicuique anime instrumentum sit, quo corp^o viuificat ⁊ regit, si spiritus perit, anima corpus informare desinit. Preterea si oculi consumpti submersi sint ⁊ lippitudinem habeant, mortis proximū signum est, quoniam lipp-

Liber secundus.

primò illa ob fluxum humorum quos oculi vin-
cere nequeunt, non cōtingit, quoniam ipsi sicci
sunt, sed quia tam deiecta eorum virtus est, q̄ ne
quit sibi ipsi ministrare, et alimentum in suam ver-
tere substantiam, quo fit vt si oculorum, propter
quos caput creatum est (autore Galeno) virtus pe-
rit, q̄ corpus peribit. Etia si lachrymę præter vo-
luntatem effundatur, et nequecum a ad sit nec cō-
suetudo naturalis, nec in crisi commononis acci-
dat, signum mortis est, potest enim uno, alterū
q̄ tantum est cerebri incēdium q̄ substantialem
humiditatem, in aquam verut, alterum vero q̄
natura oberrat, debuisset enim foraminariū,
quod a natura ad excrementa cerebri deponen-
da dedicatum est, aqua illa exire, perit ergo ocu-
lorum regimē, et temperantia cerebri destructa
est. Etiam si præter consuetudinem inter dormiē-
dum palpebris non protinus clausis oculorum
pars alba appareat, mortale signum est, nam q̄
palpebre nō protinus claudunt, significat mul-
culis virtutem motuam defecisse, cuius causa si
orta antestantur principis, et virtus cerebri de-
ficit. Etiam quia oculorum partes albę apparēt
malū præfagium est, querit enim Aristoteles quā
ob causam coccinibus et morientibus oculi sur-
sum mouentur, dormiēibus vero deorsum, res-
pondet q̄ dormiēibus calor cerebri sicut toti
corporis cor: et stomachum adit, cuius causa mē-
bra q̄ possidet secū defert, coccinibus vero quia
calor discessit a proprio subiecto, vt i generatio-
nis locum descendere, maximo conatu iterum
ascēdit, vt in proprium redeat locum, cuius cau-
sa membra quibus obuiat sursum mouet, moriē-
tibus vero quia calor de prope corpus defertur
rursus est, vt insperam tēdat propriam, sursum mo-
uetur. Ideo in febribus acutis si pars alba oculo-
rum appareat, significat calorem conari vt pro-
prium deferat subiectum. Etiam si oculi tremuli
eminentesq̄ sint et visus motu vario circū quaq̄
diuertant, præfagium mortis est, nam nō modo
significat delirium et maniam, sed intensissimam
maniam, intensissimūq̄ delirium, nam qui mo-
dice delirat, in exteriora sequit nō in se, sed qui ni-
miū delirat quasi naturam propriam amittit, et
sibi ipsi aduersatur. Ideo si oculos varie moueat
temperantia cerebri amissa est, aut forsitan oculo-
rum eminentia eorumq̄ mobilitas ipsamū mul-
culis adesse significat.

¶ Rubrica tertia, de signis anaribus.

DE signis mortis q̄ anaribus sumuntur, tres
note sunt q̄ mortem denunciant. Prima
est cum medicus conatur medicinis quę
sternutare faciunt sternutationē excitare, vt cle-
boro, condiso, enosibio, succo siclē et. Et tamen
nares sternutationē facere nō valent, hoc signi-
ficat narium sensum destructum esse protinus, et
cum natura in necessarijs non deficiat, si in hoc

sensu deficit et ipsa deficit. Secūda nota est, cum
medicus conatur lanceola venam in extremita-
te nasi abrūpere, et tamē nihil sanguinis effluit,
signum est aut sanguinem et calorem naturalem
defecisse, aut sanguinē alicui membro intrinse-
co ingēti dolore aut apostemate infecto occur-
rissē. Tertia nota est cum aqua limida male oles-
naribus emanat, signum est cerebrum corruptū
esse et humiditates eius putredine infectas.

¶ Rubrica quarta, de signis sumptis a lin-
gua, ore et dentibus.

Cum lingua primo sicca sit, deinde aspera,
postremo nigra, quartadecima die, mortis
signum est, quoniam quia successiue mali-
cia eius acquisita est, significat, nō occasione ali-
qua infectam esse, sed essentiali morbi malicia,
et q̄ paulatim humor acalore extraneo occupat
vsq̄ in vltimam corruptionem et perditionem,
cuius effumatione indices inficitur lingua vsq̄ in
nigredinē, et quia quartadecima dies vehemēs
inter omnes dies criticos est, propterea q̄ tunc
luna aspectu oppositionis pfectę inimicię pl
naturam et morbi ad bellum prouocat, q̄ si ma-
le faucat plus timenda mors est, q̄ alijs diebus,
ideo credendum est naturam non posse inimici-
ciam terrenā quam lingua nigra significat, et cœ-
lestem q̄ in quartadecima die vehemens est, su-
ferre sine sui perditione. Etiam affirmat Auicē-
na, aliorum tamen mente, q̄ si lingue apostema
vt circis granū insit nigrū aut limidū, q̄ pro-
xima mors est, sed signum hoc nec rationē nec
verificationem omnimodam habet. Si dentes
stridore concutiantur in acuta febre protinam
mortem denunciat, quoniam significat infirmū
tantum delirare tantumq̄ maniacū esse, vt ope-
rationes proprias naturales perdat. cōiectā dū
tamen est ne stridor contingat, propterea q̄ age-
nitura caput male valeat, ob id q̄ aliquo gradu
azemena infelici aut putali cœlestia male capi-
ti fauerūt, cuius causa musculi debiles sunt, et in-
ter dormiendum in sanitate stridore concu-
teant. Etiam si dentibus excrementa putrida vi-
sibilia adhaereat, mortis signum est, propterea
q̄ significat viscerū humores corruptos et putri-
dos esse virulentos, q̄ solum acalore extraneo,
q̄ protinus naturalem calorem vixit euenire so-
let. Etiam si oris fetor horridus sit, significat ca-
daveris putredinē iā prope foras pulsare. Etia
si delecta cernice apto ore egger dormiat, signū
mortis est, quoniam significat musculos ad quos
pertinet os clausum tenere, inter dormiēdū de-
fecisse, aut spasmū habere, nā ait Galenus q̄ vt
manus lapillum tenet, sic musculi ossa, et vt ma-
nus debilis lapillum cōpressum diu tenere non
potest, sic nec musculi debiles, ossa.

¶ Rubrica quinta, de signis ab an-
ribus sumptis

De signis dierū criticorū et febrilū. Fo. lxx.

Si aures inuicē sunt contractę, significat eorū humiditates substantiācas p̄ce exigua. In quā anitate et caloris penuria a febre consumptas esse, cuius causa credendum est radicale humidum totius corporis quod vite inseruit deficere. Et si aures in febre acuta nimium cruentur dolore p̄sertim in iuuenibus periculum minatur, ob id q̄ iuuenes vinacilissimos possident sensus, et nemo qui instat buccę auditui inseruit et vinacilissimū sensum habet, et proximus p̄ceptus membro est, cuius causa dolore vehemēti et animalis spiritus dissoluitur et apostema tāta additio sit, ut perniciem causet. Et cum fordes aurium dulcescunt, signum moris est apud plurimos, sed huius rei nullam reperio causam, nisi forte dicamus humores malos tantum cerebro dominari et temperatos et dulces extra deponit, nam ut surditas in acutis febribus quibus caput frenesi aut quacunque alia mala valitudine afficitur, salutem nūciat, ob id q̄ significat naturam p̄ualere humoribus malis, eosq̄ extra cranium transmittere, sic vice versa, et ut affirmant Hippo. 2 omnes, cum labia vlcis ericantur, signum malum esse, ob id q̄ significat malum in visceribus latere, sic forsan in p̄sentu contingit.

Rubrica sexta de signis sumptis a parte cernicis et colli.

Cum squamula male aliquem habet et subito, sine timore in exteriorē partem apertē, sine euacuatione, sine excreta et apostema in prima fronte destructum sit et non infestet, amenda moris est, quippe natura saluum non comitatur, nec existimandum est apostema et causam eius tam cito deficere posse, nec tam cito destrui, igitur credendum est materiam illam in aliam partem translatam esse, et non in exteriorē, quia timor id significasset, ergo in interiorē scilicet in cor, hepato, diaphragma etc. Quis causa moris uimenda est.

Rubrica decima, de signis ab anhelitu.

De signis sumptis ab anhelitu, in febre acuta anhelitus interfectus frequēs et varius mortem significat, nā designat dolore aliquo diaphragma cruciari antepari, aut stomachum, aut p̄cordia, aut pectus cuius causa diaphragma eo motu quo cordis moderationi et mundationi inseruit mori timet, timet enim diaphragma naturali more aut aiali, ne si extendatur confringaturq̄ ut decet, dolorem suum aut ceterorum membrorum cui alligatur adaugeat. ideo varie mouet, nunc conatur inspirationem magnam facere ut necessitati succurrat, nunc ab ea desistit ut dolore non crucietur. Etiam si anhelitus magnus cum intermissione sit ut quasi suspirium a desse videatur, signum est adeo infirmum delirare ut officium vi-

te necessarium expirandi scilicet, et inspirandi oblimoni tradat, quippe qui anhelitus a virtute animali ex cerebro emissa nulla cognitione p̄cedere sit, q̄ si cognitio adsit, possit anhelitu ad tempus cohibere, et accelerare et retardare. ideo quia illi qui delirant anhelare desinunt, iubet virtus interior ut inspiratione aliqua magna expiratione supplicent, et diaphragma et pectus id quod deficit inspiratione p̄cedat, et hoc modo suspirium contingit. ideo si cui in febre acuta anhelitus magnus sit, postea ab eo cesset et iterum magnus fiat anhelitus, maniam vltimā designat, qua natura seipsa oblimoni tradit. Etiam si id quod anhelitu expirat ore et naribus frigidū sit, mortem denunciat proximā, nam genus humanum apud hominem actualem ignem in corde contrahit, nam pater candelam in corde filii accendit, et ille in filium, et filius in alium usq̄ in omnē posteritatem, et anhelitus frigidus significat spiritum vitalem qui ut flamma candelę domum illuminat, sic corpus viuificat, extinctū vel de p̄ce esse.

Rubrica prima, de signis ad diaphragmate, et de motu quo mouetur.

Quamvis doctores signum sumptum a motu nominet, scilicet infirmum in hora statim egritū diu et saltem mortuū signum est, nam inquit Galenus quod hora statim tam perterritus infirmus est, q̄ non modo sedere et stare aut surgere non optat, imo si vocetur non respondet. ideo marum arguit causam, et ego ex his que a Galeno commendantur variis libris huius rei rationem reddam. Si tria notari digna prius adduxero, primum est id quod Galenus affirmat libello de vilitate respirationis. Scilicet anhelitus motum et animale vocari posse et naturalem. primum animalis est, quia medianubus musculus sit quippe in eodē autore libro de motibus liquidis, quicumq̄ motus medianubus villis sit. Si naturalis est villis membrorum medianubus. Si animalis est, musculorum villis fieri necesse est. Igitur hec consequentia apud medicos bona est, mortis anhelitus musculis medianubus sit, ergo, animalis est. Secundo probatur animale esse quoniam si locerebro anhelitus mori impeditur, quippe quod autore Aristoteli p̄cipua causa que mortem naturalem sentibus properat, est, quia cerebrum eis frigidum sit, cuius causa virtus eius motu non eo motu magno et veloci diaphragma mouere potest, q̄ necessitati cordis satisfiat, quo fit ut calor cordis qui ob defectum diaphragmatis non temperatur, proprium subiectum siccius debito destruit, et ipse ante tempus extinguitur.

Rubrica secunda de cetero, quo pacto galenus anhelitū voluntariam de intus et nec secunda vocat.

Liber secundus.

Secundo traditur Saleni mēte, anhelitū motum naturalem esse, quia fit volūtate et appetitu non imperantibus. Huius habitus placuit Saleno anhelitum vocare animale motum de intentione secunda, aut voluntariū motum, et in hoc suspensa est naturę solertia, quę effectū anhelitum partim motū naturalem .i. ut fiat voluntate non imperante, quoniam si hoc non esset, stolidi et delirantes cōsistunt morerentur, quia forsitan eorum voluntas aut appetitus non imperassent motum anhelitus fieri, etiam effectū naturę anhelitum motum partim animalem et voluntarium esse, ut liceat in febribus voluntatem diaphragmati imperare spiritum animalē velocius debito moveri ut necessitas adiūget succurrat, et liceat ei qui in aqua mergitur anhelitū ad tempus cohibere imperante volūtate.

¶ Rubrica terna demonstrat quod pulmo non mouetur proprio motu.

Secundum principale aduertendum est, id quod Salenus adducit libello de motu thoracis, ibi enim probat pulmonem naturalem motu non moueri, sed thoracis motu .i. quod pectus eleuatur et deprimatur, eleuatur autem deprimatur pulmo, ne in illo contingat vacuum fieri, et in isto dimensionum penetratio. Probat hoc ratione duplici, primo, quia pulmo caret et muscularis et villis, ergo caret motu animali et naturali. Secundo, quia si pectus per se moueretur, motus anhelitus periret. Si tamen pulmo per se moueretur, ut cōtinetur in phthisi non ideo motus anhelitus periret.

¶ Rubrica quarta ostendit, quo pacto ad diaphragmatis motū pectus et pulmo mouentur.

Tertium principale aduertendum est, id quod Salenus adducit libello de causis respirationis, affirmat enim diaphragma solum virtute sua quam a cerebro medianibus nervis suscipit dilatari, ad cuius dilatationem pectus eleuatur, quem motum, ut videtur vacuum, pulmo sequitur, et constringitur, ad cuius constrictionem pectus constringitur, cuius causa constringitur pulmo, et ait Salenus alteram expirationem esse naturalem, ut in hominibus sanis exercitio non deditis, alteram violentā, ut quando quis, ultra id quod sat est, cogitur expirare. Simili indicio alteram inspirationem esse naturalem, alterā violentā necesse est. Tunc Salenus has quatuor conclusiones affirmat, prima, quādo inspiratio naturalis est, solū a diaphragmate pronenit, nam solū ipse de se mouetur .i. cū quis sanus est et exercitio non deditus, solū inspiratione aerem attrahit, propter motū constrictionis diaphragmatis, quę sequitur et pectus et pulmo. Secunda conclusio, quādo inspiratio violenta est, non solū a diaphragmate fit, sed a muscularibus pectoris superioribus .i. cum alicui, febre ira, excessu motu, aut quavis causa cor incen-

ditur, non valet diaphragma solum motu suo tantū aeris attrahere, ut incendium cordis temperare possit. Facient ergo ei musculi pectoris qui pectus dilatant, et cū duę causę adiunguntur, inspirationē grandē efficere valent. Tertia conclusio. Si expiratio violenta non sit, non modo a diaphragmate euenit, sed etiam a muscularibus epiglottidis qui ei iuuamento sunt, quo fit, ut difficilius naturę sit expirare, quā inspirare, nam inspiratio naturalis non violēta a solo diaphragmate fit, expiratio tamen naturalis a solo diaphragmate fieri non potest, huius rei discrimē querat a Saleno. Quarta conclusio. Si expiratio violenta sit, non modo a diaphragmate solo non euenit, sed a muscularibus epiglottidis et costarū. et nisi diuerteret a proposito, adduxissem Saleni controuersiam qua sibi ipsi dissidet, nā in his locis affirmat musculos pectoris motu moueri animali, et secūda aphorismozū partī comēto illius apoplexiā et c. affirmat musculos pectoris a virtute naturali moueri procedente a corde et non a virtute cerebri, quo fit ut Anctrois a Saleno non dissentiat. Ceteras ambiguitates tanquā huic loco imperinentes quas circa hoc adducere possē omittere volo. Huius omnibus habitis, dico quod cum statim egredimur eger salu sedet signū mortale censetur, quia significat tā violentā inspirationē esse, quod nisi musculi pectoris iuuamento sint, fieri non potest, et significat expirationē tā violentā esse, quod nisi musculi costarū iuuamento sint diaphragmati et muscularibus epiglottidis, fieri non potest, et quia cū infirmus cubat in lecto, musculi et pectoris et costarū et epiglottidis prę pondere nimio moueri non possunt, ut diaphragmati faciant, infirmus sedet, ut liberior musculi moueri possint, vehemens ergo incendium cordis est et vltimum id quod infirmum sedere cogit, ut pectus facilius moueri possit. Etiam mortale signum est si pectus tā vehementer moueatur, ut quasi humeris eger volare conetur. Significat enim extraneum calorem victoria triumphare, et naturalem calorem omnino deiectum et victum esse, cuius causa conatur pectus vltima sua vi pulmonem tā foris et celeriter motu mouere, ut possit tanto incendio satisfacere, sed frustra, nam signum hoc tam mortale est ut dum adfit, infirmus a medico tanquā de cunis salute desperante omnino deseratur.

¶ Caput vndecimum de signo sumpto a manibus

¶ Cum infirmus quasi paleas manibus colligit, aut pilos euellere conatur, digiti varie et crebro motus, mortale signum est, quia cum aliquis scotomia iustificatur, ob vapores humori albugineo

De signis dierū criticorū et febrū. Fo. lxxi.

Intromissos quos indicio erroneo eximat extra volare, si lanē mēas est, cognoscit se falso iudicare, nam licet sensu solum pedalem quantitatem habere videatur, intellectu cognoscimus immensa magnitudine ipsum excedere terram, sic enā, licet sensu appareat vapores illos extra oculos esse, intellectus indicat eos inuis et non extra esse, cuius causa voluntas non mouet manus ut vapores illos amoueat, in febre vero acuta tantum potentia interior delirat, ut sicut visus fallitur, sic et ipsa decipitur, et palcas et res omnes, quas visus indicat, falso esse extra, propter vapores adustos, qui coram pupilla humorē albuginē occupant, indicat vere vapores illos extra esse, et manibus imperat ut res illas amoucant, et quia nec virtus que imperat motum, libere imperat pre nimia et debilitate, nec manum virtus, que interiori virtuti obedit valida est ut solebat, minus et in ordinato motus fit. Sed profecto nisi Saleni auctoritas obstaret, ego rationem hanc veram esse non censerem, quoniam se penumero contingit eis, qui in ultimo constituti sunt, ut manibus conentur pilos euellere, aut festucas quas visus non aduertit, immo aut oculi clausi sunt, aut in alium aduertit locum, crederem forsam hoc signum mortale esse non ob hanc causam quam Salenus dicit. Sed propterea quia tantum delirat interior virtus, que corpus regit, quod delirium eius manu inuenit, nam ut medici affirmant, dum pedes tumēt in fine hydropesio multum signum esse, ob id quod significat, virtutem hepatis iam debilem esse, quod eius debilitas pedibus inuenit, sic forsam tantum interior virtus delirat quod delirium eius manibus motu apparet. Nam Aristoteles trigesima particula problematum inquit, quam ob causam discimus optime inuenire, intelligimus maxime senectute. Respondet, quod ut anima et corpore constamus, sic duo peculiariter habemus, scilicet metem, que anime in seruit, et manus ad commodum corporis opportuna. Quo fit ut omnia que corpora sunt iuuentute vigant, que vero ad animam senectute. Dum cumus ergo iuuentute quia ad corpus pertinet potius quod ad animam, id est corporis temperies ad addiscendum necessaria est, intelligimus bene in senecta quia mens scientia tempore illo et commode vti et frui potest. Sic ergo dicerem quod si manus, que comodo corporis opulantur deficiunt et in ordinato, irritant ideo motu, quod corporis virtus prope perditionem est. Denique si mēs et manus anime et corpori posissima instrumenta sunt cum ista deficiunt, quid sperandum de salute aut de vita est?

Rubrica prima, de signis a corde sumptis. Alius virtutis, auctore Auicēna, solum mortale signum vehemens inter omnia signa est, quoniam casus virtutis spiritum et calo-

rem naturalem, quod cordi anime vicario inserviunt, iacturam fecisse, denūciat, quem casum virtutis significant pulsus marcellinus et fornicans. Nam fornicans pulsus ideo accidit, quia virtus tam debilis est, quod nequit magnitudine necessitati satisfacere nec velocitate, satisfacit ergo frequentia, et quod ut dicit Salenus fornicans pulsus velocissimus censeatur velox non est, sed frequens, est ergo minimus omnium et omnium frequentissimus, variusque est et in equalis in equalitate, que consideratur eadem pulsatione sub variis digitis, quippeque pulsus vndosus, scirrurus, toruosus, spasmosus, vermicularis, et fornicans in equalitate est in eadem pulsatione sub diuersis digitis, vni quicquid enim horum longitudine sua non equali mouetur motu, in magnitudine, paruitate, fornicatione, debilitate, tarditate et velocitate, obduas causas aut ob defectum virtutis, que arteriam vni formi motu, secundum omnem eius longitudinem mouere non potest, aut ob arterie resistentiam aut humoris, sed ex his omnibus pulsus fornicans magis varius atque in equalior est. Significat ergo summum incendium maximamque virtutis debilitatem, et arterie inobedientiam. Abartellanus pulsus, qui bis pulsare videtur, significat virtutis deiectionem, que cum conatur mouere arteriam accidit et id, quod contingit homini debili qui maleo magno incudem percutere intencit, post primam percussione inuitus iterum percunt, etiam contingit hoc aspicere arterie. Pulsus etiam gazelans et pulsus cauda fornicina finitima mortem significant, si virtutis debilitas magna adsit.

Rubrica secunda, de signis ab stomacho sumptis.

Singulus in febre acuta periculum minatur, significat tantum cordis vicinitate, quod propria febris sedes est, stomachum offensum esse, ut in spasmi partialem cadat, aut si sit singulus de inanitione significat stomachi substantiam humiditatem consumptam esse.

Rubrica tertia, de signis ab hepate sumptis.

Hydrops in acuta febre mortem portendit. Nam ut febris passio cordis est, sic auctore Saleno secundo pronostico. Hydrops passio hepatis est, non poterit ergo natura duorum morborum, que precipua sunt, iacturam sustinere, hoc est virtutis vitalis et naturalis, que sole essentialiter vires inserviunt, destructione pati, nam cerebri virtus plus ad bene esse quod ad esse conuenit. Est etiam mortale signum quia ea que febris succurrunt, hydropi obstant, et vice versa, est etiam tertio mortale signum quia significat extraneum calorem tantum corpori dominari, quod humores eius liquefacit, et in ventrem ruerē cogit, denique hy-

Liber secundus.

drops passio frigida est, et incendium vehemens, cuius causa mortem significat, praesertim si apostema durum hepatis insit, et vana similis loturæ carnis sit, et erigua quantitate, et fluxus ventris adsit, et vlcera mala et tussis sicca, qua nihil expuitur, et continuū rheuma, et tumor vehemens. Etiam ictericia ante septimum periculum minantur, propterea quod nequit cholera illa in membra diffundi anatūra vincente, sed anatūra malicia cholere cōcutata est. nam ante septimū non potuit cholera vinci et coqui, denique euacuatio illa synthomata potius quā spōtanea censenda est, ut inferius exponam.

Rubrica quarta, de signis a vētre sumptis.

Cum venter tumet febre acuta, si alia signa mala adsint, mors proxima est, dum modo tumor ille subito contingat. Significat enim calorem extraneum corporis humores liquefacere, aut significat hepatis virtutem omnino destructam esse. Aut significat ventum genitū esse, ob id quod calor extraneus qui vincit mēbra, eorū humores in ventem vertit.

Rubrica quinta, de signis a testib⁹ sumptis.

Cum contrahuntur contractione nimia mēbra quæ generationi inserviunt, mortem proximi portendunt. nam significant vitalem cordis calorem destructum esse. quippe calor cordis intestes inflectitur et reciprocaione quadam denuo in corde vitatur, cuius causa cor praestantiores possidet vires in manib⁹ quā femellis. cuius etiam causa masculis facies barba ornat. Ideo si hæc membra contracta sunt, significat tā eriguum cordis calorem esse, quod non modo intestes incedere nequit, sed adhuc nec sibi ipsis sufficere extimandum est. nam deficiente calore qui membra illa extendit, constricta manent.

Rubrica sexta, de signis sumptis ab extremitatibus.

Si pedes manusque frigide nimium fuerint, et viscera calida nimium sint, vltimum minantur periculum. nam si in febre chronica extrema membra frigida sint, non propterea mortem indicant, quoniam in frigiditate illa aut humori frigido aut caloris dissolutioni ascribenda est et cum diuturna egritudine calor dissoluitur, maxime non arguit causam quoniam natura forsam poterit ab egritudine illa que modice eam infestat liberari, et quod initio paroxysmorum extrema membra frigida sint, malum non significant, quoniam signum est, aut humores frigidos, quod extra venas mittuntur, extrema illa frigida reddere, aut calorem naturalem extremorum membrorum occurrere interiorib⁹ mēbris precipue, ab humoribus qui erant aneis ad extra venas offensa. nam quod in paroxysmo humor erant aneis et occupat nonnō omnia loca extra venas, quia aliqua earum precipua sunt, et aliqua non, calor

membrorum viliorum tamen membra illa offensa sunt, tamen in membra nobilia tendit, ut eis subueniat. Ideo his duobus casibus extremorum membrorum frigiditas mortem non denunciat, sed tamen in febre acuta affirmandum non est pedes frigidos esse ob humores frigidos, praesertim cum viscera vltra modum caleant, sed ideo frigidi sunt, quia significat magnū aliquod apostema viscera occupare, cuius causa omnem corporis calorem natura renouare nititur, ut tanto nocuimento succurrat, ergo tam vehemens causa vehemētem significat effectum, praeterea si infirmus declatere in latus moueri conetur, graue quod et difficulter mobilia membra possideat, et quocumque decubitu angustia afficiatur, signum est quod decubitus quicunque mors est. nam aut balneus quod ut manus continent lapillos, sic muscoli continent ossa, et ut manus debilis lapillum continere non potest, sic musculi cum debilitate deficiunt, ossa continere non valent, quo fit, ut de latere in latus corpus moueatur, si forsā aliqui muscoli sint quod valeant ossa continere et nulli sunt, significat eadem vehemētem angustiam quæ corpus anxium reddit, et aut hippo. quod si huic signo aliud adiungatur scilicet quod ungues sint limide aut nigri, mortem certam denunciat. nam aut balneus significare animalem virtutem et naturalem simul defecisse, quoniam ungues, physice loquendo, super naturalem cordis virtutem significant. Porro si infirmus super dorsum cubet nullosque pacto supralatera accubare possit, immo confectum si erigatur in latus, indorsum decedit, mortale signum est. aut enim balneus quod ut natus cum super dorsum sitat, sicut naturalem habet, dorsum enim fundamentum totius natus est, a quo coque omnes procedunt, sic dorsum fundamentum homini est, a quo omnes erorantur coque, et quando membra corporis tā debilia sunt, quod se ipsa sustinere non valent, fundamentum adherent et illo sustentant. Significat ergo summam membrorum debilitatem, et hominibus sanis nonnō cōtingit, dum exercitio et lassitudine affecti sunt, ut super dorsum iaceant, quo visque membra vires amissas recuperare valeant. Etiam cum infirmus versus pedes mouetur, etiam si illi qui ei inserviunt in parte lecti alacubare faciant, significat hominem terrenum naturæ viam quam primum intraturū, et quod terra quod citissime sepeliri debet, quoniam si vera est recensio cuiusdam medici sententia, quod omne mortuum ut calidius alio mixto est, sic frigidius, et ut leuius, sic grauius. Si homo calidior et leuior omnibus animabus est, sic grauior erit. ideo cum eger deorsum precipitatur, significat grauitatem quæ comparatur in eo domitabatur, aliorum mixtorum respectu, nunc absolute calori et lenitati cuius preualere, sed non est locus hæc discernendi, deum si mihi fides dāda est, inter signa mortalia

De signis dierū criticorū et febrīū. Fol. lxxij.

que sepe numero animaduerti, non est aliquod quod melius mortem venturam denunciet, q̄ si infirmus, vt dixi, verius partē lecti inferiorem sepe preceperunt, etiam si conentur cum elenare, libet omnia que diserta sunt hoc equo indicio coniectari debent, scilicet vt aduertatur con-
suetudo, sunt enim nonnulli qui ore aperto et su-
per dorsum cubare solēt, et delecta cernice, et ad
pedes mouentur, et varios accubitus semper ha-
bent, et frigida extrema possidēt, que omnia ma-
lum non significant. deest signum hoc vnum qd
mortem denunciat, et est. Si eger pedes nudos
frigidosq; habeat, et angustioso eos motu semp
moueat, hoc enim non cōtingit ob calorem qui
pedes molestat, sed ob grandem cordis angus-
tiam. Etiam si interiora caleant nimium, exte-
rioraq; frigescent, pestiferam denūciat febrem,
tāta est interior angustia, vt exteriorum omnem
calorem ad se reuocet.

¶ Rubrica septima, de signis arigo-
re sumptis.

Strigo acciderit, febre nō deficiente, et vir-
tus nimium debilis sit, moriē significat, nā
designat ob naturę victoriā humorē illū
extra venas nullum non esse. patet nam virtus
debilis est, et morbus vehemens, implicat ergo
vt auitute debili quam morbo fortis eruperat,
victoria cūeniat, a propozitiōe enim humoris in-
equalitatis actio non prouenit. Sed ideo rigor
accidit, quia natura malicia humoris concitata
vitumis virib; humorē aggredi conatur, que
cum defecit i ordinato et symthomauco motu hu-
morē extra venas ruit, potius morbo q̄ natura vi-
cente. hec sunt mortalia signa, que ab actione le-
sa comprehendendi possunt, non q̄ alia plurima nō
sunt, sed quia promissi solum certa quedam mor-
talia signa adducere, quibus ratio naturalis assi-
gnari potest.

¶ Rubrica octana demonstrat, q̄ exigua et
pauca sint salutis certa signa.

Signa salutis certa tam modica sunt, et tam
pauca numero, vt vnicui dū taxat verbo ex-
primi possint. Hippo. secūdo prognosticorū
ait, q̄ robur, consistentia egri, et spiritus bonus,
solum signa sunt que salutem pollicentur. et Ra-
sis trigesimo primo cōuentis. cap. primo tract.
primo. adducit signa omnia salutis, scilicet. Sa-
nitas corporis, bonitas pulsus, propinquitas figu-
re faciei saniorum, bonitas dormitionis, salutem
promittūt. Quo fit vt facile comprehendendi possit
q̄ obmoriū humanū genus mori sit. Sunt plu-
rima signa q̄ ipsum moriturum denunciant, pau-
ca vero et ea incerta que salutem eius promittūt.
Sed si velimus Hippo. mentem comprehendere,
re, his trib; verbis multa inclusit, scilicet robur,
consistentiam, et bonum spiritum. nā robur co-

poris significat virtutem morbo preualere, quo-
niā ex Saleni mēte in prognosticis nullus mor-
bus tam mortalis est, quin saluberrimus esse pos-
sit, nec tam saluberrimus, quin mortalis, quoniā
mortalis aut saluberrimus morbus insurgit ex
propozitione virtutis ad morbum, si morbus ve-
hemens sit, et virtus cum erupet, saluberrim⁹
est. et si remissus sit et preualeat virtus, mortalis
est, ephemera febris alicui mortalis esse potest,
et causon alicui salutifera. Bene ergo affirmāt di-
centes nullum morbum natura sua mortale aut
salutiferum esse. ideo Aueniēna aut solam virtutis
debilitatem esse accidens mortale et timendum,
et virtutis fortitudinē solum salutis nunciū esse.
Etiam secundum signum scilicet consistentia in-
firmi includit omnia infirmi fere accidēta. nam
ille solum qui faciem similem sano habet, qui de
cubitus naturales possidet, qui membrorum om-
nium operationes admodū lesas non continet,
bonam dicitur habere consistentiam, et indicio
meo consistentia habitudinem refert. nam vt in-
musicis cytharistā laudamus, non obsones tan-
tum quos sonoros et propozitione cōuenientes
facit, sed ob id q̄ acre quodam mirifico aures de-
mulcet, et facies non ob id solum q̄ partes bene
compositas habet pulchra censetur, sed ob pro-
puzitionem mirificam inter partes. Sic eger nō
ob id solum q̄ operationes lesas ad modū non
habeat spem salutis habere censetur, sed ob id q̄
habitudō membrorum et propozitio inter mem-
bra sana, que verbis exprimi nequit, et que solet
esse sanis. ei inest, et ista habitudō in rebus om-
nibus naturalibus solum intellectū comprehen-
ditur, et verbis non exprimitur. hoc ergo intelle-
xit Hippo. per bonam consistentiam. Et certū ac-
cidens est spiritus bonus, nequit enim anhelus
dispositio bona esse sine corporis salute, aut salu-
tem sine salutis spe. aut saltem vt in plurimū faci-
le huius rei causa reddi potest, diaphragma a sto-
macho annectitur, immo loco illo quo meri dia-
phragma perforando et ipsam permans mētra
definit vocari et stomachus vocatur, annectitur
hepans gibo, annectitur costis et pectori diagor-
naliter, annectitur pāniculis masculisq; omnib;
qui ventrem tegunt, prenumia vicinitate cordis
diaphragma p̄cordium vocatur, coq; mediā-
nit vena que dextrum cordis ventriculum in-
trat, colligantiam habet, cōuenit cerebro nervis
mediantibus, ergo cum diaphragma bene valet,
omniū horum membrorum bonam ostendit va-
letudinē, et q̄ neq; apostemate, dolore, nec aliquo
infectam. nam si vnicuiq; membrorum omniū
apostema inesset, aut comprimeretur diaphrag-
ma, aut extenderetur, aut alicuius doloris causa
solito nō moueret motu, ergo si diaphragma bñ
valet anhelus fieri vt decet necesse ē. cōcludēdū
ergo est cū Hippocrate hec tria solū signa salutis

Liber secundus.

promittere, quasi dixerit cū corp⁹ bene valet et egritudine prenalet et actiones lese admodū nō sunt, salus speranda est, possem alia signa que salutem denūciant, adducere, sed quia omnia his signis tribus includuntur sub silentio ea dimittito. Et quia dixi de signis vite et mortis que ab actione lese sumuntur, secundo discernendum est de signis vite et mortis que ab ecreunte mutato et qualitate mutata sumuntur.

Caput. xij. ostendit quo pacto qualitas mutata conuenit ecreuntū mutato.

Eltore Galeno quarto de accide^{ti}, cap. quinto, qualitas mutata ecreuntū mutato conuenit, nam omne quod a corpore erit, quia sensu aliquo discerni potest, qualitas mutata merito vocari debet, neque ecreuntū a qualitate mutata differre potest, nisi penes hoc, quod ecreuntū mutatum potius ut quātum quā ut quale animadueritur, et sensibilibus commune non nisi ratione sensibilibus propriū comprehendere potest, igitur de qualitate mutata et ecreuntū mutato simul agendum est, et primo de vīna.

Caput. xij. de signis vīne que salutem promittunt.

Quamvis vīna tribus suis digestionibus a medico aduertitur, scilicet, i colore, substantia, et hypostasi, ego tamen de his tribus ordine non obsecrando loquar, quoniam, clarissima res est et primo de signis vīne que salutem promittunt. Vīna illa que hypostasim albam equalem, residētem in fundo, pīncalem et continuam habet, salutem nūciat. Primo albedo eius significat radicalem membrorum virtutem validam esse, quippe spermatica membra valida sunt, et agens omne naturale passum sibi simile redere intendat, si non impeditur, igitur si membra alba hypostasim albam fecerūt, signum est morbo febre, aut occasione aliqua impedita nō esse, equalitas hypostasis significat equale nature dominū, quo humores eruperat omnes, cōtinuitas et lenitas significat perfectam maturitatem, residētia in fundo significat quod natura ut in principio subiles humores vincere potest, quam victoriam nebula aut hypostasis pendens in medio demonstrat, sic infine hypostasis residēs significat quod natura humores crassos vincit color extra deponere valet. Etiam significat ventositatem a calore extraneo genitā que solebat in principio et augmento morbi sursum hypostasim eleuare, destructam iam esse, propterea quod calor naturalis extraneo preualet, figura eius pīncalis significat validā cordis actionem, calor usque naturalis nimia potentiam, nam ut auctor est illuminatissimus doctor Raimundus, homo planta eversa est, cui Jfasc conue-

nit, cuius radices pili sunt, truncus vero caput, rami manus et pedes, hoc in causa est ut cadavera omnia et illi qui proximi mortui sunt, contorta ceruice in caput precipitentur, quasi homo contra naturā suam erectus sit, quo fit ut figura cordis si in homine planta eversa consideret pīncalis sit, cuius basis una parte, conus vero suprema est. Ideo hypostasis que pīncalem obtinet figurā, significat cor cuius figura pīncalis est, ut flammę ignis figura, eam sibi similem reddidisse, et quod calor naturalis figuram flammę in hypostasi fecit, aut forsam figura illa pīncalis cōtingere potest, quod ut trunci accruus figura pīncalis in solo cadit, sic hypostasis. Etiam vīna rubra in principio cum hypostasi salutem nūciat, sed egritudinem longam, nam quia rubra est incendium vehemens indicat, ideoque egritudinem longam, et quia hypostasim habet significat sanguinem qui est humor optimus, nature morem gerere. Etiam nubes rubra si quarta die in vīna appareat salutem in sexta promittit die, quia nubes rubra significat sanguinem digestionem suscipere, et quia sanguis per pares mouetur dies, sexta die salus speranda est. Etiam vīna turbida que secunda et tertia die residētiam facit, salutem certam promittit, quia significat turbulentiā illam a calore extraneo non provenire, sed a calore naturali vincere. Etiam vīna nigra in declinatione morbi salutem promittit, quia significat feculentos humores aut adustus aut frigore cōmixtos anatum victos esse. Etiam vīna nigra in febre acuta mulieri cui menstrua defuerunt salutem indicat, nam significat tetros humores in vesica et matrice et circa renem loca detentos ob menstruoī defectum, cuius causa febre acuta corripiebatur, anatura vincens depositos esse.

Caput. xij. de signis mortalibus que vīna colore suo, substantia aut hypostasi demonstrat.

Apnis vīna mala nimium in passionibus omnibus que extra venas sunt, ut interpolatis febribus aut apostematibus mortem significat, nam quia vīna solum in hepate signatur, et venas circa renes permeat usque in uentricum, super venarum aliarum dispositione et super loca extra venas modice aut parum significat, nam licet auctores aliqui dicant vīnam sanguini cōmixtam usque in extrema incedere membra, cuius causa regnum suo usque in hepate renes et vesicam illorum membrorum validudines demonstrare, posse, Galenus tamen libro virtutum naturalium contrarium affirmat, nam ait hominibus bene sanis nihil aque sanguini cōmixtum in membra incedere, ut ipsum penetrare faciat, quoniam natura si venas agnissimas creauit ea, propter rationem sanguinem subtilē que ipsas

De signis dierū criticorū et febrilium. Fo. lxxxij.

pericare valeat generat, et q̄ omnis aqua in hepate genita, ancha chili feceritur et in renes tendit, hoc habito apparet q̄ cum pallio loca extra venas occupat, vana mala pessima est, quia significat morbum tam seuum esse, q̄ etiam loca extra venas quibus vrina nō gignitur offendit, et eis comunicatur eius semina. ideo vrina bona salutem non promittit et mala mortem portendit. Etiam vana crassa in principio morbi periculū minatur, si crassa nimis sit, et non renum occasio ne, quia crassities illa aut significat grandem caloris extranei feruorē, quo immiscet et perturbat humores, et si hoc initio morbi sit, quid expectandum in statu erit: nimirū significat symptomatē esse euacuationē. Etiam si hypostasos appareat. Etia vrina subtilis alba in qua nephrosis crocea apparet nimia spuma malum portendit, qm̄ spuma grandem commotionē ebullitionēq̄ significat, et nephrosis crocea cholera corpora dominari significat, et si gutte sanguinis enaribus exeat, mortem portendit proximā, nā significant cholerae maliciā et acuitatem. Etiam vrina subtilis et clara in acutis febribus et frenesi periculum ostendit, q̄ in venis significat cruditatē, in cerebro vero, cholera, aut apostemata. Etia vrina subtilis et aquosa i acutis febribus, q̄ ab apostemate intrinseco emanat mortem indicat, nam significat tam seuum apostema esse tantūq̄ offendere, q̄ natura nititur membro illi succurrere, cuius causa diuertitur humores a loco illo quo vrina gignit, et a loco quem pertrāsit anteq̄ exeat. Etia enā nigra in acutis febribus in mulieribus certum innatur periculum, arguit enim maximā causam, cum ipsae vrinās albas possideant. Etiam vrina aquosa et subtilis in pueris periculū indicat, qm̄ maximā arguit causam, quoniam ipsi crassas vrinās continent, ob duplex excrementū scilicet nutritiue virtutis et augmentatiue, quod vrinam crassam reddit. Etia vrina crassa sine sedumine et separatione in acutis febribus presagium mortis est, nā quia acuta febris est, breuicem habet terminū quo tanta humorum crassities repugnare non potest, et digestio acquiri. Etia quicūq̄ vrina nigra in acutis febribus si die critica non euacuetur, nec ob menstruorū detentionem, nec ob splenis emundationē, nec indeclinacione morbi, semper mortem significat, quia aut significat grande incedium qd̄ natura sustinere non poterit, aut significat vitā morificationē, quoniam color niger a frigiditate cōgerente euacuari solet. Etiam ois illa vrina q̄ oleagina est, malū significat, sed aliā quādo mortem, aliquādo malum, si in se perficiat vrinę pinguedinis gutte vitula exierit, adustionem significat, et si vrina similis oleo fuerit, maiorem, et si vrina hypostasim similem orobo continerit aut farri ordei, maximā. Nam adducit Rasis similitudinem banc, cum caro assatur

primo ab ea pinguedo aque similis seceratur. Secūdo piguedo crassa, postremo vero si adustatur infrusta parua diuidit. Sic in febrili acutis contingit, dum calor extraneus vehemens est membrisque adherens pinguedinē liquefacit, mēbris cōmunem, q̄ subuli aque similis est, cuius causa insuprema vrinę parie natus, et hęc principium designat hecicę. Secūdo calor extraneus membrorum substantiā humiditatem cum eius malicia intenditur liquefacere solet, et tunc vrina similis oleo est, quę hecicā demonstrat. Tercio calor extraneus cum proliis membris perualcet, eorū substantiam adurit, et ea infrusta parua diuidit orobo similia. Et hęc secundam hecicę speciem vitā malicia sua aut tertiam designat. Sed cū calor extraneus adurit carniformia mēbra aut sanguinē, hypostasos similis orobo est. Et cum mēbra radicalia adurit scilicet venas hypostasos similis furfuri est, et cū adurit ossa et venas similis squamis piscium est. Idco affirmat Rasis squamosam hypostasim deteriorē furfurca esse, quia vehemētiorem significat adustionem. Sed Galenus in prognosticis cōtrarium affirmat scilicet squamosam non tam grande incendium significare nec tantam adustionem. patet, q̄ frustrata habet, furfurca vero significat tam vehemētem adustionem, tanūq̄ mēbra vsq̄ ad eorū partes minimas aduri, q̄ frustra paruissima similia furfuribus sunt, quam hypostasim vidi in magnifico domino Fernando de la Tlega qui hecica et consumptione defecit, cōtinebat enim vrina rem quā nāno nō veros fures esse indicasset. Etia hypostasos nigra presertim si infuso vrinālis sit, mortem portendit certam, nam significat q̄ ut hypostasos alba et bona quę residet omnimodā caloris naturalis vitioria designat, sic hypostasos nigra quę residet caloris extranei omnimodā significat victoriam. Etia hypostasos spumosa presertim si limida aut nigra sit, mortem portendit, nam significat ventum humoribus, mixtum esse, non propterea q̄ ventus in corpore sit, sed propterea q̄ calor extraneus mēbra et eorū humores dissoluendo in actum venit, et quia vehemens cōtuitio facta est, spumagena est, ut in exterioribus cōtingit. Etia hypostasos fetida vitā maliciā significat corruptionem, quia significat dispositiones quas cadaver habet corpus quam cūsumme habiturum.

Capit. xv. de signis salutis et mortis quę a sudore sumuntur.

Signa salutis et mortis, q̄ sumuntur a sudore, paucis comprehendere possunt, inquit Hippo. ille sit do: bonus est qui toto corpore fit et eo eger fortior redditur, et melius valet, nam cū sudor om

Libri secundus.

in his modis contingere solcat, autore Rasi, trigesimo tertio continens tractatu de sudore, scilicet aut a causa exteriori pumina, ut a labore, angustia, exercitio, cibo, vino, aut contingit ob nimiam humiditatem, ut sanguinis et flegmaticis et sanguinis febribus et flegmaticis, aut ob nimiam subtilitatem humorum, ut cholerici et cholericis febribus, aut ob pororum raritatem, ut eis qui raros habet poros, et estate, aut ob expulsiue fortitudinem et virtutis supra morbum potentiam ut in crisi, aut ob virtutis retentionem debilitate ut in eis qui proximo mori suat, aut ob virtutis expulsiue concitationem facta ab humore qui excessiva quantitate, aut nocua qualitate offendit, inter hos sudores nonnulli sunt qui nec malum nec bonum nunciant, nonnulli qui mortem portant, nonnulli qui salutem nunciant, nonnulli vero qui malum indicant. Sudores qui nec malum nec bonum demonstrant, sunt illi, qui a labore, angustia, exercitio, cibo, vino, contingunt, et etiam illi qui in paroxysmorum declinatione accidere solent, nam cum calor extraneus subiectum proprium destruit, cinis qui incendi non potest, sudore sepe deponitur, et via signi sudor ille sepe nec malum nec bonum designat, via tamen cause si cinis ille poris non creat sudore per amissionem est, ne cineres plurimorum paroxysmorum detenti, febrem efficiat quartanam. Etiam sudores qui occasione estans aut ob pororum raritatem contingunt, nec malum nec bonum significant. Alii sunt sudores qui salutem nunciant, ut illi qui contingunt cum virtus morbo preualerit in crisi. Alii sunt sudores qui mortem nunciant, ut illi qui contingunt eis qui in ultimo vite constituti sunt ob virtutis deiectionem et retentionem defectum. Alii sunt qui malum nunciant. Sed nec salutem nec mortem certam indicant, ut illi qui contingunt ob virtutis expulsiue concitationem ut in synthomatica euacuatione.

¶ Rubrica prima de signis, que sudores nec malos nec bonos significant.

Note que sudores nec malos nec bonos significant, manifeste sunt, scilicet si angustia labor et cetera aderit et estate sit aut homo sit poris raris aut paroxysmum declinatio sit, nonnullum est ab his causis sudore contingere posse.

¶ Rubrica secunda, que sudorem salutem nunciantem demonstrat.

Note que sudores salutem denunciantes, demonstrant he sunt, Si die critica sudores flant, si in toto corpore, si calidi sint, Si eger ex sudore bene habeat. Primo nisi die critica fiat, suspicandum est sudore illi post humorum digestionem non accidere, quia digestio optima in humoribus, qua nocuus humor ab optimo secernitur, et complete digeritur, non nisi die critica fieri potest, in acutis febribus, quoniam tunc

aut solum celestia nature fauent, et natura morbum in bellum prouocat, aut celestia aduersantur nature, et morbus ea bello vincit. Preterea si sudor toto corpore non sit, significat sudore illum a natura vincente non euenire, quoniam si natura valida esset, ut febris totum corpus occuparet, sic causam eius toto corpore vinceret, et extra per sudore deponeret, ergo si aliqua parte corporis sudor contingat, aliqua vero non, suspicandum est, parte illa qua contingit, non a natura vincente, sed a natura morbo concitata euenire. Ad id tertio si calidus sit, nam ut vnica anima, que emittit alias conuenit, humanum corpus informat, scilicet rationalis, Sic vnicuius est instrumentum quod omnes qualitates emittit continet, scilicet calor naturalis, ergo credendum est actionem illam ab anima vincente non euenire, quia calore precipuo eius instrumento, imo forsam vnicui non contingit, et si sudor calidus non est, caloris potentia non dissipat. Ad id dicitur vltimo. Si eger ex sudore bene habeat, qui contingit calore cum bellum aggreditur, forte esse, qui tamen postea ob exuberantem humoris quantitatem, aut forsam ob id quod humor malus qui absconditus erat, in bellum prouocat imminet, aut quia euacuatione defecit, calor succumbit, aut quia licet calor fortis sit et natura possit morbum vincere, celestia non fauent. His ergo occasionebus nisi sensu aduertamus, egerum bene valere, note iste nos fallere possunt.

¶ Rubrica tertia de signis que sudorem malum indicare solent.

Note que sudore mali indicare solent, sunt. Si sudor die critica non contingit, si non precesserunt digestionis signa, si in principio morbi sit, si toto corpore non fiat, nam note omnes iste aut significant quantitatem exuberantem humoris aut qualitatem offendentem, aut naturam omnino non preualere humoris.

¶ Rubrica quarta de signis sudoris que mortem portant.

Quando sudor, etiam si calidus sit, in acuta febre solum caput et cervice occupat, signum lethale, nam significat circa precipua membra noxios humores esse, quos natura inuita per sudorem deponit. Si enim a natura vincente sudor fieret, toto corpore coningeret. Etiam sudor frigidus in febre acuta mortem portant. Nam aut Rasis sudorem illum accidere propter materiam frigidam viscosam, que longiori eget tempore, ut a natura vincatur, quam possit natura tam vehementem morbum sustinere. igitur prius mors veniet quam illius humoris digestio fiat, in febre tamen lenta frigidus sudor non sic mortis signum est, quoniam febris non prius quam humor digeratur, interire valebit. Etiam frigidus sudor non tantam arguit causam in febre lenta. Sed Rasis aliam assignat

De signis dierū criticorū et febrū. §o. lxxiij.

huius rei causam, ait enim, adeo sudorem prope mortem et frigidum esse et certam nunciare mortem, quia significat adeo interiora a morbo offensa, ut calor ab exterioribus diuertatur, ut intus illis membris succurrat, et tunc accidit sudor frigidus, quoniam cum intus vniatur humiditatem liquescit et in sudore exire cogit, et quia exteriora frigida manent ob caloris reuocationem sudor frigidus fit, quoniam tam parvus calor est et cum interiora perit, nulla pars eius in exterioribus manet mēbris. Etiam si sudor frigidus cerebro et collo solum sit, inquit Galenus, iste sudor non significat syncopem futuram, primo prognosticoz comē, sudores et c. Sed significat syncopem iam habitam. Et hoc est quod Auenenna sen. scōa quartā cap. de signis sumptis alioz ait, et significat rem que fuit et non rem que erit, id est significat syncopem habitam et non venturam. Est enim Auenenna mos, ut mentē alioz obscure interpretet.

Caput. xvj. de signis sumptis ab sternutatione que salutem promittunt.

Sternutatio nūq̃ mortem significare potest, licet aliquando indicet malum, nam sternutatio in febre acuta, in qua periculum timetur, salutis signum est et certū licet ut postea dicam, sana mente hec omnia interpretanda sunt, vidi iuuenem quem acutissima febris corripuerat, et. xij. die sternutauit et post duas aut tres horas a viuis discessit. Satis est et sepe numero cōiungit sternutationem in febre acuta salutē promittere, et certe sternutatio signū salutis esse solet, propterea quod virtutē preualere morbo significat, quod ut ex primam, paucis adducam mentem. Rasis trigessimō pmo continens, tractatu quarto, sternutatio mori cerebri est ad deponēdas cerebri viciofas supfluitates, que pre nimia subtilitate sua ne quāt per nares, aures et oculos exire, vti naturę consuecudo est, his locis eas deponi, que cerebri ventositas si crassior et maior esset, vertiginē faceret, et si mordares qualitates possideret, epilepsiam facere posset, epilepsia enim arepletione plus ventosa et humorosa continetur, que sua mala qualitate pāniculos cerebri offendit, cuius causa nervi omnes, contrahuntur ob cōmūnem eis lēSIONem, adeo epilepsia sine spasmo esse nequit, et si repleto cerebri maxima sit, plusq̃ humorosa et ventosa ventriculosq̃ omnes et meatus cerebri occupet, apoplexia innasatur, ergo finalis causa sternutationis est cerebri liberare auctigine, epilepsia et apoplexia, nam ventositas illa possit maior et maxima crassior et crassissima fieri, quo fit ut affluctum sit eos, qui sternutant salutem commendare, quasi dixerint sternutatione hac liber ab egredituribus que periculum minantur euadas, sed secunda finalis

causa, qua sternutatio prodest, est, ad euacuādū menstrua, et vnam ad faciem partum, ad aquā hydropicorū deponendam, ad eijciendū seminum motum, et secundā, ad lapidem a renib⁹ deponēdum, ad pectus purgandū, de quo operipre cūm est audire Galenū de hoc qui miratur naturę providentiā, que sic omnia infinem stupendum disposuit, quod pāniculis exprimā. Pāniculi cerebri pre nimia sua debilitate cerebri extremēta cōcussione que necessaria est deponere nequeūt, effecit ergo natura ut totius corporis pāniculi eis inuamento sint, nam cum ipsi cōiungantur concutiantur omnes simul cum pāniculis cerebri, et tunc cerebri pāniculi cōcussione omnū pāniculorū vltra vires concutiantur et ventositate cerebri eijcere possunt, pāniculi isti sunt pectoris, diaphragmatis et ventris scilicet mirrac et siphac, semper enim dū homo steruat et concutit ventris et pectoris pāniculi, cuius causa pāniculos extendunt cerebri, et eos maximo vehementiq̃ motu moueri cogunt, ergo quādo medicus scit mortuū secundā deponere vult aut partum facilitare, aut detētam vnam excisare sternutationē euocat, rebus que mordicāt innares immulles, nam sicut medicus et pāniculi cerebri conantur, offensionem quācūq̃ factam, et preteritum per nares cōcussione sua deponere, sicut etiam quod obidientia murraca quadam naturali murraculi ventris concutiantur, vti inuamento pāniculus cerebri sint, qua compressione facta et facilis pars sit et facilis secundū, aut semis mortui, aut vni eijciō. Etiam cum medicus pect⁹ ab extremis emū dare vult, sternutationē euocat, quod sicut diaphragma et mirrac, et siphac, aut iio pāniculus ventris fore, his habuit, facile ostēdi potest, sternutationē virtutis potētiā semp ostendere, nequit enim fieri quin diaphragma, mediastinū, mirrac, et siphac vētris pāniculus, pia mater, et dura mater, cerebri robur p̄ se ferat, cuius causa virtutē morbo preualere designat.

Caput. xvij. de signis salutiferis et mortiferis, que ab egestionē habentur.

Signa, quod ab egestionē salutifera habentur, hec sunt. Si egestio lenis sub curina sit, si hora sua exeat, si quantū latet cibi assumptū nō excedat, aut si proportionē minor ea non sit, si labere erit, sine aliarum rerum admixtione, et sine sonitu. Primo lenis esse debet, quāt Aristoteli. quā ob causam hominum excrementa plus humida sunt, ceterorum vero animalū sicca, et respōdet, boies alimēta et humida et sicca i viū habere, cetera vero aialia plus sicca et humida. Ratio quod hō oim aialū calidissim⁹ alimēto humido eget, ut hūiditas frigiditate quā sibi locia habet excedentē illā caliditate salte quā tunc tepet, et ut naturalis hūiditas quod hō cūcta aialia excedit, sal

Libri secundus.

tem acrea conseruetur. His rationibus oportet egestionem lenem esse, et equalem, equalitas enim significat digestionem omni parte sua optimam fuisse. Debet esse subcitina ob cholericam quam natura emittit per venas mesentericas in intestina, aut ea excutit, ad excrementa deponenda. Debet exire hora sua, nam si propter vetustatem aliqua mala, vel aliqua qualitas mala, digestionem habita expulsiuam prouocat ad celerem exitum. Et si postponatur, caliditatem aliquam adurentem, aut ventositatem prohibentem, aut oppilationem aliquam, aut expulsiue debilitatem necesse est id efficere. Debet etiam cibi assumpti quantitatem proportionari, nam si excedit, aut oppilatio aliqua adest, quæ cibum membra intrare vetat, aut retentiva virtus debilis est, quæ non tanto tempore secessu in intestinis detinere valuit, quousque hepar omnem chylum ab eis suggeret, aut forsitan membrorum retentiva debilis est, cuius causa humores in ventrem effluunt, aut significat membra humoribus abundare, cuius causa ab hepate non suggunt, nec ab intestinis hepar, quo fit ut vehemens signum male conualescentie sit, si conualescens egestionem ubi quantitatem sumptam excedat, nam signum est membra humoribus adhuc non carere, et quod conualescentia falsa est, aut forsitan vixina modica est, cuius causa egestio nimia redditur, aut significat digestionem virtutem debilem esse, cuius causa cibum fere omnis excrementum fit, aut egestio minor, quæ fat est, exiatur, et tunc aut significat nimiam viscerum caliditatem, quæ egestionem in vapores vertit, ut contingit cholericis et estate, aut vehementem retentiuam virtutem, aut oppilationem aliquam, aut expulsiuam debilem. Laudat et Hippocrates si bis in die quis alui excrementum deponat, et semel in nocte. Sed Galenus. ii. prognosticoz. ei non conuenit in commento, nam ait Hippocratem loquentem non esse nisi de egestionem critica, quoniam affirmare quod sani homines bis in die egerere debeant et semel in nocte, tutum non est, nec Galeno placet, immo quasi asserit quod antihypocrites loquitur de egestionem in die critica, aut quod ei fides danda non est. Sed solum in hoc consuetudinem obseruandam esse imperat. Nonnulli sunt qui mane benedicum habent ventris, nonnulli semel, nonnulli bis, demum solum Galenus approbat egestionem interdum, et lenem equalem, sub citrinam, quæ ea nec cibi quantitatem excedit, nec minor sua proportionem ea est, et hora, et modo cuiuslibet sano homini assueti deponitur. Enam egestio quæ immo morbi, aut eius processu liquida fit, et apud statum durefcit, salutem nunciat. Ratio est, quia in principio liquida fit ob id quod natura vincit humores corporis per egestionem deponit sunt. nam alias si liquida est, ob malam aliquam causam, dura apud statum non fieret, quippe eius durities di-

gestionem significat, preterea, si in egritudine statu cum egestio quæ antea liquida sit durefcit, lumbrici exeat, salutem nunciant, nam significat naturam animalia generare posse, quod sine caloris naturalis potentia, fieri nequit. ut Aulicena de generatione pediculorum affirmat, duæ tamē conditiones obseruandæ sunt in lumbricorum exitu. Altera quod viui exeat, nam si mortui sint, significat humores non modo malos, aut pestimos, sed veneficos esse, cuius causa lumbrici mortui sunt. Altera ut simul cum egestionem creant, et non semou. Etiam in febre acuta, si egestio citrina in statu appareat salutem nunciat, nam significat cholericam, non tam malam esse, quippe citrina cholera minus mala ceteris omnibus est, ideo si neque adusta facta est, nec eruginosa, nec prasina, signum est calorem extraneum, nec preualuisse, nec preuallere calorem naturali, immo vice versa.

C Rubrica prima, de signis digestionis, quæ aliquando bonum, aliquando malum nunciat. Signum quod egestionem, aliquando malum, aliquando bonum nunciat, demonstrat, est. Si egestio liquida febribus acutis sit, non nunquam significat bonum, ut quando natura vincit venæ in hepar excrementa deponunt. Et hepar in intestina, et his duobus notis, antihypocrites cognosci posse egestionem liquidam contingere vincit natura. Altera nota est, si cum sonitu non creat, nam si exit significat membra digestionem optimam non habere, cuius causa vitæ eis genus seculi admixtus, et eorum humiditibus erit, alia nota est si quantitate nimia egestio sit, et non crebra sit eius emanatio, sed rara, nam significat euacuationem optimam natura vincit esse. Et hec est egestio liquida quæ antihypocrites dixit, quod si apud statum durefcit salutem nunciat, aliquando egestio liquida est, aut quia mesentericæ venæ obsecant humore, aut oppilationem, non sunt chylum ab hepate suggi, aut liquida est, quia hepar præ exigua sua virtute chylum attrahere nequit, aut liquida est, quia stomachus alimeta bene coquere non valet, aut liquida est, quia membra nocuis humoribus concitata, eos symptomatice in ventrem emittunt.

C Rubrica secunda, de signis sumptis ab egestionem, quæ mortem portant. Signa quæ ab egestionem sumuntur, et mortem portant, hæc sunt, egestio liquida lenis in febre acuta si notæ bonæ non ad sint, significat membrorum liquefactionem, si equalis sit, nam ait Galenus, quod omne exiens mutatum aut bonum significat, co melius significat, quo plus equalis est. Et si malum significat, co etiam plus detestius significat, quo plus equalis est. ut sedimen nigrum, aut vixina nigra quæ equalis suis partibus est, aut spiritum nigrum equalis, aut egestio nigra equalis, vltimam indicant malum quia

De signis dierū criticorū et febrū. Fol. xxxv.

significat propterea morbum naturam vincere, et
equalem victoriam possidere, ideo si egestio li-
quida sit, lenis, et equalis, morbi victoriam ostē-
dit. et ait Galenus, quod si egestio alba sit ad-
ipis non liquefactionem. Si citrina ad ipse pu-
tride, et si viridis sit, ad ipse membris intercluse
tam putride liquefactionem demonstrat, quāq;
hoc signum, dicente Aretæa, non semper signi-
ficat mortem, nam non propterea quod ad ipse li-
quecat, aut caro nova, mors timenda est, tamē
digestio liquida nimis equalis si sit, aut liuore
male affecta, mortē minatur. Etiam egestio spu-
mosa si nimiam sit, mortē potēdit, nā non tan-
tis ventus corpora inesse potest, quod egestionem
spumosa reddere valeat. Sed ideo spumosa est,
quia calor extraneus tantum mēbra et venas of-
fendit, et male afficit, quod earum humiditates dis-
solvit, et ventum veniat. Quis causa a longe
ventositas illa humoribus usque ad minima in-
terclusa spumam facit, præterea si egestio liqui-
da est, et febre nimio, mortem nunciat, nam si
significat, quod nec ob humorum viscosum liquida
est, nec ob alimēta, nec ob stomachi defectum,
nec ob venarum mēsericarum oppilationem,
quia febre ille magnus indicat, mēbra putre-
dine affecta ab extraneo calore liquefieri. Etiam
egestio nigra male olens periculū minatur, nā
nigredo grande incendium aut vitium mor-
tificationem, et febris grandem putredinem de-
monstrat, nisi forsitan egestio illa nigra cruce e-
missa sit, dum modo alię notę sunt quibus saltem
sperare possumus, etiam febre acutissima egestio
alba periculum potēdit, quoniam acutissima
febris a cholera cōtingere solet. Ergo si egestio
alba sit, signum est naturam deficere et nil chole-
re per egestionem deponere posse, quia ipsi nō
prevaler. Etiam egestio sanguinolenta pericu-
lum minatur, nam significat virtutē hepatis de-
fectam esse, quę seccare sanguinem cumque cu-
stodire et retinere non valet, et quia febris acuta
cor nimium offendit, difficile nature erit, duo tā
pæcipua mēbra debilia habere. Etiam egestio
viridis mortem minatur, significat enim chole-
re eraginosę admixtionem habere, quę chole-
ra in febre acuta timenda est, aut mortificatione-
nem, significat etiam, vitiorum, si lumbici mor-
uerant, mortem minantur. Sicut si viui, autore
Bernardo, in principio erant, malum potē-
dunt, quia significat quod tanta humoris malicia est
in morbi principio, quod lumbici eam fugiunt, quę
malicia cum indices usque in statum augeri solet,
metuendū est, ne in statum tāta sit cui natura pre-
valere non possit. et illis dominus comes
de Rhincho quem in vltimis iam constitutum
acerrimus visum, cum certior me de his,
quę precesserant fieri voluissim, enarrauit mu-
bi lumbicos viuos in principio egritudinis

emississe, quod signum alijs iunxit, mortem
cuius certam nuntiavit. Etiam cum egestio sine
sensu emittitur, mortem nunciat, nam actiones
omnes quę virtute animali et naturali sunt hoc
modo aduertendę sunt, cum animalis viuat na-
turalem, sanitatem aut salutem vltimam nūciat
saltem mortem non potēdit, et cum virtus na-
turalis vincit animalem naturam deficere, bo-
mines cito defecturum nunciat. nā cum homo
vitalitatem illam, temperantiam, honestatē et
quibus animalia bruta credidit amittit, indicā-
dum est hominem illum in vltimo sine vite cōsti-
tutum esse, præsertim cum significat tam exiguum
spiritū animale esse, quod nil eius in mēculos vē-
tris tam incedere potest, ut sentiat, aut ut eua-
cuationē cohibeat, et significat mēbra tam doc-
ta esse quod virtus retentiva eis propterea detecta est.
Etiam mortē potēdit si egestionem nigre qua
si sanguis, initio morbi, apparuerint, quoniam sus-
picandum est maliciam illam semper usque in sta-
tum augeri debere, quam in statum naturę inferre
non poterit, nam in principio egestio tam nigra
tamque naturę aduersa, vincente natura nō emi-
tunt, sed nimia eius malicia concitata, et Galenus
aut quarta aphorismi oris particula, nō sine rancōe
Hippocratem dixisse in principio egestionem ni-
gram quod cholera nigra procedit, mortē minari.
quoniam ipse peste quadam vidit plurimos hanc
cholera nigram sanguini similem emittentes,
in statum amorem euasisse, licet nullos viderit amorem
te liberari qui in principio egestionem hanc emi-
serunt, quoniam aut, quod euacuatio quę in statum egrit-
udinis sit, et crisi optima et laudabili duo signifi-
cat, quod victoriā naturę ostendunt, alterum quod pri-
mo humor qui euacuatio deponi debet dige-
ritur, coctione naturę possibili, quippe quia i be-
nignam vertere nequit, saltem obediētia quā-
dam humoris illi præstat, et saltem colore cum mē-
bris radicalibus assimilatur, alterum vero est, quia
prius natura humorum noxium a sano et lauda-
bili seccernit quod euacuet, ergo possibile est, ut
egestio nigra crisi deponatur, quod nunc salutem nū-
ciare potest, quoniam et humor ille coctus et sepo-
tus a vltimo est. Etiam Hippo. affirmat, si acu-
ta egritudine quod dicit egrum iniecit aut corpore ex-
tenuato, egestio nigra aderit, quod mortem leuā die
nunciat, quoniam inquit Galenus virtus debilis
tantam humoris nequitiam sustinere non pote-
rit, necdum cum vincere et digere, præsertim si ex-
tenuato corpori fluxus iste acciderit. Etiam, si dy-
sentria selle nigro incipiat, mortalis est, inquit
Hippocrates, quod ut ait Galenus in commē-
to est, materia ista similissima est ei quod cancerum fa-
cit, nam dysentria non nisi a sanguine et chole-
ra rubra qui humores acuitate sua vlceraunt inte-
stina exire solet, et vi cācer cum exteriora mē-
bra occupat, difficulter mēdetur, ob adustę mat-
2 v

Liber secundus.

rebellionem. Sic cancer iste qui intestina offendit difficiliter medetur, immo longe difficilius quoniam medicamina ei administrari nequeunt. et si administratur, moram illam trahere non possunt, quæ necessaria ad curationem est. nam humor qui deponitur, sepe medicinam illam mouet. Etiam si uigres egestionem quæ a cholera nigra proueniunt tantum offendant, quod intestinozū carnes cuculant, mortem certam possident, quoniam, autore Galeno, in quacumque dysenteria quod intestina excoziant, tres varias dispositiones adnectere debemus. Primo initio suo intestinozū pinguedinem, et mucilaginosas res (quas indocti medici phlegma viscosum existimant esse) quæ a cholera nigra vicerante excoziantur. Secundo cum dysenteria vehementior est, educuntur excoziationes similes coracibus pellis asse, et cum dysenteria diu insistit, et pessima est, intestinozū pars egreditur cuius causa dysenteria illa in statu malicie sue esse censenda est. quod vlcus impossibile curationis redditur, nec dimittit vni comendatione dignū in cura dysenterie, quoniam vi tres excoziationes varie considerande sunt, scilicet farinam reubarbarum adhibere debemus. Nam dysenterie quæ solum mucilaginosas pinguedo intestinozū excoziant reubarbarū parumper assumit conuenit, et dysenterie quæ frustra tenuia combusta lata egerunt, reubarbarum totum nimium conuenit, et dysenterie vitium quæ intestinozū carnes et frustra magna deponunt, reubarbarum vltimum conuenit.

Caput. xvii. de signis salutis et moris, quæ ab spūto habentur.

Spūtum quod in apostematibus pectoris salutem nūciat, duas si bi conditiones vendicare debet, quæ omnes alias includunt. altera ram, si spūtum facile exeat. altera vero, si in principio morbi spūtum appareat. Primo si spūtum facile exeat, tria saluberrima indicat. primum, quod pectus magno non cruciatur dolore, unde indicandum est apostemam, nec magnum, nec senū esse, quod si esset primum dolore pectus dilatari, et constringi in tussu non posset. Secundū quod significat est naturā validam esse et humori præualere. Tertiū quod significat est humorem non viscosum esse, non crassum, non adherens pulmonis meatibus. nam vt ex anatomia manifestum est, exiguū rami arterie venalis, et vena arterialis, et trachee arterie sibi inuicem immiscuntur, inter quos spūgiola mediat caro, quam humor a pectore produci intrat, qui angustissimos ramos trachee arterie meatus ingreditur, tussu mediant vt extra deponatur, et si humor viscosus est non sic facile attrachea arteria sugitur, ergo si facile et modica tussu spūtum exeat et materiam obediētem, et virtutem poten-

tem, et pectus adolore immune significat, et si spūtum velox exeat, id est a morbi principio significat morbum illum, et breuem, et saluiferum velox supra cum de hoc ageretur dixi, etiam si spūtum subrubrum ante quartū appareat salutē nūciat, quoniam natura de extremo ad extremum sine medio non pertrahit. Sanguis rubeus est sanies alba, spūtum subrubrum inter hos duos mediat color, est etiam conditio alia aduertenda, scilicet vt spūtum hoc subrubrum, quod ante quartū appareat saluē nimis admixtum sit. nam vt medici affirmant tres humores præter sanguinem, tunc digestionem habent cum a sanguinis natura non discedunt, sed ei commixti sunt commixtione quantitatua, et qualitatua, et tunc iudicant tres humores indigestos, et malos esse, cū a sanguinis natura discedunt, nec ei vis in minimas partes commixti sunt, et non commixti sunt, tunc indigesti censentur, sic in præsentū quū spūtum subrubrum nimium admixtum saluē est, significat naturā apostematūs humorē vincere, et quod eos saluē nimium digesti admisceri potest, et ea digestionē qua saluam digerit, eos digerere incipit. Etiam signū aliud quod salutem nūciat, est his adiungendū, vt scilicet si emissio spūto quod ducit sit, siue digestum siue indigestū, dolor reprimatur, et accidentia coereantur, vt dicam inferius, hæc ergo a parte spūti notæ sunt, quæ salutem pollicentur, scilicet si spūtum subrubrum, ante quartum nimium saluæ admixtum sit, facileque et facili tussu deponat. Sunt alia signa quæ ab alijs sumuntur quæ etiam salutem nūciant, vt fluxus sanguinis nariū, certum saluus signū est, ob id quod pleuresis sepe sanguinea est, saltem a domino quam natura vincit, si humorē qui eam facit naribus emittit. Fluxus etiam ventris in principio pleuresis salutem prælagitur nisi sint omnia acciderit, significat naturam ab apostemate humorē inducrisse cūque vicisse, et vrina bona digestionē laudabili, et pulvis equalitas, si alijs signis bonis adiungantur, etiam salutem indicant.

Rubrica prima, de signis ab spūto, quæ malum significant.

De signis quæ ab spūto sumuntur, et malum significant, non tamen mortem portendant necessario, nec salutem pollicentur. Si spūtum subrubrum a morbi initio non appareat, significat humorem naturæ obstarē, et cum febribus quæ ab hoc apostemate exoritur acuta sit, nescimus si tam morosam actionem tamque tardam digestionem expectare poterit, quin prius deficiat, etiam si spūtum subrubrum septima die colorem non mutauerit, et vltiori coctionem non significauerit, signum est quod natura digestionē quam incepit perficere nequit, aut saltem pigre humorem vincit, cuius causa longa speratur egritudo, et Galenus commento quinquagesimo secundo,

De signis dierū criticorū et febrū. Fol. lxxvi.

candi prognosticozū, aut ut quęcūq; egritudo lōga, et presertim hęc suspitione non caret, quoniam forsā a parte egrī si obediēs nō est, aut a parte medici si peritus non est, aut a parte eorū qui egrō inferunt, aut a parte rerum quę occasio- nāliter egrī offendere possunt, cōmittuntur error talis, qui egrum cogat mori, et concludit Salē- nns, quod etiā si error non adsit timendum est, ne vir^o deficiat, interea dum humor digeritur. Easim sputum citrinū et rubrum malū significāt, quoniam, auctore Saleno, cōmento. xlvi. Aegritu- dines quę a sanguine, et phlegmate contingunt, salubiores sunt eis, quę a cholera, aut a chole- ra nigra euenire solent, propterea quod cholera citrina intensissima febre solet interire, et cho- lera nigra ob difficultatem eius dissolutionem, et re- bellem naturam periculū minatur, et quia sputū rubrum, aut citrinū significat choleram citrinā, aut adustam, aut aliquando nigram malū signū est. Sed nec in presenti connecere volo cōtrone- siam quandam Saleni, nam sexto interiorum cap. iij. miratur de sanguine, qui plus omnī hu- morū naturę peculi- ris est, plusq; temperiei no- stre vicinus, cur tam seua efficit accidentia cum distemperatus est. Quod his rationibus suade- tur, nulla alia occasione sanguis febre efficit con- tinuam, et alij humores non, nisi quia tam inimi- cus naturę est, tantūq; ei diffidet, qd dum promo- uetur natura in bellum contra sanguinem, et ecō- uerso quousq; natura vincat, aut vincatur debel- lare non desinūt, tanta est eorū immunitas. Etā nulla alia ratione sanguinea febris, vt Aicēna. Saleno imponit, alijs febribus non cōponitur, nisi quia tanta est sanguinis malitia, et dō etiā licet alij infescent humores, eorū malitia, quę res- pectu sanguinis exigua est nō immunit. Etā nū- la alia ratione Aicēna imposuit Saleno, nullā febrē a putredine sanguinis euenire posse, nisi quia tam vehementer putrescit, qd confectum sub- stantiam perdit, et subile eius, in choleram, gros- sum vero, in melancholiam vertitur, quanquam Salenus aliter sentit ab eo qd Aicēna ei impo- nit. Etā nulla alia ratione, in sanguinea febre post quartā diem non est ea phlebotomie inten- tio, quę in principio debuerat esse, auctore Aicē- cēna, prima quartū, nisi qd in principio sanguis infestat, cui eradiciatua phlebotomia conducit, post tertiam vero diem, quia sanguis putrescit, et subtilis eius pars in choleram vertitur, non sic phlebotomia eradiciatua ei conuenit, quoniam cholera ex eo genita cōmodius a pharmacia for- san educi poterit. ideo dixit Aicēna, qd ei non conuenit intentio, quę in principio cōuenire po- terat, id est prius quā sanguis putrescat, eradi- catua postquā tamen putrescit, minoratua con- uenit phlebotomia. Etā nulla alia ratione bo- thor et pustule, quę cum innascuntur ab alijs hu-

moribus timende nō sunt, variola tamen, et mor- bilus, sepe periculū minantur, nisi quia vario- la, et morbilus a sanguine euenire solent. Etā nulla alia ratione sola sanguinea febris, vera au- gmaistica, per augmaistica, et homoienea est, et ce- terę febres non, nisi quia sanguis, vt familiaris naturę est, temperię suę, sic inimicus nimium in- temperię suę plus omnibus redditur. Descendi- tur inimicitia hęc, quia sanguis sola quantitate ex- cedente, aut qualitate nocua, aut putredine, aut omnibus simul febrem efficere valet. Et ceteri hu- mores non vt superius disserui, etiā nulla alia ratione pessifere febrī phlebotomia sepe condu- cit, nisi quia humor, qui plus obnoxius pesti est, sanguis est, vt sepe differtur, etiā sanguineos omnes intemperatissimos omnium cernimus, et ad animę, et corporis lāguores promptissimos, nec deest ratio quare hęc contingant, quoniam quęcūq; naturalis res, vt natura sua omnī tem- perantior extat, sic dum distemperata sit, omnium distemperatissima redditur. Et ceteri sanguis aut mali viuo temperantias pessidēt, quibus ceteras corporis partes excedūt, animali vero mor- tuo intemperatissimū prebent alimentum. ergo si hoc verum est, cur Salenus affirmat, egritu- dines a sanguine et phlegmate provenientes mi- nus seuas esse, dico Salenū solum intelligere, de sanguine solo (quantitas ex celsu, aut quali- tanua distemperantia) morbos faciente, non de sanguine putrido, cui etiā Aicēna conuenit, prima quartū, tractat secundo cap. iij. Etā si sputum magna nulli creat, malum significat, quo- niam aut virtus debilis, aut dolor magnus, aut materię in obediētia adeit. Etā si sputum ni- mium saluę admixtum non sit, epuram non si- gnificat digestionem, etiā si sputum album, glo- bolum, et viscosum est, malum significat, quia si- gnum est, humorem tarde digestionem susceptu- rum, quę tam breui morbo acquiri non poterit, etiā si dolor nō reprimatur euacuacione, cano- ne facta, phlebotomia, pharmaco, et si curia o- mnia, quib⁹ medicus apostemati febricitanti nō pro- sunt, signum est, qd plus in apostemate generabi- tur illo, et nescimus ill⁹ apostemans succellum, ideo mala signa omnia hęc sunt, malum etiā si- gnum esse potest. Status ventris in principio si- nisthomaticus sit, etiā si rheuma, et stertuta- tio adsint, et significāt malum, et causant malum, nam inquit Salenus rheuma significare tantā pectoris repletionē esse, qd cerebro cōmunicat et rheuma sit, etiā rheuma causa mala est, quia cum in pectus effluit in ipsius apostemata addit, et pulmonem replet, cuius causa grauius aposte- mata infestant, etiā stertutatio quę sepe rheu- man, et coriçe adiungitur, mala est via signi, si- gnificat etiā rheuma ab humorib⁹ nocuis q̄ quali- tate mala sua, et subtilitate stertutacionem exca-

Libri secundus.

tant. Est etiam mala, quia causat malum, propterea quod ut superius dixi pāniculi pectoris extēduntur, ut pāniculis cerebri iuuamēnas sint, et conclusionē illa facta dolori apostematis additio sit, et digestio prohibetur.

**Rubrica secunda, de signis abspu-
to, quę mortem portendunt.**

DE signis, quę mortem significant, si sputū viride sit, periculum minatur. nam significat cholera adustam, aut zinařiam esse, et Salenus cōmēnto. xxxviiij. secundi prognosticorum, docet nos cognoscere humorum malitiā cōmuni quadam regula, omnis humor alius a sanguine si purus est, nature inimicus est. nā naturalis cholera humiditatem quādam continet, quā eius malitiā naturalis reprimur, et non tantum a sanguinis tēperie discedit, cuius causa cholera adusta pessima est, quia amittit humiditatem illam, cuius causa siccitate, et caliditate excessiva vitę aduersatur, ideo cholera pura pessima est, et decipiuntur medici, ut supra dixi qui existimant tertianam veram a cholera pura euenire, cholera cū para simplex est, et adusta, et pessima, cholera vero naturalis composita est, ut ita dixerim idq; de pblegmate cēsendum est, nam pblegma, naturale partem subtilem calidam admixtam habet, quę eius reprimat frigiditatem. Ergo sputum viride cholera adustā significat, quę, amissa humiditate naturali, viridiescit. Pterea si vltimus aduratur, et zinařia fiat, non poterit ergo natura, tam veneficū apostema cordi proximū sine perditione sua sustinere, etiam sputum nigrum certissimū mortis signum est, nam aut vltimam significat adustionem, aut vltimam caloris mortificationem, etiam si sputum viride, aut nigrum spumofum sit mortem portendit certissimā, quoniam, auctore Saleno, in aphorismis, et prognosticis, spuma bifaria signi solet. Primo cū aer vltimus in minima equam intrando dividit, ab eaq; regitur, in minutas partes quę in ampullas eleuantur. Secundo spuma fit ob excessivam caliditatem, quę sanguinē et humores dissolvit, et in ventū vertit, qui humoribus interclusus spumam facit, ut contingit aprie, dum furia seniunt, qui spumam ore continent, et contingit eis qui apoplexia deficiunt, in super Salenus notat, qđ quando aer turbidus est, et aqua viscosa, et obsecna, spuma magna fit, quę difficile deletur, nā nec aer grossicie suaveloci mouetur motu, ut ampullam rumpat, nec aqua viscositate sua facile rūpitur. His habitis intēio Saleni imminet. nā spuma ob acrem, aut ventum humiditantes interclusum, humano corpori accidere nō potest, nō enim tātam ventū corpori vno inest, accidit ergo ob caloris extranei excessum, qui sanguinem et humores liquescit quonq; in ventum vertit, qui humoribus interclusus spumofum reddit spu-

tum, et quia non facile deletur significat ventum adustum, et grossum esse, et significat humorē viscosum, et grossum nature rebellem, etiam omne sputum, quod non modo dolorem nō repunit, sed dolor indices augetur, si alia mala accidētia aderint, periculum minatur. nam Salenus cōmēnto. li. adducit regulam quādam adeo in doctrina prognostica cōmendandam, qđ nisi medici cam aduerterint, in plures sepe cadunt errores. Et primo querit cur Hippocrates (omni doctrina sua) cum de signis loquitur, quę salutem, aut mortē minantur, adiungit, semper si eger bona consistatyalitudine, si cōfert, et bene ferūt. Si eger quiescat, ait Salenus, propterea Hippocratem hoc dixisse, quia vna nō gra hypostasies nigra, sputum nigrum, virulenta sanica, et quocunq; signum quod mortem minatur, aliquādo a natura amittitur, quia humores pellimos vincit die critica, aut forsā, non critica, sepius tamē ista emittuntur ex accidenti, et natura potius vincit quam vincente, ideo ait Hippocrates, qđ si sputum omnes illas conditiones, quę mortē minantur habeat, eger tamē bona sit cōfectusyalitudine mortem non portendit, immo salus speranda est, et vice versa, omne exiens mutatum, vna, egestio, aut sputū, si cōditiones habeat optimas egestio vero egrum deterius habeat, qđ illud exiens mutatum salutem non nūciat, sed mortem portendit, etiam Rasse. iij. cōtinuans adducit signa alia quę mortem certam minantur, pterea si cōiuncta omnia sint, scilicet anbelandi difficultas nimia significat dolore magnopectus cruciari, et virtutis deiectionem, et materię in obediētiā, et si sputum quod antea cū solebat cessat, magno vrgēte dolore, significat morbi contra naturam victoriam, et qđ dimicatione habita natura defecit. Et alienatio et in somnietas pterea cum super latens dolens accubat, significat tātam esse apostematis malitiā, quod diaphragmati cōmunicatur, cuius causa cerebrū cui cōmunicat in delirium, et in somnietatem cadit, et venter calidus nimium, et extrema frigida nimium significant adeo apostema cruciari, qđ totius corporis calor, ut illi membro succurrat, ab extremis corporis diuertitur, etiam fluxus vtrius in sine pleurēsis, quo nec anbelitus frequentia repunitur, nec dolor coercetur, mortē significat, quoniam designat apostematis malitiā hepari, venis, membrisue cōmunicatam esse. Etiam cum dolor thoracem occupat, et pectus, et non costas, cum magna anbelitus frequentia, periculū minatur, qđ significat apostema diaphragmati, aut mediastino inesse, et vbi diaphragma pteritū membrū pleura est, propter eius nobile officiū, et cum cerebro cōmunitatem, sic cum apostemate infestatur plus periculi affert. Et forsā medici anothomia imperti falluntur cum vident infir-

De signis dierū criticorū et febriū. Fo. lxxxvij.

nam costarum dolore non cruciari, existimant pleuresim non esse, aut equam non esse, quae tamen cunctis senior est, vnum hoc tamē medici aduertant, quod nonnunquam thoracis dolor pleuresim salubrem significat, ut scilicet pleuresim non veram quae musculos costarum occupat, sed facile est inter hec discrimen ponere, quoniam quando apostema diaphragma possidet, dolente thorace, anhelus male affectus est. Et quādo musculos costarū possidet dolēte thorace, nec anhelus praeva dispositio, nec cetera signa tantum mali significant. Sed quia dixi pleuresim non veram hanc salubrem esse id sane intelligendum censeo, scilicet comparādo eam ad diaphragmatis apostema. nam Joānes de tornamira, si ei fides detur affirmat pleuresim non veram plus periculi asferre, quam veram. Propterea quod in vera pleuresi apostemans humor spūto deponi potest, et in pleuresi non vera deest locus quo humor deponatur extra, aut respiret. Redere iudicio meo debili pleuresim non veram quo ad curam difficilem esse, et quo ad mortis periculum veram. Facto me illustrissimā dominam Abarquoniam de Villena hac pleuresi non vera correptam curasse, et Illustrissimā dominam Abarquoniam de Pilego octavo mēse foecunditatis suae quae hac pleuresi offensa fuit, etā dei iuro curasse, quas dolores ad longos dies, licet remississimus male habuit. Etiam cum pleuritico pectoris tremore accidit, et costarū motem minatur significat diaphragma, quasi cōcussio vniuersae offensionē apostemans numerare, et etiam est causa mala, quoniam cerebrum confectum diaphragmati cōcinit, et eo dolente dolet, delirat, aut male afficitur. Eterū est signū quoddā adducere quod mortale Aui-cēna cēter. §. prima cap. de crisi pleuresis, quo in loco ait, quod si pleureticus non eripuit vīq; in septimum, aut si eripuit humor purus est, et si debilis virtus sit, et ante quatuordecimā deficit, et si virtus fortis sit, et dispositio anhelinis, et somni optima, et vīna optima, et digesta, et duo defideria, scilicet ad potum, et cibum bona sint, et eger post quatuordecimā diem deficit, omni humor: qui egritudine facit senus sit. affirmat tamen de Saleni mente, quod nonnunquam pleuresis ista emūdatur spūto, vīq; in trigesimā diē, et eger liberatur. et ego non video quid difficultatis litera ista adducat, quoniam Aui-cēne intētio est, quod si pleuresis quae in septimā diem, tam rebellis sit, quod virtuti non obediat, nec natura illius humoris aliquid vincere potest, cuius causa spūtum non adest, et febris sit acuta, quod eger iste deficiet, etiam licet omnia alia signa optima sint. Hac cōditione habita quod febris sit acuta, quā spūti absentia vīq; in septimum significat humorem ad longas dies digestionem suscepturū. et febris acuta breuē significat terminū, ergo si virtus de-

bilis sit, ante quatuordecimū deficiet, et si fortis sit non poterit acuta febris, tam longam expectare digestionem, quin eger paus deficiat, antequā digestio acquisita sit, et Aui-cēna hoc vīum asserit non affirmat. Sed ait Galenum dixisse, quod si virtus fortis sit, poterit febris resistere interea dū digestio acquiritur, et si quis dicat qualiter possibile est accidētia omnia bonum significare, et quod propterea solum quia spūtum indigestum est eger deficiat. Ad hoc satisficiam infra, sed nunc dico quod vī solum peccatū vnum mortale animum interimit licet omnia alia praecēpta dei obseruentur. Sic signū aliquod vnum mortale, scilicet signū quod significat egritudine longam futuram, et febrem breuem terminū habendam, corpus interempturum significat, quāquam alia signa optima sint, ac si diceretur de bono opere non lapidamus te. Eterum quod me perplectum tenet est, quod prima fronte visus est Aui-cēna immutari Ihyppocratem secūdo prognosticorū cōmento. Iuj. qui ait. Quod si putredo cholericā spūto admixta septima die contingerit, quod mortem decima quarta die nunciat, nisi signa optima adierint, scilicet robur, bonus spiritus, et cōstantia egeri, facilius spūti proiecctio, bona corporis habundō, oīa excurrentia mutata optima fuerint, nec scietur quod salus speranda est. et quod si ista omnia defuerint morte deficiet ante decimā quartā diē, et si horum aliqua signa defuerint, aliqua non, quod post decimā quartā diē eger deficiet. et Salen^{us} in cōmento, visus est asserere, quod semper iste eger deficiet, quoniam si signa mala adierint, deficiet ante decimū quartum, et si bona post decimā quartā et. Ihesuabam an Aui-cēna sequutus esset Galenum, in cōmento, et non Ihyppocratem. Sed tamen cum consideravi varium esse, id quod Aui-cēna affirmat ab eo quod Ihyppocrates ait, non hesitavi. nam ait Ihyppocrates, si spūti putridū septima die sit, Aui-cēna ait, si nil eger spūti vīq; in septimū, aut si id quod spūti humor purus est. Ecce quo pacto sententiā istē non conueniunt, demū spūti putridū cholericū salūe admixtum septima die periculū minatur. nam ait Salenus tumendam esse quancūq; saniem quae in superioribus membris gignitur, praesertim si prope cor di sit, et quia putredo cholericā est significat cor rodentes qualitates possidere. Et quod effusio eius in cor, mors occasio esse potest, nisi tā valida virtus sit, quod corpus omne tali pacto gubernet, ut omnia signa quae bonam membrorum omnium valetudinem significare solita sint, adsint.

Caput decimum nonum, de signis vomitus salutiferis, et mortiferis.

Liber secundus.

E signis vomitus salutaris mor-
tiferisq; (auctore Hippocrate) illa
vomino salutem nunciat, in qua
phlegma alijs humorib; admix-
tum fuerit, scilicet cholere & me-
lancholie, & quia hunc tertium dif-
ficilem esse omnes censeant, & ego facilem reperio,
paucis hec disseram. Hippocrates ait, illum vo-
mitum laudabilem esse qui admixtus coloribus
est, postea ait, qd quanto a simplicitate fuerit re-
monior. Dico primo qd placuit Galeno, sic Hippo-
cratis mentem interpretari, ait humores om-
nes ppter sanguinem, nisi compositione aliquā
habeant pessimos esse, & qd cholera naturalis hu-
miditatem adiunctam habet, qua eius caliditas
& siccitas reprimatur, & phlegma partem subtilē
calidā, qua eius qualitates coercentur &c. ut di-
xi supra. ideo si cholera adusta cum humiditas
consumpta est, & phlegma frigidissimum cuius
pars subtilis dissoluta est vomitione creatur, quod
malū significant. Propterea quod humores isti
numū nature inimicantur, quo fit ut intus Sa-
luti sit nō laudare vomitū q plurimos humores
per iuxta positionem proximis cōiunct, sed lau-
dare vomitum quo humores compositi compo-
sitione per unitatē forme exiunt, scilicet laudat
vomitum cholericum, quando cholera admix-
ta sue humiditati naturali exiit, cuius causa color
eius forsitan adusti coloris, & rubri medium te-
net. et laudat vomitum phlegmaticum, quando
phlegma naturale sue parti subtili admixtū est.
his habitis facillima Hippocratis littera reddi-
tur, ait Hippocrates, quanto vomitus a simpli-
citate fuerit remotior, id est a compositione que
ducit ad vnam formam, tāto suspectior est. nam
compositionem ducentem ad vnam formā sim-
plicitatē vocat, ergo voluit Hippocrates, ut vo-
mitus ille compositus compositione ducēte ad
vnam formā plus salutem significat, quam vom-
itus ille qui compositus est humoribus, per iuxta
positionem, aut mixtus per unitatem, si compo-
sino, ppter naturam fiat; quoniam nunquam
vnus humor distemperatus solet alterius mali
humoris sibi contrarij distemperantiam reprimere,
patet nā tertiana nota que puenit a cho-
lera, & phlegmate difficilins curā suscipit q; phle-
gmatica. Nulla alia ratione, nisi quia nō modo
cholera malitiam phlegmatis non reprimat, nec
ipsum digerit, immo in eius malitiā, & indige-
stionem addit, & conuersio. Nulla alia ratione,
nisi quia ambo isti humores inimici nature sunt,
& contingit eis quod cūenire solet aliquibus gē-
tibus, nam contingit gentē vnam natione omni-
sua aduersari, alteri generi, omni natione sua, et
cōtinne iurgia & bella inter illas nationes duas
aduersas promouentur, si tamen rex eos destrui-
ere velit, conueniunt nationes illę aduersę ami-

citia quadam, saltem tunc temporis ut regi ob-
stent. Sic cum natura choleram, & phlegma de-
struere conatur, ambo isti humores corpus de-
struere conantur. Sed quāquā a proposito alie-
num aliquantisper sit, huic difficultati, scilicet cur
cholera, & phlegma in tertiana nota, sese ipsa nō
reprimant, scilicet cur cholera phlegma non di-
gerit, & phlegma choleram, satisfacere paucis ni-
tar. queritur cur frigiditas phlegmatis non im-
pedit caliditatem cholere coercere nō potest,
& cur caliditas & siccitas cholere frigiditatem, &
humiditatem phlegmatis reprimere non possunt,
quippe agens omne naturale non impeditū in-
fra speram suę acuitatis, dum modo passum ex-
cedat, sine miraculo in passum non agere nō po-
test. Et si verum est qd digestio phlegmatis cale-
factione, exsiccatione, subtilianōe, cōsistit, & cho-
lera hec omnia phlegmati prestare potest, cur
ipsam non digerit? Dimissis omnib; que cōmu-
niter a doctoribus adducuntur, & facillima vni-
cuiq; sunt, ppter exiguitatē sensus mei aliter omni-
bus satisfactam. Dico primo calorem naturalem
cuiusq; rei specię varium esse a calore qui rem il-
lam putridam facit, qd probō maxima phisica.
nulla pono: ratio a phisicis inuestigari potuit,
quayna res ab alia specie differre indicetur, quā
hec scj, illa duo specie varia sunt, quādo aliquid
conuenit alicui, qd alteri conuenire non potest.
Sed calori naturali cuiusq; rei conuenit hoc, sci-
licet subiectum conservare propriū, & calori pu-
tredinali conuenit subiectum destruere propriū,
ergo specie varij sunt. Dico secundo digestione
humoris cholericum non solum consistere in hoc,
scilicet ut caliditas eius, siccitas, & subtilitas eius
reprimatur, nam ut virtutes secūde omnū medi-
cinarum calidarum, scilicet digerere, maturare,
generare carnem, generare lactem, generare sa-
niem, resolvere, incarnare &c. Iste omnes actio-
nes a calore promouunt, sed non absoluto, sed
pout certam proportionē alijs qualitatibus ob-
seruat auctore Aueroi, aut propterea quod ma-
turiatio puenit a forma substantiali varia specie
ab ea forma aqua puenit, generare carnē, quip-
pe forma substantialis in omni actione principa-
le agens est, quo fit ut digestio humoris phleg-
matis, aut cholericum non solum consistat in ab-
soluta excessuarum suarum remissione, sed in ta-
li actione que a tali puenit agente. his habitis
dico phlegma digerit non posse, nisi a calore na-
turali cuiusq; rei qui conseruationem subiecti in-
tentat, & non a calore putredinali qui res conser-
uare non nititur, sed destruere, & quia calor cho-
lere putredinalis est, vel saltem ad putredinē dis-
ponit, & specie differt a calore naturali, qui dige-
stionem facere valet, ideo non modo phlegma
non digerit, sed in eius addit malitiam, et quā-
quā alias aliter sanasse, hec nūc probabiliter di-

De signis dierū criticorū et febriū. Fo. lxxviii.

ri. Sed etiam licet hoc verū sit, obijciat aliquis contra ea quę dixi, quoniam tertiana nota a cholera vitellina, aut citrina, aut a melancholia generata per aduersionem, quę cholere adiungitur, sepius euenire solet, ergo tertiana nota ab humoribus compositis: sicut enim forme contingit, et non per mixta positionem, et sic tertiana nota gravis morbus esse nō debuisset. Ad hoc respondeo bifariam posse humores componi compositione, quę in vnam ducit formam, primo a natura, scilicet quādo cholera naturalis, et phlegma gignuntur in hepate, cholera composita est, quia parte humidam habet, ut dixi, et phlegma compositum est, et partem subtilem, et calidam habet, et hęc compositionem laudat Ilyppocrates, id est cū quis euenerit cholera naturalē, et phlegma naturale, optimum presagium est, quoniam humores isti compositione naturali compositione sunt, cū quis tamen euenerit cholera aduēta malum presagium est, quia cholera simplex est, et hic est verus literę intellectus, ut Saleno, in commento placuit. lege ipsum. Alio modo contingit humores componi compositione ducēte ad vnam formam præter naturam, ut cholera maioris famis, et minoris, et phlegma salum, et hęc compositio ab Ilyppocrate nō approbatur, nec vomitū hac compositione laudat, denem quęcūq; humorum compositio, quę præter naturam sit, aut saltē quę ab hepate primo die suo non sit mala est, siue sit per mixta positionem, siue per forme vnitatem, quia ut dixi phlegma præter naturam cholera digerere non valet, et congerio, et quia etiā virtus in compositis, aut addit malitiam, aut adiut bonitatem. Solam compositio illa quam natura facit, optima est.

Capitulum primum. De signis a vomitu, quę mortem minantur.

De signis a vomitu simplicibus, quę mortē precendunt, quando quis emittit humores, ut succum porri, aut vires, aut plūbeos, aut nigros, malū significat, immo mortem. ratio est, aut Salenus, quia cholera aduēta malū nūmū est ob id quod simplex sit naturali humiditate amissa, et cū hęc cholera aduēta vltius adnritur prasinā sit, et cum vltime aduritur eruginosa, et venefica redditur, et aut Salenus, cholera hanc prasinā, et eruginosā, nōnunquam in stomacho generari, propter malos cibos de genere olerū, ut sunt sicca, cœpe, et porri quę alimēta digestio nem suscipere nequeunt, et ab stomachi excessuuo calore aduruntur. et ego fateor me vidisse vnitestate nostra quendam peritissimū sacrę professionis magistrum, hac occasione a vniū discipulis, ob id quod plurima mala poma comedit, quę stomachus ob excessuū eius calorem in cholera eruginosā conuertit, cuius causa paroxysmo tertio tertianę, in quā ipse cecidit, huius cho-

lere eruginosę, vomitione facta, confestim naturę dedit debui. immo plurimi magistri qui catredas regunt vniuersitate hac nostra, hac cholera corripuntur, et moriuntur, cuius rei causam alias dixi. etiam aut Salenus cholera hanc inque nōnunquam gigni posse absq; ciborum in teperie, ob excessiuam caliditatem naturę inimicā, quę in stomachum effluit, et vomitione deponitur, etiam color niger certam nūciat mortem, rationem etiam habita, plumbens calor mortificationem significat. hęc dixi de signis mortis et vitę.

Capitulum xx. De quadā Rasis cōmēdatione.

Ed sub silentio non dimittam præcipuam quandam Rasis regulā. 33. Conuēntis, tractatu quinto cap. primo hortatur medicos omnes ne decipiantur eximando, signa omnia mortalia, quę Ilyppocrates dixit, sua præsentia mortem portendere, sua absentia salutem polliceri, quoniam tam obnoxij mortui sumus inquit Rasis, quod licet notę omnes quę salutem significare solent adfint, semper suspicionem de morte in febribus quicūq; medicus habere debet. Peticimus enim an intrinseca aliqua qualitas, quę nos latet in omni occasione sit, humor aliquis qui absconditus securitatem præstabat, postremo vero cordi proximū mortem minatur. quęcūq; dixi (ut longum diu parcerem) aut tentantibus proprijs non roboravi, sed re vera nil loquor sum, quin Salenus libris de crisi, et de interioribus, et de accidenti, et morbo, et prognosticis, et Rasis. 33. Conuēntis, et Auicenna, et Ilyppocrates, et Aliabas, et Rasis, aut horum vniūquęq; id expresse dirisset.

Capitulum xxi. De signis crisis.

Ab initio est de signis longitudo, et breuitatis, et de signis mortis, et vitę. Tertio loco agendum restat de signis crisis, Salenus primo, de crisi cap. xiiii. Et plerisq; alijs in locis affirmat signa crisis irrefragiam esse, signa crisis tantum, ut capitis dolor, mentis delirium, effusio lachrymarum in oculis, in quietudo, vigilia, faciei rubedo, oculorum mala affectio. Suis vehemens, angustia nimia, insomnitas et. Alia sunt signa, et causa crisis, ut scilicet euacuatio quocūq; modo die critica, fiat scilicet naribus, ventre, vrina, sudore, vomitione, sanguine mēstruo, emoroidarum et. hęc omnia significant crisin adesse, et crisin causant optimam, alia sunt quę neq; causę, neq; signa crisis cristunt, ut febris, delectio appetitus, vrina mala et. Accidentia quę solita sunt febrem comitari. his habitis dico, quod Salenus tertio de crisi, quarto cap. signa crisis enarrat quę sint, et aut omnibus his modis aduertenda esse. Primo quę sunt signa, quę mortem salutemue die critica ventus-

Liber secundus.

rem nunciāt. et quę sint signa quę crīsim prōxi-
mam, aut nūmūm discedentem, et quę sint signa,
quę medicū certiorē reddūt, designata ena-
cuatione, quę die critica expectanda est, et quę
sūt signa, quę demonstrant qua hora diei crī-
ci crisis incipienda est, de omnibus his sigilla-
tum loquar.

**Caput. xxiij. De signis crisis, quę mor-
tem, aut vitam die critica nū-
ciare solent.**

Signis quę mortem, aut vitam
die critica nunciare solent, dico
quod Galenus libro de constitutio-
ne artis medicinę ait, quod eis prę-
cipuis signis cognoscimus mor-
tem, et vitam longitudinem, et bre-
uitatem, et diem termini, quoniam virtus fortis
salutem properat, et mortem retardat, et virtus de-
bilis vice versa. Ideo eis de signis quibus cognos-
cere valeamus breuitatem, et longitudinem egri-
tudinis, eisdem cognoscere possumus illi⁹ egri-
tudinis terminum, et diem signatam. etiam Gale-
nus adducit aliqua aduertenda de crisi salutife-
ra, et mortifera. nam tertio de crisi cap. nono, ad-
ducit tempora quibus egriū contingit mori, et
quibus non, et ait quod principio, et augmento cu-
iusque egritudinis contingit egriū mori per op-
pressionem, sine enacuatione aliqua, et contingit
in statu egriū mori oppressione, et dissolutione, et
quod in declinatione vniuersali mori nō contingit,
quoniam si natura in statu non defecit, nec in de-
clinatione deficiet, in declinatione tamen parti-
culari mori conangit. primo quia natura non
propterea causam antecedentem, et conuictam vin-
cit. Secundo quia calor naturalis diffusus est.
Tertio quia victoria a calore euenit extraneo, et
non naturali.

**Caput. xxij. De signis, quę ostendunt
qualis enacuatō die critica esse debeat.**

Signa quę nunciant, quali ena-
cuatione humor die critica de-
ponendus est, adducuntur, a Ga-
leno tertio, de crisi cap. tertio, et
ait vnamquamque egritudinē cer-
tum enacuationis modū sibi vñ
dicare. Hęgitudinū renūm, et hepatis enacua-
tione vrina facta, cōcang partis hepatis secessū,
frenesim sanguine narium, et sudore, plurresim
sanguine nariū, et sudore licet plus sudore, apo-
stemā hepatis sanguine naris dectere, splenis si-
milite, cholericā febrem, sudore vrina, phlegmati-
cam sudore, et egestionē, melancholicam egestio-
ne, cholericam, vomitione, melancholicam seces-
sū, monet Galenus, vt a natura egritudinis ani-
maduersa medicus certior fiat de p̄fagio ena-
cuationis, quā die critica expectat, non quę neces-
sario ista coniungant, sed quę plures hęc conti-
-

gant, scilicet quando natura p̄ceat humori, et
ipsum vincit, et debilis non est.

**Rubrica prima, quę demonstrat
qua hora crisis spectanda est.**

Qua hora crisis fiat, si prima hora die
quartę crisis indicatio fiat ad bonū, pri-
ma hora septimi diei crīsim venturā nū-
ciat. Et si prima hora quarti diei malum nūciat
prima hora sexti diei periculum minatur. Et pri-
mo de diebus criticis cap. xij. ait Galenus, quod si
prima hora tertij diei indicatio adsit bona, pri-
ma hora quinti diei crisis optima imminabitur, et
si ad malum prima hora sexti diei, de hoc tamen
deo auxiliante cōmodissimā discessionem faciā,
scilicet quid vnaquęque dies cuiusque febris acutę
nunciare medico possit, dixi de tribus primis, et
p̄cipuis signorū diuisionibus, scilicet de signis
longitudinis, et breuitatis mortis, et vite, et crisis.
Nunc de secūda p̄cipua diuisione quam in su-
perioribus promissi agendum est, scilicet de cer-
titudine signi de tēpore signi, de qualitate signi.

Caput. xxiij. de certitudine, crisis optime.

Secundum certitudinem crisis optime Gale-
nus, primo de diebus criticis cap.
secundo, et in aphorismis docet
nos, signa omnia quę die critica
optimam significant crīsim, scilicet
et vi sit completa, in qua antecē-
dens causa, et coniuncta vincatur. Secundo quod
sit indicata. nam alias crisis illa natura vincente
non contingit. Ad sit manifesta, nam alias sus-
pecti crīsimus, an natura proutinus humorē vi-
cerit, an non quod sit certa, vt non credeat, quod die
critica fiat, propterea quod fauore celesti omni-
moda victoria acquiri potest, quod sit salua, scilicet
sine alicuius membri, aut corporis iactura, addi-
dit vltimus Galenus, vt vertatur in bonū. Po-
terit aliquis merito dubitare, si crisis aliqua com-
pleta, certa, salua, manifesta, indicata est, ad quod
Galenus addidit, vt vertatur in bonum, nūquid
poterit mala esse? Ad hoc respondit Bernardus,
et adducit quatuor casus in quibus crisis omni-
bus, his habitis conditionibus in malum verta-
tur. Primo est in pestifera febre, de qua nūc agi-
tur, in qua eo natura citius vincitur, et succūbit,
quo potius die critica venenum vincere intē-
tat. Secundus casus est, si humor discedens a cor-
de die critica in corruat. Tertio casus est, si cō-
lestia male fauent. Quartus est, si a medico, aut
medicinis, aut occasionibus, aut a rebus crīmi-
secis occasio mortis oritur. De certitudine op-
timę crisis Galenus tertio, de crisi cap. x. ait illā
solum optimam esse, quę in statu contingit, quā
sedimen vrina residens p̄cecessit. Et tertio de cri-
si capite. vij. affirmat illam crīsim insanitatem esse
se optimā quā p̄cecessit enacuatō, quę vniuersis
morbo, et humor comparari solet. De certitudi-
ne diei

Designis dierū criticorū et febrū. Fol. lxxix.

ne dies critici non parum discriminis est, autore Galeno tertio de crisi capit. decimo inter crisin malam et bonam, quoniam crisis mala indicata non necessario eadem die quam indicatua dies demonstrat futuram esse continget, si tamen dies indicatua nunciet salutem venturam, die critica proxima, crisis illa certa crit. huiusmodi dis criminis rationem, ait Galenus, esse, quia motus naturę ordine mirifico consistunt, motus vero propter naturam e contrario.

Caput. xxv. de comparatione inter signa.

Ultimo, autore Galeno, primo de crisi cap. decimo quarto, dis crimem unum inter signa morbis et vitę, longitudinis et breuitatis, et inter signa crisis adducam. ait Galenus, signa morbis aut vitę, si vehementia sint, semper certam mortem aut vitam significare, si alijs signis quibus conueniant sint adiuncta, ut verbi causa, hypostasis oleagina, aut fursurea, aut scamofa, aut nigra, residens, presertim si vena sit modicę rubra, et grossa, et spatum nigrum, aut viride, et vena loturę carnis similis, aut hypocratica facies, malus decubitus, pulsus formicans, et, semper certam significant mortem, et vena optima, et virtutis robur, et bona anhelitus dispositio, et pulsus certam promittunt salutem. signa tamen crisis nonnunquam portendant mortem nonnunquam vitam pollicentur: ut scilicet mentis delirium, lachrimarum uoluntaria effusio, vigilia, angustia, totius corporis mala affectio, sinus vehemens et. Nonnunquam signa morbis, nonnunquam vero signa salutis esse solent, quoniam aliquando ista coniungunt propter naturam vincetem, aliquando vero propter naturam victam.

Caput. xxvj. demonstrat quo pacto accidentia crisis incerta nonnunquam sunt, propterea quod morbus minor est in statu quam alijs rebus ad Trusiani mentem.

Ed quod apud scholasticos magna contentio de hoc est, scilicet, si accidentia que in statu egrum cruciant, significant egrum grauiorem morbo quam in augmento et principio male haberi, aut e contra, dignum duri paucis scholasticis presentem loqui et differere quantum hac Galeni auctoritate Trusiani apud nonnulli posito vero consonat, quumque alia. Ait Trusianus si morbus salubris sit, etiam

licet eadem materia que a principio egritudine egrum male habuit, in statu sit, et benigna fieri non possit, etiam licet additio nouę materie fiat, quod minor morbus in statu quam in augmento et in augmento quam in principio est. quod probat, sanitas que verbi causa octaua die acquiritur, tempore acquiritur, ergo ante acquirerebatur, et cum omne quod mouetur ut plus discedit a termino a quo, sic plus accedit ad terminum ad quem, sequitur quod ut egritudo ista que in salutem mutatur, plus a suo discedit principio, plus ad sanitatem accedit, et sic morbus est minor. Item secundo sanitas acquiri non potest, nisi quia humor digestio ne victus est: sed digestio tempore acquiritur, ergo humor qui digeritur semper minus malus sit, ergo minor semper morbus sit. Confirmatur digestio et putrefactio, non modo contrarij motus sed contradictorij, ut ita diximus, sunt, quippe indigestione, humidum miscetur cum sicco, in putrefactione vero, semouetur a sicco: ergo si in morbo salubri digestio indices acquiritur, putrefactio indices minuitur, ergo morbus indices minor est. Sed aduersus eius positionem tres precipue emergunt difficultates. Prima est, illam medicum egritudinem censet, que operationes ledit, et eam egritudinem alia intensiorem affirmat, que plus alia operationes ledit, sed in statu accidentia seniores quam augmento sunt, ergo morbus quem significant ea mensura senior quam in augmento est, ante quam Trusianus respondet, iam Galenus auctoritate allegata satisfecit, quando dixit, accidentia mala que in statu offendunt, non semper morbum vehementia rem, immo nonnunquam salubriorem significare, quod Trusianus optime exponit, ait enim accidentia bisariam esse: alia que in sequuntur naturę victoriam aduersus morbum, et hec vocat communia, ut scilicet, nequit natura humorum vincere quin eum commisceat, et malum a benigno semoueat, et digestionem efficiat, et humorum ad expulsionem pareat: que omnia fieri nequeunt sine corporis et virtutis iactura, quippe agens omne naturale, agendo et vincendo patitur, ergo si natura debilis fiat si accidentia alia qua mala sint, adscribenda sunt naturę impeditamento et debilitati, presertim cum materie necessitate ab his concitatis humoribus vapores produnt, qui caput ascendendo vigiliam, delirium, efficiunt, et cor angustia totumque corpus in quietudine afficiunt: altera sunt accidentia que propria vocat, que insequuntur morbi, aduersus naturam, victoriam, et hec necessario mala sunt tunc aut, ad Galeni mentem, quod accidentia communia que ob naturam vincetem sunt, minorem significant morbum, propria vero maiorem. Et accidentia communia prima ante crisin

ad

Liber secundus.

contingūt, accidentia vero propria post crīsin, et aliquando ante crīsin mortalem.

Rubrica prima, de secunda obie-
cione aduersus Trullanum.

Secūda obiectio quę aduersus Trullanum fieri potest est, in statu pulsus maior velocior: et frequentior est. ergo febris maior. se- quella probatur, propter necessitatem tempera- mēto additam, et ea proportione qua addita est sit pulsus maior: velocior: et frequentior dum mo- do virtus possit et instrumentum obediat, ad hoc facile respondetur, scilicet, quod non quęcumque neces- sitas quę cogit pulsū maiorem et velociorem fieri febrem maiorem arguit, quoniam non quę- cumque calor additus cordi, febris est, sed solum il- le erit humoralis febris, qui humoribus cordis fixus est, et in statu ante crīsin duplex calor: cordi inest aut humoribus eius, alter fixus qui febris est, alter fixus a concitatione humorum prodicens, qui ob id quod fixus corde aut spiritu, aut eius hu- moribus non est, febris non dicitur. hoc habito, dico quod in statu calor: cordis intensior quā in au- gmento est, cuius causa pulsus maior et velocior est, non tamen febris intensior est, quoniam il- lius caloris dimidium sciens et non factum est, et pulsus sic satisfacere debet calor: fixi, sicut fa- cto, patet hoc nam iram calorem additum cordi habent qui febris non est, pulsus tamen maior et velocior est ut illum calorem temperare possit. Sed contra quicunque calor extraneus corde re- pertus operationes ledit, ergo quicunque febris est, consequentia negatur quoniam ad hoc ut ca- lor: febris sit, duas conditiones sibi videri de- bet, alteram ut fixus sit, alteram vero ut ab ali- qua resaliet humore aut spiritu calorem habē- ti in facto esse pendeat. Cuius amonone febris amoneri possit. nam dispositio quę nō venit ad se curam, morbus non est, ergo quia dimidium illius caloris fixum nō est, quamvis operationes ledat febris nō censetur. sed contra, totus calor in statu ante crīsin, vel in crisi commotionis cor- de repertus factus in humore est, ergo totus est febris, ergo febris maior est. antecedens proba- ut calor: primus ante crīsin commotionis in hu- more fixus erat, sic calor: qui ab humorum con- citatione exoritur in humore fixus erit, immo a- fortiori si calor: primus ponit in humore fixi in principio egreditur, dum humor: sanus erat, plus poterit fixi calor: adueniens, dum humor: male affectus est, et minus ob stare potest. ad hoc respondeo quod ut sepe dixi, ideo calor: extraneus in humore aut spiritu, aut membris figitur, quia eorum virtus pręsumia debilitate ob stare non potest, calor: extraneo quin figatur, et ea propor- tione qua virtus humoris spiritus aut cordis de- bilis sit, ea calorem extraneum fixum suscipit, et

quia in statu humor: digestionē habita, virtutē ponus resistentem possidet, obstat extraneo ca- lori, qui ab humoribus conatus emanat, ut si- gi non possit. quamvis quia non protinus dige- stus est et victus calorem extraneum quem fixū antea habebat adhuc dimittere non potest. sed cōtra illi duo calores, vnum numero sunt, quia auctore Aristotele accidentia numero differen- tia impossibile est idem subiectū occupare quin faciant vnum, ergo si alter est factus, et alter fa- ctus erit. ad hoc respondeo propositionem illam verum habere in accidentibus absolutis, nam respectuum accidens ut subiecto dependet sic et a termino dependet, et quia calor: extraneus in crisi commotionis in corde repertus, partim de- pendet a calore fixo in humoribus, partim a con- citatione humorum, quia dependentie varię sunt, varii sunt calores qui cordi insunt. Foris dicit aliquis in statu in crisi commotionis febrem mi- nus malam esse, ut argumenta concludunt, nō tamen minorem, quia in statu nimum causę an- tecedens in coniunctam causam vertitur, cuius causa a maiore putredine intensior et maior fe- bus erit. ad hoc respondeo quod immo et minus ma- la est et remissior est, quoniam putredo apud phi- losophos, motum vnum importat. scilicet illa res putrefieri dicitur physice i qua calor: intrinsecus fixus ob calorem aduenticiū extraneus sit, et humidū illius rei ab illo calore naturali ex- traneo facto semouetur a sicco, semotione, mix- tione rei opposita. putredo vero apud medicos duos motus importat, hunc, quem dixi et alium addunt et est, illa res putrefit medice in qua na- turalis calor: tam obilis est, quod nequit humidum proprium regere suo sicco admixtū, immo ebul- lit humidum et vapores putridos male olentes a se emittit, cuius causa licet in ecchica et in febre sanguinea non putrida humidum semotum sit a sicco, a calore naturali intrinseco, extraneato et fixo, et vere putredo apud physicos sit, apud me- dicos tamen quia humidum nō ebullit, nec vir- tus tam debilis est quod humidum regere non va- leat, febres putridę non sunt, sed febres adustio- nis, demum omnia ea in quibus humidum se- mouetur a sicco physice putrescunt, et non medi- ce, ea vero in quibus humidum semouetur a sic- co et humidum existens non bene regitur a calo- re immo ebullit, enapozat, et male olet, putrefcūt medice, quoniam putredo duos motus impor- tat, semotionem humidi et ebullitionem huma- di manentis. his habitis dico quod in statu humor: minus putridus est, ergo minus humidum ebul- lit minorque vapores putridos et male olentes a se emittit, ergo febris minor erit, et si dixeris contra, in statu causa antecedens putrida sit, er- go causa illa coniuncta digesta non est, ad hoc

Designis dierū criticorū ⁊ febrū. Fol. xc.

respondeo q̄ causa antecedens in statu, minus mala putredine putrescit, q̄ in principio, ⁊ remissio: putredine putrescit, propterea q̄ causa antecedens, que in statu vertitur in coniunctam, plus digesta est, quam ea que in principio egritudinis in coniunctam vertitur, quoniam digestio non modo causę coniunctę, sed antecedenti conuenit.

¶ Rubrica secunda de tertia obiectione.

Tertio obijci potest probando morbum maiorem esse in statu q̄ in principio, pleuresis statim quādo sanatur, grauius infirmū habet, q̄ in augmento, ergo morbus est maior antecedens, patet Hippocratis auctoritate, circa generationē sanici doloris ⁊ febris accidunt ⁊ ⁊. Ad hoc respondeo q̄ pleuresis illa que in statu in saniem vertitur, natura sua minus mala est, q̄ fuerit in augmento, et in principio, quoniam humor ille in saniem non vertitur nisi propter digestionem, quam natura agere incepit a principio, ⁊ compleuit in statu, accidentali tamē causa grauius molestat pleuresis illa in statu q̄ in augmento, scilicet propter alium morbum qui de nouo successit, scilicet solutionem continuatam, nam materia, que digeritur, quia calefit extenditur ⁊ continue soluitur, quam solutionem in sequuntur dolor et febris, ut accidentia propria et deum quodcumq̄ apostema, quo optima gignitur sanies in statu suo natura sua minor morbus censeri debet.

¶ Rubrica tertia, de obiectione que ab experimento sumitur.

Sed ego rationem ab experimento sumptam adducius Trusianum adducam, cui difficile sed non impossibile erit satisfacere. In critica die sepe numero videmus humores depositos viriditate aut nigredine infectos esse, qui colores putredinem significare solent, et non digestionem, quoniam, autore Saleno, primo de differentijs febrium, ⁊ ultimo commento primi prognosticorum, putredo in humoribus quos venę continent, similis est ei que in apostematibus accidit, ut sanies quando alba est digestionem, et quando nigra putredinem significat, sic humores albi critique emissi, digestionē, nigri vero, putredinem demonstrant. ergo morbus ille qui in salutem mutatur pessimis depositis humoribus grauior: statim q̄ alijs temporibus fuit, nūc respondere principijs Trusiani et nisi breuitati parcerem adduxissem plurima illo viro digna, dico q̄ necq̄ albedo, omni casu significat digestionem nec nigredo putredinē, quoniam albedo hypostasos amateria enitit et nō asine, est enim pars albachyli que ab hepate vini nō potuit, et albedo sanici in apostematibus a calore agente in re determinata pronenit, et alij colores in hu-

moribus sparsis digestis, etiam a calore in re determinata agente pueniūt, ⁊ ut digestio in hepate ruborem, in mammis albedinem, in splene nigredinem, in felle crocum efficit colorem, sic digestio in nouitio in apostemate, albedinem. in uenis vero, talem efficit colorem, qualem sibi humoris natura veditur, sed contra ut hepar rubentem efficit, sic venę albe albedinem in re digesta facere debuissent. dico albedinem mammis non contingere, propterea q̄ mamę albe sunt, nec rubedinem i hepate ⁊ ⁊. Sed quia talis est caloris modus, talisq̄ determinata actio quod bifariam probō, q̄ membra carnis forma rubra saniciam albam gignūt, ⁊ venę albe phlegma in sanguinem rubentem vertunt, ergo sanies alba non est propterea q̄ significat venas albas virtutem possidere que effectū sibi assimilare possit, ideo ut sanies alba significat apostematis salutem, ⁊ nescimus qua ratione quia atali caloris mixtione determinata cucurrit, sic alij colores in humoribus sparsis digestionem significabunt ⁊ nescimus qua ratione, ⁊ si quis dixerit ut hypostasos alba que salutē significat, pars est humoris qui facit febrem, sic humores crucci emissi si salutem significare debuissent, albi forent. responsio in promptu est. negat Trusian⁹ hypostasos partem esse humoris qui febrem facit. Sed aut partē chyli esse inuenis detenti, quam natura nunq̄ emittit, nisi cum humores venarum vincere incipit, ea enim victoria qua humores viciat ea met chylum deponere potest. ideo hypostasos salutē significat, non propterea q̄ demonstrat humorum digestionem, nam pars eius nō est, sed propterea q̄ significat virtutem validam esse, que ut humorum vincere potest, sic potuit vicere partem illam chyli ut eam deponeret.

¶ Rubrica quarta, de vera Trusiani mente.

Dicimus, autore Trusiano, quicūq̄ morbus salubris ⁊ ⁊. Apud in statu q̄ in augmento, ⁊ in augmento q̄ in principio est, immo a principio egritudinis declinatio incipit ⁊ tria tempora in neutralitate præcesserunt, quo fit salubrem morbum solum quatuor: tempora continere quo ad materię digestionem, non tamen quo ad morbi essentiam. Ergo apud hanc opinionem vera est Saleni sententia scilicet q̄ signa mala nonnunq̄ bonum significant, ut signa illa que in crisi commotionis ⁊ in statu necessitate materię contingunt, ⁊ quia natura dum vincit, vincitur. vnum hoc tamē aduertit debet, q̄ signa propria, mala, malum, ⁊ bona, bonum significant. nā in statu febris salubris, licet signa omnia mala sint, signum ab vrina sumptum bonum crit, quia digestionem demonstrabit, quod si malum sit accidentia illa communia simul cum vrina mala, malum significabunt, denum quod nostro pro

Libri secundus.

posito conducit est aduertere id qd Rasis trigefi-
moterio continentis ait. S. qd accidentia mala
que ante crifim cōtinent, si signum digeftionis
appareat, naturę victoriam significat, et si nō ap-
pareat significat malum. Etiam si accidentia illa
alio tempore morbi adfint et nō in ftatu, ante cri-
fim femper malum significabunt.

Caput. xxvij. ostendit quo pacto mor-
bus maior in ftatu qd alius temporibus
apud mentem fenilis fit.

Sed ne videar vnam tantum opi-
nionem sustinere, etiā apud viā
fenilis probare nitur, acciden-
tia in ftatu mala nonnunq̃ certa
non esse, sed salutem significare.
nam ipse affirmat salutem mor-
bum condinonibus superius habitis et deterio-
rem et salubriorem simul in ftatu esse. quod ipse
probat vnica ratione, dimissis alijs impertinen-
tibus. Digestio et putrefactio in morbo salubri si-
mul eodem humore acquiruntur. ergo morbus
iste qui ab humore magis putrido euenit, gra-
uior est, et qd ab humore magis digesto salubrior
est, qd digestio et putrefactio simul acquirant pro-
bat experimēto et aposteriori, quoniam in apofte-
mase in principio humor digestus non est, in sta-
tu vero digestus, que digestio successiue acqui-
sit est, quā significat albedo et equalitas, et in pū-
cipio putridus nimis non est in ftatu sic, que pu-
tredo successiue acquisita est, quam putredinem
maiorē in ftatu qd in principio esse significat fœ-
tor maior, qui in ftatu maior qd in principio est,
denu in ftatu humor quia magis albus magis
digestus, et quia plus male olet magis putridus
qd in principio est. Probat hoc etiam in humo-
ribus sparsis in ftatu aliquando humores putri-
di cruce deponuntur, qd putredinem significat
malus color, ergo putredo illa successiue acqui-
sit est, et quia humores illi non expellerentur
nisi vincerentur, et non vincerentur nisi digesti
essent, que digestio successiue acquisita est, ergo
simul digestio et putrefactio in eodē humore ac-
quiruntur, et si queratur ab eo qualiter digestio
et putrefactio simul intēdi possint, quatuor addu-
cit vias, quas ego paucis exprimam.

Rubrica prima, de prima eius via
qua hoc probat.

Prima est possibile esse eundem humorem
quo ad easdē adēquatas partes, digestio-
ne et putredine intēdi, quod ipse probat
quoniam possibile est eodē, qualitatum con-
trariarum, gradus composibiles quo ad esse in
subiecto, esse etiam composibiles quo ad acqui-
ri, et sic digestio et putrefactio que composibiles
eodem humore quo ad esse sunt, composibiles
erunt quo ad acquiri, et vterque gradus contrariarum

summi impossibiles sunt, et gradus summus,
gradu remisso contrarię qualitatis impossi-
bilis est, sic digestio vltima impossibilis est pu-
tredini vltimę, et putridini remisse, et vice versa qd
ad esse et qd ad acquiri, tandem ipse pbat digestionē
et putredinē simul intēdi posse eadem adēqua-
ta parte, hac ratione possibile est eundem humo-
rem intra speram acuitatis caloris naturalis, et
caloris extranei esse, et calorem naturalem et ex-
traneū eque aptos ad agendum fore, ergo pos-
sibile est humorem illum simul digestionem aca-
lore naturali et putrefactionē ab extraneo quo
ad gradus composibiles acquirere posse. cōclu-
dit ergo quancumq̃ febrem materialē salutē
feram et mortiferam esse posse, quando putredo
in humore acquiritur infine adeo summa, qd di-
gestionem contrariam, nec intēso, nec remisso
gradu consentit, mortifera febris est. Et quādo
vice versa salutifera, et cum digestio et putrefa-
ctio suis composibilibus gradibus acquiruntur,
res indubio est, si gradus digestionis plures sint
virtutis constantia salus, si vice versa, mors con-
tinget. tādē ipse quādam rationes facit quas
dimitto quoniam intractatū dtheriaca materiā
hanc dixerui, et probauī, hanc propositionē im-
possibilem esse, scilicet gradus contrariarū qua-
liatum composibiles quo ad esse, esse etiam cō-
posibiles quo ad acquiri. Ideo dimissis his, so-
lum rationē vnam adducam que precipua est,
cui ipse optime satisfact scilicet indigestione hu-
midum permiscetur sicco, i putrefactione hu-
midum fecernitur a sicco, ergo impossibile est idē
digeri et putrefieri simul, huius responsionē ne-
mo capere poterit, nisi aduertat ea que superius
dixi, de putrefactione, dixi putrefactionē phyfice
semotionem humidū a sicco solum importare, et
dixi putrefactionē medico importare duo scilz
semotionem humidū a sicco, et humidū cristen-
tis ebullitionem et euaporationem, ob virtutis
defectum, que non valet humidum regere neq̃
ipsum bene admixtum sicco tenere, tunc ait Bē-
tilis possibile est eundem humorem putredine
intēdi quo ad humidū a sicco separationem, et
digestione intēdi quo ad hoc quod est humi-
dum sicco bene admixtum tenere, ipsumq̃ rege-
re, et ebullitionem, et euaporationem eius reprę-
mere, tali pacto qd si sola putredo adesset et hu-
midum omne semoueretur a sicco vīq̃ in incine
rationē, et ebullitione fœda mortalem effectū
set morbum, et si digestio omnimodo adesset ni-
hil humidū semoueretur a sicco. Simile hoc est
et quod Thomas de Barbo de digestionē affir-
mat, scz qd quancūq̃ fructus aliqui vt omne genus
pomi infine digestionis, subuliores fiant, dige-
stio i eis semper procedit ingrossando, quia hu-
midum quod proprie digeritur melius sicco ad-
mifetur. quātuor vias ad idē intēdi humi-

Designis dierū criticorū et febriū. Fol. cxi.

da et subtilis fiat. In sequentibus tamen exponam an responsio ista satisficiat.

¶ Rubrica secunda, de secunda eius via.

Secunda via qua Sētilis probare nititur digestionē et putrefactionē eadem febre intendi posse, facilio est. nā aut humorē quē digestio occupat, variū esse ab humore qui putredine inficitur, cuius causa nullū inconueniens est, digestionē et putrefactionē continue augeri, cū varias humorum partes sedcant, quod ipse probat facillimo experimento. sepe numero cōiungit in saluberrima febre in qua vna sedimē opumum cōnect, die critica hūores putridos nigros male olētes euacuari, ergo humor aquo semota est hypostas alba varius est, ab hūoibus infectis qui critique depositi sunt. et si quis dicat quā ob causam i saluberrima febre sicut pars humoris digesti vna erit, non sic erit pars humoris putridi, dico solum naturam vincere humorē illum quē indices digerit, ideo aliquam eius partem deponere potest, alios vero humores quibus putredo semp additur, nec vincere nec expellere potest, et si quis dicat ergo nūq̃ humor pessimus vna deponi potest, cuius cōtrariū apparet. nam hypostasis nigra mortem significat, et tamē natura humores illos aquib⁹ hypostasis scernitur nō vincit, sed vincitur ab eis. dico in morbo salubri in quo natura p̃gnalct morbo natura humores vna emittit, imo tali vero morbo anatura euacuatio illa non fit, sed ob eius debilitatem neq̃ nocuos humores ab optimis segregare, sed i ordinati quodā motu aut sinthoniatica via vna erunt et mortem significant. Etiam possit aliq̃ obijcere q̃ sequere sedimē opumū vna emissum certum salutis signum esse nō posse, patet q̃ q̃q̃ ab humore illo quē sedimē album digestū demonstrat, mori non contingat, ab alijs tamē humoribus infectis et putrida cum eorum malitie nimia potest fieri additio, mors contingere potest, ad hoc busariam respondeo primo q̃ alba hypostasis significat virtutem validam, et quē humoris partem et vincere et vna emittere valuit, non tamen significat morbi remissam malitiam, et quia ille morbus solum periculum minatur q̃ virtutem excedit, et salutem pollicetur qui auitute exceditur, ideo q̃q̃ morbus ille vehemens sit propter plurimos humores, quibus putredo augetur, mortalis non est ob id q̃ virtus quē aliquam eius partem et vincere et euacuare potuit, viribus ipso p̃gnalct. Secūdo respondeo q̃ iō acutē febres nec salutē, nec mortis signa certa habent, licet hypostasis alba naturā potētem significet, tantum poterit aliozū humorū malitia augeti, q̃ mortem efficiant, deum vehemēs accedens quod in egritudinibus timēdum est, debilitas virtutis existit. Si quis enim plurimos hu-

mores, quibus putredo angetur, cōtineat, modo eos vero quibus digestio, et robore validus sit, amote liberabitur, et vice versa. ideo sepe numero euacuat eos mori quibus sedimine albo vna salutem nūciat, et eos liberari quibus vana mortem minatur, propterea q̃ modica humorū malitia si debilis virtus sit, interire potest, nimia vero si virtus valida sit mortis occasio non est. concedendum tamē apud hanc viā est, aliquos humores esse in quib⁹ plus putredo q̃ digestio acquiritur, et vice versa, et aliquos esse in quibus semper digestio augetur et non putredo, et vice versa.

¶ Rubrica tertia, de tertia eius via.

Tertia via qua Sētilis propositū affirmat est, quia digestio et putrefactio duę forme contrarię non sunt, sed forma quędam media, quę virtute extrema continet, nam vt colores medij ita simplices vt extremi colores sunt, sed dicuntur medij nō propterea q̃ extremis coloribus sint compositi, sed quia virtutes eorū cōtinent, sic digestio et putrefactio vna forma media est, q̃ nec digestio nec putrefactio formalis extat, sed virtute sua digestionem et putrefactionē continet, simplex tamen forma est, quę illius extremi plus virtutē gerit, cui plus proxima est, et cuius potentia maior efficiētia sua fuit et vice versa, et exemplum manifestissimū complexio est. Suadet posito hec, hac vnica ratione, vt calor naturalis et extrane⁹, quorum alter digestionē, alter putredinem efficit, idem insident subiectū, et penetrant vnum numero faciūt, sic digestio, et putrefactio, quę ab eis eueniūt, vna forma numero simplex est media, quę si plus euacuat ab extraneo calore, q̃ naturali, difficile arguit morbum, et contra. patet hoc etiam experimento, nā eadem sanies vna numero putrida est, quam putredinem significat febris, et digesta est, quam digestionem significat albedo, quo fit, vt insalubri morbo humores simul et plus digesti, et plus putrefacti sint, id est eorū transmutatio, quę vna est plus gerit vices extremi digestionis, q̃ extremi putrefactionis, et si vice versa contingat morbus, aut mortalis, aut difficilis erit, et possibile est aliquos humores esse, qui extremo digestionis plus accedat, aliquos vero, qui extremo putrefactionis plus appropinquantur. sed profecto apud Sētilcm qui affirmat calorem extraneū, et naturalem, cum sit complexio, varios esse ob varias depēdēas, difficile est dicere, ideo vnā formam simplicem esse, quia ab vno numero calore euacuat, sed omittit his.

¶ Rubrica quarta, de quarta eius via.

Quartam eius viam accedendum est, quę inter omnes plus satisficit. et vnam omisit tres enarratas vias recensere, quas ego non vt viles adduxi, sed vt omnia,

Liber secundus.

que sunt demente eius, in medium afferrem. So-
la enim hec satisfact, quam quodero commo-
de exprimam, precipua huius rei difficultas est,
si ad digestionem humidum admiscetur siccum, et in
putrefactione humidum semouetur a sicco, et pa-
cto possibile est idem putredine et digestionem in-
tendi posse. Dicitur digestionem, et putrefactionem
contrarios non esse motus, nec varios aliquo mo-
do, quod ipse primo suadet, quod si digestio et pu-
trefactio dissiderent, digestio humorum putredi-
nem tollere posset, quod non sic contingit, immo
omnibus febribus putridis humores putridi so-
la euacuatione vincuntur. suadetur secundo quo-
niam are putrida, ut carne, vermes gignuntur di-
gestionem sibi propria, ergo digestio in composi-
tibus putredini non est, nec enim putredo dige-
stioni, nam digestionem, qua humor in membrum
vertitur, adiuncta est humidi euaporatio, quod pu-
tredo quedam est. Etiam sua dicitur auctore Aristo-
tele, quoniam digestio indigestioni opponitur, et
non putrefactioni, immo putrefactio mixtioni
aduersa est.

Rubrica quinta, de probatione medica,
qua concludit tres modos digestionis esse.

Sed ego medicenitar id probare, dico dige-
stionem tres modos esse, nam aliqua est di-
gestio, qua humor malus benignus fit, et hec
proprie causae antecedenti conuenit, conuenit etiam
coniunctae causae cum putredo inferri est, nam an-
te Balneo, viciibus per naturam intrat, et.
Et vinum cum protinus acrum non est, aceto
sua illam dimittere potest, sic humor, qui pu-
tredinem inferri possidet, putredinem illam amit-
tere potest, obseruatione enim cernimus nonnul-
los, quos febres humorales male habent, ab eis
liberari sine ope medica et euacuatione, propter
reca, quod humores solum putredinem inferri infe-
cus putredinem amittere poterant, et hec digestio
naturae propria est, et non arti. Alia est digestio,
qua omne humoris impeditur, quo naturae non
obedit, amouetur, aut quo euacuationi obstat, et
hoc aut a parte corporis, aut a parte humoris.
a parte corporis, si vires obsecate sint, et canales ob-
struati decet, et lenire, et aperire, ut commoda fiat
euacuatione, a parte humoris, si calidi nimium sub-
tiles, frigidi, viscosi, grossi sint, quibus qualitati-
bus euacuationi non obediunt, conuenit dige-
stione opposita quae adaequatio in substantia ab
Aucenna dicitur, has amouere qualitates, et hec
digestio conuenit et causae antecedenti, et continui-
tate. Alia tertia digestio est, quae neque est reductio
ad benignum, nec est qualitas in substantia, sed
quedam naturae victoria nobis ignota, quod sua-
det primo hac apparenti ratione. Affirmat Au-
cenna principium febris materialis esse, in quo neque
apparet digestio, nec signum digestionis opposi-
tum, contra in principio materialis febris, febris

putrida adest, ergo putredo adest. Sed putredo
est opposita digestionem, ergo Aucenna definitio
falsa est. ad hoc respondeo, quod per oppositum dige-
stioni Aucenna putredinem non intellexit, sed
aliud, quod immediate proferam, scilicet dispositio-
nem aduersam digestionem, quae victoriae naturae im-
portat, quod exprimat his suasionibus, nam si di-
gestio innocitius solum esset adaequatio in sub-
stantia, sequeretur sanguinem in sanguinea febre,
ob quantitas vitium, plus digestum esse in egri-
tudinis initio, quam in statu, patet quia in statu gros-
sius, et putridus est, in principio vero substantiam
equalem habet, ergo si digestum ipsum in statu vo-
camus, et non in principio, alia digestionem dige-
stus est, varia ad digestionem, quae est adaequatio in
substantia. Etiam sanguis, qui apostema efficit, equa-
lem in principio substantiam habet, in fine vero,
dum sanies fit, inaequalem et grossum, ergo dige-
stio adaequatio in substantia non est, nam in sta-
tu digestum cum vocamus, et tamen inaequatum
in substantia est. Etiam tertio, contingit in prin-
cipio ternare vinam cholericam digestam in sub-
stantia esse, carere tamen hypostasi, in fine vero
vinam inaequatam et subtilem substantiam esse, er-
go digestio alia res est ab adaequatione in substa-
ntia, et si queratur, queres ista digestio est, dico quod
ut vinum in stomacho, et lac maiorem equalitatem
substantiae habent, ante quam coquantur, quam post quam
do cocta sunt, postquam stomacho in cocta sunt di-
gesta dicuntur, et natura stomachi et vici et expelli
possunt, propterea quod stomachi vis reddit alimen-
ta illa ei subiecta digestionem quadam, sic natura
cum humore putridum benignum facere nequit,
saltem quo ad fieri potest, ipsum assimilare, et vin-
cit, et obediens reddit, cuius causa albedine sigil-
lat humorem illum, quia membra alba sunt, et in
signum victoriae albedo illa inducta est, ergo ra-
tio, qua sanguis in principio febris sanguineus, li-
cet equalitatem in substantia habeat, a natura non
vincitur, vincitur tamen in fine, dum grossus et pu-
tridus est, quod in principio deest et hec digestio,
quae quadam naturae victoria imponitur, quod solum
in statu acquiritur, idcirco dicendum est de sangui-
ne, qui apostema facit, et de cholera, qui tertianam
efficit, hec digestio proprie a natura fit, et non ab
arte. Ars enim solum digestionem, quae equalitas
in substantia est, facere potest. et si queratur, an ali-
quibus nouis medicis cognoscere valeat, quan-
do humores hac digestionem digesti sint, dico quod
nec omnino complecti eam comprehendere potest,
sed saltem arguere, ut scilicet quando, hypostasis
vix in imminet in supremo eius, cognoscit initium
naturae victoriae aduersus morbum, et quando hy-
postasis infundo est, et optima, agnoscit comple-
tam victoriam, et quando in medio vix est, di-
mediatam, quo fit ut medicus digestionem in co-
lore, et substantia omnimodam fidem adhibere

Designis dierū criticorū ⁊ febrū. Fol. cxi.

non debeat, quoniam digestio vera in adæqua-
tione substantiæ non consistit. contingit enim vi-
nam mediocrem substantiam habere, et humo-
rem a natura victum non esse. Solum ergo fidē
medicus hypostasi dare debet, et digestionem, aut
indigestionem, quam hypostasis significat.

¶ Rubrica sexta probat digestio-
nem, et putrefactionem simul
intendi posse.

His habitis facillime patebit qualiter dige-
stio, ⁊ putrefactio dissident, aut non. di-
co, qd solum digestio illa, quā prima in-
tentione natura agit, quā humor putridus, aut
infectus benignus fieri potest, putrefactioni ad-
uersatur. patet nam putrefactio humores corrū-
pit, et eos adnutriendum ineptos reddit, di-
gestio vero hęc humores temperat, et excessi-
uas eorum qualitates amouet, et ad nutriendum
cos aptos facit. Et ut in putrefactione semina-
tur humidum a siccis, et humidum, quod manet,
male regitur, ⁊ ebullit, sic in hac digestionem ecō-
trario, ⁊ humidum siccis adiungitur, ⁊ bene a na-
tura regitur. Dico secundo quod digestio quam
natura secunda intentione facit, scilicet cum hu-
moribus præfert, ⁊ eos vincit, victoria, quā illos
extra corpus deponere possit, putredini nō ad-
uersatur, quoniam digestio hęc putredinem nō
tollit, autore Galeno, tertio Regni, quando di-
xit digestio est alteratio faciens cessare putredi-
nem manente substantia. quem textum in præsen-
ti sic interpretari licet. motus duos in re putri-
da medici conieciunt, ut dicit, scilicet separatio-
nem humidi a siccis, ⁊ eius euaporationem. Se-
cundum motum aduersum, scilicet ebullitionem
humidi, propter malum naturę regimen ob eius
debilitatem. Est ergo intentio Galeni loqui de
hac digestionem, et ait, qd digestio hęc putredi-
nem cessare facit, idest ebullitionem humidi, et
malum eius regimen. hoc est dici, humorem vin-
ci victoria nobis ignota, sed nō facit cessare pu-
tredinem, quę imporat separationem humidi a
siccis, quoniam a priuatione ad habitum nulla fit
regressio, ideo dixit manente substantia, idest ma-
nente re putrida, quasi dicat, digestio facit cessa-
re putredinem illam, quam medicus cōsiderat,
scilicet ebullitionem humidi, ⁊ malum eius regi-
men, nō tamē cessare facit putredinem quā philo-
sophi cōiectat, scz humidi a siccis separationem mi-
xtioni oppositam, quę rem putridam in cinerem
vertit. eundem digestio ⁊ putrefactio eodem hu-
more non modo intēdi simul possunt, immo de-
facto in salubri febre, ut humorum putredo, sci-
licet humidi a siccis separatio, sic humidi bonū
regimen, ⁊ eius ebullitionis temperantia, quę na-
turam vincere significant, in dies augetur, ⁊ ni-
si morbus sit, cuius humor panlatue resoluitur,
ut pleureffis, semper digestio ⁊ putrefactio simul

in eo acquiruntur. hęc est inter omnes possimā
via quā opinio hęc, defendari potest.

¶ Rubrica vii. de obiectione aduersus hoc.

Sed ego bisariam contra hoc arguere cona-
bor primo argumento mihi saltem difficulti,
cui satisfacere nequeo, alijs vero impossibi-
le non erit.

¶ Bispositio hęc possibile esse humorem putre-
dine intēdi, et separationem eius humidi con-
tinne augeri, et qd etiam possibile est, virtutem
indies fortiozem fieri, cuius causa humidū ex-
stans melius indies, et regere, et ab ebullitione
defensare poterit. Suppono primo (ut sepe di-
xi,) ideo calorem extraneum figi humoribus spi-
ritu, aut substantia membrorum, quia horum vir-
tus præ debilitate sua ob stare calori extraneo nō
potest, quin figatur. ergo eo virtus horum trium
debilioz est, quo calor extraneus plus firmus est.
Hoc habito arguo sic, humores in statu maiori
insiciuntur putredine, quam in augmento, et
go extraneus calor plus in eis firmus est. patet
hoc ex putredinis definitione, sed cum calor ex-
traneus plus firmus humoribus est, eorum vir-
tus debilioz erit, ergo repugnat humoribus se-
bre intensiozem possidere quā in principio, et
virtutem fortiozem quā in principio habere, quę
valeat humidum et regere, ⁊ ab ebullitione de-
fensare. forsan aliquis dicet qd quanquā humo-
rum virtus debilioz sit in statu, non tamen to-
tus corporis virtus. hoc nihil valet, quoniam
querēdū esset quā occasione virtus corporis, quę
non valuit in principio resistere febre, in fine sci-
licet in statu valida est, cum semper morbus eam
inestauerit. ad hoc forsan aliquis respondebit,
virtus regimini tonus non semper vltimo ino-
uitur posse, sed cum necessitas magna adest, et
cum nimium cōcitatur, ideo licet debilioz in sta-
tu quā in principio sit, in statu tamen vltima vi-
tur potentia, quā licet non valeat humorum pu-
tredinem amouere, valet tamen eius humidum
bene regere, ⁊ ab ebullitione male olente defen-
sare. quo fit, ut solus ille morbus mortalis est,
⁊ sola illa putredo minatur mortem, quę virtu-
tem corporis excedit. et solus ille morbus salu-
bris est, ⁊ sola illa putredo mortem non potens
dicit, quę a virtute vinci potest. ostendit hoc no-
bis pulvis natura qui maior in statu qd in princi-
pio est, virtus tamē quę ipsum mouet, debilioz in
statu qd in principio est, sed tamē in statu, quia a
magno cōcitatur morbo, vltimo agit conam, in
principio vero non. sed quanquā hoc alijs sanis
facere possit, ego bene capere non possum quo
pacto humidum a separationem suā a siccis defen-
sari nō possit, defensatur tamen quo ad eius ebul-
litionem. nam si calor naturalis in fine plus ele-
mentaris est, plusqz igneus, ⁊ extraneus, potius
intentabit humidum perdere quā regere, præter
ad iij

Liber secundus.

tim cum desit causa, quæ cum roboret, si cui placeant signa hæc, scilicet posse ordinarium, posse absolutum, placeat etiam responsio hæc.

Capitulum vii. De secunda obiectione.

Secundo contra hunc modum arguo improbandum modum digestionis, de intentione secunda nature, cuius auctores non meminerunt. Quia enim saluari possunt, hæc digestio nem negando, et arguo sic. Sanguis in principio a natura non deponitur, et in statu sic, et sanguis in apostematis principio non deponitur, et in statu dum sanies factus est sic, non propter istam digestionem, sed propterea quod in principio licet adequatus in substantia sit, naturam non concitat. Concitat tamen cum in statu obnitiā eius malitiam, cuius causa ipsum in bellum prouocat, et extra corpus deponit, in statu, et non in principio. Sed contra in febre per augmēsticā maior morbus in principio quā in statu est, ergo dicendum non est naturā ideo in statu vincere, quia a maiori morbi malitia concitatur, sed ideo vincit in statu, quia digestio ista de secunda nature intentione statu habita est, et non in principio. Ad hoc respondeo quod in statu digestio non producit, sed producta est. Instans enim quod vitium non esse stans est, primum esse completum digestionis est, in quo tota digestio producta est, et ante illud tota non erat producta, sed quælibet pars producebatur, nam quæcumque res prius producebatur quā producta sit. Et si hoc verum non esset nullum discrimen foret inter augmentum, et statum, ideo digestio producit in augmento, et producta est in statu. Et si quis dicat, si stans incipit vitium sui non esse, quomodo definit esse augmentum, dico, quod per vitium sui esse completum. Nam licet nulla res permanens desinat esse per vitium sui esse, idco est, quia cum incipiat per primum sui esse, due forme contrarie essent simul, corrupta scilicet et adueniens, in successibus tamen rebus, licet augmentum desinat per vitium sui esse, status incipit per vitium sui non esse, et in permanentibus rebus, primum non esse forme abiecte, est primum esse forme aduenientis, sic in hoc casu vitium esse augmentum, est vitium non esse status. Sed contra, ut non datur prima pars motus acquisita, sic nec vitium de perdita, ergo vitium non incipit per primum sui esse, sic nec augmentum desinit per vitium sui esse. Ad hoc respondeo, quod vel hoc concedendum est, in hac parte, vel dicendum est augmentum, et statim vitium motum continuū esse, nec incipit vitium, nec desinit aliud. Hæc apud medicum signa sunt, sed ea propter scholasticos adduxi. demum in statu quomodo cumque incipit digestio non acquiritur, sed solum in statu nocitum annuatim scilicet fit, et quia virtus expulsiva (auctore Galeno non libro, de virtutibus naturalibus) nunquam

expellit, nisi retentiva designat retinere, quia in febre omotencia in principio quanquā morbus vehementior sit, nocuus humor admixtus iunior est, virtus retentiva eum tenet, cuius causa expulsiva virtus non conatur expellere, et quia in statu, licet morbus non tam grauis sit, nec sic naturam infestet, quia in eo nocuus humor annuo semotis est, retentiva virtus eum detinere dimittit, cuius causa expulsiva eum deponere intentat. etiam celestis fauor adest, presertim in die critica, in statu ergo necessarium non est, digestionem hanc concedere. Sed omnia saluare possumus, propter nature maiorem vel minorem concitationem, et virtutis retentivæ, et expulsivæ inter se ordinem. Sed tamen licet hoc ita sit, difficile est causam reddere, propter quam in statu dum humor aliquando minus in substantia adequatus est, quā in principio, hypostasis ab eo seceratur, nisi hunc digestionis modum concedamus, demum apud gentilem signa criticis non semper certa sunt. nam aliquando significant malum (ut in morbo cuius putredo prævalet digestionem), aliquando licet mala sint, non significant malum, quia adiuncta sunt alijs signis bonis, quoniam digestio, et putredo quæ simul intenduntur quacumque de quatuor vijs, et malis, et bonis signis significantur, dixi hæc de maiestate morbi, ut inter tot confusiones rem incertam, indubiam, claram, paucis enarratā, scholares habere possint.

Capitulum xviii. De certitudine signorum, quæ morbum longum breuiumque, salutem moralemque significant.

Galeno prognosticorum tertio, commento trigésimo nono, si signum aliquod pessimum adsit, cui cetera non conueniant, si signum illud certum non est, sed nature infirmi ascribi debet, ut si quis strideat dentibus, aut in voluntarias effundat lachrymas, aut aperto dormiat ore, aut pulsum varium inordinatum habeat, si ceteræ omnes notæ bonæ sint, horum signorum unumquodque causa morbi non contingit, sed quæ peculiare sanitati erat. Auctore Hippocrate, et Galeno in commento, non secundum rationem aliquid signa quæ mori minantur, si subito mutantur in signa, quæ salutem pollicentur, aut e contra, certa non sunt, quoniam sanitas et mors motu successivo acquiruntur, et notæ quæ alterutrum significare debent, successione contrarie solent, vitium est tamen Auctora huc sententiam non convenire, nam secunda quartum affirmat quod vana quæ de signis laudabilibus ad vitiosa peribilia subito mutantur, certum esse signum deiectionis virtutis. Dico forsitan huius discriminis in causam esse, quia qualitas mutata et actio lesa nunquam

De signis dierū críticoꝝ et febrilū. Fol. xciiij.

conferre possunt vi morbi, qui naturam vincit, aut vi nature qui morbum cuperat (ut visum est). Ideo dixi Hippo. non oportet vereri mala signa in crisi commotionis, quia illa naturam vincunt, semper significant et male occasionali causa affecta. Et si prope moris notę aliquę bonę adsint, eis danda fides non est, quia significant naturam propterea delecta et victam morbo cedere, critens tamen mutatū semper morbi malitiam aut salutarietatem ostendit, abique vlla fallacia. Etiam Hippo. aphorismo acutorū morborū non omnino certe sunt et. Affirmat signa quę vitam promittūt, aut quę mortem portendunt agens egritudinibus incerta esse, tria vltus est Hippo. commendare. Primum quod acuta egritudine manifestiora signa sunt quę in cronica. Secundum minus certa esse quę in cronica. Tertium vero quia non abnegant impossibile esse certa fore, dicam primo de incertitudine signorum, quę mortem significant.

Capit. xxiij. de incertitudine signorum, quę malum significant.

Rimo quia autore Avicēna secūda quarti, de signis iudiciū vnię, etiam si vni indigesta sit, non necessariū minatur periculum, quia forsitan paplaum humore indigestum natura vincet, aut eiciet die critica, malicia maioris morbi concitata, et humorem malū et bonū. Secūda etiam causa reddi potest, quia si digestio et putrefactio (modo superius dicto) eodem humore incit di possunt, contingit signa putredinis digestionis signa excedere, quod vni na demonstrat, et quod natura potata, nimia humoris quantitate, quę in principio non erat, humores plus digerere intencet, et in fine digestio preualebit putredini. Tertia causa reddi potest, contingit humorem in principio morbi eorū di priori mū esse, cuius causa male notę adsunt, quę mortem minatur, in statū vero, si humor ille acorde discēdat, facile vici potest. Quarta causa reddi potest, ut si signa mala adsint, et die critica, luna in quadramura aut oppositiōne signoꝝ oppositam signis illis, quibus luna erat in egritudine initio venerit, et si simul cum hoc luna bene fortūnata sit, contingit critica die statū lunam virtutē fauere, et inimici duo victoriam aduersus morbū habere possint, quam eorum alter habere non poterat, potest etiam bis addi a parte virtutis, ut si antea ob aliquas animi malas affectiones, aut malum regimē, aut in debita curam, aut ministeriū malū, aut isonūmū celeste aliquod, natura male affecta sit, et debilis fiat, si statim hec omnia in horum mutetur, signa quę antea mortem minabantur, in certa esse possunt.

Capitula prima, docet quo pacto signa saluta in certa esse possunt.

Secundo ostendere volo, quo pacto signa saluta in certa esse possunt. Primo a parte humoris. nā auctor Galeno comāto acutę egritudinis, egritudines ille acutę, quę solite crant per minari decima quarta die ob vehemētię oppositiōis lunę aspectum, ob intemperantiā regiminis victus, cuius causa humores et pluri et varij habundant, acutę egritudines vltę in quā dragesimū extenduntur diem, auctor Hippo. secundo prognosticoꝝ. Secūda causa a parte humoris reddi potest, quia contingit humorem in principio digestum esse, quę notę opumę significant, et post egrum mori, si obuiā eius multitudinem, non possit die critica a virtute extra deponi, immo virtus oppressa subcumbit, ut cōtingit aliquādo in epistmate, pphili, pleuresi. Tertia causa reddi potest, si cū natura nūc humorē digestum extra corp⁹ deponere, et preuicia eius debilitate in eum locum humorē eiciat, in quē humoris furia ruit, et ascendit cerebrum, et si encephali effectus mortale. Quarta causa reddi potest, scilicet quare (signis optimis in principio apparētib⁹) contingat egrū necesse mori, scilicet quādo in die critica permutatiōis crisis i gutture fit, aut Avicēna ten nōna tertij quod si die critica cōngat loqui nāa fieri permutatiōis via, necessariā signūcare mortem, ratio est, quia debilis virtus tā subtilem dietam sustinere non poterit, etiam medicamina quę repellunt, si in principio adhibeātur, humorem retro cedere in precipua membra faciūt, preteritum cum critice emittit sint, et si nō adhibeantur, tanta apostemati fit additio, quod occasio mortis est, et hoc obseruatione sepe videt. Quinta causa a parte virtutis reddi potest, si virtus statim deficiat egritudinis et digestionem complere nequeat. Sexta causa a parte celestium reddi potest, ut scilicet si quicū sebus male habeat, cū luna signum frigidū et humidū possidet, et in quadramura aut oppositiōne, ad signū calidum et sic cum venit, tunc luna fauet morbo, qui calidus et siccus est, preteritum si vltia hoc luna isonūmū aliquod habeat, additā potest, si error aliqđ cōmmissus sit a medico, a medicinis, ab eis qui in firmo inscripuit, ab egrī intemperantiā, ab extrinsecis rebus, circa quas curādas ars medica non versatur, omnū morborū acutorū certa signa nō sunt, sed propterea quod Hippo. dixit non omnino visus est affirmare, aliquādo solū incerta esse impetio medico, qui nescit signorum naturam aduenire, quę signa pualcāt mala, bonave, et si sint aliqua signa, quę quę numero pauca sint, vix te nimia erubunt et. Hec omnia in egritudinib⁹ cronica, cōtingere non solent, quoniam tres cause defunt, quę incertitudine signi in acutis febrib⁹ efficiunt scilicet natura, quę non plus vna die quā alia cōtinetur, et scōdo quia crisi euacuationis ita egritudine cronica, humor non deponit, et tertio quod

Libri secundus.

coelestia non sic male et bene faciunt, saltem non sic manifeste, quoniam licet sol suis quadraturis et oppositione cronicas regat egritudines, a parte humoris qui minutissimas qualitates habet, non sic manifeste die signata nature, documento aut in uamento est.

Rubrica secunda demonstrat a parte febribus, etiam signa salutis in certa esse.

Etiam a parte febribus incerta signa sunt, quoniam si ethicus non comprehendat, seipsum febrem male affici, non ideo certum salutis signum est, quoniam accidentali causa febrem non sentit. nam ut apud philosophos morales quod plures actus semper aliquid habitus efficiant, habitum non vocat nisi illum quem difficile amoueri potest, et dispositionem vocant cum facile amoueri potest, sic febribus membrorum que facile amota causa, amoueri potest, sicutem complexionem et dispositionem vocant, et cum febribus difficile amouetur a membris, quia causa caret, fixam febrem vocant, et habitum quasi similem habitibus, quos philosophi morales coniectant, ideo quia calor naturalis et extraneus idem sunt in ethica, cum antea in mala complexionem sicutem varij essent, calor namque qui offensionem caloris extranei comprehendere debuit, idem cum extraneo factus est, aut secundum opinionem quod affirmat febrem esse calorem naturalem mutat in igneum, complexionem naturalis corrupta est, et loco eius alia genita, quod calorem extraneum non comprehendit, cum effectus eius sit et ei assimiletur.

Caput. xxx. de incertitudine urine.

Morbus pectoris, pulmonis, et capitis, urina bona non sic certum salutis signum est, sicut urina mala certum minatur periculum. Ratio est quod urina solum hepate gignitur, et renes permeando in vesicam tendit, et nec verum est neque ad Galeni mentem ut iam alias dixi, ideo urinam inualiditatem omnes corporis medico demonstrare posse, quia quod hepate gignatur, aliquid eius sanguini commutatum adit membra, ut sanguinem angustas vias penetrare faciat, et cum membris non conveniat pellitur ab eis, et retrogressa in hepate inualiditatem membrorum, ad que iuxta demonstrare potest, cum erit extra alie urine admixta. Galenus fatetur apertissime hoc non contingere nisi hominibus male sanis, in quibus sanguis aque admixtus slobothomia erit, et aliquantulum cum quinta essentia extrahere volunt, illam sanguinem elidunt, qui purus, sincerus, nullae aque admixtus est, propterea quod solus ille ab homine in caliditate non prodest, ergo cum urina membra suprema non necessario ascendat, contingit membra suprema malis egritudinibus affici. Quod urina significare non potest, si tamen mala sit, pessimum signum est,

quoniam significat suprema membra tam graviter trahere morbum, ut communitate quadam hepar inficiatur, et urina mala sit. Urina etiam in peste ra febre si bona sit, certum salutis signum non est, quoniam a accidentali causa contingit bonam esse, aut propterea quod egritudo hec mala coelesti qualitate offendit, sine nimia humorum manifesta offensione, aut propterea quod pestis potius cor quam cetera membra occupat, cuius causa nec hepar neque urina que ab eo dicitur infecta est, aut propterea quod natura victa morbum aggredi non audent, cuius causa nihil humoris urina erit, quod ipsam naturam suam mutare possit, aut propterea quod coelestis qualitas in peste et calor noster qualitates contrarie non sunt, quoniam genere non conveniunt, cuius causa natura pestis non contrariatur. Pestis tamen quod virtute agit equinoca naturam destrucere potest, etiam ego discit superius in loco quod harum rationum vera sit. Etiam urina rubra ichtholica certum signum non est quoniam passio frigida erit et accidentali causa contingit urinam rubram esse. Primo quia propter oppilationes que prohibent cholera in intestina adire, cholera ad vias urine divertitur et eam tingit. Secundo quod dolor calorem concitat qui urinam rubram facit. Tertio quia renes vicinitatis causa dolent et calefunt. Etiam urina rubra in hydropse et hepatico fluxu certum signum caloris non est, nam accidentali causa rubra erit, propterea quod hepar pre nimia eius debilitate nequit sanguinem ab aqua sequestrare, cuius causa similis loture carnis erit. Urina etiam in dolore renum rubra est, non tamen necessario renes calido morbo corripiunt. Urina etiam alba certum signum inualiditatis frigide non est in icteritia quoniam contingit ictericiam causari propterea quod cholera omnis in totum effluit corpus, cuius causa cholera urinam tingere non valet, in alijs vero ictericis urina ut plura rubra est sic gravioze significat ictericiam. Etiam urina alba in icterici non modo passionem frigidam non significat, sed accidentali significatione calidissimum significat morbum, nam significat tam calidos et subulscos humores esse ut in caput rure potuerunt, cuius causa cholera non mansit quod urinam tingere potuisset. Etiam urina que turbida est et grossa urine asini similis certum signum doloris capitis non semper est, primo si cretice emissa sit, tunc grossa et turbida non est ob humorum ebullitionem, sed ob concretionem naturam que vincit factam. Et secundo si caput validum robore sit. Tertio poterunt humores illi qui urinam turbidam et grossam reddunt potius expirare, addo etiam quod si dolor capitis adsit, non necessario urina turbida et grossa esse debet, ob tres causas ait Bernardus. Primo quando caput essentia sua dolore cruciatur. Secundo quando mala capitis complexio in materialis est. Tertio quando caput occasione stomachi

De signis dierū criticorū et febrū. Fo. lxxiiij.

dolore afficitur. Etia vīna grossa et turbida nō semper certum signū periculi est, quomā bifaria contingere potest, aut ob calorem febrilem vīnam cōturbantem, aut ob naturam cōmūcentē, vt postea separet, et signū quod inter hęc distīnguit est, q̄ illa vīna nūq̄ clara sit, hęc vero sep̄tīma die clarescit. Etiam lachrymę in volūtariē effusę certum periculum non nūnciant, quoniā ante crīsum, p̄ferum si sanguine narū fieri debeat, lachrymę effundūtur aut Alucēna, quę malum non minantur. Etiam sternutatio acutis febribus nō semper salutis signum certum est, qm̄ si crebro fiat (aut Alucēna) virtutē deicere, p̄pterea q̄ ad sternutationē faciendam magna vi dīritotus corporis vis necessaria est.

¶ Caput. xxxj. de incertitudine de cūlationis.

Etiam, alenciatio infirmi, si signa mala p̄cesserunt et mortalia, nō modo salutis signum non est sed mortis proxime accidentalī significatione. quoniā declinatio salutis, quę medicum decipere solet, multasiam cōtingit, aut p̄pterea q̄ calor naturalis et extraneus equo certamine destrūuntur, et tunc remissio febris certum signum nō est, quoniam etiam naturalis calor remissus est, aut p̄pterea q̄ natura victa q̄ semper agit quo adferri potest, quod melius est aciones agit naturales et hypostasim efficit, aut alia opera q̄ sanitatē faciunt, aut p̄pterea q̄ dissoluitur id quod subtilē est, et grossum manet in humoribus quod periculum aliud asserere poterit, aut p̄pterea q̄ humor, qui apostema sequum facit, in alium transfer tur locum, et interea mala accidentia repumunt. et ego vidi p̄cios medicos deceptos esse i hoc iudicio, cognoui sapiēssimū medicum, qui cū squinatā malam curasset, et accidēna remissa vidisset, salutem promissit, et sequē nocte qui squinantia molestabat a viuis discessit, p̄pterea q̄ apostema illud translātū in cor est, et interea dū hęc fieret mutatio, eger ille sano similis fuit. Etia cōtingit febribus acutis anteq̄ humor incipit ruat, et phrenesim faciat, et grū alenari, cuius causa examat medicos notas illas certas esse et salutem promittit, quo fit vt si medici optent signorum aduertēna nō decipi, memozia habere debent, id quod auctores omnes suadēt, et est quod cūq̄ signum bonum cōtingerit et signa digestio nis non p̄cesserūt, incertum et fallax est, et vice versa quod cūq̄ signū malum, si signa digestio nis certa p̄cesserunt, incertum est. Dīri decertitudine signorum habenda a medicis, quę licet nō omnia, p̄cipua tamē recēnsui, restat secundo tempus signi considerare.

¶ Caput. xxxij. de aduertēna tempozis signi.

Etia varijs tempozibus morbi, varijsq̄ etatibus et dispositionibus cōtingit idem signū varie significare, opere p̄cium dūri p̄cipuas signorum aduertēnas quoaduaria ipsorum tempora adducere, ne medicus prognosticus decipiat. et primo loquar de eis quę ad febres p̄tinent. Febus in spāsmo malum signū nō est, et si antecedit spāsmus, malum significat, quoniam spāsmus ab humore grosso frigido, qui nervos intrat, cucnit, et febris humores illos dissolvit, hac cōditiōne vt febris illa ephēmera sit. nā si putrida esset, in malitia spāsmi adderet et humores plures nervos intrare cogeret, et natura duos graues morbos sustinere nō poterit. hac ratione medici si febrē in spāsmo euocant, cauere debent ne putrida sit. non deest doctor, qui affirmat q̄ si humor, qui febrem facit alijs sit ab humore qui spāsmū facit, q̄ febris illa nō nocet immo innat, sed ego ei nō cōuenio. Idem indicum in paralisi est. Etiam si febris variolas et morbilum antecedit, malum signum non est auctoribus omnibus, quia significat crīcam humoris emulsionē, si tamē variolę et morbili febrē antecedāt, febris illa malū significat, quoniā variolę et morbili a numia fina malitia febrem effecerunt. Etia icteritia ante septimū mala est, post septimū vero nō. Etiam fluxus ventris ante Abēline et pleuresim inīno, malum nō semper significat, immo aliquādo cōfert, nisi sint thomance euentat. nā humor, qui pleuresim facit fluxu illo diuertitur, ne in apostema fluat, in fine vero pleuresis fluxus ventris significat malum, quoniā significat tā grauem pleuresim esse, q̄ eius causa corpus male afficitur et fluxus cōtingit, poterit tamen nōnūq̄ critica emulsionē fluxum contingere, deum in principio fluxus ventris sepe bonum, raro malum, in fine vero sepe malum, raro bonū significare solet.

¶ Rubrica prima, de aduertēna signorum aparte etatū.

Epilepsia ante vigesimū quintū annū diffīcilem non significat curam, viris enim q̄ valēt membra rarefacere et poros nouos signare, et habitos dilatare, et eos nouo alimento implere, et corpus adolecentia augmētare, valebit epilepsie causam amonere, veniente tamē inuēnit post vigesimū quintū annum, quā etate calor naturalis donū illud coelestē, quod habebat, scilicet rarefaciendi et dilandi perdidit, cuius loco igneus fit, et solū poros inuentos implere potest, poros autē nouos facere et cristentes dilatare nō potest, cuius causa solum implet eos quos inuenit, et solum eos inuenit, quos calor resolutione sua cōtinua facit. Idco calor, qui apud modio suo coelestis numum erat et etas p̄cessu coelestem naturā dimittit, in dies, et etas

Liber secundus.

mentaria acquirat, cuius causa tãtam infine adoleſcentie vim perdit, q̃ epilepſiam, non nimium irritat nec cauſam ei⁹ amouere poteſt. Etia ſpaſmus pueris malum, nec curę difficultatē ſignificat, immo cõmẽdat Raſie, vt cum pueri, qui lac ſuggũt in ſpaſmum cadunt, quem matrem puero rum vocat, vt ſolo lactis regimine curantur, qm̃ facile pueri ſpaſmo corripuntur, ob eorum tenellos neruos, quos ſubiles humores facile in trant, qui humores facile etiam diſſoluũtur. ſpaſmus tamen, qui proſectis etate accidit, difficile medetur, non enim niſi vehemẽti cauſa fieri poteſt. Etiam yſac regulam quandam aſſignat mēte tenendam z eſt, omnes eas inualitudines que locis nimũ ſenſibus cõtingũt, iuuenibus plus periculi potẽdere q̃ ſenibus. ideo apoſtoma auris quod dolore cruciat, iuuenib⁹ periculum minatur, ſenib⁹ vero non. Cauſa eſt quia dolor in ter cuncta que corpori aduerſantur plus virtutē deijcit, quia dolor ſine ſolutione continui, antore Baleno, contingere non poteſt, z ſolũ cõtinui compoſitionē deſtruit, et compoſitio cõplexionis fundamentum eſt z ſanitas, z vitę, nam cõplexio variari poteſt intra latitudinis ſue metas, compoſitio vero, ſi variatur neceſſe res deſtruitur. ergo ſi dolor conatur compoſitionem deſtrucere, plus omnium rerum ſanitat z vitę aduerſat, z quia iuuenes vtiacill. moſ ſenſus poſſident neceſſe inualitudines omnes, que dolore conſiſtunt grauiores eis ſunt. Senibus vero vice verſa. z quia dixi dolorem ſine ſolutione continui cõtingere non poſſe, non eſt locus hec diſſerendi, niſi dicerem quo pacto Auicēna noluit Balenum comprehendere, nec plurimi, qui eius mirificam de hoc traditionem intelligere nõ valent, cum intelligũt alia de hoc. Inualitudines vero omnes q̃ affrigido viſcoſo et groſſo humore proueniũt deterius ſenes habent q̃ iuuenes. ideo Auicēna decimo ſen ait aſina difficile ſenibus eſſe et quomodo non inquit ipſe ſi iuuenibus difficile ſanatur. Etiam autore Auicēna rancedo ſenibus, ſi vltimo ſenio conſecti ſint, curam non recipit, z cõpima ſenibus periculũ minatur, antore Auicēna, decimo ſen. iuuenib⁹ vero non ſic ratio in promptu eſt, ſenes enim virtus debiles ſunt, et groſſos humores reſoluitiõ inceptos habent, et vim expulſiuam debilem poſſident, z vim ſenſiuam hebetē, qua membra irritari ſolent, z in humorũ expulſionem promoueri. Etiam pruritus ſenibus, decerpis, curam nõ recipit alijs etatib⁹ ſic autore Auicēna ſeptima ſen. quart. nulla alia ratione niſi quia humorũ groſſus atq̃ debili virtute nec vinci nec pelli poteſt. Etia cauſon ſenibus periculum minatur, qm̃ eis diſcongenit nimũ, pueris vero non ſic periculum potẽdit, quoniam cauſonis caliditas eorum humiditate reprimuntur.

¶ Rubrica ſecunda, de aduertentia ſignorum aparte temporum morbi.

Pellus fornicans aut ſere in principio paroxiſmi mortem non nunciat, quoniam accidentalit cauſa cõtingit. ſcilz ob oppreſſionem caloris a vaporibus qui ab humore indigeſto z concitato prodeunt. Si vapores illi calidi ſint, aut ſaltem (autore Rabi Ahoiſe) mala diſpoſitio pulſus, que cũq̃ in principio paroxiſmi appareat mortem non nunciat, in ſtatu vero ſic, qm̃ in ſtatu ſignificat gradem morbum z virtutis deiectionem. Somn⁹ etia profundus in principio paroxiſmi nõ neceſſario malum ſignificat. nam cucuit ob plurimos vapores qui ab humoribus ex cũibus intus a venenis extra ad vcnas exurgunt, in ſtatu vero ſignificat ſubter, litargiam, aut aliquam cerebri malam inualitudinem.

¶ Caput. xxxij. de varia ſignificatiõ ſternutantis aparte temporis.

Sternutatio in principio rheumatis ſignificat z efficit malum, ſignificat enim mordaces humores et offendetes aut plurimos, efficit malũ quia crudos humores mouet, eorumq̃ digeſtionē impedit, que digeſtio quicte egcet, infine vero et ſignificat z efficit bonum, ſignificat enim humores inuapores verſos eſſe, et virtutis robur, ſanitatē efficit, propterea q̃ a vaporib⁹ cerebri emundat. Tumor pedum in principio hydropiſis malum nõ nũciat, ſignificat enim virtutē validam eſſe, que potuit humores illos a precipitiis membris diuertere, infine vero malũ ſignificat, quia deſignat tam exiguum calorem naturalem eſſe, q̃ in pedes ire non ſufficit, et ſignificat tam eruberantem matriciam fore q̃ vſq̃ in pedes eſſe fluuit. Inſtatio vētris z tympaniſtes, que infine febrium acutarum contingit, ſubito ſi difficiles febres ſint, ait Auicēna, mortem proximam nũciare, ob id q̃ ſignificat calorem protinus extrancũ z igneum eſſe, qui corporis humiditates diſſoluit caſq̃ inuẽtum verũt. Lachryme in principio ophthalmię malum non ſignificant. nam accidens principio proportionale eſt, in ſtatu vero ophthalmię (quo tẽpore humores digeſtionē, groſſiores fieri debuiffent) malum ſignificat, deſignat enim aut humores digeſtionē inobedire aut novos alios humores infeſtare. Lipitudo in principio ophthalmię malum ſignificat, quoniam deſignat magnam humorum repletionē. nam nũq̃ natura ſolet groſſos humores reddere digeſtionē, quin paucos ſubiles ſint, ergo lipitudo in principio repletionē z non digeſtionem ſignificabit, infine vero bonum nũciat, nã ſignificat humores digeſtiõē groſſos eſſe. Etia accidentia criſis que in principio, aut angmẽto febris cõtingunt, mortem minantur. nã ſi criſis

De signis dierū criticorū et febrū.

fo. lcv.

te septimam diem delirium, inquietudo, anhelus, et pulius, nimium mala dispositio angustia et cetera contingant, significant morbum seuum accidentia illa facere, si tamen contingant initio diei, critiche contingere possunt propter naturam vincentem et sic non malum significat. Etiam tremor et frigus in principio febris acutę malū significant, autore Hippo. quoniam designat apostema magnū in visceribus cuius causa natura calidam corporis reuocat ut eis succurrat, tremor tamen et frigus in statu febris non nisi salutem significant iuxta illud a cansonide habito rigore super veniente.

Caput. xxiiij. denaria significatione iuxta a parte temporis.

Quia fluxus ventris qui contingit post vehementem egritudinē subito mortem significat, autore Auicēna. xvi. fen. 3. quoniam de signat vehementem corruptionē, et vltimam virtutis deiectionem. henteria etiam que accidit post diarrhiam, malum significat, quoniam fluxu p̄terito, et cōposito et cōplexio stomachi lese sunt, si tamen diarrhia alios non sequat fluxus, non sic significat malum. Surditas etiam autore Auicēna si in statu conuallat post phrenesin bonū nūciat, significat naturam p̄ualuisse humoribus qui inima cerebri occupant eosque in exteriora depulisse et ego sepe obseruationē habui surditatē in h̄p̄renesi, subter, litargia c̄c. Bonū significare et efficere.

Caput. xxv. de temporis aduertentia in excente mutato.

Quia tenuis post crisin significat malum, nā designat crisin illam propter humorum digestionem, nō accidere, quippe digestio quicquid ingrossando procedit, in alijs vero temporibus nō necesse malū significat, quoniam poterit digestionē grossa fieri. Urina rubra in principio morbi, autore Rasi, mala semper est, significat magnam humorum ebullitionē, et quod necessario et additio in processu fieri debet, penicillū minuitur, in processu vero morbi, mala nō sic est quoniam proportionale accidēs extat. Urina nigra in declinatione morbi, autore Auicēna, mala nō est. nā significat humores illos nigros victos a natura esse, in alijs vero temporibus decepta illa que critiche emittitur mala semper est. Urina grossa nimium in principio semper malum significat. nam aut designat symptomatīcā euacuationem aut nimiam humorum ebullitionē. nā digestionem significare nō potest. primo enim subtilis esse debuisset, in processu vero morbi si grossa sit, digestionē ascribi potest. Urina grossa post phrenesin salutē nūciat, significat enim phre-

nesis dissolutionem, alijs vero temporibus nō sic bonū significat. Urina oleagina post crisin salutem significat, quoniam designat victoriā nature humores aliquos erupatos et liquefactos esse. Hypostasie grossa in principio morbi ex p̄dere venit nō ex digestionē. Egestio cholericā in principio malum significat, in fine vero bonū, quia citrino coloz in principio ob malitiam que addi potest viridis aut niger color potest aduenire, in fine vero significat morbum non potuisse egestionem illam plus malignam facere.

Caput. xxvj. de aduertentia, qualitatatis signorum.

Quia discerni de certitudine et incertitudine signi et varia signorum significatione, varijs temporibus morbi, et etatibus. Tertio et vltimo discernendū de signorum qualitate id est qualis vniū cuiusque signi natura in significatio sit, et quia autore Galeno, libello de intentionibus medicorū, duo in quacunque febre cōlectanda sunt, scilicet brevis illius egritudinis aut longus terminus, et secundo egritudinis successus, scilicet mors aut vita, aut egritudinis longitudinē et breuitatem pulsū cognosci posse, qui si virtutē vitalem fortē ostendat, tunc virtus illa salutem properat, et mortem prolongat, et si debilem demonstrat vice versa cōtingit. Aut secundo vitam et mortē vna posse comprehendī, nam hęc naturalis virtutis robur demonstrat, et si humore vincit, salutem. si vero ab eo vincitur, mortem expectare debemus, ergo si inter omnia signa pulsus et vna p̄cipua sunt, cōsentaneū est eorum qualitates aduertere, quod fieri nequit, nisi mutuo comparentur.

Rubrica prima, an potius fides danda est pulsui quam vrinę, aut e contra.

Dico si medicus velit cognoscere cui plus fides dāda sit pulsui aut vrinę, quod de eorum certis significet quodque potius medicum de egritudinibus certiorē facere possit, hęc que sequuntur aduertat, et dico pulsui naturā suā cernē signū vrinę esse cōmunis signū, dico secundo quo ad cognitionem nostram longē plus vrinā nos certiores reddere quā pulsus.

Rubrica secunda, affirmat pulsui cōmunis signum vrinę esse.

Quo ad primum pulsus cōmunis signū est, significat enim materiales febres et materiales, significat etiam qualis dispositio febris sit, totum corpus occupat, vrinā vero solum materiales febres significare potest, in materiales vero non necessario, nisi accidentali causa, scilicet quando oleagina est, quando hypostasie oleaginā, et obosam, furfurēam, aut scamosam continet. Etiam secundo vrinā (autore p̄fac) solum eas egritudines demonstrare potest, quę ve-

Liber secundus.

nas occupat et non eas que extra venas sunt, et ad huc non omnes eas que intra venas sunt, sed solum eas que hepatis, renibus, et membris, eis vicina tenent.

C Rubrica tertia affirmat pulsum naturam suam certius signum vana esse.

Secundo pulsus suapte nature relictus, certius vana significat. inquit Bernardus de gordonio. problema medicis summo opere advertendum, scilicet si quando contingat vnius brachij pulsum malum significare, et alterius bonum, cui potius fides danda est? et si contingat vna die vanam male nunciare, et alia die bonum, cui fides potius danda est? respondet non parum difficile criminis inter vanam et pulsum esse, et ait quod si alter pulsus malum, alter vero bonum nunciet, fides adhibenda est pulsi qui bonum significat, et vice versa in vana, si aliqua die vana confusa, grossa, malaque sit, alia die separationem habeat, confidendum de vana bona non est, sed danda fides est vane male, cuius rei ipse rationem non reddit, sed iudicio meo, pulsus virtutis vitalem cordis et validitatem et invaliditatem eius demonstrat, quod membrum quo ad operationem animae principalis sedet, cui membrum vnicum instrumentum inest quod omnia alia eminenter continet, sicut anima rationalis vna est que omnes animas eminenenter continet. ideo Bernardus affirmat pulsum fidelem nuncium esse qui cordis secreta reuelat et non mentitur. nam ut anima rationalis que adeo creatur vera est et non mendacium, sic membrum precipuum quod moderatur eius est non mentitur, nec pulsus qui eius naturam ostendit. ideo si alter pulsus virtutem fortem ostendat non mentitur, si alter vero oppositum demonstret, existimandum est occasione aliqua id contigisse. vana vero virtutis vitalis et hepatis quod sedet, validitatem in validitatemque ostendit, que virtus in finem omnium est qua plantis conuenimus cuius causa incerta et mendax nonnunquam est, quoniam ob qualitatem primarum variam dispositionem que sepe mutatur varia efficitur, et si vana malum significet id adscribendum est virtutis lioni quod pluries accidere potest, et si bonum postea nunciet id alii cui accidentali causa adscribendum est, deum ut pulsus naturae suae virtutem validam ostendit, sic vana natura sua plus malum quam bonum significat hinc per se patet dixi.

C Rubrica quarta affirmat quo ad cognitionem nostram vanam pulsum certius signum esse.

Secundum principale differendum est qualiter quo ad cognitionem nostram vana certius signum pulsi existat dico hoc contingere ob tres causas. Primo quia potentia illa que vanam comprehendit omnium perfectissima et certissima est. Primo a parte obiecti, nam visiva

potentia terrena et coelestia et rerum omnium differentias comprehendere valet. Secundo a parte potentie. nam sola omnium est que sine passione obiectum comprehendit, nec natura sua decepta potest, nisi occasione aliqua, quoniam hoc vnum discrimen inter ipsam et alias potentias est, si puer albus est omnibus potentibus visivis in vnicuique albus apparet, si tamen alimentum aliquod alicui dulce appareat, alteri vero amarum. et si aer alicui temperatus appareat, alteri distemperatus. et si sonus alicuius alicuius aures demulcat, alij horribilis apparet et cetera. cuius ratio est, quod visiva potentia colore quem comprehendere debet, caret. Ceterae potentie intus habent obiecta quae comprehendere debent. ideo cum passione iudicat, non enim simile sed contrarium comprehendunt. hac enim ratione si potentia tactiva calore affecta sit, obiectum tepidum frigidum censet, et e converso. potentia vero visiva si affecta colore aliquo sit, scilicet citrino in ictericia quicunque obiecta citrina indicat, nulla alia ratione nisi quia visiva potentia immunis quocunque colore erat, et sine passione, tactiva vero potentia immunis non est a qualitatibus primis quas comprehendere debet, licet immunis esse debeat a gradibus qualitatum quos indicare habet, est tamen perfectissima a parte modi apprehensionis. nam obiectum eius spiritualiter in medio est, species enim eius totae in toto et totae in qualibet parte medij sunt, quo ad representationem, licet non quo ad essentiam, nec veritas impediri potest. Etiam visiva potentia momentaneum obiectum comprehendit sine aliqua temporis morula. hoc sane intelligendum est, scilicet tantum est apprehensio obiecti que subito fit, quanta est spiritus visum quantitas, que in oculo est. potest tamen virtus plus spiritus oculis mādare cum cupit rem aliquā attentione nimia advertere, et tunc intensio illius visionis non evadit a parte virtutis visivae, que successine comprehendit, sed a parte spiritus, quia voluntate potest in oculos exigua aut magna quantitate emitti, observatione enim videmus in effacinatione eos qui effacinare possunt plus offendere eos quos diligunt, quam alios, propterea quod maiori advertentia eos aspiciunt, ideo maiori spiritus quantitas ut maior fiat visio in oculos mittitur, ergo si potentia visiva vana comprehendit certe immaterialiter, subito sine passione aliqua eam comprehendere valebit, potentia vero tactiva pulsum comprehendit, que cum passione indicat, que circa proprium obiectum decepta, que materialiter et longa temporis morula obiectum comprehendit.

C Rubrica quinta probat secundo pulsum incertius signum esse.

Secundo pulsus incertius signum est ob primas eius differentias quas imperfectissima et omnia potentiarum comprehendere non

valet, propterea quod potentia tactiva eget longiori tempore ut informari possit de diastole et sistole, quod sit tempus id quo mouetur. egeret enim ut diastoles aut sistoles notabili tempore duratio nem haberent, ut potentia tactiva eas comprehendere possit quod non sic in potentia visiva contingit, quoniam licet vixina plures varietates plurimamque ei admixta cōnere possit, visiva potentia distinctissime omnes illas varietates comprehendere potest et ne falli nec falli potest, dum modo a parte potentie obiecti et medij impedimentum non est.

¶ Rubrica sexta probat id tertio.

Tertio vana certius signum pulsū est antoribus Galeno et Aliabate quod plurimę res sunt quibus vana comparare possumus, et quibus vana colore, substantia, et hypostasi, si milis esse potest. non sunt tamē in vniuerso res quibz arterię motus comparare possumus, nam quicunq; motus aut rectus, aut circularis est, et pulsus nec moto recto, nec circulari monetur. etiā nō sunt vniuersi res quę sic plurimos motus ordinatos habeat, quibus pulsus simulatur, et quia auctore Galeno, si res aliqua difficilis cognitu sit exemplo et similitudine facilius reddatur, quia arterię motus apprehensū difficilis est, et exemplo carum quo eam facilem reddamus, cōcludit Galenus, pulsus scitū difficilissimam esse, preteritum cum constrictionis motus comprehendere non valeamus. hec omnia dixi ut si pulsus natura sua certius vana signum est et quo ad cognitionem nostram incertius, tantam operam pulsus aduertentię demus, ut plurimis obseruationibus ea quę cognitione difficilissima sunt facillima reddamus, et demum cōcludo cum Aristotele qui ait infimū ingenere supiori nobilius esse maximo ingenere infimo, modica cognitio quā habere possumus de pulsū, excedit plurimā quę de vana haberi potest.

¶ Rubrica septima, de qualitate aduertenda in pulsū quo ad eius significationem.

Et primo inquirā an sint notę aliquę, quibus pulsus febrem significare possint. dubitandi ratio est cum quis irascitur aut excessiuo vniuerso exercicio, aut plurimo calido vescitur cibo quem virtus exuperat, pulsus magnū velocem et frequentem habet, et cum quis febre corripitur pulsus etiam magnū velocem et frequentem habet, ergo nullum discriminē erit inter pulsū qui significat calorem additū sine febre, et inter pulsū qui significat febrem. ad hoc respondet Rasis trigesimo primo punctus, impossibile esse febrem aliquem male habere, quin pulsus eius diuersitate aliquam habeat, concludit ergo quod quando caliditas temperamentū excedit et febris non est, pulsus magnus velox et frequens sit, sine diuersitate, et cum febris adest semper diuer-

sus sit, hoc etiam visus est Avicēna dicere de tertiana absoluta quando ait pulsū qui eam significat min⁹ diuersum esse inter ceteros diuersos pulsus, qui febres humores solent significare. ecce quo pacto Avicēna saltem concedit febres omnes humores pulsus diuersos significare, ego sepe inquisiui quę diuersitas hec sit, et inter legendum solitus eram dicere, impossibile esse aliquē corripī febre quā eius pulsus diuersus sit, propterea quod febris esse non potest nisi calor extraneus sit occupet aliquā partem cordis substantiā, et ideo calor extraneus nonnunq; figitur, non nunq; vero nō, quod quando virtus fortis est, et extraneo calori obstat nō figitur, et dum debilis est figitur, quo fit quācunq; febrem necessario demonstrare debilem esse virtutem, et quia debilis virtus inęquales facit pulsus, ideo quęcunq; febris pulsū in equalem facit, sed nūc aliter cēico, dico forsan apud mētem Rasis ideo quācunq; febrem inęquales habere pulsus, quia febris quęcunq; aut humoralis est aut sine humoris vitio, si humoralis est plus emundatione eget quod caloris temperie, cuius causa sistole maior velociorque diastole est, et si febris sine humoris vitio sit pl⁹ cor et arterię egēt calore suo excessiuo temperari quod a sumis emundari, cuius causa in critica febre diastole maior et velocior sistole est sed contra hoc dū se offerūt obiectiones altera quia ut possibile est aliquando plus necessariam esse emundationem quod caloris temperiem aliquando contra, ita possibile est aliquando necessitatem emundandi et calorem temperandi equales esse, ut possibile est cholericam febrem tantum caliditate excedere quę temperamento eget, quum excedit vaporibus qui emundatione egent, et in tali calu diastole equalis sistole erit, et contra. sed ad hoc respondere potest, raro hoc contingere, sufficit enim propositionē medicam ut vniuersalis habeatur pluries veram esse. Secūdo obijci potest quia quod diastole sit maior sistole aut contra hoc ad pulsū mali ponderis et boni ponderis pertinet, non autem ad pulsū inequalem, nam inégalitéas pulsus solū autēditur pence varias diastoles aut sistoles, magnitudine, paruitate, velocitate, tarditate, fortitudine, debilitate, et pulsus boni ponderis et mali ponderis solum aduertuntur cōparando diastolem ad sistolē, aut contra. ad hoc respondeo pulsū boni ponderis et mali ponderis duo importare, alterū ut propositionale etiam sit, nam si puer pulsū eum quem iuuenis habere debet possideat, mali ponderis dicitur, alterum vero ut comparetur diastole et sistole, dico quod aut Rasis vñus est hoc vocabulo diuerso larga significatiōe, aut pulsus diuersus potest dici etiā, licet mali aut boni ponderis sit.

¶ Rubrica octaua, de quibusdam pulsus scholasticis difficultatibus.

Liber secundus.

Sed exercitij causa difficultatem hanc, quam studentes magni faciunt, aducere volo. videtur impossibile esse sistolem maiorem diastole, aut e contra esse, probabo cōmuni argumēto. illi motus equales sunt q̄ sunt super equale spatium, sed diastoles et sistoles sunt super eque spatium, igitur. ad hoc respondet Thomas de Sarbo, diastolem maiorem esse sistole, aut e contra, bi fariam intelligi posse, scilicet absolute aut respectu: tūc aut impossibile esse absolute diastolem maiorem sistole aut e contra esse, vt argumētum concludit, possibile tamen est respectu diastolem maiorem sistole aut e contra esse id est possibile est diastolem pertransire terminum suum, et tūc licet equalis sistoli sit, dicitur maior, et sic de diastole, vt verbi gratia. Sit spatium quo arteria mouetur a. c. vsq̄ in. d. si forsitan arteria mai⁹ spatium permeet pertransiēdo. d. vsq̄ in. e. tūc equale spatium erit a. c. vsq̄ in. e. et ad. vsq̄ in. c. transgressio tamen facta a. d. vsq̄ in. c. est. sed contra apertissime probare nitur, solutionem hanc nō satisfaccere, et suppono ideo i humoralī febre, sistolem maiorem fieri diastole, vt maior emundatio fiat, et ideo in febre ecchica diastole maiorem sistole fieri, vt maior caloris temperantia fiat, hoc habito arguo sic, i febre putrida absolute diastoles equalis sistoli est, ergo nō pl⁹ arteria et cor emundatur q̄ refrigeratur. probō illud, tātum pulsus eliciatur q̄sum depumitur, ergo tantum attrahit, q̄sum expellit, ergo si in febre putrida absolute sistoles equalis sistoli est, equale est id q̄ constrictione expellitur et, quod dilatatione attrahitur, ergo non satisfact dicere, ideo sistolem maiorem esse diastole q̄ pertransit terminum suum, postq̄ equale spatium permeant diastoles et sistoles absolute. ad hoc respondēri potest et facillime, dico q̄ licet sistoles equalis diastoli sit, absolute plus expellitur sistole, q̄ attrahit diastole, quia sistoles pertransit terminum suum, facile hoc expumam, arteria circularis est, et (cum constringitur) partes omnes circulares equali motu versus centrum mouentur, cuius causa expellit, et cū dilatatur partes omnes equaliter acētro discedūt, cuius causa attrahit: tūc dico q̄ cum arteria versus centrum pertransit terminū suum, ea proportionē (qua constringitur) expellit, et quia in febre putrida plus mouentur partes circulares et arterie versus centū, et angustior arteria manet, et sic plus in anita manet, et plus expellit, ne penetratio dimensionū dectur, et in febre ecchica, quia in sistole arteria non pertransit terminum suum, nō sic angusta arteria manet, nec sic in anita nec tantum expellit, etiam in febre ecchica quia diastoles pertransit terminum suum plus mouetur circa centū q̄ in humoralī, cui⁹ causa plus attrahit aere frigido exteriori, q̄ de sanguineis vaporibus, et spiritu, et in febre humoralī quia non

sic mouet circa centū, plus attrahit de sanguine spiritu et vaporibus, q̄ de aere, ideo q̄q̄ diastoles et sistoles equalis permeant spatium, nō absereit, si (cum sistoles pertransit terminū suum) plus expellat, et cum diastole pertransit terminū suum plus attrahat, sed cōtra arteria constrictione expellit, id quod attrahit dilatatione, ergo si diastoles equalis sistoli est, tantum constrictione expellitur, q̄tū dilatatione attrahit, siue transcat terminum suum siue non transeat. ad hoc respōdeo q̄ hec consequentia non valet, tātum arteria in febre putrida expelli constrictione, q̄tū attrahit dilatatione, ergo ea mensura qua attrahit in dilatatione, expellit in constrictione, nam arteria dum dilatur, attrahit a corde spiritum, ac re frigido ineptum et fumos adustos attrahit a venis, sanguinem attrahit a parte cutis, frigidum acrem nōnūq̄ expellit plus de vno horum, q̄ de alio, q̄q̄ totum id q̄ expellitur equale sit ei, quod attrahitur, vt verbi causa, in febre putrida arteria dum cōstringitur, plus expellit vapores putridos extra, q̄ spiritum mēbris: quia plus eis offenditur, et quia natura dirigitur infirmis licet non cognoscat. Et secundū respōdendum est de nūo, id quod superius dixi, scilicet q̄ q̄ in ecchica febre tātū expellatur constrictione, q̄tū attrahitur dilatatione, et in humoralī febre tantum attrahitur dilatatione, q̄ expellitur constrictione, constrictio tamen in humoralī febre, quia pertransit terminū suum plus satisfact emundationi cordis, q̄ dilatatio satisfact refrigerationi. Ratio est, quia in cōstrictione in humoralī febre plus, vt dixi, arteria in anita manet, q̄ i ecchica febre, et si quis dicat ergo etiam in humoralī febre plus carebit spiritu, et plus inanita arteria eo manebit q̄ in ecchica, patet, q̄ si pl⁹ inanita manet, ab omni eo quod cōtinet, plus inanit, dico q̄ verū est, et hoc est in causa, cur qui febribus putridis corripuntur maiore corporis grauitatem prę se ferunt, q̄ spiritus, et vapor adusti, qui corpus leuigare solēt, plus ab arterijs expelluntur, q̄ in alijs febribus. Sēnsū enim videm⁹ prima dic, qua quis febre humoralī, offenditur, grauius possidere corpus, q̄ ille quē diu febres ecchica male habuit, et si queratur, quid in causa est, q̄ in humoralī febre cōstrictio terminū suū, et in ecchica dilatatio terminū suum transgreditur. dico hoc a virtute prouenire, quę agit prout directa affine est. Et secundo precipiū aliud argumētum adducam scholasticum, et est, dilatatio cordis in ecchica febre maior est cōstrictione, ergo cōstrictio arteriarū maior est dilatatione, patet, quia cuiuslibet cordis dilatationi antice Sale no correspondet arteriarū cōstrictio, et e contra. nam alias, aut penetratio dimensionū, aut vacuū daretur, ergo si in febre ecchica dilatatio cordis maior cōstrictione est, per passum, hoc minime cognoscere

De signis dierū criticorū et febrū.

Fol. lxxvij.

cognoscere possumus, immo oppositum pulsū comprehenditur, quoniam pulsus maiorem cōstrictionem dilatatione habet. ad hoc respondent doctores auctoritate Auicennę, qui ait arterias non solum moueri, vt cordi in seruiant, sed propter commodum proprium, et ideo licet in ecstetica febre cōstrictio arteriarum maior dilatatione esse debuisset, tamen quia arterię plus tēperari q̄ emundari egent, ideo earum dilatatio maior cōstrictione est. Sed contra probatur facillime, si hoc esset verum sequeretur, q̄ eo tempore p̄cisse quo cor dilatur, arteria dilatatur, q̄ est impossibile. Probo illud aliqua pars dilatationis arterię cōrespondet parti dilatationis cordis, vt arteria sibi ipsi inseruiat, ergo si caliditas arteriarum in duplo augeatur, proportionabiliter in duplo augetur temperandi necessitas, ergo in duplo pars dilatationis arterię, cōrespondet parti dilatationis cordis, et si in triplo in triplo: ergo tantum poterit augeri arteriarum caliditas, q̄ p̄cisse eo tempore, quo cor dilatur arterię dilatentur. Ad hoc respondeo nō posse arteriarum caliditatem, tam excessiuam esse supra necessitatem emundationis, quin vita prius extinguatur, et si dixeris cōtra saltem sequitur q̄ cōstrictio arterię in febre ecstetica non responderet dilatationi cordis, et dilatatio non responderet cōstrictioni, sed q̄ dilatatio arterię (quę parua esse debuisset) magna est ob arteriarum necessitatem, non semper p̄cisse cum cor dilatur arteria cōstringitur, et sic aliqua morula temporis cum cor attrahit arteria nō expellit, et cōtra. Ad hoc respondeo hoc verum esse, nec aliter quod in conueniens est illud concedere, quoniam tam grandis expulsio et attractio est ea, quę per anhelitum fit, si ad pulsū comparetur, q̄ licet cor dum dilatur aliqua parte eius dilatationis ab arteria non recipiat, quę tunc etiam dilatatur, sufficit ipsum recipere ab arteria venali per anhelitum, aut e contra. et miro quo pacto hesitant in hoc argumento, cum facillimum sit. demum conclusi qualitatem aduertendam in pulsū, qui febrem significat veram et certam esse, scilicet diuersitatem habere.

¶ Rubrica nona de consideratione pulsus, cum anhelitui comparatur.

Secunda consideratio p̄cipua a pulsū haberi potest, si cum anhelitu comparemus. inquit Galenus nimum discriminis esse inter pulsū et anhelitum, pulsus certissimū signū est, anhelitus vero incertum. nam ait anhelitū frequentem et diuersum non necessario malum nunciare, pulsū tamen frequentem et diuersum necessario malū minari. Ratio est (ait Galen⁹)

quia cor virtute naturali mouetur, quę semper vno et eodem modo et motu iuxta naturę exigentiam mouetur: anhelitus vero a virtute voluntaria moueri potest, ideo obuiarias voluntatis cupiditates, scilicet timorem, metum, tristitiam, aut audaciam, aut iram anhelitus mutari poterit. ideo si quem natura timidum febribus male habeat, frequentem anhelitum et diuersum habebit, quę accidentia eius humiditatu et non malum morbi ascribenda sunt: et vice versa, si quem viribus p̄stantem et animo febris male habeat, nō modo pulsū variū obumorem nō habebit, sed aliquādo anhelitum cohibet quo ad fieri poterit, in pulsū vero nō cōiungit hoc, qualis enim morbi salubritas, aut seueritas est, talem eam motus cordis et arteriarum significat. siue animi roborem p̄se ferat, siue non. Sed contra quia ob affectiones animi varias contingit pulsū mutari, vt Galen⁹ refert de medico illo qui cognouit pulsū inueniem quēdam amore cruciari, cuius timor pulsū parū et oppressum efficit, ira, et audacia magnum et velocem et cetera. Ad hoc respondeo, nimum interesse, inter anhelitus motus, et cordis, et arteriarum motum, quoniam licet anhelitus et pulsus varientur propter varias appetitus et voluntatis cupiditates, tamē motus anhelitus obedit voluntati, et appetitū simplici imperio, potest enim voluntas ad tempus anhelitus motum cohibere, aut accelerare, nō tamē potest voluntas aut appetitus simplici suo imperio motum cordis, et arteriarum variare, nisi prius passionēs in corde efficiat, quibus factis motus arteriarum, et cordis varius fit: nam si anima imperet fugiendum esse, non propter illud impetum mutatio in pulsū fit, sed quia quedam passio quę timor dicitur cordi accidit, ob id q̄ calor vehementer interiora addit, et cor petit, cuius causa pulsus significat calorem oppressum et cetera. Demum pulsus a virtute animali mediate mutari potest, non tamen immediate, sed solum a calore, qui propter varias affectiones mutari potest, et demum homini encruiato natura timido si anhelitus varius et diuersus sit, certum morbus signum non est, pulsus tamen sic, et si quis dixerit nonne etiam motus cordis et arteriarum mutabitur propter timorem qui hominem istum cruciat. dico q̄ non adeo, p̄sertim cum passionēs timoris, audacie et irę circa obiecta extrinseca exori soleant, et non sic meditatione sola fiunt. Pulsus vero qui malus est, natura sua potius malum significat. hęc dixi de qualitate pulsus, et quia in libro de corde, quem numine faciente post hunc cūctigio in lucem edam, latissimē de hoc diserti, hęc pauca sufficiant, dixi enim libro illo notas omnes in pulsū aduertendas, quę virtutem oppressam, quę virtutem dissolu-

A

Liber secundus.

tam, quę morbu mortalem, quę difficilem, quę malum, quę saluberrimū, quę salubrem, quę bonum nunciant, quę etiam sint musice proportionē, quas medicus in pulsu aduertere debet, qđ significant, quo pacto comprehendere habent, et cur duodeci pulsationes expectare debemus, ut cognatio de pulsu certa haberi possit. adduxi etiā in libro illo Aristotelicā opinionem, quam in sequitur Trisianus de motu cordis, et probam disferentias omnes pulsus, inæqualitates, varietates eius, non posse certa ratione absolui apud opinionem cōmū, et reddidi omnium istorum causas, apud opinionem Aristotelicam, et ostendi quo pacto verissima Aristotelis opinio sit, de hoc, et quia non comprehenditur pro firma et certa non habetur. adduxi etiam in libro illo quęq; argumenta difficillima, quę a sophistis adducuntur, quasquę difficultates scholasticas et prati ce viles, quę secundum exiguitatem sentius mei considerare potui, plurima alia libro illo contēta sunt, quę eximo me (medicorum minimū) excedere, non solum medica sed phisica et philo sophia naturali et morali. ideo ne omnia omnibus immiscantur, de pulsu hactenus.

Caput vigesimum septimum de consideratione aparte coloris vīne habenda.

Sac vīnam sanam vocat citrinam claram, Aegidius rufam, Galenus rubeam claram, cuius ratio est quia a sanguinis rubedine, et cholere citrinitate, flegmatis albedine vīne colorantur. Cum ista humores propriam sibi temperantiam continent, color rubens clarus, rufus, aut citrinus clarus exoritur. obseruatione tamen videmus vīnam sanorum hominum colores hos non possidere: sed colorem paleę similem, immo si quis qui sanus est, vīnam rubeam claram aut rufam habeat, timemus ne ei egritudo aliqua accidat, et cum neutrū esse cēsemus, profecto in hoc non possum non landare magistrum Petrum Hispanum olim papam vigesimum primum, qui in cōmento super ysaie istā ita optime absoluit, ut nequeat plus, aut gen^{us} humanum in temperantie ciborum semper inferueret: ob id in debitum victus regimē, flegmate et humoribus crudis habundare, cuius causa flegma illud vīne admixtum, omnibus sanis colorē rubrum clarū, quem vīna habere debuisset, reprimat: et vīna palcaris redditur, et profecto si mihi aliqua fides dāda est, sepe obseruationibus plurimis animaduerti, vīnas cōualescentium in declinatione vera vniuersali colorem hunc habere, nam quū ipsi optimo vītur regimine vīna

humorum temperantiam demonstrare valet, et in digestionē aliqua non impeditur, et si vīne illę inspiciantur postq; conualescens spontanea vītur sanitate, palcaris apparebit, ob indubitū regimē et alimētorum excessum, et flegmatis et in digestorum humorum habundantiam, quę omnia colorem vīne remittunt, et non abs re erit, si sanus vīnam rubeam claram habuerit, suspēctam habere sanitatem, quoniā extimandum est colorem illum intentum ob humorum temperantiam regimēq; optimum non esse, sed prouenire quia humores incenduntur et venturam minantur egritudinem. negandum tamen non est quin possit aliquis tam temperatus esse corpore, tam continens et abstinentis anima, q; vīnam claram habere possit.

Rubrica prima aparte substantię vīne.

Vīna quę turbida sit in sanis si occasione temporis accidat, scilicet frigiditatis, aut caliditatis nimie, et presertim frigiditatis, nec malum nec bonū significat, et si turbida fiat in sanis, et non temporis occasione malum significat, nam aut designat humorum habundantiā, qui vīnam confundunt, et eam turbidā faciunt, aut significat caloris defectum qui nō valuit extraneo calori obistere: ne vīnam turbidam faceret. Vīna quę turbida in egreis sit, aliquādo nec malum nec bonum significat, ut quando occasione temporis turbida redditur: aliquādo bonū significat, ut quando natura humores vincendo eos vīne miscuit, aliquādo significat malum, ut quando vīna turbida sit, digestionē aliqua non precedente, nam significat commixtionem illam ob vincentem naturam non accidere, sed ob ebullitionem, concitationem ve amorbo factam: aliquādo significat mortem ut si contingat vīnam turbidam fieri ob caloris et spiritus defectum, presertim, si notę alię adsint, quę mortem minari solent. et si quis quęrat quo discrimine comprehendere poterit, quando vīna turbida in egreis significat malum, quando bonum, quādo cognoscemus turbulētiam illam a natura amorbo provenire, dico tria a medicis coniectanda esse. primum an digestio precesserit, an non: si non precesserit ascribenda est turbulentia illa maline morbi, si precesserit, naturę comiscen- ti. Secundo aduertendum est an adsit summa virtus debilitas an robur, si eger summe debilis sit, spiritus et caloris defectum et morbi sentię turbulentia ascribi debet, si robur adsit, nō. Tertium vero quod maxime aduertiri debet est, si turbulentia vīne propterea quod d igni apponitur amouetur, ab ebullitione humoris turbulentia illa non euenit nec ab spiritus defectu, et si

De signis dierū criticorū et febrilium. Fol. xcviij.

igne amoneri non potest, maline morbi, aut vir-
tutis defectui illud ascribendum est.

**Rubrica secunda de aduerterentia a parte
subtilitatis vane.**

Vana subtilitas nimium, infans nimium a-
sumptum cibum significat, qui obsecutus
vias, cuius causa vana subtilitas erit, nam
si sanus est, oppilationes non habet, vana sub-
tilitas in chronicis egritudinibus oppilationem
significat, quoniam, auctore Galeno, prima ap-
pilationum virtus in sanis est augmentatio chro-
nicis egritudinibus custodienda, acinus vero mi-
nuenda, ideo ob plurima cibaria assumpta sub-
tilis vana in chronica egritudine erit, non potest
cui solum alimenta que virtute sustinere valeat
offerri debent, et non ea que excedant, significat
ergo oppilationes apud vias vane diuturne egrit-
tudine factas, vana subtilitas in acinis febribus nec
alimento in multitudine significare potest, quo-
niam tamen vitium dieta nec oppilationes apud
vias vane, nam calidus humor qui febrem acu-
tam facere solet potius oppilationes dissolvit quam
eas faciat, saltem loquendo de oppilationibus
que subtilem vana erit faciunt, solū ergo signi-
ficabit aut incerebro choleram et in venis crudi-
tatem vitium, scilicet designat choleram cere-
brum ascendisse ut phrenesin faciat, aut secundo
significare potest virtutem debilem expulsiuam
que non valuit aliquid humoris vana deponere.

**Rubrica tertia de aduerterentia a parte
quantitatis vane.**

Quantitas vane ultra id que sit est aliquan-
do bonum aliquando malum significat,
nam designat bonū quando critique emut-
tatur, nec bonū nec malum quando ob plurimū
cibum et potum coniungit, significat malum quan-
do obliquefactione corporis accidit aut diabete
modica vero vana semper malū significat, nam
aut excessum calorem, aut expulsiuam virtutem
debilem, aut retentiuam virtutem significat.

Rubrica quarta a parte hypostasos.

Hypostasos plurima sanis culpata designat
sanitatem, nam significat alimenta stoma-
chi, hepatis et venaarum aut membrorum
facilitatem excedere, cuius causa nimium alimen-
ti vana emittit, in egris vero hypostasos plurima
bonum significat, nam humoribus egros abun-
dare necesse est et eos digestos et expulsiuam obe-
dientes habere bonum est. Plurima hypostasos
hominibus sanis trifariam malum non significat.
Primo in pueris qui duarum digestionum excre-
menta possident, scilicet nutritiue virtutis et augmen-
tatiue, quo fit ut pueri non modo si plurimā hy-
postasos vana emittant, malum non est, immo si
eorum vane modicam, hypostasos contincant
malum est, significat enim oppilationem aliquā
ad esse aut virtutis expulsiue debilitatem, aut cri-

gua alimenta, propter penuriam aut appetitus
deiectione assumpta esse. Secundus casus est in
eis qui ocio vitam dant, quibus secretum quod
mediantibus poris occasione exercitij dissolui
et expirari solet, non dissolvitur, sed in vana erit.
Tertius casus est in eis qui alimentis ultra que sat
est vescuntur, in omni alio casu plurima hypo-
stasos bonum non significat, hominibus sanis,
immo designat membrorum, virtutem debilem
esse, que vincere non valent alimenta que soli-
ta vincere erant.

**Rubrica quinta principium egritudinis signifi-
cat pendens in medio, augmentum et sedena sta-
tus, tamen auctore Galeno tertio de crisi cap. nono
decimo in cholericis nebula, aut hypostasos in
medio pendens, statum egritudinis significat,
preteritum si egritudo cholericorum numum sit, sana-
ta est enim humoris subtilitas etiam modica quan-
titas ut descendere nequeat. In melancholica et
slegmatica febre, quando hypostasos minus refie-
dit tanto minus bona est, quoniam humor qui
naturā suā gravis est, ob defectum digestionis
non descendit, in cholericis vero egritudine ut
dixi vice versa accidit.**

**Rubrica quinta demonstrat, que varie
vane qualitas sanis et egris hominibus
consideranda est.**

Ad duo etiam significationibus que ab vana
sumuntur, ut qualitas eius sanis et egris
summo opere aduertat, tota vana in sa-
nis decidit a cibo, et in peste, nam qualis natu-
ra cibi est, talis et vane, et in peste quia solum aut
preceptum membrum, quod offenditur cor est,
et non hepar, vana ab hepate non impeditur pro-
diens cibi de coctionem significat, aut etiam quia
cum pestis celestis qualitas sit, calor non ad-
uerfatur, aut ut superius dixi rectius loquendo
calor ei non aduerfatur, cuius causa cibos opti-
me coquit, quam coctionem vana significat. In
acutissima vero febre tota a cibo decidit et non
a cibo, quippe dicta subtilissima morbo acuto co-
nuit, in diuturna vero egritudine partim a cibo
partim vero a morbo provenit, quo fit ut in acu-
tis febribus vana pro efficacissimo signo a me-
dico haberi debet, et in pestifera febre pro fallaci-
ssimo, et mendaci, in chronica vero partim ei
confidere debet, partim non. Etiam aduerterenda
est vane qualitas in hoc, quod hominibus sanis,
si male sani sint eorum malam sanitatem vana
non significat, in egris vero qualem varietatem
egritudo facit, talem eam vana significare solet,
huius discriminis ratio est, quia in sanis humo-
res naturam non concitat, cuius causa nec eos
vincere, nec vana deponere interat, in egris ve-
ro e contrario accidit.

**Caput. xxviii. de qualitate a parte fudo-
ris aduertenda.**

Liber secundus.

Eldo: frigidus? i acuta febre. mor-
talis, cuius causam superiora in lo-
co reddidi. an cronico vero mor-
bo mortem non significat. Apar-
te sanguinis narium.

En sanguinea febre sanguis na-
rium cobibendus non est, sed quum sponte ex-
eat de sanguine, statim medicus vtile esse iudica-
re debet, etiam licet nimia quantitas sit, in causam
de viro, inquit Auenenna sanguis narium cobibe-
ndus est: etiam licet cruce effluat, si numerum ex ce-
dat. Ratio est, quia i sanguinea febre sanguinis
emanatio ascribenda est cuius numerus quantitas, et
nature victorie an cholericus vero febre ascriben-
da est sanguinis occasione cholere pestilens, et
mordaci qualitate, quia vena scinditur aut eius ebul-
litione. Communis sanguinis cum febre malam nun-
ciat, autore Auenenna, decima tertias, ne febre ve-
ro non, quia presumendum est occasione febri-
as venas scindi, et sanguinem in stomachu fluere.

Capit. xxxix. de qualitate certitudinis signi.

Signa communia in febribus certa
esse non solent, propria vero sic,
autore Galeno primo de crasi ca,
quinto, quod aut febrem suam in som-
nietatem, salutudinem, in quatuor-
dinem malam corporis affectio-
nem, communia signa febribus esse. alia sunt pro-
pria ut in pleuresis spiritum i passionibus hepatis
vina loture carnis similis, quod optime expo-
nit Galenus quinto de interioribus cap. septimo
et Auenenna, et alii scilicet esse communia aliqua signa
apostematis hepatis, et pleuresis, aliqua vero p-
pria, nam tussis, pulsus ferrus, dolor sub costis,
febris communia sunt et pleuresis, et apostemati hepa-
tis, ideo his communibus signis inter hec duo apo-
stemata discriminare assignari non potest. sunt ergo
aduerenda signa propria, signum pleuresis pro-
prium spiritum est, signum apostemati hepatis pro-
prium vina similis loture carnis est. et egestio
cruginosa. etiam est aliud signum proprium. aut
Galeno ibidem, quod in apostemate hepatis plus du-
egrit inspirat dolore cruciatur quam cum expirat, ob
colligantiam magnam hepatis cum diaphragma-
te, et ob id quod inspiratio vehementior motus est,
quam expiratio. deum aduerenda est qualitas si-
gni semper, inspicendum quod sit eriens muta-
tum proprium, quod commune, quod accidens pro-
prium, quod due commune alicui egritudine sit, ut
in apoplexia pulsus et vina accidentia communia
sunt, que fere nihil significant, sed solum mentis
dispositio accidens proprium erit, et in hydrope

pulsus et mentis dispositio communia accidentia
sunt, et nihil significant fere. Vina et egestio erien-
tia propria sunt, que hydrope periculum aut
salubritatem significare possunt, et in cathica dis-
positio mentis et vina, nisi accidentali causa com-
munia accidentia sunt, nihil fere significant. pul-
sus vero durus, parvus, frequens, curtus et co-
poris macies et extenuatio, accidentia propria sunt,
que cathicam significant, et eius succellum et (ut di-
xi) vina apostemati hepatis, spiritum vero aposte-
ma pleuresis proprie significant. vnum hoc tamen
aduertere debet, quod si accidentia communia que nihil
significare solent, malum significant, pessimum
signum est. nam significat tam grauem morbum
esse, quod non modo membris que ab eo exoritur
tur, vel que cum eo communitate habent, sed alijs
membris discedentibus comunicatur.

Capit. quadragessimu de qualitate in
somno aduerenda.

Somnus profundus malus est,
duplex vero casus bonus, scilicet
autore Auenenna cap. de suber-
per nimiam euacuacionem, et
in egritudine declinatione. hoc
enim duplici casu excessus som-
nus et profundus conducit, pro-
pterea quod recuperat vires amissas, egritudine pre-
terita aut excessiua euacuacione, aut egritudine
longa, etiam autore Rabi Abouli sexta particu-
la, tria signa sunt mala sanis, bona egris, et ster-
nutatio in acuta febre bonum significat ut dixi,
nimia cibi appetitio in conalescentibus optima
designat conalescentiam, somnus in declinatione
egritudinis profundus bonum significat. sanis ve-
ro omnia hec tria signa mala sunt. nam sternuta-
tio aut significat caput humorem habundare,
aut ibi cum adest, aut malas humorum mor-
daces qualitates. nimia cibi appetitio aut significat
nimium melancholicum stomacho adeste, aut ma-
lam aliquam qualitatem, aut nimiam membrorum
dissolutionem. somnus profundus et ultra quam
factus est factus, significat, aut caput flegmate habunda-
re, aut excessiua humiditate affectum. hec sunt que
designis febrium precipuis dicere potui. dixi pri-
mo signa que longum breuiemque morbum, mor-
talem, salubremque, nunciare solent, et signa crisis
dixi secundo quibus modis fallere solent, et ut ab
hoc canamus, adduxi tres signorum aduer-
tendas, scilicet aduerentiam temporis, signi, certitudinis,
signi et qualitatis signi, secundo loco dis-
serendum est de causa dierum cricorum. Terno
vero et postremo de diebus indicarijs.

De signis dierū criticorū et febrīū. Fol. xcix.

Tractatus secundus.

Capitulum primum de causa dierum inditiorum, et duplici opinione circa hoc.

Via de causa dierū criticorū dūe precipue certant positiones, altera cōis q̄ affirmat celestia et p̄sertū lunā, criticorū die-
rū p̄cipuā esse causā, altera vero q̄ negat celestia i causā esse, vel si sint,

modum quo celestia cōmōtiones certis dieb⁹ faciant, nos latere.

Capitulum secundum de prima opinione cōmuni, que affirmat dies inditiorum ad celestia pertinere.

Sam primo de cōi opinione, sed nī si prius modos oēs q̄b⁹ affirmāt in anima hec a celestib⁹ emanare expōnā, dierū criticorū causā certa signari nō poterit, in cui⁹ rei expōitiōnē ab Aristoteli p̄mo methēororū p̄mo initū faciā, q̄ affirmat mūdū hūc infimū a celestib⁹ gubernari, virtutēq̄ oēm, q̄ rebus his infimis inest, a celestib⁹ exoriri, aut a celestib⁹ innari, et q̄ multo oīs i unitate reduci solet, inter tot celestia corpora multipliciq̄ virtute mirifica varia, vniū sydus est, q̄ oīm virtutē gerit, cui multitudo oīs parēt, cui⁹q̄ virt⁹ gubernādi hec infima essentia et natura sua inest. ceteris vero oibus, saltē q̄ ad cōes actiones, nō sic manifesta gubernādi potestas ascribitur. Innuūmodi autem Sol est, quem astronomi affirmant lumē celestibus astris p̄stare, potestātēq̄, q̄ his infimis reb⁹ p̄esse possint, aiunt enim Saturno dedisse regnū ad cui⁹ gubernationē esse rerū et p̄manētā p̄tinet, Joui dedisse iusticiā, qua res bonitate sua tuet, Marti militiā, q̄ res omēs ea q̄ nocua sunt et vitare et depellere possunt, q̄ tres planetę ad vniuersalē mūdū gubernationē agūt, scilicet ad esse, ad virtutē cōcupiscibilē et irascibilē rerū, dedisseq̄ Lunę potestātē qua rerū in crementū dare possit, ideoq̄ Lunā solis satellitē vocāt, dedisseq̄ Veneri circa cultū et rerū ornatū potestātē, et ad excitandas Veneris p̄tationes, aiūt etiā Mercuriū Solis scribā esse, qui mādatis ei⁹ obedit, talēq̄ agit actionem, qualis planetę cui adiūgit natura est.

Capitulum tertium de modo quo celestia his inferioribus p̄sunt in cōmuni.

Sed q̄ Sol oib⁹ his planetis vniuersales agit actiones, decuit particulāria aliq̄ agētia esse, q̄ partiales actiones planetarū faciāt, hec sunt sydera

omnia, que erratica non sunt, nam quamq̄ celestia corpora infima hec et regāt et gubernēt, non quo ad oēs earū partes hoc faciūt, sed q̄ ad den-
siores partes q̄ stelle et sydera vocātur, celo em̄ p̄mo nullā aliā virtutē astronomi ascribūt, p̄ter virtutē syderis eius, s. Lunā et cetera. Inter q̄s stellas solum astronomis mille viginti dūe stelle notę sunt, q̄s in .xlviii. imagines dimiserūt, et duodeci q̄ in Zodiaco sunt, duodecim vocauerūt signa, que inter oēs vehemētius inferiora hec mutare valēt, aiūt q̄ septē planetas et p̄sertim Solē, q̄ vniuersales cēsent causę, stellarū virtutē q̄b⁹ ad particulares dirigitur effect⁹, inferiora hec oia mutare, q̄ sit, autore Ptholomeo, nō esse aliquā vniuersā re, cui sydus aliq̄ particulare nō p̄ssit, q̄ sydus planetas in illius generationē et custodiam dirigit, tanq̄ particulare agens.

Rubrica prima de modis, quibus celestia hec inferiora gubernant.

Et ut hec clariores fiant, adducā modos oēs, quibus astronomi affirmāt celestia, infima hec regere, aiūt inferiora hec mutare et manifesta q̄litate et occultā q̄litate, qualitas, qua agere celestia solent, duplicē esse affirmāt, s. alterā cōem et vniuersalē, ut lucē et motū (nā exp̄ri-
mēto cōstat noctes q̄b⁹ Luna lumine plena p̄e est, calidiores esse) alterā vero particulārē, nam aiūt Abartē et Solē caliditatē et siccitatē inferiora hec afficere, Abartē cū excessū, Solē vō tēperātia quadā, Saturnū et Mercuriū frigiditatē et siccitatē infima hec mutare, sed Saturnū ex celsina actione, Mercuriū vero moderata, que indifferēter aiūt cē planetā, Lunā et Venerē hūiditate et frigiditate infima hec afficere aiūt, q̄s Luna modicā caliditatē cōtineat, aiūt vltimo Iupiter caliditate et hūiditate res oēs custodire et cetera. Igitur hec dūe actiones sunt q̄ planetis ascribunt et celestib⁹, s. calefactio lumine mediātē et motu et in frigidatio et siccatio et cetera. Quę ab vnoquoq̄ planeta iuxta eius naturā pronemur.

Rubrica secunda demonstrat celestia occultas qualitatib⁹ hec inferiora regere.

Aut secundo celestia occultas qualitates possidere, quibus effectus agūt q̄ nos latet, saltem quo ad eorū principia, et hanc occultam qualitatem bifariam etiā esse affirmāt alteram cōmunē scilicet cum planetę omēs in celo nonaginta gradibus in Zodiaco discedunt, aut cētū octoginta gradibus idest aspectu quarto et oppositiōnis disidēt et effect⁹ aduersos nobis ignotos his inferioribus agunt, et cum centum et viginti gradibus discedunt in aspectu triono, aut in aspectu eragono conueniunt, et beneuolos effectus nobis ignotos agunt, altera est partialis occulta virtus, quā sibi vniūquodq̄ sydus natura sua cōparat, quo fit q̄ vt non est vniuersa res, cui syd⁹ aliq̄ nō p̄ssit, sic nulla res est

Liber secundus.

que virtutem aliquā occultam (quam proprietate vocat) assequere illo non habeat, que proprietates nos latet, sicut virtus sideris que eam efficit nos latet. quo fit ut diuini cuiusque rei nos ignorare necesse sit, quoniam solum virtutes eas rerū comprehendere possumus, que ab elementis et manifestis celestibus qualitatibus procedunt: eas vero que ab occultis siderum qualitatibus emanant, nos latent.

¶ Rubrica tertia de gubernationibus propriis vnicuique planetę peculiaribus.

Vltra hec addunt astronomi fortunium et in fortunium planetarū, quod proprie alius cuius rei natiuitati occurrit, deum celestia manifesta qualitate vniuersali. scilicet lumine agūt, et manifesta qualitate propria, ut temperantia quā vniuersique planeta sibi ascribit, et occulta qualitate comuni scilicet aspectibus suis, et occulta qualitate propria vnicuique sideri.

¶ Ascribunt etiam vnicuique planetę gubernationem propriam, autem Lunam preesse hominibus omnibus, quia longa extant statura, cui facies rotunda est, erectū corpus, color albus citrinus, accessus, motus celer, lectioi deditus, ingenio tardus, memoria inceptus, autem etiam inter metalla argēto, inter plantas omnibus eis, que humide nimis sunt, dominari humiditatibusque omnibus animalium, plantarum et rerum cęcaturum dominari.

¶ Ascribit etiam Mercuriū eis dominari, qui eloquentes sunt, mercaturis apti et literis dediti, cantibus, pictoribus, fictoribus inter metalla argento vno, inter lapides lapidibus preciosis, inter animalia omnibus eis, que celeri agitant cursu, inter aues omnibus eis, que voces humanas imitari possunt. Et nā cui Mercurius dominus natiuitatis fuerit, erigū corpus sed decet staturā, erigūque caput et oculos possidebit.

¶ Autem venerem dominam feminis et pueris, mulieribus et eis, qui carmina componūt, floribus ornas et inter animalia eis que colore vario, qui visum delectat affecta sunt, et si dominus natiuitatis alicui sit statura alta, habitudine grossa, cōfectus erit, oculosque nigros possidebit.

¶ Autem solem regib⁹ principibusque dominari, auro, lapidibus preciosis, metallis margaritis, interbenta leonibus, equis, inter terre nascētia eis que suauissimo oblectat odore, et si alicui dominus natiuitatis fuerit homo, crui habitudine grossa, criles capili, oculi albi et mediocres ei erunt: et aptus ut rei publice gubernationem agere poterit, legibus edere.

¶ Autem etiam mortem eis hominibus dominari, qui ad bella et iurgia aptissimi sunt, et eis qui circa armaturas versantur, chirurgias, et carnificibus, latronibus et ferrariis, inter metalla ferro, et eri. inter animalia cani, et Leoni pardo, inter

aves eis que aduncos ungues habent, et cui dominus natiuitatis fuerit grande corpus, rubro colore aspersum, et pilosum continebit et.

¶ Autem etiam Bonem bonitate et iustitia sua rebus omnibus honestis et probis dominari, sapientibus censoribus preesse, hominibusque venustis, honestati deditos facere, vitamque omnibus rebus prestare inter animalia multifidis dominari, omnibusque rebus que bene olent ornamentisque ex serico factis preesse et demū iusticiam, parē honestatem venustatemque rebus prestare. cuius domin⁹ natiuitatis fuerit capillos eriguos, oculos formositate quadam affectos bene barba cōpositum, rubro alboque colore aspersum hominem efficiet et.

¶ Autem etiam Saturnum mortem, molestiam, suspiria, desperationem significare, rebus caducis et senio cōfectis, agricultoribus, seruis, infimisque omnibus hominibus funestisque dominari. et si cui dominus natiuitatis fuerit, altam possidebit staturam nigrosque capillos, narces paulas, et viliissimis officiis deditus erit et.

¶ Sed ut nil pretermittam eorum que astronomi singulis sigillatim res omnes vniuersi demonstrare nitur, quo pacto a celestibus pēdere aut.

¶ Caput quartum quo pacto mixta cęca a celestibus pendcant.

Quantum mixta cęca proprietatibus suis oculis lapides et metalla a celestibus pendcant, in promptu est, etiam quo pacto quatuor dici varietates motui raptus solis, et anni motui proprio ascribant in promptu est, quatuorque mensis varietates Lune, quatuorque plātas omnes a celestibus pendere affirmant, quo ad earum varium tempus, quo ad feri et plantari et amputari habeant, iuxta variam Lune suis quadris dispositionem, in promptu est. Quod primum enim regione nostra venenū, apud egyptum veneno caret, usquamum apud regionē nostram venenū non est, apud hierusalem vero nō, persica apud persas letalia sunt, apud nos eui a cōmodantur. tritum vno solo in tiphā, alio vero tiphā in tritū vernitur. caulis que locis nascitur aridis aluum sifit, que vero humidis lubricum reddit. persica que saryosis et aliis locis nascuntur cordi proficua sunt, que vero imis nocua. et herbe omnes que extremalibus nascuntur regionibus tam vehementes acione sunt, ut in colentibus regiones illas (si calide sint) medelę omnium egritudinū extant. quo fit ut medicis et medicina careat. apud nos vero herbe non tantam virtutis potentiam pre se ferunt.

¶ Rubrica prima ostendit quo pacto animalibus varia variis regionibus temperatura a celestibus ement.

Designis dierū criticozū z febrū. Solc.

Ostenditur etiam animalia tantum a coelestibus regi, quo ad ipsorum varietatē specificam tantūq; ad variā varisq; regionibus earum productionē coelestia agere, q; affirmāt, ideo terrestria aīalia meridionali plaga z plura specie differentia reperiri quam in seicem partionali, maioraq; z ferocia: nā tot serpētes, tot fere, totq; animalium variā genera calida in colunt clumata, tānq; furia sequunt, q; nisi ad aīaliē nam q; partibus illis ad ipsorum animalium productionem facit reducatur, nulla inferior causa sufficiens esse potest. Nā pisces hij qui seīptorio-nale mare incolunt, longe p̄stantiores virib; et corpore sunt, q; hij qui meridionale incolunt mare, nulla alia ratione nisi quia regionibus calidis coelestes affluētie in fauorem animalium, et regionibus frigidis in fauorem piscium agūt, sed q; animalia a coelestibus pendent, ostendit p̄blicitate hoc Aristotelico, quam ob causam plus homo monstrua parit q; cetera aīalia, aut causam esse hominem non solum ad venerationem in citari naturali appetitū, sed voluptuoso, quo fit vt nōnūq; p̄ter corporis optimā compositionem, etatemq; decetū venerationem agat actum, animalia vero in venerationem non incitantur, nisi cum corporis dispositiō, etasq; optima et conueniens est. quia solum naturali aguntur appetitū, hoc habito, manifesta problematū ratio erit, nam quo cūq; tempore coelestes affluētie, que alicui aīali p̄sunt, celo potentes esse possunt, que natura sua animalia illa producere conant. ideo cum homo ad venerationem coniungitur, z virtute debilis est, affluētia illa coelestis que alicui animalī p̄cessit, conatur effectū sibi similem reddere, cui virtus parentis debilis obstat non potest, quo fit vt monstrum gignatur partū parēti simile, partū vero animalī, cui influētia illa p̄cessit, ceteris vero animalib; quibus virtus generatū tā valida est, vt affluētijs coelestibus q; cōtrarium conatur agere effectum obstat potest, hęc non contingit.

Etiam nulla alia ratione arietina caro apud hispanos ceteras omnes bonitate excedit, potius apud grecos, vitellina apud italos, vacūa apud quādam Lusitanie partem, que Galizia dicitur, caprina apud arabes, et insulis fortunans, arietina caro male temperatur est, caprina vero z tēperata z saluti cōmodissima erit, hęcina caro regionibus calidis tēperatur: inter omnes est, agnina caro regione sicca bona est, z apud Alexandrinos qui asinos comedūt, quos Salenus asinos vocat non tanta malina, q̄ta apud ceteras nationes. z serpētes omnes apud Indiam z orientales regiones p̄stantissimas possident vires, apud nostras debiles.

Caput. v. q; pacto hō dēpta ei; aīa rationali plus rerū oīm coelestibus subijctur.

Quam varium sit humanum genus varijs regionibus, q; varia compositione z cōplexione affectum, q; varijs modis instructum, q; variūq; sit victus regiminē, q; varius corporis ornatus q; varie animę affectuōes, q; varie vitā agāt in p̄ptū est. varietates omnes istę et alię pene q; sine numero sunt, non nisi ad varias coelestes affluētijs reduci potest.

Rubrica p̄ma, agitur quo pacto homo coelestibus similatur.

Dixi quo pacto mundus hic infirmus a coelestibus regitur, de q; nōnnulla adduxi exēpla, nunc agendum est de homine quo ad p̄positum pertinet nostrum. inter cunctas vniuersi res nulla p̄ter hominē (decepta eius anima rationali que a solo deo creatur) tantum coelestibus obedit et a coelestibus p̄cedit, quod ego, probare nitur, p̄mo a p̄iori, secundo vero per effectus.

Rubrica secunda, probatur hominem coelestibus similari.

Quo ad p̄imum Amicēna libello de virtutibus cordis cum affirmat elemēta vitam habere non posse, p̄pter eorum ex celsus, quippe vita temperamēto consistit, et etiam p̄pterea q; coelestia que vitam p̄stant temperata sunt, concludit q; vt aliqua res temperatior alia est, sic plus vitam a coelestibus temperatis suscipere meretur, quo fit q; si homo z p̄sertim temperatus homo ad pondus, temperantiā habet, autore Saleno, secundo complexionū modo quo superior in loco discrit, q; plus genus humanum z potius a coelestibus dēpta eius anima rationali iunium, fundamētum z ortum habebat.

Rubrica tertia probat id secundo.

A posteriori etiam per effectus facile probari potest hominem tātum coelestibus similari, quātum effectus pronus causę similis causę iñe simulatur, omnia enim que in coelestibus sunt, omnia ea licet in homine aduertere, quo ad orbis, regimen et gubernationē vt enim Sol in coelestibus sideribus omnib; lumē p̄stat, sic cor: membris omnibus vitam p̄stat, vt Sol nōnnullas actiones scipo agit, nōnnullas vero mediantibus astris z Luna, sic cor: nōnnullas actiones natura sua agit, nōnnullas vero mediantibus cerebrō z hepate. nā Sol vehemētē z calidus et siccus est, cuius causa ad generationem rerū virtutē p̄stat. generatio enim q; de nō esse ad esse mutatio fit nō nisi a vehemētē causa coniungere potest, in cremētū z decremētū rerū z Luna p̄venit: tāta est enī Solis caliditas z siccitas q; hūiditate nutrimenti z cremētō aptā dissolueret, z exsiccaret, nullūq; de vi Solis lumē p̄stat dā.

Liber secundus.

act, quę repręssa frigiditate et hūiditate lune, pos-
sit rerum incrementa agere, sic cor caliditate sua
excessiua et siccitate vitales agit actiōes, quę ve-
hementes sunt, et non nisi a vehementi prodeū
causa, actiones vero animales moderata egent
caliditate, quoniam caliditas vehemens spiritus
mouet vario et in ordinato motu, quos spiritus
species rerum possidēt, cuius causa species rerū
vario et in ordinato motu interioribus presentā-
tur potentiis: vt contingit eis qui delirant aut te-
mulentia sunt, aut nimia ira furit. efficit ergo na-
tura vt cordis calor: cerebro eam temperantiam
sibi cōparet, qua possit actionibus inferuire ani-
malibus, anima enim sapiētia quiescēdo fit pru-
dens, et quia cordis siccitas saltem pparatua ad
generatiōē humorum nō pertinet immo hūmi-
ditatem minueret, quam humores possidēt, effe-
cit natura vt cor: epati calorem prestaret, qui epas-
te moderatus humorem generare posset.

¶ Rubrica quarta probat id tertio.

Similatur secūdo humanū corpus celestibus,
Sob id qd vt sol planetis omnibus lunę cōmu-
nicat, quo vniuersi regimē agunt: sic cor
virtutem mēbus prestat qua corporis guberna-
tio fit, nā tres superiores planetę scilicet Satur-
nus, Iupiter, et Mars, ad quos vniuersi cōmu-
ne regimē pūnet, lumine a sole suscepto has tres
vniuersales agunt actiones. Saturnus ad esse et
permanētiā rerum et mundi huius infimi facit,
Iupiter bonitatem rebus prestat et virtutem cō-
cupiscibilem, qua id quod bonum est assequant
iusticiā et equitatē, Mars irascibilem virtutē
rebus dat, qua depellere possint, id quod nocuū
est, sic cor cerebro temperantiā dat, qua tres eius
superi planetę scilicet intellectus, memoria, et
voluntas, vniuersales agant actiones, non qd in-
tellectus cordis temperamento agat (quippe so-
lus anime rationalis potentia est) sed qd fantas-
mate egcat quod a temperie corporis pendet, vt
enim Saturnus ad rerum permanētiā perti-
net, sic intellectus corruptibiles res vniuersali cō-
prehendit modo, et ac si perpetue essent conside-
rat, et vt Iupiter virtutem rebus dat, qua bonū
assequatur: sic voluntas et memoria virtute cō-
cupiscibili id quod conducit insequendum im-
perat, et vt Mars irascibilem virtutē rebus dat,
sic voluntas virtute sua irascibili quod nocuum
est renuendum abiciendūque esse imperat, et vt
sol rerum generationes sic cor opus vitale agit,
et vt Sol lune virtutem suam donauit, vt rerū
incrementū faceret, sic cor hepatis virtutē circa hu-
mores generādos prestat, et circa eorum dige-
stionem, et vt Sol Veneri virtutē dedit, qua res
ad libidinem, voluptates et desideria incitat, sic
cor testibus virtutem circa Venerem et curādā
et generandā prestat, et vt Mercurius planeta
cōmūis est, sic spiritus corporis cōmūis corpo-

ris instrumentū est. ¶ Similatur tertio homo coe-
lestibus, quia vt nonā orbis, quos astronomi so-
lum inuestigauerūt de pns alijs quos credimus
vera fide esse, dum taxat sunt, sic homo nonē in
se orbis continet, quo ad tres eius virtutes, sci-
licet nutritiua virtutem, augmētatiua et generati-
uam quę ad virtutem naturalem pertinet, et ap-
prehensiuam, memoratiua, iudicatiua virtutem
quę ad virtutem animalem atinet, et affectiones
anime et spiritū generatio, et corporis vniifica-
tio quę tres mirifice actiones ad virtutē cordis
vitalem pertinent: et vt primū mobile motu suo
orbis omnes infimos mouere cogit, sic cor mo-
tu suo vniifico circulari simili, motus omnes cor-
poris agit, nulla eni corporis virtus sine cordis
affluentia vitalem actionē agere potest: et vt ces-
sante primi mobilis motu octo orbium motus ces-
sasset, sic cessante motu cordis qui licet non cir-
cularis sit, quo ad fieri potuit circulari simili
motus omnes, nutritiōis augmētatiōis gene-
rationis, apprehensionis in diu et memorię, gene-
rationis spiritū et affectionum anime perirent.
¶ Similatur quarto humanū corpus celestibus,
quia vt mobile primū octo inferiores orbis mo-
tu suo mouere cogit, sic homo octo huius mūdi
infimi orbis ad nutū mouere facit, scilicet tres
mixtorum cęcorum varietates, vt clemēta, mix-
ta imperfecta scilicet impressiōes, qd mediā aeris
regione sunt, mixta perfecta, tres plātarum scilz
herbas, arbores, et fructus: duas animalium scilz
animalia imperfecta et animalia perfecta, omni-
bus istis pro volūtate et voluptate vitur, potest
enim eam mutare, et per nouā rerum ad se ipsas
applicatiōem varias possidere formas etc.

¶ Rubrica quinta docet quo pacto corpo-
ris regimē ab anima, similatur huius in fi-
mi mundi a celestibus regimini.

Etiam si homo ad seipsum cōparetur, simi-
latus celestium est orbis, nam vt primū
mobile vno simplici mouet motu, scilicet
ab oriente in occidentē: sic voluntas quę primū
mobile in homine est, vno simplici mouetur mo-
tu, scilicet bonitatis affectu. omne enim bonum
si omnē bonitatis rationē habeat, scilz honestū,
vtilis, et delectabile in vniuersali et particulari
voluntatem cogit, nec voluntas potest bonum
illud non velle aut non amare. ideo deus solus
benedicens voluntatem cogit, quia omnem bo-
nitatis rationem includit, et vt primū mobile or-
bis inferiores motu suo moueri cogit, sic volun-
tas sensuales motus cōpescit, et repunit, et motu
bonitatis suę moueri facit: et vt ceteri orbis mo-
tus proprios habent alios a motu quo primo mó-
bili obediendo mouetur, sic inferiores potentię
motus proprios habent, quibz ad delectabiles
res et voluptuosas alliciunt, et vt si orbis infimo-
res primi mobilis motu qualibet die non moue-

De signis dierū criticorū et febrū. Fo. ci.

rentur de oriente in occidentē, vniuersum iactu
rā faceret, nisi summus deus id imperasset vt apō
stoliciam regem quando sol reuerfus est retroz
sum, et apud Iherosolimam quādo Sol in coelo ste
nit, sic cum inferiores potentie voluntati nō obe
diunt et eius non mouentur motu, vniuersus ho
mo id est celestis homo perit, quia anima eius
iacuram facit. Etiam vt motus primi mobilis te
pus et mensura est mutatio omniū rerum que
in hoc mūdo sunt, saltē apud nominales sic, mo
tus humane mensura tempus et mensura est rerū
omniū que in hoc mūdo sunt, quas licet corru
pibiles et finitas modo intelligibili et vniuersa
li comprehendit, et eas mensurat.

Et Rubrica sexta probat id iterum.

Similatur etiam celestibus, quoniam
eo modo quo celestia mūdam hūc infimū
regunt, eo aia corpus regitur, nam Sol pla
netas omnes, medianibus stellis fixis, res has
inferiores conseruat, inquit enim ptholomēus
celestis scorpio dominat scorpiōni celesti, nō
est enī species aliqua rerū, cui syde² aliqd nō pre
sit, sic anima medianibus potestatibus suis scilz
vegetatiua, appetitiua, scilz locum motiua, sen
situa, et intellectiua quas medici intres reducere
runt, ppterca q̄ circa has tres agere possunt sci
licet vialem naturalem et animālē corpus regit
et gubernat. Et vt celestia ob variam huius mū
di infimi rerum dispositionē varios agunt effe
ctus, sic anima potestatib² suis ob variam mem
brorum dispositionē varios agit effect², et vt coe
lestia vno instrumento cōmuni res has infimas
attingūt, scilz aere: sic anima vno cōmuni instru
mento corpus regit, scilz spiritu, et non modo in
eis que ad naturā pertinent hęc etiam similitudo
sed in artificialibus, quoniam ars variis potesta
tibus varios agit effectus, vt dolabratiua, terra
tiua etc. Clarissq̄ instrumentis agit, vt terra dola
bro etc. Vnoq̄ cōmuni vniū instrumentō scilicet
manibus. Etiam vt aer parte quacūq̄ omni coe
lesti affluētia affectus est, sic spiritus omni virtu
te anime, quacūq̄ parte affectus est, quoniam vt
aer celestes virtutes terrę defert, quacūq̄ enī
parte terrę herbe fere omnes nati possunt, quia
quacūq̄ celesti affluētia terra fecunda est: sic
eadem parte membri attractio, expulsio, digestio
fit, que omnia variis egent temperamētis, et ea
dem membri pars alitur, augetur, sentit et vinit:
et vt Jouis omnia plena, scilz aere, et vacuū natu
ra non ptenat, ob id q̄ tunc res aliqua inter quā
et celestia vacuum est, et a coelis non penderet,
sic nō est pars corporis que spiritu careat, et si ca
ret confectum perit, propterea q̄ affluētia vni
ficam a corde nō recipit, et obseruatione videm²
etiam cuncta cōtinuam nūmū cum a vita discedit;
grauis pondere esse vno homine pingui et car
noso, nulla alia ratione nisi quia homo vniū le

uitatem pre se fert, quia vndiqueq̄ spiritū ple
nus est, et vt aer non semper equaliter virtutib²
celestibus abundat, sic spiritus nonnunq̄ virtu
tes aliquas membris defert et alias non. nam in
ecethico temperamētū habet, quod animalibus
actonibus in seruire potest, et temperamento ca
ret q̄ vitā prestare possit, quippe ecethicus in vlti
mis constitutus viuaces habet sensus vita tamē
deficit. Ultimo manifeste ostenditur hominis
cōpositione, suarūq̄ partium proportionē, tri
bus mundis minorē hunc mundum similitudinem
esse, est in capite cerebrū, fons cognitionis, est
in pectore cor, fons motus vitę et caloris, sunt in
parte postrema, genitalia membra principii ge
nerationis: hęc tres partes mundo intellectuali
celesti et lunari respondent, nam mundus ange
licus fons cognitionis est, mūdos celestis prin
cipiū vitę mot² et caloris est, in quo sol vt in pec
tore cor dominatur, principium generationis et
corruptionis est abstinere, ergo tres hominis par
tes tribus mundi congruunt.

Capitulum sextum, probat quo pacto homo
quo ad geniturā anima et², rationali dem
pta, nimum a celestibus pendet.

Distat ostendi inter cunctas vni
uersi res hominē minorē mūdu
potius maiorī mūdo, et celesti
similari, nūc agendum est quo pa
cto plas octia eius anima ratio
nali celestibus subiacet, q̄ quę
cūq̄ alia res: primo septem mensibus quo ad
omnem etus completionē et cōpositionē vte
ro formatur, quoniam Saturnus primo mense
fluit, dum semen congestum reddit siccitate et fri
giditate sua. Iupiter secundo mense caliditate et
humiditate sua semen coquit, et in tumorem ele
uat, Mars tertio mense extremū coctione habi
ta relictū caliditate et siccitate sua minuit, et de
siccatur. Sol quarto mense spiritū viuificū corpo
ri parat. Venus quinto mense carnem que mē
bra vacua impleat, creat. Abscurius sexto mense
membra exteriora generat et motū corpori pre
bet. Luna vero mense septimo pinguedinē pul
chritudinēq̄ prestat. Et quia tam temperatū ani
mal homo est itaq̄ alterationibus extrinsecis ob
noxiiū, effect natura inquit Aristoteles vt post
eius completam genituram moras ventre con
trahat, vt vires acquirat, vt dum exiit in lucē acri
exteriori obistere possit, quo fit vt cetera anima
lia cū primū inuēre genita sunt in lucem exēit,
ideo vniūq̄ animali tempus parienti certum
scriptum est, homini vero non ob causam di
etam, et aiunt astronomi, ideo qui nascitur octa
uo mense confectum motū, propterea q̄ Saturn²
frigidity et siccitate sua vitę inimicus natū pe
rimit. Sed iudicio meo dicendum q̄ vt sunt nouē
orbis, sic nouem mensibus decet embryonē ven
ire.

Liber secundus.

tre moras trahere, ut ab omnibus affluentia suscipere possit. et octavo mense octava sphaera embuoni praestit, et ob multiplices et varias eius siderum virtutes embuonem alterat, et male afficit, cuius causa si octavo mense in lucem exeat moritur, et nono mense nona sphaera embuoni praestit, quae benecula illa astutia qua vniuersum regit natum eo mense bene afficit, non abnego quin si velimus ad naturalia confugere, quin vera sit medicorum Ratio, quae affirmat, ideo octavo mense natum mori, quia septimo in lucem exire conatur, quod natura non consentit: et conatu illo debilis fit, cuius causa si octavo mense nascitur, praenimia debilitate moritur, licet non omnimodo hoc sustineri possit, quoniam si solum prima hora noni mensis embrio in lucem exeat viuit, et si vltima hora octauis mensis exeat in lucem moritur. ergo tam precisa tamque subtilis mutatio ad naturales infinitas causas non pertinet.

Caput septimum, quo pacto homo postquam in lucem erit, a coelestibus regitur, ostendit.

Quo etiam postquam natus est septem possidet etates, quae a septem planetis reguntur, quam rem ut claram dimittit, et philosophi primum climatericum annum quadragesimum nonum dicunt esse ob septem planetas, qui septies hominis gubernatione egerunt. etc.

Rubrica prima, demonstrat hominum quo ad virtutes coelestibus parere.

Nunc agere conabor qualiter homo coelestibus subiicitur, quo ad membra humores et spiritus, quibus Galenus libello de differentijs febrium, ait corpus integrari et quo ad virtutes potius coelestibus subiicit, quae quaecumque alia res. primum quo ad virtutes, nam Sol virtuti vitali et Luna naturali virtuti praestit. hac ratione quod hyeme virtus naturalis valida sit, ob caloris roborem, et optimam efficiat digestionem, plurima continet hyeme quae estate mori, quia virtus vitalis hyeme non sic a Sole regitur, et estate licet virtus naturalis non tam vehemens sit, Sol tamen virtuti fauet vitali. quod aliam causam assignare possumus et est quod hyeme non nisi grandi causa egrescere coniungit, estate vero leui, quod paucis expatiar. Requirit esse febres nisi calor infusus spiritui, humore, aut membrum sit, et nequit calor figi humoribus, spiritibus, aut membris nisi ob ipsorum virtutem debilem, quae nequit calorem obviare extraneo ne figat: et quia nimium caloris extranei estate est, figitur facile, hyeme vero calor extraneus ob potentiam suam figi non potest, quia remissus est, si ergo figitur non est, nisi quia humores, spiritus, aut membra praenimia ipsorum debilitate, aut intrinseca distemperantia calorem extrinsecum licet remisso obviare nequeunt.

Rubrica secunda demonstrat hominem, quo ad membra a coelestibus regi.

Subiicitur secundo homo quo ad eius membra coelestibus (ut sepe superius discursum) quoniam ut dixit Galenus, sunt nonnulla membra, quibus ingentura aliqui infelices gradus coelestes illis male fauerunt, ideo coniungit ut sepe dixi aliquos cerebro, corde, hepate, renibus, pedibus etc. Male affici sine causa terrena, propter infelicem ipsorum ingenturam, et quinto de regimine sanitatis, adducit quatuor causas, quibus necesse, aut contingenter egrotamus. Prima est sepe rerum non naturalium indebitus usus. Secunda est alicuius euacuationis solite a natura fieri diminutio, ut fluxus narium, emoroidarum menstruum etc. Tertia est diminutio alicuius euacuationis ab arte solite fieri, quocumque modo. Quarta est mala coelestis affluentia a ingentura habita ob malam anni constitutionem, ideo coniungit leuissima egritudine, opere medica, egrum liberari non potest, quia aliqua coelestis affluentia ei male fauet, etiam membrum tangere ferro, signo quod ei praestit, malum solet esse.

Rubrica tertia, demonstrat humores a coelestibus moueri.

Subiicitur etiam homo quo ad humores coelestibus causis, quoniam nulla alia ratione cholera, quae a coelesti causa de tertio in tertium mouetur, cum male afficitur et febris adest, de tertio in tertium mouetur, si vero non ad sit febris et cholera naturalis sit, de tertio in tertium non mouetur. Ratio est quod cholera naturalis ab anima regitur, quae motus coelestes repraesentat, et cholera non naturalis quia animae non obedit coelestibus motum gerit.

Caput octauum ostendit dies iudicarios ad coelestia et praestitum ad Solem et Lunam pertinere.

Ses habitus in sanorum communis opinionis et ipsius fundamentum, duo hec praecipua comedanda sunt, alterum dies iudicarios necessarium esse a coelestibus enenire, alterum vero inter coelestia duo praecipua esse quae iudicarios dies causare solent. scilicet Solem et Lunam, primum probum omnis ille effectus qui inuariabilis est et semper uno eodemque ordinatum motum coniungit, a causa variabili quae multasiam accideret solet contingere non potest, sed comotio naturae aduersus morbum coniungit septima die decima quarta vigesima etc. Omni etate, dispositione complexionis habitudine, regione et tempore, ergo hic effectus certus a causa aliqua particulari enenire non potest. Patet non a complexionis quae quaecumque completio equalitatem tertii modificali comparat, non ab etate quia quodcumque indi-

De signis dierū criticorū et febrū. Fo. cij.

in diu equalitatē sexti modi quam sibi iuxta etatem propriam vendicat, habet. non ab humoribus, quia humores, complexionēs et temperantia humanē intra latitudinem primi modi equalitatis longa nimiaque distantia dissident. ergo si a causa terrena et clementari cōmōio certis diebus in acutis egritudinibus non prouenit, necesse a celestis causa euenire debet. Confirmatur si homo quod ad omnes eius partes dempta eius anima rationali quae a solo deo creatur et celestibus obstat, repotest, celestibus morē gerit et parit, ergo etiam cōsentācum erit humorū cōmōiones diebus signatis a celestibus euenire. Quod ad secundum scilicet inter celestia Solem et Lunā esse, ad quos egritudinum cōmōiones referendū sunt.

Caput nonū ostendit egritudines chronicas a Sole regi, acutas vero a Luna.

Ico pmo egritudines chronicas a sole dependere, acutas vero a Luna, quod chronice egritudines a Sole pronunciant, testantur Ptholomēus uerbo sexagesimo cetero loqui cui astronomi omnes cōueniunt et Galenus tertio de crisi cap. primo et toto fere illo libro, etiam suadet ratione pmo quod ut egritudo chronica tardos habet motus acuta veloces, sic Sol quod tardius motu proprio mouetur chronicas egritudines, et Luna quae acutius causas egritudines. suadet secundo egritudines quae male habent hyeme solent effici, igitur. Sed Sol hyeme et estatem efficit, igitur. Suadet tertio nam in loco superiori discussi Sol primum super omnia sidera consistit, praecipua enim celestium actio lumine consistit quod a sole suscipiunt. dixi ulterius Lunā tanquam Solis moderatricē esse, cui virtutem praebet circa clementum et incrementum rerum, quae moderata egēt actione. Sol vero eas actiones agit scilicet generationes et corruptiones rerum ad quas maxima vis necessaria est. et quia difficilior est celestibus causis chronicas egritudines amouere quam acutas, ideo Sol chronicas egritudines solū amouere potest et non Luna, quod difficilior sit egritudines chronicas destruere quam acutas nil non cū, nam natura egritudine acuta concitata, aduersus morbum promouetur, cui facile est celestia inuamēto esse: in egritudine vero chronica nec natura concitatur morbo, nec contra ipsum promouetur, cuius causa bellum omne inter celestia et morbum agitur, et demum acuta egritudine duo inimici aduersant natura et cōelum, egritudini vero chronice vnum cōtrahitur scilicet cōelum, ergo nimirum si Luna possit egritudines acutas vincere aduata natura immo natura fortis Luna agit, difficile tamē esset Lunae se sola egritudinē chronicā vincere, Soli vero naturae faci-

le, et quod infine cum de revolutionibus loquar haec expressius adducam, ad secundum adendum est.

Dico secundo Lunam causam dierum indicialium febris acutae esse, quod pluries suadet primo quia humiditates omnes concitat et mouet ut in celeberrimis animalium et medicinalis ossium et fluxu et refluxu maris, et fluxu in eonstruorum et vulneribus, quae radiis eius inficiuntur, et amputatione arborum et ipsorum plantatione, et fructibus oibus, et rebus humidis, et densissime apparet, quae varia varietas haec mutat iuxta eius varias dispositiones in coelo. ergo si res omnes humidae a Luna reguntur humores a Luna regi necesse est, quoniam humores forsitan sic dicuntur quod humidi sunt saltem actualem possident humiditatem, suadet secundo quia non est planeta aliquis cuius aspectibus sic quatuor cunctis febris acuta sepe manē ascribi possint, et vltimo quia inter omnes planetas omnis Luna mouetur, ut febris acuta ocuis cunctis alijs egritudinibus moueri solet.

Caput decimum de computatione mensis apparitionis apud opinionem Avice-nae et Aliabas.

Sed quod Luna duplici praedita virtute his inferioribus praestit, altera quam a Sole recipit quā Galenus cōmunem vocat, altera quae assignis Zodiaci suscipit, quā Galenus propriam vocat, sic duo de iudicialibus diebus positiones extant, altera quam Aliabas et Avice-na et aliqui qui eis cōueniunt affirmant, altera vero quam Ptholomaeus et astronomi qui ei cōueniunt verā esse asserunt. Dico pmo vltimum esse Avice-nae et Aliabas ad motum Lunae coniunctionis quo Luna a Sole lumē recipit dies iudicialios reducere, quod praecipue exprimitur a iunctis apparitionis Lunae viginti et sex diebus et duodecim horis consistere. quoniam mensis cōiunctionis est omne id tempus cū a Sole discedit duodecim Zodiaci signa per meādo, iterum ei adiungitur, quod tempus fere triginta diebus cum dimidio constat, ut verbi causa si Sol Lunae adiungitur primo gradu arietis cum a Sole discedit viginti et septem diebus et octo oris fere Zodiacum pertransibit et erit iterum in principio arietis, quo in loco soli adiuncta fuit sed cum ad hūc locum accesserit Solem non reperiit, sed inueniet ipsum in principio tauri, quā quolibet mense Sol fere signū vnum Zodiaci per meat ergo prius Luna totū arietis signum pertransibit quod Solem cōueniat, et tempus illud quo Luna signum arietis incedit duobus diebus cū dimidio constabit, eritque iniger Lunae motus triginta dierum cum dimidio fere. quoniam a tempore quo soli adiuncta fuit eo vicis solem cōueniat, terdecim pertransibit signa, ab hoc mense dies

Liber secundus.

duo cū dimidio demantur, quibus Luna cū Sole coit, protinusq; virtute caret, saltem illa quę solita est a Sole suscipere, q̄ sit mensē apparitio nis eius viginti et sex diebus et duodecim horis cōstare, hic est medicinalis mēsis apud hos auctores, cuius quadras sic diuidūt. aut huius mensis medietatem decem et tribus diebus et sex horis cōstare, sic q̄ trasactis sex horis, a terdecima die naturali incipit, quatuor decima medica, et trasactis sex horis quatuor decimi diei naturalis desinit dies decima quarta medica critica, et septima prima cōstat sex diebus et quindē horis, tali pacto q̄ trasactis quidecim horis a die sexta naturali incipit dies septima medica, et trasactis quindē horis a die septima naturali desinit dies septima medica. et tres septimanę constabunt viginti diebus tribus horis deptis, tali pacto q̄ trasactis viginti et vna hora diei decimi noni naturalis, incipit vigesima dies critica medicinalis, et trasactis viginti et vna horis vigesima diei naturalis, desinit dies critica vigesima medicinalis, facillimū crī dimidare septimanę dimidium. de mum, auctores hi volunt cū Luna discedit a Sole sex diebus et quidecim horis, q̄ ab eo suscepit tale lumen quod opponitur lumini quod habebat, cōtrarietate quę nos latet, et cū Luna discedit a loco quo cōiuncta Soli fuit in egritudinis initio terdecim diebus et sex horis, q̄ suscipit ab eo lumen quoddam contrarium lumini quod antea habebat, siue tunc plus plena aut plus illuminata sit, aut min⁹ plena vel min⁹ illuminata, et hac cōtrarietate auit Lunam excitare aut morbu aduersus naturā, aut naturā aduersus morbu secundum forummum, aut in forummū eius. Et expressius cōputationē hāc adducit Aliabas decimo theoricę capite octauo, q̄ ait medicinalē mēsem viginti et sex diebus cōstare et duodecim horis, cuiusq; medietatem tredecim diebus et sex horis, cuiusq; quartam sex diebus et quindē horis, cuiusq; partem octauam. Tribus diebus et septem horis et dimidia horę parte, et ait q̄ cū Luna a Sole discedit quadraginta et quinq; gradibus ab initio egritudinis dies indicatua erit, et cum discedit a Sole nonaginta gradibus dies septima decretoria erit, et cum discedit a Sole centū triginta et quinq; gradibus dies vndecima indicatua erit, et cū discedit, clyxx. dies quatuordecima critica erit, et cū discedit ducentū viginti quinq; gradibus, dies decima septima indicatua erit, et cum discedit viginti septē gradibus, dies vigesima critica erit, et cum discedit, cccxv. gradibus, dies vigesima quarta indicatua erit (q̄ virtus dierum qui indicant vigesimam diem non excedit) et cum discedit Luna a Sole, cccx. gradibus dies vigesima sexta critica fit. p̄cipuum hui⁹ opinionis fundamentum est, quoniam Luna dū lumine plena est hūiditates omnes auget et eas

optima coctione perficit. Et patet in medullis ossium et carnibus quę plus gustum oblectāt, cū plena Luna mactantur, et cum Luna vacua lumine est, res omnes humidę male efficiūt, minusq; bene cocuntur, immo quasi sine freno mouentur, cuius causa et pluuie et mēstrua plus Luna vacua lumine accidunt, q̄ cum plena est, et q̄ egritudines acutę quę materiales sunt, tunc saluberrimę censentur cum humores digeruntur, et tunc morifere cum humores putrescunt et naturam vincunt. sequit̄ ergo si digestio et indigestio humidarum rerum a Luna prouenit, q̄ humor digestionē eorumq; indigestiones in acutis febribus a Luna euenire debēt. hęc est Aliabas intentio et omnium qui ei conueniunt, non possum non mirari quo pacto sapientissimū hominē inter medicos p̄cipuū sic delirare potuit, vt manifestissime in sequentibus ostendam optime Auicēna fugere voluit infamiam hanc, cum dixit crīcorum dicrum etiam ad medicum non pertinere.

Caput vndecimū de computatione mensis peragrationis apud Ptholomeum cui plurimi conueniunt.

Tha ē postio quā exprimit Ptholomeus in centiloquio sexagesimo verbo, cui omnes cōueniunt astronomi, et medicorū plurimi, et est Lunam motu suo quo duodecim Zodiaci signa p̄meat dierum crīcorum causam esse, affirmatq; Zodiacum figurā decem et sex angulorum dierum crīcorum causam esse, cum Luna in his angulis reperitur vt verbi causa cū Luna discedit assigno i quo erat cum febribus aliquem male habuit, viginti et duobus gradibus cum dimidio, figurā sexdecagonam causat, et cum discedit quadraginta et quinq; gradibus, figurā octogonalem intrat, et tunc accidit dies indicatua quarta, quę ex tribus diebus et decem horis cōstat, et cum discedit nonaginta gradibus figurā quadrati intrat, et tunc dies indicatua est quę incipit viginti horis trasactis, sexti diei naturalis, finiturq; tondē viginti horis trasactis, septimi diei naturalis, et cū Luna discedit ducentū viginti quinq; gradibus a signo in quo fuit initio egritudinis, iterum figurā octogonalem intrat, et dies vndecima indicatua fit, et cum discedit, clyxx. gradibus figurā diametri intrat et oppositiōis, et dies quatuordecima medica fit, quę incipit decē et sex horis trasactis terdecimi diei naturalis, finiturq; tondē trasactis quatuordecim diei naturalis, et cum Luna discedit, cccxv. gradibus assigno quo fuit initio egritudinis, figurā octogonalem intrat et dies indicatua decima septima fit, et cum discedit viginti septem gradibus iterum intrat figurā quadrati, et dies critica fit, q̄ incipit duodecim horis

De signis dierū criticorū et febrū. Fo. ciiij.

transactis viginti diei naturalis, finiturq; totidē transactis viginti primi diei naturalis. et sic de ceteris, et si queratur ab astronomis, cur cum Luna periclitata signo, quod sit principio morbi non agnita gradibus, commotionem acutis egritudinibus efficit, respondentq; aspectu quarto semper Luna signum oppositum qualitate acutia saltem intat ei signo in quo ipsa ut principio egritudinis fuit, et cuius commotione est, necesse est possunt signū intrare debet. Et etiam alia ratio quod a vano radiaunt et concursu sumunt quod omnia latissime et expresse cum aduersus positionē hanc validas rationes adduxero, decimum astro nomonem mēsis viginti et septem diebus et octo horis constat medicinalis eius terdecim diebus et decem, et sex constet horis, et quarta eius sex diebus et viginti horis, et octava eius tribus diebus et decem horis. præcipuum huius opinionis fundamentum est id quod superius dixerui cum ageretur de varietate temporum et omnium que temperantur, ob variam virtutem Solis propter varia signa que intrat, ergo ut omnia que in hoc Lunari mundo sunt mutantur ob varias mutationes quas planetæ sibi vendicant cum ad varia signa veniunt, sic commotiones egritudinum acutiarum postea ad Lunam referendæ sunt consentaneum erit affirmare Lunā eas efficere propter varia signa que permeat.

Capit. xij. de Baleni opinione.

Etia est Baleni opinio qui tertio de criticis diebus affirmat nec Lunam motu suo quo signa Zodiaci permeat, solum, nec motu suo quo lunæ a Sole suscipit solum dierum criticorū causam esse posse, sed simul iunctam virtutē quā a signis suscipit et virtutē quam a Sole rescipit dies criticos causat, et quia mēsis apparitionis Lune viginti et sex diebus cum dimidio constat, et mēsis peragrationis signorum viginti et septem diebus et octo horis, duo isti numeri si duplicentur componunt quinquaginta tres dies et viginti horas, quorum medietas viginti sex dies et viginti duæ horæ erit, qui mēsis Baleni medicinalis censetur, cuius medietas terdecim diebus et vnde cum horis constabit, et eius quarta, sex diebus et decem et septem horis cum dimidia. Et eius octava pars tribus diebus et octo horis, et tribus quartis horæ, tali pacto quod apud hunc mensem dies indicatuna quarta medicinalis incipiet octo horis et tribus quartis horæ transactis tertij diei, finiturq; totidem transactis quarta diei. Et dies septima medicinalis incipiet decem et septem horis cum dimidia transactis septi naturalis, finiturq; totidem transactis septimi diei naturalis et quintus decima dies medica incipit vnde cum horis transactis terdecim diei naturalis, finiturq;

totidem transactis quatuordecim diei naturalis. Et vigesima critica incipiet quatuor horis cum dimidia transactis a vigesima naturali, finiturq; totidem transactis viginti primi diei naturalis et cetera. Hec est Baleni posicio quam recentiores medici iustabant et eam cassam et irritam censent, et mirantur de Baleno qualiter hos menses componit, nunquid ipse potestatem habuit motus varios Lune illuminationis et peragrationis ad libitum componeret aut nunquid de facto in celestibus, motus isti duo componuntur ut dimidiū illorum affirmer Balenus mensem esse medicinalem: nunquid ei celestia obediunt: an propter suū affirmare vel negare mutatur aliquid in re: vilius est Balenus sic dividere et componere celestia ut inter heredes dividuntur bona defuncti. Ego non possum doctores istos non detestari summisq; eos reprehendere, qui Balenū non comprehendunt et protomagusitru medicanę antistie sic irreverenter ausi sunt opprobrio dare, profecto plures ipsi reprehendendi sunt qui ea que non summa essent apud eum qui primis rudimentis sciētię operam dat, ignorarunt, et ego in presenti positione Baleni affirmare nolo nec ei conuenio, sed volo ut omnibus non sumum sit non abs re nec sine ratione validissima Balenum mensem hunc composuisse, licet alijs rationibus quas postremo adducam non possit posicio hęc nec ceterę posicione sustineri.

Rubrica prima de intentione Baleni circa sui mēsis assignationem.

Intentio Baleni fuit Lunam his inferioribus præesse non posse solo illuminationis motu, nec solo peragrationis signorum motu, tanta est enim respectu solis eius infima cōditio, quod nisi per lunæ a Sole suscepto aspectu sextili, trino, quarto et oppositiōis et simul per virtutem a signis susceptam, præcipuū aliquem effectum agere non potest, patet hoc nam quādo Luna in cōiunctione Lancrum intrat pluviam causare solet, ergo per virtutē a Sole susceptā et a signis pluviam illam causat, nam si luna esset in Lancro et non in coniunctione aut si in coniunctione esset et coniunctio illa in Lancro non fieret, pluviam non causaret, ergo eadem ratione quoscūq; agit effectus, eos agit virtute quam a Sole et a signis suscipit, et cum dies indicarij quibus commotio fit non nisi magna celestis vi et potestate contingere possunt, nequit eos Luna causare nisi duplici eius virtute, quam et Sol et Zodiaci signa præstant. His habens intentio Baleni est quod decima quarta dies medicinalis iuxta cōputationē apparitionis Lune, incipit sex transactis horis a terdecima die naturali, et dies quatuordecima iuxta cōputationē mēsis peragrationis, incipit decem et sex horis transactis decima terna diei naturalis, ergo per decem horas incipit antea decima

Liber secundus.

quarta dies mensis illuminationis quæ decima quarta dies mensis peragratiōis, quibus decem horis solum Luna per virtutem a Sole receptam agit, et non per virtutem a signis habitam. et quia ante quæ Luna signum aliquod ingrediatur naturam actionis illius signi gerit, et etiam post quæ Luna assigno aliquo egreditur, tempore aliquo virtute illius agit signi, fuit Galeni intentio, quod quando Luna iuxta computationem mensis peragratiōis dimidium mensis terdecim diebus cum decem et sex horis cōplet, quia hora incipit decima quarta medicinalis, quæ per aliquas horas antea virtute illius signi quod ingreditur agit, et quia inter terdecim dies et sex horas scilicet medietatem mensis illuminationis, et terdecim dies et decem et sex horas mensis peragratiōis medietatem decem horæ, etiam ait Galenus quod virtus dimidij mensis illuminationis quæ incipit sexta hora terdecimi diei, et sex horæ mensis peragratiōis medietatem decem horæ, etiam ait Galenus quod virtus dimidij mensis illuminationis quæ incipit sexta hora terdecimi diei, coniungantur in medio id est undecim mediant inter sex et decem et sex, ergo terdecim diebus et undecim horis transactis terdecimi diei incipit vera medietas mensis medicinalis, quia tunc Luna agere potest duplici virtute, quoniam licet ad huc ingressa non sit septimum signum, quod signum opponitur primo, nec ingressa sit medietatem mensis peragratiōis, potest per quinquaginta horas antea virtute signi quod ingressura est agere, et si quis dixerit tunc plus per quinquaginta horas quæ per sex vel septem etc. Jam dixi quod coniungunt in medio potestates due, et proveniunt a Sole et proveniunt a signis. decimum utriusque includam verbo quod paucis dixi ultima dies critica mensis illuminationis incipit duodecim horis transactis vigesimi et sex diei, et ultima dies critica mensis peragratiōis incipit octo horis transactis vigesimi et septimi diei, ergo ut Luna duplici motu agere possit incipit dies critica medietas inter hos duos motus, scilicet viginti et duabus horis vigesimi quatuor diei,

et quia dies quatuordecima motus apparitionis incipit sex horis transactis terdecimi diei, et quatuordecima mensis peragratiōis incipit decem et sex horis transactis terdecimi diei, ut Luna possit duplici agere virtute incipit quatuordecima dies medica undecim horis transactis terdecimi diei, qui mediant inter sex, et decem et sex, etiam septima dies mensis apparitionis incipit quindecim horis transactis sexti diei, et septima dies medica mensis peragratiōis incipit viginti horis transactis sexti diei, et ut Luna duplici motu agat, incipit septima dies medica decem et septem horis cum dimidia sexti diei, quæ horæ mediant inter quindecim et viginti, etiam vigesima dies medica mensis apparitionis incipit viginti et una horis transactis decimi noni diei, et vigesima dies medica mensis peragratiōis incipit duodecim horis transactis vigesimi diei, et ut Luna duplici virtute agere possit incipit vigesima dies medica mensis Galeni, quatuor horis cum dimidia transactis vigesimi diei, quæ horæ mediant inter viginti et unam horam decimi noni diei et inter duodecim horas vigesimi diei. Dixi ergo tres varias mensium computationes, et assignavi causam ob quam Galenus mensium mediū inter duos extremos composuit, scilicet ut Luna semper duplici agat virtute cōmuni et propria omnibus suis aspectibus, quo fit ut vano fundamento Galenus ut ei imponitur mensium hunc non fingit, sed rationabiliter philosopho hæc dicta sufficiant, de cōmuni opinione quæ affirmat Lunam criticorum dierum causam esse, si quæ Aliabab Auzencis fidem dederunt aut Ptholomeo et eis qui ei conveniunt, aut Galeno et eis qui ei cōveniunt, legat divisiones cuiusque mensis quem maluerit sequi, et tempus et horam quæ unaqueque critica dies incipit et finit, iuxta cuiusque proprii mensis computationem quæ omnia latissime dixi sed habita hac cōmuni opinione ad eundem est ad positionem aliam quæ omnia hæc negat.

Tractatus tertius.

Caput primum de opinione, que negat
partiales influentias et dies criticos ad
coelestia pertinere.

Ico auctore Jo-
anne Pico i libris q̄s ad
uersus astronomos edi-
dit, omnia hęc que astra
sunt, signa esse, quod
bisariam ostendere nitur.
Primo pbabo dies criti-
cos a coelestibus nō cau-

sari, quoniam coelestia p̄ter motum et lumen,
quibus his inferioribus p̄sunt, nullas alias af-
finitas, aut virtutes possident. Secūdo, q̄ licet
influente cōcedendū sint, ⁊ coelestia eis, modos
quo supra discernimus hęc inferiora gubernent,
dies tamē criticos ad ali quod sidus neq̄ ad Lu-
nam pertinere posse, neq̄ ad eius aspectus, qua-
dras ⁊ oppositiones, discernamus primo primū.

Caput secundum affirmat, quo pacto in-
fima hęc a coelestibus sola depēdētia vni-
uersali emanant.

Dies mirandulanus extra om-
nem ingenij aleam possit? (vt ver-
bis Plinij utar) nisi astrologia
omne destruat eorumq̄ sciētiā
fallā inuulsiq̄ esse demonstrat, et
ego paucis licet inepte et balbu-
tens que mirifico ordine ingenioq̄ potius di-
mino q̄ humano exactissime dixit, paucis secu-
dam exiguitatem intelligē me adducam. nō
q̄ omnibus que aduersus astronomos adducit
consentiam, sed vt eis qui tantum hominem cō-
prehendere non valent, clarissima reddā ea, que
ipse difficili scripsit stilo. affirmat omnia que in
hoc orbe Lunari sunt a coelestib⁹ depēdere, vt
ab vniuersali causa, solū motu et lumine, et affir-
mat quecūq̄ ad temporū, regionum et climatū
varietates pertineant, et ad mores humanos, et
ad mixtorum cecorum conditionem, ⁊ naturā, ⁊
deniq̄ ad omnia que hoc Lunari mundo sunt a
duplici agente prouenire. scilicet a coelestibus ⁊
ipsoꝝ lumine ⁊ motu, et a terrena dispositiōe,
negatq̄ quasq̄ alias qualitates, influētiās,
virtutes, quas aiunt astronomi, coelestia sibi cō-
parare, ⁊ primo probat ratione duplici p̄ter lu-
mē ⁊ motum nullas alias vires coelestia posside-
re, Ratio eius prima est coeleste lumē natura sua
qualitates omnes eminēter cōtineat, quibus cū
secūdis causis effectus agere cōtrarios possunt,
probat hoc notissima obseruatiōe. Sol enim lu-
mine suo ceram liquidam facit, salcem indurāt, sa-

cem denigrat, pānum album efficit. tunc arguit
sic quodcūq̄ quod eminēter qualitates aliquas
continet eis in composibile est. quippe nil ocio-
sum natura fecit. ergo si coeleste lumē elementa-
rias omnes qualitates producere valet, ocio-
sum anatura esset, si planeta aliquis frigidus aut
siccus aut humidus foret, postq̄ lumē harū qua-
litatum effect⁹ equinoca actione efficere valet.
Secūda eius Ratio est. probatur verum nō esse
id quod astronomi affirmāt. Elencem et Lunā
humidos ⁊ frigidos, Saturnum frigidum ⁊ sic-
cū esse ⁊ c. Coelestib⁹ calor vniuersus cōuenit na-
tura sua prout vitā p̄stare possunt, ergo frigus
natura sua non conuenit, nam si homini in quan-
tum animal mobilitas conuenit, in quātum ani-
mal stupiditas, conuenire non potest, ergo si coe-
lestibus lumē inest vt vitam, esse ⁊ permanētiam
his inferioribus tribuāt, frigiditas opposita eis
conuenire non potest. concludit nullum plane-
tam frigidum esse posse, sed dicuntur astra ali-
qua calida aliqua frigida comparatione quadā,
scilz ob raritatem, densitatem syderū, propinqua-
tatem, distātiā, directionem super nos, aut elō-
gationem. sydera nōnunq̄ magis, nōnunq̄ mi-
nus calefacere ⁊ ea que minus calida sunt frigida
censeri. Regat etiam qualitates omnes occultas
quas astronomi syderibus ascribūt: quoniam
frusta plurimis sunt ad que pauciora sufficiunt,
vt dicam post. Et si queratur quo pacto coeleste
lumen intima terrę intrare potest in locum quo
mineralia gignuntur, respondet, q̄ licet coeleste
lumē qualitates omnes eminēter cōtineat, plius
tamen calorem q̄ ceteras qualitates efficere va-
let ⁊ calor a lumine proniciens ceteras etiā om-
nes qualitates eminēter continet, et quib⁹libet
causis secundis varios effectus in his inferiori-
bus agit, ⁊ calor iste vsq̄ ad intima terrę intrare
potest, affirmat etiam syderibus omnibus alijs a
Sole ⁊ Luna, nullā aut exiguā inesse vim, quo-
niam vis omnis coelestis lumē est: ⁊ coelestia
plus agunt quo plus luminis habēt, ⁊ cum astra
omnia alia a Sole ⁊ Luna erigunt luminis ba-
beant, erigunt calorem producere possunt. er-
go aut ipse Solem per solam loci mutationē, ap-
propinquationē ⁊ elongationē, directionēq̄ ra-
diorum, varium lumē huic inferiori mundo p̄-
stare, variasq̄ virtutes ad omnes varios effect⁹
in his inferioribus producendos, et nimirum si
Sol non varietate sua, nam semper eodem cer-
toq̄ lumine suo p̄ditus est, sed propterea q̄ lu-
men eius nōnunq̄ nimium nōnunq̄ modice huic
infimo mundo distribuitur, varios efficit causas
secundis effectus, ergo die lumine suo ad omnes
terrenos effectus vt vniuersalis cōcurrit causa,
noctu vtro lumine suo quod Lunę p̄stare, que
ob variā eius luminis receptionē varios etiā
agit effectus. P̄ter hoc lumen puod solum pe-

Liber secundus.

culiare celestibus esse affirmat, ait motum celestem horum omnium inferiorum motum causam esse, et celestia motu tria agere. scilicet mouere, calefacere, et lumen afferre, quod hęc tria apud me non modicam difficultatem includat. nam si celestis motus horum inferiorum motum causa est, aut hoc euenit propterea quod motus quicquid conseruauam qualitatem a celesti motu sibi videntur dicant: aut propterea quod celestis motus ut vniuersalis causa occurrat ad motus hos infimos, aut dicendum est nec motus hos infimos, ab ipso motu celesti pendere nec conseruari. Primum si dixeris, ergo qualitas illa conseruata a influentia est quam ipse negat. Secundum si dixeris, scilicet ut vniuersalem causam quantitati actio non debetur, etiam si in distans agere potest quin prius in propinquum agat, ergo celestis motus non poterit hęc inferiora mouere, quin prius qualitatem aliquam in medio producat, quod possit in distans agere, et sic necesse concedere habuisset influentiam quam negat, si dixeris vltimum sequitur quod motus coeli nil egit nec operatur, ergo vniuersalis causa non est, nisi forsitan aliquis dixerit id quod Ioannes Scotus affirmat de causis secundis, scilicet aut causas secundas virtute primarum agere, non propterea quod secunda causa a prima virtute qua agere possit recipiat, nam si hoc verum foret sequeretur secundam causam sine prima agere posse, patet nam ut scilicet patet mortuo fecit producere valet, quod virtutem parentis continet, sic causa secunda effectum producere valet postquam virtutem primę causę obtinet quod falsum est, quoniam secundam causam licet totum effectum producere possit, non tamen totaliter ipsum producere valet, immo omnes causę essentialiter ordinate totum effectum et totaliter producere possunt. sed aut Scotus ideo causam secundam non posse sine prima agere, quia causa secunda nequit exire in opus nec agere quin prius causa prima crearet in opus et agat, non prioritate temporis sed prioritate nature subordinatione quadam naturali, quę inter causas primas et secundas est. Simile auiunt medici qui dicunt quod calor aliquis extraneus totum corpus occupet et operationes impediat, febribus non denominatur nisi prius occupet corpus, nam ut operationes membrorum sane non censent, nisi prius natura sanitas cordi insit, sic operationes membrorum lese egrum corpus non denominatur si prius natura lesio cordi non insit. his habitis forsitan responderi potest celestem motum in inferioribus motibus influere nec qualitatem aliquam eis prestare, sed ideo dicitur illorum causam esse ut dicitur primam causam secundę causę causam fore, id est nequit motus aliquis sine augmēto aut decrementu sine locali et c. his inferioribus fieri quin prius celestis motus fiat: aut forsitan secundo respondendum esset, motum celestem

qualitatem aliquam producere, quā ipse non negat, sed solum negat qualitates alias virtuales et influentias quas astronomi affirmant, et demum concludit motum et lumen vniuersales causas horum inferiorum agere lumen calorem producendo, motum in omnes hos omnes inferiores efficiendo et calorem etiam producendo, sed quo pacto motus calorem producat facile apud physicos est, primo motus calorem producit res minus frigidas aut frigidas calidis admiscendo, et hac occasione omnia quę animā habent si mouentur calidiora fiunt, ob id quod partes calide minus calidas quibus obuiam faciunt intendunt, si vero res inanimata sit hac ratione non modo motus calorem non efficit immo frigus nam aqua mota frigidior redditur, propterea quod motu suo vapores calidi si ei admixti sunt, expirant et enauescunt, ergo in rebus cœcis quę anima caret motus caloris causa esse poterit calorem producendo, et si Aristoteles dixit quantitati nullam actionem ascribendam esse id intellexit de vniuersa actione qua similis producitur effectus, forsitan non de equiuoca aut forsitan dicendum est, motum celestem eam conditionem sibi comparare, quā animata mixta cum mouentur, nam ut motus calorem suscitatur partes minus calidas magis calidas adiungendo, sic celestis motus calorem efficit remissum lumen inferiori lumini adiungendo, partes minus lucidas magis lucidas. Tertium vero scilicet motum calefacere propterea quod lumen affert, nil notius, immo plurimi extimant eximium hunc doctorem cum dixit motum et lumen causas vniuersales esse dixisse hac ratione quod solem accedere et discedere facit, sed decipiunt et legant libros eius contra astronomos, et hęc quę dixi manifestissima videbunt.

Restat secundo apparentius, exprimentis, effectibusque omnibus quos ad nullam aliam causam reducere nisi ad affluentias possumus satisfacere, duo agam, primo ostendere nitar nullas esse occultas siderum qualitates quibus fortunū et infortunium et proprietates rerum ascribunt. Secundo nullas esse syderum manifestas qualitates, alias a lumine quę vniuersum mutare valeant.

Caput tertium ostendit quid veri circa naturas astrologia contineat.

Uo ad primum, quia maior vis celestis ea est quam astronomi circa naturas considerant: insistentum in hoc est, gemelli qui vno actu, vno semine, vno ventre, vna hora et eadem horę parte conueniunt cum in lucem exiunt, alter foelix alter in foelix est, ergo ob varias affluentias celestes non contingit homines foelices aut in foelices esse cum gemelli eadem influentia nati, varios habeant successus, ad hoc forsitan aliquis respon-

deret poterit gemellos quos eundem matris ventrem occupant, non ab eisdem influentijs guber nari, propterea quod loca quae occupant in adequata sunt, et ut dixi primo libro lineae proximae quae a centro procedunt cum in circumferentiam circuli recto tramite incedunt, et in circulo maxime distant, ideo quod gemelli in ventre proximi sunt, loca coelestia superius: quae illis directis radijs praesunt, maxime discedunt quippe terra ut centrum coelorum respectu celsatur, quae coelestia ut circumferentia circuli sunt, ideo nimirum si varios successus gemelli habeant, propter varia sentiunt, et propterea quod non eo tempore adequato in lucem exeunt, nec eo tempore adequato semel alterutram matris partem intrant. Et propterea quod licet utriusque gemelli semen eo adequato tempore utroque matris latere et intret et formari incipiat, et eo adequato tempore si possibile esset ambos gemellos in lucem exire, variis influentijs coelestibus in coelo nimirum distantes utriusque praesunt gemello. Sed profecto si hoc verum sit scilicet quod quod acus duc conigunt radij recti qui ab eis in coelum incedere possunt in circumferentia coeli nimirum discedunt, et quod propterea influentia quae praestit alteri varia nimirum est ab influentia quae alteri praestit, sequeretur nullum praesagium astronomorum circa revolutionem anni, circa dispositionem aeris, scilicet tempestates, pluvias, terremotas, tranquillitatem, pestilentiam, aut salutem unam eadem regione posse esse verum. Probo nam dicerem quod quod coelestis influentia aliqua sit quae minetur tempestates aut pestes, tantum per vos discedit influentia quae praestit uni parti terrae, ab alia quae praestit parti terrae ei proxime, quod si aliqua influentia minatur pestem uni loco, non minabitur alteri. immo neque quod minatur pestem uni vico minabitur et alteri ei proximo.

Caput quartum demonstrat proprietates specificas nullas esse.

Rem probatur proprietates specificas rerum nullas esse quas astronomi affirmant a qualitatibus et influentijs syderum quae nos latent, provenire. nam aunt vnamque rem naturalem duplici esse praeditam virtute, elementari quam cognoscimus et coelesti quam ignoramus, et quod ut impossibile est rem aliquam naturalem gigni quin sydas aliquod toti speciei illius individui praestit, virtutem aliquam illi rei tribuat, sic impossibile est rem aliquam naturalem praeter elementares qualitates, occultas alias non habere, quas proprietates vocant. Ideo affirmat dimidias virtutes rerum omnium naturalium nos latere, quas non nisi casuali experimento comprehendere valemus, quod de hoc primo libro loquutus sum, unico verbo

satificiam, nam apud omnes philosophos saltem veros, qualitates has occultas quarum praecipua ignoramus asserere a coelestibus evenire vanum est. Quum ob varietatem mixtionis, ex cuius varia proportionem alia atque alia forma resultat, hoc contingat. adduci superius exemplum de elementis et literis. literae paucis numero et elementis quatuor numero, illae ob variam literarum proportionem infinitas dictiones componere possunt, ista vero ob variam minimorum quantitatem et qualitatum proportionem infinita mixta producere valent. Sic eadem qualitates varia mixtione proportionemque varijs mixtis actiones producere valent, quae actionibus alterius mixti non conveniunt. Ut reubarbarum cholerae attrahit quia a certa suarum qualitatum proportionem qua non convenit alijs mixtis actionem habet proportionem illi propriam, qua non convenit alijs mixtis, vel si alia mixta sint quae cholerae attrahunt, suarum qualitatum proportionem reubarbaro conveniunt.

Rubrica prima probat humorum motus a coelestibus non evenire, primo efficaci ratione.

Nec etiam motus humorum periodici a coelestibus eveniunt, nec a proprietate, ut fingunt medici. quod ego si demonstratio in medicina fieri potest, hac demonstratione concludam. Ego Scenensis rationem quadam aduersus eos qui humores proprietate moueri affirmant adducit, pluribus tamen quod satis sit, ego paucis quasi demonstratiue saltem certa persuasione quae apud medicos, ut demonstratio haberi potest, manifeste illud probabo. Nam si cholera dicitur in tertium proprietate occulta a coelestibus habita mouetur, quia duos motus in cholera coniectari debemus, alterum quo cholera disponitur ut putrida fiat, alterum vero quo cholera de intra venas ad extra venas emittitur, hoc habito quero aut cholera ad putredinem disponitur proprietate sua occulta quae habet, aut cholera de intra venas ad extra venas emittitur a proprietate sua, aut et disponitur ad putredinem et extra emittitur a proprietate. Non sunt alij motus quibus affirmare possumus cholera a proprietate moueri. Sed manifestissime probabo vtrumque horum motuum nec ambo simul a proprietate evenire. Siquid primum probo verum non esse cholerae proprietate sua occulta certo tempore disponi ut putrida fieri possit. Nam sequeretur nullam naturalem rem in aliam verum posse, quin proprietates specificas aliqua ad actionem illam occurrat, nec agens aliquod passum assimilare posset sine proprietate specifica, probo ea ratione qua vos asseritis, praecipue alterationem in cholera certo tempore factam, ad hoc ut putrescat, a proprietate evenire: ea ratione quaecumque

Liber secundus.

præcipua alteratio ad transmutationem substantialem necessaria certo tempore facta a proprietate eueniret. Confirmatur, ideo cholera putrida fit quia calor extraneus eam ad putredinem et corruptionem substantialem disponit, et ideo forma aque corrumpitur, quia calor ignis materiam aque disponit ad propriam formam corruptionem: ergo ea ratione qua calor qui cholera disponit ad putredinem sine proprietate id facere nequit, ea neque ignis aquam sine proprietate corrumpere valebit, aut si ignis proprietate non eger, ut aquam disponat et perdat, sic calor extraneus proprietate non egebit ut cholera disponat et putridam faciat. et si forsitan quis dixerit proprietatem necessariam non fore ut cholera putredini apta fiat, sed ut certo tempore disponatur, contra quasi sit aliqua actio naturalis que certum actionis tempus sibi non comparat, iuxta sue virtutis potentiam aut debilitatem et iuxta subiecti in quod agere debet dispositionem, et circa distantiam qua agere debet: ergo vanum est asserere ob proprietatem cholera certo disponi tempore, et si forsitan dixeris concedendo præcipuas omnes alterationes a proprietate euenire ut argumentum concedendum esse cogit, quamquam hoc infanum est et nemo sane mens id dixerit, adhuc nil noui affirmat qui ait humores a proprietate moueri, postquam omnes ymniseris a proprietate mouentur.

¶ Rubrica secunda probat id secunda ratione.

Necque etiam secundum sustineri potest scilicet humores postquam dispositi sunt a proprietate emitti de intra venas ad extra venas, nam si hoc verum esset sequeretur quod nunquam virtus expulsiua posset id quod nocuum est expellere: quin proprietates simul occurrat: et sic nec vesica, nec venter, nec membrum aliquod, id quod offendit expellere possit, si proprietates non occurrant, immo neque stomachus cibum, neque hepar sanguinem, nec pecus excrementum, nec cerebrum transmutatione pauciores nocuos expellere possint sine proprietate, nam auctor Galeno officium virtutis expulsiue est duo agere, alterum expellere id quod superfluum est absolute, ut vesica et intestina postquam suis excrementis semotum est in naturam, excrementa tanquam absolute nocua expellunt: aut virtus expulsiua expellit id quod recipere excrementum est, ut virtus stomachi expellit cibum licet absolute excrementum non sit, superfluum tamen stomacho, ideo id expellit, idque censendum est de hepate et membris. Secundum officium virtutis expulsiue est expellere id quod virtus retentiu detinere desinit, ideo virtus expulsiua nocuum humorem in statu et non in principio expellit, et secundum post partum et non secundum tempore expellit, et vinam postquam

exiguum sanguinis quod ei admixtum erat a vesica suggitur expellit, et non antea, et sic de ceteris, ergo ut virtus expulsiua sine proprietate expellat semper id quod retentiu virtus detinere desinit, et id quod superfluum absolute aut respectuue est: sic virtus expulsiua venarum postquam cholera male affecta est et excrementum absolutum venis fit, et virtus retentiu eam retinere desinit, sine proprietate eam extra venas expellet, ergo aut humores sine proprietate expellere poterit, aut proprietates necessaria non est.

¶ Rubrica tertia probat id tertia ratione.

Etiam medici affirmant inter præcipuas causas quibus humor infectus intra venas non nunquam continuam febrem, nonnunquam interpolatam facit, una hæc possitima est, scilicet cum venarum virtus valida est humorem infectum extra venas depellit, antequam putrescat cuius causa interpolata accidit febris, et cum virtus debilis est humorem extra depellere nequit, cuius causa intra venas putridus contrahit moras et humores vicinos inficiendo continua putredine, continua fit febris. ergo soli virtuti forti aut debili detentio humorisque emissio ad extra venas ascribenda est et non proprietati, neque etiam dici potest utrosque motus, scilicet alterationis et localis a proprietate euenire ut patet. neque etiam dici potest proprietatem mouere humorem de tertio in tertium, siue dispositus sit, siue dispositione carcat, nam (ut deducit) Ergo nouus motus sine noua causa fieret etc. Concludendum ergo est humores a proprietate non moueri.

¶ Rubrica quarta ostendit rationem, cui communis opinio innuitur, vanam esse.

Necque etiam ratio quam in superioribus adduxi valida est, scilicet ideo cholera naturalem, tertianis non moueri motibus et præter naturalem sic, quia naturalis ab anima regitur et celestibus non obedit, et præternaturalis celestibus parit, quia ab anima non regitur. contra sic, nature inimica est cholera quod ophthalmiam aut guttam cruciantem dolore facit, sicut cholera que disposita putredini est in interpolatis febribus, ergo ut cholera que interpolata facit febres, nature non obedit sed celestibus: sic cholera que dolorosa gutta tantum offendit nature motem gerere non debuisset, sed celestibus parere. ad hoc forsitan responderi poterit, solum illam cholera proprietate sua per tertios moueri dices, que in corpore febricitate reperitur, quam febris passio cordis est et nequit cordis aliquam partem fixe possidere sine cordis aut partium eius debilitate, cuius causa natura cholera regere non potest, primaria debilitate: gutta vero et ophthalmia

De signis dierū criticorū ⁊ febrīū.

Fol. cvj.

quia febris non adest, nō necessario virtus tam debilis sit quin possit coelestes mori cholere reprimere, et eam sibi subiectam facere. profecto responsio hec nullo pacto satisfiat quoniam sepe numero quādo cholera in interpolans febribus de interioribus venit ad exteriores vcnas pellit, febres nō est, q: adhuc putredo nō adest, solū cū cholera putredine cū in minerā putredinis venit, ergo vt cholera in interpolans febribus anteq̃ febris adsit sua proprietate monetur, sic cholera ingutta ⁊ ophthalmia quib⁹ febris nō adest proprietate sua moueri debuisset. Neq̃ etiam faussa est id quod aliquis dicere posset scilicet cū cholera ad putredinem paratur virtutem deijcere. Etiam licet febris non adsit, cholera tamen que gutta ⁊ ophthalmia facit quia ad putredine non disponitur nō tantam pre se fert maliciam, q̃ virtutem deiciat, ⁊ ei nō obediat, hoc nihil est, me- dici humorū maliciam ab effectu cōp: obant, sed videmus cholera que guttam facit magno cruciari dolore ergo plus virtutem deicit q̃ cholera que disposita putredini est, in interpolans febribus. forsan ad hoc dici possit cholera in gutta, ideo tam seque, hominem torquere quia continuū soluitur ⁊ nō quia eius complexionis malicia hoc contingat. dico q̃ adhuc neq̃ in propa- nio est an solutio cōnunitatis doloris causa esse possit, ⁊ si sit an sine mala complexionis ⁊ an si solutio cōnunitatis doloris efficit, complexio illius doloris potior causa sit, quoniam propter ymūquodq̃ tale, ⁊ illud magis, si sensibile cōmune comprehendere non potest nisi mediante sensibili proprio, si tediosa sensatio sensibili cōmuni est p̃cediosa, sensatio sensibilibus propriū erit: omnia ista quia a proposito aliena sunt nunc exprimi nō possunt q̃q̃ ego (vt alias dixi) pro firmo habeam solam cōnunitatis solutionem ad Sa- leni matrem causam doloris esse, ideo tunc mala complexio dolorē efficit dum continuū soluit, ⁊ tunc mala complexio comprehenditur qualis est scilicet calida aut frigida cum non tantū excedit, vt continuū soluat, tunc complexio leticia afficit membrum, cum ei similis est. omitamus hec sane sit rationem medicorum validam non esse, que probat naturalem cholera ab anima, in na- turalem vero a celesti regi proprietate.

¶ Rubrica quinta ostendit mirandum esse de Senili circa hoc.

Et mirandum est de Senili de Fulgineo inter medicos recētores precipuo, qui as- firmat non modo naturales res coelestes virtutes scilicet proprietates habere p̃mordio suo, sed q̃ etiam facile est vniūq̃ rei amittere proprietatem ⁊ eam acquirere. nam ait q̃ ob va- riam quantitatem, situm, locum, et qualitatibus dispositiones cōtingit res aliquas proprietates suas amittere et alias acquirere, scilicet cholera

certa quantitate proprietatem habere, qua de ter- tio in tertium mouetur, minori vero quantitate qua de quarto in quartum ⁊c. Et cholera prope- cor in canoni de proprietate carere, qua d̃ tertio in tertium mouetur, ⁊ incrementū faciat febrib⁹ ⁊ cholera discedente a corde in tertiana cōnua proprietatem illam habere: hec ⁊ plura alia q̃ no- tissima sunt imponit coelestibus causis.

¶ Rubrica sexta adducit stupēdam potius q̃ approbandam Sauanarolę sententiam de hoc.

Sed potius stupēdū est de Michaelē Sana- narola, qui in tractatu de balneis tot figmē- ta ⁊ deliramenta adducit, nā ait motū flegma- tis ascribendū Lunę esse ob id q̃ ipsa aquas ma- ris qualibet die mouet, et motū cholere Abarti, motū melancholie Saturno, qui tardissime em- nium mouetur, motum sanguinis Joui. et nō cō- tentus hac partitione asseruere affirmat, non mo- do plantas hos humores q̃bus p̃sunt suo cer- to mouere tempore, sed vniuersas mūdi res, ait nō modo Abartem humores de tertio in tertium mouere, sed mūdum hunc infimum de tertio in tertium annum etiam in excessum calorem ⁊ siccitatem mutare, ⁊ cholericas incitare egredines, et homines cholere incendio agitare, eosq̃ ad iurgia, seditiones ⁊ bella promouere. Saturnū etiam mūdum hunc inferiorem ait de quarto in quartum annum excessiva frigidityte et siccitate afficere, cuius causa omnia vniuersi d̃ quarto in quartum annum iacturam aliquantulam facere, plantas steriles fieri, animalia monstrua parere, et difficiles habere partus, melancholicas egri- tudines homines male habere, ouium greges ⁊ armata non ea sanitate ⁊ corporis valitudine so- luta quarto anno esse. ego voluissē ab eo q̃rere an numerum hunc computare debemus a mūdi initio, sic q̃ quolibet quarto anno post mūdi originem cunctę res in malum mutantur, ⁊ hoc deliramentū est, an intelligit q̃libet quarto anno a genitura cuiusq̃ rei rem illam male affici, ⁊ neq̃ hoc neq̃ illud ratione certa aut obseruatione ve- ra concludi potest, in tantum Michaelē Sana- narola hoc credidit verum esse, q̃ suadet omnia bus qui balneis vt debent vt ab eis caueant an- no bisetnili quem incōmodum tanq̃ annū quar- tum Saturno ascriptū ad balnea censet. Quādo Joānes Picus legisset hec, credere q̃ neq̃ De- moctri risus ei sufficeret. Etiam vt in proposuī sermonem veritatem, nulla cuius ratio est qua sanguinis mori Joui ascribatur qui tardissime, si tempus restitutionis eius eximetur, omnium mouetur, etiam vt ait Picus opera stellarū tar- di mori quo tardiora sunt eo magis esse diuina, igitur si p̃mitte motus cuius redit q̃ rubre bi- lis mūdi orbibus hōis infectare debuisset, quod sal- sum est.

Liber secundus.

Rubrica septima pbat humorum motus a varia mēbroꝝ, humorūq; dispositione cūenire. Inuilla ergo opinione hac, q̄ affirmat motus humorum proprietate fieri, pro firmo tenēda est Galeni sententia qui ait humorum motus proprios obſeruare natura sua et non proprietate: facile enim est cuiq; sanę mētis offēdere humores naturali elemētari causa, p̄prios habere motus, quod bifariā suadere nitur. Primum a parte humorū. Quamoz sunt quę hūoꝝes putredini aptissimos reddunt scilicet quantitas nimia, propterea q̄ minus a virtute debili custodi potest. Secūda est substantia putredini apta, quęcūq; enim res vt mediocrem substantiā possidet, sic citius putrefcit. Tertia est caliditas nimia quę principium putredinis solēt esse actiūum, et humiditas excessiua principium passiūū. Quarta est locus, humores enim quos venę continēt, propterea q̄ minus exspirare valent, facilius putrescere solent. Iōdem oppositę causę putredini humoros minus aptos reddunt, et quia sanguis quatuor sibi vendicat conditiones, scilicet quantitate excedit, substantia temperantiam habet, calidus et humidus est, et intra venas continetur velociter et citius plusq; continue omnibus alijs humorib; putrefieri potest. et quia melancholia hijs quatuor conditionibus caret, modica enim est substantia inēperata, frigida et sicca, et extra venas cōtineatur, omnium humorum difficilis putredini paratur, tardiorq; mouetur motu. et q̄ flegma post sanguinem plures conditiones sibi comparat q̄ dispositum putredini humorum demonstrant, scilicet nimium post sanguinem quantitate excedit, et sanguinē intra venas conuatur, et humidum est, die quolibet putredini paratur. et quia cholera plus melancholię accedit quoniam plures eius conditiones habet, scilicet modica est a sanguine remota, et sicca post melancholiam tardius tertianis mouetur motibus, quoniam tardius ad putredinē disponitur. et si quis dixerit ratio hęc offēdit et optime q̄ ob causam, sanguis citissime et continue, et melancholia tarde mouet. Sed non ostendit q̄ ob causam vniūq; humorum certum afflictionis tempus certamq; quietem mediam obſeruat, scilicet q̄ ob causam flegma sex horis dimittit, decem et octo infestat. Et quia in hoc precipuū fundamentum consistit eorum, qui affirmant humores a proprietate moueri, tam facile offēdam adcorem claram esse, humores certa velocitate et putrefieri et ad putredinem disponi natura sua et non proprietate, q̄ nemini posthac indubium hoc erit. plumbū enim inter metalla facillime liqueſcit, ferrum difficillime, stannum et ozichalcum medio modo. si quis a ferrario querat cur nō ita facile mibi vas ferreū facias, vt aruſer ille qui plumbum vala facit respondet sua culpa nō esse, sed q̄

plumbum natura sua liquabili⁹ omnium metallorum est et ferrum natura sua difficillius omnium metallorum liqueſcit, sic si queratur cur sanguis continuo putrefcit motu quia a natura sua hoc sibi vendicat, et plumbo simulatur, et melancholia ferro, et vt si queratur q̄ ob causam ferrum nō nisi hora vna fortissima ignis actiōe liqueſci potest, et non ante id tempus, respōdebatur q̄ a duntaxat ferri, a natura eius, a resistētia eius cūenit vt atali igne, tāto certo tempore liqueſcat, sic respōdendum est si queratur cur quadraginta et octo horis melancholia putredini paratur et non ante, et sic de ceteris, demū vt sine proprietate cuiusq; vniūq; res certo tempore et paratur et mutantur et corrūpuntur ab agentibus quę eas creperant, sic humores sine proprietate sola natura sua certo tempore putredini parantur.

Rubrica octaua satisfact rationi, qua aliqui nituntur asserere humorum motus ad coelestia pertinere.

Sed quia potissima ratio, quę aliquos medicos auctores coegit, proprietatem hanc concedere hęc est, q̄quam dicam et ei satisfactur. omnis effectus cert⁹ et inuariabilis qui quocūq; tēpore, regione, etate, habitudine, cōplexione, sexu cōtingit a causa variabili et incerta cūenire nō potest, sed cholera de tertio in tertium mouetur, quacūq; regione, tempore, etate, habitudine, cōplexione, sexu, ergo hui⁹ inuariabilis motus variabilis causa esse non potest, sed dispositio humorum ceterarum quę corporis partium varia est varijs hominibus in varia regione, tēpore, etate, habitudine et. Non enim eadē quantitas, qualitas cholere omnibus istis reperiri potest, ergo causa hui⁹ determinati mot⁹ erit coelestis causa, quę certa determinata vi formis et constans est. profecto non possum non mirari quo pacto vilissima hęc ratio aliquibus tam valida fuit vt sola ea coegerit humorū motus coelestis causę et eius proprietati ascribere. ideo facile respondeo et dico nec motum humorū certum et determinatum esse, nec dispositiones corporis tam varias esse quin possint mor⁹ hos causare, immo eo modo quo humorum motus variari possunt, eo modo particulares causę variatam habent. quod facile exprimam, nam cholera non sic p̄cisē de tertio in tertium mouetur q̄n tota latitudine tertij dici moneri possit: si quicquid enim febris tertiana male habuit die dominica in meridie, si iterum ipsū male habebat feria tertia, ante meridiem sex vel septē horis et post meridiem totidem aut plurib; semper tertiana erit, nō enim paroxysmus tertianę si anteponit postponitur, pluribus horis tertianam significare desinit, ergo falsum est asserere motum tertianę certum et determinatum esse omnib; variatate carere. hoc habuo dico q̄ omni varię dispo-

De signis dierū criticorū et febrū.

Fol. cvij.

sitioni cholere quā habere poterit quantitate, aut qualitate, varia regione, etate, habitudine etc. Respondet latitudo tertiū dici, et quia contingit genus humanum quacūq; regione, dispositione et tempore certam cholere quantitatem sibi vendicare, citra et ultra q̄ nō cōtingeret hominem vivere aut saltem sanum esse, p̄tingit etiam ut latitudo tertiū dici cōrespondet certe illi latitudini cholere, quē reperiri potest, omnib; hominibus, et quia rarissime cuenit hominem aliquē citra aut ultra hāc quantitatem cholere habere, sic rarissime cuenit choleram, citra aut ultra tertiū diem moueri, de cuius q̄ntitate cholere quē tota sua latitudine reperiri potest pluries et sepe in corpore humano cōrespondet, latitudo tertiū dici, quo cholera moueri potest, verbi causa dum modica eius quantitas erit, et minor q̄ esse poterit apud finem tertiū dici mouebitur et vice versa idē indicium est de alijs cholere dispositionibus.

¶ Rubrica nona ostendit humorum motus a virtutum nostri corporis ordine de pendere.

Etiam accedit huic nostre rationi secunda aduertētia, quē a parte virtutis corporis cōsideratur, scilicet et virtutis quē humorum attrahit, aut ut rectius loquar quā mēbra attrahūt expellunt, aut de nouo humorem generant, dicitur superius id quod de nouo panis dicam, scilicet licet q̄ retentiuā virtus solum id quod inuaniū est detinet nunq; nocuum detinet nisi accidentali causa, scilicet dū admixtū inuaniū est, ut feces intestinis. Vanā vesicca, humores toto tēpore morbi detinet, quia inuaniū humores his rebus admixti sunt, postq̄ tamē semouetur sanum ista detinere desinit, etiam nōnunq; nocuum detinet ne simul inuaniū detinere desinat, ut detinet vanam aliaq; excrementa toto in p̄gnationis tempore, ne dimittendo ea exire crearet et embrio. Etiam expulsiua vis semper nocuū expellit et si aliquando non expellat hoc ideo accidit, quia admixtum inuaniū est, aut quia virtus superior id indicat, et nōnunq; expellit nisi retentiuā retinere dimittat, quē virtutes certo tempore agūt, certōq; limite sibi ipsis obtemperāt et obediunt, quo fit ut cum coniunguntur due istę causę, scilicet humorum dispositiones et certā, et limitata actio membrū, quod humorē attrahit, aut mēbru quod humorem expellit, in putredinis mune ram, aut membrū, quod humorem interea generat anima diuersa intrinseca resistētia humorū, verissima causa mori humorum existit, igitur neq; hac suasionē, nec alijs medicis cogitur propius tates specificas cōcedere quę affluentijis celestibus, syderibus propius pronunciant.

¶ Caput quintum probat manifestas aliquas qualitates p̄ter lumen et motum celestibus non inesse.

Quia ad mentem Joannis Pico p̄ntam occultas virtutes, quas astronomi inesse planetis affirmāt, p̄terea q̄ ut superius differētiā quicūq; actiones quas naturales res p̄ter additionē quorū quatuor elementorū cōtinet, aut ascēdēdē sunt qualitātū proponi, aut ascribēdē sunt cuiusq; mixti forme substantiali, nam ut proprium est calori vivere, sic proprium est forme substantiali p̄one morbo caduco cōferre. Hunc secundo agēdum est de manifestis qualitatibus elementorum qualitatibus simillimas, quas astronomi asserūt sydera habere, nam aiunt p̄ter lumen et calorem ab eo productum sydera aliqua, vim calefactiuam, aliaqua: vim frigefactiuam, aliqua humectantia etc. habere: quoniam Luna lumine suo calefacit et tamē scimus ipsam in frigidare et scimus Venere lumine suo calefacere et etiā humectare, et sic de alijs ergo varę qualitates sunt illę quib; ista faciunt a lumine immo affirmant etiā Solem p̄ter lumen aliam habere influentiā calefactiuam qua effectus agit calidos, immo nōnulli sunt q̄ negant lumen celestē posse calorem producere et si obijciatur de calore producto apud concursum radiorū reflexorum in speculo concavo dicunt calorem illum aradijs productum non esse sed ab influentiā calefactiuā quę ideo calorem producere potuit quia radij solares materiā dispositam fecerūt, etiam suadent alia ratione has manifestas qualitates syderib; inesse p̄terea q̄ lumē oppaca corpora intrare nequit: intrat tamen influentiā visq; in terrę centrum quo in loco metalla et lapides gignūt, sed tam superius dixi hoc necessarium non esse p̄terea q̄ lumen sua natura caloris productum est et cum secundarijs causis quacūq; qualitates producere valet. Etiam calor a lumine productus qualitates omnes eminenter continet.

¶ Caput sextum probat mutationes huius mundi a celestibus non pendere.

Alterum est examinare an mutationes omnes q̄ hoc mūdo lunari fiūt, a celestibus p̄deant, p̄pter qualitates celestes qualitatibus elementorū similes, nam Ptolemaeus affirmat Saturnū frigiditate ex celsa, Adartē caliditate, Venere, humiditate etc. Vniuersū hoc mutare, cōfundit a Joāne Pico assertio hec qm apud astronomos plus tēpus anni quodq; nascit ad futurū facit, q̄ quicūq; alia cōstellationis diuersitas, et quicūq; alia positio syderū, vel mixtura radiorū, ergo si celestes actiones calore frigore etc. Consistunt oēs q̄ hyeme nascunt fatio frigiditate et estate fatio calido affectu efficiūt, q̄ hybernus dies estius frigidiores sunt licet Adars ardeat, et estius hybernus calidiores sunt licet Saturnus ri

Liber secundus.

geat. Etiam mirū de astronomis est quo pacto ad qualitates primas coelestes effectus hos infimos pertinere aiunt, cum ea quæ de moribus, de formis casibus, de bellis, de pestilentijs, de tempestatibus, de innumera sunt, temperamento corporis non consistant, modo cōcedūt omnia a qualitatibus coelestibus pendere, modo renuunt.

Caput septimum probat elementorū notas et nostrorum corporum damna, a coelestibus non euenire.

Etiam elementorum notæ et nostrorum corporum damna a coelo sunt, saltem ab his qualitatibus quas varias a lumine esse affirmant, quod Ioannes Picus bifariam suadet, nā ut errorum esset nostri corporis morbos, vicia in virtutem quæ corpus regit referre, sic errorum est huius infimi mundi notas ad coelestia referre: nam ut virtus corporis morbum nō facit, sed excitat, non excitat, sed cum coarctet, et culpa sua nulli morbi cōtingunt: sic coelestium virtus, quæ sic mundo huic infimo præest ut virtus regum corporum, notas et damna non facit, sed destruit, non excitat sed reprimit. Etiam secundo suadet id, nam ut non ita quisque deliravit ut diceret morstificos partus culpa fieri virtutis informāus, sed accusat materiam sibi vel quāritate vel qualitate male formabilem, et oppisici suo contumacē atque rebellē, sic longe maior infamia esset monstra quæ hominibus plusq̃ ceteris animalibus cōiungunt ad coelestia referre, nam coelestis virtus tanto minus errare potest q̃ virtus informata, quāto ipsa natura potentior est et domina, et artificia magis iuncta. ergo si informata virtuti nullum vicium ascribendum est, sed materię difformitati, sic nec coelesti virtuti, quæ plus quam informata virtus effectum mutat, vicium ascribendum nō est. Neq̃ etiam valet id quod astronomi affirmant, scilicet ut concursu magno frigida rumi constellationū frigiditas ita aquarum eruberet ut climonibus terra mergatur, et contra calidis influentijs valde potētibz exsiccationes fiant: nam tam extraneum hoc affirmare est ac si dicerem corporis armoniam quæ ex varijs partibus in vnum cōiunctibus resultat, ipsius corporis iacturam minari, et facere, nam ut corpus talis spiritus qui ab eo procedit corporis valitū dinem natura sua optat, neq̃ vnq̃ corporis destructionis causa est: sic coelestia quæ ut corpus et vita huic mundo infimo sunt, si natura sua mundi conseruationem vitam et esse in tentant, ad eius destructionem non facient, et ut in corpore membra frigida calidis nō aduersantur, quia licet varia sint vnitate forme consonant et conueniunt, sic etiam si cōcedatur qualitates manifestas coelestibus in esse sibi ipsis dissimile nō erunt, sed su-

periori harmonia mirifica vnitate cōsonabunt, nec pars aduersus totius naturā ager. et si abars potens in coelo sit, non ideo ignem ad furiam concutabit, neq̃ cholera in corpore, immo harum rerum excessus tollet, aut temperabit, nec propterea q̃ Saturnus atrebili præest atrabilis suscitabitur, ut reliquos humores perdat, sed melius se habebit, et ordinatus, et cōpositus, et ut virtus quæ præest corpori eo plus membra regit eo: utq̃ temperantiam seruat et humores: quo validior est et corpus meliori ponitur sanitate, sic planeta aliqua cum in coelo potentior est, eo plus elementa humores et membra quibus præest (si concedatur q̃ præest) inclinet temperantia sua seruabit, et eorum amouebit excessus, demum mors a coelo nō veniunt, sed vita et damna quæcūq̃ a materię vitio quibus qualitatibus sepe degenerat, pronemunt.

Caput octauum probat hominum mores ad coelestia non pertinere.

Etiam hominum mores a diu temperantibus temperantibus ve coelestium qualitatū proueniunt, affirmat enim astronomi corpora frigidiora et sicciora esse q̃ sub Saturno cōcipiuntur, calidiora quæ sub abarte hūidiora q̃ sub Elenere, atq̃ ita dereliquis, quam temperamenti diuersitatem sollet diuersitas ingeniorum et affectionū animi cōsequi, nō quibus cogamur sed quibus irriteremur, cuius causa bilis pronos nos ad iram, pituita ad pigritiam/sanguis ad hilaritatem, atrabilis ad tristitiam et morose pronos facit. ideo astronomi affirmant mores humanos nisi virtutis habitū reputantur ab effectibus coelestium qualitatū prouenire, sed profecto hoc nō cogit coelestes qualitates has affirmare, cum ad complexiōes quæ ex varia elementorum mixtione resultant, referre omnia ista possumus, etiam mores isti nō semper suis qualitatibus respondent, sunt nonnulli q̃ sub virginea facie ferinam immanitatem continent, nonnulli qui sub graui vultu et aspernabili mitem et amabilem mansuetudinem continent. Sunt alij lenitatem perpetuam præ se ferētes inter vero moroꝝ estuāt, et sibi sunt fastidio, alios Saturninos indicabis q̃ hilaritatem sereno vultu omnia temperant. ideo nec mores humanos ad elementarias qualitates neq̃ ad coelestes semper referre decet, sed apud medicos alia præcipua ratio est scilicet cōplexio inlequēs materia, quæ vnicuique indiuiduo propria est, quā indiuiduū aliq̃, neq̃ alio indiuiduo cōuenire, quā phylisici principij indiuiduationis nominant, de qua locutus est Terrois est cum dixit coniungit homines bene compositos temperatos complexionelanguoribus infici, et breuem agere vitam, coniungit alios male cōpositos magnamq̃ qualitatū in temperaturam præ se ferentes, et semper be-

De signis dierū criticorū et febrū. Sol. cxiij.

ne valere foelicemq; et longam vitam agere. nulla alia ratione, nisi quia quamq; complexio que formā insequitur, que solum nobis nota est certas conditiones et mores significet, complexio que materiā insequitur et nos latet, alios mores habet, aliumq; viuendi modum aliudq; vitę temperamentum, intemperamentū. non q; complexio que materiā insequitur agat, quippe proportioni nulla actio debetur, sed q; complexio que formam insequitur aliter et aliter agat ob variam minimorū proportionem, quam complexionem insequentem materiam vocamus. hac ratione plures medicinę que vna virtute conueniunt proficiē vni egritudini sunt, quas consilium medici mutare, alia depōita, alia vero apōsita: quia licet plures illę medicinę complexione manifesta equa ratione et iunamēto illi egritudini prosint, complexione tamen insequente variam minimorum proportionem, forsitan vna illarum medicinarum plus alia iunabit, nescim? enim que res conueniant, disconueniantue hac complexione que materiā insequitur, et ad hunc complexionis modum referendę sunt quecūq; proprietates que indiuiduis insunt, alię sunt quibus alimenta nocua esse solent q; omnibus alijs proficua existunt: alię quibus saluberrimę medicinę obstant, et vt in proposuimus sermonem vertam, sanguinei sunt qui in cōrore, et melancholici qui gaudio sepe afficiuntur, igitur hęc ad celestia referre non deest.

Capitulum nonum probat infelicitatem octimestris partus Saturno non esse ascribendam.

Et infelicitas octimestris partus Saturno ascribenda est. autem astrologi qđ singulis vtergeredi mensibus singuli plane te presunt. primo mēse scilicet Saturnus idemq; octauo mēse dominabitur, et cum planeta frigido et sicco est vitę inimicus, nam qui in lucem erit mēse illo interit. Sed profecto non deest naturalis Ratio primo quia vt superius diximus septimo mēse fetus egredi conatur, et conatum illo leditur qui si octauo mēse in lucē creat cum non dum sit in colūmītati restitutus sit viuere nequit. Affirmāt medici inualitudines que acutę non sunt prope quadraginta dies male habere, et p̄ter hanc rationem aliam Joānes p̄bius adducit auctore Hippocrate, tractatu d octi mēstri partu, quo in loco Hippo, ait octauo mēse difficilem vteri foeti gestari, ob id q; p̄gnantes grane et male hoc mēse se habēt et q; grauias et in cōmoda hoc mēse matricē patiuntur, que si pariāt duplici labore oppressas et partu et egritudinis infirmissimas fieri, vnde necessario ipse fetus imbecillior factus, raro diu viuit. Et p̄ci-

pua ratio qua cūctissimē patet infelicitatem octimestris partus coelis ascribendam non esse hęc est, scilicet si Saturni occasione hoc contingeret regione quacūq; octauo mēse nati defficerent, tāta est enim Saturni potestas vt regio aliqua nō sit que ei non morem gerat. Sed Aristoteles scribit egipto octimestres partus non semper infelices esse, ob id q; foemine validiores esse solēt. Et Amicna scribit, tales foeminas i Hispania inueniri qđq; obseruandę huc vsq; apud nos Hispanos hoc visum nō sit. nisi forsitan me latet, ergo si regio illa que foeminas robore p̄stātes habet, mortem octauo mēse non minatur, et vice versa, a celestibus hoc non contingit sed a naturali infima causa.

Capitulum decimum probat mutationes quasq; que hoc mundo sunt ad celestia referendas non esse.

Etq; etiam vtro consonant ea q; astrologi affirmant, scilicet mutationes quasq; que hoc mundo Lunari sunt varijs regionibus varijsq; anni tēporibus, ab alijs sideribus p̄ter q; a Sole et Luna euenire. aiunt enim Solem anni tempora variare ob naturam signorum quibus Sol varijs temporibus est, nam quum Sol leonem intrat, quia signum calidum et domus eius exiat, ideo mundum instruit floribus euocans acutę semina, etiam quū Sol arietem intrat quia eius exaltatio est magnam hoc Lunari mundo mutationē facere, et sic de ceteris, sed profecto ad solum accessum recessumq; Solis tēpora anni varia mutationesq; omnes que eis sunt p̄tinent, et non ad astrozum vires: nam cum Sol ad nos accedit sub arietē, Gemini et Tauro est, hoc est a medio Āpartij, vsq; in medium Junij, temperamento quodam aerem afficit, ob id q; frigiditatem hyeme habitam reprimunt, et cum in calorem mutatur, humiditatem coercet et fere temperatam facit, cuius causa omnia que temperamento consistunt vere et nascuntur et custodiuntur, inter complexiones sanguinea, inter humores sanguis, inter plātas flores, omniumq; rerum tempore illo genitura et procreatio apta sit, quippe genitura non nisi qualitatum temperantia consistere potest, et hac occasione omnia que temperata sunt vere q; alijs tēporib; meliora existunt, melius namque omnium optimum est, flores que vere coliguntur omnibus alijs temperatores sunt, et vice versa, fructus omnes qui vere nascuntur optimi esse nequeunt, quoniam temperatū tempus ad fructū distemperato et signaturam nō p̄dest, et cū Sol sub Cancro, Leone et Virgine est a medio Junij vsq; in medium Septēbris aerē excessiua caliditate et siccitate afficit, ob hūditatē aeris assidua actione consumptā et caliditatem acutam.

Libri secundus.

Ideo inter cōplexiones cholericæ, inter etates, iunētus, inter humores, cholera, inter plantas, fructus, inter egritudines, cholericæ, estate vigēt, et cū Sol sub libra, Scorpiōne et Sagitario est, a medio Septembris vsq; in medium Decembris, aer frigiditate et siccitate afficit, propter Solis versus meridiem recessum et de clinationem. quo tempore inter complexiones melācholica inter etates, senectus, inter humores melācholicos, humor, inter plātas, semina, inter egritudines, melācolicæ illo tempore vigēt, quo etiam tempore senio confecta quęcumq; sint efficiūt, folia ab arboribus cadūt, longe egritudines in mortem mutantur, dum autem Sol sub Lapricornio, Aquario et Piscibus est, a medio Decēbris vsq; in mediū Martij frigiditate et humiditate aer disponitur: quo tēpore flegmaticæ egritudines grauiiores sunt et c. Et si q̄s dixerit, ergo cholericus iuuenes estate, melācholicus et senes autūno, flegmaticus, pueri, et formine, hyeme, optimā possidebūt sanitatē, ad hoc respondeo solum tēpus veris sanguineis sanguini et temperatis fauere, estatē vero cholericis, iuuenibus inimicari, autūnum senibus et melācholicis aduersari, hyemem flegmaticis inimicam esse. horum ratio in promptu est, nam auctore Galeno vt alias differat temperata sanitas similibus custodienda est distemperata vero contrariis amouenda. et quia complexio temperata et sanguinea q̄ et prima est et sanguis similibus custodiri debet, ver temperatū tempus ei fauet. et quia cholericus, melācholicus, flegmaticus et horum humores distemperati sunt, ea tempora eis aduersantur quę similia existunt, demum Sol solum lumine suo calore et motu tēpora anni varia facit, nec in frigidat, nec humectat, nec desiccatur, nisi accidentali causa solū calore suo omnia in calorem mutat, quod paucis exprimā. Quis aer natura sua calidus sit vapores plurimi qui a terra et aqua produnt ipsū frigidum faciūt, quo fit vt cum autūno et hyeme Sol a nobis discedat, aeris frigiditatē reprimere nō valet, ergo accidentali causa illius temporis frigidam agit qualitatem, et quia hyeme cū ad nos accedere incipit, vapores eleuari potest quos dissoluere nequit, aer humidus redditur, tempore veris cum ad nos accedit frigiditatem et humiditatem reprimat, estate vero quia valida eius actione vapores aeri commixtos hyeme et humiditate habitam non modo reprimere sed destruere valet, aerem accidentaliter siccatur, eiusq; caliditatem angit, ob continuam eius actionem. autūno vero propter et abcessum et propterea q̄ aer siccatus iam est frigidus et siccus redditur, demū cū ad nos vere accedit temperantia sua rerum generationem et in clementum facit, cum estate validus calore est maturatur, coquit, et res in cōplexum ducit, et c.

Caput. xi. probat regionum varietates ab alijs stellis p̄ter q̄ a Sole et Luna non dependere.

Et q̄ etiam varietas regionū ad alias stellas referenda est p̄ter q̄ ad Solem. nam autē astronomi, ideo incolētes firemales regiones extremos habere mores, quia Saturnus et Aethers eis dominantur. scilicet quia Aethers aequilonalibus regionibus p̄estit eos fortes calidiores, bellicosiores homines facere, et quia Saturnus meridianis regionibus p̄estit, inhabitantes regiones illas timidiores et enervatos debilesq; homines facere. Ideo quia Aethers ferocē gentē et Saturnus meridianam facit, firemales regiones mores a temperamento recedentes habent. sed profecto ad stellas varietates has referre non cogimur, sed ad naturales actiones hęc est qualitatum primarium conditio, vt quęcumq; contraria qualitas si cōtrariam excedat eam destruit, si ab ea excedatur eam fortiozem facit. Ideo hyeme qui viri bus p̄stant iuuenes et carnosissimi sunt, et etiam aequilonalibus partibus quia et temporis et regionis aer frigidus eorum calorem non excedit, eos robustiores et fortiores facit, senes vero et qui debiles sunt hyeme et frigida regione quia aer frigidus eorum calorem excedit, eos debiliores facit: p̄sertim si magna nimum et tēporis et regionis distemperantia sit, et necessaria desint. et quia homo calidissimus omnium animalium est fere mirum raro cōtrariū accidat vt dixi occasione simili et c. Eius calor semper cuiusq; regionis habitatus et temporis excedit frigiditatem, cuius causa robustiores animosioresq; regione frigida homines sunt, quod sic ceteris animalibus non cōtingit, calida enim animalia vt fera omnia regionibus calidis bene se habere, frigida vero male se habere videmus, quia eorum calor nō tantus est vt regionis frigiditatem vincere possit et vice versa, homines qui calidissimas incolunt regiones caliditas aeris in eorum excessum calorem tantum addit, q̄ cum dissoluit et accidentali causa homines frigidi fiūt, et timidi. animalibus vero quia non tanta coloris multitudo in est, q̄ nō nulla intense nimum calida sunt, regionis caliditas eorum calorem nō dissoluit, immo et fortiozem facit et robustiores. q̄ fit vt si varias regiones incolentes varios mores sibi comparent, hoc ascribendum planetis non est, sed frigiditatem et caliditatem quę qualitates ad varios mores corpus disponere solent. et caliditas et frigiditas hęc ab infimis causis et a celestibus emanat, scilicet a sole qui natura sua lumine suo aerem calidū et accidentali causa et aerem et corpus frigidū facit, accedit etiam ad hoc mores hominum mutari ab educatione et assuetudine a teneris habita etā leges

De signis dierū criticorū et febrū. Fo. cix.

mores hominum mutare solent, nam euangelica lex ab vniuerso mundo quod euangelium nunciatum est bestiales mores et diabolicos in sanctos et probos mutauit. et Joānes pater affirmat olim Gallos infames fuisse Sodomie peccato, quod scelus bñficio Christiane legis et sanctissimi Ludouici regis nunc protinus aborreant, tali pacto ut sub celo nulla natio sit quod magis exoreat. Et ex hoc apparet non oportere ad celestia referre, sed ad coniunctionem Saturni et Veneris Sodomie vitium contra naturam ut aiunt astronomi, sed ad causas naturales potius hoc referendum est, quas Auienna duas affirmat esse prima est debilitas cordis et pistrat animę et malignę nature, preteritum quādo a parte nervi qui solet sensum prebere membro, vitium aliquod coniungit, ut si pars nervi qui solet in strenum membrum ire, apud radicem eius circa anum ramificatur. Secunda causa est pessima et praua consuetudo solum his duabus causis homines aliquos maledictos, quos Auienna aluminatos vocat, huic vitio deditos esse affirmat. Qualitas etiā regio nis ad permutandos hominū mores ad varias artes et magisteria capeffende non parum stipulatur, si quis enim mercaturę, navigationis aut alijs viuendi modis scilicet literis aut milite se prius aliqua ciuitate dat, sequentes omnes cum imitantur et insequuntur, preteritum si vnicuique istarū artū opportunitas loci adsit. Et fertilitas copiosa alius regionis desiderios homines et voluptuarios facit, eriguitas aque atque sterilitas laboriosos, studiosos, diligentes. et denique ad aeris temperiem distemperiem quam vnaqueque regio a celestibus pro ut causa vniuersalis est habet, quęcunque regionū varietates referende sunt, quicunque enim inter circulum equinoctialem et estiuale solsticium habitant, calidissimam necessario incolunt regionem, et assuetudines et mores illos habet ad quos excessiua caliditas disponere solet. qui vero sub aquilone positi sunt, cum a sole plurimum absint frigidissimam incolūt regionem, eamque corporis compositionem et complexionis temperaturā eosque animi mores et affectiones continet, quibus frigiditas obnoxios esse facit, medijs vero inter hos temperatam habitāt regionem. et quoniam dextera coeli parte Sol efficitur: est ibi gēme, aromata, et alia hoc genus que plus celestis caloris desiderant, in oriente producuntur, pariterque Vcones frigides et Elefantēs eisdem terris feruntur. hominū etiam genus talem sibi temperantiam comparat, qualem aeris temperies prestare potest, ad quam aeris temperiem distemperiemue cogitationes nostre quo ad primum earum motum nonnunquam referuntur, autore Aristotele, quod liberum arbitrium vbiq; terrarum ceteras potentias moderare possit, et ex hoc apparet quod pacto dignitates, diuitias, ege-

statē, liberos, vxorem, amicos, inimicos, bellā, seditiones, ad qualitates syderum manifestas referre necesse non est, sed ad aeris temperantiam qui corpus aliter et aliter afficit, et animam disponit inclinaturque, quo ad eius primos motus, et ad liberum arbitrium qui nonnunquam auaritia, ira, cupidine, odio, aut dominandi amore varia bella suscitatur. et quia autore Aristotele, vbi nimirum de intellectu ibi parum de mala fortuna et contra diuitias egestateque ad hoc referende sunt, liberos, vxores, amicos ad casualem euentum et naturā. et quia homines varias vniuersi incolunt regiones, et vbiq; terrarum nascunt, ob amplam naturę sue sub multiformi habitu latitudinē, omnium animalium mores inclinationes habere possunt, si a principio celesti suo degenerant.

Caput. xij. probat Lunam preter lumen qualitates alias non possidere.

Tunc agendum est de Luna si preter lumen suum qualitates possideat alias quibus hec inferiora aspicere possit. nā astronomi aiunt omnium rerum humidarum incrementum aut incrementum facere, non solum occasione sui luminis aucti aut diminuti, sed humiditate sua quam habet, et assumunt quāto: anni temporibus quāto: mēsis quadras, scilicet anonilunio visus in quadrā primā simile veri, ab illa visus in plenilunio estati simile, a plenilunio visus in quadrā autūno, ab illa visus in nonilunio, hyemi simile effectum esse dicunt. Sed Joānes pater hac mēsis Lunaris partitione improbatur, et non absque ratione. Primo ostendit falsum esse Lunā secundā eius quadrā estati simile fore, et ericcare, immo anonilunio visus in plenilunio similis veri semper est. Et plus secunda quadrā quam prima. Improbatur secundo id quod affirmant scilicet vltima quadrā Lunā siccare similemque autūno esse. Probat hoc ratione et obseruatione ab agricolis, nauis, medicis habita. Primo ratione suadet Lunā anonilunio visus impletilunio semper humectare, et ut plus luminis habet, plus humectat, quoniam hec est caloris conditio, cum debilis est humiditatem non mouet, sed calefacit ita modice, ut vix calor eius sentiat. Lū estificatio: calor fit humiditates ericiat easque corpore diffundit, et cum potentior calor fit, humiditates quas fluere facit absumit et exsiccat, et non humectat, tunc autem non nisi Solem calorem fortem quod ericcare valet producere posse, Luna vero nūquam tā valida calore est, ut possit humiditates quas mouet exsiccare, quo fit ut Luna semper humectet, et ut plus luminis habet, plus humectat, nūquam tamen exsiccat. Probat secundum quoniam Lunā vltima quadrā plus lumine panatur minusque humiditates ericcat, ergo plus frigida et sicca censeri debet, quam frigida et humida. Probat terti-

Liber secundus.

do illud experimento ab agricolis habito. nam agricolę illud tempus cōmodum plātationi esse existimāt, quo Luna lumine auctur, quoniam semina largiori humore habundant, et virtus in sita radicibus aut seminibus, crescēte lumine plenior spargitur, dicitur enim illud tempus aptum cēdēde matris esse, cū Luna descreat et in dies minus luminosa sit, ob id quod tunc plantę sicciores extant, et non tam facile putrescunt et carine conficiunt. quod si scindatur plāta Luna lumine aucta, tunc humor exuberat, facileque putrescit atque corrumpitur, et animalia quę crescēte Luna maciatur, non tam apudredine tuta esse possunt, sicut ea quę lumine Lune decrescēte maciatur, quoniam illa humiditate habūdant putredini obnoxia: ista vero humiditate carent et sicciora sunt. Etiam cora animalū quę lumine crescēte maciatur, si postea in Similares et calciamēta preparentur, facilius dirumpuntur pignūmia humiditate. Probat illud etiam obseruatiōe a nauis habita, qui prudenter in nouilunio et plenilunio nauticantibus abstinent, quando per hęc solent tempora, tempestates plerumque suscitari: quippe cū Luna solo lumine hęc inferiora mutatur, vehemens mutatio erit, aut cum ipsa prope luminis ne obata est, aut cum lumine plena. Probat id etiam experimento amedicis habito, qui aiunt oportuū tempus adolecente Luna aduenā scindendam esse, cōtra vero tempus cōmodum ventosis pmouēdis esse, Luna deficēte plūsq; adolecente. Primi ratio est, tunc enim sicciora etiam plūsq; cōducit cū humores plus cocti et abundantis fauore luminis Lune aucti sunt. Secundi ratio est quia crescēte Luna humor qui exuberat, ad strema corporis et luminis fauore expanditur, cuius causa forsan vītoīa plūsq; oporteat attrahet. Pclūdit ergo Luna solas has duas facere varietates anouilunio vsq; impletilunū humectat et calefacit, a plenilunio vero vsq; in cōiunctionem siccit et in frigidat accidentali causa. Et si quis obiciat Aristotele dixisse decrescēte Luna corpora humidiora fieri, quod etiam obseruatione comprobatur, nā vltima Lune quadrantē plūsq; plūsq; sunt et menstrua effluunt, quę non acciderent nisi Luna tunc tēporis plus humida esset, ad hoc paucis satisficiā. Dico Lunam aliter corpora vīna afficere, aliter corpora quę vita carent, corpora enim vīna crescēte ei⁹ lumine, humidiora facit, ob id quod hūiditates ad digestionem exat. Ideo crescēte lumine ei⁹ et medullę ossū, et cucurbita, citrū et ceterę plāte istiusmodi humiditate auctur, et humores corporis plures, adolecente Luna sunt, cuius causa plus sicciora pducit. Et cerebella animalium pleniora sunt, decrescēte vero Lune lumine corpora vīna sicciora sunt ob digestionis defectum, cui non sic Luna sanet, rebus autē ani-

ma carentibus aliter contingit, quā accidentali causa humidiores fiunt ob id quod Luna eorum excessiuas humiditates, nec coercere, nec dissolvere valet, quia lumine caret, cuius causa apud cōiunctionē plures accidunt plūsq; ob id quod minus aeris vapores consumere potest. Sed contra mēstrua plus apud cōiunctionem contingunt, igitur ad hoc respōdeo humores omnes coctione optima genitos Luna crescēte, augmētari, humiditates tamen natura sua malas quę digestione corrigi nequeūt, vt plus Luna lumine caret plus cōcitantur, ob eam rem quod Luna minus eas resolueret et eorū aliquid minueret potest. demū et Sol et Luna solum natura sua calefaciunt sed Sol per abscissum in frigidat, per accessum calefacit, et humectat, per directionem et actionē cōtinuam siccit: Luna natura sua calefacit, per digestionem humectat, per sui luminis absentiā siccit et in frigidat. et.

Caput. xij. inquit itan estus maris in Lunam referendus sit.

Luno discerēdū restat an estus maris in Lunam necessario referendus sit, quoniam astronomi affirmant fluxum et refluxū maris a Luna pcedere, cuius ratioe Rogeri⁹ Bacchi in epistola ad Clemētem quintū pontificem maximū reddere nititur, in hūc modum, nam ait quod cum Luna exoritur super mare alienius regionis quā radij lunares cadunt ad angulos obliquos quare debiliores sunt, ideoque vapores suscitant, a profundis maris quos cōsumere non possunt: qui vapores ampulosos tumoribus aquas maris extendunt, sicut olle pulmentarię suppositis ignis apullosos tumores efficit quo circa dum ista vaporum attractio durat mare extenditur, cum vero Luna fastigio proximat, radij rectiores et formiores sunt, et eatenus inualescunt quod vapores dissolvere possunt, cuius causa extensio maris cessat, et aque declinant, nam vt in olla pulmentari cum magis calor inualescit plus vapores cōsumūt et liquo subssidet, hęc est ergo causa quā exoriente Luna mare fluit cadente vero amedio celi mare refluxit. et si querat quo pacto, noctu Luna aquas maris mouere potest. Respōdet quod cum Luna ab occasu vsq; in medium celi tēdit ascendunt aque et tumescunt, eo modo quo tumide fiebant cum Luna ab ortu vsq; in summū mouebatur, et cū queritur quo pacto Luna cū ad inum terre mouetur aquas maris mouere potest. Respōdet lunares radios ptenso vsq; in coelum densum iterum reflexu et vsq; in mare profēdi, idque fieri a radijs reflexis id quod fiebat ab ipsis directis, sed profecto hoc sustineri nō potest primo fundamento innuitur falso, nam affirmat ascendente Luna vsq; ad cō-

De signis dierū criticorū et febrilium. Fol. c.

si summū radios debiliores esse, cuius causa vapores in tumorem eleuant quos consumere nequeunt, et quod descendente Luna a summo usque in occasum radij fortiores sunt cuius causa vapores dissolvere potest, et iterum mare reflectitur, contrariū huius accidere debuisset, nam radij apud summum celi fortiores sunt, cum vero declinat debiliores sunt, etiam quis sane mentis tantum Lunę tribuat ut potestatem habeat tot accessibus tātas aquas suscitare. Etiam si Luna lumine suo hoc facit apud novilunium quo tempore ante tenebras, aut nullum lumen Lunę est, nullos estus oceanum facit. Enā unde tanta Lunę vis ut radij eius sub immo terre possit in cœlum ascendentes iterum in mare reflectantur, ut accessum eius facere possint, nam tantam vim Lunę in esse cognoscimus quā eius lumē est: si Luna sub immo terre posita radij suis reflectis a cœlo illuminare nos non valeret neque effectum aliquem facere valebit, ideo ad causas naturales accessus maris plus referendus est, et si ad Lunam necesse cogamur cū referre saltem nō ad influentias, aut aliquas eius qualitates, præter lumen et motū. Tres varię opinioniones sunt circa maris estum, Alperagi⁹ attribuit causam hanc apud veros astronomos qui decem orbis esse affirmant. Primum mobile id est decimū cœlum motu vno mouetur proprio, qui tā vehemens est ut omnes orbis inferiores raptu motu mouere cogat, et licet nouē orbis inferiores motus proprios habeant (mouetur enim nō nū cœlum secundū aliquos tribus millibus et sexcentis annis, et secundū alios quatuor millibus et sexcentis, octaua spera septem mille annis, Saturnus triginta annis, Iupiter duodecim, Mars duobus, Sol, Venus, Mercurius vno, Luna viginde septem diebus et octo horis complet motus proprios) coguntur tamen viginde et quatuor horis motū decimi orbis insequi. et licet ego superior in loco dixerim solum nouem orbis apud astronomos esse, parū refert id dixisse quod decem sint, nam ob tres motus quibus octaua spera mouetur quorum vnus solum sibi proprius est, necessarium fuit asserere duos supra se habere cœlos, quorum motibus raperetur, qui sunt nonū mobile quod duplici mouetur motu et decimū mobile quod vno tantum mouetur, igitur si tanta est decimi orbis potentia ut omnes inferiores elementarios suo motu moueri cogebit, aut saltem motu aliquo ei simili. ideo affirmant ignem in orbem spera sua rotari et moueri, et quod aer decimi cœli motu obediens nō potest motu in ordinem moueri, aqua vero motu accessus et recessus mouetur, quo motu naturali sibi possibili motui decimi orbis obedit. Nec loquimur est ut hoc credat,

nam nō deest opinio quę affirmat orbis omnes decem vnico tantum moueri motu scilicet ab oriente in occidentem, sed decimū mobile præcise viginde et quatuor horis vniuersum rotat, ceteri orbis suo motu tardantur, ut nonū mobile, tam parum tardatur ut qualibet die motū equale decimi mobilis compleat tribus millibus et sexcentis annis per vnā resolutionē ad decimo orbis distat et sic de alijs orbibus. ergo ut vnicuique orbis celesti propria natura sui motus est, quā a velocitate motus decimi orbis differt, sic affirmandum esset aque propriū inesse motum naturalem scilicet accessus et recessus, et nec plus huius motus causa querenda est quā aliorum elementorum et omnium orbium motus, sed causa ista satisfacere nequit ob id quod aliqua maria sunt quę non estuant ut mare mediterraneū et circa totandam Zonam, ergo nec vera esse potest prima opinio, quę affirmat motu rapti primi mobilis aquas maris moueri, quoniam omnes mouerentur, nec vera est ea quę affirmat aquis motum propriū esse certo accessu et recessu ut orbibus omnibus motus proprios inesse certa tarditate quā a motu decimi orbis deficiunt, ideo alij alia tradunt causam.

C Rubrica prima de Adlandi opinione.

A delandus ex opinione Saracenorum ait causam accessus recessusque maris esse scilicet quod cū maris brachia, quę interrecta terre dirimit moles, obuiant atque impetui cōcitato cōfluunt montibus interpositis reflectuntur, et amotum suo deficiunt cuius causa iterum in mare aqua exierunt reuertuntur vehemēti impetu, iterumque reuocantur et effluunt in brachia: hac ergo occasione oceanū mare accessum et recessum habet. sed adhuc nec causa ista satisfacere potest quā nō de omni mari verificari potest, quamquā non omnino opinio hæc a vero disidet, quoniam facile est credere paries oceani dum concurrere properant ut litorea feriant ascendentes et obiectu repulse pariter retrocedant, et quia mediterraneū mare hac causa caret, accessu et recessu caret.

C Rubrica secunda de alia causa accessus et recessus maris.

A liam causam astrologi fatentur cui accessum recessumque maris ascribunt, autē est non omnibus aquis marinis accidere sed solum eis quibus multa aque multitudo est: quę neque adiectu fluminū creuit neque digressu diminuit, quarū terra profunda, dura, aspera et in equalis montibus crebris est, cuius causa receptaculum multorum vaporum non facile dissolubile est: quos vapores aquosa terra et aqua terrosa mari præstant, quibus amaritū illam notā faciunt, qui vapores simul cum ventis a terra et aqua suscitatis aquam turbidam reddunt. accedit ad hoc quod horum vaporum admixtione mare calcescit, cuius causa vapores illi caliditate aucta

Liber secundus.

ampliozem locum mare querere cogunt. Ideo aque necessario dum cruciantur habundant, miscuntur et ubi vis illa dissolutis vaporibus amittitur subsidunt aque et in proprium reuertuntur locum, que vaporum ventorumque generatio ut perpetua est sic perpetua extensio ab eis prouenit, perpetuaque dissolutio et reciprocatio accidit. sed quod iste verè esse possint necessario mori isti ad Lunam referendi sunt.

¶ Rubrica tertia ostenditur quid senserit
Joannes picus de hoc.

Ideo Joanni Pico placet estus maris ad motum Lune referendos esse non ad lumen neque ad calorem eius sed quia coeli motus horum inferiorum motuum causa est, sic motus Lune motus maris causa ut ipsa ascendente aque maris ascendant descendente vero descendat, sed forsitan neque hoc proutius satisfiat propterea quod non semper eadem mari et diuersis maribus accessus et recessus sequitur, accessum et recessum Lune in coelo unusquisque ergo eligere poterit quam harum causarum maluerit, demum conclusi horum inferiorum effectus neque ad qualitates occultas, nec manifestas coelestes reduci posse, nec Lunam vires aliquas habere preter lumen et motum eius, ad quas infirmas aliquis motus nec dierum criticorum

referri possit, cetera que pertinent ad domum exaltationes, facies, dignitates, gradus, aspectus planetarum, et ad omne astrologicum negotium de quibus latissime aduersus astronomos Joannes Picus agit non adduxi, quoniam solum ad me pertinebat horum inferiorum effectus solum amoti, lumine et calore coelesti prouenire. demum probant ad mentem Joannis Pici dies criticos ad coelestia referendos non esse, non quod ego cis que dixi consentiam, nam difficile est affirmare Solem et Lunam solum his inferioribus preesse, ceteras stellas parum aut nil agere, difficile est natiuitates, anni reuolutiones, coniunctiones magnas et eorum effectus negare, que omnia ab initio mundi obseruatione visum est a coelestibus pendere. Sed dixi hec exercitamentum causa, ideo nec rationibus adductis satisfaccere volo, neque eas improbare, et dimissis his ad secundum accendendum est scilicet quod quod mundus iste inferior a coelestibus pendeat, scilicet a motu, lumine manifestis qualitatibus et occultis, tamen ad nullum horum criticos dies referri posse, et quia si sydus aliquod sit ad quod dies critici pertruncant Luna est, probare nitur dierum criticorum causam certam esse non posse.

De signis dierū criticorū et febrilium. Sol. cxi.

Tractatus quartus.

Capitulum primum probat dies iudicarios ad mensis apparitionis Lune referendos non esse.

L'primo pba-

re nitar dies criticos sunt iudicarios ad mensis coniunctionis et apparitionis Lune et ad quadras eius reduci non posse, quod tribus dumtaxat rationibus ostenditur. Primo affirmant, qui sequuntur positionem hanc, mensis coniunctionis Lune triginta diebus cum dimidio constare, a quibus quasi tres dies excluduntur quibus Luna cum Sole coniungitur, et penitus versus nos lumine et potentia orbata est: manent ergo viginti et sex dies et duodecim horę quos mensis apparitionis Lune dicunt esse, cuius medietatem, quadras superius expressi, fundamentum huius mensis falsissimum est, quasi necessarium semper sit ut Luna tribus diebus a sole obtegatur: non profecto sed nonnunquam si coniunctio mane sit, eiusdem diei vespere nouaaculari facie appareat, aut si in principio noctis coniunctio fiat mane priusquam Sol exoriat, conspicitur, nonnunquam secunda die, nonnunquam tertia die secundum quod aliena media orbis solaris plus aut minus discedit, quoniam apud astronomos apparitio Lune ob tres causas citata aut tarda est. Primo ob velocitatem et tarditatem sui motus in epicyclo. Secundo ob magnitudinem modicam eius ab ecliptica latitudinem. Tercio quando est insignis meridionalibus aut septentrionalibus, quoniam orbis solis linea ducta per centrum eius, in latitudine triginta gradus continet, et quanto plus Luna a linea ecliptica discedit, eo minus pertransit gradus. contingit ergo nonnunquam ut Luna triginta gradus solis orbis pertransit, et tarda motu suo sit, et signa meridionalia sedeat, quibus occasione solis non sic cito videtur, cuius causa non nisi tertia die apparebit, et contingit nonnunquam ut Luna tantum discedat ab ecliptica ut non nisi decem gradus orbis solis pertransit, et quod velocius motu suo sit et quod signa occupet septemtrionalia, cuius causa eadem die apparebit. ergo nonnunquam mensis apparitionis viginti novem dies continebit et tunc quatuordecima dies medietatis incipiet duodecim horis transactis quatuordecimi diei naturalia et finem habebit tondem transactis quindecimi diei, et nonnunquam mensis apparitionis viginti octo continebit dies, nonnunquam viginti septem: quo pacto ergo solum viginti sex dies cum dimidia cuius medietatem et quadras in computatione dierum criticorum assignarunt,

certo semper esse affirmare audet: profecto ego huic rationi quomodo satisficiam nescio. nam si dixerō sepius contingere Lunam quando cum Sole coniuncta circa lineam mediam orbis eius plus versari quam circa extremam cum necesse quater pertransire lineam debeat, cuius causa sepius contingere videtur in tres dies Lune apparitionem retardari, nihil dicam, nam affirmare rem certam certo contingentem ordine, a re incerta et varia conquire sanę mentis non est.

Rubrica prima de secunda ratione quam propterea huius mensis computationem destruit.

Secunda ratio, quę propterea istius mensis computationem destruit hec est, nonnunquam contingit febre egrum male habere a primo Lune ingressu sub orbe solis, ergo si tribus diebus Luna potestate orbata est, eo usque appareat, nona dies critica erit et non septima. patet, solum illa septimana bellum agitur inter naturam et morbum, cuius dies omnes a Luna virtute suscipiunt, sed per vos ideo septima die bellum agitur quia sex diebus Luna morbo aut naturę sanet, ergo si tribus diebus de tempore sex influere Luna habet nona dies critica erit, aut concedendum est non propterea quod semper Luna febre acutę influit iudicarios causare dies. ad hoc forsitan aliqui respondet Lunam omni eo tempore quo a Sole obtegatur versus solem illuminatam esse, aunt his diebus virtutem numeram Lunam a Sole suscipere, quę observatam tenet, et ob eam causam cum incipit apparere dupla influit potestate, scilicet ea quam a Sole suscipit et ea quę a Sole habuit, cum orbata actione versus nos erat. idcirco nimirum si tribus diebus tantum influit quantum sex, et hoc forsitan hac conseruatione comprobari posset, quoniam Luna cum apparere incipit et vehementer orbe huius inferiorum mutare visus est, tota illa quadra affectu et mutatio illa in acre est. nam autore Salerni primo prognosticoz com. sexto quando Luna incipit apparere extremitas superior declinat ventum septentrionalem, et cum ipsa est ventum austrinum tota illa quadra venturum nuntiatur. idcirco ipse et affirmat quito capite de diebus criticis, scilicet si communis Lune vehementer strictus apparet ventum septentrionalem, et si cunctum, meridionalis nuntiatur. et eodem libro Aegiptiorum autoritate affirmat talem esse primum quadre Lune constitutionem, qualem eam dispositio Lune cum apparere incipit demonstrat, nulla alia ratione nisi quia virtutem quam a sole habuit radijs directis validam quę incipit apparere demonstrat. nonne hoc signum est: quia ratione hoc probari potest: si tantum Luna virtutis suscipit quantum illuminata a sole est, sola illa parte virtutem recipit qua illuminata est, cuius aut Luna a Sole suscipit solum lumen aut virtutem aliam qua hec inferiora immutare valeat, si solum lumen suscipit,

Libri secundus.

quo cumq; tēpore dimidia eius parte illuminata est, ergo ut quando Luna cum Sole coit pars eius q̄ versus solem est illuminata postea cū incipit apparere agit, sic q̄ndo in quadra est idest quādo a Sole nonaginta gradibus distat pars eius q̄ versus solē illuminata est post quadrā illam incipiet agere, ergo semper duplicata virtute Luna agit, saltem omni eo tēpore quo illa minata quo ad omnes eius partes versus nos nō est, q̄ si dixeris Lunam virtutem aliam a Sole si mal cum lumine suscipere quod figmentum est, hęc virtus lumen comitatur et sic eadem militat ratio.

¶ Rubrica secunda de modo quo huic rationi satisfieri potest.

Forsan aliquis satisfaccere posset q̄ in casu quo aliquis, ab initio coniunctionis febre corpiatur, septima dies critica nō erit: imo observatione cernitur febres acutas nō semper die septima finiri, quid mirum ergo est si casu posito concedatur omne id quod argumentū concludit, posset ergo qui hanc positionem affirmat dicere, idco febres aliquas septima die finiri et aliquas non, quia cum Luna omnibus septē diebus soli adiuncta nō est, bellum septima die promouet, et cum soli adiuncta est vsq; in nonā aut vndecimam diem egritudinis cōmotio post ponitur, et propterea ego rationē istam non proptinus efficacem censo, p̄sertim cum apud mē sis Galeni cōputationē facilius satisfieri possit, quoniam casu posito scilicet q̄ septimana prima cōiunctio Lune cum Sole occurrat dico q̄ tunc aut septima dies critica non erit (ut sepe contingit) de quo infra tractabimus agā, aut si forsā cōnincatur septima die crisis accidere, etiam licet septimana illa coniunctio adderit, dicam cōmotionē illam a Luna euenire quo ad quadrā eius secundum motum peragrationis signorū, et non secundum motum apparitionis, et dicam q̄ crisis illa perfecta non erit, quoniam Luna eam solum efficit virtute propria a signis suscepta et nō virtute cōmuni quam a Sole solita est recipere, et tunc septima dies incipiet viginti horis transactis festi diei finiturq; totidem transactis septimi diei.

Et si forsā aliquis satisfaccere concessit, casu posito scilicet q̄ q̄d aliquis febre corpiatur a prima hora coniunctionis nihilominus septima dies iudicialia erit, propterea q̄ ad hoc q̄ Luna cōmotionem febribus faciat solum sufficit eam discedere a Sole a tempore initij febribus nonaginta gradibus, q̄q; intermedio tempore pauata lumine sit, hoc nihil est, quoniam si hoc verum esset q̄ Luna soli coniuncta non impedit diei critici cōmotionem cur demuntur tres dies mensis coniunctionis a mense apparitionis.

¶ Rubrica tertia probat huius mēsis cōputationem impossibilem esse.

Vltimo contra hanc mēsis assignationem arguo, et primo astronomorū circa Lune virtutes quas a Sole suscipit asserionem adducam, nā aiunt non eisdem qualitatibus Lunam omnibus suis quadris affici, sed ut superius dixi prima eius quadra calida et humida et veri similis. Secūda calida et sicca estati similis. Tertia frigida et sicca autūno similis. Quarta frigida et hūida hyemi similis est. Hoc habito, arguo sic, nullas alias virtutes a sole susceptas astronomi Lune ascripserūt nisi has, nā si virtutes alias Luna possideat, illas natura sua habere affirmat, ergo non nisi per has quatuor varietates Luna agere potest: q̄ fit, ut dies critici similes non sint omnibus suis quadris, sed nonnulli saluberrimi, nonnulli vero mortiferi, nā si quis prima quadra Lune sanguinea febre corpiatur, tunc Luna caliditate et humiditate morbo fauebit et forsā occasio mortis erit, et vice versa, si quis tertia quadra Lune in febrem sanguineā cadat, p̄sagium salutis erit, quā Luna frigiditate et siccitate sua aduerfabitur morbo, et denum quocumq; egritudo eisdem qualitatibus affecta quibus Luna quadris suis est, mortem minabitur, et econuerso, qd̄ tamen nemo vnq; astronomorū et medicorū asseruit, ad hoc forsā respōdebatur, Luna suis quadris non propterea variam virtutem sibi vendicare, quia a Sole lumen suscipiat vel non suscipiat, nam contingit a prima die egritudinis vsq; in septimam lumen perdere et lumen acquirere, quod probō, quia alias post septimam diē quocumq; dies esset critica, patet octaua die per aspectum quartū respectu susceptionis luminis a secunda die discedit, et nona die a tertia et decima a quarta etc. Sed idco, virtutes varias suscipit aspectu feruli q̄ a sole triginta discedit gradibus, et aspectu quarto nonaginta, et aspectu tertio centum et viginti, et aspectu oppositionis centum et octoginta, sine his temporibus cōmentum luminis Lune sit, aut decrementum, sed contra, ergo vanum est affirmare Lunam per mensem apparitionis occasione luminis suscepti a sole die rum criticorum causam esse, nisi dicatur q̄ lumen id quod Luna a Sole suscipit remissum aut intesum inimicatur lumini, quod suscepit cū ab illo loco nonaginta gradibus discedebat, qd̄ figmentum est, et denum nemo astronomorū asseruit vnq; Lunam p̄ter lumen aliquid a Sole suscipere, ergo si occasione luminis et eius varietatū Luna non varie agit suis aspectibus nullam varietatem aliam habere potest.

¶ Caput secundum inquit de cōputatione dierum indiciariorum penes mensem peragrationis.

De signis dierū criticorū ⁊ febrū. Fol. cxi.

Erit secundo loco differendum an computatio que penes mensuram peragrationis fit, certa et vera esse possit, id est an causa eius vera sit. et primo differendum est an Luna suis varijs aspectibus scilicet hexagono, trigono, tetragono, diametro dierum criticorum causa sit. sed quia astronomi penes varios aspectus in duodecim signis Zodiaci causam hanc reddere conantur, quia Ioannes Picus aduersus astronomos primo negat duodecim esse Zodiaci signa. Secundo negat quatuor aspectus esse. Tertio negat aspectus propter eorum amicitiam aut inimicitiam commotiones in egritudinibus suscitare, hec ergo tria ordine agam.

Caput tertium inquit qua ratione Zodiacus in duodecim partes diuisus est.

Clo ad primum cum Ioannes Picus nititur improbare duodecim signa Zodiaci esse, inquit qua ratione astronomi Zodiacum in duodecim partes, que signa vocantur, diuiserunt: cum Zodiacus sua circulari figura non plus duodecim quam centum et centum quinquaginta partes imponit Ioannes Picus astronomis rationem unam qua ipsi persuasi, has duodecim partes Zodiaci ascripserunt, scilicet ob quatuor elementa, nam quia quatuor sunt, et eorum unumquodque tres sibi comparat partes: sic quatuor Zodiaci partes sunt, quarum quilibet tres continet partes, cuius causa quater ter in se ductus duodecimus componit numerus, nam ut philosophi affirmant, unumquodque elementum si leue aut graue sit, partem supremam infimam et mediam habet, et penes harum partium varietates varia vniuersi mixta exoriantur: ut verbi causa, quando elementa leuia quo ad supremam portionem grauius presunt, volatilia gignuntur animalia, et quando elementa leuia quo ad partem mediam dominantur grauius, animalia resiliunt gressibilia, et si elementa leuia quo ad portionem infimam grauius presunt, reptilia animalia et serpentes gignuntur, et si grauius suprema et infima leuia coniungantur pisces fiunt, et animalia omnia natantia, et si elementa grauius quo ad portionem mediam presunt leuibibus, resiliunt plantę. ⁊c. Et qui vult hec scire, legat ysaac in dictis vniuersalibus qui inge-niosissime ordinatque mirifico omnibus vniuersi rebus portiones elementorum sibi peculiares distribuit, ergo ut elementum tres partes habet, quibus tanta mixtorum varietas insurgit, tres Zodiaci partes que his tribus varietatibus presunt, signa Zodiaci dixerunt, et quia duodecim elementorum partes sunt, sic duodecim signa esse cōstantaneum est. profecto quod ratio hec parum suadeat duo-

decim signa esse affirmada, non deest astronomis ratio quam Ioannes Picus conticere voluit, que hoc nimium suadet.

Caput quartum ostendit qua suasionem astronomi. xij. signa esse dixerunt.

Ico potissima ratione, qua astronomi duodecim signa esse dixerunt, hinc esse, celestia a priori cognitione que a causa exoritur, circa quam demonstratio propter quod versatur comprehendere non possunt, sunt enim difficillima cognita a parte potentie, auctore enim Aristotele secundo metaphysice bifariam aliqua cognita difficilia sunt, aut potentie defectu, quam obiectum excedit, et sic celestis substantie comprehendere nequeunt: aut obiecti defectu, quod potentiam immutare non valet, ut materia prima que, dicitur Thomas auctor, quem pro viribus sequor, solum potentiale habet esse, carere specifico esse et entitativo, et tempore et motu quia permanentes esse non habent, sed solum temporis instans et motus mutatum esse presens esse potest, ideo a potentia non comprehenduntur, nisi materia per analogiam ad formam, et motus qui sensibilis commune est, per sensibile comprehenditur proprium, igitur cum celestia a priori comprehendere non possint, necesse est a posteriori et per effectus in ipsorum diuisionem et cognitionem deuenire.

Caput quintum ostendit qua ratione annus in quatuor partes diuisus est.

Almos sunt anni tempora que distident, ergo ab effectum ad causam arguendo, quatuor Zodiaci partes erunt, que quatuor illas partes anni varias efficiunt, vltra, hyems, ver, estas, et autumnus tres sibi partes varias comparant, nam estas tribus mensibus constat, quorum primus simulatur veri, postremus autumnus, medius vero ab utrisque differt, cum caliditate et siccitate in summo possideat, et sic de ceteris temporibus, ergo necessario hec trium mensium estas varietas et omnium aliorum temporum a tribus Zodiaci partibus euenit, cum ergo sint duodecim anni menses qui duodecim varietatibus inferiora hec variant, duodecim erunt Zodiaci signa, que has varietates agunt. ceterum quare astronomi signum in triginta gradus et gradus in minuta ⁊c. diuiserunt impertinens est.

Secundum principale quod promissi differendum est, an ratio aliqua suadeat quatuor esse aspectus, et cum hoc Ioannes Picus inquit, impositum astronomis rationes aliquas non modo sapientissimis astronomis non dignas, sed nec proptinus illiteratis hominibus, aut astronomos dixisse quatuor esse aspectus propterea quod numeri

Liber secundus.

omnes isti partes aliquote sunt, que aliquoties sumptę suam reddūt totū, vt, bis sex, duodecim cōponunt. et quater tria, etiam, et ter quatuor, ut dē. hac ergo ratione aspectus sextilis trius, quartus et oppositionis est. mirandum est de Joāne p̄dico omnium sue et forsan nostrę etatis bonarū disciplinarum peritissimo, quo pacto tantum astronomos detestari voluit, vt ex numeris extimet eos rerum naturam inuestigasse. Adducit rationem aliam astronomorum mēte, et ait q̄ vt Luna quatuor aspectus possidet penes suscepcionem luminis a Sole, scilicet primum figura sua nouaculani: quę tunc cōspicitur in Luna cum sexaginta a Sole partibus distat: secundus aspectus eius est quando est diuidua, vt cum inter eam et Solē nonaginta partes interiacēt, et sic de alijs. ergo vt Luna p̄ hos quatuor aspectus quatuorq; distancias quibus a Sole discedit varios effectus his inferioribus agit, sic p̄sumedum est omnia sydera celi cum a se ipsis equali distantia discedunt varie agere, vt verbi gratia cum Saturnus a Ioue discedit sexaginta gradibus aspectus sextilem ad ipsum habet, et cum nonaginta, tetragonū, et cum centum et viginti, trigonum. et cum centum et octuaginta, diametrum aut oppositionis aspectū habet. ergo vt Luna suis varijs quatuor aspectibus aspectu cōiunctionis dimisso hęc ima mutatur, sic equa ratione eadē distantia omnes planetas varios agere effectus rationi cōstantē est.

¶ Caput sextum ostendit quo pacto Joānes Picus rationes quas astronomis imponit, destruit.

Ontra hanc rationem et similitudinem Joānes Picus arguit, quoniam dissimilitudo grandis est inter aspectus Lunę et aliorū planetarū, nam Luna ideo aspectu oppositionis trino q̄rto sextili, et cōiunctionis varie agit, quia varie illuminata est, sed planetę cum a se ipsis discedunt, nulla varietate substantia et natura sua afficiuntur, ergo vt Luna ob id q̄ varium habet lumen, varie agit: sic planetę si nullam varietatem habere possunt, nullo tempore varie agent.

¶ Caput septimum satisfacit rationibus Joānis Picci aduersus astronomos.

Ed ego p̄o viribus nitar rationibus istis q̄s Joānes Picus aduersus astronomos adducit satisfacere, quasi ipsi tantum delirare soliti sint, vt per numeros cōstructionum virtutes, quibus vniuersum hoc regitur, inuestigare cōtētur. Idco nec propter numeros et ipsorū varias proportionēs duodecim Zodiaci signa diuiserunt: nec aspectus quatuor etiā propter numeros inuētos esse credunt. Patet primum, quoniam plurimi alij numeri sunt, qui p̄cipui apud astronomos habentur, quibus Zodiacus diuidi poterat quo ad eius signa, poterat enim quater diuidi, nam numerus quartus omnium partium perfectissim⁹ est ob id q̄ denarium numerum philosophorum insuradum componit: vt quatuor, tria, duo et vnum cōponūt decem, et poterat Zodiacus diuidi in decem partes (autoze enim Aristotele decimo quinto p̄blematū) denarius numerus perfectus est, cōtinet enim omnia numerandi genera vt par, impar, quadratum, quadratāle, longum, planū p̄imum cōpositū, etiā q̄ oēs hoies ad decē vsq; numerare consueuerūt et poterat Zodiacus in sex diuidi partes qm̄ senarius numerus perfect⁹ est ob eam causam q̄ suis aliquoties cōponitur partibus: vt tria duo et vnum sex componunt, et poterat diuidi viginti octo partibus, quoniam vigesimus octauus numerus suis aliquoties cōsumitur partibus: vt quatuor decem, septem, quatuor, duo et vnum vigesimū octauū componunt numerū, et poterat diuidi quadraginta partibus, nā quadagesimus numerus perfectus est ob eā rem q̄ autoze Augustino, libro octogesimo tertio questionū, eius aliquoties partes quinquagenarium componūt numerum, nam, eodem autoze, ideo cum ieiunamus diebus quadraginta spiritus sanctum die p̄tēcostes scilicet quinquagesimo die a paschate suscipere meremur, quia vt quinquagesimus numerus ex quadraginta partibus constat, sic solus ille donum spiritus sancti quinquagesima die suscipiet, si quinquagesima illa dies quadragenariū ieiunij p̄supponat. Etiam poterat Zodiacus diuidi decem et septem partibus, nam teste sancto Thoma in catena aurea, autoze Augustino Joānis vigesimo primo centum et quinquaginta et tres pilces quos apostoli capesserūt significant veteris legis decem p̄cepta et septē dona spiritus sancti legis gratię, et numerus decem et septem ab vno vsq; i decem et septem suis partibus aliquotis et nō aliquotis centum quinquaginta et tertium numerum constituunt, in finem, q̄ apostoli p̄cepta legis veteris et legis gratię simul in vnum adiunxerunt: quasi principium et finem, quasi signum et significatum. Et nā poterat Zodiacus diuidi i ducentas et viginti partes aut ducentas octoginta quatuor, qm̄ partes huius numeri ducentissimi vigesimi constituunt numerū ducentissimū octogessimū quartum, scilicet centū et decem, quinquaginta et quinque, quadraginta quatuor, viginti duo, viginti, undecim, decē, quinque, quatuor, duo, vnum. Et partes aliquoties huius numeri ducentissimi octogessimi quarti cōsumunt numerum ducentissimū vigesimū, scilicet centum quadraginta duo, septuaginta vnum, quatuor, duo, vnum. Idco numeri isti dilecti vocantur, quia soli inter omnes numeros suis aliquoties partibus se ipsos cōponunt. adduxi hęc, vt palam

De signis dierū criticorū et febriliū. Fol. cxliij.

palam sit, nō propter numeros astronomos de
lyraisse, vt Joānes Picus affirmat. nā si celestiu
diuisio ad numerozū virtutes pertineret, isti nu
meri quos recensui et alij plures essent ad quos
astronomi possent celestiu diuisione reducere.

¶ Caput octauū in quo satisfacit, quatuor
aspectuum rationem reddendo.

Ex etiā secūdo quorū aspectus ideo
astronomi dixerūt esse, quia tondē
Luna simul cū cōiūctionis aspectu
solem aspiciere solet, profecto astro
nomozū intentio nō est per numeros
res indicare nec diuidere, sed accidit reb⁹ natu
ra sua diuisis vt certos habeant numeros, verbi
grā, a primordio geniturę quousq; tēperat⁹ ho
mo vigesimū quitū natus sit annū: naturalis ca
lor plus humidus q̄ amissum sit instaurare valet,
a vigesimo quito anno vsq; in trigessimū quintū,
fere calor: naturalis nō plus q̄ amissum sit restau
rare potest, ab illo tēpore vsq; in vitę finē minus
q̄ amissum sit, restaurat, nunq̄d etas in causa ha
rū varietatū est: non profecto, sed varietas q̄ ob
caloris naturalis potentia aut impotentia insur
git, accidit, vt hac vel illa mēsurę etate, et demū
tēpora quęcūq; p̄fēta et certa cūctis aialib⁹ nas
cēdi, moriēdi, vitę et gēstadi, et parēdi sunt, alte
rationes has minime faciūt, sed eas a natura fa
cias mēsurat. sic Zodiaci aspectus nō ideo qua
tuor sunt, qz numeri isti planetarum a se ipsis di
stantia celestes virtutes variant: sed p̄pterea qz
planetę natura sua variis coeli p̄tib⁹ varia agūt,
varię emanāt virtutes, accidit tñ eis signata di
stantia aut signato numero v̄tates has possidere.
¶ Caput nonū ostēdit q̄ ratio quatuor aspect⁹ sint.

Etiaū principale qd me edisseratū
rum p̄missi, est. quā ob causam hac
varietate aspectus quatuor cōstet. qz
ternalis et trin⁹ amicitia p̄ se ferāt:
et aspect⁹ dilectionis nūcupent. et tñ
aspect⁹ q̄rtus et oppositiōnis inimicitia dissidet:
et aspectus inimicię vocatur. dubitādi ratio est
cū celestes substantię qualitatū offēsiōe carcāt:
quacūq; corruptione et cōtagio carēt q̄ variis tē
porib⁹ nō variātur, sed semper calidē purissimas
possident substantias: nulla aduēctia affectas q̄li
tate, ergo qd in causa est, qz si Saturnus, prim⁹
sit Joui, proximis signis nec dissident nec cōne
niūt: et tñ si Saturn⁹ a Jone sexaginta semoueat
gradibus, i. duoz signoz distantia aspectu amicitie
cōueniūt: et si Saturnus nonagita a Jone di
scedat partibus, i. tribus interpositis signis aspe
ctu inimicię q̄rto dissident: et si centū et viginti
remotus a Jone sit partibus aspectu trino amicitie
ei cōueniūt: et si centū et octoginta ab eo distet
partibus, i. sex interpositis signis, aspectu inimi
cię ei dissident. nunq̄d planetę isti ob distan
tā alias substantias, naturas, q̄litate sibi v̄edi

cāt: cur ergo plus alia q̄ alia distāna aliā et aliā
hec inferora immutādi vim possidēt: nam vt sa
pientes oēs testantur celestia vni aliquam cor
ruptionem nec non patiuntur: p̄ter qz q̄ sidera
omnia a sole lumē suscipiūt. etiā digniores plane
tę, vt ait Pic⁹, ab alijs q̄ min⁹ digni sunt, offēsiō
nē suscipere nō possunt. neq; etiā rationi p̄sentanti
est, solē q̄ lumē syderib⁹ oib⁹ p̄stare, ab eis offēdi.

¶ Caput decimū adducit opiniōem illorū.

qui affirmant varias aspectu actiōnes ad
qualitatū contrarietate pertinere.

Hanc quēstionē astronomi respo
dent varietates oēs aspectibus acci
dere ob variā qualitatū aduersariū
actiōne, nā affirmat quarto aspectu
semper planetā signū aduersum dua
bus qualitatibus aut salte vna actiua a signo no
naginta gradibus discedenti intrare. qm̄ q̄cūq;
quadrata signa vel opposita cōtrarias habēt q̄li
tates vrasq; vel salte agētes, vt Arics calidus et
siccus a Cancro frigido et hūido dissidet. et Tau
rus frigidus dissidet a Leone calido, cōueniūt tñ
ei siccitate. discedant etiā signa opposita altera
salte qualitate, hac ergo ratione aut, qz q̄cūq; sy
dera signis q̄drans erūt, nonaginta intermedijs
gradibus dissident. Etia si aliquod sydera signo
aliquo sit, dissidet a se ipso, dū signū intrat nona
ginta gradibus ab illo signo discedentē, idq; in
dicatū est de planetis cū signa sedēt opposita, in
ter q̄ cētum et octoginta mediant gradina: nulla
alia ratione nisi qz signa quadrata et opposita sal
tem qualitate dissident actiua.

¶ Caput vndecimū ostēdit quare astro
nomi mensem peragratiōis dierum in
diciarum causam esse dixerunt.

Et vt oīnia hec q̄ dixerūt, scz duo de
cim et signa quatuor aspect⁹, et aspe
ctum amicitie et inimicię causas ut
propositū nostrū verā. dicā quare
astronomi et medici q̄ eis cōueniūt
mensem peragratiōis Lune, medicatē, et qua
dras eius dies criticos causare affirmant. et qz in
ter oēs mibi visus est Haliusodoā cōmento ver
bi sexagesimi cēloquij melius rē hac tractare,
ideo sententiā eius paucis adducā. ait, qz quādo
Luna in quadrans et diametris signis est febru
bus actus cōmōtiōnes facit. nā ait qz quādo ali
quis febre acuta corripit, vincit a febre. et medi
ce probat hoc. nequit febris esse, nisi calor: si rurs
spiritus humore aut mēbris sit: et ideo calor: signi
tur, qz spiritus humoris aut mēbris virtus tā debi
lis est, qz obstarē neq̄t, quin calor: signatur, isto ha
bito, ait, qz nisi celestia faciat naturę, nūq̄ mor
bū vincere poterit. patet. nō valuit ante febrē cas
lori extraneo obstarē, ergo cū febris adest, non
valebit calorē vincere extrancū, nisi rarissime. i.
cū febris remissa est et opera medici nimia sint,

Liber secundus.

ergo cū Luna venerit ad signū oppositū, signū illud aduersat morbo aliquādo, cuius causa Luna illius signi virtute et natura, morbum vincere possunt. Et ait q̄ nūq̄ natura morbi aggredi in tentat, nisi cū aspectus coelestis morbo inimicet. Sed cōtra, sequeret q̄ non semper dies critica a coelestibus emanaret: patet, nō semper Luna ad signū oppositū quare sua morbo venit, sed non nūq̄ ad signū simile: patet: si q̄ febre corripiat Luna existit i Tauro frigido in q̄dratura Leo nē calidū intrat, q̄ signū simile febrī est, ad hoc respōdeo semp in quadratura p̄motionē in febrībus fieri: qm̄ si Luna intrat signū oppositū febrī scz frigidū et humidū, sic Luna virtute illi signi cōtra febrē calidā et sicā insurgit: et si Luna in quadratura signū calidū et sicū intrat: tāta malicia morbi sit q̄ Luna virtute illius signi et febris cōtra naturā insurgūt, demū die septima aut q̄rta decima natura aut morbus bellū promouet, coelestis fauore, q̄ bellū antea nec natura se sola nec solus morbus pmouere poterat. Sed cōtra sequitur dies criticos ita pessimos et mortiferos sicut saluberrimos esse. Probo, ita crebro cōtingit Lunā venire ad quadraturā calidam sicut frigidā, q̄ tot sunt signa calida sicut frigida: ergo tā crebro cōtingit cōmotionē fieri die critica a morbo q̄ cōtra naturā insurgit: sicut a natura q̄ morbi vincere intētat. ad hoc respōdeo, p̄mo, non semp cū Luna venit ad signū morbo simile mortē causari, qm̄ tā valida natura esse potest vt possit et febrē et Lunē, q̄ x̄ntē signi ei fauet, obstarē. Scdō respōdeo cōcedēdo id q̄ infertur, et dīco p̄pterea Salenū habuisse p̄mo p̄gnosticorū oēs febres suspēctas, et p̄pterea hippocrate dixisse, febrib⁹ acutis nec cōfīdēdū de salute esse, nec de ea desperādū: qm̄ a parte coelestis sic sepe cōtingit Lunam morbo fauere sicut naturē: hoc tamē nō obstatē vera est auctorū sentētia quē affirmat dies criticos et p̄serti septimū diē plus salutis q̄ mortis dies esse: p̄pterea q̄ licet a parte coelestis paritas sit, natura tñ q̄ sui defensionē semp intētat, cū vltimo agit posse, coelestibus ad uictari aliquādo valet. et vt hęc clari⁹ exprimā adducēda est p̄tolomei sententia verbo serage simo cōloquū q̄ ait, q̄ cū in signis quadratis in fortissimū adiūgiunt Lunē si q̄dratura nō aduerfetur febrī, mortē die critica potēdēre: vt scz si quadratura calida sit, i. in signo calido et Luna infortuna sit, febris furiam augent et occasio mortis sunt. si tñ fortissimū Lunē adiungatur et q̄dratura opposita febrī sit, i. signo frigido: certam nūciat die critica salutē. et qm̄ quadratura febrī fauet, et Luna nō, aut vice versa, dies critica nec p̄onū saluberrima, nec p̄onū mortifera crit: sed difficilis, hęc est ergo ratio cōputationis mēsis peragrātonis, quā vt unico verbo includā, dico, vtrā causam esse cōmotionis febrī hāc, scz q̄ cum

Luna ad quadraturā sex trāfactis dieb⁹ et viginti horis venerit, signū oppositū signo illi in q̄ erat in p̄cipio egritudinis intrat: cui⁹ causa si signū illō febrī aduerfetur, Luna illi⁹ x̄ntē naturē fauet, et cōtra morbū insurgūt: et si simile febrī sit Luna, illius fauore febrī fauet, cuius causa contra virtutem insurgūt. addit enā q̄ fortunū et infortunū Lunę simul cū quadratura simili aut aduersa causa mortis aut salutis esse solēt. demū dixi q̄ pacto duodecim signa coelo inesse nō sine ratione habuit est, et q̄ pacto quatuor aspect⁹ sunt et quid in causa aspect⁹ amicitie aut inimicie sit, et quā ratione nōnunq̄ in salutē, nōnunq̄ in mortē in die critica commotio sit, et tā clare distincteq̄ volui hęc exprimere vt melius pateat q̄ sine ratione hęc omnia dicta sint.

Caput duodecimū probat amicitias et inimicitias aspect⁹, ad cōtrarietates qualitātū p̄marū nō pertinere.

P̄mo aduersus id q̄ dictū est de causa amicitie et inimicie aspectus arguā. et p̄mo si positio vera esset, sequetur vndecimā diem pessimā inter oēs dies esse: et q̄ sepius in ea mori q̄ vivere cōtingeret, et q̄ natura sua mortifera esset, q̄ experimēto nō cōlonat, nec auctorū mēti. scq̄llā probo, vndecima die Luna in signū trigonū, i. in signū cētū et vīginti gradib⁹ discedēs a signo p̄mo egritudinis venit: q̄ signū conueniū signo in q̄ erat Luna in p̄ncipio egritudinis et amicu⁹ est ei, ergo insurget morb⁹ virib⁹ et potestate act⁹ a simili signo Lunę fauore cōtra naturā: et sic semp a parte coelestis vndecima die crīsis ad malum erit. et si dixeris nō semp eponere vndecima die Lunā intrare signum simile febrī, immo possibile est cū quis offendit febrē Lunā signū frigidū et hūidū possidere: et cū venerit ad aspectū trinū signū simile intrabit, q̄ signum aduersabit febrī, ad hoc dico q̄ respōsio hęc nō satisfiat, p̄pterea q̄ p̄cipua causa quā cōmotio in febre sit, est coelestis dispositio varia ab ea quē i p̄ncipio morbi erat, sed hęc similis est, ergo vt in p̄ncipio potuit febris naturā vincere, cū p̄mo fira facta fuit, sic vndecima die q̄ tpe viri de bilio: extat et coelestia ei nō fauet. Itē scdō salū sequeret vndecimā diē nūq̄ critica esse posse, q̄ nulla coelestis dispositio aduersa est dispositio in p̄ncipio egritudinis.

Rubrica prima probat id secundo.

Secūdo p̄ncipaliter arguo sic, seq̄ret q̄ tertia dies plus critica cēfenda esset, q̄ septima dies. patet, cū Luna p̄ma die febrī Tauro occupat, tertia die venit ad Geminos, et septima die ad Leonē, sed plus aduersat Tauro Geminis q̄ Leo: patet q̄ Geminis calidus et humid⁹, Taurus frigidus et siccus est: et vtrāq̄ discrepāt qualitātē, Leo vero calidus et siccus, et Taurus frigi-

De signis dierū criticorū ⁊ febrū. Sol. cxiii.

duz ⁊ siccus est, ⁊ non nisi vna discōueniūt quali-
tate, ergo si propterea septima die Luna suscitāt
bellū q: ingreditur signū oppositū scz Leonē vna
sola q̄litate, lōge plus quādo Luna venit ad ge-
minos signū oppositū Tauro, vtraz q̄litate bel-
lū suscitabit. ergo tertia dies plus critica q̄ septi-
ma erit, etiā duo decima dies aut decima tertia
dies plus dies critica erit q̄ quatuordecima, pa-
tet q: cū Luna venerit ad Scorpionē quatuor-
decima die bellū suscitabit: ob id q: Taur⁹ dissi-
det ab Scorpione vna q̄litate: sed qū venit ad Li-
brā duodecima die vtraz dissidet q̄litate, q̄ bel-
lū tūc plus suscitabit, idq: iudiciū est d oib⁹ alijs
planetis. s. q: nōnū q̄ pl⁹ dissidet cū venerit ad
alios aspect⁹ q̄ ad aspectū oppositionis ⁊ q̄ritū.

¶ Rubrica secunda probat id tertio.

Item tertio pbat, causam hāc quā affirmāt
rationi min⁹ psonā esse, qm̄ autore Baleno,
vt sunt aliq̄ dies natura sua optimi quibus crisis
ad bonū soluta est fieri, vt septim⁹, quordecim⁹
vigelimus, sic sunt dies aliq̄ natura sua mali q̄b⁹
male sūt cōmonones, vt sexta, octaua, duodeci-
ma, decima, decima sexta, decima octaua ⁊c. Er-
go sicut affirmāt ob cōtrarietate signoz Lunam
nature sanēdo cōtra morbū insurgere, sic a par-
te Lune ratio reddi debuisset, cur crisis octaua,
decima die ⁊c. Semp ad malū accidit q̄bus dic-
tus Luna nullo agit aspectu. ergo vt nesciūt ho-
rū dierū quib⁹ mala cōmonō sit, rationē reddere,
sic ratio quā assignāt bonoz dierū vana et in-
utilis erit, his rationibus imminet ad p̄trarieta-
tē signoz inimiciā ve q̄ritū ⁊ oppositū aspect⁹,
nec ad amicitia signoz cōcordiā ve trini ⁊ sexti-
lis aspectus reducere nō possumus effectus hos
varios, et nō modo in hoc negocio qd de Lune
aspectib⁹ agū, de q̄b⁹ solū exēplū posui, imo de
oim planetaz aspectib⁹ q̄b⁹ exēpla pōi poterāt.

¶ Rubrica tertia assignat verā causam q̄re
aspect⁹ aliq̄ dissidet ⁊ aliqui cōueniūt.

Sed q: vt dixi in oibus q̄ Joānes Picus ad
Suerus astrologos adducit, nō puenio, secū-
dum exiguitate mētis meē satisfacere cona-
bor: huic q̄sio, nō q̄ intentio mea sit affirmare Lu-
ne aspect⁹ dierū criticorū causam esse, sed solum
exp̄m̄ere volo nō abs re astrologos aspectib⁹
planetarū amicitia inimiciā ve ascripsisse, etiā
si causa illa nos lateat.

¶ Dico p̄cipuos astronomos astrologie auto-
res aliā causam tradidisse ob quā aspectus dissid-
ent, aut cōueniūt, ⁊ est q: radij p̄stātes a plane-
tis aliter ⁊ aliter m̄scētur, alijs ⁊ alijs distātijs, et
ob variā radioz incidētiā ⁊ varios angulos p
diuersitate mixturę varij pueniūt effect⁹, quod
ego ex his q̄ naturalia sunt, eniffigio, pbabo, vt
superius disserui, celestia nō nisi cognitiōe ab
effectib⁹ habita cōprehēdi possunt, sed ob diuer-
sitate mixtionū varij effectus ab his infinis cau-

sis procedūt, ergo nimirū si a planetis obuariant
radioz mixtiōē varij proueniāt effect⁹. P̄mū
probo, nā quatuor solū elemēta ob multiplicē et
variā suę mixtiōis, p̄portione, multiplicia ⁊ va-
ria produciūt mixta, vt cōtingit i infinitis dictio-
nibus q̄ a parui numeri literis ob variā inter cas
p̄portione varię pponiūtur dictiones, easdē em̄
literas quas cōiunct hęc dictio ane cōiunct ⁊ hęc
ditio ena, sed mixtiōe varias, ergo q: radij pla-
netarū qui aspectū q̄rito ⁊ oppositiōis discedūt
variā mixtiōis p̄portione cōiungūt, a p̄por-
tione q̄ cōiungūt radij planetarū, q̄ aspectū
trino aut sextili discedunt, euenit q: planetę qui
aspectū quarto ⁊ oppositiōis distāt mala affue-
tia dissideāt, alijs vero bona cōueniāt.

¶ Rubrica q̄rita arguit cōtra hoc ⁊ satisfacit.

Sed cōtra similitudo hęc prouincit nihil con-
cludit, qm̄ qū elemēta varie m̄scētur, sc̄mp
varias formas mixti produciūt, a q̄b⁹ varię
procedūt actiones, q̄ppe ideo tot numero mixta
sunt q: vnicuiq̄ qualitātū ⁊ quātitatū elemētōz
p̄portioni forma aliqua puenit, q̄ solū p̄por-
tione illa elemētōz signata produci potest, ⁊ nō
alia, in p̄sentia tñ planetā cū a se ip̄s discedūt nec
substātiā nec naturā mutant, ergo p solā radioz
mixtiōē varios nō agēt effectus: p̄sertim cū ra-
dijs procedētes a planetis varijs distātijs nullam
alia varietate habere possint, nisi q̄ distantia ma-
gna planetaz hęc inferiora dū attingūt sc̄m an-
gulos cōiungūt obtusos, ⁊ cū procedūt a planetis
modice distātib⁹ acutiori cōiungūt angulo. ad
hoc respōdeo q: Auerrois inter philosophos p̄-
cipit habet, ergo nimirū si ex eis q̄ ip̄se affirmat
in naturalib⁹ cōtingere q̄ a celestibus pēdet, cō-
tingere ⁊ celestib⁹ posse, nā ip̄se affirmat q̄ eadē
res nulla suę substātię aut q̄litate variatione p
solā suarū qualitātū variā p̄portione, cū cōpa-
rat ad variā alterius rei qualitātū p̄portione,
varios habere effect⁹, qd̄ superiori in loco lam̄si
me exp̄ressi. nā cōcedit Auerro. quācūq̄ rē op̄a-
tiōes mirabiles sine numero varias habere pos-
se, si infinitis reb⁹ in quas agere potest cōparet,
vt. ideo magnes attrahit ferrū, nō palcas, ideo
vnicuiq̄ aiali alimēta aliqua cōducūt, aliqua no-
cua sunt, ideoq̄ alimēta q̄ alijs p̄ficiat, alijs mor-
tifera extant, ideoq̄ plurimas res naturales va-
rias habere actiones, q: ad varias res cōparant
propterea q̄ actio nō modo prouenit a qualitati-
bus absolute, sed a q̄litate certa ipsarū p̄por-
tione cū cōparātur ad p̄portione qualitātū rei
q̄ actionē suscipit, ⁊ patet. Itē cōcedit Auerrois
eadē medicinā enacuatiuā, vt reubarbarū, certa
eius q̄ntitate cholera enacuare, ob id q̄ p̄por-
tione qualitātū quā quātitate illa possidet, cōuenit
p̄portioni qualitātū cholere quā enacuare de-
bet, ⁊ maiori datū quantitate p̄legma enacuare,
ob id q̄ p̄portione cōuenit p̄portioni, ergo si

Liber secundus.

hec reb⁹ naturalib⁹ cōtingūt, simili iudicio planct⁹ & sydera oia, nulla variatione in substantia & natura sua facta, p solā variā radioꝝ proportionē quib⁹ hec inferioꝝa immutāt, varios valēt facere effectus, & vt cadē naturalis forma, q̄ pncipaliter actiua est, per solam suarū qualitātū variā proportionē, sic idē planct⁹ aut varij planct⁹ propter variā radioꝝ proportionē varios agūt effect⁹, & vt nos latet cur res naturales certa proportionē dissident & certa cōueniūt: sic nos latet cur certa radioꝝ mixto planetas a q̄b⁹ prodeūt offēdit inimicos aut amicos actione esse, si hēc cōfima nos latet, cur miramur, si celestia ignoram⁹:

Caput. xiiij. pbat pma ratione iudiciorios dies ad hos aspect⁹ referēdos nō eē.

Ed q̄ p parte astrologoꝝ aspect⁹ causā suadere voluit, licet hoc verū sit, q̄ Luna varijs aspectib⁹ nō modo penes solē, sed penes Zodiac⁹ ci signa aspectus amicitie et inimicie habere potest, n̄ nullis rationib⁹ suaderi potest, Luna in his aspectib⁹ dictū criticorū esse causā, q̄ duplici ratione demonstrabo. assertū est cū Luna q̄dratis signis vel oppositis fuerit, propter aduersam radioꝝ cōmitionē cōmōtiones in egritudinib⁹ fieri: & q̄ dies septima et quarta decima Luna in quadratis aut oppositis signis est, his diebus cōmōtio fit. Cōtra sepius euenit Lunam venire ad quadrata signa sexta aut octaua die q̄ septima die, ergo sepi⁹ fiet cōmōtio sexta die & octaua die q̄ septima die, probat facillime, astronomi ascribūt Lunē duos mor⁹ lōgitudinis q̄ de occidentē in orientē mouet terdecim gradib⁹ qualibet die & quatuordecim minut⁹ seu vndecim propter motū Bezair capitis & caudę draconis oppositū sup ecclētricę deferēns supficiē, aliū motū ascribūt quē ptolemęus motū diuersitatis vocat, q̄ Luna i epicyclo suo qualibet die terdecim gradib⁹ mouet & minutis, q̄ motū nōnunq̄ Luna ocyus, nōnunq̄ tardius mouet. nā cū Luna in opposito angis epicycli est, eiusq̄ in ferioꝝa pmeat, ocyus d̄ occidentē in orientē mouetur, et sexta die ad quadrata signa venit, decima tertia ad opposita, quippe motus longitudo in diuersitatis ab orientē in occidentē cōueniūt, q̄ adeo veloci⁹ est vt fere Luna quidecim Zodiaci gradus qualibet die pmeat, et cū Luna augē cpi cycdi tenuerit, tardius⁹ mouet, qm̄ tūc motū vario a motū lōgitudinis mouet, nā motū lōgitudinis mouet ab occidentē in orientē, et motū diuersitatis mouet ab orientē in occidentē: cuius causa mor⁹ lōgitudinis adeo tardius fit q̄ nō plus immo minus duodecim gradū in die pmeat naturali, q̄ occasione nō p̄nq̄ die octaua vel nona ad quadrata veniet locū, tūc arguo sic, vt p̄ngit Lunā esse stationariā, sic cōngit esse veloci⁹ & tardā, & ita bene accidit Lunā adire signa quadrata sex-

ta aut nona die, sicut septima die et duodecima die, aut quidecima die sicut quatuordecima die, ergo sic crisis puneret ad sextā et octauā sicut ad septimā, cui⁹ oppositū medici obseruatione habemus, immo sexta die crisis ad malum sepe fit, vt in sequētib⁹ apparebit. hec est potissima inter oēs rationes q̄ aduersus cōputationē hāc adduci potest. Conātur aliq̄ respondere, cōcedēdo illatū. In nōnūq̄ sexta & octaua die cōmōtione fieri, sed q̄ sepius contingit Lunā stationariā q̄ vel locē et tardā esse, hoc repugnat obseruationib⁹ q̄ apud oēs habent⁹, a mūdi enim initio, septima dies iudiciaria est. Forſan aliq̄s dicet q̄ q̄q̄ ali quādo sexta & octaua die ad quadrata signa Luna venerit, septima die fiet cōmōtio q̄ dies impar est et diebus imparib⁹ cholera moneri solet aut egritudines q̄ naturā cholere gerūt. hoc satisfaccere neq̄ bifariā. pmo q̄ dignior esset dies q̄nta vt in ea cōmōtio fieret q̄ dies septima, nā inter impares dies illi eo debiliores sunt q̄ plus ab initio egritudinis discedūt, scd̄o q̄ licet satisfaccere possum⁹ in septima die satisfaccio hęc locū nō habebit, qm̄ cū Luna ad locū oppositionis ocyus mota duodecima venerit die, aut tardius mota quidecima die, dicere nō possum⁹ q̄ quatuordecima die p̄mōtio fiat vt morbi, nā dies par ē.

Cir Rubica pma pbat illud scd̄a ratione.

Secūda potissima ratio q̄ aduersus astronomos adducit⁹ est, qm̄ si verū sit, q̄ cum Luna veniet in q̄drata signa vel in opposita, cōmōtio fit ob radioꝝ cōcursum inuicē, Luna ad quadrata signa nō nisi die octaua et ad opposita quidecima venit die, ergo octaua dies et quidecima dies iudiciarij dies erūt. probō manifestissime, adeo aspect⁹ quart⁹ dicat⁹ q̄ Luna q̄rtā Zodiaci partē pmeat. tria signa et ingrediet⁹ quartū signū, & tūc aspect⁹ oppositiōis dicat⁹, qm̄ Luna dimidiū Zodiaci pmeat. sex signa & ingrediet⁹ septimū signū, sed tria signa pmeat septē diebus & quartū signū intrat octaua die, & sex signa pmeat quatuordecim dieb⁹ & septimū signū intrat quidecima die. q̄ si verū est q̄ tūc aspect⁹ ver⁹ q̄rt⁹ est & verus oppositiōis cū Luna q̄ntū signū & septimū signū intrat, octaua dies & quidecima dies decretorij dies erunt.

Cir Rubica. ij. nūq̄ satisfaccere huic scd̄e rationi.

Ad hoc bifariā satisfaccere conabor. pmo, q̄ q̄q̄ octaua die Luna q̄rtum signū intrat, septima die fiet crisis, q̄ ipar est, q̄p pe q̄cūq̄ acuta febris aut cholericā aut a sanguine q̄ post tres dies q̄ ad plurimas eius partes in cholera vertit euenit. adeo propter morbi motū cōmōtio tūc fiet, sed satisfaccio hęc superiori similis est, q̄ decima q̄rtā dies par, q̄ ratione morbi i ea cōmōtio nō fit. Aliter satisfaccere nitur, autore Galeno, trifariā crisis cēscit cōmōtione, euacuatiōis, & alterationis, adeo licet crisis p̄mōtio

De signis dierū criticorū et febrū. Fol. cxv.

et cuacuacionis septima et quordecima die fiat, crisis tū alteracionis. i. saluus acq̄suo et oimoda nature victoria, non nisi octaua et qundecima die fiat, iuxta id hyppocra. q̄b̄cūq; crisis sit his nor difficilis est et. Idco sufficit, vt qm̄ Luna uenerit i q̄drata ad opposita signa alteracionis crisis faciat, qm̄ illa p̄cipua crisis cēset. p̄pterquā alię p̄cedūt. sed p̄fecto hoc nō satisfiat qm̄ illa medicus indicat crisis esse cui auxilij intētat succurre re, et circa quā opari potest: sed solū circa crisis cōmononis et cuacuacionis op̄o medici necessaria est. Enā cū medicinē auctores describunt crisi sin, nō alteracionis, sed cōmononis describūt.

¶ Rubrica tertia destruit cōputationē hāc tertia ratione.

Enā tertio rationē aliā adducere possum cui nō min⁹ satisficere difficile est, medici autē eē dies iudicarios et dies indicannos, vt scilz q̄tū, yndecimū et decimū septimū et. Et Salen⁹ ait q̄ cū febr̄ acuta numū est: q̄rta dies critica sit et yndecima nōnunq; critica est. arguo sic, licet diei septimi et quordecimi coelestē rano nē inuestigare possum⁹, dierū indicannorū nulla coelestī rano assignari pōt, qm̄ iuxta astronomos p̄ter aspectū oppositiōis, cōiūctiōis, exagonū, trigonū, tetragonū, diametrū nullū aspectū esse dixerūt: sed q̄rta et yndecima die nullo horū aspectū Luna morbo aut nature fauere potest, salte q̄rto aspectū, q̄ vt dies indicannū et corū cōmonio nes ad coelestia nō p̄tinet: sic cōmoniones dierū indicannorū a coelestib⁹ nō veniūt, nisi forsan di camus astronomos latere aliū aspectū ab eis q̄ tractauerūt. i. aspectū dimidię q̄draure, et forsan dici poterit indicannos dies p̄ter astronomorū intētiōes assignatos nō esse, qm̄ p̄tolome⁹ in cēculo q̄o xbo sexagesimo dierū criticorū causam differit, et ait, Zodiacū decē et sex angulis suis di uisum dies criticos causare, cū Luna i eis fuerit hoc modo. cū Luna fuerit in q̄dragulis distātia nonaginta gradū, aut in diametrū distātia cētū et octoginta iudicarios fieri dies, et cum Luna fuerit in octogonis angulis distātia q̄draginta et quinq; gradū, dies indicannos causare, et cū Lu na fuerit i sexdecagōis angulis. i. distātia viginti et duorū gradū cū dimidio enā aliqd causare. Ego bifariā cōtra hoc insto. p̄mo, q̄ cū Luna ē in sexdecagōis angulis. i. distātia viginti duorū gradū cū dimidio, nec diē indicannū, nec aliqd causare pōt cū nōdū signū integrū p̄mcer et scōa dies indicatiua esset, aut aliqua p̄monio in ea sic ret q̄d falsum est. insto scōo, q̄ cū astronomi locū sunt d̄ aspectib⁹ planetarū alibi nūq; locuti sunt d̄ aspectū octogono, sed solū de trigono, te tragono, diametro et hexagono: nūc vero cū lo quūtur de dieb⁹ criticis cū fingūt, mirādū est p̄fecto q̄ pacto coelestia in ipsoz fauorē oīrissima reddūt, modo fingūt aspectū modo renuūt. dixi

ergo rationes q̄b⁹ suadet mēsis peragratiōis q̄ ad ei⁹ oppositiōnē q̄dras et. Causa verā nō cē.

¶ Cap. xiiii. destruit p̄putationē Saleni mēsis.

Enā loco differēdū venit de causa dierū criticorū iuxta mēsis Saleni cōputationē. i. an positiō eius susti= neri q̄at et p̄mo cōtra eā insto. p̄puta tio mēsis peragratiōis et mēsis ap= paritiōis q̄tū ad dies criticos efficiēdos falsa est, vt p̄bani, q̄ cōputatiō mēsis q̄ ex his duobus mētib⁹ cōstat falsa crit. nā si Luna virtute sua quā a sole recipit et virtute quam a signis Zodiaci bz scorsum dierū criticorū causa esse neq̄, nec simul his duab⁹ virtutib⁹ iūctis causa eē poterit. sed p̄ter hoc rāōes aliq̄s adducā salte aduersus mo tinū q̄ Salenus mēsem hūc cōposuit auctore ipso tertio de dieb⁹ criticis cū hyppocra. solus sit cui facultas medica id debeat q̄d est, et ipse affirmet vigesimā diem criticam esse et non vigesimā pri mā. et cēdidit Salenus mēsem illū a medicis ob seruādum non esse, cū cōputationē vigesimā prima dies aut alia dies critica sit, et non vigesi= ma: q̄ q̄ scōm cōputationē mēsis peragratiōis septimana q̄libet sex dies et vigin horas p̄mnet, tertia septimana viginti dies et duodecim horas cōtineret, cui⁹ causa ita vigesima p̄ma critica es= set, sicut vigesima, vt patet. hac q̄ rāōne cogita= uit Salen⁹ mēsem hūc pagratiōis cui⁹ q̄dris abijciendū a medicis esse. ego aduersus motinū hoc multifariā instare conabor. p̄mo q̄ licet fm̄ cōputationē mēsis peragratiōis, ita vigesima dies critica sicut vigesima sit, cū causa cōputa tiōnē istā, aut ire cōtra hyppocrate q̄ solū vigesi mā diē affirmat criticā esse, tū fm̄ cōputationē mēsis apparitiōis Lunę vigesima dies critica erit, et nō vigesima p̄ma, q̄d p̄bo, nā septimana q̄libet hui⁹ mēsis sex dies et qundeci cōnnet horas, q̄ tres septimane p̄anebūt decē et nouē dies et vi ginti vnā horā vigesimi diei: q̄ vigesima dies tri b⁹ m̄ dēptis horis critica erit, cur q̄ Salen⁹ nō= luit criticos dies ad mēsem apparitiōis Lunę redducere, ponns q̄ mēsem fingere nonū?

¶ Rubrica p̄ma destruit eam scōa ratione.

Ite scōo Salen⁹ sibi ipsi aduersat, q̄ tertio de dieb⁹ criticis cap. nono affirmat vigesimā pri mā diē criticā vt vigesimā esse, et in vtriq; cri sin fieri posse, sed q̄ crebri⁹ vigesima, rari⁹ vero vigesima p̄ma accidit. affirmat enā codē capite egritudines illas q̄ imparib⁹ dieb⁹ p̄motiones habet, vigesimā diē criticā habere, et q̄ impari b⁹ vigesimā primā diē: q̄ cur Salen⁹ renuūt mē sem peragratiōis ob eā rē q̄ vigesima dies a vi gesima p̄ma duodecim capit horas, si p̄cedit ali q̄quādo totā vigesimā primā diē criticā esset.

¶ Rubrica scōa destruit eā tertia ratione.

Ite tertio fm̄ p̄putationē mēsis medicinalis, quordecima dies terdecim dieb⁹ et yndecim

Liber secundus.

cōplet horis, q̄ solū quatuordecima dies natura
lis vñdecim horis suis critica est, q̄ppe tredecim
horz terdecimo diei naturali ascribunt, q̄ cur nō
plus terdecima dies naturalis critica cēlenda ē,
q̄ q̄uordecima? hac ratione arguo sic. vt q̄uor-
decima dies naturalis p̄ solū vñdecim ei⁹ horzas
critica cēlet, cur in terna septimana secūdu men-
sem peragratiōis vigesima dies naturalis p̄ so-
lū duodecim eius horzas critica nō habebit?

Rubrica tertia destruit eā quarta ratione.

Item q̄rto, fm̄ cōputatiōe mēsis peragratiō
nis terna septimana cōplet viginti diebus et
duodecim horz, p̄pter quā causam critica nō
habet, et fm̄ p̄putatiōe mēsis medicinalis terna
septimana viginti dieb⁹ et q̄uor horis cū dūmi-
dia cōplet, cui⁹ causa critica cēlet. tñ q̄ interest i
ter q̄uor horzas cū dūmidia q̄ huius diuersitatis
causa debuisset Salen⁹ mēsem fingere medicina-
le? q̄si negociū medicū in pūcto cōsistat, vel q̄si
ad medicū pūcat has exiguas horzas iter q̄uor
cū dūmidia et duodecimā p̄siderare, cui⁹ est oia,
prout se se offerūt sensui, iudicare. nōne neutrali-
tate medici affirmāt, p̄pterea q̄ licet aliqui opera-
tiones lese sunt, manifeste lese nō sunt: nōne tria
esse p̄cipua mēbra affirmāt: q̄ licet vere sciāt vñū
esse, tñ q̄ q̄ ad sensum tria sunt, tria esse affirmāt:
nōne q̄cūq; etas, licet decremētū aut augmētū sit,
medicus in aliquā etate p̄sistētē vocat, q̄ mani-
festū in ea decremētū nō sit. q̄ eē iudicio neq̄m
septē horis cū dūmidia, q̄ intersunt a q̄uor: cū di-
midia vsq; in duodecimā, tā manifesta alteratio
fieri, q̄ medicū cogat dūmidia p̄putatiōe quam
antiq̄tas inuestigauit p̄putatiōe aliā et figmēta
fingere, et q̄q; superior in loco dixi Saleni fun-
damentū esse medicinalē mēsem edere, vt Luna
possit duplici virtute agere, tñ q̄ ipsemet arguē-
do p̄tra Archigēne q̄ vigesimā p̄mā diē critica
cēluit, affirmat, p̄pterea medicinalē mēsem inue-
nisse vt vigesima dies critica sit, et p̄tra hoc addu-
ci rationes omnes has.

Rubrica q̄rta adducit alias duas effica-
ces rationes aduersus cōputatiōes duas.

Sed his omīssis duas obiectiōes aduersus
cōputatiōe mēsis Saleni adducā, q̄bus vt
ingenue fatear, me satisficere nescio. Prima
est, q̄ nullo mō viā reperio q̄ cōputatio fieri pos-
sit dierū oīm ab initio egritudinis vsq; in critica
diē, nā duo cōputadi modi sunt, quoz alter alte-
rū destruit, et victoz necessarius est, neuter vero
possibilis, q̄ paucis expmā. Septimana q̄libet
sex dies et decē et septē horzas cū dūmidia cōtinet,
q̄si cū sex horz cū dūmidia, vt septē integri dies
naturalis sint, q̄ sex ille horz cū dūmidia ab oib⁹
sex dieb⁹ p̄cedētib⁹ auferri debet, ad hoc vt vna
q̄q; dies equalē numer⁹ habeat, alteriq; equalis
sit, et demū a sex diebus p̄cedētib⁹ sex horz cū di-
midia demū debet cōnecti q̄ q̄cūq; dies viginti

et tres horzas. exēpli causa, signet dies dñica cui⁹
duodecima hora aliquē sc̄bas male habet, sc̄ba
die vñdecima hora min⁹ decima q̄rta parte ho-
re dies vna cōpleta erit, et feria tertia, decima ho-
ra ante meridiē sc̄ba dies p̄pleta erit, et feria q̄rta,
nona hora ante meridiē, tertia dies cōpleta erit,
et feria quinta, octaua hora ante meridiē dies q̄r-
ta cōpleta erit, et feria sexta, ante meridiē hora se-
ptima dies q̄nta cōpleta erit, et die sabbati sexta
hora ate meridiē dies sexta p̄pleta erit, incipietq;
dies septima sumpt⁹ sex horis cū dūmidia a sexta
die, q̄ dūmidia hora ab oib⁹ dieb⁹ decimi debet, s.
a q̄libet decima q̄rta pars horz. hec est p̄putatiō
cōis quā oēs insequitur, nā alias si sex ille horz
cū dūmidia nō auferretur a q̄libet die, sed q̄libet
cōtineret viginti quatuor horzas, seq̄ret q̄ sexta
dies nō cōtineret nisi decē et septē horzas cū dūmi-
dia q̄d sine ratione esset, nā si oēs dies viginti q̄-
tuor horzas cōtineret, cur sexta dies totidē cōtine-
re nō debuisset, hec de p̄ma cōi cōputatiōe.

Caput. xv. adducit p̄putatiōe aliā ad Pto-
lomei mētē, quā ostēdit impossibilem esse.

Lia cōputatiō est quā necessario cō-
cedere habem⁹, autore Ptolomeo
et nō sine ratione dixi supra Pto-
lomeū vbo sexagesimo cēloquij Zo-
diaci decem et sex angulis suis diui-
sum dies criticos causare, cū Luna i eis fuerit, s.
cū Luna in q̄drāgulis distātia nonagita graduū,
et indiametro distātia centū et octoginta graduū
fuerit iudicarios efficere dies: et cū Luna fuerit
in octogonis angulis, i. distātia q̄drāginta q̄nq;
graduū idicatos causare dies, q̄ iuxta hoc hec
cōputatiō faciēda est, si mēsis medicinalis apud
Salenū p̄tinet viginti sex dies et viginti horzas,
cū Luna venerit ad diametrū, dūmidū mēsis cō-
tinebit terdecim dies et vñdecim horzas, et cū Lu-
na venerit ad quadratū locū, septimana cōtine-
bit sex dies et decē et septē horzas cū dūmidia, et cū
venerit ad octogonos āgulos, dūmidū septima-
nē p̄tinebit dies tres et octo horzas et tres partes
horz. hoc habito p̄positū ostēda, repugnāt iste
duę p̄putatiōes et carū nulla negari pōt, q̄ credē-
dū est illarū nullā esse verā, p̄bo illud q̄ p̄mo se-
quū repugnāna grādis i p̄putatiōe q̄rta diei, p̄t̄,
nā fm̄ p̄mā p̄putatiōe q̄ dūmē vna hora et ē. Et q̄
libz die, et dies q̄libet p̄tiet viginti tres horzas, si q̄s
febre corripiaf die dñica in meridiē q̄rta dies in-
cipiet feria q̄rta nona hora ante meridiē, q̄ trāla-
cis duob⁹ dieb⁹ naturalib⁹ et viginti vna horz,
incipiet vere dies q̄rta medicinalis, tali pacto q̄
q̄rta dies medicinalis a die tertia naturali sumit
tres horzas, et fm̄ cōputatiōe aliā q̄ sit fm̄ q̄drā-
gulos et octogonos āgulos, q̄rta dies medica-
lis incipiet duob⁹ dieb⁹ naturalib⁹ et octo horis
et trib⁹ q̄rtis horz trāfactis tertij diei. q̄ fm̄ hac cō-
putatiōe incipiet dies q̄rta trāfactis octo horz et ē.

De signis dierū criticorū et febriliū. Fol. cxvj.

tertij diei, et finē cōputationē primā incipiet dies q̄rta, transactis viginti vna horis et. tertij diei: q̄ p̄terdecim horas fere anteā incipiet q̄rta dies finē p̄putationē factā p̄ octogonos angulos, et p̄ totū dē horas post incipiet q̄rta dies. Si quilibet diē seorsum viginti triū horarū et. cōputem⁹. profecto videri satisfacere nescio. nā si cōputationē primā verā esse dixeris, perit p̄putatio q̄rta diei medicinalis, saltē p̄terdecim horas, et sic dē die indidua certiores fieri nō possem⁹: si vero cōputatio p̄ septimanā. i. p̄ q̄drāgulos et, p̄ dimidiū septimanę. i. p̄ octogonos fiat, tūc p̄ma dies egritudinis et scōda dies nō p̄tinebūt nisi decē et sex horas cū dimidia, vniūsq̄q̄ seorsum, aut tertia dies naturalis nō p̄tinebūt nisi octo horas. et certe nemo sanę mētis capere poterit q̄ pacto a septima die naturali demūtur sex horę, et a quarta terdecim horę, vt dixi, derelinq̄ hoc altiori iudicio.

¶ Rubrica p̄ma ostēdit q̄ pacto q̄dā lib̄spa= n⁹ doctor nūc, p̄putationē dierū assignare. Et si alius dicit vt q̄dā lib̄span⁹ doctor q̄ de hoc scripsit, dies p̄ horas imperfectas cōputādos nō esse, ideo vilius est medicos oēs ante se reprehēdere cōsq̄ increpare, propterea q̄ Salenū Hippocrate ceterosq̄ doctores nō p̄prehēderūt. nā aut, dies naturales integros quoz quibet viginti quoz horas cōtineat, cōputādos esse, et si septima medicinalis, septē naturales dies nō cōtineat, defect⁹ vltimo diei ascribendus est, q̄m septima dies imperfecta est, propterea q̄ solū decē et septē horas cū dimidia p̄tinet et sex dies p̄cedētes imperfecti nō sunt: etiā vltima dies in septimana scōda imperfecta est, q̄ solū vndecim cōtinet horas, terdecim vero dies p̄cedētes perfecti sunt, quoz quibet viginti quoz horas cōtineat. p̄bat hoc bifariā, p̄mo, autore Saleno scōdo de crisi capite scōdo, q̄ dicit cū diē dixeris intellige cā diē et noctē, etiā p̄mo de crisi ca. decimo septimo ait cū dixeris diē, dicere volo cā q̄ viginti quoz cōtinet horas, et tract. p̄mo dē febrili ad Blaucō nē distinctione q̄nta cap. q̄rto, ait p̄ diē intellige re diē et noctē et tres dies septuaginta et duas cōtinere horas, q̄ apud Salenū, q̄cūq̄ dies sine diminutione aliqua viginti quatuor horas et nō cū fractione p̄tinet. p̄bat etiā hoc, Hippocrate autore, tertio p̄gnosticorū q̄ ait, q̄ necq̄ mēsis, necq̄ ann⁹ numero integro numerant, et vt vltima dies anni solū imperfecta est, propterea q̄ solū sex cōtinet horas, et nō alij dies p̄cedētes, et vltima dies mēsis Lunar̄is imperfecta est, q̄ solū fere duodecim cōtinet horas et nō alij dies p̄cedētes: sic i quarta mēsis medicinalis vltima dies septimanę imperfecta est, et nō alij p̄cedētes. et q̄ hoc sit verū p̄bat efficaci quadā ratione. Hippocrates et Salen⁹ affirmāt scōdam septimanā discōtinuā a p̄ma esse et tertiā cōtinuā. nā numerāt p̄mā septimanā q̄ si nūc septima die naturali: et incipiūt numerare se-

cūdā septimanā ab octaua naturali die, dies tūc quatuordecima numerat bis, et finis scōdę septimanę et initij tertij est, quā de causa scōdę septimanę cōtinuari dicat. hoc habeo, arguit sic. nulla alia ratione decima quarta dies bis numerat, nisi q̄ vndecim horę et imperfectę sunt, decet q̄, vt bis numerent ad hoc vt perfecta dies enadat. et demū cōcludit in p̄ma septimana oēs sex dies integros numerādos esse et q̄ solū vltima dies imperfecta ē, q̄ solū decē et septē horas cū dimidia cōtinet, et q̄ in scōda septimana oēs terdecim dies perfecti enumerari debēt, solū vltima dies imperfecta est, q̄ dū tarat vndecim cōtinet horas et ob cā causam numerat bis: q̄ sit vt integrī sex dieb⁹ trāfacti, dies critica septima incipit, et terdecim dieb⁹ integris trāfactis, dies quatuordecima critica incipit.

¶ Rubrica scōda probat nihil cōcludere. P̄fecto nulla via melior esse possit ad satisfaciendū difficultati et cōtrarietati cōputationū quas adduxi q̄ hec, nā nec cogimur auferre horā a qualibet die, nec etiā assignatio quartū diei aliquā includit repugnantiā, sed tamē via hec impossibilis et falsa ē, q̄d multifariā ostēdā. P̄mo q̄ro an decē et septē horę cū dimidia septimi diei naturalis quā solā dicit incōpletā esse, sint horę crisis: et si sic, critica dies solū decē et septē horas cū dimidia cōtinet et imperfecta ē. si vero dicat q̄ horę illę adiūctę alijs sex cū dimidia crisis erūt, q̄ sex horas cū dimidia crisis est sine cōlesti influētiā, q̄d est falsū. Item scōdo arguo, die decima quarta, per vos iuxta doctrinā Saleni, dies q̄rta decima bis enumerari debet, ergo cōputatio ois apud Saleni doctrinā perit. probō illud, autore Saleno, dies medicinales Luna duplici suo motu efficit. i. peragrationis et illuminationis, sed si dies decima quarta numerat bis, aliqua dies medicinalis, nec cōputabit iuxta motū Lunę in mēse peragrationis necq̄ in mēse illuminationis. p̄bo, ideo dies decima quarta dies decretoria est, q̄ Luna tūc ad diametrū mēsis peragrationis et mēsis illuminationis venit, et si dies hec decima quarta debeat bis enumerari, q̄ro aut Luna mouet p̄mēdo signa et solis respectu aut non, nō est dicendū q̄ suo motu sistit vt ipib⁹ Iosue miraculo cōgigit, si sic, sequitur q̄ a p̄ncipio mot⁹ Lunę cōputari debet aspectus q̄rtus p̄ tertia septimana, q̄ tertia septimana cōplect decima nona die et decē et septē horę cū dimidia, sed Salen⁹ posuit illā cōpleri vigesima die et horas quatuor cū dimidia, q̄ si decima quarta numerat bis, perit Saleni p̄putatio. Cōfirmat, aut Luna illis vndecim horis q̄ bis enumerant pro initio tertie septimanę aliqd influat vt i alijs horis, aut nō, dicendū nō est q̄ nō, si vero aliqd opat, q̄ grad⁹ q̄s Luna illis vndecim horis p̄meat, ita ad cōputationē nonaginta gradū tertie septimanę p̄tinebūt, sicut oēs alij: sed cōputando nonaginta

Liber secundus.

gradus a tpe illo q Luna moueri incoepit ab initio vnde cum horaz, cōplet decima nona die et decē et septē horis tertia septimana et nō in vigesima die. Quā seqret die quatuordecim viginti duas horas solū cōtinere, nā vndecim si bis enumerent, viginti duas horas psumūt. ideo dico, q si Salen^o et Ipyppocrates affirmēt decimā qrtā diē numerādā esse bis, ideo id dixerūt, q oīs ille numer^o q min^o medietate sui integri numeri cōtinet, p imperfecto cōstet. et q dies viginti quatuor cōtinet horas, et vndecim horē dimidiū diei nō sunt, iussit Ipyppo. vt numer^o iste pfect^o reddat, bis numerari, q: cū supsumt terdecim horē q intū tū tēte septimanę extant, numerus ille pro integro habetur si quatuordecima numeret bis. s. pme vndecim horē dñomināt quatuordecimā diē, et terdecim horē seqntes iterū dñomināt quatuordecimā diē, hęc sufficiāt de causa dierū criticorū.

¶ La. xvi. pcludit tres pputatōes dictas verū nō habere, et ostendit qis circa Būteno Saleni fuerit.

Stēdi q cōputationē iuxta mēsem ap partitionis et iuxta mēsem pcragrato nis, et iuxta mēsem quē Salenus finisit veras causas non habere, solum vñ nō parū restat. f. q pacto Salen^o medicorū anastes sic dely: aut, cui optime satisfaciā. dico Salenū cū causam dierū criticorū assignauit, aliorū mēte locutū esse, nā ipse mēte p pñā epresit pmo de dieb^o criticis ca. pmo: q in loco aut dies oēs iudicarios nulla ratione certa inuestigatos, sed solū obseruatione certa reptos esse, et aut q vt celestia et terrena cundē naturalē motū, quē sibi natura sua vēdicāt, obseruāt. f. celestia motū raptū p pñū, cōplecti, diminiutū semper vno mirifico agūt ordine. et terrena tēp^o certū nascēdi et aialib^o vtero gestādi, parturiēdi, moriēdi, demonstrāt: sic dies criticos iudicarios ordinē obseruare certū et naturalē q nos latet, nec plus mirari d illis q de hoc decem^o, pserum cū nō modo septima et quatuordecima diē cōmotio i egritudinib^o fiat, sed a septimo i septimū mēsem, a septimo i septimū annū et. Et vt ānoꝝ et mēsiū causas igno: am^o, sic et dierū. pcludēdū q ē a celestis euenire, sed q pacto id cōtingat, igno: amus.

¶ Caput decimū septimū q adducit quēdā Plinij sentētia de causa dierū iudicariorū.

¶ In pñenti oīa i mediū adducā, cōdicere nolo quādam Plinij de hoc traditionē, aut. n. propter numerū septenariū iudicarios dies causari, q numer^o dies oēs qbt^o cōmotio fit vqz in diē vigesimū septimū cōtinere, vt. f. sit cōmotio septenario numero et sit cōmotio numero sexto, nā sex si addatur septē terdecim cōponūt numerū, et si qncqz addant sex decimū septimū cōponūt numerū, et si quatuor addant vigesimū primū cōponūt numerū, et si tria addant vigesimū

quartū, et si duo et vñū addant vigesimū septimū cōplet numerū: ideo septima, decima qrtā, decima septima, vigesima pma, vigesima qrtā, vigesima septima, critici dies aut iudicarij sunt, q: tot hos numeros cōtinet in se septenarius numer^o. non adduxi hoc, vt ei fides det, sed q: sub numeris magna stupēdaqz naturę miracula latēt.

¶ La. xvii. adducit quā p pñā satisfaciēdi mod^o.

¶ Postq sic oib^o dely: ad licētia cōcedit, qd mirū si mibi cōcedat: dico causam q septima diē et quatuordecima diē cōmotio in egritudinib^o acutis sit, ab alijs reb^o ortū habere, de q b^o nō miramur, vt. in musicis diapason, et i numeris proportio dupla cōsona est, et septima dissona est, cui^o causa nos latet. nā q Aristoteles decima nona problematū dicat, ideo diapason cōsonantiā cōsistere, ob id q hęc sola ex chordis interfecit obsonis cōstat, vt. f. graui et acuta p proportionē duplā q cōiungunt in medio, et vt cōditū qd varijs saporib^o pstruit potētia eqlib^o. f. salis et acido, gustū oblectat, sic cōsonantiā ex graui et acuto eque discedēb^o i medio cōiungit vñā vocē habere videt, tali pacto vt si altera cātes, altera cātari visa est, hoc salit mibi nō satisfaci, et dico q vt hoc nos latet sic forsan cōtingit acutia egritudinib^o. Septima dies a prima dissona est, et decima qrtā a pma dissona ē, cui^o causa q: hīs dieb^o dissidet natura et morib^o p motio magna fit, et vt octaua i monichordo, cōsona ē suo pncipio et vnisona, et qndecima etiā: sic octaua diē et qndecima diē crisis alterationis i salutē sanitati atē egritudinē psonā fit, tali pacto vt septima diē et quatuordecima p motionis crisis et euacuatiōis fuit, octaua vero et qndecima crisis alterationis i salutē fit, et vt qnta sit diapēte proportio sex q altera est, sic qnta diē cōsonantiā i salutē nōnū q accidit, et vt qrtā. f. diatēfarō proportio sex q terna ē, sic cōsonantiā ad salutē ea diē accidit, et obseruatiōe habem^o, si q vulgarī sermone metra pponat sibi ipis cōsonantia, vtrūqz metru octo syllabas habet, et si septē habet vltima est lōga, et cuiā si abiqz aduertēna hui^o numeri metra aliqz pponat vnuqzqz octo syllabas cōtinet, solo naturali instinctu, possem plurima adducere q ad aliorū sentētiā pñēt. f. de septē etando hui^o senli et de octaua post iudiciū cui oīa cōsona suo pncipio erūt, sed hęc dimitto, demū si natura sit vt septima dissona sit, octaua vero cōsona, qd mirū si septima diē morbus sanitati dissidet et octaua diē natura morbū vincēdo, suo principio cōsonet.

¶ Caput. xix. recapitulat oīa q asserta sunt. Et mū dixi cōmūne opiniōne q vnū uerū affirmat a celestib^o pēdere q ad ipsoꝝ lumē et motū, q lites occultas et manifestas, dixi scdō dies criticos ad Lunā punere q ad opi-

De signis dierū criticorū et febrilium. Fol. cxiij.

niones tres. cōfuitam q̄to cōem opinionē affir-
mādo celestia nulla alia virtute p̄terq̄ lumine et
motu his inferioribus p̄fic. cōfuitam q̄to tres
oēs cōputationes ap̄d opinionēs tres, rationib⁹
q̄s fm̄ intelligētiē meę paritātē attingere valui,
sanisfeci, dixi postremo et nūc id affirmo. Salen-
mēte obseruatione habitos eē dies hos criticos,
et q̄ in anū ē q̄rere quā hora dies septima dies ve-
quordecima incipit, q̄ hora desinit, sed vt medi-
cus oīa sensu diiudicat et p̄ vt ip̄e mēsurat, sic so-
lū diē criticā incipere eximare debet, q̄n accide-
ntia q̄ illā significare solent iminēt. neq̄ est vis an-
dies critica incipiat q̄ndecim horis an viginti an
sex cū dimidia trāfactis sexu diei fm̄ tres opinio-
nes, sufficiat medico scire septima die p̄motionē
futura esse: q̄lē eā q̄rta dies indicat, horas t̄m enī
merare desinat. q̄m iuxta naturę aut morbi va-
rias dispositiones, p̄tingit anteponi aut postpōi
criticā diē. q̄s optime Auicēna horat medicos,
vt de causa dierū criticorū solici nō sint, sed id
certū esse credāt, qd̄ obseruatione habitū est.

Tractatus quintus.

Caput primum de diebus indicatis,
iudiciariis et intercadenibus

Ideo dimissis his ad
commodū practicū et medicorū vi-
litate trāscūdū ē. dicā ea q̄ ad me-
dicū p̄tinet d̄ aduertētia dierū cri-
ticorū obseruatione habita. et pri-
mo q̄t sint resolutiones dicā. sc-

cūdo notas oēs q̄ a diebus iudiciariis sūm, pos-
sunt diffiniā: qd̄ p̄positū vltimū erat. q̄ ad primū
dico dies oēs q̄s medici aduertūt hos eē. i. iudi-
ciarios, indicatinos, intercadētes, pares et ipares.
dies iudiciarij illi sunt i q̄b⁹ Luna i agulis q̄dra-
tis aut oppositū est, si vera ē astronomorū traditi-
tio. aut illi sunt q̄ p̄r septimos accidunt, et si causa
nos lateat. vt septim⁹, decim⁹ q̄rt⁹, vigesim⁹, vi-
gesim⁹ septim⁹, trigessim⁹ q̄rt⁹, et q̄dragessim⁹ zc.
Sed dies isti iudiciarij nōnūq̄ indicantur sunt, vt
si p̄mū digestiōis signū septima appareat diē, cri-
sin q̄rta decima diē vēturā nūciat, et si q̄rta decima
appareat diē crisin vigesima, enā septima dies
crisin nona diē futurā p̄lagire solet, si errore p̄mis-
so, aut ob debile virtutē crisis indicata q̄rto i no-
nā d̄ferat diē, dicūt dies isti indicantur p̄ accōmo-
dationē. dies indicantur sunt oēs illi i q̄b⁹ Luna ē
i angulis octogonalib⁹. i. distāna q̄dragita q̄nq̄
gradū: aut illi sunt q̄ de q̄rto i q̄rtū p̄cedūt, vt
q̄rtus, vndecim⁹, zc. Si naturę sue b̄ ascribere ve-
lim⁹, et nō celestib⁹, et dies isti nōnūq̄ critici sūt
vt q̄rta dies dū p̄ma dies eā indicat, et vndecima
dū q̄rta diē egritudo foris incipit fieri, et dū eā idi-
cat septima et indicat nona. oib⁹ his occasionib⁹
cōiungit vndecima diē crisin fieri. et decima septi-

ma etiā critica sit: dū eā indicat vndecima, aut cū
egritudo septima diē valida fieri incipit. dicunt
dies isti iudiciarij p̄ accōmodationē, dies interca-
dētes illi sunt q̄ ad celestia nō referunt, q̄rtū aliq̄
motū cholere d̄ tertio i tertū d̄mōstrāt, vt terna,
q̄nta, nona zc. Aliq̄ vero sunt i q̄b⁹ nec ab supio-
ri nec ab infima causa hūiores mouent. vt sexta
octaua, decima zc. Et i intercadenib⁹ dieb⁹. i. i im-
parib⁹ nūq̄ crisis vera fit: q̄ eis celestia nō fa-
uēt, sed solū i eis natura sua sp̄dite relicta ab hūo-
re cōcitata nōnūq̄ vicit q̄ vltimo agui posse, qd̄
sine nimia ei⁹ debilitate fieri nōq̄t. iparib⁹ dieb⁹
crisis ad malū sepe fit, q̄m nō p̄uenit a celestib⁹,
nō ab humore p̄citātē, quē natura cū vltimo vni-
posse, vincere valet, sed enenit prop̄ nimia na-
ture deiectionē et humoris maliciā.

Cap. scōm d̄ resolutionib⁹ dierū iudiciariorū.
Sicq̄ vltimo differēdū in q̄t resolu-
tiones dies oēs hos medici adducūt.
aut oēs tres fore dierū resolutiones
i. p̄ septimū, p̄ q̄rtū et p̄ decimū. i. tē-
p⁹ oē q̄ solet cōmonio i egritudinib⁹
fieri aut est a septimo i septimū, aut a q̄rto i q̄rtū,
aut a vigesimo in vigesimū: et p̄ma resolutio se-
ptenox, aut oib⁹ Hippocra. Saleno et Auicēna
nō modo aduertit i dieb⁹ imo etiā i septimanis.

Rubrica p̄ma de resolutionib⁹ septenox.
Icam⁹ p̄mo de dieb⁹ resolutionis septenox
visq̄ i q̄dragesima diē vltimū habet, vt. i. se-
p̄ma, decima q̄rta, vigesima, vigesima se-
p̄ma, trigesima q̄rta, q̄dragesima ab h̄ ip̄e i pos-
siterū egritudo p̄ vigesimū numerat. vt sexagesi-
ma diē expectāda crisis erit aut octogesima, aut
cētesima, aut cētesima vigesima, q̄ iste d̄ne resolu-
tiones a Luna regunt vt dicūt. et resolutio se-
ptenox q̄ fit p̄ mēses q̄rtū nō excedit anū. a q̄rto
anno i posterū numeratio p̄ annos fit, et eē d̄ ad-
uertētē q̄ in acut⁹ febrib⁹ sunt, eē d̄ i his chroni-
cis p̄spiciunt, vt quēadmodū acuta febr⁹ tropica
q̄dragesima diē finit, sic egritudo chronica āno
vno, et vt acuta febris absolute medio mēsis vlti-
me finit, i. q̄rta decima diē, sic egritudo chronica ab
solute q̄ cōiungit i hyeme, desinit ēstate, deniq̄
finit dimidio anno a sua inceptiōe, et vt egritudo
acuta vehemēs q̄rta diē finit, q̄ octaua ton⁹
mēsis est, sic egritudo chronica q̄ vehemēs est, fi-
nit octaua parte ton⁹ anni, vt ea q̄ p̄iungit in ui-
veris, dimidio ipsi⁹ veris dimittit: et vt egritudo
acuta q̄ mediā int⁹ vehementē et acutā ē, septima
finit diē, sic egritudo q̄ p̄iungit i p̄ncipio estat⁹ infi-
ne ei⁹ desinit. idq̄ iudiciū habēdū est de ānis, vt
egritudo q̄ male aliquē h̄z septimū natū ānū di-
mittit, et q̄ septimo/āno decimū natū, et q̄ ter de-
cimo vigesimū p̄mū zc. et vt egritudo chronica et a-
cuta āno vno aut mēse vno solēt īflectare, sic ap̄d
vigesimū septimū vt octauū ānū solēt īualitudiē
et q̄cūq̄ co-poz⁹ dispositiōes, aut i meli⁹, aut de-

Libri secundus.

teri^o mutari, ideo dixit Ilyppo. epilepsia post vi-
gesimum quintum annum amoveri non posse, et ideo
apud etate illa crematum corpus sine habet, ideo
dixit Ilyppocra. egrotudines quibus pueri corripiti
tur apud immutari immutari. cuius quod quare, quod ad
longos annos solent egros male habere, septimo
anno finitum nonnullum et quarto indicatur. et ex hoc
patet quod vanum est, ut dixi, dicere causas
investigare. quod non potest causas reddere, propter
quod commotiones omnes istas sunt non ad celestia re-
ferri possunt saltem septimanarum, mensium et annorum.

Rubrica. ij. de resolutione quod sit per quatuordecim dies.
Resolutione quod sit per quatuordecim dies, ut
vi aliqua non habet, et hoc nulla ratione co-
pertum sed sola observatio habuit est. si quod
quarta, undecima, decima septima suos dies indi-
cat crucios, vigesima in quarta vigesima septima
non indicat, nec trigesima prima vigesima quarta.
nunc quid si celestia et pericula Luna suis angulis
octogonalibus, ut dixit Ptolomeus dies indicati-
vos causant, non ita efficeret vigesima quarta indi-
catu vigesima septima, sicut decima septima in-
dicatu vigesima septima, nunc quid coeli aut Zodiaci an-
gulis octogonalibus varias virtutes sibi comparat
ante vigesima, et post vigesimum amittit eas, non
immemor Joannes Picus mirandulannus hanc de-
lira mentis et fatuitates vocat.

Rubrica. iij. de resolutione quod sit per tertios dies.
Resolutione quod sit per tertios dies, auctor Rasi, ter-
tio principis, ultra nona die vix non habet,
aut finit alios ultra undecima, qui non prin-
cipis humore furiosum hoc tempus excedere et hoc
solo expulso habuit est, ratio non principis sufficit.

**Caput secundum de nonis que a diebus
acule febres summi possunt.**

Ed ut hec clariores fiat, vltimū quod p-
missi agā, quod, nifalloz, adeo pnturū
est medicas, ut inter pcpuas medici-
ne comēdanones nulla iudicio meo
vltiore comēdatione ista extumē. f.
medicos oēs docere, aut ipsoz memorie pscita-
re quod vnaqueque dies infestabit acinus demōstra-
re et plāgare possit. **Dico.** auctore Baleno, pmo
de diebus criticis ca. quinto, aliquid dies sunt quibus cri-
sis sepe fit, ut tertia, quarta, quinta, septima, nona, un-
decima, decima quarta, decima septima, decima
octava, vigesima, et vigesima prima: et aliqui dies
sunt, in quibus crisis non ptingit fieri, ut octava, deci-
ma, duodecima, decima quinta, decima nona, des-
cima sexta: et aliquid dies sunt in quibus fit crisis sepe ad
bonū, ut septima, decima quarta etc. Et aliquid aut ali-
qua sepe crisis ad malū fit, ut sexta et facit Bale-
nus hoc longa observatione habuisse, nam ibidem ait
ad sciendū modicū tēporis necessariū esse, ad ex-
perientia vero nimium, et ex hoc iterū patet quali-
ter Balenus fatetur se dicere crucioz causam
ignorare ut superius dixi in loco.

**Rubrica prima, de notis que a prima et
secunda die haberi possunt.**

Galenus primo de crisi cap. quinto, ait nunquam
die prima, aut secunda crisis contingere posse, quoniam
nec celestia secunda die aspectu aliquo agere
possunt, nec cuius a radice inferiorum commotio ali-
quid fieri potest. nam morbus quod febres acutę habere solent
occasione cholere non nisi de tertio in tertium fit, et
aut Balenus quod si prima et secunda die evacuationo ali-
quid fiat, eam non existimemus a celestibus, aut a natura
eucnre, nec a motu humoris quod natura cōcitat
ta dum mouet vincere potest, sed euenit ab humore
qui aut ob excessum eius quantitatem aut ob nocuam ni-
miā eius qualitatem expulsum virtutem cōcitat, quod expel-
lit antequam retinere vis vltro retinere dimittat, aut
cōcitat virtutem pteuam et efficit ne teneat id quod re-
tinere debuisset, cuius causa expulsum vis quod semper
expellere nunc id quod retinere retinere desinit hu-
more viā synthomatica deponit, demum impossi-
bile est evacuationem prima et secunda die factā bonā esse,
sed aut periculum minas, aut longā porcedit egrotu-
dinē, et demum cum humor cōcitat naturā propria-
te, aut natura sua evacuationo synthomatica non di-
cit, sed cum ea cōcitat quantitatem, aut qualitatem sic.

Rubrica secunda de notis tertij diei.

Auctore Baleno pmo de crisi ca. octavo, si
signum ali-
quid vehemens die tertia adierit, sa-
lutiferum, aut moriferum de signis illis quod dixi,
salus aut vita prima illa septimana speranda est,
neque carceratione, quoniam hec est commotio prima inter
naturā et morbum, et hac die primū pmo uel bellū,
quippe acutę febres, aut ex sanguine quod in chole-
ram verū, aut a cholera exoritur, cuius si tertia
die a partu febribus parturientē male habeat, a die
partu cōputatio febribus faciēda est, et si offensus vul-
nere tertia die febre corripiat, ab hora offensio-
nis illius febribus cōputatio faciēda est, et neque ratio-
ne caret, quoniam psumendum est humorem illū quod tertia die
infestat a prima die motū illū incepisse. Idē Bale-
nus pmo de crisi ca. decimo septimo ait, acutissi-
ma febris potest tertia die quod quinta et quarta termina-
tur ob cholere motū, necessarium enī medico est,
ut principium egrotudinis put tres primos dies im-
pouat scire, quoniam si febre ali-
qua acuta vana hypostasi-
sin habeat ante tertia diē, suspitio est, an a sanita-
tis tpe hypostasis illa dēsa sit, et demum ali-
quod no-
te sunt quod ante tertia diē malū non significat semper,
ut facies Ilyppocraica: post tertia vero diē sem-
per futurā indicat egrotudinē. Enī auctore Bale-
no scdo de diebus criticis capite decimo iter dies
intercadentes decima tertia dies vehemens est,
scdo loco quinta dies, postremo vero minus vali-
da ex omnibus tertia est, enī Anicēna sen. scda quarta,
tract. scdo ca. nono ait, quod dies tertia sexta et quinta
indicat diē, si. n. tertia die signū quod mori minas
adert ut hypostasis nūq̄ etc. moriē sexta die por-
tēdit: et si signū quod salutē pollicet adert, ut vana

De signis dierū criticorū et febrilium. Fol. cxxviii.

cholere, instantia, hypostasi parūper digesta et. salutē q̄nta die vēturā nūciat. ratio est q̄ quarta dies rarissime critica ēē pōt, ut dicā possit, et q̄ prima septimana p̄sumit naturā nō nimīū debile ēē, iō salutē p̄perat q̄nta die et moriē v̄q̄s in sextā retardat, q̄ppe autore Baleno, virtus foris moriē prolongat et salutē abiciat. Enā tertia dies p̄siderāda ē ap̄ eos imputos medicos q̄s Balen⁹ ait similes lapidi molari esse, q̄m nō nisi post tres dies egritudine cognoscere valēt, iō nōnullis visum erat, p̄mis trib⁹ dieb⁹ subali dicta viēdū ēē.

¶ Rubrica tertia de nouis a die quarta.

Galen⁹ tertio de dieb⁹ criticis ca. duodecimo ait, si signū aliq̄ salutis die q̄nta apparuerit septima die salus expectāda est, et si signū aliq̄ mori⁹ apparuerit moriē sexta die vēturā p̄tēdūt: q̄ sexta dies semp ad malā p̄necrit crisin. Enā si q̄nta die signū mori⁹ apparuerit, autore Baleno p̄mo de dieb⁹ criticis ca. duodecimo, si egritudo monēt in imparibus, moriē septima die cōtinget, et si in parib⁹, octaua die. Enā si signa digestionis aut moris prima die aderint mori⁹ aut vita expectāda q̄nta die est, autore Baleno p̄mo de crisi ca. decimo q̄nto, et si q̄s dicitur superi⁹ assertū est p̄ma die aut sc̄da nullā euacuationē bonū significare, q̄ pacto q̄ sedimē immisum vrina aut q̄cūq̄s v̄nig digestio p̄ma die salutē in q̄nto nūciabit: dico q̄ Balen⁹ negauit crisin fieri posse p̄ma aut sc̄da die, nō t̄m negauit si gnū crisis apparere posse. Enā si indicatio facta sit q̄nta die et salus q̄nta cōtingat die, salus illa inspecta est autore Baleno tertio de crisi ca. q̄nto q̄m significat cōcitationē aliquā ab humore malo facta esse q̄ ante digestionē debuit cōmotionē p̄monuit. Enā q̄nta die rarissime crisis fit, et autore Baleno, Archigenes nunq̄ vidit crisin q̄nta die fieri et ip̄e nō nisi semel. Ratio est q̄ q̄cūq̄s febr⁹ p̄ma septimana, aut viciat, aut vincit ab humore furioso exorūt, q̄ hūor cholera est, et cholera de tertio in tertiu⁹ cōmotionē facit, q̄ q̄nta dies neq̄ a celesti causa neq̄ a terrena decretoria esse pōt.

¶ Rubrica q̄nta de nouis a die q̄nta.

Quādo egritudo indicata q̄nta die fuerit, salus q̄ q̄nta die p̄tigit, suspēcta est, ratio ne asserta. Enā inter intercadētes dies o cima tertia vehementis est, sc̄do loco, q̄nta, tertio vero, tertia, autore Baleno tertio de dieb⁹ criticis ca. octauo. Enā crisis quē q̄nta die accidit suspitione nō caret, q̄m optima esse neq̄t, nā autore Baleno tertio de dieb⁹ criticis ca. nono crisis illa q̄ intercadēb⁹ dieb⁹ accidit, bona esse neq̄t. adducit exēplū de stomacho q̄ cū cibū ante temp⁹ deponit, aut post cōcoctionē ei⁹ detinet, male valet, q̄m si ante cōcoctionē cibū expellit ob malā cibū q̄ritatē, aut ob virtutē retēnā debile id cōtingere necesse est: et si cibū post cōcoctionē detinet, aut virtutē expulsiuā debile, aut vias obceca

tas possidet, iō si tertia aut q̄nta die crisis fiat, id cōtingit ob hūoris furiam, aut ob virtutis retēnū debilitatē, q̄m die intercadē, neq̄ materia digesta esse, nā digestio nō nisi celestiu⁹ fauore acq̄ri pōt salitē cōpleta et optima, q̄ die intercadēti solū a radice inferiori crisis fit, q̄ natura sua a mala p̄venit causa, licet saluifera esse possit, natura vincēt. Enā Auiēna loco ut supra dixi signū optimū, tertia die salutē q̄nta nūciare, et signū malū moriē, sexta die p̄tēdere. Enā eodē Auiēna autore, si q̄nta die signū digestionis, et victorie apparuerit, salutē nona die vēturā nūciat, et si signū moris aderit, octaua die moriē minabit. Ratio est q̄ impar dies sup̄ imparē significat, ideo salus nona die sperāda est, mori⁹ vero ob naturę debilitatē octaua contingit die.

¶ Rubrica quinta de nouis a die sexta.

Sexta dies similis tyrāno regi est q̄ regnū p̄tin⁹ destruere conat⁹, et dies septima similis principi optimo est q̄ in regni cōmodū oia agit, autore Baleno tertio de dieb⁹ criticis cap. q̄nto. Enā sexta die raro crisis accidit, q̄ si cōtingat sepe mala est et mortifera, autore Baleno tertio de criticis ca. q̄nto, q̄s duplici imminet ratione, p̄ma, q̄ autore Auiēna, mortale signū tertia die si imminuit, moriē sexta p̄tēdūt, et sc̄da q̄ autore Baleno vbi supra cū signū moris q̄nta die aderit, moriē sexta die minat. q̄ nō pōt cōtingere crisis die sexta, q̄m p̄m⁹ ad malū indicata sit. facit t̄m Balen⁹ aliqui (licet raro) crisin ad salutē sexta die accidere posse, sed q̄nto cap. tertio de criticis ait, nūq̄ p̄tin⁹ bonā esse, p̄mo q̄ nō erit cōpleta nā, cū natura vincēt crisis illa nō accidet p̄mū dū est nō oēm humore viciū esse, et si cōpleta sit, certa nō erit nec secuta q̄n reddeat, et si certa nō salua q̄n sequissimis accidenbus egrū cruciet, et si euacuatio aliq̄ fiat, humores q̄ deponunt male olēt ob putridas et pessimas q̄s habēt qualitates. Enā crisis q̄ accidit sexta die ad bonū indicata esse neq̄t dieb⁹ q̄ p̄cesserūt, nā autore Baleno tertio de dieb⁹ criticis ca. sc̄do, si tertia die signū salutis aderit, salutē q̄nta die vēturā indicat, et si q̄nta dies salutē p̄rominat, septima die sperāda est, et si tertia aut quarta die mala signa aderit, sexta die moriē minat. et in hoc optime Thadēus sc̄n. sc̄da quartū loquit⁹ q̄ ait trifariā p̄tingere crisin accidere posse, aut propter naturā vincēt, aut propter morbi cōcitātē: q̄ ob naturā vincēt cōtingit, tunc accidit septima vigesima, aut q̄mordecima die, licet aliqui his dieb⁹ p̄tingere possit p̄pt humore cōcitātē, et q̄m crisis accidit mori⁹ humore causa tūc cōtingit in dieb⁹ intercadēb⁹, licet cōtingere poterit ut natura virib⁹ valeat et morbi vincat. et q̄m accidit propter virtutis debilitatē et hūoris maliciā, tūc crisis cōtingere pōt dieb⁹ paribus vt. sexta, octaua, decima, et cōcludit q̄ decretorijs diebus sc̄s septima, quamo decima et.

Liber secundus.

Sepius crisis salutifera est q̄ sepi⁹ a natura vincente celesti fauore euenit, et raro a morbo cōcitantē in foelici affluētia contingit: et crisis q̄ accidit diebus intercadētib⁹ sepi⁹ mortifera q̄ salutifera est, propterea q̄ sepi⁹ euenit ab humore cōcitante non digesto et raro euenit vt natura tantū viribus prestat vt humorē indigestum vincere possit, crisis vero q̄ accidit in diebus parib⁹ semper mortifera est, cū solū propter naturę deiectionē q̄ morbū sustinere non potest cōtingat, et autōre Saleno, quacūq̄ die cōtingit egrū mori. Demū sexta dies semper mala erit, et si aliquādo bona sit, periculo, aut labore non caret, q̄q̄ nōnunq̄ natura valida cū sexta die vltimo agnata hęc mala vincere possit, sed hoc naturę dici sexti ascribēdum nō est, qm̄ natura sua vt dixi semper mortifera est. Nec conticere volo qd̄ affirmat Bernard⁹ Dego dōnio q̄ iudicio meo inter praticos primū obtinet locū, scz in sanguinea egritudine sextam die criticā esse, licet raro, ppterca q̄ sanguinea egritudo p̄ impares dies nō mouetur sed per pares: nā licet sanguis dum purefcit q̄ ad aliquas eius partes in cholera veratur, nō tamē q̄ ad oēs, ideo nimirū si sexta die, q̄ dies par est, crisis cōtingat, profecto nō possum cū nō aduersari, quasi in diebus paribus cōmotio aliqua in egritudinibus fiat: aut per dies pares medici intelligāt dies in q̄bus cōmotio aliqua fit: non certe, sed dies pares illos vocant in quibus, nec a celesti causa, nec ab humore cōmotio aliqua fit, et forsan Bernard⁹ Dego dōnio secutus est Auicēna qui vltis est scōa q̄rti asfirmat q̄ in casione et fira minus crisis fit in septimo q̄ in sexto, sed vt Nicolaus Florentinus ait mens Auicēne est q̄ fiat potius in septimo q̄ in sexto, vt vni⁹q̄q̄ facile reperiet aliter literā intelligēdo. demū cōcludēdū est cū Saleno tertio de dieb⁹ criticis aliq̄s dies esse in q̄bus crisis ad bonum sepe euenit, aliquos vero vel aliquem in quo crisis raro et mala accidit.

¶ Rubrica sexta de notis a die septima.

Die septima paucis agēdum est, qm̄ bonū ptingit vno modo, malū multipliciter. hęc est vna dies inter oēs salutaris potissimā qua, si crisis accadat sepe salutifera et raro vero mortifera, nisi in pestifera febre in qua omne qd̄ naturę sanare solebat peruerit et inimicū sit, dies iudicarij natura sua salutiferi plusq̄ mortiferi sunt, et in pestifera febre contra et q̄ septima dies plus omnū salutifera esse solet, in pestifera febre plus omnū mortifera est: huius rei superrationē reddidi, qm̄ eo cici⁹ natura iacturā facit, q̄ potius venenū vincere nitatur: et quo potius occasione felicitis dici valida est, qm̄ vires eius eripere venenū nēquunt, et q̄ id cōcitant cibus ab eo destruntur. Clū sunt Salenus et Auicēna dissidere, nā Salenus affirmat primo

de criticis cap. quarto die septimā fortiorē inter oēs esse, Auicēna vero scōa quartā, tract. scdo, cap. quinto, affirmat decimā quartā diē vehementiorē salutiorēq̄ inter oēs criticos dies esse, bifariā cōtrouersia hęc tolli potest, primo q̄ si ad certam⁹ criticos dies quo ad celestes causas a quibus cōtingūt, decima quarta dies vehementior: septima est ob id q̄ aspect⁹ oppositionis vehementior: aspectu quarto est: si tamē cōsiderem⁹ diem septimā quo ad celestes et infimas causas vehementior: salutior: quatuordecima est, nam septima die Luna, in quadratura est, et dies impar est virtutē plus viribus prestat q̄ quatuordecima die. Etia septima dies acutis febrib⁹ et interpolatis critica est, qm̄ septē periodi q̄ septē dierū vices gerūt, autōre Saleno, septima die finiūtur, et tū tunc terdecima dies ab initio egritudinis est et nō quatuordecima. Secūdo dici potest q̄ q̄q̄ septima natura sua vehementior: quatuordecima sit, tū de facto q̄ omnes q̄s febres male habent grossis habūdant humoribus ob in tēperatū huius seculi victus regimē, febres q̄ solite erāt septima die finiri quatuordecima die finiuntur, cuius causa raro crisis septima die fieri videm⁹, immo forsan nec decima quarta, alias de hoc. Septima dies quartā diem tanq̄ eius victorie nūciū cōtinet, etiā autōre Auicēna, septima dies indicatua noni diei est, et autōre Saleno vbi supra, indicatua quatuordecimi diei est, qm̄ si coctionis aliq̄ signū septima die appaerit, salutē q̄uo:decima die nūciat, ob id q̄ tū interstet ab initio morbi vsq̄ ad p̄mū coctiois signū, q̄tū ab illo vsq̄ in cōpleta digestionē et salutē.

¶ Rubrica septima de notis a die octaua. **D**ies octaua inter dies cadētes i medio numerat, autōre Auicēna, ca. 8 dieb⁹ bonis et malis sen. scōa q̄rti, etiā eadem sen tract. scōo capi. scōo ait Ihyppocrate enumerasse dies impares et pares, criticos et inter pares, enumerasse sextam, octauā, decimā, sed Salenus p̄mo de criticis cap. q̄nto reprehēdit Ihyppocrate ppterca q̄ plurima in epidimijs dixit q̄ in aphorismis abnegauit, ob id q̄ librum illū ante librum aphorismorū edidit, et ait q̄ decima et octaua et duo decima et decima sexta et decima q̄nta, et decima nona die, nūq̄ crisis cōtingit, sed Auicēna loco vbi supra ait q̄ ea q̄ Ihyppo. de hoc varijs locis dixit expositionē habere possunt. i. possibile est octauā diē criticā esse, q̄ ipse affirmat hac suasio ne cap. q̄nto tract. scōo sen. scōa q̄rti, in q̄ ait p̄nungere nōnūq̄ crisis anteponi postponere ob tres causas, scz ppter virtutē debile, ppter morbum veloces aut tardos, aut ppter errorem a medico medicina et cis q̄ egro inferniūt pmissis, et tūc affirmat possibile ēē crisis anteponi tertiam, q̄nta et sexta et postponi nona, vnde decima. et demū dieb⁹ primis, et iudicio debili meo, q̄ trifariā hoc cō-

De signis dierū criticorū et febrīū. Sol. cit.

tingere potest quando ob veloces humorū motus crisis quę debuisse septima cōtingere, antepōnitur, tunc accidit quinta die, et quę debuisse quarta, antepōnitur tertia, et quę vndecima, antepōnitur nona: et quādo ob virtutis debilitatem crisis antecedit tunc quę debuisse contingere septima, sexta contingit. Etiam quādo postpōnitur ob virtutem debilem crisis quę debuisse contingere septima, cōtingit octava. horum ratio est quia si a parte humorum varietas hec cōtingat antepōsio et postpōsio plus diebus imparib⁹ accidit, quippe illis solet humor: qui acutū facit egri tudinē moneri, et quādo antepōsio et postpōsio euenit ob virtutem debilem, diebus parib⁹ cōtingit in quibus nec superior nec inferior motus contingere solet. quo fit vt crisis quę accidit octava die et sexta semper mala erit, quia i sexta accidit ppterca q natura debetur et morbus bellum proferat, et octava die, ideo crisis accidit q virtus septima die p̄nima eius debilitate humorē aggredi non int̄ant. eo v̄q̄ tāta eius malicia die octava est q bellum agitur natura victa, crisis tamē q antepōnitur et postpōnitur diebus imparibus aliquando bona esse potest, aliquando mala, nam cōtingit cum humor: cuius me monetur virtutem validam esse, et cōtingit debilem esse, q̄q̄ nonnunq̄ crisis q fit tertia, nona, et quinta die tam optima esse possit vt crisis q diebus radicalibus cōtingit, demum crisis sexta et octava die semper timenda est, et crisis tertia et quinta et nona die non promissum timenda est q bona esse potest. Niccolus Florentinus ausus est affirmare dicem octauā plus criticam cēendam esse q̄ septimam, ppterca q Luna die octava ad quadraturā venit. sed iam superi⁹ hoc differ tum est, scilicet nō propter contrarietate signorū solum in quadratura cōmononem fieri, sed propter variam radiozum cōmixonē quę forsan septima die inimicitia habet et non octava die.

Rubrica octava de nonis a nona die.

Inter intercidentes dies nona p̄cipua est, secundū, quinta, postremo vero minus omnium tertia vehemens est, autore Saleno secūdo de criticis cap. tertio. Etiam Auicēna secūda quarti affirmat inter dies quę cadunt in medio nonam diem tanq̄ p̄matū possidere, sed tamē v̄sus est Auicēna sibi ipsi aduersari et Saleno quoniā sen. secūda quarti cap. de dieb⁹ bonis et malis v̄nā p̄cipuā regulā tradidit et est omnes dies eo debiliores esse quo plus ab initio egri tudinis discedūt, vt verbi causa, inter radicales fortior est septima, q̄mordecima, et quāmordecima vigesima et inter indicatos fortior est quarta vndecima et fortior vndecima decima septima, ergo sic, equa ratioe, inter dies impares intercidentes tertia vehemens, quinta, et quinta vehemens nona erit, et hoc non abs re qm̄ celestis

causa et virtus crisis optimā faciunt q virtus processu egri tudinis debilio: erit q̄ in principio. ad hoc respōdeo argumentū vt̄um concludere, scz natura sua die tertia et quinta vehementiores nona esse, sed tamen q nona dies inter duos p̄cipuos dies criticos mediat, scz inter quāmordecimā et septimā: cōtingit sepe crisis venturā decima q̄rta die et septima die nona accidere. Etiam autore Auerroi, nona dies indicatua vndecimi diei est et etiā septima dies indicatua noni diei est: quā ratione nō immerito inter dies q cadūt in medio nona dies p̄matū habet, nō tantū q̄ impar sed q̄ inter septimū et quāmordecimū medium tenet, demū indicat vndecimā et indicatur a septima et crisis q̄ quāmordecima die p̄tingere debuisse, antecedit nona. Etā Auicēna tracta. scdo sen. scda quarti, cap. quinto ait die nonā eē mediā inter septimā et vndecimā, q̄ aliquādo a septima distulitur in nonā et ab vndecima crisis antepōnit in nona. et Salen⁹ scdo de criticis ca. septimo ait oibus incoletibus ciuitatē v̄nā accidisse crisis ad salutē nona die, autūno quodam.

Rubrica nona de nonis a die decima.

Decima dies nūq̄ critica esse potest vt Salenus cōtra Hippocratē primo de criticis cap. quinto affirmat, qm̄ nec a radice inferiori nec superiori nec p antepositionē et postpositionē critica esse potest. nā vt dixi quādo crisis antepōnit et postpōnit ob motū celerē aut tardū humor: diebus imparib⁹ solet fieri, et qm̄ ob virtutē debilem dieb⁹ primis antepōnit et postpōnit, vt crisis q̄ debet septima die p̄ingere, sexta et octaua: et q̄ quāmordecima, terdecima et quādecima, decima vero dies nullā harū cōditionū habere pōt.

Rubrica decima de notis a die vndecima.

Autore Saleno q̄rta a phorismo, q̄b⁹ in septima die indicat bis nubes ē, v̄na rubra q̄rta die et. Rūmū discriminis est inter q̄rta diem et ceteros dies indicatuos, qm̄ si q̄rta dies signū aliquod, aut digestionis, aut digestionis cōtrariū, aut signū aliq̄ victoriae, aut victorie p̄trariū, aut signū aliq̄ crisis apparuerit termin⁹ illius egri tudinis p̄ma die critica sperandus est, et si signa bona sint, salutē septima die nūciat, nisi forsan ab aliquē errore cōmissum v̄sq̄ i nonā die crisis erit dā, et si mala signa sint, mortē sexta die p̄tendūt. nō sic p̄tingit vndecima et decima septima die, qm̄ si vndecima die signū aliquod digestionis, aut victorie, aut crisis immi nuerit, q̄ ante illud tēpus decrat, die q̄mordecima p̄ma venturā salutē nō nūciabit, necq̄ etiam si apparuerit decima septima die salutem vigesima pollicebit: hui⁹ discriminis ratio duplex ē, p̄ma q̄ q̄rta die virt⁹ valida erit, iō initū digestionis, victorie, aut belli q̄ imicit. q̄rta die poterit natura q̄ valida ē septima die cōplere, vndecima tū et decima septima die v̄t p̄nima cōbilitate

Liber secundus.

non poterit tam cōspicuo tempore victoriam complere. Secunda est quia quarta dies medium tenet inter primam et septimam et p̄sumendum est eisdem diebus naturam victoriam cōplere posse, quib⁹ eā initiare valuit, vnde decima vero dies discedit nummum a prima die et parum a quatuordecima. ideo inquit Galenus, quod signum bonum vnde decima die apparēs crīsin venturam decima septima aut vigesima die nunciabit. ut scilicet si virtus valida sit et cōlestia fauēt crisis decima sexta die erit, et si non vigesima. Est etiam vnde decima dies aduertenda quia, autore Auicēna, vnde decima dies, interpolans febrib⁹, plus critica censenda est q̄ quatuordecima, quoniam septimus periodus terdecim et nō quatuordecim diebus terminatur, cuius causa quatuordecima dies critica esse nequit, solum ergo erit vnde decima, sed p̄fecto sententia hęc Auicēne ambigua est quoniam sequeretur tertianā veram septem periodis terminari et nō septem, nam periodus sextus vnde decima die finitur. ad hoc respōdeo id quod plurima habui obseruatione, et est q̄ tertiana vere vel sex solum periodos habent vel si septem cōtinent scire insensibilis illius periodi parorissimus est. etiam licet Hippo. asserat septem periodos esse. Estq̄ aduertendum non tantum Galenū tribuisse vnde decimo diei quantū nōno et enā Auicēnam, qui ambo p̄ferūt nonam diem vnde decimē, rationibus quas superius adduxi. tamē q̄q̄ hoc verū sit nos obseruatione habemus vnde decimam diem vehementem esse, p̄sertim in vulneratis quibus vnde decima die si capius vulneris sit successum certissimū indicat decima quarta die aut alijs diebus venturum. Etiam vnde decima dies nonnunq̄ critica est quam septima indicauit. Et q̄tum ad hanc differētiā inter vnde decimam et nonam, iudicio meo, credere q̄ si cōparētur quo ad hoc q̄ est crīcam diem esse posse nona dies excedit vnde decimam, quoniam, autore Rasi tertio cōtinētis, nona dies inter dies interdecimales quę per impares numerātur vltima est, ab ea enim in posterum dies impares nullā aut exiguam habēt vim, et ideo quia dies impar est et mediat inter duos criticos excedit vnde decimam diem: vnde decima tamen excedit nonam q̄ indicare potest, et quatuordecimā, et vigesimam et decimam septimā, ut dixi. Et licet superius ex p̄cessi signum apparēs vnde decima nō necessario significare super quatuordecimam id sane intelligendum est, scilicet quando p̄mū signum victorie aut digestionis apparet vnde decima die, q̄d signum antea defuerat, tūc dies critica vigesima dies erit, si tamē ante vnde decimam aliqua signa fuerint cāq̄ vnde decima die intensius apparuerunt, decima quarta die crīsin venturam significabunt. et dico secundo, q̄ quando vnde decima die signum aliquod crīsis apparuerit, scilicet alicui⁹

euacuationis, v̄tre, vrina, sudore et. Salutem quatuordecima die venturam nunciabit, q̄ ena cūano illa decima quarta complebitur die, idq̄ indicium est de mala euacuationis indicatione, si tamē vnde decima die signum digestionis q̄d antea non erat vna appareat super quatuordecimam diem non significabit, sed super vigesimā aut decimam septimam, ut dixi, et hoc modo intelligendum est vnde decimam indicatiuam quatuordecimi esse.

Rubrica vnde decima de notis a duodecima die.

Galenus secūdo de criticis septimo cap. affirmat se nūq̄ vidisse crīsin octaua, sexta, decima et duodecima die neq̄ alijs diebus que istis simulantur. De notis a die decima tertia. Hęc dies mediare videtur inter dies quib⁹ crīsis nō sit ut octauum, decimū, duodecimū et. Et inter dies quibus crīsis sit, ut tertium, quartū, quintū et. Et nō est ita abiectus sicut primi dies nec ita bonus sicut secundi dies, autore Galeno primo de crīcis caplo quinto. Sed in hoc difficultas nō modica iminet, autore Galeno, illa dies plus critica censenda est que plures horas dici medicinalis continet, sed terdecima naturalis cōtinet terdecim horas et quatuordecima vnde decim, ergo terdecima naturalis plus critica q̄ quatuordecima erit, ad hoc aliqui respōdere nituntur terdecimam a radice inferiori, plus critica esse, quatuordecimā vero a superiori, sed hoc nō satisfacit, dixi nonam diem vltimam inter in pares esse, alij dicūt q̄ q̄q̄ non sit ita critica ut quatuordecima in cōtinuis febribus in interpolans tamen critica est, quoniam septem periodis terminatur, sed neq̄ hoc etiam satisfacit dixi, autore Auicēna, vnde decimam diem criticam in tertiana vera esse. forsā respōdendum esset q̄ q̄q̄ decima quarta dies minores continet horas: quia in terdecima die solum crīsis cōmotionis i ea vero et cōmotionis et alterationis sit, plus critica censetur, aut dicendum est dies criticos neq̄ ad cōlestia pertinere nec cōputationem mēsum omnibus suis quadris veram esse ut dixi.

Rubrica duodecima de notis a quatuordecima die.

Dies quatuordecima quo ad cōlestem influxum vehementior omnium est, quippe aspectus oppositiōis maiorem inimiciā p̄ se fert q̄ quicūq̄ alius et terminus egritudinum acutarum quatuordecimū nō excedit diem, licet ob in temperantiam huius seculi hominum ut ait Galenus ut v̄sq̄ in vigesimā et quadragesimā diem extendatur, et q̄q̄ ut dixi in acutis egritudinibus a septima die excedatur, ut in vulnere, tamē offensis p̄sertim capite septimā excedit diem. obseruatione enim cernimus vul-

De signis dierū criticorū ⁊ febrū. Fol. cct.

neratis diem quatuordecimā mortis aut salutis terminum esse, quod non sic septima die, contin-
git. forsan id in causa est quia membra plus coele-
stibus subiiciuntur q̃ humores: ⁊ quia quatuor-
decima dies a celestī causa potius critica q̃ septi-
ma est: potius salutem aut membrorum perditio-
nem, quę vulnere offenduntur, indicat, q̃ septi-
ma, quippe apud astronomos plus mēbra quę
signis Zodiaci obediunt a celestibus pendent,
quam humores qui solum a Luna reguntur.
Est etiam decima quarta dies illa quam indicat
vndecima quo ad signa crisis et euacuationis:
non tamē quo ad digestionis signa. immo quo-
ad primum digestionis signū, septima dies qua-
tuordecimā indicat, vt si digestionis signū aut
digestioni cōtrariū septima apparuerit die qua-
tuordecima digestionis om̃imoda perfectio spe-
ciāda est, horū omniū superius rationes dixi.

¶ Rubrica decima tertia de notis a die de-
cima quinta ⁊ decima sexta.

Iam Galenus dixit se neq̃ in his diebus nec
alijs similibus istis crisis vidisse neq̃ signū
cationes aliquas habere posse.

¶ Rubrica decima quarta de notis a
die decima septima.

Hec dies vigesima indicat vt vndecima
quatuordecimā, ⁊ hęc dies critica solet
esse quando vndecima eam indicat.

¶ Rubrica decima quinta de notis a
die decima octaua.

Mala est ⁊ mortifera sepe crisis ad mor-
tem ea accidit, auctore Auicenna, quod
ego obseruandē habeo, amabo, vt astro-
nomi huius rei si possunt rationem reddant.

¶ Rubrica decima sexta de notis a
vigesima die.

Hec dies critica est tertium obtinens lo-
cum post septimā et quatuordecimā,
quam indicant vndecima ⁊ decima septi-
ma modo diserto, ⁊ hęc dies indicat quadrage-
simā, auctore Auicenna, ⁊ hac die crisis fit cum ic-
tima die febris valida incipit fieri, ⁊ ob hęc die
tor compositiones mēsis medicinalis Galenus
edere visus est, scilicet vt tres septimanę vigin-
ti continerent dies.

¶ Rubrica decima septima de notis
a vigesima prima trigesima quarta ⁊
quadragesima.

Quia Auicenna comparat hos dies, eos
adiungi quadragesima dies fortior est
quam indicat vigesima, minus fortis est
trigesima quarta, debilissima omnium vigesima
prima.

¶ Rubrica decima octaua de notis a
die vigesima septima.

Prima dies est quę fere aut dies critica nō
est aut ad malum est, quis enim huius rei ra-
tionē reddere poterit, aut q̃ ob causam, si
finis mēsis medicinalis est vehemens non est:
aut q̃ ob causam pessima est: concludendum er-
go cū medicorū auius, dies criticos ipsoꝝq̃
indicia obseruatione inuentos esse, ⁊ non ratio-
ne inuestigatos, hęc sunt quę de peste, de signis
februm ⁊ de causa dierum iudiciorū: ⁊ de no-
tis quę ab vnaquaq̃ febris acutę die habere pos-
sumus, secundum mentis meę crignitatem aman-
gere valui.

¶ Aus deo.

Compluti in Aedibus Mi-

chaelis de Egua, idibus Nouem-
bris. Anno Domini Milleci-
mo quingentesimo vi-
gesimo nono.

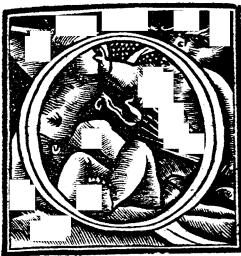

Libellus de fascinatione.

Fol. j.

Tractatus primus inquit an fascinatio possibilis sit.

Caput primum,

Via i hoc

libro o pesti egi,
cōsentaneum mihi
visū est de om-
nibus que ad pes-
stem pertinere vi-
dētur tractare, et
q̄a fascinatio res
est de q̄ rarissime
doctores et philo-
ci z medici loqu-
unt.

et vices aut pestis aut veneni gerere videt,
opere precū mibi visum fuit huic tractatum hoc
de fascinatione annexere, z quia in libro de ocu-
lis tractatum edidi, in quo contra opinionem cō-
munem ad mentem Saleni probant visionem
extra mittendo fieri, satisfecitq̄ rationibus que a
radio reflexo recto et fracto aduersus hanc op-
inionē adduci possunt, z probant melius apud
hanc opinionem q̄ apud cōmunem experien-
tias omnibus satisfieri posse, et feceram infauorē
huius opinionis tractatum de fascinatione, vt
notum omnibus esset, quo pacto nisi visio extra
mittendo fieret fascinatio possibilis non esset.
Ideo si in hoc tractatu corollaria aliqua sint aut
conclusiones que cōcludant visionem extra mit-
tendo fieri, nō ab re illud dixi, presupponūt
enim determinationem huius scilicet visionem
extra mittendo fieri, quod in libro de oculis (nu-
mine fauente) expediā, et quia Aristoteles
nos docuit satisfacere in posterioribus quesitis
duobus a parte subiecti, scilicet si est, et quid est,
ideo primo differamus si est fascinatio, secundo
quid est, quo ad primum videt q̄ fascinatio non
sit, vt autor est Salenus sexto simplicium capite
primo, qui aperissime detestat Lamacariū me-
dicum eo q̄ plurimas stulticias scripserit, z plu-
rimas fascinatioes, z reprehēdit Aegipios om-
nes eo q̄ in libris suis posuerunt plurimas fasci-
nationes et coniurationes, quib⁹ cūclēbāt plan-
tas a terra, z quibus presūmēbant egritudinibus
auxiliari, in fine aut fascinatioes et coniuratio-
nes stulticias esse, z ratione probatur fascinatio-
nem non esse, quoniam per nullam animę vir-
tutem poterit quis materiam aliquā immutare,

eo q̄ corporum ab incorporeo mutari nequit, vt
adducit sanct⁹ Thomas prima parte quēstione
centesima decima septima. in contrarium est ve-
ritas. Et primo ex autoritate sacrę scripturę, nā
apostol⁹ ad Salathas tertio ait, o insensati Sa-
lathē q̄s vos fascinavit non obedire veritati: idē
etiam sanctus Thomas in cōmento affirmat, et
differit quid sit fascinatio. etiam prima parte quē-
stione centesima decima septima articulo tertio,
in responsione ad secundum argumentum asse-
rit esse fascinationē. etiam Plin⁹ libro septimo
capite secūdo asserit demēte Zsigoni, in Tribal-
lis atq̄ Zillyis esse homines q̄ visu effasciant,
interimantq̄ quos diutius intueantur, iratus pre-
cipue oculis: quod malum facilius sentire pube-
res, z q̄ notabilis est habere hos homines pu-
pillas binas i singulis oculis, etiā Apollonides
feminas hui⁹ generis esse in Scythia q̄ quoscūq̄
facinant interimūt. etiā Cicero asserit q̄ nō pro-
cul ab vrbe Romana in Faliscoꝝ agro familias
paucas esse que vocantur Hupie que sacrificio
annuo quod sit Apolini super struem lignorum
ambulant et nō adnūtunt. etiam Solinus asserit
Africam homines habere qui voce z lingua fa-
scinant, qui si laudauerint armenta et greges,
fertillissimos agros, pascula opima, proceras ar-
bores, equos sancto hominatos, z homines ita
cōmōiuntur. Virgilius etiam in bucolicis ait,
nescio quis teneros ocul⁹ mibi fascinat agnos.
Etiam Auicēna libro sexto naturalium fascina-
tionem esse affirmat eamq̄ etiā affirmat Albertus
Magnus in libro de monibus animalium. de es-
etiā loquit Algazelus in sua philosophia, z nos
a nostris temporib⁹ vidimus homines quoscūq̄
inspererint fascinantes, z relatum est mibi a fide-
dignis in ciuitate Snadalajara fuisse hominem
qui solo intuitu minutatim specula frāgebat. etiā
in oppido d̄ Ocaña relatu est mibi certissime fu-
isse hominē q̄ non modo extraneos immo filios
proprios oculis fascinabat, z sepe perierūt equi
aut pueri quos ipse insperit. quō circa affirmatū
est ipsum conuersationem humanam fugisse z in
deserta se transiisse. Etiam nos obseruatione
certim⁹ salutatores in Hispania plurimos q̄ so-
lo anhelitu liberāt omnes eos quos memorat
canis rabidus. demum ait Aristoteles in ethi-
cis, fama quam populus decantat non omnino
vana est.

Caput secundum inquit de fasci-
natione in communi z de Auicennę
opinione.

Asserto ergo fascinationem ve-
ram esse, qua plurimi pueri infici-
untur plurimiq̄ fascinati mori-
tur. Differendum est quid sit fa-
scinatio, et iudicio meo hoc pa-

Libellus

cto describi potest fascinatio est operatio offensa
sua et perniciosa vniuersi hominis in alterum so-
lo visu trans oculis (vt auto: est glosa super epi-
stolas Pauli) effecta, aut sola imaginatione fa-
cta (vt auto: est Auicenna) aut vaporibus putri-
dis ab oculis emissis simul cum imaginatione
causata, aut sola coelesti constellatione effecta, vt
auto: est Albertus Magnus, et secundum pluri-
mos visu lingua et anhelum causata. Iste sunt de-
scriptiones quas ex varijs doctoribus colligere
potui, oportet omnes has discernere, vt pateat que
ipsarum verio: est. Et primo sese discernenda of-
fert Auicennae opinio nono sue methaphysice,
et sexto naturalium, et in quibusdam tractati-
bus quos de diluuijs fecit et quarto capite noni
methaphysice filius hac ratione scilicet qd ab vno
et stabili non nisi vnus et stabilis effectus proue-
nire potest. ideo asseruit primam causam intelli-
gendo se primam post se intelligentiam produ-
xisse, et illa intelligendo se produxisse secundam
et secunda tertiam vsq; in lunę intelligentiam, et
illa intelligendo se intelligentiam agentem pro-
duxisse, que gubernat nostras animas, et produ-
cit formas omnes materiales in hoc lunari mū-
do, quo fit secundum ipsum qd veluti quecumq;
intelligentia orbem proprium mouere potest, sic
vltima intelligentia quam colcodeam vocat mo-
uere potest hunc orbem mundanum et produce-
re omnes eius formas, asserit secundo qd intel-
ligens in homine vices intelligentie agentis gerit
et qd non est immixtus corpori, sed qd illustrat cor-
pus suo lumine, et intra tractatib; quos de diluuijs
fecit et sexto naturalium asserit duo credim diffi-
cillima et sano intellectui impossibilia, alterum
quod asserit loquendo de diluuijs est qd si quan-
do homines percant diluuijs aque, aut ignis, aut
pestifera morte, qd stelle elementorum viribus ad-
iunctę possunt denovo et percreare et generare, etiā
homines, et qd homo vbiq; locorū signi potest,
si intelligentie et stellarum vis et elementorū tem-
peraturę aptę ad hoc simul concurrant, et qd ma-
trix necessaria non est nisi de bene esse vt quie-
tum embuionem contineat, eo qd elementa ob va-
rias eorū mutationes non fixatum locum ge-
nerationi habent, possibile tamen est species ali-
qua animalium in clementis gigni, quod ipse p-
bat manifestam. Et de quo potius mirandum est qd
signatur serpentes mares et femelle et mures ma-
res et femelle, quasi natura sollicita sit de posterita-
te vt postea filios mures illi et serpentes pare-
re possent. Probat id Auicenna tertio, eo qd ca-
pit vnus animalis sepe visum est signi in ma-

trice alicuius animalis vt cōtingit in homine mō-
struosam porci, canis et asini figuram cuius matri-
ci inesse, ergo hoc signo patet quodlibet in quo-
libet gigni posse. Probat id vltimo eo qd sepe
stelle (etiam licet semen aptum sit et matrix opor-
tuit disposita) prohibent figuram hominis gene-
rari. immo generantur animalia illa que stelle vir-
tute equiuoca continent.

¶ Alterum quod asserit sexto naturalium est qd
anima nostra poterit corpus nostrum immutare
sola imaginatione. Nam pedes et cetera omnia
membra dum ipsa imperat ei obediunt, nullo ip-
sari de nono nullo eis, sed solum vt membra mo-
ueantur imaginationem fortem id percipere, et
sic medice concedendum esse musculos in se spi-
ritus habere quibus medianibus cor possit mo-
uere iuncturas, et qd solum hoc discrimen est in-
ter naturales operationes et motus, quia ope-
rationes motus egent imperio crebra et infla-
xu conseruatio, operationes tamen naturales
nullo imperio egent, et in vtriusq; temperamentū
propriū est quo actiones suas agunt. Et nā Au-
cenna asserit qd anima sola imaginatione pote-
rit membra varijs passionibus anime calidita-
te et frigiditate afficere, nullo influxu corporeo
medante. isto habito probat Auicenna animam
nostram foris imaginatione posse materiā quā-
cūq; corporale immutare. Nam ea ratione qua
nullo influxu corporeo sed sola imaginatione
mouet membra, quia obediunt ei, et ea afficere
potest varijs qualitatib;, sic mouere poterit ma-
teriam exteriorē et materia exterior ei obedit
quod ipse probat alioz probatione, quoniam
anime nostre non eque illustrantur ab intelligē-
tia agente, sed nonnullę suscipiunt aliores lumi-
nis gradus, nonnullę infimos, et aut qd anime ni-
mum illustrate cum perfecte comprehenderint
intelligentias separatas, terrena hęc et munda-
na despiciendo, similes intelligentijs sunt, et tūc
veluti intelligentia potest mundum hūc inferio-
rem mouere, quia infima hęc ei obediunt. Sic
anima illius illustrata intelligentie similis pote-
rit materiam elementalem mouere, et materia ele-
mentaris ei obedit. poteritq; elementis percre-
pere, et ventos et plantas causare, et plantas et ho-
mines ad libitum immutare, et hoc sola foris ima-
ginatione, nullo pbifico contactu, et huius mo-
di inquit ipse sunt fascinationes omnes. Nam
ait qd etiam anime fortissimis passionibus affe-
cte in tantum maligna imaginatione prestantes
sunt, qd possunt ad malum fascinare et plantas et
animalia et homines, ergo his duob; principijs
scilicet qd intelligentie cum elementorū sepe rie vi-
stellarū possunt quodlibet in quolibet agere. i.
in quocumq; loco specie quācumq; pducere va-
let, et ex hoc principio scilicet qd anime nre possunt coe-

De fascinatione.

Fol. ij.

lectes reddere et intelligentijs a quibus illustrantur similitudo esse, concluditur animam nostram posse formissima imaginatione quodlibet in quo libet agere.

Rubrica prima ostendit Auctorem opinionem falsam et impossibile esse.

Provisio tamen hec falsissima est, non modo heretica et infidelis, sed adhuc in philosophia erronea. nam primo sequeretur omnes homines inter se specie differre, quod probonā si anime nostre non equos gradus illustrationis habent. hoc non convenit sibi a natura corporum, eo quod secundum ipsum intellectus immixtus materię non est. nec ex parte sui quoniam omnes sunt eiusdem gradus equales, ergo ex parte intelligentiarum quę varias animas effecerunt. Enam secundo falsum est quod asserit intelligentiam aliquam formas omnes rerum generabilium et corruptibilium immutare. quoniam ut sanctus Thomas ad Galathas tertio in commento ait et etiam in prima parte questione centesima decima septima in responsione ad secundum res naturales ex materia et forma composita non nisi ab alio composito ex materia et forma gigni potest, ut a deo qui virtute omnia est, ergo intelligentia compositum ex materia et forma producere non valet, cum simplex et immaterialis sit, etiam nullum discrimen esset inter primam causam et intelligentiam illam eo quod veluti deus infinitus est omnium creaturarum principium et causa omnia ad nutum mouere et facere potest, sic intelligentia omnia facere posset, quod absurdissimum est. Etiam ultimo si ob id quod anima maxime illustratur forti imaginatione fascinare potest, quo pacto Basilisco data est maior vis quę homini fascinatori, nisi quid anima Basilisci illustratur intelligentia aliqua, aut quia accerrime passionibus est affecta, potentissima redditur, ideo dimittitur hec opinio tanquam falsissima.

Caput tertium inquit quid sanctus Thomas et alij sacri doctores de hoc senserint.

Dissertenda est opinio alia quam sequuntur sanctus Thomas et alij sacri doctores prima parte questione centesima decima septima articulo tertio in responsione ad secundum argumentum et super Paulum ad Galathas tertio, o insensati Galathe quę vos fascinavit non obedire veritati etc. Ibi sanctus doctor postquam probavit opinionem Auctorem de fascinatione modo iam dissecto, dicit quod fascinatio bifaria sumitur. Primo pro dissolutione sensus, veluti fuit diffusio illa qua diludebant homines quando eadem miracula faciebant arte magica, quę ab opes divina potestate faciebat. quippe demon poscit ponere in memoria species quasvis velit.

Et facere ut homini appareat obiectum id cuius species sunt in memoria, et non obiectum quod vere existit, et hoc pacto increpabat Paulus Galathas dicendo, quis dissolvit sensus vestros ut non obediretis veritati quā de Christo crucifixo vidistis ponendo in memoria vestra species falsitatis. alio modo inquit sanctus Thomas sumitur fascinatio pro infectione qua quis inficit pueros faciendo eos et vomere et egrotare, et hac intentione dixit Paulus ad Galathas quis fascinavit vos ut cuomeretis veritatem quā de Christo habebatis, sicuti pueri effascinati cuomunt lac cibatum. Etiam Nicholaus Borza et omnes fere alij sacre scripture professores sequuntur glossam ordinariam ad Galathas. Tertio asserit quod fascinatio maxime fit oculis iratis, quoniam imaginatio prava movet oculos, et oculi movent aerem, et aer inficit pueros proxima ténitate motu resistentes, declarat hoc sanctus doctor ratione et exemplo. Primo quia veluti imaginatio movet intrinsecus virtutem irascibilem et concupiscibilem quę imperant spiritus corporis varie moveri ob varios appetitus aut voluntatis affectiones, et nonnulli corpus in exterioribus frigiditate afficitur ut in desperatione, timore, tedio et tristitia, quia spiritus intra corpus se recludit, non nunquam vero corpus intus frigidat, exterius vero calefit, ut in nimio gaudio et risu, nonnulli vero et intima et exteriora corporis calefiunt ut in ira, sic eadem ratione sicuti voluntatis aut appetitus imperium in eandem partem movet quia affectiones sue consequantur, ut verbi causa, quia in timore voluntas imperat fugere, movetur calor ad interiora. Et quia in ira impat obiectum repellere, movetur calor ad exteriora, intima non deferendo, quia adest aliquis timor. Et quia in gaudio imperat obiectum prosequi, movetur spiritus extra, intima deferendo, sic quando imaginatio prava movet virtutem irascibilem ut vitro aliquem offendat, tunc spiritus subiles moventur in oculos et inficiunt aerem, et aer inficit teneros pueros. Et quia foemine senio confectę depravatam animum habent, inficiunt sepe pueros, aut etiam sanctos doctores quod ex dei permissione hec nonnulli conveniunt. Et etiam ex aliquo pacto inter demones et vtilas quibus fœderantur, hoc convenire contingit. Secundo id probat de mente Aristotelis in libro de sensu et sensato, exemplo hoc, scilicet quod femelle quę mēstrua habent, si inspiciant specula nitidissima, ea maculis inficiunt.

Rubrica prima summa venia improbat doctores sacre scripture de hoc.

Profecto non licet me tantis doctoribus aduersari presertim sancto doctori cui debeo id ipsum exiguum quod scio, tamen in hac parte (summa venia) labitur eius scriptura et cetero, et

Libellus

nimirum in negotio medico, et plurimis persuasionebus nitar ostendere imaginationem modo diserto effascinationis non esse causam. Et primo proba hoc ex parte spiritus. Secundo ex parte imaginationis. **¶** Quo ad primum, posito supra dicta asserit spiritum oculis emissum aerem inficere, et aer pueros, quero quia de causa spiritus infectus est, profecto ego nullam reperi. nam veluti in amore spiritus qui intima petit (virtute imaginationis obediendo) non est infectus nec ille qui in gaudio exteriora petit nec ille qui in erubescencia faciem petit obediendo, ergo nec ille qui in oculis mouetur (virtute irascitua imperante) infectus erit. nunquid si imaginatio prava poterit inficere spiritum, quare non potius offendit eum in ira in qua obiectum offendens summo odio habetur. nec potest dici quod spiritus iste infectus est quia genitus ex humoribus vetularum pestibus, quoniam omnes qui incidunt in febres putridas, essent fascinatores eo quod spiritus tunc ex putridis humoribus potius generarentur. confirmatur, nam quo pacto spiritus (quem Avicenna testatur in libro de viribus cordis temperatum esse et naturam coelestem habere) poterit adeo distemperari fieri quod subito interimat. Et licet sanctus Thomas in hac parte affirmet spiritus visus nos inficere aerem, in quibus verbis visus est facti positione nostram, nam visus est dicere spiritum sua qualitate aerem inficere, nunquid tamen ipse concederet visionem fieri propterea quod spiritus visus illustrat medium et obiecta, ideo non possum non mirari quo pacto libentissime concedit spiritui aerem omnem sua qualitate afficere posse, negasset tamen suo splendore aerem illustrare posse. quicquid de hoc sit positio hec non bene satisfaciunt, neque disserit quo pacto fit fascinatio. **¶** Secundo proba quod fortis imaginatio prava malicia nimia affecta fascinationem non efficiat. **¶** Quoniam observatione visum est plurimos filios propter et nepotes effascinare quos odio non habebant immo amore prosequuntur, et plurimos effascinare iumenta arbores et vasa vitrea circa que nulla eis inest malivolentia, etiam effascinare subito pueros quos nunquam viderunt. **¶** Probo secundo ex prava imaginatione hoc non evenire, quoniam tot inimicitie et dissensiones inter gentes humanum sunt, quod plurimi essent effascinatores, et plurimi effascinati, nam sepe numero cecidit aliquem adeo tanto odio prosequi alium, ut eo viso concitetur spiritus eius, adeo quod ipsum summo opere effascinasset, quod non videmus fieri, immo rarissimi homines sunt qui hanc veneficam vim effascinandi habeant, et plurimi sunt qui malevola et pessima imaginatione ceteros odio habent.

¶ Caput quartum inquit quid senserit de hoc Sentilis.

Sed dimissa opinione hac secunda, adducenda est Sentilis de Fulgineo opinio, quam de hoc adducit primo canonice. **¶** Secunda, in quo loco ait, quod causa effascinationis duplex est: altera est corporalis, et ista est aptitudo materie putride apte conparare a corpore in quo est, et aptitudo cuius materie a parte corporis recipientis: altera est immaterialis, ut imaginatio que secundum Avicennam potest facere casum in corpore alieno. **¶** Hec Sentilis asserit post, quod vetule ob humores putridos, quos habent, et corruptam complexionem inficiunt teneros pueros. sed profecto mirandum est de Sentili, qui cum medicus eximius sit, tam inconsiderate medicum loquitur, nam si sententia eius esset vera, omnes quos febres putride maligne male habent, effascinantur potius pueros quam vetule, etiam cadauera hominum vim effascinandi magnam haberent, etiam quo pacto vapores isti putridi, qui per oculos ex eunt, valent effascinare iumenta, arbores, et res inanimatas. **¶** Etiam (ut auctor est Galenus libro primo et secundo complexionum) nunquam putredo signi potest nisi ab intensa et nimia caliditate, etiam Aristoteles in meteoris in diffinitione putredinis id asseruit. quippe nulla res putrefieri potest nisi calor extraneus calorem naturalem vincat et in subiecto figatur, tali pacto quod calor naturalis nequit resistere, quo fit quod ipsum et calor extraneus, naturalis intrinsecus et fixus redditur, ergo cum vetule frigide nimium natura sint qualiter suapte natura relictę, humores a deo putridos habere possunt. **¶** Confirmatur potius enim semelle in venes quibus caliditas febrilis inest, que putredinem facere valet effascinasset pueros, quam ipse met dum sunt vetule. **¶** Etiam quare, nec iple, nec ceteri medici nunquam meminere de cura huius morbi, nec de remediis que ei auxiliantur. ideo dimissa etiam hac tertia opinione, que propria vocem ignorat ob id quod nesciunt visionem extra mittere fieri nam si sciret facile esset Sentili disserere et intelligere quo pacto effascinatio fit, adducam quartam, et est quod fascinatio sequitur modum quedam mixture alicuius individui convenientis. **¶** Cuius causa vehemens et gravis inimicitia omnibus vniuersis rebus aduersatur, et huius opinionis esset Averrois, si de fascinatione loqueretur. sed quamquam ego alias secutus sum opinionem hanc, et veluti asserui venenum nihil aliud esse quam certam elementorum aduersam proportionem, tamen in presentia sequi volo intentionem Arnaldi in speculo, qui asserit et proprietatem specificam et individualem utraque coelestes esse. nam ait quod veluti certa elementorum proportio que alicui spectat accommodatur, creetur a coelestibus talem specificam proprietatem habere, sic aliquando cre-

De fascinatione.

Fol. iij.

ta elementorum alicuius individui proportio, que alijs individuis non inest, meretur a celestibus habere proprietatem aliquam soli illi individuo conuenientem, ergo ita proprietates individuas sunt specificae celestis est. Quod sit & solus modus mixtionis alicuius rei non valet actiones aliquas producere que merita clementorum excedunt sine celesti influxu, quod facile probatur. Nam etiam licet qualitates elementorum alio, et alio modo sint mixte, non ideo effectus mirabiles efficere valent, nisi celestis aliqua qualitas simul cum modo mixtionis effectus illos agit, quoniam licet virtutes secundum se habere digerere, resolvere, maturare etc. a qualitatibus primis certo mixtionis modo eueniant, non tamen proprietates individuales in individuo solum solis primis qualitatibus etiam miro modo mixtis euenire possunt sine celesti qualitate, quod probatur quoniam dissolvere, digerere, et maturare etc. omnes sunt determinati effectus caliditatis, ergo nimirum si a caliditate certa proportione alijs qualitatibus adiuncta procedat, si tamen proprietates individuales quae caliditas, aut lac venenatus est alicuius individuo etc. Aut proprietates quae effascinator effascinat aliquos pueros et eos interimit, ad modum mixtionis reduci non potest, eo quod istae proprietates individuales nullo modo sunt effectus caliditatis absolute nec determinate, ergo qualitates solum celestes sunt. Concluditur ergo modum mixtionis causam fascinationis solum non posse esse.

Confirmatur hoc etiam auctoritate sancti doctoris, qui in libello de oculis operibus naturae ait, quod non modo proprietates individuales non veniunt modo mixtionis, sed adhuc asserit modum mixtionis necessarium non esse ut individua qualitates aliquas celestes habeant. Nam ait quod aliquibus individuis insunt operationes quae alijs individuis eiusdem speciei non conueniunt, quod foris aliquam mixtionis non sequitur, sed solum a celestibus qualitatibus emanant. Probat ipse hoc nam veluti miracula quae sancti faciunt solum illis in genere humano conueniunt et non alijs individuis eiusdem speciei, solum a divina potestate emanant, nec requiruntur quod sancti modum mixtionis determinatum habeant, ut donum id gratitum a deo suscipiant. Quoniam iuxta illud apostoli ad Romanos duodecimo, ergo cui vult miseretur et quem vult indurat, nunquid dicit signum ei qui se fingit quid me fecisti sic? an non habet potestatem figulus lutum ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam, in his verbis ostendit apostolus quod nullis sanctorum meritis donum gratiae sibi datur, simili iudicio dicit sanctus Thomas quod opera quae ex imaginibus astrorum efficiuntur non ab illis tamquam a principalibus agentibus sunt, sed a demonibus qui per illas tamquam per instrumentum

operantur, et quod gradus autem modus mixtionis his operationibus non sit necessarius, patet, quoniam in quacumque parte argenti, auri, cupri, aut stanni indifferenter imagines illae imprimi possunt. Dimissa ergo hac opinione quarta, quae ignorat quo pacto effascinator fit ob id quod credit visio nem intus suscipiendo fieri et non extra mittendo, nam alio facile esset modum quo fit effascinatorio comprehendere) ulterius procedamus.

Capitulum quintum inquit quid senserit Albertus Magnus de hoc.

Ducenda est. s. Alberti magni opinio in libello de monibus animalium qui ait, De fascinatione autem et praestigis non aliam vicimus esse causam praeter quam ex virtute constellationis nasci virtutem omnibus quae motu coeli producantur, quae constellatione cum prodigiosa sit similem virtutem producat in natum. Et quod aliquando ad imperium talium natum aliqua fiant, aliam causam non habent nisi quod conatus est ad hoc faciendum, et virtus haec efficit instrumentum anime, nec hoc sine contactu fit, nam virtus illa quae mutat materiam ad formam praestigij, aut effascinationis, per medium venit ad hoc ut agat id quod immutat, quemadmodum virtus magis ad ferrum quod attrahit. Sic enim videmus operari imagines et anulos qui sunt ad stellas quae tamen nullam formam imaginare possunt et nihil omnino valent imperare, et huiusmodi formae celestes fortissime sunt et efficaces nimium, in tantum quod omnia alia mouentia inferiora tamquam instrumenta subseruiunt et obediunt, et ideo cum constellatione ab stellis mouebunt corpora quasi non valentia repugnare. haec Albertus ad litteram, in quibus verbis voluit quod effascinatoris virtus seu propietas ex aliqua prodigiosa eueniat constellatione, et aut secundo quod non solum haec vis celestis a primo naturae ortu alicuius individuo inest, sed etiam euenit ab aliqua constellatione, quae in potestate effascinationis effascinatori auxiliatur, quod patet per hoc quod dicitur et cum confortatur ab stellis, quo fit quod quia ista particularis constellatione necessaria est, contingit quod effascinatoris non semper effascinent sed raro, scilicet quando particularis constellatione eis sanct. Tertium quod elucetur est quod anima imaginatione virtutis tamquam instrumento.

Ego iudicio meo licet, et tamen effascinatoris constellatione esse celestem ut Alberto placet, non tamen credo imaginationem semper necessario concurrere, ut in superioribus id persnas si sicut opus non est imaginatione aliqua, ad hoc ut imagines attrahat ferrum. Solum quod posset dicere quod qualitas magnetis attrahit ferrum, ut est siue forme instrumentum, sic celestis qualitas quae effascinator id agit ut est anime instrumentum mediantem sui imaginatione, quippe operationes anime accedunt

Libellus

date animales sunt. ad hoc responderem q̄ licet anima concurrat tamq̄ agens principale nō tamē necessario mediātē maligna imaginatione, ut supra probauimus de eis qui proprios filios effascinant et res cecas inanimatas nullo actu intellectus, nullo imperio voluntatis, nulla praua imaginatione precedente.

Capit. sextum in quo autor expōnit quid in hoc senserit.

Disseris iam p̄cipuis opinioni-
bus quas ut capacitatis mei inge-
noli expōit colligere potui,
non desinam id quod mihi me-
dicorum minimo apparet pau-
cis differere. Dico primo q̄ effa-
scinatio qualitas celestis est ut Alberto placuit
quoniam si res cecae inanimatę proprietates mi-
nificas celestes habent, potius eas habebūt ani-
malia, et potius homo. Nam cranium hominis
proprietate specifica nimirum auxilias epilepsie
etiam (ut autor est) Auicēna scē. vigesima secūda
tertijs ossa hominis adusta a proprietate meden-
s egitudine iuncuntur. Et humores a propieta-
te mouentur suis determinatis p̄periodicis moti-
bus. Immo q̄to mixtio elementorum in homine
longe perfectior est, mixtione ceterarū rerum,
tanto potius meretur plures proprietates occul-
tas a celestibus suscipere, et si forsitan propieta-
tes istę non sic in homine appareāt, licet eas ha-
beat, id in causa est q̄ dedimus speculationi et re-
rum omnium indagationi, qua p̄teritorum me-
moratur, p̄sentia meditatur et futura nūntur p̄-
sagire, nō potest actiones mirificas agere. quip-
pe virtus finita dum intendit circa vnum et c. Er-
go abnegandū non est q̄ sicuti animalia aliqua
sunt quę alijs sunt venefica et inimica, sola cele-
sti qualitate, sic sint nonnulli homines qui con-
stellatione maligna alijs hominibus aduersen-
tur, et effascinatores sint, quo sit q̄ tales homines
etiam licet effascinent, et interimant, nulla digni
sunt poena. Ideo leges nunq̄ disposuerunt poe-
na aliqua hos punire, ratio est q̄ isti nullo vo-
luntatis imperio effascināt sed sola qualitate coe-
lesti qua inuiti naturaliter agunt. Et quia ut in-
quit Gale. secundo completionum, diuina pro-
uidētia de possibilibus agit et melius est, ideo
sicuti homines sunt qui constellatione maligna
coeteros offendunt, sic homines erunt qui con-
stellatione optima vim habebūt qua defenscent
effascinatos homines ab effascinandī actione, et
ego certissime credo q̄ homines quos nos salu-
tatores vocamus q̄ virtutē aliqua celesti et in-
diuiduali proprietate auxiliantur omnibus a ca-
ne rabido vel ab alio animali moris. et virtute
illa celesti sciunt p̄sagire de futuro successu in
quocumq̄ qui in rabiem cecidit, qui solo anbe-
lim liberant eos, et omnes qui moris sunt terreni

tur maxime cum salutatores inspiciunt, et quod
me suadet hoc credere est, quia plurimi salutato-
res scelerati homines, incōtinentes et voluptuo-
si sunt, summeq̄ vino indulgent, ergo credendū
est q̄ sola vi celesti id efficiunt. Etiam sanctus
Thomas in summa contra gēiles inquit esse ali-
quos medicos sic a natura constellatos q̄ p̄ter
peritiam artis in sanandis hominibus magnam
habēt proprietatem, idq̄ astronomi omnes asse-
mant, et obseruatione nos id videmus nonnul-
los medicos inter ceteros homines esse fortuna-
tissimos, licet non tam periti et experti sint.

Dico secūdo q̄ non necessario requiritur mo-
dus certus mixtionis ut homo virtutem hanc a
celestibus habeat sed cōtingit q̄ qualitates istę
celestes indiuiduū aliquod consequantur solis
qualitatib⁹ primis disponētib⁹, quia celesti
natiuitate illi indiuiduo propria tales determi-
natos effectus produciunt. potest etiam contin-
gere q̄ modus aliquis mixtionis necessari⁹ sit,
ut celestia qualitatē aliquam determinatā in-
fluant. Quō sit q̄ non proprie effascinatores ve-
nenosi homines vocari possunt, eo q̄ non neces-
se p̄ncipium intrinsecum venenadi habēt. Di-
co tertio q̄ verissim⁹ modus quo effascinatio fit
est iste. Nam ut diximus visus spiritus in pu-
pillam extrinsecus splendore suo valet hemispermum
oē illustrare, ergo nimirū si ea qualitate qua spi-
ritus affectus est, ea aerem afficiat et quia spiri-
tus aliquibus hominibus venefica nonnunq̄ coe-
sti qualitate inficitur quę alijs hominib⁹ aduer-
satur, aut alijs naturalibus rebus, siceriam spiri-
tus ille aerem veneno inficiat, et aer ille quos in-
uenit dispositos offendat aut interimat, et ut nū-
lla res videri potest nisi coram oculis de directo
posita sit, quę lumine lucis illuminata et spiritus
splendore illustrata, ergo sic nulla res effascina-
re potest quin de directo oculi eam aduertāt, er-
go eo splendore quo res visibilis sit, eo met ve-
nenefico splendore (ut ita dixerim) res illa effascina-
tur nec ali⁹ modus isto facilio⁹ reperiri potest.

Rubrica prima probat effascinationem
euenire posse a qualitate manifesta.

Quarto iudicio debili meo affirmare au-
deo effascinationē actione qualitati ma-
nifesta contingere posse, quod bifariam
suadeo. Primo quia apud medicos inter quinq̄
morborū genera scilicet inter morbos regiona-
les, cōmunes, hereditarios, pestiferos, morbos
contagiosos etiam cōsiderant (ut autor est Auicēna
secunda primi). Et ut sentiunt fere docto-
res omnes, solum illi morbi sunt contagiosi qui
aerem medium inficere possunt, et quia egredi-
nes omnes cutis ut lepra, morphea, albas et ti-
pica aerem medium inficere possunt contagio-
se omnes sunt. Et etiam quia egredientes pe-
stis ut pusio et nonnulla pleurexis et febris pe-

De fascinatione.

Fol. iij.

stifera que est egritudo propria cordis, quia an-
belitu aerem inficere possunt. Cōtagiosē sunt et
etiam egritudines omnes oculorū, quia ob eo-
rum porozum raritatē possunt euaporare in ae-
rem, contagiosē sunt. Ex hoc inferitur q non so-
lum ophthalmia q est egritudo propria oculi cō-
tagiosa est, immo ceteri humores corporis si per
oculos euaporant, possunt esse cōtagiosi. Patet
hoc, nam sanguis mēstruus qui de venis in ma-
tricem pellitur, potest cū euaporat per oculos,
sicut inficit speculū inficere alia. Demū quāto-
vis potest cōtagium accidere. Primo quando
egritudines cū inficiūt aerem, et aer inficit cū
qui dispositus est. Et secūdo qūdo egritudines
pectoris, mediante anhelitu, inficiunt aliquē dis-
positū. Tercio quādo egritudines oculi, mediā
te aere, possunt aliquē inficere. Quarto quādo
egritudines alię corporis per oculos euaporāt.
his diversis probō effascinationē a manifesta
qualitate euenire posse. Quoniam possibile est
illū, cuius humores corrupti sunt vapoab^o, ocu-
lis emissis aerem inficere, et aerem pueros pre-
nimia teneritate modice resistentes. Et sic cre-
do q huius causa vetule effascinant pueros. Et
licet contra Sēntem insuperioribus adduxim^o
effascinationē non posse euenire ab humoribus
putridis oculis emissis, reprehendi eius senten-
tiam ob duas causas. Primo quia omnē effasci-
nationem redditur in hanc causam, et in deliran-
tem Amicene opinionē, et cum opinio Amicene
falsa sit, et alia causa nō sufficiat, eo q vt plurimū
effascinationes a causa celesti eueniunt, reprehē-
di eum. Secūdo non mihi apparuit vera senten-
tia eius eo q asseruit humores putridos necessa-
rio esse fascinationis causa. Nam tūc, vt dixi, q
febre putrida inficiunt effascinant omnes. Et
tertio detestor sum opinionē eius ob id q igno-
ramus quo pacto putridi humores effascinant
causa sint. Nam opinionē hanc insequendo, pu-
tridi isti humores spiritum inficiūt, presertim cū
spiritus ex humoribus vitatur et spiritus infect^o
inficit aerem. Et si queratur, quo ergo pacto ve-
tule effascinat pueros? Dico q sanguis mēstruus
quem in iuuenta poterant extra corpus depo-
nere, nunc infensata pē nimia virtutis debilita-
te in venis retentus, cū venenosus est inficit pue-
ros, quippe si vetule menses non habeant id nō
euenit q sanguine illo careant, sed quia viē stri-
ctissime sunt et expulsiua debilis, quo fit vt sepe
sanguinem mēstruum in venis habeat. Et si qd
dicat, ergo quēcūq; pēgnans effascinaret pue-
ros, quoniam in quacūq; pēgnante sequendo
viam cōmūnem que asserit embriōnem et gigni
et augeri et alii sanguine mēstruo, qualibet die san-
guis foedus qui ratione scetus gignitur in bepa-
te ex quolibet alimēto assumpto, sicut quondie
gignitur, quotidie mittitur i matrice, ergo si qua

libet die mittitur sanguis i matrice, qualibet die
fiet cōcitatio in sanguine. Et sic qualibet die pē-
gnātes spiritus inficerent, qui spiritus effascinaf-
sent pueros, q d est falsum. Et si vera sit opinio
Abenjoir cui ego in hac materia fidem do, scilicet
q nec embrio gignit, nec augetur, nec alitur san-
guine mēstruo, sed solū purissimo sanguine ma-
tris. Quoniam temperatissimū animal sanguine
venenoso et distemperato, nec gigni, nec ali po-
test, qppe q id quod alit simile est alito. Et hanc
opinionem asserit Abenjoir tenuisse Galenum.
quo fit q secundum hanc opinionē, sanguis mē-
struus continet moras in venis pēgnantibus toto
impregnationis tempore et nil eius descendit in
matricem. Nam si descenderet inficeret embrio-
nem et postea esset leprosus. Et ideo si quē mu-
lier dum mēstruū habet impregnatur, filius quē
parit, postea leprosus est: eo q sanguis quo gi-
gnit embrio, inficitur sanguine illo mēstruo: et q
sanguis iste fiet in venis toto impregnationis tē-
pore, ostenditur hoc signo, scđum enim colorē
habent et mētem nō bene sanam et appetitū cor-
ruptum et immoderatas affectiones animę. Om-
nia ista coniungūt quia totius corporis sanguis
infectus est, quo fit q mulier dum parit qdragita-
diebus emundatur a sanguine feodo contento in-
venis, et si esset cōtensus in matrice (vt asserit alia
opinio) eadem die qua parit mūdaretur. Etiam
ostenditur alio signo sanguinem in venis contē-
tum esse, eo q quēcūq; pariens longo et nimio
sudore etiam emundatur, et si nō sudat male va-
let, etiam si sanguis quotidie descenderet in ma-
tricem (vt asserit cōmūnis opinio) omnes essent
leprosi. De quo tamen latissime differem^o libro
de membrorū generatione, ergo secūdum istam
opinionem facile probatur q quēcūq; pēgnās
effascinasset pueros, quoniam si verum est q ve-
tule effascinant pueros eo q sanguinem foedum
semper in venis habent, eadem ratione pēgnā-
tes omnes que sanguinem venenosum in venis
habent, pueros effascinassent. Etiam quēcūq; fe-
melle mēstruat effascinassent pueros, q nemo
asserit, ad hęc respondeo q sanguis in vetulis
detentus in venis effascinat pueros, non tamen
sanguis detentus in venis pēgnantis (secundū
vnam opinionem) aut in matricem emissus qua-
libet die (secundum aliam) effascinat pueros, nec
etiam sanguis quicūq; mēstruat. Ratio huius
discriminis est, quia sanguis quem vetule ha-
bent, venenosus est: et sanguis, quem habent
pēgnantes et mēstruat, venenosus nō est. Et
si quis causam huius querat, paucis eam ostēda-
m. Dico intra sententiā Gale. iij. de virtutibus
naturalibus: Quod hic est ordo quem virtutes
naturales ministrātes generatiōe et nutritiōe se-
quuntur, scilicet q interea dum virtus retentiva
retinet, nunq; virtus expulsiua expellit. Patet.

Libellus.

Nam nulla alia ratione virtus expulsiva intesti-
norum desinet expellere feces, statim cum descen-
dunt, nisi quia virtus retentiva eas pro tempore
retinet, nec ulla alia ratione desinet expellere
expulsiva urinam a vesica, postquam in eam descen-
dit, nisi quia retentiva pro tempore eam retinet, et
nulla alia ratione expulsiva desinet expellere no-
cium humorē in principio et in augmento mor-
bi: expellit tamē cum in statum, nisi quia virtus re-
tentiva retinet illū. Et sic de ceteris. Et nā obser-
vatur hic secundus ordo in his virtutibus quod sta-
tim quod virtus attractiva desinit retinere, virtus ex-
pulsiva expellit. patet hoc, nam nulla alia ratio-
ne expulsiva expellit in statu morbi, et non in au-
gmento, nisi quia retentiva desinit cum retinere
in statu, eo quod digestus est et semotus a iunioribus
moribus: nocuus. Etiam nulla alia ratione, postquam fe-
ces in intestinis stant, nunc expulsiva expellit eas,
et antea non: nisi quia virtus retentiva antea de-
tinebat eas, eo quod admixte erant, chilo nondum
attracto ab hepate, postquam tamen chilo proxi-
mus attractus est (quia iam feces semotus sunt a iunioribus
moribus) desinit eas retinere. Et ideo tunc conatur eas
expulsiva expellere. Etiam nulla alia ratione post-
quam in vesica est, expellit eam virtus expul-
siva, et antea non, nisi quia virtus expulsiva antea
eam retinebat, eo quod admixta erat vnicuique san-
guinis quo alitur vesica, et nunc non retinet eā
eo quod vnicuique sanguinis iam semotus est ab
urina. Etiam nulla alia ratione in pregnantibus
urina omnis quā mingit infans vix in tempore
partus, non eicitur, nisi quia virtus retentiva eā
et etiam sanguinem menstruum toto in pregna-
tionis tempore retinet: quippe quod, ut autor est Sa-
lenus loco allegato, vis retentiva semper reti-
net iuniorum: est enim nonnullus retineat nocivum, id
de per accidens duplici occasione contingit. Pri-
mo retinet nocivum, quando adiunctum est in
statu, ut si retinet in intestinis feces, interea dum
chilus admixtus fecibus nondum proxi-
mus attra-
ctus est ab hepate, et retinet urinā in vesica, interea
dum vnicuique sanguinis, quo alitur vesica, ad-
iunctum est urine, et retinet humorem nocivum in
principio et augmento morbi, quia nondum per di-
gestionem humoris: ille nocuus semotus est a bo-
no. Secundo vis retentiva nonnullus nocivum reti-
net, eo quod expelli nequit, quin etiā expellatur in-
iuniorum, ideo retinet urinam pueri quodam sac-
culo contentā, et sanguinem menstruale secundū
opinionem communem, toto tempore impregna-
tionis, ut cunctetur abortus: nam si urina exiret, et
sanguis menstrualis, cōciscatur matrix urina il-
la horrida, et sanguinem et embriōnem expelleret,
quo fit quod partus naturalis hoc modo contingit
quando embrio grandævus est pro loci angustia
et alimenti penuria, et quia iam cor eius non po-
test optime refrigerari, solo arterijs matris aere

attracto, dolore afficitur, et calcitrat et rumpit saccu-
lum qui urinā tenet, et urina illa offendit matrix
et matrix offensa concitatur et expellit embriōnem.
Etiam tertia occasio addi potest, qua virtus re-
tentiva nocivum retinet, et est quando embriō
voluptuatur nocivum aliquo, ut splen voluptua-
tur, melancholia et cistis fellis, cholera. Secun-
dum principale quod premitendum est, notandum
est dignum, scilicet quod si quando contingat quod postquam
vis retentiva desinet nocivum retinere, expul-
siva non statim id expellere, non modicum inde-
cucit nocivum. patet hoc plurimis obser-
vationibus et ratione. primo quia secundina cō-
trahit moram in matrice pregnantis nonē mensi-
bus sine corporis offensione, tamē si postquam em-
bruo in lucem erit, si per diem naturalem vel mi-
nus spaciū secundina contrahat moras, et non ex-
eat, venenosa fit, et sequilimis accidentibus tanquam
pestiferum venenū interimit, nulla alia ratione
nisi quia expulsa non est, postquam virtus retentiva
eam iam non retinet, et accidentibus, que eneci-
unt a retentione secundine, subueniendum est eis
diem auxilij, quibus succurritur sebi pestifere.
Etiam ut autor est Salenus sexto interiori, et
Alicena, scilicet vigesima prima tertiū, et si sperma
concitatur in exitum, et non exeat, venenum fit,
et accidit suffocatio matricis et syncopis, et etiam
sanguis, ut dicit Salenus, si extra venas sit, et non
expellatur, omnia ista contingūt, eo quod postquam vir-
tus retentiva desinit sanguinem et sperma retine-
re, virtus expulsiva non expellit: etiam quod semissi-
ma accidentia efficiat fetem in intestinis non expul-
sa in colica, eo quod vis expulsiva non expulit id quod
detentum non est, observatione qualibet die cer-
nuntur. Etiam ratione probatur, quoniam hu-
mores nostri corporis quanto magis temperati sunt, a
calore naturali temperato tuerentur, tanto potius dis-
temperati et venenosi redduntur, cum natura eos
desinit, et odio habet: et eadē ratione sicuti bo-
minis cadaver pessimum omnium est, quia quan-
do fuit homo optimus omnium fuit, sic humor a
regimine nature desinitus pessimus omnium est,
quia quando naturalis erat, temperatus et optimus
fuit. Et his disertis manifestissime probō san-
guinem menstruum, quem senio cōfecti in venis
habent, venenosum esse. sanguis tamen, quem sem-
per in venis pregnantibus habent (secundum unā
opinionem) aut quem qualibet die in matricem e-
mittunt (secundū aliam) venenosus non est, nec
etiam sanguis quicunque menstrualis. Probo hoc
nam sanguis in pregnantibus et in eis que men-
strua habent, eo tempore detinetur, quo natura
exoptat: et expellitur, quando expulsio necessa-
ria est, nunquam enim detinetur, quando eius expul-
sio necessaria est, nec expellitur quando eius re-
tentione opus fuerit. Et non fit quod nunquam natura eū
deserit, sed iuxta meritum nature lucē eū tuetur,

ideo venenosus nunq̃ fuit, sanguis tamen nocuus quem semper senio consecrē in venis habent venenosus sit, eo q̃ detinetur quando eius expulsiō necessaria est. nā ut dixi, p̃ nimia viarū angustia et virtutis expulsiue debilitate sanguis quē vena habent, nō emundatur a venis. Et redō tamen q̃ non deerrunt qui me reprehendant, eo q̃ assero venulas sanguinem, qui menstruus esse debuisset, semper in venis habere, nam licet auctoritate aliqua hoc non possem affirmare, nō est tamen auctoritas aliqua, quē hoc abneget, p̃sertim cum omnes senio consecrē male sanē sint et plurimis infestantur egritudinibus, et credo q̃ occasione huius sanguinis, nec valet dicere q̃ venulę carent sanguine isto, eo q̃ debilem calorem habent, qui nō potest sanguinem nimium generare. P̃fecto non a calore nimium intenso sanguis menstruus in femellis gignitur: sed a malitia digestionis femellis accommodata ratione finis, quē videt meo femellis etiam senio consecras inest, q̃ licet non tantū quia carent generationis fine, saltem aliquid sanguinis mēstrui generare valent, qui expelli nequit rationibus dictis. Et clauditur ergo hac prima probatione venulas infantes posse effascinare ob vapores sanguinis venenosi oculis infusos. Et si quis querat quare ergo venulę iste venenose non sunt, et non nimium male valent? respondet q̃ venenū vipere ei non est venenum: respondeo secundo q̃ tanta est consuetudo sanguinis illius mēstrui in venis femellę, q̃ dum venulę sunt, membra earum non offenduntur a sanguine factio venenoso.

¶ Rubrica secunda probat secundo a qualitate manifesta euenire posse.

Secundo sua deo effascinationem a qualitate manifesta saltem non coelesti euenire posse, nam veluti egritudines omnes bifariam cōtingere possunt, sic effascinatione a coelestibus et in finis causis euenire potest: et sic credet (vt in scribis dicam) q̃ nōnullis pueris effascinationis cōueniūt auxilia manifesta, quę egritudinibus manifestis subuenire solent, et nōnullis conueniūt auxilia occulta, quę conducere solent oculis et pectus egritudinibus. Demū iudicio meo debili credo sepius effascinationem a coelesti constellatione euenire: et sic credo effascinationes omnes, quibus arbores, iumenta, homines effascinantur, a coelestibus euenire, p̃sertim si geminas pupillas effascinantes in oculis habeant, vt dixit Plinius, aut maculas in pupillis habeant. Et alio secundo rarius effascinationem a causa infima, quę licet aliquantulū venefica, nō tamen coelesti, euenire posse: veluti id iussit. De mū quęcūq̃ effascinatione rationem veneni habet, q̃ venenum spiritum inscit, et spiritus aeris, et aer res quę effascinantur.

Caput septimum satisfaci quibusdam questionibus circa hoc: et primo inquit, quo pacto homo tam venenosus alicui homini reddi potest, q̃ cū interimat.

¶ Vt hoc clarius reddantur, decreui aliquibus questionibus satisfacere. Et primo quiritur quo pacto homo tam venenosus et aduersarius alicui alteri fieri potest, q̃ cum effascinet, p̃sertim cum Salenus i libro de mala cōplexione, diuersa ait, q̃ homo hominem omnino similem, et viperā viperā non interimat. Ad hoc respondeo primo, q̃ licet homo hominis specie similis, principio tamen indimidationis homo homini dissimilis est, ideo cholericus dissimilis flegmatico est, et melancholicus sanguineo, q̃ sit vt cōplexiones iste sibi aduersari queant: sed quia difficile est asserere q̃ ea quę specie conueniunt, tantum sibi inimicentur, vt alterum indimidum alteri interimat, p̃sertim cū Aristoteles asserat contraria vere contraria conuenire genere, et disconuenire specie, ideo respondeo secundo q̃ non inconuenit vnum indimidum alio tanto inimicari, vt ei venenū fiat: si ratio huius id nō eueniat, sed quia extrinseca aliqua causa inimicitiam illam efficit, sicut non inconuenit, si aqua sit calida, q̃ aque frigide adueretur, aut ferrū si ignis sit, ferrū aliud liquefaciat. Sic non inconuenit q̃ homo constellatione coelesti effascinet venenose alium hominem. Et respondeo etiam tertio q̃ tanta est latitudo humane cōplexionis (vt dixerim) q̃ nimirum si homo in extremo complexionis humane constitutus, homini qui mediū temperamentū tenet, adueretur, adeo vt ei venenum sit.

¶ Rubrica prima inquit, si quicūq̃ homo a fascino facinari possit.

¶ Et iterum secundo, si quicūq̃ homo ab effascinante offendi possit. Dico q̃ non iuxta illud actus actus: nūm et etiam, vt dixi, effascinator: naturaliter agit, nullo voluntatis imperio, ideo etiam si velut aliquem effascinare, non poterit, si indispotus ille sit, et etiam si quis dispositus sit, effascinabit eū inuite. Nā vt apertis oculis si res luce aut lumine illuminata sit, et spiritus splendor illustrata, non possumus eam nō videre: sic postq̃ aer venefica qualitate spiritus effascinantis infectus est, non potest non offendere res aptas vt offendi possit, nec vice versa.

¶ Rubrica secunda inquit, si effascinator: quicūq̃ hora fascino facinari potest.

¶ Tertio quiritur, si effascinator: quicūq̃ hora velut, possit quemcūq̃ effascinare. Dico q̃ non, nam sine gradus mixtionis certus necessarius sit i idini duo aliquo vt effascinet, siue solū sufficiat gradus mixtionis speciei, effa-

Libellus

scinatio qualitas coelestis est, quæ voluntati non obedit, sed naturaliter agit iuxta passivam dispositionem, quæ constellatio coelestis non modo a primo nature ortu alicui individuo insuitur, sed certis et determinatis influxibus erigitur ad hoc ut effascinator possit aliquem actu effascinare, ut dicitur in mente Alberti.

Rubrica tertia inquit, qui potius apti sunt ut ab effascinatore offendantur.

Queritur quarto qui potius dispositi sunt, ut hanc veneficam vim effascinandi a coelestibus habeant. Dico iudicio meo, quod melancholici et cholericus adusti, presertim si pravam corporis compositionem habeant, et primi scnes sunt, quippe etate illa sentiant melancholia adest, et cholera: quo fit ut constellationem magnam lignam suscipere possint. Dico secundo, ut aucto: est plinius, quæ semelle, quæ geminas pupillas habent, in utroque oculo etiam effascinantes sunt. Dico tertio quod vtile vim effascinandi habent, licet non necessario coelestem, sed ut dissimulat. Queritur quinto qui inter omnes homines aptiores sunt ut ab effascinantibus offendantur. Dico quod, ut diximus, pueri, quia humidi et tenelli sunt, facilius et crebrius offendantur, quam quicumque alij.

Rubrica quarta inquit, quo tempore fascinatio potius accidit.

Queritur sexto quo tempore potius effascinatio accidit. Dico quod estatis tempore, quoniam caliditas admodum est virtutibus omnibus et coelestibus et terrenis. Vnde quodque enim agens facilius et promptius mediantem caliditate agit. Queritur septimo, quare grandævi effascinant minores natu, et non e contra. Forsan causa est, quia ad effascinationem, licet sepe qualitas coelestis sit, eriguntur duo, scilicet visio et imaginatio. Defectu primi, cæci a natura non effascinant. Defectu secundi, quia pueri formæ carent imaginatione, ideo non effascinant non quia imaginatio imperet, quippe ad simplicem apprehensionem non sequitur imperium, sed quia est forsitan cōcursus cum qualitate coelesti, ut dirigat qualitatem illam in effascinato, dū tamē dispositio in effascinato ad sit, et qualitas ali-

qua coelestis in illa hora effascinationi saneat, et auxilietur. Demum ut effascinatio fiat, omnia hec requirunt. Primum quod venefica aliqua coelestis qualitas, aut humore corporis, malicia spiritus sit infectus. Secundo requiritur, ut id quod effascinatur oculis advertatur. Tertio requiritur certa coelestis affluencia, quæ infectioni illi spiritus aere dī fuisse saneat. Quarto requiritur, aut saltem fauere licet non requiratur imaginatio, qua quis expostat alium offendere. Ultimo ut effascinator dispositus sit ut possit ab aere offendi. Queritur vltimo quomodo solo visu effascinatio fieri possit. Apud opinionem communem quæ affirmat quod visio sit intus suscipiendo, nā tenemur apud utramque viam differere quo pacto effascinatio fit, ideo dico quod possibile est ab oculis vapores aliquos exire, qui non sunt rationes videndi, sed id quod videri potest: ut visum fuit de semellis, quæ cum habent menstrua inscunt specula: et si queratur an vapores illi oculis emissi intentionaliter ac realiter immutentur. Dico cum beato Thoma in libello de natura luminis, quod nullum intentionale, effectum reale potest efficere, eo quod id dicitur intentionale quod est in medio totum in toto, et totum in qualibet parte, quoad representationem, licet non quo ad essentiam. et secundum Paulum de Eneide illa censetur esse immutatio intentionalis, cuius terminus est forma intentionalis, ut sensatio, intellectio, et volitio: et illa dicitur immutatio realis, cuius terminus realis est, ut infrigidatio et calefactio. ergo immutatio hec qua effascinantur effascinantur, realis est, et non intentionalis, quoniam sepe numero terminus huius immutationis forma cadaveris est, aut saltem nimia complexio immutatio fit et si quis vltimo querat: cur ego ausus sum de effascinatione scribere, cum nemo doctorum de ea dissimulat, dico cum Aristotele in ethicis, quod artium facta sunt additamenta, non enim vnde incipere et perficere potest, ideo si iuxta ingenium meum capacitatem hec de effascinatione dixi et dicam, locus erit alijs, ut addant eis quæ ego non modico labore meo inuestigare potui.

Tractatus secundus de notis fascinationis et cura.

Caput primum de signis demonstratiuis.

Ed quia si hec

q̄ differunt practice nō accōmodeantur medico, nullius momēti essent, ideo de signis et demonstratiuis et p̄gnosticis et fascinationis, et de eius cura (numine fauente diuino) min⁹ male q̄ potero aliqua disseram, que iudicio meliori relinquo. Primo inquirā de signis prognosticis demonstratiuis, que cognitū difficillima nimium sunt, nā vt auctor est Salernus quarto et sexto de interioribus nobis innascenti possunt humores tam pessimi q̄ naturam veneni habeant, et hoc manifestissime cōstat de cholera eruginosa et prasiua, et de praua materia que anthracem gignit, aut stomenum efficit, et de febribus pestiferis, q̄ nōnunq̄ aliquib⁹ innascent nulla causa extrinseca celesti aut terrena id efficit: sed solū venenosus ille humor, q̄ intrinsecus et genitus est et latet, que omnes iste egritudines adeo nocent, adeoq̄ mortem minantur, et tot cruciatibus corpori ingerunt, veluti si venenum aliquod exhaustū esset, adeo q̄ inquit Salern⁹ difficillimum esse cognitu, si bi, qui in egritudines horum humorū inciderunt, venenū ali quod biberunt, quoniam prorsus eadem accidētia, que solent euenire eis qui venenum sumpsērunt, eisdem fere infestantur, qui cholera prasiua aut eruginosa aut intrinseca aliqua pestifera febze, aut spermate aut sanguine mensuri intus corrupto, male se habent: inquit tamen Salern⁹ q̄ difficile cognoscitur hec in homine viuo, homine tamen existente mortuo, facile est cognoscere an homo perierit veneno, an humoribus venenosus intrinsecus genitus: nam ait q̄ si cui tēperato et sobrio viro venenum detur, q̄ statim post mortem graue olet, et putrida infectione cōtaminat aerem et quecunq̄ viuētia: ergo cū effascinatione eisdem accidentibus infestat corpus, quib⁹ solent venena assumpta molestare, difficile cognitu erit, an aliquis qui pessime se habet et fascinat⁹ sit, an humore aliquo intus venenosus infestetur.

Caput secundum probat eisdem accidentibus molestari infantes effascinationes, et eos quibus lac stomacho conceptione corrumpitur.

Et quia sepius pueri solent effascinari q̄ ceteri, differendū erit designis, quibus effascinatione cognosci queat, quod, vt dixi, difficile est, ob id q̄ veluti in grandenis humores innascentur similes veneno: sic in teneris natū lac in stomachum puridum aut corruptum solet offendere pueros eisdem accidentibus, quibus effascinatione solet infestare: nam vt ait Arnaldus in tractatu de venenis, lac i stomacho corruptū ibiq̄ congestū venenosum redditur, et syncope et p̄cordiorū angustia, et alijs sensibilibus accidentibus pueros afficit. et Rasis in tractatu de egritudinibus puerozū. Si q̄ male egritudines pueris solent euenire, omnes eas facit contingere ex lacte corrupto, vt si pueri nimium enigilauerint aut epileptici, aut spasmosi fiant, aut vomitione excessiua ledantur, aut os pustulis deformatum habeant, aut fluxu ventris immoderato, aut nimio sicut infestetur, omnia ista euenire assent ex lacte corrupto, et nimirum quoniam vt lac teperratissimū alimentum est, ita corruptū alimēto rationem contrariā habet et venenum sit.

Caput tertium de signis demonstratiuis inualitudines puerozū quādo a lacte corrupto, quando ab effascinatione offenduntur.

Etia difficillimū erit scire quando lac corruptū male habet pueros, aut effascinatione: inq̄do hec duo simul pertractare, scilz de signis et de cura egritudinū omnium, que lac corruptum in eis efficit, et de signis et cura egritudinū, quas effascinatione efficit, et quantum in me est, distinguere nequeo iter signa lacis corrupti et effascinationis, nisi in hoc solo vno, scilicet q̄ quādo pueri optimo lacte temperateq̄ exhibito aluntur, si hec accidentia, que dicā, sequuntur, p̄sumēdum est puerum effascinatū esse. Primum accidens est virtutis vitalis defectio, q̄ his notis cognoscitur, scilz si pulsus rarus, tardus, diuersus et debilis, et anhelitus frequens sit. Secundum accidens est cordis et ceterozū membrorū tremor, vt scilz oculorū, manū, et pedum que membra spasmoso motu concitantur, veluti in epilepsia accidit, et magna virtutis debilitas. Tertium accidens est crebra vomitio et nausea, et magna appetitus deiectio. Quartum accidens est q̄ terrentur nimium in somno, et excitantur terribiliter et inquieti, nec leniri ameno nutricis cantu volunt, nec oblectari papilla mamme, vt solent, parenteq̄ et notos, quos amore antea prosequēbatur, tūc repellunt. Quintum accidens est egestio et vine grandis mutatio, vt egestio nigra et viridis, et vna lunda colorq̄ eorum viridis, tetrus, aut plumbeus: hec signa solent autē

Libellus

flari effascinationem, præsertim si non adsit egri-
tudo aliqua alia.

C Rubrica prima de prognosticis.

De prognosticis signis. si eorum pulsus for-
micans fiat, et sudent frigide, præsertim cir-
ca collum et frontem, et extrema sit appeti-
tus delectio, hæc notæ portendunt mortem. op-
posita vero salutem. Et quia ut dixi intendo tam
de cura lactis corrupti quæ de cura effascinationis
pertractare, postquam egritudines istæ distinctæ co-
gnosci nequeunt, ideo de epilepsia et matre pue-
rorum quæ secundum Rasis solet vix in septimum annum
plurimos pueros interimere, solum per tracta-
bo. quippe eadem auxilia quæ solent opem fer-
re puero effascinato, ipsamet profunt epilepsie et
matri pueroz in vtriusque enim conuenit præci-
pua membra defendere et roborare. Distinctius
tam primo essequeat auxilia quæ epilepsie et ma-
tri pueroz conducunt. volui in presenti hæc dis-
serere quia intendo, deo duce, saluberrima remedia
et maximo tenenda præcio in presenti adducere,
quæ famosissimi omnes Hispanie medici et erp-
ti sunt et approbaverunt, præsertim cum illustrissimi
domini Adarchionis de Villena plurimi filij d-
fecerunt epileptico morbo. Cuius causa, quia po-
tensissimus et magnificētissimus dominus erat,
famosissimos omnes Hispanos medicos olim
congregauit vicissim et immixtum: quorum cōsilia
scripsit mandata insit, quæ omnia hic adducā,
et eorum plurima ego erperius sum.

C Caput quartum de canonibus ge-
neralibus circa horum curam, auto-
re Rasi.

In primis sub silentio non dimit-
tam canones quosdam Rasis pmo
continuas, et primo asserit de mente
Rabi, et de mente Pauli, et de mente
Hippocratis i libro suo d epilepsia,
quod pueri post partum in lucem erutum solent im-
mediate epileptico morbo molestari. Ratio est
quia flegmate ob erubescantiam lactis abundat,
eo quod concoquere illud non valent, et ternos vinas
et vias corporis arcuissimas habet, quo fit ut ner-
ui et vena prænumia debilitate facile flegmata re-
cipiunt, et quia vias striuissimas habet, facile re-
plentur, quo fit ut sepe citius pueri intereat epilep-
tico morbo, eo quod vix et aruissimæ, et debiles ne-
queunt flegmata a se deponere. Secundum
quod asserit Rasis est, quod si pueri vlcerosum ca-
put non habeat, et saniosum, et apostemata in ma-
rillis et auribus et mucos maculinosos in nari-
bus et aquosam humiditatem in ore non habeat,
quod metumendum est ne pueri illi fiant epileptici. Ra-
tio est, quia cum homo (ut auctor est Aristo. libro
de generatione animalium) manifestum caput
habeat et ceterorum animalium et suorum membris
respetu (quippe vniuersum animal est) flegma

te nimio caput semper abundat quod tenelli pne-
ri concoquere non valent, quo fit quod si flegma il-
lud non emundetur, aut poris cutis capitis, aut
ore, aut auribus, aut marillis epilepsia i eis facit.
Tertium quod adducit Rasis notam dignum
est, quod sepe numero capita embionum emundant
intus in matrice, et cum exeunt in lucem licet munda-
dam caput habeant, non ideo epileptici fiunt, eo
quod humiditas indigesta capitis deposita est in ma-
trice. Demum vult sentire Rasis quod nisi pueri emun-
dentur indigesto flegmate in ventre matris aut
extra scabie, tinea, vlcerebus, mucos, et facile epi-
leptici fiunt. Quartum quod Rasis sepe variis
in locis commendat est, quod pueri epileptici auxilia
alijs non egent nisi et nutricia et lactis rectificatio-
ne, eo quod cum puer grandævus sit vix eius dilatan-
tur et calor fortis redditur, quo fit quod nec tanto fle-
gmate abundant, nec nervi flegma id recipiunt,
et si quid recipiant, facile dissoluitur. ideo asserit
ipse quod post vigesimum annum rarissime adolese-
ntes epileptici fiunt, nisi cum in puericia habue-
rint. sed profecto miror quod doctoribus omnibus
quos Rasis adducit qui asserunt epilepticos pue-
ros non egere curatione sed quod solum etatis per-
mutatio eos valet curare. nam pro altera parte asseri-
mant plurimos pueros perire epilepsia, et ex al-
tera quod eis medella aliqua non exhibeatur. Ego
eos non intelligo, præsertim cum ipsemet Rasis
plurima auxilia adducat quæ pueris conducunt,
ideo tria intendo facere. Primum differere quo res
gimine vni prægnantes debent ne filij epileptici
fiat. Secundo quid faciendum sit infantibus in pri-
mo ipsorum oru. Tertio quid faciendum sit ipsis
iam grandævis.

C Caput quintum de regimine quo
prægnantes vni debeant ne filij epi-
leptici fiant.

Quo ad primum, dimisso parti-
culari regimine, adducam ea so-
lum quæ prægnans vitare debet.
Primo caueat a carne arctia, ca-
pina, et ouina, nam inquit Ra-
sis auctoritate Hippocratis quod se-
pe capinibus hominum animalium reperitur humi-
ditas male olens et putrida quo præsumitur epi-
lepsiam posse facere. Saltem caueat prægnans ca-
put hominum animalium comedere. Laueat etiam
a perdicibus, quoniam (ut Nicolaus adducit de me-
te Galuani) solent perdicibus epilepticum morbum
habere. Laueant etiam a lacte, caseo et butiro,
quoniam hæc humiditates putridas gignunt, ex
quibus puer epilepticus fieri potest. Laueant
etiam ab anguillis quæ epilepsiam patiuntur, et
ab apio quod propiciatate sui epilepsiam facit,
item nono mense si coniectat femina se epilepti-
cum puerum parituram, comedat cepam Balli-
nus coctam cum croco et cinamomo, et bibat de

iure illo in principio mense, etiam comedat de cepa parum. item ne infans epilepticus fiat, utatur foemina hoc pulvere quantum coclear vñi bis in septimana cū decoctione rorismarini et saluie, pulvis est hic. Recipe thuris masticiis, aña. 3. j. cranei hominis. 3. ss. ossis de corde cerni. 3. ii. seminis peonie. 3. j. et ss. galitrici. Et i. tomentale. 3. ss. rosarum rubearū non nimium maturarū. 3. ss. saccari albi, ad pōdus omniū fiat pulvis. ut immediate postq̃ foemella parturit, sumat. 3. ss. ligni aloes cum aqua nase, et etiam tempore menstruoꝝ hoc sumat, ne amplius epilepticum puerū pariat. item interea dum natrix lactat infantem si timeat de epilepsia eius, hoc pacto bis i anno p̃structur, sumat osimel squilincum et firipum sicados et pillulas de gera magna cū agarico, et post utatur cōfectione hac ter in septimana quantum coclear vñum qualibet vice, et interea dum assumit cōfectionem hanc, suggat puer papillam mamme. Confectio est hec. Recipe sirapi cicoree. 3. iij. cōferuē buglossē. 3. iij. diamulci. 3. iij. diamargaritonis. 3. ij. mithridati. 3. iij. pulueris diarrhodonis. 3. j. milice.

Caput sextum de auxiliis a primo nature ortu, quibus pueris succurrendum est ne epileptici fiant.

Secundo adducam auxilia q̃ pueris primo nature ortu anteq̃ lactent mirifice subueniūt. Primum est, sumatur mel virginium myrrhe admixtum, deturq̃ ter ipsi puero anteq̃ lactetur, et emittet egestionem nigram similem pici. item tribus quatuor diebus sequentibus pueris medicamentum hoc tribuat. Recipe mellis virginici. 3. vi. butyri nimii loti. 3. iij. penidiar. 3. j. cum modico croci. de hoc qualibet die sumat infans et emittet flegma, quē epilepsiam efficit. item cōfert pueris si timeant eos spasmo infestari q̃ primum in lucem exierint, anteq̃ lactent ut sumantur testudines aquatice quē nutrantur pane in lebeticaque, et confectum cum mulier parit extrahant fella caute et de eis sumat infans anteq̃ lactetur. item eadem die qua nascitur puer vngantur nares infantis cum succo ruthe. item eadem die sumat mel virginium cum succo ruthe. item suspēdatur collo eius smaragdus et pemonia recens nimia quantitate. Diebus autem sequentibus si sumat puer quantum granū ciceris qualibet die de hac confectione emisso flegmate, p̃feruabitur ab epilepsia. Confectio est hec. Recipe uno fella testudinū aquatice, theriac. 3. ij. succi ruthe. 3. ss. rasurę cornu cerni. 3. ss. milice, et detur infanti anteq̃ lactetur. item hec confectio mirifice p̃dest eis. Recipe cranei hominis pueri, et semine puelle. 3. iij. smaragdor. 3. i. cornu cerni et vnicorni. aña. 3. ij. seminis peonie. 3. j. pulue

ris pullorū birandinis adustorum. 3. ss. thuris. 3. j. fiat pulvis, mutaturq̃ quantum ciceris i ore lactentis pueri, ut cum deglutat. item remediū hoc sequens mirificum est, scilicet, sumat puer siripum de cicorea vring eiusdem met admixtū, si qualibet die quantum. 3. j. deglutat puer, sanabitur ab epilepsia, et hoc marime conuenit quando puer ambulare incipit. Itē auxiliū hoc summum remedium est: sumantur grana citri munda a cortice, et distempera ea aqua buglossē, idq̃ referua vase cū modico saccari, et da coclear. j. infanti quavis hora velis, anteq̃ lactetur. Item utatur puer bis in septimana quantum ciceris cōfectione smaragdarum et dynamici simul iunctum cum aqua nase aut lacte, et summe tenebunt eos ab epilepsia, et hec est optima confectio de smaragdis sola inter omnes saluberrima infanti bus, ut. Recipe seminis peonie. 3. j. seminis galitrici. 3. j. quatuor visci quercini. 3. j. et. 5. virginis smaragdi. 5. r. cinamomi. 5. q̃nquaginta. croci. 5. de cem rasurę eboris seminis citri acidi. aña. 3. j. corali rubei. 3. ss. fiat pulvis et cum melle fiat confectio: et hec dicitur confectio de smaragdis, quē etiam si detur quantum ciceris eadē die qua nascitur puer, mirifice iuuat. Item cum infans actu infestatur epilepsia vngitur olco nardino in stomacho et costis, et coctū de super apponatur. ut utatur hac cōfectione puer si p̃senserit eū lac corruptum in stomacho habere. Confectio est hec. Recipe coaguli leporis. 3. j. aque ruthe. 3. j. ss. et quinq̃. 5. salis dentur uno coclearia per dimidiam horam anteq̃ lactetur puer, diuimodo modicum lac suggat. Item cōfectio hec est vltima inter omnes in subueniendo epilepsie pueroꝝ. ut. Recipe seminis galitrici. 3. iij. visci q̃rani. 3. iij. seminis peonie et radice peoni. aña. 3. quinq̃ turbur et agarici. aña. 3. iij. doronici. 3. ij. alur follijnil. 3. j. alchermes, rasurę eboris seminis acetose tormentille, ossis de corde cerni, croci cinamomi. aña. 3. j. smaragdi. 3. ij. ligni aloes margaritarum non perforatar, coralli rubei. aña. 3. j. et ss. coaguli boedi et cerni. aña. 3. ij. rosarū rubearū florū boraginis et buglossē hypericon. aña. 3. ss. terantur hec et duabus libris sirapi facti ex succo limonum cum melle aut saccaro fiat confectio, et detur quantum vñius anellane huius confectionis puero lactenti. Item auxiliū etiam hoc summe p̃dest, et expertum est: sumatur cepa narcisci admixta melli, apponatur soli quadraginta diebus canicularib⁹ in vase nimium luto obturato sepe vas illud qualibet die agitando, et post quadraginta dies inuenies aquā in vase, ex qua cum melle fiat confectio, et detur de ea puero quantum anellane anteq̃ lactetur. Item si puero detur quantum ciceris huius cōfectionis summo mane postposito lacte tribus saltem horis, liberat eum ab epilepsia. numne

Libellus

sancte diuino) vt. Recipe succi ruthe quantū co-
deat. j. z quinq; aureos panes, sinaragdi. g. r.
mūce. Acc cōtere volo famosissimū Plinij au-
xilium de vermiculis lanuginosis in rubro inuē-
tis, nam si tres quatuorue lacte matris aut aqua
melisse decoquantur, mirum in modū profunt pu-
erorū epilepsie. Item medicamen hoc summe in-
fantibus prodest: Sumatur cepa alba z perfor-
entur, intusq; theriaca impleatur z croco, z ponat
in furno oleo aspersa z stet ibi donec coquatur,
z amonis corticibus expresso succo, dentur infā-
ti coclearia tria, reliquūq; fac emplastrum z ap-
pone ori stomachi. Item si emundato ventre in-
fans quantū coctear huius sirupi bibat anteq; la-
ctetur, expertum est q; summe prodest, vt. Reci-
pe florū, buglosse, borraginis rosarum non ni-
mum maturarū cum extremitatibus suis, radi-
cum z seminū peonie, gentiane, limaturę cho-
ris, yneg. asia. ʒ. ss. crani hominis. ʒ. ij. croci
g. r. cum pluviali aqua q; sufficiat saccharo opti-
mo z depurato, fiat sirupus secūdum artem. Itē
nil est quod tantum huic egritudini puerozū au-
piliatur, quantum, ʒ. j. gere sepe exhibite cū de-
coctione roris marini aut salinę. Pharmacū hoc
expertimēto habeo quod si detur eis in coniuncti-
one vera lunę cū sole, q; prodest adeo q; ab epi-
lepsia eos tutos reddit. Sed quia lac stomacho
congestum solci epilepsiam sepe z matrem pue-
rorum efficere, docet anteq; auxilia hęc admini-
strentur vt repletio stomachi puerozū z ventris
deponat. ergo si nāscantur fantas eis insit, su-
mantur folia vlini cum ramisculis tenellis eius
z coquantur vrina z cum butyro, post aspergan-
tur, pistenturq; z ventri emplastrum hoc appo-
natur. Item illiniatur venter pueri butyro z su-
per vmbilicum cortex nucis apponatur ligata no-
ctū, huius auxilijs expertum est pueros z stoma-
chi z ventris repletionem facile deponere. Itē
fiat suppositorium ex porro z sale, aut ex radice
petrolei cum oleo.

Caput septimū docet subuenire acciden-
tibus libaco z infantis, quę accidentibus
effascinationis z epilepsie similia sunt.

Quia libaci solent pueros in-
festare co modo quo quādo epi-
lepsi z effascinati sunt, ideo so-
lum auxilia duo adducere volo,
quibus facile pueri libacos cy-
cunt. Primum auxilium est vt,
postq; puer sumpserit. ʒ. ij. reubarbari modice
tosti cum aqua graminis sequenti die, illiniatur
hoc illinimēto. Sume succi menthe z absinthi-
um viride quantum vis, asperge dū super lupino-
rum pulvere, inspissa in igne z ventri puero ap-
pone, z post supravas lacte calido plenū sedeat
infans, z descendat lambici, tandē supposito-
rio selleo eos neca.

Caput octauum disputat an theriace
vltis pueris vtilis sit, z quomodo

Ed quia aliquibus auxilijs ad-
iuncta est theriaca magna, con-
uenit de hoc satisfaccere, quoniā
forsan dicet aliquis, q; Galen^{us}
in libro de comoditatib^{us} theria-
ce z in de theriaca ad Pasonem
monet medicos omnes ne adoleſcentibus ma-
xime calidis nimū theriace dent neq; sepe, z q;
infātib^{us} omnino interdicitur theriaca, sequū-
tur enim tria incommoda, quę infanti minantur
mortē. Prīmū est quia theriaca eruperat pro-
fus vires caloris naturalis z spiritus infantis.
Secundū est, quia theriaca lenificat nimū, ei
spiritus cordis dissoluit. Tertium incommo-
dum est, quia in theriaca plures medicinę sunt q; ad-
uerſantur pueris. ad hoc respōdeo: prīmū q; Ra-
sis in tractatu de egritudinibus puerozū, postq;
dixit q; solum confert epilepsie puerozū rutbam
odorare z illiniri oleis calidis, z suspendi peoni-
am z sinaragdū in collo, ait q; si post durauerit,
datur eis theriaca magna, idq; asserit prīmū cō-
tinentis. Respondeo secundo q; si theriaca pſe
sola daretur infantibus, sequerentur incommo-
da quę dixit Galenus: tamen si datur quātitate mo-
dica z alijs medicinis adiuncta, non nocet, prę-
sertim cum infanti aliquantulū grandęno cōce-
nat, adduxi plurima auxilia, non ideo q; corū
vnumquodq; non valeat prę cunctis alijs auxi-
lijs epilepsie cōferre, sed ideo adduxi hęc, quia
famosissimi omnes medici Hispanię experti sūt,
hec z approbauerūt, z plurimorū illorū ego te-
stis oculat^{us} sum. Unūquisq; ergo eligat ex his
remedijs ea quę potius etiā, habitudini, regio-
ni, tempori, complexioni, z virtutis constantię
conuenire existimet.

Caput nonum de cura effascinationis.

Quia, vt dixi, eadem remedia
quę conducunt puero epilep-
tico, cōuenire possint ipsimet ef-
fascinato, saltem loquendo de
his remedijs quę pſcipua mem-
bra infantis roborāt, tamē quia
effascinatio celestis cōstellatio est, z rationem
veneni habet, conuenit distincte de cura eius lo-
qui, non q; intendam particularem aliquam cur-
ram pertracare effascinationi accommodatam,
nam vt effascinatio celestis est z nobis ignota,
ita cura eius nos latet, tamen coniectura quadā
quia effascinatio solci venenare mēbra pueri pſ-
cipua, ideo ex medicinis quę solent veneno cō-
ferre, eligant aliquas, quę potius pueris accom-
modentur. In primis si emundatione vētris
egcāt, fiat eis suppositorium ex penidus, cui ali-
quid theriace magnę admisceatur, aut fiat sup-
positorium ex melle z stercore muris, z pulvere

De fascinatione.

Fol. viij.

gere. Et si hec nō contulerint, fiat enema ex oleo violaceo cum aqua mellis, modica tamen quantitate, postea si q̄tum ciceris electuarij dyamulsci eis tribuatur ter quaterne in die cum aqua mellis, aut bulgossē, mirum immodum confert in roborando cor et defendendo illud a veneno effascinationis. Sūmumq; etiam p̄sidiū est sepe in die hoc electuario dyamulsci cor pueri illinare, prodestq; nimium si mel ex confectiōe cori cis citri et aqua eius per sublimatoriū (quod vnlgo alambique dicitur) distillētur. et q̄tum. ʒ. j. ter in die puero tribuatur, etiam summo opere cōducit infanti effascinato, si q̄tum ciceris dyamulsci etiam semē citri aqua bulgossē distillum mū dum prius acortice cū modico saccaro, hęc omnia opem ferunt stomacho et cerebri constellatiōne venefica aut vctularum sanguinis venefici infectione affectis. profunt etiam huic intētiōni flores nucum et arantiarum saccaro conditi. et quia solent pueri effascinati stomachum dolere lacq; semper cuomere (vū dixim⁹ supra) ideo li-
niantur pueri vnguento hoc. Recipe olei rosarū

optimi, olei nardini et demastice añā. ʒ. ij. succi menthē et absinthij et citoneorū et pomorum dulcium seu regalium añā. ʒ. ij. corali rubei spodij ligni aloes añā. ʒ. ss. cum modica cera misce, et calido ter vel quater in die stomacho appone. Si tamen visum fuerit puerum humores corruptos habere, anteq̄ hęc auxilia administrētur, sumat familiarissimū puerozum pharvacum. vt rescipe succi cepe albe et stercozis canis et saccari partes equalēs, detur puero de hoc ea quātas quam medicus coniectauerit etati pueri cōuenire. hęc diximus de effascinatione et cura eius. et ad autoritatem. Balc. respondemus q̄ ipse non abnegat effascinationem, sed abnegat remedia nefanda quę pueris effascinati solent in cantatores facere. Et in nostra Hispania sunt veniēte quę dēmonibus potius q̄ creatori morem gerunt, quę nātūtur quibusdam figuris et characterib⁹ pueros ab effascinatione absolnere, hęc iudicio meo videtur Balc. detestari, quoniam postq̄ pueri effascinati sunt, eisdem auxilijs curari debent, quibus solent egritudines prane et venenose amoueri.

¶ Finis.